

Rûstem CUDÎ

ROJHILATA NAVÎN

ROJHILATA NAVÎN

RÛSTEM CUDÎ

Amedekar: Fehîma Deştan

Sererastkirin: Fevzi Özmen

Rûpelsazî û Berg: Selahedîn Yûsiv

Çapa Yekemîn: 2013 Çapxaneyaya Azadiyê

Çapa Duyemîn 2021

WEŞANXANEYA ŞILÊR

QAMIŞLO

weshanashiler@gmail.com

www.shiler.info

Naverok

Danasîn.....	11
I- KAOSA ROJHILATA NAVÎN.....	15
1- Li Rojhilata Navîn Pirsgirêk Û Çareserî.....	17
2- Ronesansa Rojhilata Navîn.....	19
3- Rojhilata Navîn Çavkaniya Şaristaniyê Ye.....	21
4- Kapîtalîzm Tevgera Bêhêviyê Ye.....	23
5- Rojava Dîrokê Li Gorî Xwe Şîrove Dike.....	25
6- Rojhilata Navîn Timî Çareseriyê Di Raman Û Jiyanê Rojava De Dibîne.....	27
7- Sedemên Qeyran (Kîrîz) Û Bîrûbawerî (Zihniyet) a Rojhilata Navîn.....	32
8- Dogmatîzm Çi Ye?.....	33
9- Pêşketina Raman Û Mîtolojiyê.....	41
10- Li Rojhilata Navîn Derfetên Reformê Û Pêşketina Dînê Xiristîyaniyê.....	45
11- Li Rojhilata Navîn Hewldan Û Derbaskirina Rewşa Heyî.....	51
12- Dînê Yekxwedayî Di Asta Zihnî Û Ramanî De Şoreşek e.....	52
13- Li Rojhilata Navîn Têkoşîna Li Dijî Desthilatdariyê.....	54
14- Tevgera Xaricî.....	55
15- Tevgera Muatezîle.....	56
16- Tevgera Îxwanî Sefa.....	60
17- Li Rojhilata Navîn Pêşketina Felsefê Û Zanistê.....	63
18- Zerdeştî Lêgerîna Li Bilindbûn Û Xweşiya Jiyanê Civakê Ye... ..	65
19- Sedemên Nepêşketina Ramana Rasyonelîzmê û Ronesansê.....	67
20- Pêşketina Pêvajoya Civaka Neolotîkê.....	70
21- Têkoşîna Rêber Apo Li Hemberî Hemû Zêdegaviyên Sîstemê Ye.....	75
22- Bandora Zihniyetê (Zihniyetê) Li Ser Qadên Jiyanê.....	77
23- Rojhilata Navîn bê Hêza Giyanî Nikare Bijî.....	79
24- Divê Mîrov Zanist Û Giyanê ji Hevdu Qut Neke.....	80
25- Li Rojhilata Navîn Serweriya Ramana Netewe Dewletê.....	86

II. DI ROJHILATA NAVÎN DE ROLA DESTHILATDARÎ Û DEWLETÊ.....

1. Dîroka Mirovahiyê Û Dewletê.....	99
-------------------------------------	----

2. Nîqaşên Şoreşa Sosyalîst Li Ser Dewletê	101
3. Ferq Û Cudatiya Di Navbera Dewleta Rojhilat Û Rojava De.....	104
4. Pêşketin Û Hilhatina Demokrasiyê	105
5. Demokrasiya Romayê	107
6. Destana Bilindbûn Û Mezinbûna Babilê.....	109
7. Li Rojhilata Navin Kevneşopiya Şidetê	112
8. Rêûresma Berxwedana Gelan Li Dij Dewletê.....	114
9. Li Rojhilata Navîn Rojanekirina Têkoşînên Dij Dewletî	115
10. Pêşketina Tevgera Qermîtiyan	117
11. Pêşketina Tevgera Zenciyan	119
12. Tevgerên Rojhilata Navîn Bi Zîhniyeta Dewletê Xwe Întîhar Kirin.....	122

III. DI ROJHILATA NAVÎN DE PIRSGIRÊKA JIN Û

MALBATÊ	127
1. Tesbîten Zanista Sosyolojiya Sosyalîst	131
2. Li Rojhilata Navîn Şikandinên Jinê Yê Cinsî	134
3. Bi Dînê Yekxwedayî Re Kûrkirina Şikestinên Cinsî	136
4. Li Rojhilata Navîn Çareserîya Pirsgerêkên Jinê	139
5. Li Rojhilata Navîn Şoreşa Jinê Û Pêşketina Wê.....	141
6. Li Rojhilata Navîn Malbata Yekalî Û Dewleta Biçûk	145

IV: LI ROJHILATA NAVÎN MILLIYETGERÎ, DÎN,

MEZHEB, QEBÎLE Û EŞÎR E	149
1- Li Rojhilata Navîn Bandora Ol (Dîn), Rêol (Mezheb) Û Rêçolan (Terîqetan)	149
2-Derketina Mezhebê Şîa	152
3. Di Roja Me Ya Îro de Liv Û Tevgera Wehabîyan.....	154
4. Di Qeyrana Rojhilata Navîn De Rola Mîliyetgeriyê	157
5. Mîliyetgerî Armanca Desthilatdariyê Ye	159
6. Di Sîstema Kapîtalîst De Teoriya Neteweyan.....	160
7. Li Rojhilata Navîn Li Şûna Umetê Netewegerî Bi Pêş Xistin	162
8. Li Rojhilata Navîn Rewşa Dewletan	164
9. Girîngiya Teoriyan	166
10. Panzehîra Mîliyetgeriyê Neteweya Demokratîk E	168
11. Pêşketina Rêxistinên Qebîle Û Eşîran.....	170

12. Li Rojhilata Navîn Aborî Ne Civakî Ye, Desthilatdarî Ye	175
13. Kapîtalîzm, Endustriyalîzm Û Netewe Dewlet	183
14. Teqlîdkirin Biyanîbûna Îdeolojîk e.....	185
15. Li Gorxwebûn û Dogmatîzm, Ne Guhertin	187
16. Dîroka Rast A Berxwedana Gelan e.....	189
17. Lêgerîna li Heqîqeta Dîrokî, Zanistê Esas Digire.....	195
18. Kevenşopiya Şidetê Ya Dijwar	201
19. Nêrîna Li Ser Polîtîkayê	205
20. Polîtîka, Civaka Xwe Birêvebirin e	210
21. Polîtîkaya Demokratîk Ne Desthilatdarî ye.....	213
22. Serdema Îslamiyetê Û Avabûna Împeratorîyan	219
23. Li Rojava Lêgerîn Û Pêşketina Yektiyê.....	222
24. Li Dijî Tevgera Eyûbiyan Şerên Xaçperestan.....	226
25. Bêbandorbûna Ebasiyan Û Hilhatina Dewleta Sefewîyan Û Osmaniyan	228
26. Yekemîn Pêngava Ewrûpa Ya Dagirkirina Misirê	232
27. Di Welatên Rojhilata Navîn de Ferzkirin Û	Pêşketina Modernîzmê.....
28. Sedemên Şerê Cîhanê Yê Yekemîn.....	237
V. PROJA ROJHILATA NAVÎN A MEZIN LI SER ÇI ESASÎ HATIYE PÊŞXISTIN.....	
1-Îran Çawa Mezin Bû	247
2- Armanc Û Sedemên Pêşketina Şerê Cîhanê Yê Duyemîn	254
3-Di Îranê De Guhertinên Nû Û Sedemên Pêşketina Wan	256
4- Bandora Tirkiyê Li Ser Herêma Rojhilata Navîn	270
5- Pêşveçûn Û Pêşketina Miliyetgeriyê Li Tirkiyê.....	272
6- Şaxek Din Yê Îdeolojiya Fermî Li Tirkiyê Dîngeriye	280
7- Siyaseta Ku Îngilîz Û Fransa Dane Meşandin	282
8- Nêzîkbûna Dewleta Tirkiyê Ji Diyarde Û Buyeran Re.....	286
9-Li Tirkiyê Pîrozbûna Dewleta Neteweyî Ya Sînoran Ne	293
10-Dive Sîstema Înkare Bê Tesfîyekirin	296
11-Rola Tirkiyê Di Lîberalîzekirina Rojhilata Navîn De.....	297
12-Pêşketina Tevgera Nasirî Ya Di Bin Rêveberiya Cemal Ebdul Nasir De	304
13-Avabûn Û Pêşketina Eniya (Cebha) Şeabî Ya Filistinê.....	312

VI. ŞOREŞÊN LI MISIR, CEZAÎR, IRAQ, LÎBYA Û

SÛRIYÊ.....	317
1-Sedemên Lixweîxanetkirina Şoreşên Li Rojhilata Navîn.....	318
2-Rola Dewleta Sûriyeyê Di Pêşketin û Avabûna Partiya Baas De	322
3- Girîngî û Dîroka Iraqê	335
4-Dijberiya Miliyetgeriya Ereban Li Dij Tevgerên Kurdî	336
5-Bandora Partiya BaasLi Ser Iraq û Sûriyeyê.....	338
6-Xweseriya Iraqê û Erdnîgariya Wê.....	341
7-Têkiliya Hinek Tevgerên Kurd Bi Emperyalîzmê re	344
8-Li Iraqê Nijadkujiya Tevgera Baas Li Ser Gelan	347
9-Komkujiyên Ku Rejîma Baasê Di Iraqê De Li Ser Kurdan Daye Meşandin.....	349
10-Rol û Bandora Siyaseta Îsraîl Li Rojhilata Navîn	352
11-Li hemberî Îsraîl Pêşketina Tevger û Serhildanên(Întifada) Filîstînê.....	363
12-Bandora Miliyetgeriya Cemal Abdul Nasir Li Ser Tevgera Rizgariya Filîstînê.....	369
13-Li Filîstînê Pêşketina Tevgera Çep.....	370
14-Rêola(Mezhebê) Şîa Ne Binesaziyeke Homojen e.....	374
15-Kemalîzm û Layîsîzm	378
16-Pêşketina Tevgerên Serbixwe	379
17-Bandora Emperyalîzmê Li Ser Kûrbûna Qeyran(Krîz)a Rojhilata Navîn	380

VII. ÊRÎŞÊN EMPERYALÎZMÊ LI SER ROJHILATA NAVÎN..... 385

1-Emperyalîzm Li Rojhilata Navîn Dixwaze Li Ser Petrolê Serwer Be	388
2-Armancê Emperyalîzmê Ji Parastina Îsraîl Çi Ye?	392
3-Nakokiyên Emperyalîzmê Bi Rojhilata Navîn Re Yê Şaristaniyê Ne.....	394
4-Divê Şerê Me Li Hemberî Bîrûbawerî û Şêwaza Jiyana Modernîteyê Be.....	397
5-Emperyalîzm Şereke Dîrokî û Çandî Dike	398

VIII. SOSYALÎZM BI CEWHERA XWE YA RAST JI

RASTIYA ROJHILATA NAVÎN DÛR NÎNE	403
1-Li Rojhilata Navîn Pêşketina Tevgera Komunîst	404
2-Nêzîkbûnên Tevgera Komnîst Ên Dogmatîk Li Rojhilata Navîn	409
3- Li Rojhilata Navîn Pêşketina Dînê Îslamê	415
4-Tevgera Wehabî	415
5- Derûniya Tevgera Wehabî	416
6- Çêbûna Elqayîde	418
7- Pêşketina Tevgera Îxwanî Muslimîn	421
8- Sedemên Pêşketina Rêolan(Mezheban)	423
9-Pêşketina Rêola(Mezhebê) Nexşbendî Li Kurdistanê.....	423
10- Di Rojhilata Navîn De Sedemên Pêşxistina Îslama Siyasî	425

IX. ÇARESERIYA PIRSGIRÊKA ROJHILATA NAVÎN

1-Proja Çareseriya Emperyalîst A Kapîtalîst	429
2-Proja Rojhilata Navîn A Mezin	432
3-Dewlet Neteweya Li Rojhilata Navîn	436
4-Emperyalîzm Pirsgirêkên Rojhilata Navîn Çawa Çareser Dike?	436
5-Çareseriya Statîkoperestî.....	447
6-Sîstema Destpot Bi Tawîz Û Îtîfaqên Herêmî Temenê (Emrê) Xwe Dirêj Dike.....	449
7-Şêwazeke Din a Çareseriyê Ji Şidet e	451

X. ÇARESERIYA DEMOKRATÎK

1-Ev Projeya Azadiya Civakî, Jin Û Aboriya Civakî Ye	453
2-Projeya Demokratîk Ahenga Di Navbera Bajar Û Gundan De Ye	454
3-Demokrasî Tenê Ne Hilbijartin E, Kombûna Nirxan ne	455
4-Heqîqet Lêgerîneke Bê Navber e	457
5-Şerê Li Hemberî Şêwaza Jiyanî Finansa Kapîtalîzmê	461
6-Dewlet Netewe	461
7-Dijberiya Ola(Dînê) Çandî Bi Kaptalîzmê Re	466
8-Sedemên Pêşketina Partiya Hemas	469

Danasîn

Rêheval Rûstem Cudî

Ev berhema bi nîrx û hêja ya di destê we de, di derbarê Rojhilata Navîn de ye. Ev yek ji waneyên ku Şehîd Rûstem Cudî di Dibistana Navendî ya PKK'ê de dabû, hatiye berhev-kirin. Bi dirêjahiya salan Heval li ser van xalan lê hûr bûbû û di heman demê de weke wane gelek caran dabû hevalan.

Hevalê Şehîd Rûstem di nava Têkoşîna Azadiyê de, di gelek qadan de, di asta kadroyekî pêşeng û rêveberiyê de kar û xebat daye meşandin. Em hêvîdar in û di wê baweriyê de ne ku ev lêhûrbûnên Hevalê Rûstem di derbarê vê mijarê de wê ji hevalan re di aliyê ramanî û jiyanî de bibe pêşveketinek.

Rûstem Cudî kî ye?

Hevalê Rûstem Cudî bi navê rast Rûstem Osman, di sala 1965'an de li Rojavayê Kurdistanê, li gundê Xirbê Dibsê yê girêdayî Serê Kaniyê ji dayîk bûye. Navê dayîka wî Huseyîna, navê bavê Yûsif e. Hevalê Rûstem, ji malbateke welatparêz û netewehez bû. Dibistana seratayî, navîn û amadeyî li Serê Kaniyê xwendiyê. Da ku zanko bixwîne, berê xwe daye paytextê Sûriyeyê Şamê. Li wir beşa zîraetê xwendiyê. Di sala 1985'an de dema li Şamê dixwîne rêxistina PKK'ê dinase. Wê demê Rêheval Rûstem Cudî, di nava Tevgera Çepên Sosyalîst de cih digire. Bi hezkirina xwe ya ji zanistê re dereng namîne û timî hemû rewşa welat ji aliyê siyasî ve ji nêz ve dişopîne. Derbarê neteweya xwe de timî di nava liv û tevgerê de ye.

Her wiha xwedî nerînên azad û kesayetêke di aliyê lêgerînê de serbixwe bûye, hêza wî ya analîzkirina rewşên siyasî û

civakî timî di pêş de ye. Ew dema ku di nava lêgerîn û lêpîrsînê de ye, têkoşîna azadiya gelê Kurd li Bakurê Kurdistanê dest bi pêngava 15'ê Tebaxê dike. Weke bi gelmperî gelê Kurd, gelê me yê Rojavaya Kurdistanê jî û malbata hevalê Rûstem jî ji qonaxekê derbasî qonaxa din a şoreşa gelê Kurd dibin. Bi vê taybetmendiya xwe ya lêgerîn û kêrîhiya lêkolînê dereng namîne û tevgera azadiya gelê Kurd PKK'ê nas dike. Bi naskirina xwe ya rêxistinê re tevî xebatên ciwanan dibe. Piştî wê navê xwe yê di nav tevgerê de dike Rûstem Cudî. Di sala 1987'an de li Lubnanê tevî civîneke ku Rêberê gelê Kurd Abdullah Öcalan jî tê de, dibe. Tavlê digihîje wê baweriyê ku nêrînên Rêbertiyê û şoreşa PKK'ê şoreşeke xwedî wate û bi nirx e. Bi armancên gelê xwe ve girêdayî ye. Ji lew rebi biryareke bêhempa tevî refên Partiya Karkerên Kurdistanê PKK'ê dibe.

Piştî wê, di sala 1989'an de derbasî qada Lubnanê, dewreya perwerdeya Akademiya Mahsûm Korkmaz dibe. Di sala 1989'an de ji dewreya perwerdeyê ve û derbasî nav xebatên gel dibe. Li wir di nava xebatên gel de jî hêza xwe ya pêşengiyê dide diyarkirin û baweriyaya hevaltiyê û gel bi xwe tîne. Bi wê sekna xwe ya bi prensîb, tevlibûna li gorî xeta jiyana pêşengiya ku ji militanên PKK'ê tê xwestin, pêk tîne. Her wiha di dawîya sala 1989'an de derbasî qada Gapê dibe û li wir di asta berpirsariya qadê de cih digire. Piştî vekişandina gerila ji herêma Gapê hevalê Rûstem, di sala 1993'an de derbasî herêma Botanê dibe. Piştî wê bi salan li Botan û Gabarê bi awayekî çalak tevî xebatên gerila dibe. Hevalê Rûstem, di sala 1995'an de tevî kongreya 5'an a PKK'ê dibe. Piştî kongreyê careke din berê xwe dide herêma Mêrdînê.

Bi taybetî li deşta Êlih, Bişêrî Misircê û Çiyayê Mava maye. Mirov dikare bêje, qada ku negihîştibûyê, nînbûye. Li Mêrdînê bi tevlibûna xwe ya çalak di sala 1998'an de, ji qada Mêrdînê

vediqete û piştî wê di asta temsîlgerê rêxistinê de derbasî qada xebatê ya nav gelê me yê li Rûsyayê dibe. Piştî ji Rûsyayê vedigere di xebatên din de jî cihê xwe digire. Di sala 2003'yan de tevî kongreya gel dibe, di kongreyê de weke endamê konseya rêvebir tê hilbijartin. Di wan salan de weke tê zanîn, li hemberî xeta îxanetê ya ku pêşketî têkoşîneke dijwar dide meşandin. Li hemberî xeta tasfîyeyê xwedî sekneke ku ti carê tawîz neda û bi sekna xwe weke têkoşerekî azadiyê bi serbilindî têdikoşe. Her wiha cihê xwe di meclîsa PKK'ê ya nû de jî digire.

Rêberê gelê Kurd Abdullah Ocalan jî li ser rêheval Rustem Cudî ev nirxandin kiribû: “Hevalê Rûstem, xwedî kesayetêke kadroyê şoreşger û xwedî sekneke bihêz e.”

Hevalê Rûstem di encama êrîşêke hewayî ya hovane ya Dewleta Tirk a li ser qadên parastina Medyayê li Xakurkê di 10'ê Cotmeha 2011'an de bi şeş hevalên xwe re jiyana xwe ji dest da û tevî karwanên şehîdan bû.

I-KAOSA ROJHILATA NAVÎN

Niha em kaos, anarşî, tevlihevî, ango xerabiya li Rojhilata Navîn digirin dest. Kaos çi ye? Ji bo hîna bêtir bê fêmkirin, em ê bi mînakên piratîkî bigirin dest. Mîrov wer texmîn bike ku çawa mirovek di nava pêlên deryayê de be, ew pêlên deryayê yên kaosê ne. Ji ber çi em wiha dibêjin, ji ber ku kaos nediyarî ye, xeterî ye, qeyran(krîz) e. Yanê wê çi bibe, encam ne diyar e. Her demê ihtîmala ku pêl wî/ê di nav xwe de daqurtîne heye. Xelasbûna ji kaosê di wê dema ku mirov digihêje bejahiyê ye. Bi vî rengî mirov dikare çareseriyê bi nav bike.

Wê demê bi taybet rewşa îro dema em dibêjin, kaosa li Rojhilata Navîn tê wateya ev herêm bi pirsgirêkên xwe, bi hemû rengê kêmasiyên ku di hundirê vê herêmê de dijîn, di rewşeke bêîstiqrar û nediyar de ye. Kengê wê pêlên deryayê daqurtîne, nediyar e. Ji bo vê bi rengekî ji rangan hewldaneke, da ku bigihêje bejahiyê, heye. Ev hewldan jî, reng bi reng in.

Yek ji van hewldanan bi vî rengî ye; rêbazekê nîşan dide û dibêje xelasiya ji kaosê ev e, ya din jî dibêje xelasiya ji kaosê bi rengekî din e. Ji bo vê di meselên peydakirina rêbazên xelasiya ji vê xeteriyê jî, pirsgirêk hene. Di roja me ya îro de nêrîna serwer, nêrîna hegemoniya kapîtalîst ya ku kapîtalîzmê weke sîstemeke cîhanî û ji bo hemû cîhanê pêwîst û pêdivî ye; weke çawa rêka hemû pirsgirêkan nîşan dide, bi vî rengî nîşan dide ku heger Rojhilata Navîn nirxên kapîtalîzmê bi ezeztîyê, lîberalîzmê, piyaseya serbest, heger van tiştan qebûl bike, ew rêka xelasiya ji kaosê ye. Bi vî rengî wê Rojhilata Navîn ji kaosê derbikeve. Jixwe çiqasî tecrubeyên hatine kirin, berovajiyê vê îsbat bikin jî, lê hîna jî kapîtalîzm di vê derbarê de bi îsrar e.

Kapîtaîzm bi îsrar dixwaze wiha nîşan bide ku rêka xelasiya ji qebûlkirina nîrxên kapîtalîzmê yên cîhanî ne.

Bêguman hinek rêkên din jî hene. Bi taybetî proja bi navê modernîta demokratîk, li ser esasê ku rexên erênî di çand û civakbûna li Rojhilata Navîn, mirov karibe bi nîrxên çaxê yên bingehîn, bi taybetî milên wê yên cîhanî, teknoloji ve girê bide, bi vî rengî xelasî jî peyda dibe.

Bi gelemperî wê demê di roja me ya îro de rewşek heye! Ev pir dijwar e. Dijwariya wê çavkaniya xwe ji ku digire? Niha dema mirov lê temaşe dike di gelek aliyên cîhanê de qeyran(krîz) hene. Lê rêka derbaskirina ji qeyranê(krîzê) li wan deran weke ku çawa di vê herêmê de biêş, derd û bi felaket nîne. Ji bo hinek taybetmendiyên xwe yên çandî û civakî, ew herêmana rewşa wan hîna dest daye, zêdetir berendamên derve qebûl bikin û bi vî rengî li gorî xwe, xwe ji qeyranê(krîzê) derbas bikin.

Mînak, li rojhilata Asya ew guhertinên lîberal yên ku çêbûn, li Endoneziya, Maleziya, Sîngapûr hwd, ew guhertinên ku çêbûne, vê didin nîşandan. Dîsa heta dema dawiyê li Asya navîn, Qefqasiyayê jî hinek meyldarî bi vî rengî çêbûne. Ew jî li ser esasê lîberalkirina sîstemê ne. Bi vî rengî rêkên xelasiya ji qeyranê(krîzê) xwe didin nîşandan.

Emperyalîzm di serî de welatên yekbûyî yên Amêrîka jî di qeyranê de dijîn. Ew jî rêka xelasiya ji qeyranê bi çi diyar dikin, bi çi dixwazin pêk bînin? Bi rengê gelemperîkirina sîstema xwe li hemû cîhanê, ji aliyê raman, propoganda û ideoloji ve, cîhan hemû di nav bombedûmanê de hiştiye. Her wiha dibêje; proja sosyalîst îflas bûye. Lê nikare di aliyê dînî ve bibe alternatîf.

Ji bo vê jî hewldanên cîhanê, yên mirovahiyê her demê ji bo ku bigihêje çareseriyekê û ev çareserî jî di şexsê sîstema kapîtalîst de pêk hatiye. Yanî demokrasiya lîberal pêk hatiye. Ji ber çî, ji ber ku hemû sîstem û hewldanên hilweşandina Kapîtalîzmê bi ser neketin. Dev ji serkevtinê berde, ew bi bin ketin. Radest bûn, ev îsbat dike ku di esasê de sîstema mutleq ya ku heqîqet di destê wê de ye; ya ku bi rengê rast di şopan-dina heqîqetê de ye, kapîtalîzm e. Ji bo vê divê ev sîstem bê qebûl kirin.

Lê belê li hemberî wê nerazîbûnên tund hene, reaksiyon hene, lê ew van reaksiyonan bi rengê hov nîşan didin. Ango Ew reaksiyon bi rengê çawa hewldanên ku dixwazin bi carekê ve dîrokê careke din bi paş ve bikişînin, nîşan dide. Ji bo vê ew ne mirovî ne, ne jî zanistî ne. Berovajiyê heqîqetê ne. Li ser vî esasî jî divê mehkûmê tinebûnê bibe. Ji bo vê jî bi hincetan ji êrişên xwe yên li ser Iraq, Afxanîstan, Lîbya hwd, dibîne.

Heta li ser hêzên demokratîk, mînak weke tevgera me, li ser van ji bo êrişên xwe hincetan dibînin. Li ser esasê ku mifta heqîqetê di destê wê de ye, hemû kesên ku li dijî wê ne, li dijî heqîqetê ne, ji lew re tunebûn û şer heqîkirin. Kapîtalîzm bi vî rengî dixwaze ji qeyranê derbikeve.

1-Li Rojhilata Navîn Pirsgerêk Ê Çareserî

Li Rojhilata Navîn çareserkirina pirsgerêkê ewqas hêsan nîne. Ji ber çî çareserkirin wiha hêsan nîne? Gelek tişt li ser tînin gotin. Her demê jî, rastî tiştekî îsbat dike. Ev tiştên em dibêjin çî ne? Dibêjin, hemû planên di derbarê vê herêmê de tînin danîn, dema ku bi piratîkê re rû bi rû dimînin, îflas dikin. Weke ku

Rojhilata Navîn bibe qebristana tasariyên ji der ve de tên hazirkirin.

Bi salan e, ji bo ku ev herêm bibe parçeyek ji hêzên cîhanî, bi ramanên xwe, bi piratîka xwe, bi her tiştên xwe bibe parçeyek ji wê, hewldan hatine kirin. Hewldanên guhertinê hatine kirin. Guhertinên civakî û yên çandî bi hev re hatine kirin. Lê belê bi ser neketine. Ev ne jixwe ve ye. Ev rastiyan bi xwe re tîne, yên ku îro li gelek cihên cîhanê tên qebûlkirin. Çi ne ev rastî? Rojhilata Navîn wer zû ji bo qebûlkirina ramanên derve re ne amede ye. Ji çî tê, ev neqebûlkirin? Ji ber ku çanda civakî ya hezar salan hîna jî, bi bandor e. Ew kesayetê bi rêve dibe, moral, hest, şewazê wî/ê yê jiyanê diyar dike. Ramanên ji derve tînin, nikarin bi ser kevin. Yanî planên ji derve, ji bo dîzayîna vê herêmê tînin danîn, serkeftina wan her demê demborî dimîne û mayende nabe. Nabin wek reçeteyeke ji bo çareserkirinê bê qebûlkirin. Ji bo vê çareserkirineke mayende ji herêmê re nabe. Pêwîst e, mirov li ser vê rastiyan raweste. Ev xeyaleke, îdiayeke bê bingeh e. Yan jî îdiayeke bi bingeh e?! Divê mirov li ser vê rawest e.

Lê belê tiştê di herî destpêkê de bi mirov ve rastiyan didin îsbatkirin, çî ne? Projeyên ku ji derve tînin hazirkirin, ji bo ji nû ve dîzayîne, pêşnûmayên ji bo herêmê, berê jî, îro jî bi ser neketin. Mînak, ev proje mirov dikare bêje heta astekê di rojhilata Asiyayê de bi ser ket. Li Amêrikayê bi ser dikeve, lê belê li Rojhilata Navîn bi ser nakeve.

Ev çanda ku bi hezar salan e, di vê herêmê de çêbûye, wê demê xwedî bandor e. Ji bo vê jî di hundir de, yanî li ser esasê dînamîkê hundir, ji bo derbaskirina qeyran(krîz)ê hinek hewldan çêbûn, lê ew hewldan bi ser neketin. Di heman demê de fedekarî hat kirin, aliyê wê yê zanistiyê hebû. Hewldanên cidî bûn. Ev tiştên ha hemû hatin kirin, lê belê bi ser neketin. Ji

ber çî bi ser neketin? Ji ber ku di wir de jî, pirsgirêk ew çand bû. Mînak ew hewldan li dijî mêtîngeriye bû, ev rastî bû.

2-Ronesansa Rojhilata Navîn

Mînak hewldanên ronesansê yên di dawiya sedsala 19'an û destpêka sedsala 20'an de li Rojhilata Navîn hewldanên li dijî dagirkeriyê û desthilatdariya derve bûn. Lê belê dixwestin bi çekên wan şerê wan bikin. Bi vî rengî modernîte qebûl kirin. Xwestin ku rêka xelasiyê bi kopyakirina ji nirxên modernîta kapîtalîst di welatên xwe de bidest bixin.

Ji ber vê yekê heta asta herî dawî girêdayî modernîta kapîtalîstê bûn. Weke çawa jê re koletiyê bikin. Ev yek bê dudilî, bê nîqaş, her tiştên modernîte qebûl dikirin. Lê di heman demê de li dijî dagirkeriyê jî têdikoşyan. Ev rewşeke bi nakok bû, wê demê kopyakirin jî pirsgirêkê çareser nake.

Mînak, ev tevgera zanistiyê ya ku ji Rojhilata Navîn derket, bi giştî jî, pala xwe dida modernîta kapîtalîst. Yanî pala xwe dida nirxên modern yên Ewrûpa yên ku ji şoreşa Fransî, Îngilîzî, demokrasiya Ewrûpa, Mafê mirovan ê Ewrûpa girtine, mafê takekesî yên li Îran, Misir û Tîrkiye xwestin van tiştan pêk bînin. Kesên weke Cemaleddîn Efxanî, Kewakibî, Mîrza Markon yê Îranî hwd, ev hemû hebûn. Hemû jî li dijî dagirkeriyê bûn. Li dijî monarşiyê bûn. Li gorî xwe xwedî projeyeke ronesansê bûn, ji nû ve zayînê bû li Rojhilata Navîn, lê belê bi ser neketin. Sedem çî bû ku bi ser neketin? Wê demê ne kesên ku ji derve dixwazin sîstema xwe biguherin, dikarin biserkevin, ne jî di hundir de kesên ku dixwazin bi nirxên derve, yanî çandina nirxên derve di herêmê de meselê çareser bikin. Ev her du nêzîkbûn jî şaş in û bi ser jî nakevin.

Ev nêzîkbûn li cihên din hêsan çêdibin. Mînak, li Afrîkayê xwendevan diçûn li welatên dagirker dixwendin. Diçûn Fransayê, Belcîkayê, Îngiltereyê dixwendin. Ev hemû hêzên dagirker ên li ser Afrîkiyan bûn. Vê carê ew xwendevan dihatin li welatên xwe ragihandinê dikirin. Karfûn di welatê xwe de guhertinê çêbikin, bi ser jî diketin. Lê belê heman ev hewldan li Rojhilata Navîn çêbûn, lê bi gel re nebûn yek, lewma ji gel re nebû mal. Ramana çep jî hat, ji bo vê pîrsgirêk di vir de ye. Ji lew re qeyran(krîz) ev e, qeyran hêza dînamîkên hundir têrê nakin ku derbas bikin. Yanî kaosê derbas bike û bigihêje bejahiyê. Hewldanên ferzkirina nirxan ji derve di rêka êrîşên weke çawa li Iraq û Afganîstanê, êrîşên leşkerî dibin, çi jî di rêka ragihandinên çandî, dibin ferzkirinên modelên civakî, dibin şêwaza jiyane, mirov lê temaşe dike ku bi ser nakeve. Xerab dike, yanî dema em dibêjin bi ser nakeve, ev şaş neyê fêmkirin, yanî nayê wê wateyê ku bi temamî bê encam dimîne. Yan jî ji bo xwediyê xwe qet encamê nagire, na. Amêrika bi qezencan, qezencê digire. Lê em niha tiştêkî din nîqaş dikin. Em kaosê nîqaş dikin. Em kaosa Rojhilata Navîn nîqaş dikin. Qeyran pê nayê derbaskirin. Yanî pîrsgirêk dimînin. Şerê hundirîn, feqîrtî, nezanî hwd, gelek nîşaneyên ku dimînin, ew nayên derbaskirin.

Ji lewra dema em vê waneyê bigirin dest, jixwe divê mirov hinek tiştan esas bigire, yanî hinek taybetmendiyên. Berî her tiştî dema ku em bixwazin, di herêmekê de guhertinê çêbikin, yan jî bixwazin şoreşê çêbikin, pîrsgirêkan çareser bikin, divê beriya her tiştî em endamê wê tevgerê bin. Divê mirov di wî zemînî de bimîne û pala xwe bide wî zemînî, li wî zemînî çareseriya pîrsgirêkan bigere. Divê em vê zelal bikin.

Ji ber çî ev şîrove û nêzîkbûn ji bo me pêwîst e? Pîrsgirêka me ew e ku em dema Rojhilata Navîn guftugohh dikin, em di wî zemînî de rûnanin. Ayîdbûna me tûne ye, em bi rêbazên

Rojava, yan jî bi nêzîkbûnên oryantelîstan ên herî erênî em digirin dest.

Rêbazên Rojava û oryantelîst çi ne? Oryantelîst yanî di derbarê rojhilatê de, kesek wer di dil xwe de xwedî agahî, xwe eleqederbûyî dibîne. Lê ya bingehîn di berhemê xwe de her demê îcar Rojava û ji bo ku teşegirtina mirovê rojhilat bi nîrxên Rojava çêbin, her demê wî/ê tabîa bihêlin, kesayetê çêdikin. Armanca van nêzîkbûnan ew e. Lê weke tevgerê erênî heta demê ne zêde dûr jî, her demê oryantelîzm hatiye nîrxandin. Di esasê de ev tabîyet e. Bi taybet di şêwaza jiyânê û ramanê de jî Rojhilata Navîn bike weke mêtîngêh, yanî herêmeke mêtîngêhekê girêdayî Ewrûpayê be.

Niha însiyatîf di destê Rojava de ye. Çi însiyatîf di destê Rojava de ye? Tevgera şaristaniyê ya zanistî, teknolojî, îro nasnameya xwe di Rojava de îfade dike. Zanist, felsefe, avahî yanî hemû beşên zanistî, zanista civakî, xwezayî, yanî her tişt îro xwe di Rojava de îfade dike. Ev di esas de tiştêkî pir xwezayî ye. Ji ber ku pêşketin girêdayî şert û mercên heyî ye. Mînak; îro di vê dibistanê de hinek şert hene, em heta astekê dikarin pêş bikevin, lê dema em ji dibistanê derbikevin û biçin qadeke hîna firehtir, nav şert û mercên cuda yên li wir hebin, wê demê pêşketin û paşketina me jî li gorî wê dikare di mecalekê de di nav tevgerê de be.

3-Rojhilata Navîn Çavkaniya Şaristaniyê Ye

Ji bo wê jî çavkaniya şaristaniyê rojhilat e. Ev rastîyek e. Di roja me ya îro de bi dizîka, bi rengêkî fediyokî, yan jî sergirtî be jî, êdî vê rastiyê qebûl dikin. Li xwe mikur jî tîn. Lê belê ev şaristanî weke berhemeke dîrokî ya mirovan e, di zemînekî dîtir de hîna bêtir dikare pêşbikeve. Ev jî tiştêkî pir

xwezayî ye. Ev ne kêmasiyeke Rojhilata Navîn e. Divê mirov vê weke kêmasî nebîne. Wê demê kêmasî di ku de ye? Kêmasî di vir de ye ku nêzîkbûna Rojava ji zanistiyê û hunerê re, ji her tiştê ku asta mirovan pêş dixê, re zanebûneke Rojava ya nijatperestiyê pir li pêş e. Yanî nijatperestiyê û xwe navend dîtine. Her wiha nêzîkbûneke cinsiyetparêziyê ye. Bi vî rengî zanistî weke malê mirovan, yan jî rewşeke dîrokî ta beriya hezar salan dest pê kiriye. Ji dema ku mirov di destê xwe de karîbûye kevir ji bo jiyana xwe bixebitîne, ji wir ve dest pê kiriye, heta roja me ya îro gihêştîye asta(sîbernetîk-elektronîk-robot hwd), bi vî rengî nagire dest. Tam berovajiyê wê ji rehendê(boyutê) wê yê dîrokî serbixwe û jê qut, zanistiyê li ser bingehekî nijatperestiyê digire dest. Yanî zanistiyê weke berhemê zilamê spî yê Rojavayî digire dest. Ji bo vê jî kesên ji derveyî xwe dixwaze bêhêz û bêîrade bihêle. Bi taybetî jî dixwaze vê li ser Rojhilata Navîn mehkum bike û li ser hikum bike.

Rojava ji ber çî wiha dike? Bi taybetî ji ber ku li Rojhilata Navîn potansiyel û alternatîf heye. Şaristaniya Rojava li hemberî şaristaniya rojhilat li gorî xwe nû ye, ewqasî kevn nîne. Ji bo vê potansiyel û alternatîf li hemberî şaristaniya Rojava li Rojhilata Navîn heye. Li ser vî esasê zanyarê Rojava sîstema wê ya siyasî hemû di nav hewldanekî dijwar de ne, ji bo ku mirovê Rojhilata Navîn ji rastiya wî biyanî bihêlin, wan ji rastiya wan xerîb bihêlin, timî di nava hewldanan de ne.

Ji bo vê zanistiya Rojavayê çawa mijaran digire dest û nijatperestiya wê di ku de diyar dike? Nijatperestiya wê di vir de diyar dike, dibêjin zanistî bi şaristaniya Rojavayê re dest pê kiriye. Bi Roma û Girêk re gava xwe ya yekemîn avêtine, bi ronensasê ji nû ve jiyaye. Yanî di esasê de ji nû ve vejîna mirovan ne, ji nû ve vejîna berhemên şaristaniya Girêk û Romayê çêbûye.

Wê çaxê dibêjin li Misirê hezar salan BZ nivîsandina hiye-roglîf heye, piramît hene. Her wiha asta zanistiya endezyariyê bihêz e, astronomî heye. Di Rojhilata Navîn de perestgeh, çandinî, avdanî, ev hemû hene. Lê dibêjin ev hemû tesaduf in. Ew di encama lêkolîneke biaqil çênebûye. Bi vî rengî înkâr dikin. Ne tenê wiha heta di hinek aliyan de naskirina zanistî û felsefa Rojavayê em ji bo xwe carnan weke referans, heta weke mate-ryalekî ku em zêde pala xwe didinê, dibînin. Mînak; vê bi rengekî eşkere tîne ziman, bi rengekî eşkere tînin ziman û dibêjin; di wir de tesaduf hene, ev jixweber in. Tu dibêjî astronomî pêş ketiye, zanista gerestêrkan heye, di van aliyan de gelek tesbît û teqvimîn hene, lê ew dibêjin; di esasê de di wir de astrolojî heye. Yanî ji bo şensên xwe nas bikin, ji bo mirov çarenûsa xwe fêm bike, ji lew re neçar bûn ku tevgera stêrkan bişopînin. Vê jî hinek agahî li gel wan çêkir.

Tu dibêjî piramît hene, piramît bi xwe jî çêkirineke endezyarî ye. Heta roja me ya îro jî li ser wan zagonan geometriyê, bingehê bînaya jî li ser esasê zagonên pîramîtan tîne avakirin. Di endezyariyê de formîlên wê hene. Lê ew dibêjin; na, ne wiha ye, ew ji bo mirov xwe nîşan bide, yanî meznaya xwe û Xwedabûna xwe nîşan bide, tiştên wiha çêkirine. Tiştêkî girêdayî aqil tê de tune. Lêgerîneke, hewldaneke aqil tê de tune.

4-Kapîtalîzm Tevgera Bêhêviyê Ye

Ev tê çi wateyê? Tê wateya di esas de Rojhilata Navîn li hemberî xwe bêhêvî bihêle. Modernîta kapîtalîst, bandora wê li ser paşvemayîn û paşketina mirovan zêde-zêde heye. Ji ber çi, ev xwe navend digire, ji ber ku nijadperest e. Xwe esas digire, yê derveyî xwe weke mirovên gihîştî bihêz, dikarin bi ramanê,

dikarin çareseriyê ji bo pirsgirêkên li pêşberî wî/ê derbikevin, deyînin, na, lê weke mirovê hov, li ser esasê ku berhem bide na, tenê tiştê derve qebûl bike û wiha jiyana xwe bi rê ve bibe, Rojava dixwaze mirovan mehkumê vê bike. Ev gelekî pirsgirêkan derdixîne. Rojava di esas de armanca wê ev e! Yanî çanda Rojava ya modernîta kapîtalîzmê ev e.

Em bala xwe bidinê, heta ku kapîtalîzm bi ser dikeve, mirovahiyet timî aramiyê di aliyê xeyal de, di vegera paş de dibîne. Di kapîtalîzmê de ev tişt tê guhertin. Di esas de ew çi ye? Mirov bi zanebûn yan jî bê zanebûn dema ku di aramiyê de, di dîroka kevin de dibîne, yanî di esas de vedigere xwezaya civakî. Dixwaze vegere wir, bi nirxên wê yên mirovî, dada wê, wekhevîyê, ahenga di navbera mirov û xwezayê de, dixwaze vegere wir. Kapîtalîzmê di esas de ev ji holê rakir. Em bala xwe bidinê cihê ku kapîtalîzm tê de bi ser dikeve, kes li wir naxwaze paşve vegere. Cihê ku ramanê kapîtalê tê de hakim dibe, kes êdî naxwaze paşve bizivire. Heta paşvemayîne bi çi îfade dike, paşketî, paşverûtî, hovîtî, xerabî, ji bo vê di esas de komkujiya mezin di wir de pêk tê. Yanî mirovan ji kokê wan tecrîd dike. Mirovan dike weke meteryalekî ji bo sîstema xwe û nirxên xwe li ser bide rûniştandin.

Ev xeteriyeke mezin e. Ji bo civakan jî tişteki wiha dixwaze çêbike. Lewre civakan li hemberî xwe bêhêvî dihêle. Niha ji civaka li hemberî xwe bêhêvî maye re çi dibejê? Ew civak êdî hêza wê ya dayîne nîne. Baweriya wê bi xwe êdî namîne. Çi pêş dikeve, dibe weke rewşekî tenê qebûl bike. Tenê ji bo xwe digire, nikare bide. Tiştê heyî qebûl dike. Ev mirina civakê bi xwe ye. Yanî civakek ancex bi vî rengî dimire, dema ku hêza çêkirinê, afirandêriyê di xwe de wenda bike. Her demê li benda derve be, bi vî rengî însiyatîfê wenda bike, şewazê xwe yê jiyane, sîstema xwe ya siyasî, xebatên xwe yên aborî hwd. Li gorî derve xwe eyar bike, wê demê di esas de xerabiya me-

zin çêdibe. Ev tişt jixweber çênabe. Ev bi bombardûmana ideolojîk, çandî, ramanî ya ku li ser çêdibe. Wê ew encam derbikewe holê. Ji bo vê Rojava di roja me ya îro de çi dike? Li Rojhilata Navîn bi rengekî ji rengan dixwaze ku li beramberî nasnama wê biyanîbûnekî çêbike. Yanî mirovê li Rojhilata Navîn li hemberî nasnama xwe biyanî be, nasnama xwe qebûl neke. Dema em dibêjin nasname, di serî de çand, şêwaza jiyanê, nîrxên civakî yên erênî, girêdayî hev girtinê, exlaq, van ji holê radike.

5-Rojava Dîrokê Li Gorî Xwe Şîrove Dike

Dîsa dîrokê bi rengekî rast negirtine dest. Mînak; em bala xwe bidinê nêzîkbûnên analîtîk û yên dîrokî bi vî rengî ji hev cuda ne. Di parêznameyê de Rêbertiyê li ser vê xalê bi berfirehî rawestiya ye. Di sosyolojiya modernîta kapîtalîst a pozîtîvîst de çi heye? Analîtîkbûn û nêzîkbûneke tehlîlî heye. Li ser çi esasî tehlîlî; yanî dibêjin rewşekî pir xerab hebûye, biaqil re nedibû yek, bi mentîq re nedibû yek, li hemberî wê têkoşîn çêbû, şoreş çêbûn, bi serkeftina kapîtalîzmê bi encam bûn. Bi vê serkeftinê re rê li pêşiya zanistê, teknolojiyê hwd, li pêşiya her tiştî vebû. Ev nêzîkbûneke tehlîlî ye û analîtîk e. Ev çi bi xwe re tîne, ev bi xwe re boyutên dîrokî înkâr dike. Lê belê eger boyutên dîrokî înkâr nebe, wê demê ev derdikeve holê. Mirov ji bo ku karibe hîna zêdetir mirovîbûna xwe pêk bîne, şopandina heqîqetê bi rengekî rast bişopîne, her demê bûye xwedî hewldan. Ev hewldanan pir bi rengê xwe yê biçûk dest pêkiriye. Gav bi gav ji mîtolojiyê gihîştîye asta pexşan(metînan). Bi olê(dîn) hîna zêdetir weke gaveke din xwe nêzîkî heqîqetê kiriye. Bi felsefe û metodên zanistî yên din hîna zêdetir mesafe qetandiye. Hîna jî berdewam dike, ev milê wê yê dîrokî ye.

Dema hîna zêdetir em vî milê dîrokî bigirin dest wê demê divê ku em giringiyê bidin şaristaniya Rojhilata Navîn. Weke çavkaniya şaristaniyê divê em lê temaşe bikin. Dema ku mirov weke çavkaniyên şaristaniyê lê temaşe bike, wê demê sedemên mirov ên desthilatdariyê û hegemonyayê ji holê radibin. Yanî sedemên Rojava yên desthilatdariyê û hegemonyayê ji holê radike. Ji bo vê bi îsrar Rojava ji bo ku her demê xwedî sedemên hegemonyayê be, bi îsrar vê rastiye ji ber çavan wenda dike. Bi awayekî sînordar digire dest. Weke çawa di wê çarçoveya meselên zanistî û pêşveçûnê rewşeke girêdayî erdnîgariyekê nabe yê Ewrûpayê û Rojavayê. Bi taybetî jî bi jêhatîbûna zilamê spî peyda bûye, ev nijadperestî bi zanebûnê tê ferzkirin. Ev hemû ji bo ku mirov li hemberî xwe bêhêvî bimîne tê kirin.

Jixwe ev bandorê çêdike. Kengê bandor dike? Niha Ewrûpa çî bêje serbest e. Jixwe hewldanên wê yên hegemonyayê hene. Ji bo vê, jixwe re sedeman peyda dike. Ev sedem nijadperestî ne, ideolojîk in, reng e, reng sedem in. Bi hinek xalên serkeftina xwe di meydana jiyana cuda cuda de serkeftina xwe ji bo xwe dike weke referans. Tê fêmkirin ku bi vî rengî dixwaze xwe ferz bike.

Girîng e, her kes li hemberî wê hêza xwe ya jiyana îfade bike. Yanî hêza ku karibe pê bijî, li ser koka xwe pê bijî. Yanî rêveberiyên wî/ê yên esas taybetmendiyê wî/ê bi xwe bin, ne yê ji derve bin. Ew hewldan jî wê hebe. Wê demê pirsgerêk dernakeve. Wê demê çî hikum dike? Çiqasî tu birêxistin bî, çî qasî tu zanistiyê esas bigirî, bi vî rengî tu yê bikarî encaman bigirî. Di wî aliyê de pirsgerêk tune.

6-Rojhilata Navîn Timî Çareseriyê Di Raman Û Jiyana Rojava De Dibîne

Pirsgirêk di ku de derdikeve? Pirsgirêk dema ku tu bi xwe li hemberî xwe bêhêz bî. Niha pirsgirêka em dijîn ev bi xwe ye. Yanî kapîtalîzîm di esasê de dixwaze vê encamê derbixîne holê. Di mirov de li hemberî xwe bêhêvitiyê pêş bixîne. Yanî mirov bi xwe, li hemberî xwe bêhêvî be. Rêka xelasiyê di xwe de nebîne. Rêka çareseriyê di xwe de nebîne û jixwe bêbawer be. Perspektîfê meşa ber bi pêşerojê ve jê re tunebe. Ne xwedî proje be, pirsgirêk di wir de derdikevin. Wê demê ew kes çî dimîne, ew kes dibe madeyek ji bo pêkanînen projeyên yên din. Ew kes tenê digire, nade. Rola ku dileyîze dibe weke rola çanaxê. Mînak; çanax çî ye? Tenê ji bo ku mirov bi tiştên tîn weşandin bigire. Lê çanax nikare di heman demê de bide û belav jî bike. Ew ji holê radibe, ji lew re li hemberî xwe bêhêvî ye.

Tiştê ku di jiyana me de serwer dibe, ramanê Rojavayê ye, şêwaza jiyana Rojavayê ye. Ji ber ku me hêvî bi xwe wenda kiriye, ji ber wê jî da ku em gavekî şaristaniyê biavêjin û qeyrana xwe derbas bikin, pêdiviya me bi jiberkirina tiştên ku ji Rojava tîn, em esas bigirin, di wir de em xelas dibin. Di wir de ev bi rastiya me ya civakî û çandî re berovajî ye. Ji bo vê di pêkanîne de em rastî gelek nakokiyên tîn. Ev jî li şûna ku çareseriyên bi xwe re bîne, qeyranên civakî kûrtir dike. Nirxên li ber xwe didin hene, ên olî(dînî), malbatî, eşîretî, qebîle, ev bi hev re berovajî tîn û ev dibe sêsebebê ku qeyran li şûna ku bê çareserîkirin, hîna zêdetir kûr dibe.

Ji ber wê, dema em Rojhilata Navîn nîqaş dikin, divê ku em xwe ji vê derûniya xwe xelas bikin. Ev derûniya ku timî dema behsa Rojava tê kirin, ji bo me weke ku îfada, zanistî, pêşketin û mezinahiyê tê kirin. Divê ev jî bê zanîn, em ê wiha fêm

bikin, yan jî em ê birexnegirî nêzîk bibin? Gelo wê hêza rexnêlêkirinê li gel me peyda bibe; yan jî na? Heta niha jî em weke rêxistin xwe hêzeke pêşeng dibînin. Di nava tevgera me de heta niha dema hinek heval ji me cesaretê digirin û modernîta kapîtalîst rexne dikin, ew rexne û şewazê rexnekirinê di navgîna me de hîna jî zêde rasteqînî nayê. Bi gotineke tewş ji kesekî/ê re wiha dibêjin: “Tu çi yî, tu kî yî ku tu modernîta kapîtalîst rexne dikî. Çi yê te heye ku tu li hemberî wê rexnan dikî?”

Ev pirsgirêkek e, çima wiha dibe? Ji ber ku modernîta kapîtalîstê li gel kesayetana tiştên ku di Rojava de pêk tên, weke dewlet netewe, endustriyalîzm û kapîtalîzm pê re paralel, bi hêza ramanî û analîzên mezin, wê bi xwe re çi dest xistiye? Pê re raserî û serkeftineke derûnî pêş xistiye. Li hemberî wê li gel me binkeftineke derûnî pêş xistiye. Em bi çi dixwazin vê binkeftina wan temam bikin. Dema ku em karibin bibin weke wan, ne weke xwe, em wiha dixwazin, wê derûniya xwe derbas bikin.

Ji bo wê hêza me ya rexnê tune, ji rexnê zêdetir lêgerînek teqlîdkirinê heye. Teqlîd jixwe pirsgirêkê çareser nake. Niha çavkaniya pirsgirêkê di vir de ye. Mînak, di Rojava de zanista derûniyê, sosyolojîk, ananlîtîk heye, ya xwezayî û ya civakî jî heye. Li ser wî esasî dewlet hatine avakirin û civak hatine birêxistinkirin. Sanayî pêş de ye, wê hiştiye ku li Rojava dîmenek derbikeve. Yanî îmajek derbikeve û bê mayendekirin, her wiha hêzek peyda bibe.

Wê demê di têkoşîna me ya ji bo şaristaniyeke demokratîk, an jî modernîta demokratîk, di vê têkoşînê de em ê bi çi têbikoşin, perspektîfa me ya têkoşînê wê çi be? Perspektîfa me ya têkoşînê wê ev be ku em karibin di hundirê vê sîstema modernîta giştî de nixirên mirovî, bi zanistî, wijdanî, wan nixirên

mirovî derbixînin û ew nîrxên mirovî bi şêwazeke hostayetî bi rêka akademîk, lêkolînên demokratîk, em karibin bi nîrxên civakî û çandî, yên ku kolektîvîzmê, komînalîzmê, hevgirtinê esas digire, exlaq esas digire, baş bi hev ve girê bidin. Bi awayeke serbixwe, li gorî mercên xwe, dîrok, çand û exlaqê xwe li gorî wê çêbikin. Em ê karibin serkeftinê bi vî rengî bi dest bixin. Yan jî em ê teqlîd kirinê esas bigirin.

Niha temambûyîn û ne temambûyîn, di nav me de pîrsgirêk e. Mînak, ez kengê temam im, ez kengê xwe temam dibînim? Dema ku ez dibînim, bi îngilîzî zanibim, dema ku şêwaza min ya jiyane weke ya Ewrûpiyan be, cil û bergên min, şêwaza xerberdanê, rabûn û rûniştin, nêzîkbûna min a mijaran, a dewletê, a civakê dema hebe, ez wê demê xwe temam dibînim. Dema ku ez wiha nebim ez xwe temam nabînim. Lê em bala xwe bidinê, yekî îngilîz ji bo ku Kurdî nîzane, vê yekê ji bo xwe kêmasî nahesibîne. Lê dema Kurdek îngilîzî nîzanibe ji bo xwe kema nî dihesibîne. Li Kurdistanê dema ku bînayên bilind tunebe, em dibêjin welatekî feqîr e. Yanî ji bo vê derbaskirina kaosê derbaskirina qeyranê heta niha em di rêka şaş de lê digerin.

Em çawa lêdigerin? Em dibêjin, dema em jî bibin weke wan, em ê kaosê derbas bikin. Ev tiştêkî pîr çewt e! Ji ber çî wiha ye? Ji ber ku Rojava ti carên nîrxên xwe nake gelemperî. Ji ber ku polîsek îngilîz di zemanê xwe de li Îngeltera li hemberî hemwelatîyekî/e Îngilîzî, di rewşa rawesta amadeyî de disekinî, lê di heman demê de wî polîsî li Hindistanê mirov dikuştin. Ev tê çî wateyê? Tê wateya ku hinek nîrx, mafê mirovan, zanistî, hwd ev ji bo hemû cîhanê nederbasdar in. Ew wan belav nakin. Dema ku dixwaze weke xwe bike, di her warî de di çarçoveyê ku ew dixwaze me jî weke xwe bike û bi me re berxwariyê(tesrîfkariyê) pêş bixîne, qalibên zîhnê yê li gorî xwe li ser me ferz bike, ev hemû ji bo em ji sermayeya wê re bibin metodek, vê dike.

Mînak; di Iraqê de pirtûkan belav dike, tûpeke ciwanan derdixîne, ya jinê derdixîne, ya pazarê derdixîne, înfomasyonê derdixîne, tûpa partiyê siyasî derdixîne, li gorî wî tûpek derdixîne. Ev da ku ew tûp ji bo tevgera sermayeyê destdayî be. Ji bo vê derdixîne. Ne ku wan bike weke xwe. Wê demê di vê pêşbaziyê de em nikarin bi ser bikevin. Pir zêde mirov xwe û rastiya xwe wenda dike. Ji koka xwe dûr dikeve. Ev ne rêka çareseriyê ye.

Wê demê divê em baweriyê bi xwe bînin. Niha pirsgerêka me ev e. Wê baweriyê em ê çawa pêk bînin? Çavdêriyek li gel me heye. Rojava tê wateya pêşketinê, rojhilatî tê maneya paşketinê û hovitiyê. Vê li ser me bandoreke mezin kiriye. Timî bêbawerî, bêîradebûn, tim li dahurînên wir digere. Mînak; ji bo ku em analîzeke rast bikin, em bi hêza xwe ne bawer in. Rewşenbîrên Rojhilata Navîn ji bo analîza şaristaniyê bikin, parêznamen Rêberê tevgera gelê Kurd Abdullah Ocalan naxwînin. Kê dixwînin, nizanîm **Handîktiyon** dixwînin, **Francis Fukuyama** dixwînin hwd, oryantelîstan dixwînin, **Birnar Liwîs** dixwînin, hwd, ji bo xwe nas bikin, wan dixwînin.

Lê analîzê wan jî li ser esasê Rojava ye. Yanî îdîalîzekirina Rojava ye. Her çiqasî hinek rexne tê de hebin jî, lê rexne li ser wê sîstemê tune. Ferzkirina wê sîstemê ji bo ku bibe sîstemê cîhanî tê kirin. Ji ber wê yekê divê em bi xwe vê bawer bikin ku însiyatîf ji destê me derketiye. Em jixwe bêbawer in. Ji lew re ev yek li ser piratîka me jî nîşan dide.

Mînak, niha welatê kendavê(Xalîçê) hene, Girava Erebi, welatên wê hene. Siûdî ye, Qatar e, Kuwêt e. Ji nişka ve dîtin ku li ser deryayekî petrolê rûniştine. Ev petrol ji bo cîhanê pir bisûd e. Alem lê digerin, yanî di aliyê aborî de desthatiyekî pir mezin tîne, ji bo vê dest pêkirin, li ser esasê firotina petrolê û

dest bi nûbûnekê kirin. Nûbûneke mezin çêbû. Bajar ava kirin, xanî ava kirin, tîcaret pêş xistin, serfkarî pêş xistin, hwd. Pêdiviya wan bi mirovên zana hebû, bi pisboran hebû. Mînak; tiştêk wiha çêdibe, dema ku du kes ji bo karekî biçûna Siûdiya Erebiştanê, her du jî endezyar bana, her duyan jî heman zanîngeh biqedandana, lê yek jê Erebi ba, yê din jî Îngilîz ba. Heger mûçeyê yê Erebi hezar dolar ba, yê Îngilîz dibû du hezar dolar. Di heman cihê de xwendine, ev bêbaweriya li hemberî mirovê Rojhilata Navîn e. Mirov dikare vê di hemû aliyên jiyânê de bibîne.

Mînak; hinek endezyarên mezin hene. Li Sûriyeyê û cihên din. Gelekî balkêş e. Eger tezên wan di derbarê hendesê de, an jî bîrkariyê de bin. Lê belê dema projeyek çêdibe, Sûriye pisporan ji derve tîne. Bi pereyekî mezin û bi kirê jî wan tîne. Gelek nirxên civakê tên xerckirin. Ji ber çi? Tu yê nerînekî bidî, yan erê, yan jî na. Ya rastî wê nerîne endezyarê ku li Sûriyeyê jî pir rehet dikare bide. Heta hîna rast dikare nerîne bide. Ji ber ku rewşa wan welatan hîna baştir dizane. Lê bêhêvitiya li hemberî xwe ev tişt bi xwe re anîne. Jixwe ev li hemû meydanên jiyânê mirov dikare peyda bike, di aliyê kesayetî de, li her derî mirov dikare vê peyda bike. Ji ber wê elaqeya me li hemberî Rojhilata Navîn lewaz e. Em zêde elaqedar nîn. Em şoreşa Fransî baş fêm dikin, nas dikin, ya Îngilîzî nas dikin, ya Emerîkî nas dikin. Hilbijartinek çêdibe, mîtingek çandî û hunerî çêdibe, em baş dişopînin, lê di Rojhilata Navîn de cîhan xerab bibe jî, di wê derbarê de bala me nakişîne.

Heta di welatê em tê de dixebitin jî, welatê ku em pê re bi rengekî organîk elaqedar dibin, li Îran, Surî, Tirkiyê, Iraq û cihana Erebi, Farsî, Ecemî de, di van deran de derbarê pêvajoyên siyasî û civakî de em zêde agahdar nîn. Sîstema siyasî li ser çi esasê hatiye avakirin, çanda serwer di van civakan de çi ye, mirovê wê bi çi bandor dibin, li dijî çi xwedî reaksiyon in?

Di vê derbarê de em zêde kûrbûnê bi xwe re çênakin. Ew jî ji wî mantiqî tê.

Ji bo wê, dema ku em vê dersê nîqaş dikin, di esasê de tiştên divê em pêk bînin û karibin vê pirsgirêkê û neayîdbûna xwe derbas bikin, divê em hîna zêdetir ayîdê xwe bin.

7-Sedemên Qeyran(Krîz) Û Bîrûbawerî(Zihniyet)a Rojhilata Navîn

Di serî de em ê sedemên yekemîn û sereke yên ku hiştine di Rojhilata Navîn de qeyran çêbibin, çi ne, em li ser rawestin. Di serî de yek jê îdeolojî ye. Em ê li ser rawestin. Niha îdeolojî weke berê me digirt dest, li gorî dîroka meteryalîzmê, li gorî nêzîkbûna Zanista civakî ya pozîtîv me digirt dest. Me di guhertina civakan de roleke bi bandor nedida seresaziyê. Me guhertin di encama faktorên madî û aboriyê de digirt dest. Lê rola wê di guhertina civakan de zêdetir xwedî bandor e. Ji bo vê jî, ji pirsgirêkên aborî mirov bigire, yên siyasî û gelek xalên ku dibin sersebebê gel ku di Rojhilata Navîn de di nav qeyranan de bijî. Sedema wê bi îdeolojîyê ve girêdayî ye.

Ji ber ku dema îdeolojîyek vekirî tunebe, derfetên madî di wan welatan de çiqasî hebin, bila hebin, ew derfetên madî heger di çarçoveya îdeolojîyêke rast de, zanistî de neyê nirxandin, dewlemendî, bilindkirina asta jiyanê di wan civakan de neyê pêşxistin. Negengaz e ku mirov behs jî bike.

Rewşa heyî jî ev e, bi erdnîgariya xwe ya fireh, bi axa xwe ya çandiniyê, bi şêniya xwe ya ciwan, bi sererd û binerdê xwe yê dewlemend, esas diviya standartê jiyanê, yê kesan di Rojhilata Navîn de, di aliyê aborî de Kanada jî derbas bikira, Singapûr jî derbas bikira û hwd. Lê belê di roja me ya îro de em lê

temaşe dikin, bêtirî nîvê nifûsê di birçîbûnê de dijî. Ev ji nêz ve girêdayî îdeolojîyê ye. Ji ber ku îdeolojî ji nêzîkbûneke razber bêtir, yanî ji têngihîştineke wiha zêdetir di esas de beralîkirînerê dihundirîne.

Yê ku liv û tevgera mirovan a kesan diyar dike, liv û tevgera civakan jî diyar dike. Nêzîkbûna li nirxan, ya li meselên maddî, ya jiyane û bi gelemperî jiyane çawa digire dest, zêhniyet e. Ev hemû li ser esasê qalibên zihnî, yê ku ew civak qebûl dike, ew kes qebûl dike, li ser esasê wê çêdibe.

Ji bo vê jî pirsgirêkên îdeolojîyê di aliyê peydabûna kaosê de, li Rojhilata Navîn qeyrana lê dijî, mirov nikare wiha bi sedemeke basît bigire dest.

8-Dogmatîzm Çi Ye?

Îdeolojî ji bo ku mirov vê meselê baş fêm bike, girîng e. Em ê li ser dogmatîzmê rawestin. Dogmatîzm ew nêzîkbûnên ku ji nîqaşan re girtî, nêzîkbûnên derbarê meselan de yê ku ji nîqaşê re, ji lêpîrsînê û rexnan re girtî ne, ye. Yanî weke heye tu neçarî qebûl dikî. Li gorî xwebûnê ye, mirov li gorî tiştên heyî qebûl dike. Dogmatîzm metoda raman ya li ser esasê ragihandinê ye, ne li ser esasê lêkolîn û aqil e. Yanî li ser esasê tenê tu radigihînî. Kalîkê te ji bavê te re wiha dibêje, bavê te ji te re wiha dibêje. Bi vî rengî berdewam dike. Tê de lêkolîn, lêgerîn, lêpîrsîna aqil tune, yanî di ezmûna aqil re derbas nabe.

Herwiha tiştên ku esas tê qebûlkin, jiberkin e, qebûlkin û ragihandin esas e. Ji bo vê dogmatîzm, rê li pêşiya guhertinê digire. Niha di Rojhilata Navîn de dogmatîzm pirsgirêkeke cidî ye. Dogmatîzm tenê di Rojhilata Navîn de heye, na li her derê heye. Em jî heta astekî dikarin dogmatîk bin. Ji ber çi? Heta

astekî dogmatîzm dibe ku pêwîst be jî. Di kîjan çarçoveyê de pêwîst e. Mînak; ez îro îdiayekî dikim, lêkolînê dikim. Rewşa heyî êdî aramiyê nade. Rewşa heyî êdî nema tê qebûlkirin. Li dijî rewşa heyî ez hewldanekî dikim. Ji bo derbaskirinê hewldanekî ramanî û yekî piratîkî dikim. Ez dibêjim, ev hewldan rast e. Ji bo vê ez argomanan peyda dikim. Da ku ez ên derdora xwe îqna bikim. Jixwe ev heta astekî dogmatîzm e. Lê divê her demê rê û rêbazê xebatê derfetekê bihêle, ku em karibin metodên xwe di ber çavan re derbaz bikin. Zanistiya xwe di ber çavan re derbaz bikin. Her demê agahiyên xwe bi rewşa heyî re bînin hemberî hev, wan bi hevu du re bipîvin, ka gelo rast e, yan ne rast e. Divê em wê derfetê bidin.

Dogmatîzm ewqasî zêde dibe û nahêle ku em wê derfetê bidinê. Muhafezekar dibe, li gorî xwe dibe, tiştê heyî ji nedîtî ve nêzîk dibe, weke çawa ku tunebe nêzîk dibe û li ser ya xwe îsrar dike.

Jixwe di roja me ya îro de zanista pozîtîv jî di Rojava de dogmatîzm e. Ew jî tiştêkî xerab e, lê li Rojhilata Navîn pir xerab û bandora wê ya mezin li ser tevgera civakê çêdibe. Nahêle civak tevbigere û pêş bikeve. Weke ku bi zorê dixwaze di cih de bide rawestandî. Ev ji çi tê? Balkêş e, dibe ku aliyê me yê erênî jî hebe, lê ger em karibin di asta mêjî de volkanekê çêbikin, hîna wê zêdetir orjînal be. Ev weke aliyê wê yê erênî ye, lê di roja me ya îro de aliyê wan ramanên Rojava yên nerênî temsîl dike. Çi ne, ew tiştên nerênîyê temsîl dikin? Rojhilata Navîn cih û warê destpêkirina gelek tiştan û çêbûna wan e. Di vir de raman bi cih bûn, desthilatdarî li vir derketiye holê, dewletbûyîn di vir de çêbûye, mîtolojî, ol(dîn) hwd, yanî xebatên ramanî û piratîkî li vir xwe nîşan dane.

Di esas de ku em bala xwe bidinê, di cîhanê de jî tiştêkî wiha zêde cuda di aliyê cewher de mirov nikare bibîne. Huqûq,

bîrkarî, dewlet, avahiyên dewletê, sazî, desthilatî, heta Zanistên xwezayî, hemû ji vir derketine. Niha ev derketin tiştê wiha biçûk nînin. Em bala xwe bidinê, mirovên Kurd rojekî ji rojan hay ji ramana azadiyê, serxwebûnê tunebû. Agno zanistiyek me ji nişka ve tûnebû. Mînak; dema em bînin bîra xwe, hevalêk di destpêkê de dema ku manifestoyê, pirtûka “Rêka Şoreşa Kurdistanê,” dixwîne, weke her tiştêkî ji nû ve di wir de bibîne, hîs dike. Weke çawa xelekên xwe yê wendayî bibîne. Di Cihana wan a giyanî de, jê re aramî peyda dibe.

Weke ku ji kelecane canê mirov gurîzek bigire, bi vî rengî mirov bi heyecanêkî dihesê. Ji ber ku her tişt di wir de nû ye û tu nû dibînî. Wê demê ew tişt ji bo te dibin tiştên pîroz. Tu naxwazî derbaz bikî. Ji ber ku tu heqîqetê di wir de dibînî.

Ji lew re em bala xwe bidinê, mirovê weke ku ji rewşeke pîrîmatî hatibe, weke ku ji rewşeke lawirî derketibe û vê carê derbarê rêxistinkirina jiyana xwe de bigihêje agahiyê. Bigihêje ol, exlaq, urf û edet, zanistî, bigihêje van tiştan. Ev hemû tiştên pîr mezin û balkêş in. Ji bo vê bi renekî pîroz qebûl dike. Dibe parçeyek jê, ji lew re naxwaze dev jê berde û nikare dev jê ber de. Di Rojhilata Navîn de çavkaniya dogmatîzmê ev e, ji ber ku ev mijarên destpêkê ne.

Em bala xwe bidinê, li cihekî din dogmatîzm bi vî rengî serwer nabe. Ji ber ku weke versyonan e. Rê û derfetên manevran e ku karibe li gorî xwe, li gorî berjewendiyên xwe teşe bike, tê de heye. Mînak; mîtolojî di Rojhilata Navîn de jî heye, di Girêk û Roma de jî heye. Lê mîtolojiya Girêk û Roma mîtolojiyê hîna zêdetir mirovî ye. Yanî hîna zêdetir hêza mirov tê de heye, mirov hîna zêdetir dikare li gorî mercên jiyana xwe teşe bidîyê. Heta carna red bike û qebûl jî neke. Li dijî îrada wê derbikeve. Ev hemû li gorî berjewendiyên xwe pêk tîne. Lê di Rojhilata Navîn de wiha nîne.

Di Rojhilata Navîn de mîtolojî, heqîqet bi xwe ye. Çavkaniya heqîqetê ye. Yanî ji bo her tiştêkî her tevgerê sedemên jiyanê ji bo xwe peyda bike, îfada xwe di mîtolojiyê de dibîne.

Ji bo vê mîtolojî Zanista destpêkê ye, yanî Zanista yekemîn e. Mînak, di dema ku weke roja me ya îro bîrkarî, fîzîk, kîmya pêş neketibû. Mîrov ancax serê jiyanê mirin û çêbûnê, heta gav bi gav îfadekirina nakokiyên di navbera çînan de, derketina otorîteyan, dewletbûyîna van otorîteyan ancax dikarîbû di mîtolojiyê de xwe îfade bike. Ango bi mîtolojiyê îfade bike. Yanî dema ku metodên Zanistî hîna pêş neketibûn, mîtolojî her tişt îfade dikir. Ji bo vê weke ku çawa di roja me ya îro de dema ku em bixwazin rastiyeke bînin ziman, divê em keşfeke biyolojîk, fîzîk, kîmya rengereg zanistan ji bo xwe bikin referans. Wê demê divê di mîtolojiyê de îfada xwe bidîta. Diviya bû sedemên rastiya xwe di mîtolojiyê de bidîta. Yan jî ne rastî bû, ne heqîqet bû, kes nikarîbû wêrekiyê jî bike, da ku îfade bike.

Ji bo vê dogmatîzm di Rojhilata Navîn de zêde kûr e. Heta, di dema kevin de di Rojhilata Navîn de dogmatîzm nayê guhertin, tê înhakirin. Mînak, di Babilê de reform çênabe, di Asûrê de reform çênabe, di Akadê de reform çênabe. Yan heye, mutleq heye, yan jî bi temamî hildiweşe. Derfetên nîqaşê tê de tune. Lêpîrsîn, lêkolîn, lêgerîn, rexnekirin, nîrxandin tê de tune. Her tişt tê de mutleq e.

Ji ber çi? Ji ber ku wan metodan perspektîfa jiyanê dane mirovan. Jiyan mirovan hîna zêdetir kirine sazûmaniyê, hîna zêdetir derfetên mayîne jê re peyda kirine. Xwarin-vexwarin, parastin jê re peyda kirine. Ji lew re vê ji bo xwe weke mîzgniyekê dibîne. Weke parçeyek ji jiyanê xwe dibîne. Bi wê rastiyeke re dibe yek, dibe tiştêkî mutleq.

Em bala xwe bidinê di roja me ya îro de, gelek hewldan çêbûn, çep, miliyetgerî hwd, da ku li şûna dîn cihê xwe bigirin, heman heman nikarîn cihê dîn bigirin.

Ev ji ku tê? Binêrin, hinek tiştan divê mirov di zemînê wan yên madî de bigire dest û mînakê wan di roja me ya îro de jî mirov dikare destek bibe. Em ferz bikin ku mirovek li gundekî be, ew gund felsefeyeke wî ya jîyanê hebe, wiha radibe, wiha rûdinê, xeber dide, dixebite, wiha nêzîkî dê û bavê xwe dibe, nêzîkî ciranê xwe jî dibe û derdorên xwe jî dibe. Teşeyeke wiha digire û di gund de xwe wiha pêk tîne. Ev mirov piştî demekê çû Ewrûpa, yan jî çû bajaran û ji wî zemînê dûr ket. Piştî demekê dema tu wî mirovî dibînî, tu dibêjî ev mirov hatiye guhertin, lê yên li gund mayî hîna weke xwe ne. Sedemên vê çi ne?

Ji ber ku niha gelek pirsgirêk hene di vê xalê de, em dibêjin destpêk her dem di Rojhilata Navîn de çêbûne, di mezobotamiya jêrîn de, li derdora çemê Nîlê çêbûne. Heta beriya wê di Hilala Zêrîn de, Zagros û Torosa qada ku şoreşa Neolotîk tê de çêbûye, bi vî rengî weke cihûk-cihûkên avê xwe ber bi çemên mezin dane û li Mezebotamiya jêrîn bûye şaristanî. Bi wî rengî li cîhanê belav bûye.

Heger mirov bêje تمام û her tişt destpêka wê ji Rojhilata Navîn dest pê dike, wê demê çima vê herêmê însiyatîf wenda kir? Heger Yunan ji me fêr bûn, çima em ji wan pêştetir nebûn?! Sedem ev e, niha tiştêk di zemînê xwe de mehkumê hinek nirxan e, dibêjin nirxdarazî, mehkumê wê teşegirtinê ne. Ji wê nikarin derbikevin, ne serbest in.

Ji bo vê mirovekî/ê li rojhilatê mezin bûyî, texlîd dike, ji ber dike, sîstema heyî nifş bi nifş xwe diparêzin, li ser esasê wê

perwerdeyan dibînin, di malbatê de, di dewletê de, bi vî rengî xwe timî dubare dikin.

Lê dema mirovek ji zemînê Rojhilata Navîn derdikeve û diçe cihekî din, yan jî ji derve de lê temaşê dike, wê demê ew mirov çi dibîne? Li wir gelek berhemên baş dibîne avahî, astronomî, bijîşkî, endeziyarî, bîrkarî. Ev tiştên ku em dibêjin hemû yên baş in. Lê her timî xwe dubare kirin heye. Ji ber çi xwe dubare dike? Ji ber çandekê wî/ê ya civakî jî heye, wan mehkumê dubarekirinê dike. Wiha çêbûye, wiha ji ber kiriye, wiha jî berdewam dike. Heger wiha neke nikare bijî, ew urf û edet wî/ê diavêje. Mehkumê mirinê dike. Ji ber vê yê/a ku ji der ve binêre çi dike? Tiştê baş ji bo xwe digire, lê ne mehkumê teqlîdkirina wê şêwaza jiyanê ye. Ne mehkumê teqlîdkirina wan liv û tevgeran e. Ne mehkumê heman kopyayê ye. Lê dikare wan tiştên baş ên girtî, li gorî mercên xwe pêk bîne.

Eşkere ye ku zanyarên mezin yên ku rê li pêşiya bilindbûna Rojava, rê li pêşiya derbaskirina şeristaniya Rojava vekirin, yên weke Tales, Pîtagors in. Ev kesana li Babil, Misirê fêrî astronomiyê, endezyariyê, bîrkariyê û gelek tiştên din jî bûn. Lê belê wan weke mirovekê/a Rojhilata Navîn kopya nekirin. Li gorî şert û mercên welatê xwe asîmîle kirin, tiştên ji wan re bi sûd bûn pêk anîn.

Ev serbestbûn dihêle ku tişteke ji eslê xwe zêdetir pêş bikeve. Yanî esil çiqas e, koka wê çiqasî rojhilatî be jî, lê di Rojava de hîna zêdetir pêkhatin çêbûye. Ferq çiqasî di navbera Îngiltere û Amêrikayê de jî hebe, cewazbûneke zihnî ye. Em bala xwe bidinê Amêrika mêtîngeha Îngîltereyê bû, Amêrika ji aliyê Ewrûpiyan ve hate dîtin. Ew çûn di wir de bi cih bûn, hikum kirin, ji bo xwe kirin mêtîngeh, lê em bala xwe bidinê di roja me ya îro de Amêrika tenê bi dewlemendiya xwe ya madî,

siyasî, hêza xwe ya raman ji hemû cîhanê bihêztir e. Ji Îngîlte-reyê û Fransayê jî bihêztir e.

Sedem çi ye? Sedem zihnê ye. Ji ber çi? Ji ber ku mirovê Emerîkî ji Ewrûpayê çû wir, bi cih bû, metodên jiyane yên ku bi nirxdaraziya Ewrûpiyan nehatibûn çêkirin û bi felsefeyeke din hatibûn çêkirin, ji bo xwe esas girtin. Bi nêzîkbûnên nû yê Engilo-protestanê li ser esasê pragmatîzmekî zêdetirîn, li ser esasê sûda wî di ku de ye, li ser bingehê sûda wî tenê çawa dikare bijî, çawa dikare serbest be, pêkanî. Ji ber vê ev dest-hilatdariya mezin bi dest xwe xist.

Yekî bêje mêtîngeha Îngilîzan bû, çawa ji Îngilîzan mestir bû, zanatir bû, dewlemendtir bû. Ev hemû ji ber vê yekê ye. Ji ber ku mirovê Emrîkî dema ji Îngiltereyê derketin, ne tenê weke fîzîkî derketin. Bi rengê giyanî jî ji Ewrûpa derketin. Ew nirxê ku li Ewrûpa, ew qeyd kirin, ew nirx ji bo xwe esas ne-girtin. Jiyana xwe li gorî berjewendiyên xwe eyar kirin.

Lê em bala xwe bidinê, Kanada jî wê çaxê hate dîtin, Meksîka jî wê demê hate dîtin, Arjantîn jî, Berazîliya, Şîlî jî, ev hemû bi hev re hatin dîtin. Lê çima ew li paş in, çima we-latên yekbûyî yên Amêrika li pêş in? Ji ber ku kesên îdeolojîya ku mirovê Emerîkî bi rê ve dibe, îdeolojîya Angilo-protestan a ku li ser nirxê esasî yê, pragmatîst hatiye avakirin.

Ev bûye, yê ku xwe ji hînbûna kevin tecrîd kiriye (dûr xistiye), tenê di çarçoveya berjewendiyên xwe de tevdigere. Ji bo vê yekî Yewnanî bên ji Asûran tişteki hîn bibin, naçin weke Asûran najîn. Wê weke xwe bijîn. Lewre ew tiştê ku ji Asûran hîn dibin, di nav de weke ne pêvekirinê, weke sînerjî çêdike. Yanî weke tişteki lê zêde bike na, weke sînerjîkî mezin çêdike. Qat bi qat wê mezin dike.

Ji bo vê di astê teqandinê de mezinahîyekê çêdikin, şaristanîya Rojava li hemberî ya Rojhilata Navîn di asta teqandinê de guhertinê çêdike. Ev niha girîng e.

Wê demê divê em pîrsgirêkê di îdeolojîyê de bigirin dest. Pîrsgirêka îdeolojîyê çi ye? Em ê îdeolojîyê bi rengekî dogmatîk di çarçoveya pîrozkirina elimandinan de bigirin dest, yan jî her demê qalibên xwe yê baweriyê yanî yê di hundirê mejî de û liv û tevgera xwe ya jîyanî bi tiştên zanistî re rûberî hev bikin. Bi vî rengî em ê bijîn?

Mixabin heta niha em bi jiberkirinê dijîn! Yan bi kopyakirina tiştên derve, yan jî bi elimandinên kevin, bi hêza urf û edetan em dijîn. Ev her du jî guhertinan baş çênakin. Ji bo vê îdeolojî her tiştî diyar dike. Rewşa aborî jî diyar dike. Em bala xwe bidinê Ereba, porangên petrolê qut bikin, wê Rojava dîn bibe, ji hal de bikeve. Lê em bala xwe bidinê çavkaniyên madî tevî ku di destê wan de ne jî, lê pir li paş de ne. Wê demê tenê çavkaniya madî têrê nake ku mirov tenê pêşketinê çêbike.

Îdeolojîya rast dikare çolê bike Buhîşt, lê îdeolojîya çewt dikare Bihuşte biqulepe, çolê bike Dojeh. Ji bo vê di aliyê mijarê de girîng e ku mirov baş li ser îdeolojîyê kûr bibe. Qalibên îdeolojîyê yê ku hatine danîn, bi hêza îdeolojî, ola Yekxwe-dayî û bi saziyên dewletê xwe bi zorê bi cih kirine û li pêşberî pêşketinê dibin asteng. Di vî aliyê de hewldanên derbaskirinê çêbûn, ew hewldan çima bi ser neketin, em ê li ser wan jî rawestin.

9-Pêşketina Raman Û Mîtolojiyê

Çima hewldanên derbaskirinê yê îdeolojîyê bi rengê tevgera Ronesanê, reformasyon û ronahîbûnê di Ewrûpayê de karîbûn dogmatîzmê derbas bikin? Lê li Rojhilata Navîn her demê bi binkeftinê û bi bûyerên tirajîk re rû bi rû man?

Di xebata ramanî de, bi gelemperî merheleyên wê hene. Di merheleyeke wê de pêşveçûn û tevlîbûnê nîşan dide. Yanî rê li pêşiya pêşvaçûnê vedike. Ji bo vê jî rolekî erênî dileyîze. Di hinek merheleyan de jî rolekî paşverû dileyîze. Yanî ji bo pêşvaçûnê astengîyan nîşan dide. Ji ber çî wiha dibe? Ger niha em behsa mîtolojiyan bikin, di esasê de ji bo pêşxistina ramanê mirovan, mirovbûnê, civakbûnê rolekî baş dileyîze. Seretayî ev di encamê de, weke çawa îro kîmya, fîzîk ji bo çareserkirina hinek pirsgirêkan, bilindkirina asta zanebûna mirovan çî rolê dileyîze, mîtolojî jî heman rolê dileyîze.

Dixwaze şerê heyî çareser bike, tiştê nayê fêmkirin, nayê zanîn, gerdûn çî ye, çawa çêbûye, mirov çawa çêbûye, têkiliya di navbera mirin û jiyanê de çî ye, ji wê û bi şûn ve têkiliya di navbera mirov de, mirov bi xwe û xwe, di mirov û xwezayê de nîşan dide. Ji bo vê mîtolojî lêgerîna rastiyê û derxistina heqîqeta wê ye. Heta ji bo xelkê xwe û cihê lê derketî û ji bo mirovên xwe heqîqet bi xwe ye, çavkaniya heqîqetê ye.

Zimanekî îşaretan sembolan dixebitîne. Yektiya jiyanê nîşan dide. Di mîtolojiyê de mirov dikare vê rehet bibîne; aheng û baxên organîk di navbera mirov û heywan, daristan û heywan, yanî ev tiştê ku em jê re dibêjin zindî û ne zindî, di esas de di wir de, yanî xwezaya jiyanbûyê tê nîşandan. Dibe ku di serî de bi rengê xwe yê animîzmê weke çawa di her tiştî de jiyan heye û dijî, wer tê destpêkirin.

Lê di mîtolojiyê de hîna zêdetir ev derdikeve holê. Mirov rehet dikare van tiştan hîna bi awayekî hêsan di mîtolojiyê de bibîne, ka çawa mirov ji zimanê daristanê fêm dikin. Daristan jî zimanê mirov fêm dikin. Mirov û lawir jî dikarin ji hev fêm bikin.

Bêguman divê ev bi rengê ku çawa heye mirov fêm neke. Di encamê de îşaret in, tiştêkî îfade dikin. Ne wiha valatî ye û zimanekî mucered e. Razber e, yan jî ti têkiliya wî bi jiyana madî re tuneye. Lê belê jiyana madî ya heyî bi rengêkî madî bi rengê îşaretan nîşan dide.

Dîsa di mîtolojiyê û rastiyê de berxwedana mirov li hemberî qeyrana heye. Çi çiyên xwezayê bin, çî jî yên civakî û çandî bin. Mînak; dema ku em dibêjin, di mîtolojiya Sumeran de têkoşîna Mirovan ji bo mafên xwe, qanûnên xwe, yên bi rengê “Me” tên zanîn. Dîsa laneta Akadan, weke çawa lorîkên ku Sumeran li dijî binkeftina bajarê xwe yê pîroz Nîpor re nîşan dane.

Di gelek tiştên din de jî nerazîbûn, reaksiyon li hemberî zilmê, zordestiyê, zordariyê derdiket pêş. Di encamê de mafê mirovan azadî, wekhevî, lêgerîna van bênavber ji aliyê mirov ve yê ku bênavber her dem heye, ev têkoşîn mirov dikare di mîtolojiyê de jî bibîne. Ji bo vê têkoşîna mirov a ji bo azadiyê, hazîrbûn û amedebûna mirov ku li hemberî azadiyê tiştê giranbiha bide, tiştêkî di roja îro de derketiye nîne. Ne şoreşa sosyalîstê ev derxistiye holê, ne jî şoreşa rizgariya gelan derxistiye holê, ne jî şoreşên demokratîk ên gelan di serdema sedsala 18-19'an de li Amerîkayê û Ewrûpayê derxistine holê.

Ev lêgerîna azadiyê weke têkoşîneke bênavber a mirovan e. Ev di mîtolojiyê de jî diyar dibe. Lê belê mîtolojî, di heman demê de çî ye? Yanî jiyana mirovan jî rêxistin dike, têkiliyê di

navbera mirovan de jî diyar dike. Lê pîrsgîrêk di vir de ye, mirov dema digihêje wê asta ku di rêka mîtolojiyê de nema dikare pîrsgîrêkên xwe îfade bike, yan jî mîtolojî formîlekî rast ji bo çareserkirina pîrsgîrêkên xwe nema pêk tîne, li şûna wê derbas bike, lêgerînên xwe vê carê seqet dike. Yanî li şûna ku mîtolojiyê derbas bike, lê belê mîtolojiyê derbas nake, lêgerînên xwe bi sînor dike. Wer teslîmî tiştên heyî dibe. Dogmatîzm ev e, ev di Rojhilata Navîn de pîr balkêş e. Yanî mirov bi çavên xwe rastiye dibîne, lê ji nedîtî ve tê. Ji ber çî wiha ye? Ji ber ku dema bibîne, wê demê tiştên di serê wî de heye, şaş dibin û ew naxwaze wan berde. Ji ber ku ew nirxeke wan a pîroz e. Di vir de pîrsgîrêk heye.

Pîrsgîrêka duyemîn, mîtolojî tenê ramaneke azad nîne, her demê nîne. Tenê rêka çareseriyê ji bo mirovan nîşan dide, nîne. Tenê pîrsgîrêkeke ku mirov nikare bersivê bide, ye. Di serdemekê de wiha ye. Lê jê û bi şûn da dibe desthilatdar. Dema ku dibe desthilatdar, pîrsgîrêk derdikevin. Mînak; niha ez ramaneke bêjim, hevalê din ramaneke dibêje hwd, ev ne pîrsgîrêk in. Ev dewlemendîbûn e. Gengaz e, mirov di encamê de karibe hinekî zêdetir bigihêje rastiya encama ramanê curbicur, hîna rehetir bigihêje rastiye. Wê demê zêde zerara ramanê nîne.

Kîjan demê zerara ramanê çêdibe? Dema ku raman bi desthilatdariyê re dibin yek, zerara wan çêdibe. Bi taybetî ramana mîtolojî û dînî. Di roja me ya îro de jî zanistiya pozîtîv vê rastiye nîşan dide. Ji ber çî wiha dibe? Her xebateke ramanî li gorî xwe bawer kiriye û gihîştîye heqîqetê. Yanî heqîqet girtiye destê xwe, mutleq heqîqet girtiye destê xwe. Kes nikare vê pê re nîqaş bike.

Lê belê dema desthilatî ne di destê wî de be, tu yê jê re bêjî; ev tiştê tu dibêjî ne rast e. ez bi vî rengî heqîqetê dibînim. Wê ew bêje tamam, lê dema desthilatdarî di destê wî de be, wê ew

bêje; çênabe, tu şaş diramî, heqîqet ev e. Bi saziyên desthilatdariyê, heqîqetê bi rengê mutleq li ser her kesî/ê ferz dikin. Tiştên ji dev derkevin, bi zagon û quralên cuda cuda tên mehkumkirin. Pirsgirêk di vir de derdikeve pêş. Şekilgirtina dewletê jî li ser vî esasî hatiye çêkirin.

Tabî çima ev pirsgirêk di Rojhilata Navîn de heye? Gelo li her derê mîtoloji tunebû? Na hebû! Li her derê dîn tinebû? Hebû! Herwiha li her derê felsefe jî hebû, li Yewnan, Roma û Ewrûpayê jî hebû. Lê çima ev di Rojhilata Navîn de dibe pirsgirêk? Mirov neçar e ku careke din vê meselê bi nav bike; Rojhilata Navîn çavkaniya van tiştan e. Mînak; dînê Yekxwedayî li Ewrûpa derneketiye, Yahûdîtî, Xiristiyani jî, Misilmani jî, hemû jî li Rojhilata Navîn derketine.

Cudatiyeke cidî di navbera wan de tine ye. Di meselên civakî, exlaqî û baweriyê de cudatiyeke cidî tune ye. Çavkanî yek in. Mînak; misilmantî, xirstiyantiyê red nake. Xiristiyani yahoditiyê red nake. Tenê ne wiha jî, pirtûka wan a pîroz jî yek e. Yek bi navê “Ehdê Qedîm, ya din jî bi navê “Ehdê Cedîd” e. Yanî Tewrat û Încîl bi vî rengî tî nasîn.

Weke du merheleyan didin nîşan dan. Yanî di vir de çavkanî ev e. Çavkanî di vir de mezin bûye. Jixwe jî, ji sifrê dest pê nekiriye. Mînak, dibêjin; Tewrat weke axaftinên Xwedê ye. Yanî Încîl axaftinên Xwedê ye. Quran jî weke axaftinên Xwedê tê naskirin. Lê belê pişt re arkeolojiyê nîşan da, hinek belge derxistin holê ku ew tiştên di Tewratê de jî, weke agahî nîşan daye, ji tofanê bigire û heta gelek meselên din jî, çêbûna mirov, nêzîkbûna ji jinê re, ev belgana û agahî bi rengê nivîskî di demê wiha de hene. Heta beriya wê jî hebûne. Ew dema ku ji Adem kevintir. Dîroka ku Tewrat ji dema Adem digire dest û çêbûna mirov tê de nîşan dide, ji wê kevintir belge hene. Heman agahî tê de hene.

Wê demê ev dîn jî wiha bi renekî razber, pêxemberekî wehî hate ser, ji cem xwe derxist, ev agahî berê tunebû, xebera kesî/ê jê tunebû. Ev jî ne rast e. Ji ber ku her kes wiha zanîbû ku yekem agahiyên derbarê tofanê de di pirtûkên semawî Tewrat û Quranê de heye, lê belê dema ku destana Gilgamêş bi renekî tesadûfî hate keşîfkin ku ew jî bi renekî zêdetir xweş behsa tofanê dike. Wê demê ne Nûh heye, ne jî Adem heye, ne kesek din.

Wê demê çavkaniya zincîra vê ramanê vir e. Destpêkê di mîtolojiyê de, dîn bi renekî din şekil dayê, ev jî bû nasnama mirovî. Em bala xwe bidinê her tiştê ku mirovê Rojhilata Navîn jê fêhm dike, bilêvkinên pirtûka dînî ye, zû jê fêhm dike û pirsgerêkê pê re nakişîne.

Ji bo vê di dema ku tevgera milyetger, ya sosyalîst û gelek bizavên ramanî yên din jî zorîti cidî kişandin, da ku karibin xwe bigihênin girseya gel, lê mirov temaşe dike, xîtaba olê- (dîn) ewqasî zoriyê nakişîne, ev xalek e

10-Li Rojhilata Navîn Derfetên Reformê Û Pêşketina Dînê Xiristiyanîyê

Ya duyemîn ji ber ku çavkanî ev e, derfetên reformê tê de çênabin. Niha dema ku ez mirovekî ne ji vê herêmê bim û ez li ser esasekî nirxên çandî yên cuda hatibim mezinkirin, dema ez lê temaşe dikim, di îslamê de tiştên baş hene, ez dixwazim weke bawerî Îslamê ji bo xwe esas bigirim. Ez bixwazim, nexwazim weke kesekî/ê Erebi, Kurd, kesekî/ê vê herêmê ez ê Îslamê negirim dest. Ez ê hinekî jî li gorî taybetmendiyên xwe li gorî şertên ez tê de dijîm, bigirim dest.

Di wir de derfetên reformê zêdetir heye, derfetên mirov zêdetir reforman bike zêdetir e. Lê mînak yek dema Îslamê ji bo xwe dike nasname, nasnama wî/ê, ew bi xwe ye. Ji bo vê dema tu dixwazî nêzîk bibî, reform bikî û biguherî, reaksiyonan nîşan didin. Nerazîbûneke cidî nîşan didin. Wiha qebûl nakin, ev di taybetmendiyên dînî yên dogmatîkên vê herêmê de diyar e.

Niha di vir de ferq û cudahiya wê û Ewrûpa dema mirov bigire dest, mirov dê çi bibîne? Niha Ewrûpa bi gelemperî dînê Xiristiyaniyê qebûl kiriye. Lê belê ev xiristiyaniya li Ewrûpa jî çawa çêbû? Ev jî girîng e, divê mirov fêhm bike.

Xiristiyani navenda wê Rojhilata Navîn e. Bi taybetî Yahûdiyên tarîqeta Esenî, dîtin ku êdî Yahûdî nema dikarin pirsgirêkên mirovan çareser bikin, êşên mirovan nikarin hêmbêz bikin û êdî nema dikarin ji bo hemû mirov hêvî bin. Yahûdîtî dînekî qewmî bûye, teng bûye; di gelek aliyan de mirovên derveyî xwe nikarîbû hêmbêz bikira û jê re bûbûya çare jî, ji bo vê Xiristiyani derket pêş.

Xiristiyani dînekî ji aliyê sîstema desthilatdar ve qedexe bû. Li dijî wî şer dihat kirin, Xiristiyani dihatin mehkumkirin, lê tevî vê jî bi hewldanekî mezin ev dîn belav bû.

Bi girani li ku belav bû? Di Rojhilata Navîn de belav bû. Yanî li Asya biçûk weke Tirkîya niha, li Misirê, li welatê Fars, Xiristiyani li van deran belav bû. Li Ewrûpa jî belav bû, lê ne weke çawa li Rojhilata Navîn belav bûye.

Împeratoriya Roma pirsgirêk jiya, çi bûn ev pirsgirêk? Bi taybetî jî, ji Rojava pirsgirêk jiya. Êrîşên qebîlên Germen li ser wan çêbûn. Qismek jê ji împeratoriye qut kirin. Êrîşên Anglosaksonan çêbûn, wan jî qismek jê qut kirin, di encamê de pir biçûk dibûn. Li hemberî êrîşên derve nema dikarî li ber xwe bida. Di hundir de jî êdî weke dewletekî wisa di zemanê

xwe de Paksa Romana(Aştiya Romayê), îstikrar, ewlekarî, têrxwarin êdî li her derê nema dikarî belav bikira, lewaz dibû. Ji bo vê ancax qada vebûna împeratoriya Romayê nema dikarîbû li Rojhilata Navîn vebûya. Li ser vê esasî piştî zayînê di sala 300-310'an de biryar girtin ku împratoriye parçe bikin, da ku bijîn. Ev împratorî parçe bû. Împeratoriya Roma Rojhilat ya ku paşê navê wê bû Bîzans, ew jî navê "Bîzans"ê pişt re dîrok-nasan lê kiriye. Ya din jî navê wê bû Împratoriya Roma ya Rojava.

Jixwe împratoriya Roma Rojava ber bi tesfiyê ve diçû. Bandora wê êdî zêde nemabû, dewlet çêbûbûn. Îngilîz çêbûbû, German çêdibûn, yanî li dijî mantiqê nifûsa wê hinek hêzên din serwer dibûn. Heta vê demê Xiristiyanî qedexe bû. Di hemû Romayê de Xiristiyanî qedexe bû. Çima wiha dibe? Ji ber ku Xiristiyanî Xwedayên heyî red dikirin. Yekxwedayî qebûl dikir. Ji derveyî vê jî Xiristiyanî têkiliyên di navbera mirovan de şaş dibîne, li ser esasê hîna zêdetir wekhevî û edaletê bi prensîbê biratiyê, dixwaze pirsgirêkên civakî çareser bike.

Dema ku navenda împratoriye berê xwe da rojhilatê, bi taybetî di dema împratoriya Konstantîn de, Konstantîn dît ku hemû mirov Xiristiyan in, Xiristiyanî bihêz dibe. Lewre Konstantîn çi kir? Biryar girt ku bibe Xiristiyan, ji ber ku eger nebe Xiristiyan, tevî zemînê heyî nikare hikum bike. Wê demê împratoriye ji holê radike. Ji bo vê Xiristiyanî qebûl kir.

Stenbol ji bo xwe kir paytext, jixwe wiha paytext ma heta sala 1453'an heta dema Osmaniyan ji wan standin, ew paytextê Roma Rojhilat ma. Navê bajar jî heman navê Konstantîn bû, ev yekem navê împeratorê Roma Rojhilat e.

Konstantîn di sala 325'ê PZ'ê, civînek bi rahib û dîndarên Xiristiyanan re çêkir. Di vê civînê de Xiristiyanî bi rengê

fermî weke dînê dewletê hate qebûlkirin û Împrator Konstantîn jî ew dîn qebûl kir. Lê ew dîn çawa qebûl kir? Ew dîn bi vî rengî qebûl kir, mînak di mîtolojiyê de dibêjin; yek hebûye li ser cihekî disekinî, dema ku mirovek bigirta, ew ceza dikir. Cezayê wî çawa bû, textek wî hebû û li gorî pîvanê wî textê xwe mirov dipîva. Dema mirovek ji wî textî dirêjtirba ew jê dikir, lê dema kintir ba, ew dikişandin. Lê ti carê textê xwe nediguhert.

Di esas de împratorê Roma heman tişt li Xiristiyanîyê kir. Di rastiyê de nebû Xiristiyan, lê Xiristiyanî li gorî mayendebûna dewletê eyar kir. Li dijî derketiba çenedibû, ji ber ku Xiristiyanî bûye potansiyeleke mezin. Her kesî/ê Xiristiyanî qebûl kiriye, lê nebûye desthilatdarî. Bi qedexekirinê, kuştinê, tunekirinê nema karibû rû bi rû li hemberî Xiristiyanîyê bisekine û ji ber wê yekê qebûl dike. Lê her çiqas wê qebûl dike jî, lê ger prensîbên wê yên wekhevî, azadî, mirovî, mirovhezîyê qebûl bike, wê demê sîstema xwe red dike. Ji ber vê yekê Xiristiyanî li gorî sîstemê hate eyarkirin.

Xiristiyanîya îro ya ku em nas dikin, ev e, her demê li gorî sîstemê hatiye eyar kirin. Di sala 325'an de di wê civînê de her tişt bi dengdanê çêdibe. Mînak, Îsa Xwedê ye, yan jî ne Xwedê ye, ev jî bi dengdanê çêbû. Ji ber ku heta wê demê Xiristiyanan nedigotin ku Îsa Xwedê ye, digotin pêxember e û mirov e. Lê eger Îsa bibe Xwedê, hîna zêdetir di urf û edetên dînî, yên împratoriya Romayê de dibin xwedî her tişt. Ji lew re bi dengdanê Îsa bû Xwedê.

Di wê civînê de gelek kesên li dijî derketin jî, hebûn, lê nêrîna fermî wiha derket. Ji bo vê Xiristiyanî dejenere bû. Ji taybetmendiyên xwe yên şoreşger mirovhez, wekhevî hate tecrîdkirin, bi temamî bû dîn û ramanê dewletê.

Ev di Roma Rojhilat de jê çêbû, hêdî hêdî di Roma Rojava de jê çêbû. Bi vî rengî Xiristiyanî ji dînekî qedexe û di heman demê de dînê dewletê ew ceza dikir, lê dewletê ew dîn qebûl kir û kir dînê xwe yê fermî. Pişt re dewletê ew ji taybetmendî û rastiya wî dûr xist.

Ji lew re em dikarin îro bêjin yek rabe û civînekî çêbike û ji nû ve Quranê di ber çavan re derbas bike, tiştêk wiha ne gengaz e, wê cihan birûxe. Ev di Rojhilata Navîn de nayê qebûl-kirin. Dibêje, Quran û Xwedê yek e, Quran jê zimanê Xwedê ye, gotinên Xwedê ne û çênabe ku tê de guhertin çêbibe. Mirov wiha jê dikare bêje; rast e, ev Quran gotinên Xwedê ne, lê belê ev Xwedê di destpêka Quranê de tiştêkî dibêje û di dawiya wê de tiştêkî din dibêje. Wê demê di wir de guhertin dikare çêbibe! Çima em vê nikarin bikin, lê dibêjin ew Xwedê ye û dikare bike, lê em nikarin wiha bikin. Bi vî rengî paş de dimîne, yanî reformê red dike.

Lê Ewrûpa di reformê re derbas dike, çima? Ji ber ku ne yê wan e, jê re pêwîst e, qebûl dike. Bi renekî nisbî be jê mirov dikare vê taybetmandiya Tirkan hinekî nêzîkî Ewrûpayê bibîne. Di nêzîkbûna wan ya ji dînê Îsalmê de jê wiha ye. Mînak, Împratoriya Osmanî bi gelemperî Dînê Îslamê weke qebûl-kirineke cewherî qebûl nekirin, lê weke berjewendiyên xwe ji bo ku di serî de karibin gelê Rojhilata Navîn bigirin pişt xwe û bi vî rengî êrîşî Ewrûpa bikin, ji bo vê bi berjewendîparêzî nêzîk bûn. Di roja me ya îro de jê bi berjewendîparêzî nêzîk dibin. Ew heta astekî jê berjewendiyên peyda dikin, lê belê bi gelemperî gel wiha nêzîk nabin.

Ji ber vê em bala xwe bidinê Xiristiyanî çiqasî dogmatîk be jê, lê Ewrûpa nikaribû asteng bibe li pêşiya Ronesansê. Ji ber çî, ji ber ku di esasê xwe de dema ku weke bawerî hatiye qebûl-kirin, di encama pêdiviyekê de hatiye qebûl-kirin. Weke

nasname nehatiye qebûl kirin. Di encama pêdiviyekî siyasî de hatiye qebûl kirin û zagonên wê li ser wî esasê hatine danîn.

Her demê li gorî vê guhertin tê de hatiye çêkirin, li gorî berjewendiyên desthilatdariya siyasî guhertin tê de çêbûne. Mînak; di sala 1020'î û bi şûn ve jî, dîtin ku hinekî divê bi berhemên felsefîk ve girêdin, çi kirin? Tomasê Ekwînî çi kirin, ew jî bi felsefa Arîsto û dînê Xiristiyanî kir weke hev, yanî tevlîhev kir, weke kompleksê di navbera dînê Xiristiyanî û felsefa Arîsto de çêkir. Ji ber ku felsefa Arîsto jî felsefeyê heta asteke muhafezekar û mutlaq e. Li ser esasê hinek heqî-qetan, xwe dide rûniştandin. Ev kir weke parçeyek ji dînê Xiristiyanî.

Ya rastî Arîsto bi xwe jî mirovekî ne dîndar e. Di zemanê wî de Xiristiyanî jî tunebû. Lê ji ber ku jê re pêwîst bû, ramanê Arîsto di dînê Xiristiyanî de bi cih kir. Heta sedsala 16'an jî qedexê bû ku bihatiba nîqaşkirin. Yê ku ramanê Arîsto nîqaş jî bikirana, dihatin sêdarkirin.

Di herî dawîya 1600'î de zanyarekî weke Bruno hate şewitandin. Ji ber ku wî tiştên Arîsto red dikir. Di encamê de hem di aliyê mîtolojîk de, hem jî di aliyê dînî de dema ku weke versiyoneke duyemîn yan jî sêyemîn ramanên ku çavkaniyên wan Rojhilata Navîn in, derbasî herêma Rojava dibin, hîna zêdetir nerm û hîna zêdetir li gorî şert û mercên wan civakan xwe eyar dikin. Ji bo vê jî weke çawa di Rojhilata Navîn de li pêşîya pêşveçûnê asteng in, di wê astê de li wir nabin asteng. Yanî mirov dikarin rehet li hemberî wan derkevin. Ne ewqasî her tişt weke gulûgulîstanê ye, ji ber ku mirovê li hemberî wan jî derketine hatine kuştin, şewitandin, mişextî(sirgûn) û tune-kirin. Lê belê ne weke Rojhilata Navîn bû, li Rojhilata Navîn dogmatîzm pir zêde bihêz bû.

11-Li Rojhilata Navîn Hewldan Û Derbaskirina Rewşa Heyî

Gelo li Rojhilata Navîn ji bo derbaskirina vê rewşê qet hewldan çênebûne? Belê hewldanên pir mezin çêbûne. Niha tiştê em jê re dibêjin ronesans, reformasyon, ronakbîrî, felsefe hwd, ev di demekê gelekê beriya Ewrûpayê de, bi sedê salan ji beriya Ewrûpayê li Rojhilata Navîn pêşketibû. Bi metodên ji Ewrûpayê bêtir zanistîtir, dibe ku hinek gotin em rastî wan nayên. Mînak; di sedsaliya 8-9'an de di serdema hukumdariya Umewî, pişt re dema hikumê Abasiyan de, dibe ku di lîteratûra wê çaxê de em rastî navê demokrasiyê neyên. Lê belê hewldanên civakî yên ji demokrasiyê hîna zêdetir demokrasiyê îfade dikin, ji komînalîzmê hîna zêdetir komînalîzmê îfade dikin, wê demê hebûn.

Dibe ku em rastî navekî jê re bêjin rasyonelîzm, nehatibin, ew nav di lîteretûra wê demê de tunebe. Lê aqilaneya ku ji rasyonelîzmê derbas dike hebûye.

Ev bi tamamî weke encama kûrbûna, lêhûrbûna mirovê Rojava derketine holê, nerast e. Jixwe dîn di rastiye de qonaxa duyemîn a di ramana mirovî de ye. Eger em mîtolojiyê weke destpêkê bigirin dest, qonaxa duyemîn ji pêşveçûna ramana mirov û îdeolojîya mirov e. Ji ber çî, dîn hîna zêdetir wiha nêzîkî aqil e. Li gorî mîtolojiyê hîna zêdetir tê fêmkirin. Hîna zêdetir şênber e, her wiha zêdetir nêzîkî pirsgirêkên civakî yên mirovî dibe. Ji bo vê dîn ji mîtolojiyê hîna zêdetir nêzîkî heqî-qetê ye. Heta di asta zîhnî ya ramanî de mirov dikare navê şoreşê lê bike.

12-Dînê Yekxwedayî Di Asta Zihnê Û Ramanî De Şoreşek e

Dibe ku di aliyê civakî de mirov nikaribe navê şoreşê li dîn bike, lê di aliyê zihnê de weke şoreşekê ye. Ji ber ku her tişt serûbinê hev kiriye.

Nerîna mirov li xwezayê, ya mirov li mirov, baweriya mirovan, liv û tevger, her tiştê mirovan hemû urf û edetên wan guheriye. Beriya dînê Yekxwedayî mirov bi rengê dijîyan, piştî dînê Yekxwedayî mirov bi rengê din dijîyan. Ev şoreş e. Di aliyê zihnê de şoreş e, ji ber ku her tiştî serûbinê hev dike. Dîn heta beriya bibe desthilatdar, ji îştîhadê re vekiriye, her demê li ser esasê bersiv dayîna pirsgirêkên civakî xwe dide rûniştandin.

Mînak; dînê Îbrahîmî jî bi vî rengî ye. Dînê Xiristiyanî jî bi vî rengî ye. Jixwe dînê Îbrahîmî bi rengê wî Musewî, Xiristiyanî, Îslamî jî bi vî rengî ne.

Dînê çavkaniya xwe ji kevneşopiya Aryan digire hîn zêdetir ji rastiyên civakî re vekirîne. Ev heta beriya bibin desthilatdar. Lê belê dema dîn bibe desthilatdar, êdî ji îştîhadê re tê girtin, girtî dibe.

Îştîhad çi ye? Mînak; bê ku tu tişteki red bikî, tu tê de afirandêriyê çêbikî. Em îro karekî û xebatekî dikin, zagon û qaîdên wê xebatê hene. Em dikarin li gorî wan zagon û qaîdan jî karê xwe pêk bînin, rengê xebatê wê derbikeve holê. Lê wê xwe timî dubare bike. Lê yek heye bi hunera xwe tiştan lê zêde dike. Hîna zêdetir encamê digire, zêdetir afirandêr e, navê wî tiştî îştîhad e. Tişteki lê zêde dike, şarezaiyê tê de dike.

Lê jê qut nabe, yanî dîsa tu yê Misilman bî, lê di Misilmanîyê de afirandêriyê bikî. Mînakeke din; dîsa tu PKK'yî yî,

di nava refên PKK'yê de tu afirandêriyê dikî. Bê ku tu prensîbên wê yên bingehîn berteref bikî.

Ji bo vê her demê ji îştîhadê re, ji nûbûnê re, ji bersivdayîna pirsgirêkên civakî re vekiriye. Guftugohhên azad ên ku di camiyên Pêxember yên li Medînê de çêdibûn, îro di zankoyên şerîatê, li Ezherê, li Mekayê kes nikare bîne ziman jî. Lê wê dema berê guftugohh serbest bûn. Her tişt dihate guftûgohkirin, heta hebûn û tunebûna Xwedê jî dihate guftugohkirin.

Hemû pirsgirêkên girêdayî mirov, dihatin nîqaşkirin. Jiyan rojane, têkiliyên jin û mêran, xwedîkirina zaroyan, meselên aborî, her tişt dihatin nîqaşkirin. Lê di roja me ya îro de gelek ji van tiştan bûne tabû, kes newêre nîqaş bike. Piştî çiqasî wiha bû, em bêjin, piştî 1500'î salî di ser re derbasbûye. Yanî di wê çaxê de hîna zêdetir vekirî bûye.

Bi vî rengî desthilatî li raman çî dike? Ramanê ji îştîhadê re digire, girtî dihêle. Di çarçoveya berjewendiyên xwe de dihêle. Ji ber ku eger di ramanê de guhertin çêbibe, ew dihêle desthilatî jî bikeve nîqaşê. Ji bo vê em bala xwe bidinê, desthilatdarî bigelempêrî dogmatîk in. Desthilatiya di roja me ya îro de jî dogmatîk e. Ji ber çî wiha ye? Eger desthilatiyek pala xwe bide ramanekî, wê nikare nîqaş bike. Mînak; li ser Misilmaniyê, yan jî şerîatê, xwe dide rûniştandin; lê dema şerîatê nîqaş bike û rexne bike, wê demê desthilatdarî jî tê rexnekirin.

Ji lew re desthilatî çî dike, di bin navê pîroz de, di bin navê Xwedayî de qedexeyê li ser nîqaşkirinên ji bo şerîatê datînin. Dibêjin, divê kes nîqaş neke! Weke çawa heye tenê tê jiberkirin. Ji ber çî wiha ye, ji ber ku dema mirov tiştê ku heye nîqaş bike, rexne bike û lêgerînên wî/ê çêbibin, wê demê wê liv û şewazê hikumdariyê jî wê bike nîqaşê. Wê bibe weke hêzekî venêrînê, li ser desthilatiyê.

13-Li Rojhilata Navîn Têkoşîna Li Dijî Desthilatdariyê

Desthilatdariya li Rojhilata Navîn bi gelemperî destpot e. Ti hêza venêrînê li ser xwe qebûl nake. Ji bo vê îştîhadê li ser xwe red dike. Dogmatîzm jê re baş e, lê afirandêrî jê re nebaş e.

Ji lew re mirov û civaka mirovan bi dîn xwestin azad bin. Yanî xwestin bigihêjin heqîqetê. Xeleka xwe ya wendayî bigirin. Ji zilm û zordariyê xelas bibin. Bigihîjin wekhevîyê, ango vegerin Bihûştê(Cenetê), ev hêvî di dîn de hebûn, dîn ev hêvî dida. Bi taybetî jî bi hêza xwe ya giyanî, bi hêza xwe ya exlaqî, bi şîretê ku dike, bi berhemên ku nîşan dide, vê baweriyê li cem mirovan çêdike.

Lê belê di pişt re mirovan dît ku bi îxanetekê re rû bi rû man. Yanî ew tiştên ku ji bo wan bûn, Mîsliman û Xiristîyan, desthilatdariya siyasî wê berpirsiyariya xwe pêk nayîne, wekhevî pêk nayîne. Dîsa zulm, koletî û kuştin heye. Vê carê hemû bi navê Xwedê pêk tên. Berê dibe ku mirov heta astekî karîbû serî hildaba, karîbû li derve bijiya, lê ev yek hîna zêdetir navendî dibe, dewlet navendî dibe, serwer jî dibe. Artêşa wê çêdibe, her tiştî bi navê Xwedê dike, mutleq e. Derfetên berxwedanê ji te re nahêle ku tu li ber xwe bidî. Tu li dijî Xwedê derdikevî. Li dijî tiştêkî mutleq derdikevî.

Ji bo vê jî bê lêpîrsîn, wê demê tu yê kuştinê heq bikî. Li ser vî esasî tevger derketin, tevgerên ku xwestin dîn bi taybetî jî di şertên Rojhilata Navîn de, di serdema desthilatiya Ereban û Îslamî de, hinek kes derketin û xwestin ku dîn ji nexweşîya desthilatiyê paqij bikin, jê bişon. Ev tevgerên derketin em jê re dibêjin Xaricî yek ji wan e.

14-Tevgera Xaricî

Ev tevgera em jê re dibêjin ku xwest dîn ji nexweşiya desthilatdariyê rizgar bike, yek jê tevgera Xaricî ye. Tevgera Xaricî çi ye? Jixwe navê wê li ser e, Xaricî, xwe ji derve dihêle. Yanî xwe ji derveyî çi dihêle? Xwe ji derveyî şerê li ser desthilatdariyê dihêle. Wê demê di serdemên destpêkê de vî şerê ha dest pêkiriye. Bi taybetî jî bi mirina pêxember re dest pê dike. Lê di serdema Xelîfe Alî de hîna zêdetir kûr dibe. Arîstokratên Erebb dixwastin, modêlekî desthilatdariyê çawa weke Bîzans, Fars bidin rûniştandin, yanî teqlîda wan bikin. Li ser vê di navbera kesên ku dixwastin bi nîrxên Îslamî yê wekhevî bijîn û yê dixwastin Îslamê têkin xizmeta desthilatdariyê şer çêdibe.

Ev şer dibe sêsebebê gelek kes derbikevin û fêm bikin ku ev ne Îslamiyet e. Ew dîne ku bi hêviyên çareserîya pîrsgirêkên civakî tevî bûne, ew dîn diviyabû nebe amûreke desthilatîyê û di navbera kesên di dîn de hemraman bin, divê xwîn nerije. Lê belê di vir de xwîn dirije. Komkujî çêdibin. Ji bo vê li dij derketin û xwe ji der ve hiştin. Xwestin vê meselê çareser bikin. Lê bi ser neketin, yanî derfetên wan ên ku karibin bi ser bikevin, êdî tunebûn. Însiyatîf jî êdî ji destê wan derketibû. Dibe ku tiştê wan karibûna pê tevdîr bigirtana hebana. HZ Alî kuştin. Lê nikaribûn Muawiyayê bikujin.

Li gorî xwe digotin heger em van her du kesan bikujin, wê demê şerê li ser desthilatdariyê wê di navbera misilmanan de rabibe. Wê careke din yekîya Misilmanan çêbibe. Lê belê nikaribûn Alî bikujin, lê Muawiya nikaribûn bikujin. Bi kuştina Alî re bi temamî desthilatî ket destê Umewiyan. Ji vê kevneşopiyê rêbazeke nû derket. Ew rêbaz bi navê Muatezîle bû.

15-Tevgera Muatezîle

Di dîroka Îslamê de, di dîroka Rojhilata Navîn de tevgera rasyonalist(aqlane) ya herî şênber û ya herî mezin e. Navê wan Muatezîle ye, Muatezîle çi ye? Ev nav ji gotina Azlê tê, yanî tu xwe ji cihekî tecrîd bikî. Tu ji cihekî berdî, yan jî tiştê dev jê berdî. Mînak; dibêjin, filan topvan dev ji topê berda, piştî temenê wî hinekî mezin bû û êdî nema karîbû bileyîsta, ji lew re dev jê berda. Daxwuyaniyekê dide û dibêje; êdî ez ji topê qut dibim. Yanî înatîzal dike, ji wê karê xwe yê berê muatezîl dibe.

Gelek nerîn li ser çêbûna tevgera Muatezîle heye. Di esas de di sala 80'î hicirî de, yanî di sala PZ'ê 730-40'î de, ji wê demê de dest pê dikin û heta bi sedsaliya dehan jî dewam dike. Yanî di hundirê dused-sêsed salî de ev bizav bi rengê cuda-cuda, dizî-eşkere heye.

Li ser çêbûna wan gelek nihêrîn hene. Hinek nêrîn ber bi aqil ve naçin, hinek nêrîn hîna zêdetir nêzîkî heqîqetê ne. Ev wiha dibêjin; “Di esas de ji desthilatdariyê dûrketin e. Bi taybetî jî weke nerazîbûnekî li dijî kurê Alî Hesen in. Ji ber çi? Ji ber ku Hesen tawîz daye Muawiya. Yanî weke xelîfe ew qebûl kir. Van jî nerazîbûn nîşan dan, ji lew re dev jê berdan. Weke çawa xwe ji her tiştî dûr bikin. Ji ber ku bêmafî ye. Mafê Muawiya di xîlafetê de tune. Dibêjin ku Hesen li gorî Husên yekî pasîf bûye, wiha zêde şervan nebûye. Lewre dev jê berda ye. Ji bo vê jî, wan jî dev ji Hesen berdan e. Ev xalek e ku li ser disekinin.

Xala duyemîn, dibêjin; di encama şerê di navbera Alewî û Muawiyayê de, Umewî û Alewîyan de van gotine; ev şer diçe û tê, ji lew re wan xwe dûr xistine. Bi meselên ramanî re mijûl bûne, bi yê zaniyariyê re mijûl bûne. Ev jî rêbazek e.

Yek jî dibêje; mirovek hebûye, weke rêhberekî wan bûye. Di derbarê mijarekê de li Iraqê li bajarê Basrayê di camiyekê de yekî bi navê Hesênê Besrî heye. Zanyarekî dînê Îslamê yê mezin e. Di derbarê pirsgirêkekê de yanî gunehê mezin çî ye, nakokî di navbera wan de derketiye. Gunehê mezin ew e ku yek dev ji Xwedê berde. Ew gunehê mezin e û qet nayê afûkirin.

Yekî hatiye û ji Hesênê Besrî ev pirsîye û gotiyê; “ev gunehê mezin tê afûkirin, yan nayê afûkirin? Dibêjin ev yê Muatezîle di cih de bersiv wiha daye û gotiye; “Eger mir û tobe nekir, wê demê nayê afûkirin, lê beriya mirinê tobe bike tê afûkirin.” Yanî bi vî rengî nerm nêzîk bûye, rabûye ji meclîsê dûr ketiye. Dibêjin, Xwedêgiravî wê demê Hesênê Besrî gotiye; vî em înatîzal kirin. Yanî dûrî me ket. Dibêjin ji wir de ev dest pê dike.

Lê belê di esasî de tevgerê derveyî desthilatîyê ye, bi zanistîyê û raman ve mijûl dibin. Lê ramanê wan çî ye?

Yek ji nêzîkbûna vê tevgerê dûrbûna ji desthilatîyê ye. Li dijî desthilatdariyê ne. Jixwe ev diyar dibe. Li dijî desthilatîyê ne. Lê belê nêzîkbûna wan ya ji zanistîyê re girîng e. Ev gotina ku dibêjin; “Xwedê li filan derê ye, çavên wî wiha ne, devê wî wiha ye, gotinên wî hene. Mirov dikarin wî bibînin.” Mînak di Quranê de jî ayetek heye. Dema mirov diçe Bihuştê(Cenetê) li cîhana din, jixwe hinek cih li Bihuştê hene û qat bi qat e. Li wan cihan timî dikarin Xwedê bibînin. Xelata herî mezin jî li cinetê jixwe ew e.

Lê ev tevger dibêjin, Xwedê nayê dîtin, tiştê bê dîtin ne Xwedê ye. Tiştê cihê wî hebe jî ne Xwedê ye. Tiştê boyutê wî hebe jî ne Xwedê ye. Ji bo vê dibêjin; hinek tişt di Quranê de hene, lê divê em esas negirin. Ji bo vê dibêjin Quran weke

çawa Xwedê bi xwe ye, divê mirov negire dest. Mirov dikare hinek tiştê wê qebûl neke.

Di mesela Xwedê de ew van tiştan red dikin. Di Quranê de ev heye dibêje; Xwedê li jor e. Lê ev tevger dibêjin jor û jêr tune. Ji ber ku di gerdûnê de jêr û jor tûne ye. Ev rastiyeke e, ji lew re cihê Xwedê ne diyar e. Heger cihê Xwedê diyar be, wê demê nabe Xwedê. Boyutê wî jî diyar kiriye, nizamim wiha mezin, wiha ye hwd. Ew tevger dibêje tişteke wiha tune.

Ya din jî nayê dîtin, ji lew re ev ayetên di derbarê cihê Xwedê, rengê Xwedê, dîtina Xwedê de, ev dibêjin divê em van red bikin. Ji ber çî, ji ber ku nayên parastin. Ev tevger bi kesên derveyî xwe re nîqaş dikin. Bi Manîstan re, Zerdeştîyan re nîqaş dikin. Li hemberî vê, ji wan re astengî heye, nikarin bersiva xwe bidin. Ji ber ku ne zanistî ne, ne mantiqî ye. Ji bo vê dibêjin divê em van sererast bikin.

Ya din jî dibêjin, bi raman û aqil mirov dikare rastiyeke û çewtiyeke ji hev derbixîne, ne bi jiberkirinê. Ji ber vê tevgerê rasyonalist e. Ev pirsên teolojîyê yên ku mirovê Ewrûpî di sedsala 16-17'an de ancax karîbûn bipirsiyana, wan wê çaxê pirs kirbûn.

Mînak, dibêjin; Xwedê mirov çêkiriye. Xwedê xuliqandiye, ew rast e. Lê belê jê û şûn da mirov xwediyê xwe ye. Ji ber çî? Dibêjin, heger em bêjin mirov ne xwediyê xwe ye, yanî ti rola aqilê mirov tune, ji aliyê Xwedê ve bernama mirov tê diyarkirin. Baş-xerab her tişt li ser eniya wî/ê nivîsandiye, wê çaxê ev mirov xerabiyê dike?! Dema ku xerabiyê dike, wê demê Xwedê jê re gotiye xerabiyê bike. Ê baş e, heger Xwedê jê re gotiye xerabiyê bike, lê çima pişt re jê hesab dixwaze!?! Yanî hem wiha çêkiriye, her tişt li ser eniya wî/ê nivîsandiye, ew dide meşandin. Misilman timî dibêjin, li çepê te, li rastê te

Xwedê heye. Di xewna te de, di şiyarbûna te de û di her tiştê ku tu dikî, de xebera Xwedê jê heye.

Ew tevger jî dibêjin heger wiha ye û Xwedê vê çarenûsê ji me re datîne, çima hesab ji me dixwaz e! Dema em gunehan dikin, çima me davêjin Dojehê(cehnemê)? Wê çaxê dibêjin; divê em gunehê xwe nekin stûyê Xwedê. Aqil heye, bi aqil em ê rastiyê û xerabiyê ji hevdu nas bikin. Bi biryara xwe em ê tevlî bibin. Xwedê em çêkirine, em xuliqandine, jê û şûn da, divê mirov li Xwedê zêde tiştan nede barkirin.

Li ser vî esasî dibêjin, ji bo îqna bibe, aqil qebûl bike, çi pêwîst be divê em wê bikin. Divê em felsefê wergerînin, ji ber ku tenê îlahiyat têrê nake. Hinek tişt hene tenê bi zanistiyê tên diyarkirin. Bîrkariyê, kîmyayê hwd, divê em van tiştan ragihînin. Ji bo vê di derbarê felsefa Yewnan de, di derbarê gelek tiştê din jî û agahiyên zanistî de jî, divê lêkolîn bîn kirin.

Di derbarê dadê de li hemberî sîstema siyasî ew tevger xwedî rexne bû. Ev tevger weke di serdema Abasiyan de jî pêş ketin. Bi taybetî dewletê carina rê dida wan. Lê çima rê dida wan? Hêza wan ya ramanî hebû. Pirtûkên wan zêde bûn. Pirtûkên wan ne diyar bûn, di demên dawiyê de li cihên weke Yemen û cihên din jî hatin dîtin. Eşkere bû ku tevgereke rasyonalist e, pir li pêş e. Bê ku teolojîyê red bike, bê ku Xwedê red bike, lê bi aqil digire dest.

Dewleta Îslamê çima ji muatezîlan sûd werdigirt? Bi hêza xwe ya ramanî li hemberî dîn û ramanê çavkaniya wan Aryen disekinîn, ji wê ji wan sûdwerdigirtin. Lê dema rê ji rexnekirina desthilatdariyê re vedikirin, bi ser wan de diçûn û gelek ji wan bi rengêkî pir xerab hatin kuştin. Bi vî rengî ew tevgera muatezîlî tesfiye bû.

Ango guhertinek çênekirin, aqil hukum nekir, nebûn ser-sebebê ku aqil hukum bike. Ancax rê ji aqil re vekirin, lê belê desthilaî ewqasî tund bû, rasyonâlîstbûnê rê negirt, lê dogmatîzmê rê girt. Bi taybetî jî di sedesala 11'an de di rêka Îmamê Xezalî û Hamdê Xezalî de zêdetir dogmatîzmê xwe bi cih kir.

Di van xebatên ramanî de mirov fêhm dîke ku weke çawa roja îro hatiye diyarkirin, dogmatîzm, tembelbûna raman, weke tiştêkî xwezayî li Rojhilata Navîn heye, lê ne wiha ye. Tam berovajiyê wê ji serdema dest pêkê ve her demê mirov di nava lêgerînên nû de bûye. Di şopandina heqîqetê de sînor nas nekirîye. Çiqasî bi navê mutleq, Xwedayî hinek ramanan xwestiye xwe rewa jî bikin, lê tevî wê jî muxalefetek dîtiye û jê re çêbûye. Di vê serdemê de mirov rastî gelek tiştên din jî tê, di derbarê zanistiyê de. Çi ne ew? Mirov dikare hinek mînakên bîne û wê baştir be.

16-Tevgera Îxwanî Sefa

Demeke berê, yanî demeke dirêj beriya çend salan ev tevger çêbûye, hinek belge hatin dîtin. Navek li ser wan belgeyan hebû, bi navê Îxwan-Sefa. Nêzîkî pêncî û du belgan e. Weke pirtûkekî ye, bi navê "name" ne. Ev name hatine nivîsandin, lê name çî ne? Ew bi navê seadet, kêfxweşî, xweşî, di zanistiyê de mirov digihêjîyê. Mesafa di navbera Xwedê û mirov de dijî, bi zanistiyê kintir dibe. Yanî mirov bi zanistiyê xwe nêzîkî Xweda dîke.

Kêfxweşî, yan jî seadet ew jî bi zanistiyê pêk tê. Zanistî çî ye, kîmya ye, fîzîk e, biyolojî ye, felsefe ye. Wan li ser van tiştan lêkolîn kirine û encamên ku girtine, nivîsandine, bi vî rengî belav kirine.

Di derbarê navê wan de kê ev tevger pêşxistiye, mirov zêde nizane. Yanî ew ne diyar e. Lê di wan nameyan de gelek tiştên balkêş hene.

Mînak dibêjin; bi zanistiyê Îsa bûye kurê Xweda. Bi Zanistiyê tariya Ehremên ji holê radibe û ronahiya Yezdan derdi-keve. Bi vî rengî her tiştê baş di esasê de bi zanistî, lêgerîn û lêkolînê pêk tê. Lê eşkere ye ku ev tevger hatiye veşartin û hatiye qedexekirin, hatiye lêgerîn.

Kengê ev tarîqet derketiye? Di navbera sedsaliya 9-10'an de derketiye. Navbera sedesala nehan û denhan ya PZ'ê, yanî di navbera 900-1000'î de derketiye. Derdorê 250'yê Hicrî, vedigere wê dîrokê.

Bi vî rengî mirov lê temaşe dike, metinê dînî, dogmatîk, qalibger, di vir de ne serwer e. Tiştê serwer zanistî û lêgerînên zanistî ne. Di wan nameyên xwe de, wan bi metodên Zanistî agahî dane. Yanî wiha bi rengê şerîatê, jiberkirî, bi Xwedê rave kirin na, zanista xwezayê weke çawa zanistê di roja me ya îro de heye, wan fîzîk, kîmya, zanista dîtir jî nîşan dane. Lê belê tiştêkî din jî mirov dibîne, di vê tarîqetê de tevî ku zanista wê ya zanyarî li pêş e, tesbît kirinên wê yên rastiya teqiyecitî tê de heye.

Teqiyecitî çi ye? ez tiştêkî pê ne bawer bim, lê ji bo ez xwe pê bistirînim, ji bo ku tiştêkî bi min neyê, weke ku çawa ez pê bawer im, nîşan didim. Da ku karibim sax bim.

Ev teqiyecitî kengê derket, dema şerê di navbera Alî û Muawiyayê de derket. Ji ber ku Umewiyan, mirov digirtin û ji wan re digotin, divê hun ji Alî re xeberan bidin. Tu yê kufir bikî ji Alî û zuriyeta wî re xeberên nebaş bêjin. Ew kesên dihatin girtin girêdayî Alî bûn û Alî pîroz didîtin, ji bo vê jî xeber nedidan. Ji lew re li wan didan heta dikuştin.

Pişt re şîa yên li aliyê Alî di navbera xwe de gihêştin îtîfaqekî, gotin, diyar re ku em bi vî rengî nikarin li ber xwe bidin. Divê ku em di dilê xwe de ji Alî hez bikin, lê dema ku ji me hate xwestin û gotin xeberan jê re bidin, em ê xeberan jê re bidin. Ev teqiyecîtî ye.

Gotina Ixwan bi xwe jî gotineke Erebi ye, yanî "bira". Em bala xwe bidinê heta roja me ya îro jî di Xiristiyanîyê de tevgerên biratiyê pêş dikevin. Sefa jî, yanî kêf-xweşî, yanî birayê xweşiyê. Lê belê weke ku çawa mirov fêhm dike, kêf û sefa nîne! Seadet, kêfxweşî, ew tevger dibêjin, mirov dikare wê sefayê di rêka zanistiyê de bi dest xwe bixîne û pêş bixe. Lê nêzîkbûna wan kesan ya teqiyecîtîyê zêde li pêş e.

Ji ber çi wiha ne? Eger bi şênber, bi rengê zanistiyê, bi metodên zanistiyê her tiştî bînin ziman, bi metodên dînî re dikevin nakokiyê. Zêdetir dewlet dikare wan bikuje, ji ber ku bi dîn re dikevin nakokiyê. Bi hikumê şerîetê wê zû li ser wan hukim bê birîn û bîn kuştin. Ji ber vê wan teqiyecîtî kirin. metodên zanistî bi qalibên dînî xwestin îfade bikin, carinan wiha dikirin. Ev teqiyecîtî di wir de diyar dike.

Ev çi nîşanî me dide? Zorî û zehmetiya ramanê nû, di bin siya hukmê dewleta Îslamê de şanî me dide. Ev dewlet, bi taybetî jî dewleta Abasî, di sala 1000'î de, di sedesaliya 10-11'an de piştî êrîşên Tirkan û serweriya Selçûkiyan, gav bi gav wiha bingehê împêratoriya dewletê lewaz bû. Rêka parastinê di dogmatîzmê de, di çewisandinê de û tesfîyekirinê de, ji ber wê hîn bêtir tund bû.

17-Li Rojhilata Navîn Pêşketina Felsefê û Zanistê

Li ser vî esasî em lê temaşe dikin, tevgerên zanistî, terîqetên komînal û ramanê wiha îdeolojîyê dixin nîqaşê, em lê temaşe dikin ji vê serdemê û şûnda, di bin çewisandinekî cidî de rû bi rû dimînin. Ji lew re jiyana fîlozofan, zaniyaran û kesên ku em ji wan re dibêjin terîqetên batinî, yanî yên weke “Wehdetil Wicûd, Fena Filah, yektiya bi Xwedê re, wendabûna di hundirê Xwedê de, diyarbûna Xwedê di şeklê mirov de” îdia dikin. Ev hemû bi êrîşên dijwar û mezin re rû bi rû dimînin. Bi şêwazê îşkencê yê herî xerab tên kuştin.

Gelek Feylezofên ku em nas dikin weke Helacê Mensûr, van feylezofan her demê di nav xweşiyê, rehetiyê de wiha xebatên xwe yên ramanî û zanistiyê pêş nexistine. Weke Îbnî Sîna, Abo Bekir Razî, Kendî hwd. Gelek kesên bi vî rengî hene. Alîkariyeke wan a mezin di zanistiyê û felsefê de çêbûye. Mirov dikare bêje, gav bi gav ji sedsalîya 12’an û şûn da bi taybetî jî di kesayeta Îbnî Ruşd de, (Îbnî Ruşd filozofekî Misilman e) lê belê di esasê de felsefa Rojhilata Navîn temsîl dike, lê ne li Rojhilata Navîn dijî. Li Endelûsê dijî, wê demê Endelûs dewleteke Misilmanan bû, dewleteke Ereban bû.

Ev feylezof di sedsalîya 12’an de li Îspanyaya roja me ya îro, li wir ev fîlozof derdikevin holê. Ji nû ve felsefa Yewnan terceme dikin, tenê bi tercemê bes nabin, vê carê metodên di-yalektîk digirin dest. Mirov dikare bêje sêdeke yan jî alîkariyeke Îbnî Ruşd ya cidî di pêşveçûna bizavên felsefîk yên Ewrûpayê de pêş ketiye. Ji ber ku herî zêde nêzikî Ewrûpayê bû, li ser Ewrûpayê bi bandor bû.

Em bala xwe bidinê, heta vê serdemê jî dîsa jî ramanê felsefê û zanistiyê di esas de li Rojhilata Navîn pêş dikevin. Ewrûpa jê bandor dibe. Ewrûpa bi çi bandor dibe? Yan bi rêka

temasa fîzîkî ya rasterast bandor dibe. Ew filezofên Ereb, şair, wêjevan ên ku li Endelûsê bûn, ên ku li Îspaniyayê bûn, ji nêz ve Ewrûpa bandor dikirin.

Yan jî di rêka şerê xaçperestan de, yanî seferên xaçperestî yên ku ji sedsaliya 11'an û şûn ve dest pêkirbûn. Ji sala 1100'î û şûn ve dest pê kirin, heta sala 1300'î berdewam kirin. Çûn û hatina van seferên xaçperestan li Şamê, Filîstînê, Misirê hwd, li van derana zêde-zêde ji zanistiyê û ji agahiyên felsefa Rojhilata Navîn sûd wergirtin.

Ev li Rojava bi xwe bû bingehê ronensansê. Yanî bingehê Ronensansa Rojava, yek jê temasa di navbera felsefe û zanista di serdema Îslamî de li Endelûsê bû. Ya duyemîn jî seferên xaçperestan yên ku bi ser vê heremê de dihatin, bû. Dema ew sefer bi ser vê heremê de dihatin, pê re agahî digirtin û paşve vedigeriyan. Pir ji lîteretora vê herêma Rojhilata Navîn sûd wergirtin. Edebiyata li vir terceme kirin, li ser wî esasî li wir versiyonê wê derxistin. Ji bo Ronensansê zêde bingehêke bihêz çêkirin.

Bi taybetî jî ya ku zêdetir bi bandor bû jî, piştî Osmanî bi ser ketin, Îslamiyet li ser herêmên Bîzans, Împeratoriya Roma ya rojhilat serwer bû, wê çaxê bi taybetî Xiristiyanên rojhilat, zaniyarên Xiristiyan ên rojhilat, rahibên Xiristiyan hemû yên di rojhilat de hemû neçar man ku biçin Ewrûpa, piştî ku Misilmaniyê li ser van qadan hikum kir, di çûna xwe ya Ewrûpayê de, di rastiyê de ramanên rojhilatê jî bi xwe re birin Ewrûpayê. Ji bo vê bû bingeha ji bo Ronensansê.

18-Zerdeştî Lêgerîna Li Bilindbûn û Xweşiya Jiyana Civakê Ye

Carek din em li hemberî vê paradoksê dimînin. Heger ew-qasî we sûd da alemê, çima we ji bo xwe nekir! Ew ne gengaz bû. Li Rojhilata Navîn bi taybetî ramanê mirovî, zanistî, rasyonalist, pêş nakeve. Ji ber çî wiha dibe? Ji ber ku bingehê dewletê ya îlahî ya heta asta dawiyê heye. Bi hikumê îlahî xwe diparêz e. Ji bo vê dema ku îstîhad çêdibe û guhertin çêdibe, di îdeolojiyê de guhertin çêdibe, bingehê dewletê dileriz e. Wê demê dewlet bêtawîz bi ser van ramanê nû de diçe, qedexe dike, dike, tesfiye dike. Ji bo vê ancax derveyî zemînê xwe derfetên jiyane peyda bikin. Di zemînê xwe de nikarin jiyane peyda bikin.

Jixwe ev tevgera bû, ev tevgera me behs kir, bi giranî wiha di zemînê, Samî de pêş dikeve. Lê belê tevgera zihnî ya ku di zemînê Aryen de jî pêşketî heye. Pir balkêş e, bi taybetî Zerdeşt, Manî, ev reng Pêxemberana yên ku bi vî rengî derketine, roleke mezin ji bo mirovatîyê lîstine. Di esas de heta di roja me ya îro de jî bi bandor in. Lê belê du tiştên ku bûne sersebebê ku ev ramanan di Rojhilata Navîn de weke nebin çavkaniyên ji bo Ronasansê, du sedemên wê yên bingehîn hene.

Yek jê dîne Zerdeştî bi taybetî jî weke berdewamkirina wî dîni Manîzm, ji aliyê dîne Îbrahîmî ve bi rengekî zêde hatiye teşhîr kirin. Yanî em bala xwe bidinê Misilman ji bo Xiristiyanan nabêjin kafir, ji bo Yahodîyan nabêjin kafir, tam berovajiyê wê dibêjin xwediyê pirtûkê, ehl û pêxembertîya wan qebûl dikin, dîne wan qebûl dikin. Lê ji bo Zerdeştîyan dibêjin kafir, ji bo Manîyan dibêjin kafir. Tenê bi kafirbûnê bes nabin û zêde teşhîr dikin û her tiştê wan red dikin. qedexe dikin û dikin weke gunehê mezin.

Li gorî xwe nîşan didin, mînak weke dînekî Yekxwedayî qebûl nakin. Weke ji rêderketinekî qebûl dikin û ji derveyê wê jî weke ku çawa hinek tiştên nesne îbadet dikin, qebûl dikin. Mînak, agir dikin îbadet, hwd. Bi vî rengî nêzîk dibin, da ku di nava gelan de teşhîr bikin. Her wiha sedemên çewisandinê ji bo xwe peyda bikin, tune bikin, tesfîye bikin, van peyda dikin, ev sebebeke ji sedema ye.

Sebebê duyemîn, tundbûna dewleta Pers e. Di serî de Pers û pişt re jî Sasanî, tundbûna wê rengê desthilatdariyê, vê her çiqasî di serî de bexişandin jî nîşan dabe, her çiqasî di serî de dîne Zerdeştî weke nasnameyeke civakî qebûl kiribe jî, bi demê re li dijî wê kete nava hewldanan.

Ev dijberî ji bo çi pêş ket? Zerdeştî dînekî desthilatiyê nîne, Zerdeştî dîne civakê ye. Di Zerdeştîyê de exlaq, felsefe, dîn heye. Mirov dikare bêje ev tişt hemû hene. Ji bo vê di Ola Zerdeştî de, di navbera felsefê û îlahiyetê de xalên hevpar hene. Bi taybetî boyutê wê yê exlaqî balkêş e. Nirxandina mirov, lêgerîna mirov, nêzîkbûna ji xebatê re, nêzîkbûnên exlaqî pir balkêş in.

Mînak, wiha di encamê de, di Zerdeştîyê de Xweda, Xwedayê xêrê ye. Yanî zalim nîne, mirovan navêje cehnemê. Gefan lê nake, Xwedayê xêrê ye, navê wî lê ye, nerm e. Li gorî taybetmendiyên çanda komînal ya ku erdnîgariya Aryen ne. Ji bo vê jî wiha dînekî desthilatdariyê nîne. Tê de berhemdarî heye, şîret tê de hene, dîzayîn kirina jiyana mirov tê de heye. Xweşkirina asta jiyana tê de heye, ew jî dibe kar.

Mînak di Zerdeştîyê de zêde qîmeta kar heye, qîmeta mirov bi kar tê qezenckirin. Mirovek çiqasî dikare kar bike, di erdê de kar bike, lawiran xwedî bike, ew mirovekî/ê îdial e, bi wî

karî asta xweşiya civakê ya jiyanê bilind dibe. Ji bo vê taybetmendiyên kar di felsefe û ramanê Zerdeşt de pir li pêş e.

19-Sedemên Nepêşketina Ramana Rasyonalîzmê û Ronesansê

Niha em bala xwe bidinê, heta Nîçe lêgerîna mirovê şareza yê pêşketî, zane, ji wir derxistiye. Yanî ji ramanê Zerdeşt derxistiye. Esas ronesans ev e. Lê dema ku mirov bêje ronesans, Ewrûpî dibêjin; ji nû ve ji dayîkbûn e. Yanî ji nû ve vejîn e. Vejîna çi? Vejîna çaxa Girêk û Roma. Lê bi çi awayî heye? Bi lêgerînê, bi tevgerê, bi çalakkûyîna bû vejîn. Yanî mirovê wiha di cihê xwe de, xwe dubare dike, li hemberî sîstemê bêdeng e, di çarçoveya tiştê jê re hatiye dayîn tevdiqere. Ew mirov dibêjin îdial nînin. Li gorî dêrê îdial e, li gorî Xiristiyanîyê îdial e. Lê li gorî ronesansê ne îdial e. Tam berovajiyê wê mirovê di nava lêgerînê de, di lêkolînê de, serencperest(maceracî), astengan li pêşberî xwe nas nake. Ji astekî derbasî astekî din dibe. Derdorê xwe analîz dike, xwe analîz dike, ji derdora xwe re helwestê xwe nîşan dide. Ew mirovê îdial e, ew mirovê li pêş e. Zerdeşt bi xwe jî, mirov bi vî rengî dinirxîne. Mirovê ku her demê di nava lêgerînê de be, li cihekî neseke, bi tiştê bes nebe, çalak be. Ji bo vê bingehe ronesansê ji nû ve çêbûyîna, nûbûyîna di wir de heye. Sînor li pêşiya pêşveçûna mirov danayîna.

Mînak, milê exlaqî heye, di milê wî yê exlaqî de du tiştên balkêş hene; yek îxanet, derew, qelêştî, van tiştên ha qebûl nake. Ji dijminê xwe re jî dibêje “tu yê îxanetê nekî. Lê belê şert çi dibin bila bibin, tu yê di ramanê xwe de tawîzan nedî. Yanî prensîbê xwe biparêzî, lê tu yê îxanetê jî bi xayîna xwe re nekî.

Ji bo vê em bala xwe bidinê, aştîxwazî, lehevhatin, merdbûn, comerdûn, heta bi regekî din jî li gorî roja me ya îro demokrasî wê demê nayê wê maneyê ku mirov tawîzan bide. Mirov dikare vê bike, bê ku mirov tawîzan bide. Ji bo vê di dema ku heta asta dawiyê de, berîkên wî tijî şiyarî ne, li hemberî îxanetê, lê di heman demê de jî, di mesele û bêtawîz di parastina nîrxên xwe de, di prensîbên xwe de jî bêrikên ewqas tijî şiyarî ne. Ev jî ji hêza wî/ê ya exlaqî tê.

Dîsa di aliyê mijarên civakî de jî, demekî Rêbertiya me jî digot; “malbata Zerdeştî” yanî taybetmendiyên malbata Zerdeştî çi ye? Di Zerdeştîyê de malbata yek alî tune. Malbata li ser esasê mulkiyeta zilam tûne. Wekhevî di malbatê de heye. Bi taybetî di aliyê jin û mêr de wekhevî heye. Ji bo vê malbata ku îro em nas dikin, malbata ku xwediyê wê zilam e, di eksena zilam de çêdibe, di wir de tune.

Di vê derbarê de gelek tiştên ku nîşan didin hene, ji bo vê ew ramana hanê dikare bibe zemînê ji pêşveçûnê re. Yanî ramana Zerdeştî dikare bibe zemînê pêşveçûnê. Di roja me ya îro de jî rojanekirin, yan jî tezekirina Zerdeştîyê û weke versiyoneke wê Manîzm di esasê de ji bo ronesansa Rojhilata Navîn, gavekî baş e. Nûkirin yanî bi agahiyên zanistiyê yên nû re têkîrin. Bandora vê li ser felsefê çêbû, li ser ramanê pêşketî, komînal, exlaqî, li cîhanê çêbû. Pir rehet mirov dikare bêje Bûdîzm ji Zerdeştîyê tişt girtine, Konfîçiyûs ji Zerdeştîyê tişt girtine. Felsefa civakî ya Yewnanê jî ji Zerdeştîyê tişt girtine, ronesans zêde-zêde tişt ji Zerdeştîyê girtine.

Sedemên vê çi ne? Sedemên wê Zerdeştî jî û Manîzm jî zemînê ku jê derketine, ew zemîn nemane. Mînak Manîzm li ku bûye weke baweriyêke civakî ya berfireh? Li Asya Navîn yan jî derdorê Çînê di nava Oygiran de. Îdiayek heye. Dibêjin;

di zemanê xwe de li Palmêra, di çaxa ku hakima wan a jin a bi navê Zenûbiya bû, wê demê belav bû.

Lê bi giranî jî li Ewrûpa berfireh belav bû. Li Fransa, li gelek welatên Ewrûpa yên din belav bû. Niha jî Zerdeştiyên rasteqînî yên ku hîna bi doktirînên Zerdeştiyê, bi talîmên Zerdeştiyê dijîn, diramin, ango di esasê de çavkaniyên ku mirov pê Zerdeştiyê nas bike, li ku ne? Li Hindê ne. Mînak bajarekî Hindistanê bi navê Bombayê heye. Li wir bi giranî kom dibin. Heta ronakbîrên Ewrûpî yên ku dixwestin di vê derbarê de bibin xwedî agahî jî, diçûn wir. Li wir nas dikirin. Ji ber çi? Ji ber ku derfet û zemînê lê derketibû nehiştin, çewisandin, zilum, kuştin, zordarî, nehişt. Li derên derveyî vê zemînê ji bo xwe karîbûn hinekî derfetên jiyane peyda bikin, lê pişt re nikaribûn li wir jî wan derfetan peyda bikirana.

Bi taybetî di çaxa navîn de li Ewrûpayê yên ku dîyaneta Manî esas digirtin, hemû di dadgehên Engezîsyonê re derbas dibûn û dihatin kuştin. Dihatin şewitandin. Ez nizanim çiqasî rast e, dibêjin ev gotina ku Tirk didin xebitandin, gotina “man-yak” ji wê tê. Ji Manîzmê tê. Wê demê heman çawa Misilmanan tevgerên zanistî, yên li dijî xwe bi rengê zindîqiyê, kafiriyê, xerabiyê bi nav kirin, ew ji xwendinê veşartin, nehiştin ku gel rastiya wê nas bikin, qedexe kirin. Tenê di çarçoveya wan de agahî dan, ew dan nasîn, heta asta dawiyê antîpropogandayeke mezin kirin. Di heman demê de mirov lê temaşe dike, Xiristiyan jî, tevgerên derveyî xwe bi vî rengê xerab bi nav dikin. Mixabin, di roja me ya îro de wek tişteki pir xwezayî em tînin ziman.

Wê demê tevgera zanistî ya zihnî di Rojhilata Navîn de bi astengiyên desthilatîyê, bi dogmatîzmê re rû bi rû maye. Ji ber ku dogmatîzm bi hêz bûye. Em lê temaşe dikin ku ev tevgerên ha encam negirtine. Ne ku şaş bûne, ne ku fedekarî jî nekirine.

Mesele, hatin kuştin, bi îşkencê dihatin kuştin, tawîz nedidan, gav di paş ve nediyavêtin. Kêm fedekarî nehatiye kirin. Lê dogmatîzm ewqasî dijwar e, li ser esasê vê dogmatîzmê desthilatdariya siyasî ewqasî şideta bêsnor bi kar tîne ku weke peyda kirina pêvajoyeke nû, pir astengiyan li pêşiyê datîne, ji bo vê jî me lê temaşê kir ku tevî ewqasî hewldan jî, di serdema Abasiyan de, nikarîbûn ronesansa Rojhilata Navîn çêbibe. Tam berovajiyê wê hate astengkirin. Di serdema Osmaniyan de jixwe ne gengaz e, mirov behsa pêvajoyekî bi vî rengî bike. Dewlet jixwe bi erkê astengkirina van tevgeran de hate avakirin. Bi vî rengî însiyatîfa raman, pêşvaçûna raman ket destê Rojava. Yanî derbasî Rojava bû.

Niha jê û şûn va, di meselên zihnî de pirsgirêkên me derketin. Yanî serdema Osmaniyan serdemeke wek çawa em dibêjin çaxa navîn li Ewrûpa, di zemanê serweriya dêrê de, engizîsyonan kuştina jinan, hemû rengê xerabiyê, dogmatîzmê û astengiyan e. Di Rojhilata Navîn de jî, mirov dikare serdema Osmaniyan weke wê bi nav bike. bi astengiyan nehişt ku pêşveçûn çêbibe.

Wê çaxê raman li Rojava pêş ket. Lê ev ramanê Rojava ramanekî mirovî ye, ji bo pêşketina mirovan pêvajoyeke nû ye. Di dîrokê de pêvajo rojane çênabin. Di dîroka mirovahiyê de pêvajoyên rojane çênabin. Sîstemên civakî rojane nayên danîn.

20-Pêşketina Pêvajoya Civaka Neolotîkê

Ji bo vê sê-çar pêvajoyên esasî mirov dikare di dîroka mirovan de peyda bike. Yek jê pêvajoya neolotîkê ye. Pêvajoya ku civakbûna mirov tê de çêbû, zanistîya mirov tê de çêbû, mirov karîbû bi destê xwe, bi ramanê xwe û bi keda xwe jiyana xwe bike nava pergalekê. Zîraetê bike, sewalan xwedî bike,

malê ava bike, gundan ava bike. Li ser wî esasî amûretan peyda bike. Ji kûzik, çanaxan bigire, ji dokuman, tevin hwd. ev pêvajoyek e. Ji vê pêvajoyê û şûn da, wer di aliyê çendaniyê (nîcel) de dibe ku zêdebûn, mezinbûn çêbû, hinek di wî aliyê de dîsa di aliyê çendaniyê de guhertin çêbû, lê di cewherê xwe d yek bû.

Bandora vedîtî û tiştên di wê serdemê de derketine, bi sedan sal, bi hezaran sal wiha berdewam kir. Eger mirov zêde bide ber zorahiyê, mirov dikare bêje serdema Girêk û Roma jî, serdemeke duyemîn bû. Em bala xwe bidinê, ewqas dewlet çêbûn, împêratorî çêbûn, qiraliyet hatin avakirin, hatin hilweşandin, lê dîsa jî mirov nikarê navê serdemekî civakî di dîrokê de lê bike. Ji ber ku di esas de şewaza jiyana amûretan, zêde nehatiye bikaranîn, xanî hebûne û yek mezintir avakirine.

Di zemanê Roma û Girêk de hîna guhertinên zêdetir bi kok, zêdetir şoreşgerî mirov dikare lê rast bê. Ji bo vê me got heger mirov zoriyê bidiyê, mirovê dikare jê re bêje qonaxa duyemîn e. Piştî hezar salan.

Ronesans, yan jî bi taybetî jî tevgera hilberînê ya senaî ya zanistî, ya hizirî, ya di sedsala 17-18'an de ew qonaxa sêyemîn bû. Çima serdemeke sêyemîn bû, çima em dibêjin serdemên yekemîn, duyemîn û sêyemîn? Ji ber ku tiştên di van serdeman de derdikevin, jiyana mirovan serûbinî hev dikin. Ji nû ve mirov li xwe û derdora xwe dinêre, ji nû ve di derbarê xwe de, dibe xwedî agahî. Ji nû ve hîna bêtir dikare qada jiyana xwe berfireh bike, yan jî teng bike. Tiştên wiha bi kok in, bi wer serensera ne. Ji bo vê em jê re dibêjin pêvajoyên nû.

Li ser vî esasî tiştên ku di sedsala 16-17'an de li Ewrûpa çêbû serdemeke nû bû di dîroka mirov de. Mirov hîna bihêztir bû, hîna zanetir bû, hîna di derbarê xwe de gihîşt agahiyên nû.

Derbarê derdora xwe de gihîşt agahiyên nû, yanî ji nû ve, di rastiye de dema mirov dibêje ronesans, çawa mirov bi nav dike û jê re dibê vejîn, ev navek rast e.

Lê weke çawa Ewrûpa navend dike, weke ku tenê vejîna Girêk Roma na, di rastiye de vejîna hunerê mirov e, teqandina enerjiya di hundirê mirov de ye. Eşkere bû ku eger mirov bê guhertin, tişteki ku nikaribe bike, tune ye di wê serdemê de. Niha ew serdem li ku çêbû? Li Ewrûpa çêbû. Wê demê Ewrûpa bû navend. Ewrûpa bû çavkanî, agahî ji wir derdikevin, sena ji wir derdikeve, zanistî ji wir derdikeve, felsefe li wir pêş dikeve. Vê çi kir? Vê teşeyek da sîstema siyasî jî.

Sîstema siyasî jî li ser esasê pozîtîvîzmê wê çaxê derket, yanî pozîtîvîzm, pozîtîf, yanî tişteki erênî mirov dikare bigire dest. Lê dema em dibêjin pozîtîvîzmê û digirin dest, yan jî dema em dibêjin zanistiya pozîtîf, pozîtîvîzm yanî tiştên sepanî-(tiştên tetbîqî) tên danîn. Tiştê ku mirov pêk tîne, yanî ji şerîetê dûr, ji agahiya Xwedê dûr, ji îradeyekî derveyî mirov dûr, tiştê ku mirov bi xwe datîne, pozîtîvîzm ev e.

Desthilatdariya siyasî jî li ser vî esasî hat avakirin. Monarşî, hilweşand, li şûna wê de huqûq, hilibijartin, qanûn derketin. Dewleta modern derket holê. Wê dewletê di serî de xwest navê dewleta aqil li xwe bike. Li ser vî esasî jî weke çawa dewleta aqil e, her kes lê temaşe kir. Lê bi demê re çiqasî binakok e, çiqasî berovajiyê aqil e û dijminê aqil e, çiqasî aqil dide rawestandin. Di esas de çiqasî dogmatîzmekî nû di bin navê pozîtîvîzmê de datîne, eşkere bû. Di mijarên cur bi cur de tê nirxandin.

Tiştê ku em dixwazin di çarçoveya mijara xwe de bigirin dest çi ye? Mirov çûn Ewrûpa, di sedsala 19'an de, çûn Ewrûpa, li wir xwendin. Çûn Fransa, Îngeltira, çûn li van deran

xwendin. Ji ku çûn? Ji Rojhilata Navîn çûn, wan deran. Li Rojhilata Navîn monarşî heye, dogmatîzm heye, metodên zanistiyê di danûstandina meselan de tune. Hikum bi îradeyekî Xwedayî tê birêvebirin. Mafê te yê rexnekirinê tune. Mafê ku tu saziyekî vî hikumî venêrîn bikî û çêbikî jî, tune. Yanî meclîs, rewabûn hwd ev tişt tune.

Ji bo vê ew kesên çûne Ewrûpa dewlemend, rewşenbîr, her çiqasî dîndar bin jî, çûn li Ewrûpa ev tiştana dîtî. Zanistî, demokrasî dîtî, Zanista civakî nas kirin. Ji ber ku Zanista civakî li Ewrûpa pêş ketibû, raform nas kirin hwd. Ev tiştana nas kirin.

Dema vegeeriyên Rojhilata Navîn, bi taybetî jî di sedsala 19'an de di serdema sedsala 19'an û ber bi dawîbûna wê de, destpêka sedsala 20'an de, xwestin belav bikin. Ev hewldaneke ji bo guhertina îdeolojiyê bû. Lê belê bi ser neketin. Rast e, sîstema siyasî asteng bû. Lê belê ne ji ber ku her demê sîstema siyî asteng bû, bi ser neketin. Ji ber ku wan xwestin şoreşan bi nîrxên Rojava çêbikin. Bi ragihandina nîrxên Rojava çêbikin. Dîtî pê kêfxweş bûn. Rast e, di wir de pêşveçûn çêkiriye, mirov dikare bi çav bibîne. Lê dema ku tu têyî û weke çawa heye derbasî Rojhilata Navîn bikî, tu lê temaşe dikî, kes jê re hêmbêza xwe venake. Nabe girseyî, nabe civakî. Eger bûbûya civakî sîstema desthilatdar nikarîbû bibe asteng li pêşberî wê.

Lê nebû civakî, ji ber çî? Carekî din eşkere bû ku şoreşa di rêka ragihandina nîrxên Rojava de, li Rojhilata Navîn çênabe. Ev kesana ne kesên biçûk bûn. Zaniyar bûn, zana bûn. Ewrûpa dîtîbûn, bi zimanan zanîbûn, pirtûk çêkiribûn. Mînak xwe wiha mensûbê gelekî jî nedîtî, mînak Cemal Dîn Efxanî. Ereban weke Ereban dizanî, Farsan weke Fars dizanî, Afxanan weke Afxan dizanî, Tirkan weke Tirk dizanî. Ji ber ku mirovekî Rojhilatî bû. Di xwest ronesansa Rojhilata Navîn çêbike. Li dijî des-

potîzmê bû, li dijî monarşiyê bû, lê heyranê Rojava bû, digot; “xwezî nasnameyeke min a Emerîkî hebûya, da ku min karîba serbest bigeriyama”. Ji ber ku nirxê mirov di Rojavabûyînê de didît. Yanî proje ne modernîzasyon bû. Proje Rojavabûyîn bû. Dema proje bibe Rojavabûyîn, nirxên di Rojhilata Navîn de hey li ber xwe dide û qebûl nake. Meydanê jê re venake. Wê çaxê eger ew kesana bi wê zanistiya xwe karîbana nirxên heyî modern bikirana, dibe ku nirxên heyî modern kiribana û nû kiribana.

Dev jê berde nirxên heyî modern bikin, bi zimanê sîstemê ew dinirxandin. Mînak, ev tevgerên zanistiyê yên ku em behs dikin bi çavekî nebaş lê temaş e dikirin. Yên çavkaniyên wan Rojhilat e, lê dixwestin ên Ewrûpa bînin, heyranê wê bûn. Cemal Dîn Efxanî, Mihemed Ebdu ew jî Msrî ye, Refat Teta-wî, Ebdurehman Kewakibî, Ebdulxenî Erîsî, Mîrza Malkom, hwd, yanî gelek kesên wiha hene, di derbarê despotîzmê de nivîsîne. Derbarê demokrasîyê de nivîsîne, derbarê her tiştî de nivîsandine, ji bo reformê. Lê belê referans ji Rojava girtine.

Ji lew re dibêjin, li Rojava ev mesele wiha çêbûye, dema ku te got Rojava, nirxê ku pala xwe didin dîroka hezarê salan qebûl nake. Asîmîlasyonê qebûl nake, qebûlkirinê qebûl nake. Li ber xwe dide. Ji bo vê proja ronensansê ya ku dawîya sedsala 19’an, di destpêka sedsala 20’an de pêş ket, rast e, Împaratoriya Osmanîyan asteng kir, dogmatîzm asteng kir, lêgerîn çêbû, lêpîrsîn çêbû, mixetî, rev, zindan hwd, ev tiştên ha hebûn. Lê belê ne ev bûn, sersebebê ku nebûn girseyî, sedemên ku nebûn girseyî ew bû ku xwestin, vê projeyê bi derbaskirina nirxên Rojava pêk bînin. Ev bû sersebebê ku nikaribin bi ser bikevin. Tevî ku mirovên pir balkêş piralî jî bûne. Bi zimanan dizanîn, felsefe xwendibûn, agahiyên wan zêde-zêde bû, xîtaba wan hebû, dinivîsandin, lê belê ji bo guhertina civakê nebûn bingehek.

21-Têkoşîna Rêber Apo Li Hemberî Hemû Zêdegaviyên Sistemê Ye

Jixwe Rojava jî asteng dike, tevgera ramanî ya serbixwe asteng dike. Rê nadiyê, mehkum dike, bi rengê çewt dide nîşandan. Mînak em bala xwe bidinê di roja me ya îro de Rêbertî tevgerê wijdanî û zîhnî pêş dixê û ew nû ye. Di rastiye de gelek jiberkirinan diguhere, pêvajoyeke nû dest pêdike. Tenê di şertê Kurdistanê de na, di şertên cîhanî de pêvajoyeke nû dest pêdike.

Lê hêza desthilatdar di serî de ya Ewrûpaya ku di Rojhilata Navîn de serwer e, ji nedîtî ve nêzîk dibe, weke çawa tunebe. Bi îsrar dema navê Rêbertiyê tê gotin, dibêjin; Marksîst, Lenînîstekî ortodoks e. Ango Marksîst û Lenînîstekî qilibger e, klasîk e. Lê di rastiye de rexnên ku Rêbertiya me li Marksîzmê dike, pir zêde ne. Rêbertî dibêje “mîrovekî tund rê û têkoşîna çekdarî esas digire, da ku bigihêje armanca xwe”. Ji ber çî wiha ye? Ji ber ku heman lîstika berê ye.

Wek ku çawa împeratorî, dewleta Abasî, li hemberî Muatezîle, Îxwan Sefa, Fîlezofên wê çaxê weke Îbnî Sîna, Helacê Mensûr hwd, bi rengê ramanên jirêderketî, xerab, berovajî didan nîşandan, di roja me ya îro de jî ew lîstik berdewam e. Berovajî dide nîşan dan. Ji bo çî? Ji bo ku bê berxwedan, bê reaksiyon, her kes ramanê wan qebûl bike.

Demê ku raman hate qebûl kirin, wê çaxê civak dibe meydanê ji bo hegemoniya wan. Lê em bala xwe bidinê, Rêbertî di vir de hem tevgerê zîhnî ye, hem jî tevgerê wijdanî ye. Zîhnî ye, ji ber ku heta asta dawî bi agahiyan zanistî civakê û mîrov şîrove dike. Bi asta herî pêşketî di zanistiyê de digire dest, bi kuantomê digire dest, bi fîzîka kuantom digire dest. Rêbertiya me şoreşê di zîhniyetê de, ango her demê aqil ji

nûbûnê re vekirî dihêle. Weke sinduqekî girtî, wiha tije bû, hate girtin na, vekirî û her demê xwe li ser esasê derbaskirina tevgera zîhnî çêdike.

Em bala xwe bidinê, Rêbertî dîlê tiştê ku duh gotiye namîne. Em bala xwe niha jî bidinê, di Parastina Gelekî de em lê temaşe dikin, hinek tesbîten Rêbertiyê hene, di parastinên xwe yên roja me ya îro de dema em dixwînin jî, hinek din hene, ne weke hev in. Ji ber ku di çarçoveya daneyê wê çaxê de ancax Rêbertî ewqas dikaribû îfade bikira, di çarçoveya daneyê îro de ewqasî dikare îfade bike.

Ji lew re ev li gel Rêbertiya me tuneke ku bêje min duh ev gotiye, divê ev wiha bimînim, ev li gel Rêbertiya me tuneke. Rêbertiya me tevgerake wijdaniya berfireh pêş dixê. Mînak, helwesta Rêbertiyê li hembeî dewlet-neteweyê tevgerake wijdanî ye. Ji ber ku dewlet-netewe her tiştî dadîqurtîne, dixwe. Mezheb, dîn, komên etnîkî, eşîret, qebîle, hemû rengê ku pêdiviya wan ya jîyanê heye, hemû rengên ku jîyan heq kirine, bi mekanîzma dewleta netewe ya bêrehm û zalim tê daqurtandin û tê înkarkirin.

Rêbertî hesasiyeta parastinê derdixîne pêş. Ji bo vê Zêdegaviyên ku îro sîstem li ser mafê mirovan dike, ne Ewrûpa, lê Rêbertî şiyariyan dike. Zêdegavî çêdibin, mînak Rêbertî behsa wê dike, Rêbertî behsa asîmîlasyonê dike, ev zêdegavî ne. Rêbertî behsa navê netewe, mezheb, cins, biçûk, mezin, di astê herî jorîn de behs dike, da ku di mirov de bicih bike û mirov wan mafan qebûl bikin. Li hemberî zêdegaviyên ku li ser wan mafan çêdibin, eger mirov reaksiyonê nîşan bidin, ev tevgera wijdanî ye, wan pêş dixê.

Lê sîstema desthilatdar weke ku çawa tuneke nîşan dide. Her demê bi renekî berovajî nîşan dide. Li gorî xwe nîşan

dide. Li hemberî vê desthilatdariyê bi vî rengî her demê tevgerke xwestine rewşa heyî derbas bikin û wiha nîşan dane, da ku wan tesfîye bikin. Lê astengiya bingeîn çi ye? Di despêka sedsaliya 19-20'an de Ew tiştê ku hewldanê ronesansê di Rojhilata Navîn de çêbûyî, çima bi encam nebû? Sedemên wê bi nirxên ji rastiya vê civakê dût, xwestin vî karî bikin; ango bi nirxên ji rastiya vê civakê dût. Bi nirxên ku pala xwe nadin danehevên çandî, civakî yên herêmê, li ser esasê ragihandina ji derve anînê, yanî barkirinê dixwestin pêk bînin. Tevî zanebûn, îsrar, înad û helwestên wan yên car bi car wêrek jî, lê nikaribûn bibin girseyî. Nikaribûn bibin malê civakê. Ji bo vê jî nûbûn pêk nehat. Dema nûbûn pêk neyê, kevn her demê xwe dide berdewamkirin.

22-Bandora Zîhniyetê(Zihniyetê) Li Ser Qadên Jiyanê

Jixwe dema em zîhniyetê nîqaş dikin, ji ber bandora wê li ser gelek meydanên jiyanê heye, ji bo vê mirov dixwaze wiha berfireh bigire dest. Projên civakî jî dema ku di aliyê zêhniyetê ve zelalbûnê, çênekin û li ser esasê mantiqeke rast xwe nedin rûniştandin, piratîkbûna wê jî zor e. Yan jî piratîkbûna wê bi xwe re birek pirsgirêkên hîna cidîtir derdixîne, qeyranan derdixîne. Ji bo vê xala zîhniyetê girîng e ku mirov li ser bisekine.

Bi giştî di jiyana mirovan de jî mirov bala xwe bidiyê, bawerî, zanistî, ev xal şeklê jiyanê jî nîşan didin. Mînak em bêjin; eger îro di aliyê madî de Ewrûpa li pêş e, ev ji nêzîk ve girêdayî îdeolojiyê ye. Tevgera zihnî ya ku li wir çêbû di sedsala 14-15'an de jî ya mirovan bi rengê takekesî parastin. Xwarin, vexwarin, tendurûstî, perwerde, li Rojhilata Navîn ji ya Rojava bilintir bûye.

Lê belê guhertinên zihnî yên ku li wir çêbûn, bandor li ser jiyana madî jî çêkir. Li derekî ji rêzê mirov li ku digire dest bila bigire, mirov lê temaşê dike, şêwazê jiyânê û ramanê mirovan ji hevdu diyar dibin. Mînak, em bêjin di bajarekî de Xiristiyaniyan, Yahudî, Misilman, Ereb, Kurd, Rom û hwd. hene. Herman mirov dikare li gorî şêwaza jiyânê koçên(mehelê) wan ji hevdu cuda bike û mirov dikare texmîn bike, ka çi qasê felsefa pê dijî bandorê li ser şêwaza jiyana wan jî dike.

Di aliyê paqijiyê de, tendurûstî, xwarin, vexwarin, di gelek aliyan de. Lê dema tu di aliyê cihê hatina wan ya madî de bipîvî gengaz e, yek Misilman ji yê Xiristiyaniyan dewlementir be, di aliyê madî de. Lê tu li asta wî ya jiyânê temaşê dikî, jê kêmtir e. Ji ber çî? J/*i ber ku di îdeolojiyê de ferq heye. Ji bo vê em li ser îdeolojiyê radiwestin.

Metodên zanistî di nêzîkbûna ji meselan re, rê li pêşya mirovan vedike. Em bala xwe bidinê, di gerîlatiyê de dubarekirin ji çî tê? Dubarekirin, jiberkirin, yanî mirov xwe naguhere. Mirinê dide ber çavê xwe, lê guhertinê nade ber çavê xwe. Dogmatîzm di wir de ye. Ew jî mantiqeke. Her wiha gelek miletên cîhanê li ser vê xalê rawestiyane.

Mînak, ev jî gotine; ferq û cudatiya di navbera aqilê rast û yê çewt de, di şer de çi qasê bandora wê heye? Aqilê rast, ew aqilê ku ti carê xwe dubare nake, di cihekî de asê namîne. Her demê bi pîvan û nêzîkbûnê nû nêzîk dibe, mijaran wiha digire dest. Aqilê çewt jî ew aqilê ku di meselekî de asê dimîne. Di tiştêkî de asê dimîne û ji lew re xwe dubare dike. Nikare bi rengekî cuda kar bike. Ev hîna beriya hezarê salan alemê îsbat kiriye, ka çi qasê xerabiyê bi xwe re tîne. Aqilê çewt çi qasê xerabiyê bi xwe re tîne.

Lê belê em bala xwe bidinê di gelek aliyan de hewldanên guhertinê çênabin. Ji ber çi ye ev? Ji ber ku ev mesele nêzîkbûneke zihnî ye. Hînbûyîn, elimandin, jiberkirin û ragihandin esas tê girtin. Lê lêpîrsîna aqil tê de tune. Ji bo vê îdeolojî kengê rast e? Dema ku tiştên tu pê bawer bî, tu karibî bi zanistiyê re bipîvî, hingê rast e. Wê çaxê mafê xwe yê hebûn û tunebûnê pêwîst e, nas bikî.

Yanî mesele eger baweriyek min hebe, ew bawerî kengî rast e? Dema ku rastî bi zanistiyê, rastiya xwe îsbat bike. Bi tiştê heyî rastiya xwe îsbat bike. Lê gelek tiştên em pê bawer in, em pê tevdigerin, lê zanistî tesbît nake. Lê em digirin, weke nirxekî em diparêzin. Heta em li ser rexnan jî qebûl nakin. Ev pîrsgirêk ne tenê pîrsgirêka Kurd e. Pîrsgirêka hemû gelê Rojhilata Navîn e.

Jixwe em li Rojhilata Navîn van meselan digirin dest. Li Rojhilata Navîn eşkere bû ku her tişt bi rengê zanistî, pozîtîv mirov bigire dest jî, nerast e. Ji ber ku hinek tişt hene li Rojhilata Navîn tenê bi zanistiyê rave nabe. Ji bo vê ew dijîtiya di navbera meteryalîzm û îdîalîzmê de, di navbera bawerî û zanistiyê de, ew dijberî weke çawa li Ewrûpa bi rengê dualîtekî li ser esasê hevduredkirinê, mirov hewil bide li Rojhilata Navîn bide rûniştandin, ew zor e!

23-Rojhilata Navîn bê Hêza Giyanî Nikare Bijî

Dibe mirovek du-sê mirov di van aliyan de zelaliyên xwe çêbikin. Ew jî dimînin, kesên Elît bi civakê re nikarin bi yek bin. Ji ber ku hêza giyan di hundirê vê civakê de pir balkêş e. Bê giyan nikare bijî, çima? Giyan exlaq jê re peyda dike, yanî jê re pîvanên exlaqî peyda dike. Tenê mesele bi rengê zanis-

tiyê, bi metodên zanistiyê girtina dest, wê çaxê pîvanê giyanî, wijdanî, exlaqî ji holê radike.

Ev di Ewrûpayê de pêş dikeve. Heta roja me ya îro jî dimeşe, ev pênsed sal e, hema dimeşe. Nirxên civakê yên exlaqî, heta astekî li ber xwe didin, lê belê di esasê de nasnama serwer, nasnama zanistiya pozîtîv e.

Lê ev di Rojhilata Navîn de çênabe, çima çênabe? Ji ber ku ezmûnê îsbat kiriye ku çênabe. Hinek kesan dîn înkâr kirin û rastî jî xwestin bi rengê xîtaba serkeftinê nêzîkî civakê bibin, bi tevgera serkeftinê nêzîkî civakê bibin, heta mizgeft rûxandî, yên weke Mustafa Kemal Atatürk, qedexe kirin, ev tiştên ha kirin, lê mirov lê temaşe dike ku zêde encam negirt.

Nizanim, eşîret qebîle redkirin, gelek desthilatî hene niha li Rojhilata Navîn dema ku bûn desthilatdar, li ser esasê redkirina eşîretê, qebîleyê, dîndariyê. Lê piştî bîst-sî-pêncî salî jî desthilatdariyê, me dît ku careke din vegeyriyan qebîleyê, eşîretê û dîndariyê hwd, vegeyriyan van tiştan. Wê demê ew nêzîkbûna pozîtîvîst a zîhniyeta Ewrûpayî, ya Rojavayî mirov li vir tetbîq bike û bêje ev şoreşeke îdeolojîyê ye, ev pêk nayê û bi ser jî nakeve.

24-Divê Mirov Zanist Û Giyanê ji Hevdu Qut Neke

Ji bo vê tişta giyanî û zanistiyê divê li gel hevdu bimeşin. Di tiştê giyanî de exlaq, ne dogmatîzm. Di tiştên zanistiyê de jî wer bi rengê zanistî bibe weke dînekî, na, lê zanistî bibe weke lêgerîneke azadiyê. Yanî zanistî nebe fermî û nekeve xizmeta desthilatîyê. Zanistî ji bo berjewendiyên desthilatîyê û peydakirina welatekî homojenî tîpîk î li gorî desthilatîyê, na. Zanistî li ser esasê ku xwe înkâr bike, di esasê de çêbibe, yanî her

demê ji astekî derbasî astekî din bibe ye. Divê di cihekî de asê nemîne, di xizmeta yek desthilatîyê de asê nemîne. Her demê ji bo ku civakê nêzîkî rastîyê bike, nêzîkî heqîqetê bike, di nava têkoşînekê de be. Yekdestî tê de tunebe, di xizmeta filan beşê de nebe.

Ji bo vê şoreşa zîhnî li Rojhilata Navîn wê bi çi awayî çêbibe? Gelo, şoreşa zihnî weke çawa îro hinek hewil didin, di rêka Îslama siyasî de, yan jî di rêka hinek rêxistinên lîberal, modernîstên dixwazin weke proje pêşkêş bikin, li ser esasê nirxên ezezî, lîberalîzmê. Bi vî rengî gelan pêş bixin û vê çandê belav bikin(!?), derdikeve pêş. Ev encamê nagire, xerabiyê çêdike. Pirsgirêkan derdixîne pêş, civakê perçe dike. Ji ber çi? Ji ber ku ev nirxana xerîb in, biyanî ne û mirov nikare bike perçeyek ji xwe. Nikare pê re bijî, kêr dimîne. Aramiyê nade, kesî/ê têr nake. Pirsgirêkên kesayetî yên civakî yên herêmî çareser nake, tam berovajiyê vê, bi gelek tiştan re berovajî dibe.

Mînak, di roja me ya îro de civak li ber xwe dide. Yanî civak rêxistina wê tune, dewleta wê tune, hêza wê ya leşkerî jî tune, lê li ber xwe dide û dike hewar û qêrîn. Ji ber çi? Ji ber êrîşa modernîta kapîtalîst a ku ew xistiye pêxîrtengiyê, xistiye qeyranê û ji xwe biyanî kiriye.

Bi temamî şewazekî jiyane yê jê biyanî, wer ji exlaq, ji pîvanên exlaqî dûr tê ferzkirin. Ev dibe sêrsebebê xerabiyê. Heta bi rengê reaksiyonên pir tund jî xwe nişan dide. Carinan jî ev yek xweteqandin e. Carinan bi çalakiyên wiha heta asta dawiyê bêrehm, ew reaksiyon xwe nişan didin.

Niha xalek din jî, vê dibêje; dibêjin jixwe pêdiviya me tune ye ku em guhertinê bikin. Dîn, exlaq, ramanê me heye, ji ber ku em jê dûrketine, lewma em pirsgirêkan dijîn. Ger em careke

din lê vegerin, pirsgirêkên me namînin. Di rastiyê de ew jî weke yê berê xerab e. Ji ber çi? Ew vê carê tevgera civakê ji nedîtî ve nêzîk dibe. Ji ber ku civak tevger e, nîfş e, ciwantî ye, zayîn e, her demê nûbûn e. Ji nedîtî ve nêzîkî wê tevgerê dibe. Weke çawa tevger tunebe. Dixwaze weke çawa demjimêra zeman paş de vegeirîne, civakê di pîvana 1400-1500-2000 hezar salî berê de bide jiyîn. Ev îrtîcaî ye. Îrtîca çi ye? Îrtîca, gotineke Erebî ye. Yanî paş de vegerandin e. Vegerandina ku derê? Vegerandina kokê, esl û selefê, vegeira wir. Ji bo van tevgerên radîkal, em dibêjin tevgerên dînger, îrtîcaî, usulî, selefî. Em dibêjin, ev hemû jî navek in.

Armanca jê, vegerandina wir e, yanî dibêjin; pêdiviya me bi nûbûnê tineye. Ev tevgerên ha çareseriyê nayînin, bi wê çekê li hemberî Rojava nikarin bisekinin. Eger rojekî ji rojan bi ala Îslamê Selahidîn Eyûbî xaçperest ji Qudsê derxistin, ew wateyek wê hebû. Wê çaxê Rojhilata Navîn ji Rojava pêşketîr bû.

Ev a pêşketîr jî bandora xwe di meydanên cuda, cuda de jî nîşan didan. Di aliyê leşkerî, siyasî û civakî de jî bandorên xwe nîşan didan. Ji bo vê weke dagirkeriyeke mayende, xaçperesttan nikarîbûn di herêmê de bimana. Ji bo vê Selahidîn rehet dikarîbû wan derxe ji herêmê. Lê belê Usama Bînladîn nikare Amêrika ji herêmê derxe. Ji ber çi? Ji ber ku Rojavaya îro ne weke Rojavaya seferên xaçperetan e. Rojavaya îro destê wê di zanistiyê, felsefê, makînê û sîlahê de heye. Bi şûrê çaxa navîn bi kevneşopiya 1400 salî berê, mirov nikare şer bike, nikare berxwedaneke serkeftî pêk bîne. Dema ku mirov li kokê van tevgeran jî temaşe dike, bi rengê yan jî rengê din rasterast, yan jî nerasterast bi emperyalîzmê ve girêdayî ne. Ji bo vê Rêbertî dibêje; “têkoşîna van ancax li ser çawa karibin weke kuçikan li devê deriyê modernîta kapîtalîst bin û ji bo xwe

hinek hestî peyda bikin, hinek par peyda bikin. Weke proja avakirina civakekê bê qeyran na. Wê demê wê çi bibe?!

Niha pirî caran em behsa tez-antî tez-sentez dikin, sentez-bûyînek pêwîst e. Di roja me ya îro de tez çi ye? Tez Ewrûpa ye, yanî Rojava ye. Tez modernîta kapîtalîst e. Ev tez bi çi xwe nîşan dide, bi gelek taybetmendiyên xwe, bi metodên xwe yên zanistî, yanî ramanên xwe yên Zanistî. Ezeziyê, lîberalîzmê û piyasa serbest esas digirin. Lê belê di esas de zanyariya xwe dide pêş.

Ji lew re em Zanistparêziyê red dikin, em heta dereca dawiyê Zanistê esas digirin û xebatên zanistî, xebatên pîroz nas dikin, lê em zanistparêziyê red dikin. Zanistparêzî çi ye? yanî dema ev peyva parêzî bi van gotinan ve dibe, wateya wan tê guhertin. Wateya wê çawa tê guhertin, dikeve xizmeta sîstemê. Yanî Zanist di esas de lêgerîna li heqîqetê ye, ango azadî ye. Ji bo vê sînoran nas nake. Ji bo vê ti carê qebûl nake bibe xolam ji bo sîstemê. Ji ber ku sîstem demborî ne, ne mayende ne. Lê Zanist lêgerînekî mayende, bênavber bi dûv heqîqetê de ye. Mirov her tiştêkî nas dike, lê temaşe dike ku hîna hinek tiştên din nas nakin, ji lew redi nava hewldanan de ye.

Dewlet çi dikin, dewlet di çarçoveya mayendebûna xwe de Zanistê bi cih dikin. Zanist çiqasî jê re artêşê çêbike, çekan çêbike, peran peyda bike, karxanan çêbike, di wê çarçovê de digire dest. Ji bo vê Zanistê ji zemînê civakê derdixe û dike yekdestiya xwe. Ew Zanistparêzi ye, ew dogmatîzm e, ew dînê nû ye, yanî dînê kapîtalîzmê yê nû ye. Heta ziyana ku îro digihîne civakan ji aliyê asîmîlasyon, xerakirinê ve, ziyana ku rahîbên Sumeran digihandin civakê ewqasî nebû. Yanî ziyana Zanistparêziyê niha ji ya rahîbên Sumeran divê çarçoveyê de zêdetir e.

Lê belê ev tez di encamê de derdikeve. Tez çi ye? Yanî we-ke gotin, tiştêk anîna navînê ye, dozêk e, meseleyek e, bi xwe heye, xwe nişan dide, xwe îfade dike. Li hemberî wê yê dijber heye, em vê jî bi navê antî-tez digirin dest. Di roja me ya îro de mirov dikare di aliyê şaristaniyê de, herêma Rojhilata Navîn weke antî-tez bigire dest. Bi baweriyên xwe, bi rewşa xwe ya erdnîgarî, bi sîstema xwe ya siyasî, weke antî-tez mirov dikare bigire dest. Ji ber ku berovajî ye.

Wê demê niha sentez çi ye? Sentez ragihandinên mekanîk nînin. Mînak, li vir, Ewrûpa tez e, em jî antî-tez in, em hinek maşînen Ewrûpa bînin vir, bikar bînin û hinek tiştên teknîkî, hinek pirtûkan wergerînin, wê demê mesele çareser dibe! Ev nêzîkbûneke berovajî ye, nêzîkbûneke mekanîk e. Tez dozêk e. Antî-tez doza li dijî wê ye. Wê demê sentez têkel e. Tevlîhev-bûna wê ye, yan jî hibirdanka wê ye, ya ku ji her du yan pêk tê.

Lê ev hibirdank, hibirdankeke mekanîk nîne. Yanî wer bi neqandinê ez ê çend tiştan ji vir bigirim û çend tiştan ji wir bigirim û tevlîhev bikim, temam dibe. Bi vî rengî nabe. Murekeb ji bo sentez çareserî be, girîngiya van esas bigire. Yanî bi mantîqê derketina ji qeyranê yan jî derbaskirina kaosê. Ji bo çareserî pêk bê girîng e, van meselan esas bigire.

Niha li Rojhilata Navîn hinek tişt hene, yê erênî ne. Mînak hêza exlaq, ew erênî ye. Mînak civakbûyîn, erênî ye. Hinek bandorên komunalîzmê, berpirsiyariya li hemberî hev, giyanê hevşewirînê, ev hemû tiştên erênî ne. Gelek tiştên weke van hene. Lê dogmatîzm, xerabî heye, despotîzm heye, ev hemû tiştên xerab in. Ti carê mirov divê wan weke rastiya xwe qebûl neke. Neparêze û nekeve rewşekî parastina wan.

Di Rojava de Zanist û zanistî heye. Wê demê sentez çi ye? Sentez aktûelkirina nîrxên civakî, komunalîzmê, hevşewirînê,

exlaq, giyan û bi berpirsiyariyê ye. Bi aktûelkirina van tiştan bi zanista çaxê, bi çaxa ku em pê dijîn, bi zanista wê. Yekirina wan bi hev re, divê ku tiştêkî wiha çêbibe ku bi tamamî nû be. Dema mirov lê temaşe bike, divê mirov wiha nebîne, ev xal ji Ewrûpa hatiye, ev ji Rojhilata Navîn hatiye, ev nizanîm çawa bûye! Divê ev tê de diyar nebin, dema ev tê de diyar bin, wê demê tê de tenê dimîne ragihandinek mekanîk. Weke çawa carcaran Tirk dixwazin bikin. Carcaran hinek Erebb, Lubnanî dixwazin bikin. Tu lê temaşe dikî, tu dibînî ku filan tişt ji Ewrûpayê hatiye, filan tişt ji Rojhilatê hatiye hwd. Bi vî rengî çêdibe. Ew ne sentez e. Sentez nûbûyîn e. Tiştêkî nû yê, civaka mirovî ye, malê filan kes, bêvan kesî/ê nîne. Nirxên îdfal, civakî ne, komunal e, berpirsiyarî ye, exlaq û wijdanên ku hîna li Rojhilata Navîn li ber xwe didin e. Taybetmendiyên civaka xwezayî temsîl dikin, ya mirovî temsîl dikin. Em ê wan çawa bidin jîyîn? Belê bi kevna nî, bi metodên Zanistî yên nû re em ê çawa bikin yek!

Bi vî rengî wê çawa rêbazeke nû ya jiyanê derbikeve. Ji bo vê şoreşa zîhnî li Rojhilata Navîn bi ragihandina Ewrûpa nîne, gengaz e, wê derbas bike. Demokrasiya Rojhilata Navîn teqez divê demokrasiya Ewrûpa derbas bike. pêwîst e, mafê mirovan derbas bibe, divê pîvanên nû derbikevin.

Heta em wan ji bo xwe bikin pîvan, em nikarin pirsgerêkê çareser bikin. Ji bo vê, ji nû ve çêbûyîn, yanî ronansa Rojhilata Navîn, tiştêkî wiha ye. Tu rêkên çareseriyê peyda bikî, ne ku tu yê Ewrûpa biciribînî. Ew tiştên wan ji bo wir dibe ku karibûn ji kaosê derbikevin. Ne yê ku Amêrika ceribandine, bi tamamî wê cuda bin. Li ser esasê hunandineke wiha şareza, di navbera nirxên civakî û yên komunal ên mirovî, yên ku hêj ji taybetmendiyên civaka xwezayî tî, di navbera metodên Zanistî yên weke nasnameya çaxa me ya îro ye.

Ji ber ku bê zanist mafê me yê em di vê çaxê de bijîn tune-ye. Ev çax ne çaxa mîtolojiyê ye. Ne çaxa dînê Yekxwedayî ye. Ne çaxa tenê felsefê ye jî, çaxa zanist e û ev çax rola xwe dileyîze. Zanist û teknolojiya pêşketî di roja me ya îro de bû sersebebê ku li Rojhilata Navîn dewletên destpot, totalîter qeyranê bijîn. Ji ber çi? Pêşveçûna zanist di serî de li Rojhilata Navîn û li Ewrûpayê jî bû sersebebê ku dewlet û saziyên bi dewletê ve girêdayî êdî nema dikarin pêdiviyên civakê bibersivîn. Zîhniyeta mirovî pêşketiye, daxwaziyên mirovan zêdebûne. Lêgerînên mirov zêdebûne, pêdiviyên mirov zêdebûne. Ev hemû zanistê jê re pêşkêş kiriye. Teknolojiya pêşketî jê re pêşkêş kiriye. Ji bo vê jî dewlet û saziyên bi dewletê ve girêdayî êdî nema dikarin bersivê bidin û qeyranê dijîn. Ji lew re li hemberî reaksiyonên gelan nema dikarin li ber xwe bidin.

Ji lew re dîsa hewl didin ku kenalfzeyê berjewendiyên xwe bikin. Lê babidin, îhtîwa bikin, beravêtî bikin, her rengê lîstîkan dixwazin bikin, lê di encamê de sîstem li ser esasê pêşveçûna zanistî leriziye. Ji bo vê jî, bê qebûlkirina nasnama Zanistî di vê çaxê de mafê me yê jiyane tune. Em nikarin bijîn û vê mirov esas bigire.

25-Li Rojhilata Navîn Serweriya Ramana Netewe Dewletê

Li ser vî esasî niha dema ku em dibêjin dogmatîzm, weke pirsgerêkeke sereke, li van welatan e. Ew ji vê tê. Niha dîn serdest e. Weke dîn hinek tiştên din jî serdest bûne. Mînak ramana dewlet-neteweyê, îdeolojiyên nasyonalîst, heta cih bi cihan mixabin îdeolojiyên çep. Niha dogmatîzm çi dike? Em vegehin mînak Îmam Xezalî di sedsala 12'an, di 1111'dan de yên ku

derketin û darbek mezin li îştîhadê xistin. Rê li pêşiya îştîhadê girtin. Yanî rê li pêşiya lêgerîn û lêkolînan girtin.

Ew pîvanan datîne. Ew pîvan li gorî wî divê bi tevgera zeman û mekan re bandor nebe. Yanî razber be, tişteke Xwedayî be, têkiliya wê bi tevgera zeman û mekan re tunebe. Li her derê mutleq be, pîvanê Îslamê ev bû. Niha ev bi vî rengî ferz dike û dewlet li ser wî esasî sazîbûyîne çêdike. Hikum çêdike, li ser esasê şerîetê zagonan derdixe.

Şarîet ji ku hatiye? Ji wan nêzîkbûnên dogmatîk, yên ku ramanê Îslamî ji zeman û mekan razber(soyut) digire dest. Yanî dibêje; pê bandor nebe. Mînak, li ku dibe û li her derê û li her demê divê weke xwe be. Ev bi hêza dewletê meşrûiyetê qezenc dike. Dewlet her demê li Rojhilata Navîn bûye weke qalibekî ku hemû rengê lêgerînan asteng dike, tesfiye dike, dike. Ji bo vê dogmatîzm xerab e. Lê belê dema ku em dibêjin dogmatîzm xerabe û heta asta dawiyê divê mirov ji dogmatîzmê dûr bikeve. Ev divê rê li pêşiya hinek tiştên din, yanî ji rê derketinên din re, rê veneke.

Lîberalîzm di roja me ya îro de dibêje; “tişteke ku mirov biparêze nemaye. Tişteke ku hêjayî be, mirov biparêze tûneye.” Lê ew dizane çî diparêze, zela e. Ji bo vê Rêbertî dibêje; “inflasyona raman çêdike, lê yê jê re pêwîst û li gorî berjewendiyên wê baş digire dest. Yê ku tune û yê ne li gorî berjewendiyên wê asîmîle dike û di nava xwe de dihêlîne, dike xizmeta xwe. Ên xizmetê red dikin, ji der ve dihêle û tecrîd dike, ji der ve dihêle û rêka jiyane li pêşiyê qut dike.”

Wê demê ew ramanê xwe nas dike, ji bo çî xizmetê dike jî dizane. Di vir de gelek caran em dibêjin; ideolojî, îdeolojiya me hate guhertin, ne hate guhertin, girîng e, bê guhertin, yan jî neyê guhertin. Ev rê li pêşberî nîqaşê ku wiha hêza me kêmtir

dike û vala xerc dike, vedike. Bêguman ideolojî tiştêkî mutleq nîne. Îdeolojî û bi taybetî jî îdeolojiyeke şoreşgerî li dijî dogmatîzmê ye. Îdeolojî ahenga wê her demê divê bi tevgera zeman û mekan re hebe. Her demê xwe nû bike, her demê deriyê wê vekirî hebe û qalibger nebe, dogmatîk nebe.

Lê belê, ideolojî çi ye? îdeolojî exlaq e, bawerî ye, raman e, çand e, sîstematîka van e. Lê belê ji vê girîngtir ideolojî di heman demê de ji projeyekê civakî re xizmetê dike. Ew proje xizmeta çi dike û li ser çi esasî xwe dide rûniştandin? Li ser esasê ferdî, ezezî, komunal ew wê nîşan bide.

Ji bo vê dema em xwe bigirin dest û em lê temaşe bikin ku sîstematîka me ya exlaq, bawerî, çand, raman û bi taybetî jî armancê, yanî di proja me ya civakî de guhertinên bingehîn ên radîkal, çênebûne. Dîsa pîvanên exlaqî yên li ser esasê berpirsiyariya li hemberî, nixên civakê em ji bo xwe esas digirin, wê çaxê jî, me ji bo xwe esas digirt. Dîsa çandê me ye li ser esasê wekhevîyê heye. Dîsa proja me pala xwe dide nixên komunal, ji bo vê em dibêjin; îdeolojiya me nehatiye guhertin.

Lê belê paradîgma me hatiye guhertin. Ferq û cudatiya di navbera paradîgma û îdeolojiyê de, di ku de ye? Paradîgma nerînek e, yanî nêzîkbûneke ramanî ye. Ev nêzîkbûna ramanî weke ku mirov çawa teswîr bike, weke zemînekî ye û li ser wî zemînî mirov li tiştê bingehîn temaşe dike, paradîgma ew e.

Di wê zemîna ramanî de mirov li çi dinêre? Mirov li civakê û dewletê temaşe dike. Nerîna xwe ya di derbarê dewlet û civakê de mirov zelal dike. Pîvanan diyar dike, em ê çi hilbijêrin, pîvanên me yên hilbijartinê diyar in. Yanî ferq û cudatiya di navbera başî û xerabiyê de ye û şewazê gihandina armancan diyar dike. Şidet, ne şidet, rengên wê diyar dike. Ji bo vê em dibêjin, me di paradîgma de guhertinên bingehîn çêkirine.

Nêzîkbûnên me yên li dewlet û civakê, hatine guhertin. Nêzîkbûnên me yên li takekesî û komunê, hatine guhertin. Nêzîkbûnên me yên şêwaza têkoşînê, hatine guhertin. Hezkirin û aciziya me ya li hemberî birek tiştan hatiye guhertin. Yanî tercîha me hatiye guhertin.

Lê belê proja me ya civakî dîsa pala xwe dide nirxên komunal. Ji bo vê dema ku em bêjin, di aliyê bîrdoziyê de em hatine guhertin, dibe ku zehmetiyek be, lê me ewqas tişt di îdeolojiya xwe de dewlemend kiriye ku êdî bunya me ya çandî, giyanî, exlaqî, wijdanî mezin û berfireh bûye. Ewqas jî li hemberî hinek pîrsgirêkan em hesas bûne. Em di pîrsgirêka jinê, ya zaroyan, ya perwerdeyê, ya xwemaliyê(aîdiyetê) û di gelek pîrsgirêkên din de jî ewqas hesas bûne. Ev dewlemendiya bîrdoziyê ye. Kûrbûna îdeolojiyê ye. Ev îsbat dike ku em ne dogmatîk in. Ne qalibparêz in. Gelo kesên qalibparêz di nava me de tunene? Hene. Îro jî di nava me de gelek heval hene, dixwazin bi îsrar nêzîkbûnên Rêbertiyê yên nû di parzûnê paradîgma xwe ya kevin re derbaz bikin. Dibêje; Rêbertî weke min dirame. Yên wiha hene. Yên bi şêwazên cuda cuda pûç dikin jî hene. Kesên ku henekên xwe bi pê dikin hene, seresera nêzîk dibin jî hene.

Dogmatîzm ew e. Di kevin de asêmayîn jî ew e. Haya wan jê tune ye ku ev îdeolojiya me, îdeolojiyê mutleq a di salên 70'î de nîne. Heman sistematîk e, lê belê ji 2000'î û bi şûn da ye. Bi wî deriyê xwe yê vekirî, karîbûyê xwe dewlemend bike. Ne bi dijberiya xwe ya li hemberî tevgera zeman û cih de, karîbûyê xwe dewlemend bike. Bi giyana zeman re dimeşe. Giyana zeman agahî ye, nûbûyîn e, nifşê nû ne.

Bi vî rengî divê mirov nêzîkbûna di navbera prensîb û dogmatîzmê de ji hevdu derbixe. Li ser vî esasî, esas e. Jiberkirin nîne. Yanî formîl nîne, jiberkirin nîne, jiyana e. Di xwe de rû-

niştandin e, di xwe de bi cih kirin e. Û esas guhertina zîhniyetê kengê mirov dibîne? Dema ku di jiyana madî de xwe îfade kir, wê çaxê mirov dibîne.

Ji bo vê mesele gelek kes gengaz e. Dibêjin; bi xwendina pirtûkan em ê zîhniyeta xwe biguherin. Ew faktorek e. Lê pê nayê guhertin. Jiberkirin e, jiberkirina hinek îbaran e, formûla ye, ew nîne. Dema ku tu karibî tiştên pê bawer, tenê bi jiberkirinê bes nebî, ji bo xwe bikî beralîkirina hundirîn, yanî liv û tevgera te ya rojane, nêzîkbûnên ji başî û xerabiyê re, ew diyar dike. Weke çawa motorek di hundirê te de be, ew berê te yê ber bi rastiyê, xerabiyê, yanî çalakiya te ya ji rastiyê û xerabiyê re diyar bike, nêzîkbûna te ji meselan re diyar bike. Ji bo vê tu bi hezaran pirtûkan bixwînî, lê dema pirsgirêkek tê ber te, tu bi şewazê bab û kalan çareser bikî, ew tê wê wateyê ku te ti guhertinên zîhnî çênekirine.

Tu nikarî nerazîbûnên xwe kontrol bikî, te guhertinên zîhnî çênekirine. Ji bo vê jixwe di vir de şaşiyek heye. Gelek hevalên me dixwînin. Bîst û çar saetan dixwînin, lê nerazîbûnên xwe nikarin kontrol bikin. Lê rêkên çareseriyê nikarin dayînin, lê nikarin bi wan prensîban bijîn jî. Jixwe ev bi zîhniyetê re nabe yek. Pirsgirêk di vir de ye.

Ji bo vê, ev pirsgirêk bi reh in, yanî pir alî ne û her demê divê ku liv û tevgera mirov ya takekesî, yanî liv û tevgera me ya rojane divê hebe. Heger ew liv û tevgera me ya rojane ezezî be, lîberal be, kevneperest be, dogmatîk be, lê agahî çiqasî nû dibin bila bibin, ti fayda wê tune. Yanî ji bo şoreşa zîhniyetê, yan di guhertina zîhniyetê de rolekê naleyîze.

Jixwe ev pirsgirêkên di derbarê zîhniyetê de bûn, ji lew re îro zemîna guhertinê heye. Derfetên guhertinê hene. Ji ber çî derfetên guhertinê hene? Ji ber ku gelek qalib, mînak dînparêzî

weke projeyekî dîzayînkirina civakê, zêde nikare xwe ferz bike. Dera ku tê de hakim be, serdest be, qeyranê bi xwe re tîne. Li Afxanîstanê, Îranê hwd, cihên cuda jî qeyran bi xwe re anî. Sosyalîzma pêkhatî, nikarîbû bi ser bikeve, modernîta kapîtalîst nikare bi ser bikeve. Yanî em îro lê temaşe dikin, di Rojhilata Navîn de çalakiyên cur bi cur hene. Îdiaya wan ya pêkanîna civakê, yan jî îdiaya wan ya ku birêvebirina civakê, qels bûye.

Ji bo vê îro ji her demê bêtir zemîn ji şoreşa zîhnî re pêkan e. Yanî zemîn ji şoreşa zîhnî re pêk hatiye. Ji ber ku kesên asteng in, argumanên wan têra ku li ber xwe bidin, nake. Yanî sedemên ku nîşan didin, ji bo ku li ber xwe bidin û xwe mafdar derbixînin, xwe mutlaq bibînin, têrê nake. Tam berovajîya vê, hemû karên rojane îflaskirina wan îsbat dike.

Li ser vî esasî zemanê şoreşekî zîhnî heye, lê ev şoreşa zîhnî weke me got, şoreşeke jê re ked pêwîst e. Xwe birêxistinkirin, bawerî, fedekarî jê re pêwîst e. Di her mercî de wiha têkoşîneke bêhempa jê re pêwîst e ku karibe bibe mînak.

Eger ew tunebe, nabe. Mînak, mirovên ku karibin, yan jî têkoşînen karibin li ser civakê bibandor bin, divê mirovên wan di wê astê de bin, karibin bala civakê bikşînin ser xwe. Karibin bi taybetmendiyên xwe bibin pîvan ji bo civakê. Weke çawa civak di teqlîdkirina wan de, di şopandina wan de aramiyê bibîne. Xelekên xwe yên wendayî peyda bikin. Tiştê ku lê digerin peyda bikin, tiştên xwe yên wendayî di wan de bibînin. Moral ji wan bigirin, heyecanê bigirin, ger ev kesayetên wiha peyda bibin, wê çaxê civak dikare bê guhertin. Ger ev peyda nebin, wê demê civak nikare bê guhertin. Di derbarê zîhniyetê de em dikarin vana bêjin.

II. DI ROJHILATA NAVÎN DE ROLA DESTHILAT-DARÎ Û DEWLETÊ

Rola van herdu tégihan di astengkirina pêşketina Rojhilata Navîn, çêbûna qeyranê û kûrbûyîna qeyranê de em ê bigirin dest. Bêguman her teoriyekî civakî li ser esasê ku bi çî rengî civakê digire dest, desthilatîyê digire dest, yanî desthilatdariyê digire dest, nakokîyan digire dest, her demê li ser vê radiweste. Ji ber ku bi giranî heger dema em dibêjin teorî, teorî jî dîtina nakokîyê ye, şîrovekirina nakokîyan e.

Ji bo vê jî her kes û her teoriyek civakî eksena nakokîyê li gorî zanîna xwe, li gorî tesbîtên xwe derdixe pêş. Ji bo vê jî dema em teoriya civakî ya Marksîzmê bigirin dest, em lê temaşe dikin ku hemû di eksena çînî de ye. Bi giranî jî hemû lîteretora Marksîzmê, yanî giraniya wê ji bo ku pê bide îqnakirin, yanî di eksena çînî de, di şîrovekirina teoriya civakî de, teoriya nakokîyên civakî ye. Ji bo ku pê bide qebûlîkirin, li ser vî esasî îqnayekî çêbike, hemû bihanên xwe, sedem li gorî xwe bi rengekî mantiqî derxistine pêş.

Em dibêjin mantiqî, ji ber çî, Rêbertiya me di parêzname de cudabûna di navbera mantiq û rastiye de, yan jî mantiq û heqî-qetê de aniye ziman. Mantiq her demê rast nîne, lê belê sistemek e. Formîlasyon e, li gorî xwe sedem û encaman bi hev ve girê dide. Bi vî rengî ahengek heye, wê nîşan dike. Lê her demê ne rast e, ji bo vê em dibêjin bi rengekî mantiqî Marksîzmê xwest nakokîyên civakî di eksena nakokîyên çînî de rave bike. Li ser vî esasî hemû sedem, govan û birhanên xwe peyda kirin. Yanî tiştê ku wê teoriya xwe li ser didin rûniştandin, peyda kirin.

Gelek qismên civakê jî îqna kirin. Mantiqî bû, yanî mantiqê wê hebû. Lê belê ji rastiye dûr bû. Ji ber ku bi wî rengî gelek

tiştên din jî înkâr dikirin. Yanî gelek hêmanên(unsur) dîtir di kûrkirina nakokiyên civakî de, ji nedîtî ve nêzîk dibûn, înkâr dikirin, bi renekî talî(duyemînî) nêzîk dibûn. Li ser wî esasî jî me dît ku piştî demeke eşkere bû ku teoriya civakî ya Marksîzmê yanî teoriya sosyolojîk a Marksîzmê têrê nake ku civak pê bê îfadekirin, yan jî ravekirin.

Niha îro jî beşek ji teoriya me ya civakî em mantiq hîn bêtir dixwazin li ser rastiyan bidin rûniştandin. Hîna zêdetir nêzîkî heqîqetê, ji bo vê jî Rojhilata Navîn di tesbîtkirina çavkaniyên gelek têgîn, yan jî gelek sazî rolekê dileyîze. Ango Rojhilata navîn çavkaniya gelek ji van têgînên ku îro em nas dikin, e. Desthilatî, dewlet ji bo vê jî em li ser didin rûniştandin. Çînîbûyîn, şikandinên cinsî, ji lew re jî em her demê li ser vê şîrove dikin. Ev heta niha tevî ku zanista civakî, arkeolojî, dîrokî, gelekî jî pêş ketiye. Tevî wilo jî tesbîteke li dijî vê ku vê vala derbixe, em di roja xwe ya îro de lê rast nayên, derneketiye. Yanî teoriya me ya civakî bi taybetî beşên ku di çavkaniyên pîrsgirêkan de pala xwe didin dîroka Rojhilata Navîn, heta niha teoriyên ku wer wê vala derbixe, cidî rexne bike derneketiye pêş.

Teoriyên ku rexne dikin, yan jî ji nedîtî ve nêzîk dibin, ew teoriyana teoriyên hatine birêvebirin û beralîkirin. Li ser esasê berjewendiyên empryalîzmê, kapîtalîzmê jê re layen hatine dayîn, yan jî hatine beralîkirin. Ji vê, van weke berovajiyekê, pûç kirinekê em nagirin dest. Yanî teoriya me pûç nake, rexneyeke cidî jî nîne. Ji ber ku di esasê de li ser rastiye nayê rûniştandin. Xwemerkezdtin e, nijadparestiya biyolojîk esas digirin. Ewrûpayê ji bo her tiştî dikin navend, ev dibe sersebebê ku wer li hemberî teoriya me ya civakî, ya ku em niha esas digirin, zêde rol naleyîze. Her tiştêkî nû derdikeve, her keşfek, her tesbîteke nû derdikeve, hîna zêdetir tiştên ku em dibêjin, tiştên

ku tevgera me dibêje, tiştê ku Rêbertiya me tîne ziman, rast derdixe.

Di vê çarçoveyê de mesela desthilatdariyê û dewletê jî em ê bigirin dest. Lewre desthilatdarî û dewlet tiştên ji hev cuda ne.

Desthilatdarî beriya dewletê heye. Desthilatî çi ye? Dema di navbera civakê, yanî dema ku civak ahenga xwe ya xwezayî wenda dike û di navbera hêmanê ku civakê pêk tînin de, ew ahenga xwezayî ji holê radibe û li şûna wê bêhevsengî, zordarî, bi her awayî hevdu înkarkirin, jidervehiştin, ev pêş dikevin. Ew rê ji otorîteyê re vedikin, rê ji desthilatiyê re vedikin.

Ji bo vê desthilatî pêvajoyeke desthilatdariyê, yan jî pêvajoyeke û rengê hikumê berî dewletê ye. Ev desthilatî yan jî ev taybetmendiyên desthilatiyê di Rojhilata Navîn de dest pê kirin. Çavkaniyên desthilatiyê weke zemîn, weke zeman li Rojhilata Navîn in. Di dîroka kevin de 4000 sal weke çawa BZ, heta zêdetir jî, vê axa ku em jê re dibêjin Mezopotamiya jêrîn, Mezopotamiya jorîn, gav bi gav derdora çemê Nîlê, yan jî Misirê, li vir hevsengiya civakî xera dibe. Li ser esasê zordarî û destdayîna li ser nîrxên civakê yên zêde û bi vî rengî desthilatî derdikeve.

Ji lew re desthilatiya seretayî, desthilatdariya zilam li ser jinê ye, ya mêr di malbatê de, ya xwediyê koleyan li ser koleyan e, ya rahiban li ser gel e. Bi vî rengî gav bi gav têgihînên desthilatiyê di nava civakê de pêş dikeve. Dewlet tuneye, lê desthilatî heye. Lewre ev desthilatî, eşkere dibe ku bi rengê erênî nayê bidestgirtin. Yanî desthilatî, bi awayekî wiha ku her kes qebûl bike, bê dudilî qebûl bike, bê nerazîbûn, bê reaksiyon qebûl bike, wiha nîne. Nerazîbûn hene, ev nerazîbûn mirov ji ku dizane hene. Em niha ji ku dizanin hene? Dîrokeke nivîskî tuneye. Em ji tiştên jiberkirî, yanî ji çîrokên jiberkirî û

gav bi gav çîrokên nivîskî yên bi rengê mîtolojiyê gihîştine me, em fêhm dikin ku ew desthilatdarîbûyîna di nav civakê de xerabûna ahenga civakî, bi renekî wiha xweşbînî, qebûlkirineke wiha bi îqna çênebûye.

Nerazîbûn hene, nerazîbûna jinê heye, ya mirovên cuda cuda hene û ev di hundirê mîtolojiyan de bi renekî êşkere be, yan jî dizî be, mirov dikare pê bihese. Hela ku şîroveyeke wiha sosyolojîk, bi zanistî li ser wan mîtolojiyan çêbibe, weke bi rengê çîrok û çîvanok neyên bidestgirtin, bi rengê wiha qalib neyê destgirtin, eger baş lê bê lêkolîn, baş bê analîzkirin, mirov dikare vê encamê jê derbixe, bê ka çawa desthilatîbûyîn, wer bê reaksiyon, bê nerazîbûn, nehatiye holê.

Lê belê, tiştê xerab çî ye ku ev koma desthilatîyê, yanî şebeka desthilatdariyê, zilam, mêrê malbatê, rahîb, dewlemed yê bi rengê ji renga dest daniye ser nîrxên zêde, ev di esas de şebekeyeke berjewendîyan e. Di esas de hevbeşbûyîna şebeka berjewendîyan ya ku komên desthilatîyê cuda cuda tîne gel hev, hevbeşbûyîna wan, di encamê de dewlet derdikeve pêş. Wê demê di bingehe de dewlet, hevbeşbûyîna şebeka berjewendîyan e û di hundirê civaka ku ji ahenga xwe ya xwezayî derketiye.

Ev li ku çêbûye; li Rojhilata Navîn çêbûye. Ji bo vê şîrovên li ser dewletê bi rastî jî balkêş in. Bi salan e, em jixwe şîrove dikin, lê belê weke min got, teoriya civakî, ger pala xwe dide kîjan argumanan, kîjanan ji bo xwe esas digire, kîjan di warê tesbîtkirina nakokiyê de kîjan çavkaniyan esas digirin, her demê divê mirov li ser bisekine. Ev tiştêkî xwezayî ye. Dema ku mirov Marksîzmê bixwîne, ji serî heta binî Marks çî gotiye, Engels çî gotiye, Lenîn çî gotiye, piştî wan yên weke Mao, Stalîn hwd, çî gotine, mirov lê temaşe dike hemû di çarçoveya çînî de ye.

Her demê vê dibêjin, hinek dibêjin; Yewnan heye, Roma, Asûr, Babil heye, ev hemû di encamê de çîrok in, di encamê de yek sîstem heye. Cumhuriyet be, qiraliyet be, împratorî be nîzanim çî be, di encamê de yek sîstem heye. Ew jî sîstema koledariyê ye. Yanî di eksena çînî de digire dest. Nabêje şaristaniya Girêk, Roma, nabêje şaristaniya Rojhilat hwd, dibêjin navê wê koledarî ye.

Ji ber çî, ji ber ku ew teoriya civakî eksena çînî esas digire, nakokiyên çînî esas digire. Ji bo vê nav jê re zêde ne girîng e. Dijmêrin, dibêjin, Roma, Girêk hwd, ev hemû vala ne, zêde guh nedin van. Yek cumhuriyetparêz e, yek meclîsa wê heye, yek senatoyê wê heye, ev jî hemû çîrok in. Ya girîng cewherê wê çî ye, cewherê wê kole heye, koledar heye. Ew ji bo wan girîng e, ji ber ku teorî li ser wê hatiye danîn.

Dîsa ji bo feodaliyê wiha dibêjin; ji bo burjûvazîyê wiha dibêjin. Hemû teoriyên civakî bi taybetî yên ji bo xwe desthilatiyê ji bo xwe esas digirin, her demê şaristanî û cewherê şaristaniyê dewlet, di dîroka civaka mirovî de, weke pêşketineke bi rengekî îzafî(rolatîv) be jî, hinek hîna zêdetir demokrat in û hîna zêdetir di aliyê civakê de diramin. Bi rengeke îzafî dibêjin, lê hinek jê jî bi rengekî şênber û mutleq dibêjin, di encamê de hemû teoriyên civakî hemraman in ku dewlet çî bi rengekî îzafî be, nispî be, çî jî bi rengekî mutleq be, di dîroka mirovan de pêşveçûnek e. Yanî hemû neyînîbûnê bi xwe re anîne, tevî hemû nakokî û xerabiyên bi xwe re anîne, lê dîsa jî di aliyê pêşveçûna mirovan de pêşketinek e û bê wê nabe. Eger dewlet nebûna, herwiha çîn nebûna, serdestî û bindestî nebûna, wê jiyana mirovan jiyaneke xwe dubare bikira, gangoxbûya, ziwabûya, berhem tê de tineba, pêşveçûn tê de çênedibû. Îdiayek e, li ser vê îsrar tê kirin.

Hinekan jî li ser esasê vê rastiyê ber bi teoriyên dîtir ve çûn. Çi gotin; dewlet tiştêkî Xwedayî ye, yanî qanûnekî îlahî ye. Îrada mirovan tê de tune. Ji ber çî? Ji ber ku mirov di hundirê xwe de sadîst e. Mirov di hundirê xwe de dijmin e. Yanî têngihîştinên dijminatîyê tê de heye. Êrîşkar e, ji bo vê mirov gurê mirov e. Ji ber ku mirov gurê mirov e, pêdivî bi sazîyeke heye ku nehêle mirov bi xwe û xwe hevdu bixwin. Ew sazî çî ye? Dewlet e. Ji bo vê dewlet çawa weke neametêkî ji Xwedê digirin dest. Kesên weke Tomas Hobis, hîn bêtir pê de diçin û dibêjin; dewleta mutleq dermanê derdê mirovan e. Yanî hikumê mutleq, dewleta mutleq ew dermanê derdê mirovan e. Ji ber ku heger desthilatîyeke tîran a yekalî, bihêz, mutleq tune be, civaka mirovî nakeve dîzayînê.

Ji lew re ev çî ne? Ev hemû sedemên çîna serdest in. Ji bo desthilatîya xwe, mayîdebûna xwe, ji bo ku jê re sedeman peyda bikin, ji bo vê van îdiayan dixwazin ferz bikin û bi mirovan bidin qebûlîkirin. Lê mirov di roja me ya îro de gihîştîye wê astê ku qet təkiliya mirovan bi dewletê re tune. Derveyî zîyanê tiştêkî ji aliyê dewletê ve ji wan re nayê. Ti hevbeşbûna wan bi dewletê re tune. Tenê zîyanê jê dibînin, koletîyê jê re dikin, leşkerîyê jê re dikin, bacê didinê. Ew mirov jî di roja me ya îro de mirovên herî zêde dewletparêz in. Ji dewletê re çepîkan dixin, dewletê diparêzin û dewletbûyînê weke azadiyê digirin dest. Yanî dewletbûyîn û azadiyê weke têngihîştinên bi hev re hevbeş digirin dest. Bi taybetî di nava gelê weke çawa bê dewlet mane, weke çawa gelê Kurd. Ev rastî, yan jî têngihîştin hîna zêdetir kûr e.

Ji bo vê girîng e, li ser dewletê bê rawestandî. Dewlet di dîroka mirovî de weke pêşketinekê em ê bigirin dest? Yan jî weke ji rê derketinekê em ê bigirin dest? Îdfaya ku dibêjin; heger dewlet tineba, pêşveçûn di civaka mirovî de çenedibû, îdfayeke rast e, yan jî çewt e!? Mirov bê dewlet karîbûye xwe

bi rê ve bibe, nikarîbûye xwe bi rê vê bibe? Karîbû pêşbikeve, nikarîbû pêşbikeve. Li ser van divê mirov şîrove bike. Ji bo ku di dewletê de mirov bigihîje baweriyeke rast, pêdiviya me bi van şîrovan hene.

1. Dîroka Mirovahiyê Û Dewletê

Ji ber vê careke din dîroka Rojhilata Navîn di wî aliyê de ders û îbretên cidî nîşanî me dide. Berî her tiştî ev tesbîtên ku dibêjin; dewlet nebûya pêşveçûn nedibû, ev tesbîtana tesbîtên nerast in. Ji ber ku mirovahî ne bi dewletê pêşketiye. Tam berovajiyê wê dewlet rê li pêşiya pêşketina mirovahiyê girtiye. Ji ber çî, heger em dîroka mirovî ya berî dewletê bigirin dest, dewlet dîroka wê 5 hezar sal e, bi rengê xwe yê cuda-cuda dîroka wê pênc hezar sal e.

Lê dîroka mirovahiyetê gelek-gelek hezar sal in. Ew mirovê ku ji rewşekî pir xerab gihîşt rewşa ku gundan avabike, zîraetê çêbike, heywanan xwedî bike, bigihîje asta ku jiyana xwe bi gelek sembolan îfade bike, wele çawa di cihên bê dewlet de çanda Telxelef heye, çanda Girê Zikmezin(Gobeklî) heye, hinek çandên din jî hene ku îsbat dikin, heta astê ku mirov xwedî lîteratûr e. Nêzikî nivîsandinê zimanê sembolan pêş dixê. Ev hemû bê dewlet in, wê demê pêşketin ne bi dewletê çêdibe. Di esas de berî dewletê heye, pêşketin taybetmendiyê xwezayî ya mirov e. Mêjiyê mirovî pêşketî dibe sersebebê ku her demê bîra wî/ê ya dîrokî, li ser esasê wê bîrê her demê dersê jê derbixe, li ser esasê dersderxistinê karibe her demê asta şêwaza jiyana xwe di ber çavan re derbas bike, her demê ji asteke baş ber bi baştir ve biçê.

Dewlet di esasê de weke hêz li ser berhemên civakî, yên ku mirovan komkiriye, hatiye çêkirin. Ji bo vê dewlet saziyeke

xwezayî nîne. Herwiha weke pêdiviyekê jî nîne. Di aliyê pêşketinê de jî alîkariyeke wê nîne. Tam berovajiyê vê bi van hemû taybetmendiyên re berovajî ye. Ji bo vê dewlet dema ku neyê nîqaşkirin, demokrasî çênabe. Şoreş jî çênabe, her şoreşek dema ku dest pêdike, berî her tiştî divê ku dewletê nîqaş bike.

Şoreşên gelan ên di serdema 17-18-19'dan de jî, Holenda, Îngiltera, Amêrika, Fransa, pişt re ya Almanan jî dema ku dest pê kirin, dewlet nîqaş kirin. Dewleta monarşî nîqaş kirin. Dewleta mutleq, hikumê mutleq nîqaş kirin. Li ser vî esasî di dil xwe de, dewleta demokratîk ava kirin, dewleta gel ava kirin, lê belê ti têkiliya wê bi gel re tunebû.

Sedem ew bû ku ev dewleta ha tevî ku hîlbijartin tê de hebû, tevî ku li ser esasê esaletê, xwînê desthilatî tê de çênedibû jî, lê belê cewherê mêtîngîriyê red nekir. Mulkiyeta taybet ji holê ranekir. Dewleta ku çêbû, dewleta burjûwazî, çiqasî bi rengê dewleta gel xwe nîşan dida jî, lê belê di esas de cewherê wê ye kedxwariyê hebûye. Mulkiyeta taybet zagon e, rêzikên wê dewletê ne. Ew dewlet bi sedema parastina mulkiyetê heye. Ji bo vê jî çiqasî îdia bike jî û bêje ez dewleta gel im, çiqasî îdia bike û bêje ez ne dewleta çînekî me, ne desthildariya li ser civakê me, ew hemû derew in. Nikarin pê mirovan bixapînin.

Bi taybetî jî ev dewleta îdia dikir ku ya gel e, dema ku karker, cotkaran reaksiyonên xwe ji bo keda xwe nîşan didan, bi renekî bêrehm, bi hêza xwe ya polîsan, ya leşkerî bi çî awayî di komkujiyan re derbas dikirin, di dîroka van piratîkên sedsalên derbasbûyî de şahid e.

2. Nîqaşên Şoreşa Sosyalîst Li Ser Dewletê

Şoreşa sosyalîst jî dewlet nîqaş kir. Di derbarê dewletê de gihîşt hinek tesbîtên rast jî. Bi vê bawerî anî ku dewlet her demê tinebûye, lê paralel bi vê gotinê re dewlet weke qona-xeke pêşketî di dîroka mirovahiyê de girt dest. Di vir de em pê re berovajî ne.

Xala duduyan got; dewlet mehkumê tinebûnê ye. Yanî tinebûneke wiha ji holê rakir, çawa kirin weke komên anarşîsttan, xwestin yan jî daxwaz dikirin na, wan gotin; bi demê re vemirandina dewletê. Biçûkkirina heta vemirandinê.

Lê ji bo ku ev pêk bê, mutleq pêdivî bi dewleta proleteriya dîtin. Yanî dîsa pêdivî bi dewleta çînî, ne dewleta gel. Ji bo vê jî dewlet çî dibe bila bibe, dema ku yek çînî temsîl bike, dewleteke antîdemokratîk e. Ji ber ku navê dewletê li ser e, heger dewlet saziyeke ji bo hikumkirina çînekî li ser yê din be, wê demê dewleta proleteriya jî bi vî rengî ye.

Dema ku em tesbîtên şaş di teoriya civakî ya Marksîzmê de jî bigirin dest, bê çawa bi renekî tewş civak di navbera proleteriyê û kapîtalîstan de parçe kiribûn, çîn û beşên din ên civakê ji nedîtî ve nêzîk dibûn û înkâr dikirin, heta bi renekî xerab lê temaşe dikirin, wê demê hîna zêdetir rewş xeternak dibe.

Wê demê dewleta proleterya tenê ne li dijî burjûvaziyê ye, li dijî hemû rengê civakê yê dîtir e. Ji bo vê ev dewlet bi vê mantiqê xwe, tevî ku di seretayî de ji bo gelan weke mizgîniyekê bû, gav bi gav ber bi formeke totalîter ve çû, ber bi eznavendparêziyê ve çû. Ev bû sersêbebê ku ew hewldanên cidî yên civakên jêrîn, yên ku karibin pirsgirêkê çareser bikin, ew hewldan jî bi hilweşandina Sovyetê re tesfîye bûn.

Ji bo vê guftûgukirina dewletê pir girîng e, em jî niha di rewşeke şoreşê de dijîn. Ji bo vê divê em dewletê nîqaş bikin. Yanî dema em pêvajoya şoreşê dijîn, eger em dewletê guftûgo nekin, em nikarin şoreşê çêbikin. Bi vî awayî em Şoreşê çêbikin jî, wê ew şoreş bi xwe re îxanetê bike. Weke çawa hemû şoreşên rizgariya neteweyan, Vietnam, Çîn, Cezeîr hwd, ev şoreşên ku me ji bo xwe ji wan ders digirtin, ji bo xwe mînak digirtin, perwerde li ser didîtin, ji ber ku bi renekî rast dewlet guftûgo nekin, îxanet li xwe kirin.

Yanî desthilatî û dewlet, nêzîkbûnên desthilatîdar û dewlet-parêz, ji ber ku baş nîqaş nekin, îxanet bi xwe re kirin. Antîdemokratîk bûn, bi navê gel rabûn, lê di roja me ya îro de astengên herî mezin li hemberî gel in, ên herî zêde gel diêşîne, tepeserkirinê li ser dimeşîne ew e.

Ji bo vê em dewletê nîqaş dikin, yanî nîqaşkirina dewletê meseleyeke lûks nîne. Carinan hinek heval dikarin vê bêjin; dewleta me tune, çima em nîqaş dikin! Pirsgirêkên me yên ji vî aliyê ve tune. Gelo pirsgirêkeke me ya wiha tune, di aliyê mantiq de ku em dewletê weke pêdiviyeye xwezayî dibînin?! Ev heye û li ser me serwer e, berê me dide, piratîka me. Ji bo vê ev nîqaş ferz e.

Niha em dewletê li Rojhilata Navîn de nîqaş dikin. Dewleta Rojhilata Navîn dewleteke tund e, dogmatîk e, pirole(pir zêde) ye. Zêde bi têgihîştina desthilatîyê hatiye çekirin û dagirtin. Zêde rewşa ye, yanî zêde rewabûnê ji bo xwe peyda dike. Bi sedemên Xwedayî rewabûnê ji bo xwe peyda dike. Her tiştî ji bo xwe rewşa dibîne, ji derveyî desthilatdariyê û otorîteya dewletê, ti hucreyêke civakê nehiştiye.

Ji her derê bêtir li Rojhilata Navîn dewlet temsîlkirina xwe ya civakê îdia dike. Mînak, dewletên Rojava ewqasî nikarin

îdia bikin. Dixwazin, lê gel bawer nakin. Lê li Rojhilata Navîn heta asta dawiyê xwe di şûna civakê de dihesibîne û civak vê qebûl dike. Hemû rexne, hewldan, helwestên li hemberî dewletê sûcekî mezin e û ev sûc bi mahkeme, artêş, polîsan, qanûn, îdeolojiya fermî tenê nayê tesbîtîkirin. Ev sûc bi rengêkî derûnî di hundirê her ferdekî/ê van welatan de heye. Dema ku reaksiyonekê li hemberî dewletê dide nîşandan, weke çawa sûcekî mezin kiriye, ew bi xwe pê dihese. Ev derûnî tevgereke di dawiya sedsala 20'an de, di asta cîhanî de tevgereke şoreşgerî weke PKK'ê endamên vê tevgerê hîna jî gelek xwe ji vê derûniyê xelas nekirine.

Mînak, mijara efû, efû xwestin. Mijara ev rewşa ku gelek hevalên me yê ketine zindanan û derketin, li derve mane û dijîn, derûniya gunehbariyê dijîn. Li hemberî dewletê min sûc kir, dewletê hesabê xwe ji min stand û ceza da min, em pata bûn, niha ez li mala xwe rûniştîme û ez bi xêr hûn bi silamet. Em lê temaşe dikin dawî li têkoşîna xwe tînin. Gelek tiştên din jî hene.

Ji lew re ev meseleyeke cidî ye, ev mijara mirovê bindest e, ne mijara mirovên serdest e. Jixwe mirovê serdest bi dewletê tê temsîlîkirin, ti derdek wan tuneye.

Lê mirovê bindest dema dibêje dewleta me, ev dewlet weke çawa mafê wan temsîl dike, wisa dihesibîne. Pirsgirêk di wir de ye. Di roja îro de di nava Kurdan de jî rewşeke wiha heye. Mînak, tu lê temaşe dikî, feqîrek li Başûr nan tune bixwe, dema mirov desthilatiya li Başûr rexne dike, dibêje; wiha çênabe. Çima wiha dibêje; dewleta me ye! Dewleta te ya çi ye?! Yê ku vê dewletê îdare dikin hesabê wan yê bankê li Swîsra heye, li Îngeltera heye, li Fransa heye, nizanîm ji bo xwe bi rengêkî taybet pera ji Îtalya tînin, teyarên taybet hene. Karxanên wan hene hwd. Ew bila li ser dewleta xwe bitirsîn, tu çima ditirsî,

nanê te tune, tu bixwî. Tu çima li ser ditirsî. Çi yê te di vê dewletê de ye! Lê dibêje; dewleta me ye, em bûne dewlet.

Ev yektiya di navbera dewlet û gel de, ango ev ji rê derketineke gelekî xerab e. Ev di nava me de jî heye. Dibe ku di nava kadro, hêza pêşeng ya rêxistinê de zêde bi bandor nîne, lê bi bandor e. Em wiha xwe zêde îdfal nehesibîn. Bi bandor e, lê çawa ev deh sal e, em li ser perwerdê dibînin, nîqaş dikin, rexne tên dayîn, rexnedayîn tên dayîn, ev hemû dibin sersebebê hêdî hêdî, bandora dewletparêziyê, desthilatparêziyê lewaz bibe.

Lê belê dema ku em xebata xwe ya giştî digirin dest, em lê temaşê dikin ku hîna jî ev pirsgirêk li pêşberî me cidî ye. Ev pirsgirêka ku dewlet û azadî, dewlet û serxwebûn bi rengekî hemwate digirin dest, ev hîna cidî me dêşîne. Lê ya rastî dewlet li dijî serxwebûnê ye, dewlet li dijî azadiyê ye, ev di mînakê dewletên Ereban de mirov dikare peyda bike. Mirov dikare di dewleta Tirkan de peyda bibe hwd, mirov dikar di gelek dewletên din de jî peyda bike. Mixanbin hîna jî di nava Kurdistan de nerînek wiha heye, azadî û serxwebûnê bi dewletbûyîna îfade dikin.

3. Ferq û Cudatiya Di Navbera Dewleta Rojhilat û Rojava De

Me niha got dewlet li Rojhilata Navîn tund e, dijwar e, zêde serwer e. Bi vî rengî em çî dixwazin bînin ziman? Bi vî rengî em dixwazin ferq û cudatiya di navbera dewleta Rojava û Rojhilata Navîn de bigirin dest. Dewleta Rojava nerm e, ji ber çî nerm e? Ji ber mercên tê de çêbûne nerm e. Dewleta Rojhilata Navîn dewleteke tund e. Ji ber mercên ku tê de avabûye, ji ber vê ye.

Niha li Rojava dewletên seretayî yên çêbûne, dewletên bajaran in. Dewletên ku tê de hikumeke mutleq tunene. Tê de zemîneke azadiyê heye. Tê de meclîs hene, tê de şêwazeke xwe birêve birinê heye. Ev li ku mirov lê rast tê, li bajarê Iyonya, yê li derdora derya Spî û Ege, Îzmîra niha. Ji bo vê em lê temaşe dikin ku tevgera ramanî di wan bajaran de pêş dikevin. Thales, Parmenîdes, Fîtagos, hwd. Ev hemû li wan deran pêş dikevin.

4. Pêşketin û Hilhatina Demokrasiyê

Wê demê di wir de tepeserkirin, qiraliyetek mutleq, despotîzm, di wê asta ku raman asteng bike, azadiya mirovan asteng bike nîne. Ev dema derbasî Atîna dibe, em lê temaşe dikin ku cara yekemîn e, bi navekê, yan jî bi têgihîştinekê tê îfade kirin, bi navê demokrasiye. Ev demokrasî çi ye? Yanî navê wê li ser e, hikumê gel, gelê ku li xwe hikum dike. Ne demokrasî ye. Ji ber çi ye? Danasîna gel kêr e, çewt e, her kesên di hundirên civakê de himbêz nake, nagire nava xwe.

Di wê demokrasiyê de kole tunene. Ji ber ku kole weke mirovan nayên hesabandin. Di wê demokrasiyê de jin tunene. Ji ber ku ew jî weke mirovan nayên hesabandin. Wê demê ev demokrasî çi ye? Demokrasî, an jî hikumê gel. Kîjan gel? Hemwelatîyên Atînayê yê azad, yê ne kole, yê ne jin. Demokrasiya wan e.

Lê dîsa jî ev demokrasî balkêş e. Her kes derbasî hîlbijartinê dibin. Deng didin, meclîsa Atîna jî nav xwe derdixînin. Meclîsa jî pêncsed kesî bi hîlbijartinê derdixin. Ew meclîs konseya rêveberiyê di nav xwe de derdixe.

Fayda vê çi ye? Fayda vê ev e; di Rojavayê de çavkaniyên desthilatîyê û dewletê ne çavkanîniyên destpot in. Despotîzm mutleq hikumkirin e, bê kontrol, bê venêrîn hikum kirin e. Lê di Atînayê de meclîs heye. Ew meclîs çi ye? Meclîs, desthilatîyê venêrîn dike. Ji bo vê di wir de rêvebir li gorî xwe, weke çawa ew dixwaze, her tiştî nikare bike, ji aliyê meclîsê ve tê kontrol kirin.

Wê demê dera ku kontrol li ser desthilatîya siyasî hebe, di wir de dewlet nerm e. Yanî kesên ku liv û tevgera wan, şêwaza wan a rêvebirinê, ya hikumkirinê di ber çavan re derbas bikin, weke çawa di cih cihan de dezgîn bikin, di hinek cihan de hesab bixwazin, hew hene. Heta gelek mînakên balkêş jî hene. Ew bû sersebebê serkeftina wan ku hatin heta Hindistanê hikum kirin, heta Misirê hikum kirin. Weke çawa hemû cihan hikum kiribin.

Rast e, dibe ku di aliyê teknîkî de pêşketin çêkirin, hesin, mizraq, komên ji nû ve birêxistinkirina siwariyan, dibe ku bandora van hemûyan jî li ser serkeftina wan ya leşkerî çêkir. Lê di esas de ew sîstema nûbûyî ku mirov di hundirê sîstemê de bi hebûna xwe dihesiya. Ji bo vê jî bi navê wê sîstemê, çandê û ramanê hazir û amade bûn ku cîhanê fetih bikin. Tiştêkî nû didîtin. Li hemberî despotîzm û faşîzma ku bi rengêkî îzafî li Rojhilata Navîn dijiya, gaveke pêşktî bû. Heta di vê derbarê de gelek mînakên balkêş hene.

Di salên 500î berî zayîne, Persan derdora Atînayê girtin. Ber bi Rojava ve fetih kirin. Anatoliya girtin, her der kirin bin hikumê xwe. Çûn di Atînayê re derketin. Derdora Atînayê jî girtin. Yewnanan nikarîbûn li ber xwe bidana. Femandarekî ciwan planek pêşkêşî meclîsê dike û erêkirinê dixwaze. Ew dixwaze vê planê di sê qonaxan de li dijî artêşa Persan pêk bîne û bi wî rengî serkeftinê bi dest bixe.

Wê demê meclîs jixwe bê çare ye. Plan jî mantiqî ye, ber bi mantiq ve tê. Li ser vî esasî meclîs planê qebûl dike. Bi rastî jî ew plan dikeve dewrê. Di serî de wiha tevgerê jîhalketî li hemberî artêşa Persan dide nîşandan. Di pişt re hêdî hêdî di çarçoveya çeperan de berxwedanê pêş dixê, yanî di meydana cengê de. Piştê bi rengekî berfireh êriş dike û bi vî rengî çemberê dişkînin û wiha Atîna ji hawêr (çember) xelas dîkin.

Karê yekemîn ê meclîsê piştî vê serkeftinê dike çi ye? Wî fermandarî meclîs ji erkê digire. Sedem çi ye? Sedem, eger fermandar ji erkê neyê girtin, bi hêza serkeftina ku li dijî Persan bi dest xistiye, dikare sîstemê hêdî hêdî kanalîzeyî rêyeke milîtarîst bike. Dikare xwe weke destpot, serwer ferz bike. Ji bo ku rê li pêşiya vê çalakiyê bigirin, wî ji erkê digirin.

Ev rengekî xwe parastinê ye. Di esas de rengekî demokrasî-parastin e. Demokrasiya ku li gorî têgihîştinên xwe yê wê çaxê. Lê belê ev demokrasî her demê wiha nema. Carna hinekan karîbû bi hêza xwe ya leşkerî, bi hawirdora xwe, bi hêza xwe ya madî bibin mutleq, lê belê weke darb û nêrit(urf û edet) her demê dewlet bi şewaza çawa li Rojhilata Navîn destpot e, wer nîne.

5. Demokrasiya Romayê

Dîsa li Romayê demokrasiya komarê hebû. Komara arîstoqrata, komara gel. Mînak, ya arîstoqrata çawa bû? Carna komarwer çêdibûn, hemû kesên wiha dewlemend di navbera xwe de nunerên xwe hilbijartin, ew nuner dibûn senato û wan konsol, yanî rêveberên Roma derdixistin.

Carna ji ev hîna pêşdetir bûn, tenê arîstoqrat na, vê carê hemû gel, jixwe derveyî kole û jinan, hemû gel wê carê nûnerên xwe hildibijartin. Wan nûneran desthilatî kontrol dikirin.

Piştî li Ewrûpayê jî bi vî rengî bû. Mînak, sîstema Magna Karta(Magna Carta) ya ji sala 1250'î dest pêdike û heta roja me ya îro, di Îngltera de mekanîzmayeke kontrolkirina desthilatîyê ye. Yanî desthilatî bi serê xwe tenê hikum nake, hêz hene, sazî hene, wê kontrol dikin.

Li Rojhilata Navîn dema ku dewlet çêbûye, bi regekî pir îstisnayî saziyên ku desthilatîyê kontrol bikin çêbûne. Her demê desthilatî bêkontrol e, mutleq e. Ji ber çî? Ji ber dewlet, şaristaniya li Rojhilata Navîn a çînî û cewherê wê yê dewletê bi regekî dogmatîk çêbûye. Yanî qalibger çêbûye, ev parçebûna civakê weke çawa bi îrada Xweda rave kiriye, li ser vî esasî mîtolojî çêkiriye.

Mînak, gotiye; Xweda erd, ezman, mirov jî çêkirine, ev mirov jî ji bo xizmetê çêkirine. Felan kes jî weke temsîlgerê Xweda nîşan dane. Ji bo vê qiralê Xweda, qiralên weke Xweda, yên niv Xweda çêbûne. Yanî qiralên ku rasterast erêkirina otorîteya xwe ya desthilatîyê ji Xweda digirin.

Ev heta roja îro jî nehatiye guhertin. Mînak em bala xwe bidinê, di teşeyê desthilatîyê de heta roja me ya îro jî li Rojhilata Navîn nehatiye guhertin. Dîsa qiral Xweda ne. Venêrîna ti saziyan li ser xwe qebûl nakin. Mutleq dimeşin, tam dema ku lewaz bin, hinek saziyan qebûl dikin, gav bi gav wan saziyan jî dikin kontrola xwe, dejenere dikin, tesfiye dikin, ji holê radikin. Yan jî heger ji wan re pêwîst be, saziyan çêdikin, tenê ji bo ku biryarên wan erê bikin, çêdikin.

Mînak, di roja me ya îro de meclîsa li Rojhilata Navîn dewleta herî demokratîk Tirkîye ye. Meclîs çî rolê dileyîze, tewsi-

yên MGK'yê(Lijneya Ewleyiya Neteweyî) pêk tîne. Li Sûriyeyê, Misirê, Iraqê, Îranê bi vî rengî ye. Li ser esasê komkirina hemû karbidestî(yetki), di destekî de û bi vî rengî bi rêvebirina civakê pêk tînin.

Civak li hemberî vê rêxistina xwe ya taybet çenekiriye. Hêza ku civakê temsîl bike, li hemberî dewletê taraza (tewazinê) çêbike, heta astekî karibe mafê civakê li hemberî dewletê biparêze, tune. Ji bo vê gotinek heye, li gel Tirkan pir tê gotin û dibêjin; heger komunîzm baş ba, wê dewletê bianiya. Yanî civak mafê wê tune, tiştêkî ji bo xwe bîne. Ji ber ku dewlet civak e. Heger baş be, wê dewlet bîne. Dewlet li şûna mirovan dirame û dibêje.

Li welatê Ereban vê nabêjin; dibêjin, civak rêxistineke jinan dixwaze, dewlet ji wan re rêxistinekê jinan çêdike. Ya karkeran dixwaze, ya karkeran çêdike hwd, sendîka, koperatîf, rêxistinên jinan hemû jî yên girêdayî dewletê ne. Dibêjin demokrasî ev e, rê nade civakê ku xwe îfade bike.

Ji lew re li hemberî vê hewldan çêbûne. Ji ber dewlet her demê xwe bi sedemên Xwedayî rave kiriye. Ji bo em mînakekê hîna bêtir, şênber li ser bidin, em hinekî destana afirandina Babil di ber çavan re derbas bikin.

6. Destana Bilindbûn û Mezinbûna Babilê

Niha Babil li ser kaviên Akadan di encama hevxeatkariya di navbera hinekên mayî, ji dewletên Sumeran û Babilan, yanî nijada Samî, bi hevdu re bûn yek, li dijî nebaşan şer kirin û Babil çêbû. Nêzikî 2000 sal BZ'ê ye. Babil dewleteke mezin e, ji Akad jî meztir e, ji dewletên Sumeran hela gelek gelek mestir e. Gelek komên etnîkî di nav xwe de digire. Li ser

erdnîgariyeke mezin serwer e. Bi otorîteyekî navendî tê meşandin. Ev otorîta navendî, ne wiha otorîteyeke ji rêzê ye. Sîstemek tê de avakiriye, bi taybetî di vir de Hemo Rabî mirov bigire dest, wê hîna zêdetir şînber be.

Hemo Rabî, qanûnên wî hene, qanûn nivîsandine. Têkiliyên di navbera mirov de diyar kiriye. Çînên di hundirê civaka Babil de diyar kirine, raya wan çînan diyar kiriye. Yanî kî xwedî erk e, kî ne xwedî erk e. Cihê koleyan, cihê jinan, qanûna ehwalê şarweriyê, her tişt di hundirê wan qanûnan de heye. Ji zewacê bigire, kuştinê, berdanê, ji gelek tiştan yek bi yek xal bi xal nivîsiye.

Piştîre bi çi wan qanûnên xwe bi dawî dike, dibêje; êdî ez razî me ku min di welatê xwe de qanûn da rûniştandin, îstiqrar çêkir, parastin çêkir, êdî ev welat di bin serweriya darê min de wê bimeşe. Weke (bi erebî dibêjinê sewlecan) dar e, yê ku qiral dikin destê xwe, di bin hikûmê wî de wê her kes bimeşe.

Ji bo vê çi dike? Li gorî wê mîtolojiyê di ber çavan re derbas dike. Ew tiştê ku împeratorê Roma Konstantîn bi Xiristiyaniyê kir, Hemo Rabî bi mîtolojiya Sumer û Akadan kir. Di mîtolojiya Sumer de Xwedayê wan Enlîl, Enkî, Anu, Tiyamat hwd, hene. Ev her yek ji wan tiştêkî temsîl dikin. Qismêke civakê temsîl dikin. Nakokiyên di navbera wan de, desthilatiya yekî li ser ê din, rewşa wê civakê temsîl dike.

Civakeke pirrengî ye, hîna tam hemû rengên wê nehatine helandin. Desthilatî, dewlet, otorîte, koledarî heye. Zêdegaviyên li ser mafê jinê hene, lê belê tam ewqasî dijwar nebûye. Lê destana afirandina Babil cuda ye.

Destana afirandina Babil Xwedayekî nû derdixe, mutleq zilam e, mutleq serwer e, hemû Xwedayên din li derdora wî di hundirê pergalekê de dimeşin. Yanî desthilatîbûyîna xwe weke

peydakirina îstiqrarê tîne ziman. Ji ber çi? Dibêje; ji ber ku di navbera Xwedayên berê de bê îstiqrarî û qerebelix hebû. Ji bo vê Ano nerehet bûye. Di pişt re Xweda li dijî wî derketine û taybetmendiye wî yên Xwedayî jê girtine û ev bûye sersebebê ku Tiyamet nerehet bibe. Li dijî hemû Xwedayan bikeve nav êrîşkariyê. Xweda rûniştine û di navbera xwe de yekî bi navê Mardok hilbijartine. Da ku wan êrîşên Tiyamet bi ser wan de tîne, berteref bike.

Mardok bi awayekî bihêz xwe li bin guhê Tiyamat daye û ew parçe kiriye û parçeyek jê bûye erd, ya din jî bûye ezman, jê û şûnda pergalek daniye. Her Xwedayekî erkek daye û di çarçoveyekê de daye rûniştandin. Ji bo vê jî ew destan hinekî jî li gorî sîstema gerestêrkan weke çawa her yek di rota xwe de tevdigere, bi vî rengî pêk aniye.

Li ser rûyê erdê jî weke temsîlgerê Mardok Hemo Rabî heye. Çînên civakî jî her yek di çarçoveya kar û erkên xwe de wê bimeşe û kes dengê xwe dernexe. Dewleta Aşûr vê carê navê Xwedayê wan Aşûr bû, ew îcar hikum dike. Jê û şûnda yê Persan, heta roja me ya îro bi Misilmaniyê, Xiristiyaniyê hwd, her kes di Rojhilata Navîn de dema hikum kiriye, weke temsîlgerê Xwedê ye. Weke Xweda hikum kiriye. Ev bûye kevneşopiyêke desthilatîyê.

Mînak, heta dema Îskender tê, temaşe dike ku alem jê re sucde dike. Piştî ku Fars girt û gelek cihên din jî girt bin hikumê xwe. Ew dibêje ev çi ye? Dibêjinê; ji ber ku tu qiral î. Îskender desthilatdar e, mêtînger e, ji welatekî dûr hatiye li welatê wan hikum dike, lê ji ber ku qiral e, dewlet ew e, diçin jê re sucde dikin. Nîkare li dijî derkeve. Pêşî şaşwaz dimîne, lê pişt re hêdî hêdî qebûl dike. Ji ber ku kevneşopiyêke desthilatîyê wiha ye.

Ango despotîzm esas e, desthilatiya bêkontrol, desthilatiya Xwedayî ye. Heta roja me ya îro jî bi vî rengî dimeşe. Li hemberî wî şêwazê desthilatiyê tevgerên demokratîk, komunal, civakî pêş ketine. Heta roja me ya îro jî ev tevger berdewam dikin, lê mixabin di dirêjahiya dîrokê de şensê wan ê serkeftinê tinebûye. Lê belê di roja me ya îro de bi pêşveçûna zanist û teknolojiyê, bi derketina dînamîkên civakî yê nû, derfetên serkeftinê hîna bêtir li pêş in.

7. Li Rojhilata Navin Kevneşopiya Şidetê

Li dewletên Rojhilata Navîn serwerî û kevneşopiya şidetê. Hemû tiştên bi xwe re berovajî yanî hewldan, yan jî tevgerên dijberî xwe bi şêwazên şidetê tesfiye dike. Mirov zêde di dîrokê de rastî wê tê, bi taybetî nêzîkbûnên Akadan, bi taybetî di serdema Narensîn de, li dijî welatên jorîn, an jî welatê Îlam, bê çawa kuştin û çêkirina kelhên bi seriyê mirovan, bi vî rengî nîşan dide.

Dîsa bi taybetî di bîranînên qiralê Aşûran de bê çawa nav li xwe didin; “em çûn filan welatî, me ciwanên wan kuştin, me serê wan jêkirin û jê kelhe çêkirin. Bi çermê laşê wan me pêçan, me serokê wan bi saxî çavên wan derxistin, pozê wan jêkirin, ên din me anîn û ji bo xwe kirin kole. Me miriyên wan ji mezelan derxistin û avêtin.”

Ev hemû bi nivîskî heta roja me ya îro hatine. Ev kevneşopî di roja me ya îro de jî berdewam e. Wer komkujî, kuştin, tesfiyekirin, li Tirkiyê, Îran, Iraq û Sûriyeyê bi çekan kuştin, bi çekên jidilxwe de qedexekirî kuştin. Bi vî rengî ev kevneşopî berdewam e. Zêde şidet bikaranîn, ji çi tê ev? Taybetmendiya Xwedayî yên dewletê tîn. Li Rojhilata Navîn dema em dibêjin taybetmendiya Xwedayî ne ku em qebûl dikin, wer şaş neyê

fêm kirin. Hinek dibêjin; dewlet Xwedayî ye, yanî Xwedêgira-
vî ji bo di navbera mirovan de sazûmani bê rûniştandin, mirov
bi xwe û xwe nikarin, ji bo vê Xweda guncav dîtiye ku dewle-
tek çêbibe. Ev şîroveyeke derew e.

Lê dewleta Rojhilata Navîn her demê sedemên desthilatiya
xwe ji Xwedê digire, yanî Qiralên Xweda hebûne, pişt re qiralê
xizmetgerê Xweda hebûne, yê girêdayî Xweda hebûne û pişt
re pêxember hebûne. Xelîfe bûne, ev hemû Xwedayî ne. Ji bo
vê hemû reaksiyona li dijî xwe weke li dijî Xweda digirin dest,
bi vî rengî sedem û sedeman ji şêwazên tepeserkirinê re peyda
dikin. Ango di encamê de em çî dikin, ji bo Xweda dikin û ji
bo parastina hikumekî Xwedayî em dikin. Edalet dewlet e,
qanûn dewlet e, esas dewlet e. Ji bo vê yê ku li dijî dewletê
derdikevin cezayê herî giran wê çaxê heq dikin. Ji ber ku sûc
kirine.

Ev jî her demê li ser propoganda dikin, ji bo îbret be ji nifşê
din re jî ku kes tecrûbe neke, li hemberî dewletê li ber xwe
bide. Ev rengê teşhîrê, teşhîra wiha bê maf, bi îxanetê, bi
kafirtiyê, bi hemû rengê dejenerebûyînê, teşhîrkirina hemû
tevgerên li dijî dewletê derketine, vê hîna zêdetir rewabûn ji
komkujiyan re peyda kiriye, hem jî bûye îbret ji gelan re ku
careke din serê xwe hilnedin. Wisa bi çarenûsa xwe razî bin,
zilmê qebûl bikin û ev weke qanûnekî Xwedayî weke çarenû-
sekî ji bo xwe qebûl bikin.

Jixwe di roja me ya îro de di Rojhilata Navîn de dewlet hîna
bêtir destpot e. Ji berê bêtir destpot e, bi taybetî jî dema ku îro
em lê temaşe dikin muxalefet di kîjan qonaxê de ye, di kîjan
astê de ye, bi çî awayî bêdeng e, bê tevger e, bê îrade ye, bê
hêz e, ew vê rastiyê derdixe holê. Ev jî bo ku dewlet adil e,
edaleta civakî heye, her kes wekhev e, ji bo vê muxalefet tune-
ye, na. Ji ber ku muxalefet bi salan hatiye tesfîyekirin, lêdan,

kuştin, zindankirin û gihîştiye astekî ku teslîm bibe. Li Tirkiyê, Sûriyeyê, Îranê, Iraqê muxalefet tine ye. Lê di bin erdê de tije mezarên komînin. Ew kî ne? Her demê komkujî kirine, kuştine, ji bo ku careke din kes tecrube neke ku serê xwe rabike.

8. Rêûresma Berxwedana Gelan Li Dij Dewletê

Di kevneşopiya berxwedana li dijî dewletê de û bi taybetî mirov dikare hinek mînakên li Rojhilata Navîn bigire dest û ev mînak jî balkêş in. Gelek caran em behsa Spartakûs dikin. Jixwe li dijî Roma rabûye, 2000 salî beriya niha rabûye. Kole bi rêxistin kirine. Bi ser neketiye, hemû hatine girtin, ên hatine kuştin hatine kuştin, ên hatine girtin jî hemû bi îşkencê, bi çar-mixan hatine kuştin.

Lê belê ev bûyer weke serhildana kolan em dizanin, dibêjin, di derbarê wê de filman temaşe dikin. Ev tiştana hemû hene. Heta tevgera Spartakûs di Rojava de aktuel jî bû. Mînak yek partiya komunîst ya rasteqînî, piştî Şerê Cîhanê yê Yekemîn di Ewrûpa de li Rojava bi taybetî li Almaniya, partiya Roza Luksemburg navê wê partiya Spartakî bû. Yanî partiya komunîst navê Spartakûs li xwe kir. Bi vî rengî dixwestin wê berxwedanê ektuel bikin.

Wê demê di kevneşopiya berxwedana li Rojava de jî karîbûne wan hewldanên li dijî dewletê çêbûne bi navê koleyan, bi navê gundiyan, tevgerên gundiyan jî li Almaniya û cihên din jî li dijî desthilatdariyê derketine. Partiyên komunîst, yê çep, nivîskar edebiyatgeran karîbûne ektuel bikin, her demê di rojeva mirovan de bihêlin û zindî bikin.

Mixabin, di Rojhilata Navîn de ev tuneye. Tevî ku mînakên berxwedanê yê derketine ji Spartakûs, hîna zêdetir balkêştir

in, hîna zêdetir dem dirêj mane. Heta roja me ya îro jî ew kevneşopî di cih cihan de xwe diparêzin. Kevneşopiya berxwedana li dijî dewletê.

Lê belê em nikarin zêde ektuel bikin, heta di hinek cihan de em newêrin lê xwedî derkevin. Sedem çi ye? Sedemên wê ji ber ku ji aliyê îdeolojiya fermî ve, ji aliyê sîstema fermî ve awqasî hatiye teşhîr kirin, dema tu lê xwedî derdikevî, tu jî teşhîr dibî. Berovajî hatiye nîşandan. Bi temamî rastî serûbinîhev hatine kirin. Ev vê carê bi navê dîrokgerê Misilman ên ku alem wan weke referans digirin dest. Ji aliyê şêxan, melan, terîqetan û ji aliyê kesên bi nav û deng, ji aliyê îdeolojiya fermî ve hatine mehkum kirin.

Ji bo vê yên ku diwazin vê kevneşopiya berxwedanê di roja me ya îro de bişopînin, wan nikarin zindî bihêlin, nû bikin û rojane bikin. Ev şaştiyeke mezin e, ji bo vê divê li ser wê mirov bisekine, baş lêbikole. Vê li têkoşîna dijî dewletê li Rojhilata Navîn rojane bike.

9. Li Rojhilata Navîn Rojanekirina Têkoşînên Dij Dewletî

Bi taybetî jî di serdema Abasiyan de ev rengên tevgeran derketin. Dema Umewiyan de jî derketin. Abasiyan jê fayde kirin û bûn desthilatdar, vê carê li dijî Abasiyan derketin. Tevgera Qarmitiyan, Zenciyan, Babek, Xuresaniyan, ev hemû tevgerên li dijderketinê ne. Tevgerên ku li ser esasê edaleta civakî hatine çêkirin, in. Li dijî zilmê, despotîzmê derketine, ji bo wekheviyê çêbûne. Lê belê heman ew gotinên ku îro li dijî komunîstan tên kirin, wê çaxê jî li dijî van tevgeran dihatin kirin.

Helbestên ku li dijî wan hatine nivîsandin, şîrovên ku li ser wan hatine kirin, di dîroka fermî de tiştê ku derbarê wan de hatiye nivîsandin, bi vî rengî ji rê derketin, yan jî guhertinek çêkirine.

Dema ku tevgera komunîst li Rojhilata Navîn dest pê kir, bi navtêdana emperyalîzmê hema tevgera dînî kete dewrê û di derbarê komunîstan d şîrove kirin. Bê çawa jirêderketîne, çawa xerab in, di rastiyê de her tiştî çawa komunal dikin, jinan jî komunal dikin, exlaq, namûs li gel wan tunene. Bi vî rengî derbarê komunîstan de ev propoganda dikirin.

Ji bo vê Marks-Engels di Manîfestoya partiya komunîst de tişteki bi vî rengî dibêjin; “Manîfestoya partiya komunîst heye, pirtûkek pir biçûk e, di sala 1847’an de hatiye nivîsandin. Dibêjin; ‘burjûwazî ji bo me komunîstan dibêjin ku ev wê jinan jî komînal bikin.’ Dibêjin, ya rastî ev rast e, ew li gorî xwe dihezirin. Ji ber çi? Ji ber ku ew jinan mulk dibînin. Em jî mulkiyeta taybet dixwazin komînal bikin, bikin malê civakê. Ji bo vê dibêjin, ‘jinan jî komînal dikin.’ Ji ber ku bi mantiqê xwe dihezirin. Jinan jî mulk dibînin, bi vî esas digirin. Lê di rastiyê de dibêjin; “em jinan mulk nabînin, dema ku nakokiyên çînî ji holê rabin, dema ku feqîrtî ji holê rabe wê çaxê sedema ku jin bedena xwe pazar bikin jî ji holê radibe û bi vî rengî jin azad dibin.” Bi vî rengî komunîst bersiva xwe didin.

Di Rojhilata Navîn de jî ev nêzîkî sed salan e, ji salên 1920’tan û şûn da, piştî ku ramana komunîstî derbasî herême bû, ev propoganda li dijî wan hate destpêkirin. Heman ev propoganda vê carê hezar salî beriya niha li dijî van tevgerên civakî hatiye kirin.

Li dijî Qermîtiyan, Zenciyan, Babekiyan, Xuresaniyan hatiye kirin. Li dijî van hemûyan hatiye kirin. Li dijî Alewiyan

hatiye kirin û heta roja me ya îro jî berdewam dike. Tiştên esl û astarê wan bi heqîqetê re ti girêdaneke wan tuneye, bi temamî berovajî, tenê ji bo teşhîrkirinê, ji bo sedemên komkujiyan peyda bikin, van tiştan pêş dixin.

10. Pêşketina Tevgera Qermîtiyan

Tevgerên zanistî yên ku berê jî me anîbûn ziman, bi taybetî jî tevgerên di serdema Abasiyan de pêş ketine, di nav van tevgeran de mirov tevgera Qermîtiyan bigire dest.

Ev çi tevger e? Ev tevger di serdema 250'yê, hicrî, yanî 860-870'yan de di wan serdeman de, di sedsaliy 9'ê PZ'ê û şûnda derketiye, 800'î û bi şûn da derketiye.

Serokê wê tevgerê yê ku seretayî dest pê kiriye, jê re Hemedil Eşal dibêjin. Lê belê ji ber ku bejina wî kin bûye, jê re gotine Qurmit, qurmit peyvek Erebi ye, wê çaxê tê wateya kinbûyînê. Tevger bi vî navê Qermîti pêş ketiye. Ev tevger li dijî du tiştan derketiye.

Yek, zêde parçebûna dewletê, rûxandina pergala siyasî gav bi gav di împatoriya Abasiyan de, ya duyemîn jî, ya herî girîng jî ew e, ji bo edaleta civakî ye. Yanî tunebûna edaleta civakî di sîstemê de bû sersebebê ku ev kesana li dijî wê rabin.

Tevgereke komunal e. Li ser esasê wekheviyê pêş dikeve. Li hemberî Împatoriya Abasiyan şer kirin. Di gelek cihan de hikum kirin. Ev Behrêna ku niha şer tê de heye, di esas de li Behrên û di pişt re li hemû welatên Kendavê belav bûn. Li Uman, Behrên, Îmarat, ji lew re ev navên ha berê tinebûn, lê li van cihan hemûyan belav bûn. Otorîteya Împatoriya Abasî ji holê rakir. Ev hemû bi şer kirin, lê şerê wan pir balkêş e!

Mînak, hinek şer hene di navbera Qermîtiyan û Abasiyan de, şervanên Qermîtî hejmera wan 2 hezar in, yên Abasiyan 80 hezar in. Heştê hezar li hemberî du hezaran e, dîsa jî artêşa Abasiyan şikestiyê. Bi vî rengî belav bûn.

Wê demê bawerî hebûye, bi sîstema xwe ya civakî bawer bûne. Wê demê ewqasî xerabî, ji rê derketin, dejenerabûn, di desthilatdariyê de çêbûne ku nikarîbûne mirovan bidin şer kirin. Ji bo vê heştê hezar li hemberî du hezaran bi bin ketin.

Ev di milê xwe yê Kendavê de ewqasî serwer bûn. Wan ev tiştên wer pûç, zêde bêwate nedikirin. Mînak, nediçûn hecê. Heta nedixwestin kes biçin hecê jî. Ev tiştên simbolîk jî ji holê rakirin. Mînak, demekî kevrê hecê rakirin birin, ji wir birin û veşartin. Ji wan re bê mantiq dihat.

Piştî wan Helacê Mensûr jî ev tişt îdia kir. Wan wiha digot; “li şûna ku yek biçê hecê, li cihê xwe sêwiyan xwedî bike baştir e.” Heta dadkirina wî jî li ser vî esasî çêbû û hikumê mirinê li ser hate birîn. Jê re wiha hate gotin; “te çima wiha gotiye, ji ber Hec li gorî Mislmanan hêmanekî esasî ye, bingehîn e, divê her kes karibin biçin hecê.” Lê Helacê Mensûr got; “na yên ku karibin divê neçin hecê, li şûna biçin hecê li derdora xwe feqîr û birçî hene, wan têr bike, wan xwedî bike, baştir e.”

Qermîtan jî li dijî vê çûna hecê derketin, yanî wê demê Îslamiyet ji nû ve şîrove kirin. Dîn ji nû de şîrove kirin. Li dijî sîstema civakî derketin, rexne kirin û li şûna wê sîstema alternatîf avakirin. Li Kendavê bi taybetî li Behrên, li Umanê, pişt re li herêma Şamê, weke bajarê Şamê na, weke herêma Şamê ku hemû Sûriyeyê û qismek Iraqê van deran nava xwe de dicivîne. Nêzîkî sê salî li van deran hikum kirin. Lê belê teşhîra ku hate kirin, parçebûnên ku çêbûn, di navbera wan de her

demê êrîşên dewletê bi alîkariya pişt re ku Tirkan kir, êrîşên tund ên dewleta Abasiyan ên li ser wan, ew tesfîye kirin.

Lê hîna jî bermayên wê sîstema civakî li cihên weke Umanê û Behrên, li gelek cihên din jî hene. Lê belê di dîroka fermî de bi rengekî pir xerab dane nîşandan. Heta mirov dikare bêje yên herî zêde wan teşhîr dike, nikare vê îdia bike û bêje ne tevgerekî wekhevîyê ne. Dibêjin; tevgereke li ser esasê wekhevîyê avabûne, lê di wekhevîyê de vê carê wan teşhîr dikin. Wiha teşhîr dikin;”her tiştên xwe li hevdu belav dikirin” û vê carê meselên exlaq dikin rojevê. Xwedêgiravî wiha dibêjin; “têkilî di navbera bab û qizan de, kur û dayîkan de hene.” Yanî bi vî rengî wan teşhîr dikin. Ev ne rast tişt in.

Lê belê wan Îslamiyet ji nû ve şîrove kirin, gelek tiştên ne di cih de yên ku di Îslamiyetê de esas nedigirtin deşîfre dikirin. Li şûna wê weke hêzekî exlaqî, çandî, li ser esasê edaleta civakî qebûl dikirin. Bi Xwedê re ne berovajî bûn, bi Pêxember re ne berovajî bûn, dîne Îslamê qebûl dikirin, limêj û rojî digirtin, lê hinek tiştên din jî esas nedigirtin, yên weke çawa sîstema fermî.

11. Pêşketina Tevgera Zenciyan

Di esas de tevgera balkêş, ya wer çînî jî mirov dikare bêje, ya ku di navbera salên 869-883’yan de çêbûye. Yanî di navbera 13 salan de, dibe ku zêdetir be jî, çêbûye. Li ku derê ev çêbû, li Besra, li derdorê Besra. Bi pêşengiya kesekî navê wî Aliyê kurê Muhemed, eslê xwe Fars e, ne Ereb e. Lê wê çaxê ji ber ku dewlet Îslamî bûye, ferq zêde nebûne, yekî Fars di welatê Ereban de dijiya, yekî Ereb karîbû li cihên din bijiya. Ji bo vê demekî dijî.

Mirovekî pir bi edebiyatê, helbest, çand, xîtabetê re têkildar e. Ji nêzîk ve desthilatiya siyasî şopandiye. Di serayên Abasiyan de maye. Di pişt re jî ji wan cuda bûye. Ji wan cuda bûye, bi taybetî li dijî pêkanînen li ser koleyan tê meşandin derketiye.

Kole hebûn, bi giranî jî koleyên reş bûn. Yanî yên bi rengên xwe reş bûn, ji bo vê navê wê serhildanê bû ya Zenciyan. Lê belê hemû ne Zincî bûn. Di nav wan de Erebb hebûn, Fars û gelek gel din di nav de hebûn. Ne tenê Zencî bûn, yanî tenê ne kole bûn, gundî jî di nava wan de hebûn.

Lê di esas de dibêjin; di serhildana Tunis de ciwanekî agir bera bedena xwe daye, bi vî rengî bû serhildan. Yanî ji ku dest pê kir, esas xala şikestinê ku der bûye? Li Besrayê lîtav hene, çemên Dicle û Frat li wir digihêjin hev. Ew çemana li derdora xwe lîtavekî mezin çêdikin. Wan lîtavan ziwa dikin û dikin cihê çandiniyê. Ev hemû bi keda kolan çêdibûn.

Zilmeke mezin dihate kirin, heta asta dawiyê karekî pir dijwar bû. Li dijî vê ev kes derdikeve. Ev kesê bi navê Aliyê kurê Muhemd yê bi eslê xwe Fars e derket. Ev zilma li ser kolan red kir, yanî Îslamiyet û koletî!? Ewqas zilum çênabe, ji bo vê derket û kole li dora xwe kom kirin û vêca gundî jî li dora wan kom bûn. Li kêleka Besrayê bajar avakirin. Li dijî Împratoriya Abasî li ber xwe dan. Her împratoriye hewil dan, artêş şandin bi ser wan de, da ku wan tesfiye bikin. Bi berxwedaneke wiha tund, bi cesareteke mezin, bi hejmereke hindik li hemberî hejmerên mezin ên artêşê, lê bi taktîkên leşkerî yên pir balkêş yê wê çaxê didan meşandin, her tim artêşa Abasiyan dişkandin. Her demê mezin bûn, dewletek ava kirin. Ji lew re dewleta avakirine weke ya Abasiyan nebû, lê di encamê de ew jî dewlet bû.

Lê belê dewleteke komunal bû, wekhevî esas digirt. Zilum tê de tinebû, koledarî tê de tinebû. Her kes ji bo xwe dixebitî. Ji bo vê em bala xwe bidinê cihê ku demokrasî tê de heye, wekhevî tê de heye, wêrekî tê de heye, serkeftin jî tê de heye. Bi hejmareke hindik, li hemberî artêşa Abasiyan a ji hejmareke pir û pir mezin pêkhatî şer dikirin. Abasî di şer de dişkestin. Gelek Fermandarên leşkerî yên Abasiyan di wan şeran de hatin kuştin. Yanî yê serokên artêşê yên ku xelîfan ew dişandin.

Bi vî rengî berfireh dikirin, derdora Besra, herêma Iraqê, wer berfireh dibûn. Ji bo vê împratoriya Abasî hêdî hêdî kêr û lewaz dibû. împratoriya Abasiyan ji bo vê tevgerê tenê çî kir, da ku ji holê rabike? Îxanet kir. Îxaneteke çawa kir? Mînak, Misir ne girêdayî împratoriye bû. Misir li gorî xwe xîlafeteke wan ya taybet hebû, xîlafeta wan cuda bû, ya Fatimî bû. Ne girêdayî xelîfeyên Abasî bûn. Heta Şamê Msirê hikum dikir.

Xelîfeyên Abasî çûn, ji Fermandarê dewleta Fatimî ya girêdayî xelîfeyên Misirê re gotin; “werin aliyê me, em van Zenciyan ji holê rabikin û ez we li vir bikin hakim.” Wan jî qebûl kir. Ew aliya tevî hemû artêşa xwe ya mezin, tevî artêşa Abasiyan hemû bûn yek, êrişî ser wan kirin, di encama şerên pir dijwar de serhildana zenciyan têk çû. Bêtirî 250’î hezar mirov di wan şeran de hatine kuştin. Ji destpêka Tevgera Zenciyan heta jîholêrakirina wan, wan zêdetirî 13’de salan hikumê komunal û wekhevîyê di wê herêmê de dan meşandin.

Tabî li hemberî vê dîsa hereketên ji milê Aryan, Azerbêycanê, Xuresanê, Abo Mislûm, Babek, van jî li hemberî dewleta navendî li ber xwe dan, li ser esasê ku wekhevîyê bimeşînin, edeleta civakî bimeşînin. Lê hemû jî bi bin ketin û ev kevneşopiya berxwedanê di serdema împatoriya Osmanî de jî dewam kir.

Ev berxwedan bi rengên cuda cuda pêş ketin. Bi gelemperî bi ser neketin. Sedema neserkeftinê, taybetmendiyên dewletê yên ku tê de rolekî esasî dileyîzin. Ev dewleta xwe pîroz dibîne, bi şerîatê hikum dike, pirtûka Xwedê ji bo xwe referans digire, hedîsên Muhemed ji bo xwe referans digire. Di nava civakeke Îslamî de bi hêza xwe ya teşhîrê bi taybetî jî di aliyê exlaqî de yê li dijî van tevgeran, bi komkirina hêzên leşkerî û gelek caran bi dek û dolab û îxanetê karîbûne van tevgeran bi giştî tesfiye bikin. Wan di nav golên xwînê de bifetisînin. Wan bi renekî xerab derbasî dîrokê bikin.

Bi rengê xerab di dîrokê de derbaskirina van serhildanan li ser civakê bandorekî pir mezin çêkir. Li ser lewazkirina giyana berxwedanê di herêmê de bandoreke nerênî, li ser pîrozbûn û mayendebûna dewletê ji bandoreke erênî çêkir.

12. Tevgerên Rojhilata Navîn Bi Zîhniyeta Dewletê Xwe Întîhar Kirin

Ji bo vê niha tevgerêkî civakî di herêmê de pêş dikeve. Ev tevgera civakî heger ji bo desthilatîyê kar bike, perspektîfên wê yên serkeftinê çênabin. Niha jî emperyalîzm û statîkoperest dixwazin berê tevgerên civakî bidin desthilatîyê. Yanî weke çawa tevgerên civakî bi hevbeşkirina desthilatdariyê wan razî bikin.

Mînak, bêjin ji bo we jî ev e. Yanî demokrasî û daxwaziyên demokratîk wek daxwaziyeke civakî pêdiviyeke pêwîst na, wek çawa şerekî hevbeşbûnê dixwazin bidin nîşandan. Bi vî rengî bi taybetî rêvebirê tevgera civakî dema bi hinek par ji desthilatîyê bidin wan û wan razî bikin û bi vî rengî careke din şoreş di Rojhilata Navîn de bibe dijberê xwe.

Ji bo vê divê em dewletê nîqaş bikin. Ji lew re nîqaşa dewletê girîng e. Heger dewlet baş neyê nîqaşkirin, rê li pêşiya vê xapandina ku îro emperyalîzm û stafîkoperest ji bo tesfîyekirina tevgera civakî xapandinên ku dikin, wê bi ser kevin. Ji bo rê li pêşiya guhertineke cidî di aliyê gelan de bigirin, vê xapandinê dikin. Ji bo vê divê dewlet baş bê nasîn. Wê demê tevgera civakî ji bo ku dewlet bi cih bibe, parê bigire na, ji bo ku karibe qada rêxistina civakê peyda bike. Yanî civaka xwe bi xwe rêve dibe. Civaka li ser esasê edaletê, wekhevîyê û li ser esasê berjewendiyên xwe, xwe bi rêve dibe.

Li Rojhilata Navîn, civak û hemû unsûrên(hêmanên) civakê, zarok, jin, ciwan, komên pişesaz, tenê wesîlên ji bo pêkanînên xwestek û hedefên dewletê. Mînak zarok, jin û ciwan çawa tên terbiyekirin. Ev dînamîkên esasî yên ku civakê û hemû kesimên dîtir jî ku hemû li ser esasê sîstemê biparêzin. Berjewendiyên dewletê biparêzin, tenê weke amûr bin, ji bo hedefên dewletê pêk bînin. Niha tiştên ku di tevgera civakî li Rojhilata Navîn esas bînin girtin çî ne? Şaştiya vî tiştî, xerabîya vî rengê ramandinê, li şûna wê gav bi gav civak weke nesne, ji bo pêkanîna hedefên dewletê na, civak weke cewher, ji bo xwe rêxistin û rêvebirin di çarçoveya berjewendiyên xwe de divê bê perwerdekirin. Ji bo vê jî tevgera civakî ya li ser esasê hevparîkirinê, yan jî par girtin jî dewletê pêş bikeve, ew tevger bi xwe re îxanetê dike. Bi prensîbên xwe re îxanetê dike, tevger û şoreşa li Rojhilata Navîn bi vî rengî her demê bi xwe re îxanet kir, xwe kuşt. Bi çî xwe kuşt? Bi dewletbûyîna xwe kuşt. Bi desthilatîyê xwe kuşt. Gav bi gav bi dewlet-neteweyê xwe kuşt. Bi vî rengî şehîdên ku hatine dayîn, şerê ku hatine kirin, li dijî emperyalîzmê, li dijî desthilatdariyê careke din bi rengekî pir tirajîk, ji berê xerabtir xwe dubare kirin.

Ji bo vê jî peydakirina qada rêxistina civakî pir girîng e. Ev pirsgerêkeke cidî ye. Ji ber çî pirsgerêkekî cidî ye? Ji ber ku ji

niha ve em tevdîra wê nagirin. Bala xwe bidinê, siyaseta demokratîk çi ye? Siyaseta ne îndekestî dewletê û desthilatîyê ye. Ew siyaseta, yanî ya demokratîk heger hebe, ewlehiya ku nehêle şoreş bi xwe re îxanetê bike, peyda dike.

Lê em bala xwe bidinê, di gelek aliyan de em behsa siyaseta demokratîk dikin, lê nêzîkbûnên me yên desthilatîparêz, ne siyaseta demokratîk e. Nêzîkbûnên desthilatîparêz baweriyê nade ku ew şoreş bi xwe re îxanetê neke. Tenê baweriyê ku şoreş bi xwe re îxanetê neke, siyaseta demokratîk e.

Siyaseta demokratîk, siyaseta ne îndekestî dewletê ye. Siyaseta peydakirina hêza xwe birêvebirinê, ya civakê ye. Ji bo vê têkoşîneke dijwar li dijî çanda desthilatdariyê û dewletê divê ku em pêş bixin. Bê dudilî divê em pêş bixin, bê şerm em pêş bixin.

Mixabin heta niha di nava rêxistina me de jî rexnên me yên dewletê pir şermoke ne. Pir bidudilî ne, weke ku em sûc dikin, dema em rexnên dewletê dikin. Ji ber çî, ji ber ku baweriyê wiha di hundirê civakê de belav bûye ku çawa dewleta Kurdî azadiya Kurdistanê ye. Dewleta Kurdî serxwebûna Kurdistanê ye.

Em jî berovajiyê wê îdia dikin, dewlet ti carê azadiyê û serxwebûnê bi xwe re nayîne. Tam berovajiyê wê, koletiyê bi xwe re tîne. Nedewletbûyîna heger weke dezawantaj li dijî Kurdan hate meşandin, rê jî asîmîlasyonê re vekir, îro em weke awantaj ji bo ku bêasteng ber bi avakirina sîstema civakî ya demokratîk ve biçin, em dikarin ji bo xwe wek awantaj bidin xebitandin.

Di gelek cihan de diplomasiya me hîna di çarçoveya dewletê de ye. Mîrov jê re dibêje; heval tu çima wiha xeber didî? Dibêje; heger ez wiha xeber nedim, alem zêde li me guhdarî

nake. Di esas de ne ku alem lê guhdarî nake, ew bi xwe jî naxwaze li xwe guhdarî bike. Yanî bi xwe jî di vê helwestê de zelal nebûye.

Yan jî di cih cihan de bi taybetî weke hinek tê kirin, lê pala xwe didê rastiyeke û baweriyekê. Mînak, bi gotinên wiha ne zêde etîk in jî. Carinan hinek heval tên û dibêjin; ya rastî ji ber ku bi dest me neketiye, em naxwazin, yan jî nizamî bi gotinên wiha seyr(tîpîk) tînin ziman. Ji lew re rûvî nizamî devê wî negihîşt çî, gotiye, bila xêra bavê min be. Weke çawa ne prensîb, wek ji bo me nikarîbû, lê ya rastî êrîşên li ser me di cîhanê de piştî em derbasî paradîgma nû bûn, zêde bûn. Berê qada tevgera me ji di cîhanê de firehtir bû.

Di Rojhilata Navîn de jî firehtir bû, gelek dewletan ji bo me rê vedikirin. Ewrûpayê weke niha em terorîze nekiribûn. Wê demê mesele ne nekarîbûn e, ne jî tawîz dayîn e. Mesele prensîb e, ji bo vê moral, zanistî, motîvasyon pêwîst e. Ev tiştên ha hemû pêwîst in.

Lê dema tu bi şermokî, bi dudilî nêzîkî bibî, tu yê çawa gel motîve bikî, wan bikî tevgerê! Ev pîrsgirêk in. Ji bo vê divê ev bêt derbaskirin. Di vê derbarê de şîrovekirina dewletê divê baş bêt kirin. Rexna wê divê baş bêt kirin, lê belê divê mirov vê jî berbiçav nekin. Hinek tişt hene, di roja me ya îro de em nikarin tesewir bikin. Realîte heye. Em nikarin bêjin dewlet tune ye, yan jî weke çawa tune be, em nêzîkî bibin. Yan jî em hema derbas bikin. Ji bo vê hinek qonax yê demî, yê derbaskirinê, yê aliyê dewletê, ahengî, dewlet-demokrasî heye. Carina em jê re dibêjin demokrasî. Bi vî rengî anca ew rabe. Lê di rexnekirinê de divê mirov cidî be, radîkal be. Her demê rêxistina civakê esas bigire. Ew rêxistina civakê pênc hezar sal e, wenda bûye. Ji bo em carekeke din karibin îrada xwe ya bi rêvebirinê, îrada ku civak karibe temsîla berjewendiyên xwe bike, derxin

holê, pêwîst e, em dewletê rexne bikin. Ji ber ku ev bi dewletê nabe. Dewlet civakê bi îrade nake. Dewlet civakê bê îrade dike. Dewletbûyîn li ser esasê bêîradekirina civakê çêdibe. Civakeke bi îrade yan dewlet tê de tune, yan jî pir lewaz e. Civaka bê îrade dewlet tê de bihêz e. Divê mirov li ser vê baş kêr bibe. Bi vî rengî prensîbên xwe biparêze.

III. DI ROJHILATA NAVÎN DE PIRSGIRÊKA JIN Û MALBATÊ

Ev pirsgirêk di hemû cîhanê de li hemberî pêşveçûnê asteng e, lê belê weke çawa navenda qeyranê be, li Rojhilata Navîn. Bi taybetî nêzîkbûnên jinê û malbatê mirov dikare weke navenda qeyranê bigire dest, ji ber gelek sedeman.

Ji lew re em neçar in, careke din vegerin ser xalekî. Ew xal jî ew e, ku Rojhilata Navîn çavkaniya van pirsgirêkan e. Her demekî wexta em pirsgirêkekê digirin dest, em çavkaniyên wê vedigirin Rojhilata Navîn, divê ev acizker neyê. Ji ber ku bingeha teoriya me ya civakî li ser rûdine. Ji bo vê em wê esas digirin û çavkaniya pirsgirêkên me yên îro jî di wir de veşartî ye. Em çiqasî dîroka kevn a Rojhilata Navîn şîrove bikin, em ê ewqasî pirsgirêkên xwe yên îro çareser bikin.

Em ê ewqas şaştiyan bibînin, sedemên wê bibînin. Ji ber ku dema em dibêjin dewlet, yek dibêje; dewlet neçarî ye, pêwîst e, pêşketin çêkiriye hwd, lê em vedigerin dîroka Rojhilata Navîn, em dinerin ku dewlet ji ku çêbûye? Dewlet ji bêmafîyê çêbûye, ji talanê, xapandinê, derewan û destdayîna ser nîrxên zêde çêbûye. Dema ev di vir de digihîjin zelalbûnekê, sedemên ku di roja me ya îro de dewletê rewa dikin, em dikarin wan sedeman pûç bikin. Lê belê dema haya me jê tune be, ev pêkhatin çawa çêbûye, em ê jî weke derdorên xwe mutleq lê temaşe bikin. Ji neçarî em ê lê temaşe bikin. Weke pêkhatinekê em ê lê temaşe bikin. Em ê girêdayî wê bin û ji bo wê têbikoşin.

Ev jî xebata me çewt dike, rêka nerast dimeşîne. Ji bo vê Rêbertî çî dibêje; “Şopandina heman rê, me nabe gundekî din.” Yanî heger tu heman rêkê bişopîni tu naçî gundekî din. Ji ber ku tu yê biçî heman gundî. Ji bo tu biçî gundekî din, divê tu

rêkên din bişopînî. Ji bo ku em dixwazin civaka exlaqî û polîtîk ava bikin, rêka ku desthilatdariyê şopandiye, sîstem xistiye bin kontrola xwe, em wê rêkê bişopînin, em nagihêjin civaka exlaqî û polîtîk. Em ê bigihîjin ku? Em ê dîsa bigihîjin desthilatdariyê. Ji bo vê wê xebata me vala derbas bibe. Yanî Encamê nagire, di çarçoveya armancên ku me danîne pêşiya xwe encamê nagire.

Di meselên jin û malbatê de jî divê em vegerin vir. Bêguman cihê jinê û malbatê di pêvajoya civakî de, li her erdnîgariyekê cîhanê, rewşeke girt. Lê di Rojhilata Navîn de hîna bêtir orjînal e. Dema mirov bikare analîz bike, hîna zêdetir mirov dikare jê hinek encaman derbixîne. Vê di Zanista dîrokê û civakî de bike weke tez.

Niha di serdemekê de jin dihat rêzgirtin, heta pîroz dihat dîtin. Di dîrokê de serdemekê bi vî rengî hebûye, êdî her kes tê de ramiyaye. Lewre komên dînî, dîndar tevî wê nerînê nabin, lê belê bi gelemperî zanista civakî(sosyolojî), bi taybetî sosyalîst, heta ên burjûwa, êdî wê rastiye qebûl dikin ku di dîroka kevin de serdemekê wiha hebûye ku tê de rêzgirtina jinê pîroz bûye, lê belê di şîrovan de, di tesbîtkirina sedeman de hinek pirsgerêk hene.

Mînak teoriya heyî wê dibêje; jin çima pîroz e? Heta hinek tenê ne pîrozbahiyê, wek serdema jinokratîk dinirxînin. Yanî serdema hikumê jinê digirin dest. Tesbîteke çiqasî rast e, çiqasî bi rastiye zanistiyê re dibin yek, mirov dikare nîqaş bike. Lê di encamê de ew rêzgirtin, ew pîrozbahî, yan jî heta wî hikumî jî dema em qebûl bikin ku ji bo çî hebûye? Dibêjin; wê demê malbata yekalî tunebûye. Ji bo vê di têkiliyên civakî de, di navbera mirov de pergala weke di roja me ya îro de tunebûye. Ancax û ancax ayîdbûna mirov, yan jî nîfşê mirov bi jinê dikarîbû bihata tesbît kirin. Zelal bû ku jin dayîka filan Kesî/ê

ye. Vê jê re rêzgirtinek peyda kir. Ev nêzîkbûnek yekalî ye. Dibe ku rola wê heta astekî hebe. Lê belê, ev tenê têrê nake ku jin weke rêzgirtinekê bigire dest. Wê demê tiştên din hebûne, ew tiştên din çi bûne?

Bêguman têkiliya di navbera zarok û dayîkê de bi xwe re rêzgirtinekê tîne. Ew temam e, lê di aktîvîta civakî de rollîstina di wê demê de heye. Jin di eksena aktîvîta civakî de, di rêvebirinê de bûye, ji bo vê rêzgirtin hebûye. Lewre wer çawa îdia tê kirin, ji ber ku kes nedikarî vê tesbît bike, ka bav kî ye, nikarîbûn tesbît bikin û tenê dayîk dihat tesbîtkirin. Ji bo vê pîrozbahiyek çêdibû. Ji bo vê rêzgirtinek dihat dayîn. Ew têrê nake. Bes jî nîne, wê demê hinek tiştên din jî divê hebin, da ku ew pîrozbahî bê qebûlkin. Ew tiştana çi ne? Rola di avakirina civakê, civakbûyînê, dizayna civakê û rêvebirina civakê de ye. Ji bo vê Rêbertî dibêje: şoreşa neolotîkê şoreşa jinê ye. Wê demê tenê bi mesela wê bi cins ve girêdayî nîne, bi tesbîtkirina nifş ve girêdayî nîne. Bi mesela civakî ve girêdayî ye.

Ew bû sersebebê pîrozbahiyê. Êdî zelal e ku ev rastî heye. Bi çi em zelal in, bi hinek bîranînên heyî, yanî biranînê civakî yên ku heta roja îro xwe berdewam dikin û mafê dayîkê, pîrozbûyîna dayîkê, ev hîna xwe diparêze, ev yek e.

Ya duyemîn, lêgerînên arkolojîk gihiştin hinek encaman ku berî Xwedayê mêr, Xwedayên mê hebûn. Yek Xweda hebû, ew bi heykelên cur be cur, bi taybetî jî di axa Mezopotamiya jêrîn de, di dera ku îro em jê re dibêjin Kurdistan pir lê rast hatin, pir peyda bûne. Ew jî nîşanek dîtir e. Di civakên ku hîna derbasî şaristaniya çînî nebûne, bi taybetî dema ku Amêrîka hate keşfkirin, di sala 1497'an de, parzemîna Amêrîka Başûr û Bakurê wê dema hate keşfkirin, şewazê jiyan di qebîle û eşîretan de ev sîstema desthilatiya mêr tê de tunebû. Heta niha jî hinek qebîlên bi kevneşopiyên xwe yên xwezayî ve girêdayî,

hê dijîn. Mînak ev qebîlên Aborjîn ên li Awistraliya hîna ev rewş di nava wan de dewam e. Yanî tişteki navê wê serweriya mêr, desthilatdariya mêr, sîstema desthilatdariya mêr tune ye. Ev di her liv û tevgera civakê de diyar dibe. Liv û tevgera jinê, nêzîkbûna jinê, ji zilam re, nêzîkbûna jinê ji zarokan re, diyar dike ku çawa weke nesne, weke milk, tabîaî zilam na, weke cewhereke cuda, ew jî di avahiya civakî de hevpariyê nîşan dide.

Ev hemû vê diyar dikin ku sîstema desthilatdariya zilam, sîstemeke wek çawa tê îdiakirin nîne. Çawa dibêjin sîstemeke Xwedayî ye, xwezayî ye, ji ber taybetmendiyên fîzîkî mêtî û hwd, ên zilam ev tolarans jê re hatiye nîşandan. Ew îdia ne rast in. Îdiayên civakî ne, îdiolojîk in. Hatine ferz kirin. Li ser hatiye perwerdekirin, ev gihîştîye astekî weke çawa tişteki xwezayî bê dîtin.

Ji lew re niha guftugohkirina vê meselê ev du sed sal e, bi taybetî jî zêdetirî sed û pêncî sal e, di rojevê de ye. Zanista fermî çavê xwe jê re digire. Bi taybetî jî lêkolînên weke di derbarê dîroka civakan de, lêkolînên kesên weke Morgan, ew jî zaniyarekî dîrokê yê Emerekî ye, zanista fermî bi taybetî li Rojavayê Ewrûpayê, li ser agahî û formîlên ew gihîştinê, tesbîtên ku di derbarê dîroka civakan de, derbarê têtikiliyên di navbera kesimên nava civakê yên cuda cuda de her demê çavên xwe jê re girtine.

Ji ber çi? Ji ber tesbîtên Morgan, yanî ji nedîtî ve nêzîkbûne. Tesbîtên Morgan îdiaya xwezayîbûna desthilatdariyê û desthilatdariya zilam ji holê radike. Yanî îdia dike ku civak bê desthilatî, bê dewlet xwe bi rê ve dibin. Civak bê desthilatdariya mêr jî, xwe bi rê ve dibe. Bi lêkolînên ku di nava eşîr û qebîlêyên li Amêrikaya kevn de kirine, encamên wan hemûyan derxistine û pirtûkên wan çêkirine. Bi taybetî pirtûka wî ya

dîroka civakan, pir mijareke balkêş e. Lê zanista fermî çavê xwe jê re digire, weke metodekî perwerdê pêşkêş nake, zêde girîngiyê nadiyê. Ji ber çî? Ji ber ku sedemên desthilatdariyê û desthilatdariya zilam ji holê radike, lewma.

Ji bo vê zanista fermî li ser vê xalê zêde nasekine. Li ser xwezaya perensîbên wekheviya jin û mêr, heta li ser ka çawa sîstema heyî ne tişteke xwezayî ye, lêkolînên li ser van çêdibin, civaka fermî ji nedîtî ve nêzîk dibe. Lê ew formîlên xwe yên wekhevîyê pêş dixê. Weke çawa îro kapîtalîzm didil xwe de wekheviya jin û mêr îdia dike û heta diparêze. Mafê jinê diparêze, lê bi şewaza xwe. Ji taybetmendiyên xwezayî dûr, weke lûtfekê ji cem xwe weke çawa sîstemeke mirovhez a mirovî ye. Ji bo vê jî jin ji astekî xerab derxistiye, derbasî astekî baş kiriye. Lê belê di esas de hemû şewazên xapandinê ne. Li ser wê jî em ê rawestin.

1. Tesbîtên Zanista Sosyolojiya Sosyalîst

Niha sosyalîstên destpêkê di vê derbarê de zêde ne zelal bûn û ne rast bûn. Engels di vê mijarê de rexnedana xwe dide. Engels dema pirtûka xwe ya bi navê “Binyata Malbatê, Mulkiyeta Taybet û ya Dewletê” dinivîse dibêje; “ Ji bo ku ez vê pirtûkê binivîsînim min hinek gelala min û Marks di zemanê xwe de nivîsandibûn, nêrî. Di wan de ez rastî tesbîteke hatim ku min û Marks ji xwe re gotiye, hevparbûna seretayî ya kar a xwezayî ya ku çêbûye û di navbera jin û mêr de çêbûye, li ser esasê çêkirina zarokan. Lê belê niha ez lê temaşe dikim, ew tesbîta me çewt e. Ew yekem hevparbûna xwezayî nîne, bîndestîya seretayî ye. Bîndestîya seretayî bi malbata yekalî çêbûye. Yanî malbata di bin hegemoniya zilam de, li ser esasê mul-

kiyeta jinê ye. Jê û pê ve dîrok ber bi paş ve çûye.” Di wir de ew tesbîtên xwe yê berê dixwaze sererast bike.

Ji lew re di vir de parvekirineke xwezayî tuneye, desthilatdarî heye. Hemû tişt ku li ser jinê hatine gotin û hatine kirin. Ji bo vê desthilatdariyê mayende bike û xwezayî bide nîşandan û pîroz bide nîşandan.

Ji bo ku ev mesele baş bê fêmkirin, em dixwazin bi hinek mînakên destek bikin. Em bala xwe bidinê di roja me ya îro de desthilatdarê li ser Kurdan, Kurdan çawa didin nîşan dan. Mînak, miliyetparêzên Ereba, serdestên Ereba çawa nêzîkî Kurdan dibin? Ji ber ku asîmîlasyonê esas digirin. Ji ber ku înkare, tunekirinê esas digirin, ji bo vê di nîrxandina Kurdan de jî, tiştê ku vê siyaseta wan a înkare destek bike, derdixin pêş. Çi ne ev tiştên wan destek dikin? Gelek ji wan vê dibêjin; Kurd ne mirov in, Kurd zuriyeta şeytan in, ne mirov in! Bi çî awayî dibêjin, lewre li gorî xwe şîrove dikin. Her weha pêxember Sulêman hebûye, çîl heb jinên wî hebûne. Ji wan jinan sî û neh heb bi şeytan re ketine nava têkiliyan, zarok ji wan re çêbûne û hatine ji pêxember pirsîne, em wan zarokan çî bikin? Pêxember jî wiha bersiv daye wan; berdî wan bila biçin çîya. Navê wan jî bûye Kurd. Bi vî rengî Kurd çêbûne.

Ev ne ku henekan dikin, fermî tûnî ziman. Tirk çî dibêjin, yanî miliyetger, desthilatdarên Tirk çî dibêjin? Dema ku behsa Kurdan tê kirin, bêhiş in, fêm nakin, teriya wan heye hwd. Hezar tiştî ji Kurdan re dibêjin. Van tiştan çîma dibêjin; heger bêjin Kurd mirov in û fêm dikin, mêjîyê wan heye û birayê me ne hwd, wê demê wê çîma bindest bin!?

Ji bo ku sedeman ji bindestiyê re bibînin, Kurdan weke mirov qebûl nakin, tenê ev na! Wer dikin ku Kurd jî xwe weke mirovan nebînin. Ji bo vê niha otoasîmîlasyon heye. Otoasîmî-

lasyon çi ye? Xwe bi xwe înkarkirin e. Yanî hegemoniya ideolojîk vê carê qebûl kirin. Xwe bi xwe qebûl kirin. Di esas de xeterî di wir de ye.

Gelek caran mirov lê temaşe dike, dema ku hevaleyê/me şaşitiyeke mezin dike, xerabiyekê dike û tiştêkî wer ne li gorî aqil dike, em jê re dibêjin Kurdo. Wê demê Kurd layîqî van tiştan in, wan ji xwe re qebûl kiriye. Di esas de ew ji xwe acizbûne.

Dîsa, zanista desthilatê, desthilatiya fermî tiştêkî baş ji bîndestan re qebûl nake. Mînak Rojavayî hinek derketin û li Afrîkayê û li derên din jî geriyan, sedsala 18-19'an de lêkolîn kirin. Dîtin ku van gelan hin kar kirine. Bîna ava kirine, sûr çêkirine, sîstemeke wan hebûye. Vegeriyan li Ewrûpa gotin encamê em gihîştinê ev in. Li Afrîkayê şaristanî hebûne. Lê ji wan re gotin; ne rast e, ev derew e. Lê çima wiha dibêjin? Sîstemê dîsa bersiva wan da û gote wan; ne gengaz e ku Afrîkayî karibin şaristaniyan çêbikin. Ji ber ku kole ne. Ji ber ku Afrîkayîyan dikirin û difiroşin. Ji bo vê divê taybetmendiye wan ên mirovî tunebin.

Lewre ew lêkolîn hatine redkirin û nehatin qebûlkirin. Li dij wan derketin. Li Almanya, Ingilîz li dijî derketin, tevî ku wê demê burjûwazî bûn û behsa humanîzmê dikirin, behsa demokrasîyê dikirin. Lê hemû jî, tenê ji bo xwe behs dikirin. Ji bo gelên din na. Heger bêjin ev ne mirov in, heywan in. Wê çaxê ji bo mesela koletiyê, kirîn û firotina mirovan sedem jê re peyda dibin û rewa dibin. Lê heger bêjin mirov in, wê demê ew tişt çenabin. Ji bo vê di derbarê bîndestan de, serdest her dem tiştên baş qebûl nakin.

2. Li Rojhilata Navîn Şikandinên Jinê Yên Cinsî

Ji lew re di roja me ya îro de zanista fermî û pergala desthilatdar, bi giştî ya ku bi hegemoniya mêr xwe bi nav dike, ti carê qebûl nake ku di dîrokê de jin di eksena aktivîteya civakî de be. Ji ber ku heger bê qebûlkin, wê demê rewşa jinê di roja me ya îro de, wê ne rewşa be. Ku her demê ev rewşa di roja me ya îro de dijî, rewşa be, çavê xwe li ser wê pêvajoyê digirin. Tiştên din yên li ser jinê hatine gotin, wan qebûl dikin. Ev tiştên hatine gotin çi ne?

Jin kirde nîne, nesne ye, ji zilam çêbûye. Ji hestiyê zilam çêbûye, ev bi Sumeran re destpêkiriye, bi dîne Yekxwedayî heta roja me ya îro hatiye. Ji bo vê du şikestinên bingehîn li Rojhilata Navîn li dijî jinê çêbûne.

Şikandina yekemîn; şikestina şaristaniya dewletê ya yekemîn e. Ya çînbûyîne ye, ya ku tê de yekemîn beşên civakî yên bindest jin bûye. Ev bi mîtolojiyan hatiye rewşa kirin. Bi çi awayî hatiye rewşa kirin? Jina ku pîroz bûye û weke Xwedavend hatiye binavkirin, gav bi gav di sîstema Xwedayî de cihê wê nemaye û gav bi gav weke fahişe, weke xerabî, teşwîqkirina xerabiyê, hêmanekê(ûnsûrekê) teşhîskirina xerabiyê derketiye pêş û ji bo vê bû lanet.

Yanî di mîtolojiya kevin de bû lanet û hemû hewldanên jinê ji bo ku karibe rewşa xwe ya civakî ya kevin bi paş ve vegerine, bi ser neketiye. Ev mîtolojiya Înan e, weke din hinek tiştên dîtir dide nîşandan. Ew şikestinek e. Em bala xwe bidinê, ev çi ye? Ev ji holê rakirina mafê dayîkê ye, peydabûna mafê zilam e.

Di mîtolojiya Yewnan de ev hîna zêdetir şênber anîne ziman. Weke şanoyeke mîtolojîk hatiye nivîsandin û nivîskî jî heye. Heta roja me ya îro jî heye. Yê ku nivîsiye navê wî

Eksxîros Ekxsîlos e. Weke çawa Homeros Îlyada nivîsiye, ev jî destaneke bi wî rengî ye.

Ev destan çi ye? Bibêjin piştî şerê Trûvayê, dema ku Egememno vegeyriyaye malê, jina wî ew kuştiye. Ji bo yarê xwe ew kuştiye. Kurê Egememnon Ernest ji bo heyfa bavê xwe hilîne dayîka xwe kuştiye. Ji ber çi, ji ber ku wê dayîkê hem bavê wî, hem jî hevserê xwe kuştiye. Bala xwe bidinê, mantiq çawa tê guhertin! Hem hevserê xwe kuştiye, heqê wê gav bi gav kêmbibe. hem bavê wî hem hevserê xwe kuştiye. Ev nîşandanên derbasbûyîne ye, ji mafê dayîkê ber bî yê bavê ve diçe. Xwedayê mezin ê Yewnan Apolo, di esasê de wî kurê Egememnon dehfandiye ku dayîka xwe bikuje.

Lê belê wê çaxê di mîtolojiya Yewnan de Erînos hene. Erînos kî ne? Weke mirov bêje weke milyaket in, mafê dayîkê diparêz in. Bi çi rengî ji rengan kuştina jinê qebûl nakin û dema ku kuştina jinê çêbibe jî weke sûcekî mezin qebûl dikin. Ji bo ku ceza bikin, kî dibê bila bibe timî di nava hewldanan de ne. Kurê Egemenon, ji ber van direve. Ji ber ku erka Erînûs parastina mafê jinê di jiyane de ye. Lê Apolo, biryara xwe carekê daye. Kê destek dike, kurê Egemenon destek dike. Destekkirina kuştina dayîkê dike.

Ji bo vê dibêje bila dadgeh çêbibe. Seroka dadgehê Xwedaya Yewnan Atîna datîne. Dadgeh çêdibe, kurê Egemenon bi vî rengî diparêzin. Dibêje; bavê min kuştiye û hevserê xwe kuştiye. Ji bo vê jî min ew ceza kiriye. Ez mafdar bûm. Apolo vê tevgera wî destek dike. Lê ev çiqas rastî ne, yan ne, mîtolojîk in. Erînûs ji bo xwe kevneşopiyan referans digirin. Ew kevneşopî jî parastina mafê dayîkê yê ku divê neyê kuştin û kuştina dayîkê sûc e. Ji bo vê bi çi rengê ji rengan be, sedem çi dibin jî divê ku dayîk neyê kuştin û kujêr nayê efûkirin. Guftûgoh wiha berdewam dikin.

Di pişt re biryar derbasî nava corî dibe, corî dibe du parçe. Nîvek aliyê kurê Egememnon digirin, nîvê din jî aliyê Erî-nûsan digirin. Weke hev derdikevin, Atîna li gel kurê Egememnon dengê xwe bikar tîne û bi vî rengî Erî-nûs mehkum dibin û kurê Egemenon berat dibe. Bi vî rengî ew mîtolojiyan jî ew şano di rastiyê de çi ye? Destpêka derbasbûna mafê zilam e. Qonaxa bi dawî anîna mafê dayîkê û derbasbûna mafê zilam e. Erî-nûs dimînin, lê rola wan tê guhertin. Êdî dikevin xizmeta sîstema heyî. Ew Erî-nûsê berê xwe vala kiribûn, ji bo parastina mafê jinê, vê carê dikevin xizmeta sîstema heyî.

Ev jî tê çi manê, tê mana jina ku xwe bi xwe, xwe înkâr dike. Di encama înkarkirina sîstemê de jin jî êdî wê rewşa xwe qebûl dike, bi vî rengî dibe parçeyek ji sîstemê. Ew tiştên ku berê weke zêdegavî, guneh dihate hesabandin, vê carê dibe heqekî asayî. Bi vî rengî weke ji kirdebûnê derdikeve, dibe nesneyek, yan jî tabia zilam.

Ev şikestin di zemanê kevn de li Rojhilata Navîn çêbûye. Bi mîtolojiya Înana mirov dikare lê rast bê, lê di Rojava de hîna zêdetir şênber anîne ziman ji bo vê me ev mînak da.

3. Bi Dînê Yekxwedayî Re Kûrkirina Şikestinên Cinsî

Dînê Yekxwedayî bi taybetî yê Yahûdî, Xiristiyanî û Misilmantî hîna zêdetir ev şikandîna jinê kûr kirin. Her çiqasî hinek milê wê yên pîroz di serdema kevin de mabûn jî, ji serdema kevin heta serdema Babil, Asûr û Sumer an, lê belê di serdemên dînen Yekxwedayî bi temamî ji holê rabû.

Jin bi temamî dibe nesne. Bi temamî dibe mal, mînak Misilmantî weke zeviyekê, weke erdê zilam bi nav dike. Yahûdî pîr teşhîr dike, yanî weke mulk bi nav dike û ti mafekî wê ye

mirovî qebûl nake. Heta her tiştê jinê heram nîşan dide. Mînak, niha hinek komên fanetîk di Îsraîlê de hene, rojnamê wan hene, di wan rojnameyên wan de wêneyên jinan qet tine ne.

Carê neçarin hinek nûçan bidin, mînak em bêjin, li Îsraîl hukumetek nû çêdibe, wê wêneyên hukumetê deyînin û di hukumetê de hinek jin jî hene, serê wan di wêne de jê dikin û bi vî rengî wêneyê wan didin. Da ku jin diyar nebe. Dengê wê guhdar nakin, TV'yê nanerin, bi vî rengî nêzîk dibin. Ango her tiştî heram dihesibînin. Ev hinek komên fanatîk wiha ne, jixwe hemû Yahûdî wiha nînin. Sedema vê nêzîkbûnê ew dîn e.

Xiristiyânî jî bi wî rengî ye. Mînak, mirovê herî zêde Xiristiyân, balkêş û hinekî pîroz tê hesibandin, Ezîz Paol e, yanî pêxember Sampol e. Çi dibêje; zilam ne ji jinê tê, zilam bi jinê tê, yanî zilam ne parçeyek jinê ye. Zilam bi jinê tê, jin amûreke ji bo hatina zilam. Ne kirde ye, ne tiştêkî ser bixwe ye. Ji bo vê jî li hemberî zilam jinê pir kêr dihesibîne û pir gotinên wî di derbarê vê mijarê de hene.

Di Misilmaniyê de jî bi vî rengî ye. Van mînakan çima em didin? Da ku em bighêjin vê xalê. Niha di vir de têkoşînek li ser desthilatdariyê heye, berî ku kole, cotkar û proleter bikevin bin destan, jin ketiye bin destan. Ev bindestî ji bo mayende bimîne serdestiya zilam ji bo mayende bimîne, sedem jê re peyda kirine. Ew sedem bi çî peyda kirine, bi gotina, jin ne özne ye, ji bo zilam hatiye çêkirin, ji zilam hatiye çêkirin, yanî sedemê xerabiyê ye. Weke çawa hemû xerabiyên di cîhanê de çêbûne bi jinê hatine ravekirin û heta roja me ya îro jî pir xerabî bi jinê tên ravekirin.

Ev ravekirinê he ji bo ku ti carê jin serî hilnede. Mafê xwe nexwaze, weke hêzekî serbixwe xwe nede nîşandan. Timî tepeserkirin li ser hebe. Ev bi hinek destwerdanên fîzîkî li ser

jinê hatine kirin. Mînak heta roja me ya îro jî gelek sepan- (pratîk) tên kirin, ji bo ku ji hemû taybetmendiyên xwe yên xwezayî dûr bikeve. Tenê tabia be, milk be, mal be. Di gelek welatan de, mixabin di nav de Kurdistan jî destwerdanên fîzîkî li ser jinê çêdibin. Mînak, di aliyê sunet hwd, van hemûyan tepeserkirin li ser jinê çêdibe.

Ji bo ku desthilatdariya zilam zelal bimîne, desthilatiya zilam di malbatê de dest pê dike. Malbat divê ya wî be, ji bo vê di vê ku di mijarên zarokê xwe de zelal be, zarok ên wî bin, milk ên wî bin, ji bo vê divê jin dernekeve derve, mehkumê wî be. Ji ber ku heger jin serbest bibe, gengaz e tabiabûna zarokan ya jê re wê bikeve nîqaşê. Ji bo vê divê di wî alî de mutleq be, zelal be. Da ku vê bike divê ku ev mulkiyetparêzî, tepeserkirin, her demê bi hêz bike û ev jî bi çi dibe? Bi hêza ideolojî çêdike, bi Quran, Tewrat, Încîl û bi mîtolojiyê bi cih dike. Heta roja me ya îro jî bi vî rengî dide meşandin, da ku kes nikaribe rastiye bibîne.

Ev rêkê tepeserkirinê ne. Di rastiye de ev zêde zîyanê nade, ango tepeserkirin li ser gelan çêdibin, kuştin çêdibin, li ser mirovan çêdibin, îşkence çêdibin. Ev tiştên ha hemû xwezayî ne. Li hemberî wan berxwedan jî heye. Pirsgirêka jinê çi ye? Pirsigirêka jinê ku taybetmendiyên berxwedanê wenda kiriye. Pir lewaz bûye, tenê di aliyê desthilatiyê de, ji aliyê siyasî, aborî de nehat talankirin, di aliyê ideolojî de jî hat talan kirin. Ji bo vê îdeolojiya jinê û nasnameya wê tunebû, ev qebûl kir.

Mînak, Rêbertî pirî caran mînak dide û dibêje; Eysa gotiye; “xwezî ez kevirek bûma, ne jin bûma.” Nefreta wê li hemberî xwe ye, nefreta jinê li hemberî xwe ye. Ev qebûlkirina hukmê civakî ye. Wê demê cinsiyetparêziya civakî tenê zilam temsîl nake, jinê jî temsîl dike. Di çi de temsîl dike, di înkarkirina xwe de temsîl dike. Gelek mînakên vê hene, dibêjin; “Eysa

gotiye; xwezika ez kevir bama, ne jin bama.” Jinek di dema civaka me ya îro de, di hemû civakên cîhanê de, di Ewrûpa, Çînê, Efrîqa de ev hemû hene. Mînak, jinek ducanî be, bîst û çar saetan dua dike da ku zarokê wê kur be. Ev xwe bi xwe înkarkirine. Xerabîya mezin di esas de ev e.

Niha ev tiştên ha di Rojhilata Navîn de çêbûn, ji bo vê Rêbertî dibêje; “pêdiviya Rojhilata Navîn bi şoreşeke din heye.” Şoreşa yekemîn şoreşa jinê bû. Neolotîk şoreşa jinê ye. Divê şoreşa jinê ya duyemîn jî çêbibe. Ji ber çî li Rojhilata Navîn rastî hemû rengên desthilatdariyê li ser bindestiya jinê hatine danîn. Desthilatdariya zilam hinekê jî ev e, li Rojhilata Navîn. Bi sedemên ideolojîk jî ev rewa kirine, encama ku bi hezar salan e hatiye dubarekirin, mixabin ji aliyê jinê bi xwe jî hatiye qebûl kirin. Xwe lewaz, biçûk, bê îrade dîtin. Jixwe acizbûyîn pejirandin, zilam esas girtin. Di derketina herî azad de jî zilam teqlîd kirin û bi wî rengî nîşandan. Ev hemû îşaretên biyanîbûyîna ideolojîk in. Yanî jin di aliyê bîrdoziyê de jixwe biyanî ye, ev jî pîrsgirêkeke kûr e.

4. Li Rojhilata Navîn Çareserîya Pîrsgirêkên Jinê

Niha di Rojhilata Navîn de çî çêbibe? Di Rojhilata Navîn de pîrsgirêka jinê heger neyê çareserkirin, wê ti pîrsgirêkên din neyên çareserkirin. Ji ber ku li Rojhilata Navîn di kesayeta jinê de nîvê civakê felc e, nîvê civaka din jî felc e. Ji ber ku sîstemek e, heger aliyekî sîstemê kole be, aliyê din nikare azad be. Ji ber ku ev du aliyê sîstemê ne.

Ji bo vê sîstemek tê de koletiya jinê hebe, tu nikarî behsa azadiya zilam bikî. Divê ev bê fêmkirin. Niha em wiha jî bihizirin, nîvê civakê felc e, tune ye, nayê hesibandin. Dibêjin; jin ji hestiyê zilam çêbûye, lê rastî ne ev e, jin ji hestiyê zilam çê-

nebûye. Tam berovajiyê vê zilam ji jinê çêbûye. Yanî eger rastiyeke weke biyolojîk jî mirov bigire dest ew rastî ye. Divê îfade vê ya ideolojîk, sosyolojîk, huner, di her derê de xwe îfade bike. Şoreşa jinê wiha çêdibe. Yanî careke din bibe ya xwe, bibe cewher û karibe di qadên jiyanê yê cuda cuda de bi taybetî jî ideolojîk, siyasî, huner yê ku mêbûyîne îfade dike. Ango ne teqlîd kirina zilam, yê ku mêbûyîne îfade dike. Divê di wir de ev hevsengî careke din bê sererastkirin.

Lê rewşa heyî çî ye?

Rewşa heyî nîvê civakê felc e, lê nîvê civakê yê mayî jî ji aliyê wî nîvê felc ve tê terbiyekirin. Em bala xwe bidîne di roja me ya îro de kî civaka me xwedî dike, jin xwedî dike. Lê ew jin felc e, bê îrade ye, ji bo vê li Rojhilata Navîn di aliyê mayendekirin û çêkirin, berhemdayîna serdestiyê de, jin rolekî sereke dileyîze, dayîkên me keçên xwe çawa xwedî dikin, bi şîretan xwedî dikin. Ha tevbigere, ha rabe ha rûne, ha ser nerm be, ha stûxwar be, bi vî rengî tabîa dike.

Kurê xwe çawa xwedî dikin, ji bo desthilatîyê xwedî dikin. Mînak, di civaka me de kurek li malê aliyê dayîka xwe karekî bike, dayîka wî jê nerehet dibe, dibêjîyê; tu serjinkî. Ji ber çî ji kurê xwe nerehet dibe, ji ber ku jin sîstemê dubare dike. Kur li ser esasê desthilatîyê xwedî dike, jinê jî li ser esasê stûxwariyê xwedî dike.

Ji bo vê ev pirsgirêk neyê çareserkerin, civakeke bi tendurîstî e azad nayê holê, dernakeve. Ji bo vê mijarek cidî ye. Gelek hevalên me çima di rojevê de ye, çima tê nîqaşkirin, hinek nîqaş hene mirov jê nerehet e, nîqaşên paşketî ne, vala ne, pir zêde cinsiyetparêz in, sereserene, bi cewherê meselê re têkildar nabin. Ev rêka rastiye nîşanî mirov nadin, lê nîqaşê ku divê bê kirin ew e. Em ê çawa vê bêhevsengiyê tesbît bikin. Dema ku

em behsa azadiyê dikin bi vî rengî divê em behsa azadiyê nekin. Ji lew re zilam dunya dît, fêmkir, xwe zane kir, mirovhezî li gel pêş ket, ji bo vê ji destê jinê digire û wê bilind dike, jê û şûnda azad dike. Ev rê nade pêşketinê. Pirsigirêk bi vî rengî çareser nabe. Di wir de xeta tuneye, di bindestiyê de xeta tuneye. Di bindestiyê de planek desthilatdariyê ya bi zanebûn heye, zordarî heye, ji bo ev zordarî mayende bibe û rewa bibe, di aliyê ideolojîk de hatiye ravekirin û sedem jê re hatine peydakirin. Nifş(nesl) li ser hatine xwedîkirin.

Ji bo vê bi nêzîkbûneke wiha yek alî wer çareser nabe. Ji bo çareseriyê divê jin weke jin karibe xwe îfade bike. Weke teqlîda zilam na, di hemû meydanê jîyanê de îdeolojiya jinê ya azadiyê hebe, siyaseta wê hebe, yanî çawa karibe bi rengêkî demokratîk xwe bi rê ve bibe. Hunerê wê hebe, strana jinê hebe, wêneyê wê hebe, tabloyê wê hebe, di huner de û di aboriyê de xwe îfade bike. Lê di esas de di îdeolojiyê de.

Êdî jin li Rojhilata Navîn ji jinbûna xwe fedî neke. Êdî mêbûyîn weke taybetmendî çewt yan jî xerab, yan jî kêmkirî neyê dîtin. Tam berovajiyê vê cuda bê dîtin, heta di aliyê erênî de cuda bê dîtin. Wî demê êdî karibe hevsengiyê rast bê dayîn. Ji bo vê ev mesele li Rojhilata Navîn meseleyê ku pir girêk lê ketine, ye.

5. Li Rojhilata Navîn Şoreşa Jinê Û Pêşketina Wê

Niha rêka xelasiyê di vê xalê de wê çawa be? Mixabin taybetmendiyên kevneşopî di civaka me de bi rastî jî pir xerab li jinê tê meyzandin. Jinê hepîs dike, digire, vedişêre, ji nêzîkbûneke cewherî zêdetir, nêzîkbûnên îzafî derdikevin pêş. Çi ne ev nêzîkbûnên îzafî? Em wiha hinekî li Rojavayê xwe temaşe dikin, em dibînin, di Ewrûpayê de jin wiha nîne, ne girtî ye, ne

veşartî ye, di wê asta ku li vir tê kirin de, ne mulk e. Em ji xwe re dibêjin wê demê ew rêka rast e, em tavilê wê nêzîkbûna Rojava ji bo xwe esas digirin.

Em dixwazin projeya azadiyê bi şopandina formûl û şêwaza ku di nava du neynûkan de azadiya li Ewrûpa peyda bûye, em dixwazin di şopandina wê de vê projê pêk bînin. Em lê temaşe dikin, pêk nayê! Tam berovajiyê wê xerabtir dibe, hîna zêdetir jin dibe meta, hîna zêdetir dibe mal, hîna zêdetir bê qîmet dibe, proja azadiyê çênabe.

Mînakekê em bidin, li Lubnanê teqlîdkirina Ewrûpa heye, li Tirkîyê heye, li hinek cihên din jî heye. Lê di rastiye de azadî tune. Ji bo vê tevgera azadiyê bi her du milê xwe jin û mêr jî, di pêkanîna projeya azadiyê de bi îrsar divê li ser ku ev pirs-girêk çawa li gorî prensîbên modernîta kapîtalîst yan jî di zemînê wê de hatiye çareserkin, divê em pir li ser bisekinin. Rexne bikin, lêkolînê bikin û em fêm bikin ka ev azadî ye, yan jî ne azadî ye.

Niha kapîtalîzm desthilatdarî ye, kapîtalîzm koledariyeke modern e. Heman ew sîstema desthilatdariya hezar salan li Rojhilata Navîn ava bû, ew sîstem îro ya kapîtalîzmê ye. Reng, dirûv, zemîn, nizanîm çi ye xwe guhertiye. Lê desthilatdarî ye. Ev desthilatdarî çi ye? Desthilatdarî navê wê li ser e. Yekemîn desthilatdarî ya zîlam li ser jinê ye, jê û şûn da ya çînan li ser çînan e.

Wê demê desthilatdarî weke qereker bindestiya jinê qebûl dike. Kapîtalîzm ji wê ne cewaz e. Lê kapîtalîzmê ev dît, ger bi şêwazê berê bi girtinê, îşkencê, lêdanê, zilmê, êdî nema dikare jinê kontrol bike. Kapîtalîzmê ev dît, ji ber ku pêşveçûna civakî rê da ku jin hîna zêdetir bi hunera xwe bihese, bi zane-

bûna xwe bihese, bi hêza xwe bihese û karibe şêwaza têkoşînê peyda bike, da ku bigihêje mafê xwe.

Kapîtalîzmê ev baş fêm kir, ji bo vê kapîtalîzmê çi kir? Xefk li pêşiya têkoşîna azadiya jinê danî. Têkoşîna jinê kanalizeyî rêkên din kir, jin wek hêzekî civakî ji bo xwe îfade bike, bibe ya xwe û weke hêmanekê(ûnsûreke) mêr xwe di hemû qadên jiyane de îfade bike na, lê ji bo ku paya wê di desthilatîyê de çêbibe rê jê re vekir.

Bi giranî çi li xwe bike, yanî cil û berg, makyaj, çûna dibistanê, kar, bûna perlementer, bûna hikumet hwd, ev tiştên ha kir. Lê pişt re eşkere bû, di heman demê de tevgerên jinê li Rojava jî tesbîtên wê hene, heta hinek jinên bi nav û deng di cihanê de jî ev tesbîtên ha kirine, pir balkêş e! Bîranînên Banazîr Bûto hene, dibêje; “min her tişt qezenc kir, ez bûm her tişt, lê di pişt re min fêm kir ku ez nebûm jin. Ango ez êdî ji jintiyê derketim.”Di wir de weke çawa azadî xuya dibe, lê di pişt re tê fêmkirin ku di rastiyê de ne azadî ye. Devjêberdana jinbûyîna ye û tevlîbûna sîstema zilam e.

Dibe ku niha di hinek perlementoyan de li Ewrûpa hejmera jinan ji zilaman zêdetir be, lê ew nayê wê wateyê ku jin azad e. Ji ber ku sîstem desthilatdar e. Qerekerê desthilatdariyê, qerekerê zilam ê destpêkê ye. Ji bo vê teqlîdkirina wê weke rêbaza azadiyê, bi me pir tiştan dide wendakirin. Li Kurdistanê, Tirkiyê, li nava Eraban dide wendakirin û ev ne rêka azadiyê ye. Rêkên azadiyê hîna zêdetir cewherî ne. Divê ku mirov berî her tiştî talana ideolojîk bi paş ve vegeîne. Yanî jin êdî tabia zilam e, pîvana wê ya serkeftinê ku bibe weke zilam na, da ku jin bibe weke xwe. Divê ew esas bê girtin û ev jî xebatek ideolojîk e.

Li ser esasê zelalbûna ideolojîk vê carê jin karibe aborî, siyaset û bi taybetî hunera xwepêşve bibe. Di roja me ya îro de hunera jinê tune. Hunera ku mêbûyîne weke tiştêkî temam îfade bike, weke kêma, weke sûca, li Rojhilata Navîn ew pêwîst e.

Ancax bi vî rengî şoreşa jinê dikare çêbibe. Ji bo vê şoreşa jinê bi teqlîdkirina rêbaza ku tê de jin di nava du neynûkan de li Ewrûpa azad dibe, bi şopandina wê rêbazê em nagihîjin rêka rast û em ê serkeftinê çênekin.

Di vê derbarê de rastiya sîstêmê girîng e, bê fêmkirin. Girîng e, em bigihîjin vê baweriyê, azadiya heyî, em li azadiya nisbî lêpirsin. Yan jî rûyê din ê madeliyonê koletî ye, divê em pê baweriyê binin. Bi vî rengî ancax baweriyê bi azadiyê pêş bikeve.

Têkoşinekî civakî ye, di vê derbarê de bi tevgerên femînîst re em nabin yek, her çiqasî femînîzm di tekoşîna civakî de xwedî rol be, bi taybetî li dijî pergale hêzekî rexnê pêşxistibe jî, lê belê di derbarê çareseriyê de em nabin yek. Sedemê wê ev e; femînîzm mijara azadiyê di zemînê cins de digire dest, zêdetir cinsiyetparêz e, cins esas digire dest. Di bin navê parastina jinê de qada xwe îfadekirinê ya civakî li pêşiya jinê digire. Jinê di çarçoveyekî de hebs dike. Qadên jiyana civakî yên din li pêşiya jinê digire. Lê belê nêzîkbûnên me weke tevger em zêdetir civakbûnê esas digirin.

Yanî di sererastkirina civakê de li ser esasê wekheviya, di navbera jinê û mêr de, jin wek kirde girêdayî(tabîa) xwe, bi xwe karibe xwe îfade bike, weke me di cara derbasbûyî de jî gotibû; ideolojîk, aborîk, siyasî, çandî û hunerî xwe îfade bike, ev mafê îfadekirinê bi peymanên civakî bîn ewlekin, yan jî bîn parastin.

6. Li Rojhilata Navîn Malbata Yekalî Û Dewleta Biçûk

Jixwe malbat li Rojhilata Navîn dewleta biçûk e. Ji bo vê dewlet xwe bi malbatê dide îdarekirin, dide meşandin. Dewleta seretayî malbat e. Malbata yekalî ye. Dema me behsa dewletê kir, me got; dewlet encamê hevparbûyîna şebeka berjewendîyan e, dewlet di rastiye de şirket e. Şirketa tevlîbûna otorîteyê, desthilatîyê ye. Desthilatiya seretayî malbat e, malbata li ser esasê mafê bavê, mafê zilam hatiye çêkirin, Ango malbata yekalî.

Niha malbata yekalî çi ye? Malbata yekalî, malbata tê de desthilatî di destê mêr, bavê de ye. Malbat weke milk tê dîtin. Di serî de jin dor lê tê girtin, bi temamî tabia mêr e, mulk e. Li ser vî esasî mafê wê ye tevgerê tuneye. Îrada wê tuneye, nifşê-(neslê) mêr çêdike, anga dihêle ku zaroyên wî çêbibin û li gorî wî namûsa wî diparêzin hwd, her tiştê wî diparêzin.

Ji bo vê li Rojhilata Navîn tê gotin, du rengên kuştina jinê hene; yek jin xwe bi xwe dakuje, ji bo şerefa mêr biparêze, du, mêr jinê dakuje, dîsa ji bo şerefa xwe biparêze. Niha em dibîhîzin jin xwe dikujin, çima xwe dikujin? Di gelek cihan de xwe dikujin, dibe ku hinek qeyranên civakî jî hebin, lê gelek caran ji ber ku carekî li derve li xortekî nehêrî ye, bi hev re keniyane, malbat pê hesiya ye û jin xwe dakuje.

Ji bo çi xwe dakuje, ji bo xwe na, nav tê ser wê, xerabî tê ser wê, ji bo wê xwe nakuje. Ji bo bira û bavê xwe, da ku şerefa wan biparêze xwe dakuje. Ji bo zilam xwe dakuje.

Zilam jî jinê dakuje, keça wî şaştîyekê bike, li gorî wî şaştî, jina wî şaştîyekê bike, dakuje. Ji bo çi? Ji bo alem bêjin ev zilam binamûs e. Lê em bala xwe bidinê, hinek tiştên berovajî hene. Dibêjin; “filan jin fahîşe ye.” Lê ji bo çi fahîşeye? Ji ber ku bi zilaman re têkiliyê dike. Lê ew zilamê bi wê jinê re

têkiliyê dike, çima gotinek li ser nayê gotin? Ji bo vê cinsiyet-parêziya civakî li Rojhilata Navîn pir kûr e.

Li cem me jî em niha lê temaşe bikin, em li derve rûniştî bin, hevaleyê zilam bikene û dengê kenê wî bilind bibe, dibe ku kêmbala me bikişîne. Lê ger hevaleyê jin wiha bikene, dengê kenê wê bilind bibe, em eşkere nebêjin jî, lê di dilê xwe de em ê bêjin; “ma ev çi fedî nake.”

Em li mal yan jî li kûçeyê rûniştî bin, em binerîna keçek û xortekî bi hev re dimeşin. Em dibêjin: “ma xwediyê vê keça ha tune?” Lê kes nabêje; “ev xortê ha xwediyê wî tune?” Ev cinsiyetparêziya civakî ye. Cinsiyetparêziya civakî çi ye? Mafeke xwezayî ye, zilam qezenc kiriye, ji bo vê liv û tevgera wî rewa tê dîtin, lê heman liv û tevger ji jinê re bi cezayê mirinê tê birîn.

Ev li Rojhilata Navîn heye. Niha li Ewrûpa kêmbûye. Ev ji mantiqê malbatê tê. Ji bo vê malbata li Rojhilata Navîn divê demokratîk be. Yanî divê ji taybetmendiyên desthilatîyê û mulkiyetê derkeve.

Mînak, niha têkiliyên me, em şoreşger in, hinek hevalên me bîst-sî sal e, li çiya ne. Em dibêjin em ji malbatê û civakê dûr ketine, em bûne şoreşger. Lê têkiliyên me yên malbatê ne demokrat in, di gelek kadroyan de ev gelek diyarker e. Mulkiyetger e. Dibêje: “ez yê filan malbatê me.” Ji bo vê, tiştê ku bi serê malbatê tê şoreşgertiya wî/ê bandor dike. Gelek hevalên me hebûn, bi taybetî di wê serdema 2003-2004’an de min bi çavên xwe dît; dayîkek dihat û di ser kurê xwe de, yan jî di ser keça xwe de çend rondik dibarandin, şoreşgertî moreşgertî nedima û diçûn.

Niha ev têkiliya mulkiyetgeriyê ne, xwe tabia dibîne, nabêje ez mirovekî azad im, kirde(özne) me, min lêgerînek daye

pêşberî xwe û rêyeke min heye. Ez êdî ji bo wê rêkê dijîm, ji bo malbatê najîm. Nikare bi vê ramane, niha jî mînak xebatên me yên li Bakur tu lê temaşe dikî ku dev ji karê xwe berdaye û çûye. Çima wiha dike, dibêje; “dayîka min nexweş bû, pirsgerî-rêkên wan ê aborî hebûn, ez çûm min alîkariya wan kir.”

Ev mulkiyetgerî ye. Nabêje rast e, di malbateke de em hatin ser rûyê dinê, lê ez yê çaxeke dîtirim, lêgerînên min cuda ne, divê ez wiha biramim, bijîm û wiha bixebitim hwd! Ez ne mehkum im ku ez kopya wê malbatê bim. Ji ber ku malbat desthilatdar e, mulkiyetger e, dixwaze te bikişîne xelega xwe, te weke xwe bike. Keçê weke xwe xwedî bike, kur weke xwe xwedî bike. Razandina zarok ji bo malbatê, di rastiyê de razandin e.

Mînak bav zarokan çêdike yek-du-sê, deh hwd, ji bo çi? Ji bo ji aliyê aborî ve karibin pê re alîkar bin, wî biparêzin hwd. Yanî razandin e. Ev malbat ne demokratîk e. Di vê malbatê de mulkiyet heye. Tê de zarok, kur, keç çarenûsa xwe bi xwe tayîn nakin. Li gorî daxwaziyên xwe tevnagerin, bi ferman tèn meşandin. Bi tiştê jê re hatî diyarkirin dimeşe.

Jin di malbatê de milk e, yanî ne xwedî îrade ye. Ji lewr ev malbat malbata yekalî ye. Ji bo ev malbat bê parastin, hemû hikm li ser jinê, zarok û ciwanan hatine kirin. Bi xerabî heta roja me ya îro hatine kirin. Da ku ev malbat xwe biparêze, malbat di vê herêmê de dendika desthilatîyê ye. Ji bo vê demokratîkkirina malbatê pêwîst e. Demokratîkkirina malbatê çi ye? Divê malbat bibe piralî. Yanî di vir de wiha tiştên tèn ferzkirin ne nêzîkbûnên burjûwa, mînak nêzîkbûna burjûvaziyê di vî aliyê de xeternak in. Bi taybetî ev beşa navîn û nêzîkbûna wan bi malbatê, bi jin û têkiliya jin û mêr re, weke azadî tèn xwuyakirin, lê di esas de ne azadî ye. Mînak dibêje; “hezkirina azad, malbata azad.” Di wir de xerabûna exlaqî di hundirê

civakê de diparêze. Herî zêde xizmeta burjûvazîyê dikin. Herî zêde jin bi navê hezkirina azad, jin dibe weke metayekê. Ev hê sed sal berê jî Lenîn li hemberî vê têkoşîn dikir.

Weke şêwazê civaka bindest, civaka jêrîn qebûl nedikir, red kir. Di roja me ya îro de jî em jî hinek tiştan red dikin û ji me re bê wate jî tên. Çi ne ev tiştên em wan red dikin û wan bê mane dibînin? Ev nêzîkbûnên mulkiyetger, desthilatiya zilam, nêzîkbûnên wer ser esasê hevpeymanên paşverû, ji azadiyê dûr, bi hikumê rêûresman yên di tekiliyên jin û mêr de datînin, têkiliyên zarok û malbatê datînin, em dixwazin ji van xelas bibin.

Lê ev weke çawa hinek îdia dikin, weke serbestkirineke cinsî na, ew serbestkirina cinsî ne daxwaziya civaka jêrîn e, ne daxwaziya karkeran e. Ne daxwaziya cotkaran e, ne daxwaziya jinê ye jî. Ji wê zêdetir malbata demokratîk ne yekalî ye. Tê de jin, mêr û îrada zarokan heye. Mulkiyet tê de tuneye. Wê demê demokratîkkirina malbatê, malbat ji serweriya mêr xelaskirin, ji desthilatdariye û mulkiyetê xelaskirin, ew demokratîkkirina mabaltê ye. Ev serdema têkiliyan di vê herêmê de wê karibin pêş bikevin! Bêguman bi demokratîkbûna civakê ve girêdayî ye, bi zelalbûnê ve girêdayî ye. Bi kûrbûyîna felsefa azadiyê ve girêdayî dikarin pêş bikevin. Ji bo vê rexnekirina malbatê û nirxandina wê, demokratîkkirina wê pêwîst e. Ev demdirêj hatine guftûgohkirin, ji lew reli ser wê jî gelek çaran tê rawestandin.

IV: LI ROJHILATA NAVÎN MILLIYETGERÎ, DÎN, MEZHEB, QEBÎLE Û EŞÎR E

1-Li Rojhilata Navîn Bandora Ol(Dîn), Rêol (Mezheb) Û Rêçolan(Terîqetan)

Pêdiviya Rojhilata Navîn gelekî bi nirxandinê heye. Li Rojhilata Navîn mirov bê dîn nikare bijî, dîrok tên guhertin, zeman tên guhertin, lê bê dîn û jiyana giyanî nikarin bijîn. Wê demê ev taybetmendiyên mirov in, ji bo vê tesbîtên Rêbertiyê di parêznamen dawiyê de jî vê dibêje; “mirov metafîzîk dijî.”

Metafîzîk çî ye; milê mirov yê giyanî her demê heye. Ev ferq û cudatiya di navbera mirov û ne mirov de nîşan dide. Bi metafîzîkê dijî, cîhaneke mirov ya giyanî heye, ûtopiya mirovan heye. Mirov tenê hebûnek biyolojîk nîne, giyanî ye. Li ser esasê wê cîhana giyanî exlaq, şewaza jiyane, ya danûstandinê û karkirinê datîne.

Ji lew re bê dîn mirov nikare bijî. Li ser vî esasî teoriyên ku xwestin xwe bikin şûna dîn, li Rojhilata Navîn bi ser neketin. Nasyonalîzmê û sosyalîzmê jî xwestin weke alterternatîf li hemberî dîn, li hemberî wê jiyana giyanî xwe bi cih bikin, li Rojhilata Navîn bi ser neketin.

Wê demê bi redkirinê, bi înkarkirinê ev rastî ji holê ranabe. Ji ber ku dîn ne 1400 salî berê çêbûye, ne 2000 salî berê jî çêbûye, ji roja roj de heye. Nav guhertine, sîstematîka xwe guhertiye, formîlasyona xwe guhertiye, hinek prensîbên xwe guhertine, bi vî rengî pêş ketiye. Lê her hebûye.

Animîzm jî dîn bûye, xwezaya zindî, di kevir, dar, hinek pîroz kirine, ew jî dîn bûye. Her tişt zindî dîtiye. Totemîzm jî dîn bûye, ji bo xwe totem çêkirine. Bi renekî sembolîk weke

hêza xwe ya giyanê jê girtine. Pût jê çêkirine. Jê û şûn da dînê pir Xwedayî û yê Yekxwedayî heta roja îro hatiye.

Wê demê li şûna giyan, metafîzkê ji bo mirov nayê guher-tin. Mirov bê wê nikare bijî. Ji bo vê hewldanên mekanîk dema tu li şûna dîn tiştêkî din bidî çandin, bi zorê, yan jî bi hewl-danên cuda cuda tu bixwazî pêk bînî, li welatên dûrî me û tecrûbên partiyên nasyonalîst û partiyên komunîst li herêma Rojhilata Navîn îflas kirin. Di enyê de êrîş kirin, înkâr kirin, red kirin, wê îfals kir.

Li Rojhilata Navîn dîn weke tiştêkî, pêdiviyeye ji rêzê, se-raser nîne. Dîn nasname ye, nasnameya mirov e. Hestên wî/ê, hezkirin û acizîya wê/î, pîvanê wî/ê yên exlaqî ne, hema hema li ser dîn şêkil digire. Ji bo vê bê wê nikare bijî.

Li ser vî esasî divê em dîn weke pîrsgirêkekî cidî bigirin dest. Di qeyrana Rojhilata Navîn de rolekî sereke dileyîze. Ji ber çî? Ji ber ku dîn heta niha bi rengekî rast nehatiye raform-kirin. Li gorî pêdiviya civakê şêkil nestandîye, li gorî pêdiviyê civaka îro şêkil nestandîye. Ti carê ji desthilatdariyê dûr neke-tîye, ji bo vê jî timî bûye sersebebê qeyranan.

Di qeyrana Rojhilata Navîn de bûye xwedî bandor. Desthi-latdarî bi dîn xwe îfade dike. Ji bo vê jî muxalefetên civakê tesfîye dike, hewldana raformkirina dîn jî bi ser neketîye. Ji ber ku desthilatdariyê dîn ewqasî pîroz kir, mutleq kir, bi taybetî Quran u hedîs, wesfê Xweda, wesfê Pêxember û Pê-xemberê dawiyê ye, Xwedayê herî mezin e, her tiştî digire, dibihîze, dizane. Ev bûn sersebebê nîqaşkirina wê nêzîkbûna ji nîqaşê re weke guneh hate hesibandin û desthilatdariyê ji holê rakir.

Ji ber çî? Ji ber desthilatdarî bi pîrozkirina dîn, pîrozkirina xwe kir rojevê. Dî roja me ya îro de jî ev rewş berdewam e.

Împeratoriyan hemû tişt bi dîn li ser gel tepisandin. Împeratoriya Osmaniyan herî zêde dînê Îslamê daxebitandin. Bi taybetî jî Sunitî esas girt û weke nasnameyeke ideolojîk ji bo xwe esas girt û bi vî rengî karîbû desteka gelê Misilman di herêma de bigire û li dijî Ewrûpa şer bike, li dijî Xiristiyanan şer bike û bibe împeratoriyeke mezin.

Ji bo vê desthilatdariya siyasî ji reforman re na, ji demokratîkkirinê re na, her demê ji dogmatîzma dînî re xizmet kir. Di dogmatîzma dînî de karîbûne sedemên hebûna xwe peyda bikin. Mijareke her demê ji bo xebitandinê destdayî ye. Ji bo vê weke çawa tune, em nêzîk bibin pirsgirêkeke cidî ye. Yanî mirovekî şoreşger êdî nema dikare wiha bifikire. Em zêde ji nedîtî ve nêzîkbûn. Bênxir me nîşan da. Em pê re eleqeder nebûn. Lê em bala xwe bidinê, heger em wiha berdewam bikin, niha li bakurê Kurdistanê, li derên dîtir bi milyonan di bin durûşmeya "bijî Rêber Apo" de derdikevin kolanan, lê ev demborî ye. Ji ber ku mirov lê temaşê dike, hewldanekî ku vê tevgerê qanalîzeyî nasnameyekî din, cihekî din bike heye, ew jî dîn e, pîr bibandor e. Li hemberî wê tu dîn înkâr bikî, tu nikarî li hemberî wê şer bikî. Ji nedîtî ve tu nêzîk bibî tu nikarî şer bikî. Ji bo vê di meselê demokratîkkirin, reformkirina Îslamê de divê em bi îsrar bin, hêz bidinê, em bi xwe nikarin bikin, lê divê em hêz bidin vê bizava reformkirin û demokratîkkirina wê.

Ji ber ku berovajiyê wê Îslama siyasî heye, Îslama siyasî çi ye? Îslama siyasî li ser diyanetê hinek nîrxan bardike, diçîne û bi vî rengî dibe desthilatî. Yanî Îslamekî li gorî xwe pîvanê wê datîne û bi wî rengî dibe desthilatdar. Rêka desthilatîyê ji bo xwe berdewam dike, weke amûrekê desthilatîyê ji bo xwe pê peyda dike.

Em dîn weke amûra desthilatîyê ji bo xwe esas nagirin dest. Em dîn hêza exlaqî di civakê de dixwazin bigirin. Ji bo vê divê di reforman re derbas bibe û divê demokratîk bibe. Yanî bi desthilatdariyê re nebe yek. Di civakê de hêza exlaqî peyda bike. Liv û tevgera mirovan di çarçoveya exlaqê mirovî de karibe kontrol bike. Bi qanûnê na, bi hêza exlaqî. Dîn divê vê mîsyonê bigire ser xwe. Li ser vî esasî em bixebtin û vê bizavê xurt bikin û pêş bixînin.

Li Rojhilata Navîn ti carê dîn ji desthilatdariyê qut nebûye. Heta niha jî hinek dewlet bi dîn hikum dikin û hinek jî bi eşke-rehî weke laîq xwe nîşan didin, lê di esas de dîsa bi rengekî dîndarî bi awayekî dogmatîk hikum dikin.

Lê belê emperyalîzm bi taybet di dema dawiyê de dîn pir ji bo xwe bikar anî. Desthilatdariyê dîn gelekî ji bo xwe bikaranî. Terîqet û mezheb çêkirin, li ser van mezheban pir bi kinahî be jî, em ê yek bi yek rawestin.

2-Derketina Mezhebê Şîa

Şîa kî ne? Şîa ango partiya HZ. Elî û kesên terefdarên Elî. Lê ev tenê nêzîkbûneke dînî ye, nêzîkbûneke siyasî ye. Rast e, aligirên Elî hebûn, lê şîatî ji aligirbûna Elî bêtir miliyetgeriya Fars û ya hinek kesên din, şîatî ji bo xwe esas girtin û di nava sîstema Erebbî de da ku nehelin. Ji bo xwe weke nasnameyêke neteweyî girtin. Ji bo vê niha mînak li gel Farsan şîitî hakim e.

Armancên wê yên siyasî ne. Bêguman çavkaniyên wê yên exlaqî jî hene. Hinek kesan piştî ku Husên hatiye kuştin poşman bûne, ka çima di dema wê de destek nedanê, li hemberî vê bêmafîyê derneketin û ezabê wîjdanî dikişînin. Ji bo vê carna li xwe didin û hwd...

Lê Fars ji bo ku teybemendiyên xwe weke netewe weke gelekî ji Ereban bide nîşan dan, ji aliyê dînî de jî ji xwe re mezheb dane nîşandan. Di rêka wî mezhebî de taybetmendiyên xwe yên neteweyî dane jiyîn.

Ji lew re di nava şîa de yên curbicur hene. Şîayên diwanz-deh îmamî hene. Weke çawa li Îranê. Ev çi ne, di rastiye de ew kevneşopiyeye kevn di dîndariye de didin şopandin. Li benda xelasiye ne. Kî ye? Yên wan xelas bike, Mehdî wê wan xelas bike. Mehdî kî ye? Mehdî Îmamê 12'an ye di sala navbera 870'î de wenda bûyî ye. Navê wî Muhemed Mehdî ye, li gorî tê gotin, wê carekî din sax bibe. Lê ew dibêjin wenda bûye, kes nizane bi ku de çûye. Wê çareke din vegere û Şîaye xelas bike.

Ji ber wê her kesên wer hinekî bi nav û deng derdikevin, tavilê Şîa dibêjin; “gelo ev ne Mehdî be?” Ji lew re dema Xumeyînî jî ji Fransa vegeriya û ji balefirê daket hinekan tavilê di navbera xwe de heman gotin; “Dibe ku Mehdî ev e!”

Dîndarekî demokrat ye Îranî hebû navê wî Ayetulah Telqanî bû. Telqanî di ber xwe de dibêje; “Heger Mehdî be bi balafirê nayê, wê bi tiştêkî din bê.” Her demê wer li vegera Mehdî digerin, ka wê kengê bê û wan xelas bike. Hinek hene heft Îmaman esas digirin, yê ji zuriyeta Elî. Îsmâîlî bi xwe jî ji van e, heft Îmaman esas digirin.

Ew terîqetek e, mezhebek e, lê ne ye desthilatdariye ye, her demê derveyî desthilatiye ye. Batinî ye, ango veşartî ye, xwe bi xwe bi rêxistin dike. Heta hinek milên wê yê pergala konfederal hene. Dada wê heye, dadgeha Îsmâîlî heye. Şêwazên wê yê aboriye hene. Mirovên xwe xwedî dikin û ji wan re dûkanaan vedikin, wan didin xwendinê. Bi vî rengî weke komeke cihanî ye. Li Sûriyeyê hene, Îran, Ewrûpa, Pakistan, bi vî rengî xwe didin meşandin.

Hinek hene cuda ne, rast e. Şîa ne, lê ne weke Şîayên Îranê ne. Mînak niha hinek li Yemenê hene navê wan Zeydî ne. Yê ku di vê dema me de car bi car li dijî dewletê şer dikin. Ew jî Şîa ne, lê ne Şîayên weke yên Îranê ne. Ew xelîffean jî qebûl dikin û dibêjin; Ebû Bekir jî baş e, Osman jî baş e, Omer jî baş e. Ev hemû jî xelîfe ne, lê di esas de ji Elî hez dikin.

Lê Şîayên Îranî ji Ebû Bekir aciz in, ji Osman nefret dikin û jixwe Omer naxwazin, navê wî jî bînin ziman. Bi vî rengî di rastiye de teybetmendiye xwe yê neteweyî û civakî di rêka van dînan de diparêzin.

Elewî ji Şîatiye bi temamî cuda ne. Taybetmendiye wan ên dînî jî cuda ne, bi vî rengî têkoşîna xwe li hemberî zilmê bi Elî rave dikin. Bi qebûlkirina Elî, hezkirina ji Elî re, bi vî rengî wek dîne çîna bindest ên ku timî kedxwarî li ser wan tê meşandin, bi vî rengî didin meşandin.

Niha di roja me ya îro de ev mezhebên hene, hema bêje ji aliyê desthilatdariya siyasî ve tê bikaranîn. Her çiqasî çavkaniye wan ên mirovî bin jî, lê ji aliyê desthilatdariya siyasî ve tê bikaranîn.

3. Di Roja Me Ya Îro de Liv û Tevgera Wehabiyên

Em ê li ser hinek xetayên di roja me ya îro de rawestin. Yek ji wan tevgeran ya ku divê em li ser rawestin, tevgera Wehabiyên ne. Wehabî di dawîya sedsala 18'an de yanî 1780'î û şûn da, li girava Erebi li herêma ku di roja me ya îro de jê re Siûdiya Erebistanê tê gotin, li wir derketiye. Li ser neslê kesekî bi navê Muhemed Ebdulwehab pêş ketiye.

Ev tevger li gorî xwe tevgerêke antî Rojavayî ne. Tevgerêke Selefî ne, şîrovan, reforman, terîqetan, şêxan, seyîdan, van tiştan hemûyan qebûl nakin. Lê dîn qebûl dikin, Quran û hedîsê qebûl dikin. Sunî ne, ji lew re her tiştê derveyî Suniyan li gel wan weke kafir in. Ji Şîayan gelekî aciz in. Ji terîqetên din aciz in, nefretê ji wan dikin û qebûl nakin. Di heman demê de li dijî Rojava ne.

Vê tevgerê çî gotin, gotin; Osmanî lewaz in, pirsgirêkan dijîn, ji ber ku ji rêka dîn derketine. Ewrûpa pêş dikeve, felsefe, zanistî, hilberîn, teknîk pêş dikeve û wê êrîşî me bikin. Hem ji bo sererastkirina tiştên ku di dema Osmaniyan de xerab çêdibin, hem jî ji bo berxwedana li hemberî Rojava weke tevgerê derketin pêş. Bi navê tevgera Wehabî, di roja me ya îro de jî di kesayetên weke Usama Biladin de berdewam dikin. Rayedarê Siûdiyê jî hemû Wehabî ne.

Ev selafî ne, ango vedigerin serkaniyê, Quranê û Pêxember esas digirin. Weke dîn tiştêkî dîn qebûl nakin. Fanetîk in, asê ne, dijwar in, tekfîrî ne. Ango yên ji derveyî Misilmanan kafir dibînin, ji lew re jî şidetê esas digirin.

Lê belê em bala xwe bidinê her demê ji aliyê emperyalîzmê ve hatine xebitandin. Ji aliyê kapîtalîzmê ve hatine bikar anîn. Îngilîzan çawa ji vê tevgerê sûd wergirtin? Ev tevger di dil xwe de li dijî Ewrûpayê ye. Lê Îngilîzan dît ku Osmaniyan rexne dikin, ê Îngilîz jî ji ber ku li dijî Osmaniyan e, ji bo vê Îngilîzan ev tevgera Wehabî li dijî Osmaniyan dan xebitandin û berxwedana destpêkê ya Ereban li dijî Osmaniyan li Siûdiyê dest pêkir. Tevgera Wehabî rolek esasî tê de lîst û bi alîkariya Îngilîzan ev rola xwe lîstin.

Di roja me ya îro de jî tevgera Wehabî di bin venêrîna CIA de, di rengê Teleban û Bin Ladin de li Afxanîstanê li dijî Sov-

yetê şer kirin. Ev tevgerek dînê ye, ya girîng em vê fêm bikin. Ev tevger çiqasî dikare mirovan li dora xwe kom bike. Ango jixweber bû ku CIA hate Siudî Erebanê û gotin; “ka ji bo me yekî peyda bikin ku berxwedana li dijî Svyetê li Afxanîstanê bi rêxistin bikin.” Ev bi zanebûn bû, ji ber ku tenê bi tiştê dika-rîn li dijî Sovyetê derketana. Ew jî li ser esasê parastina Îslamê ye. Ji lew re CIA hatin Siudiya Erebanê, piştî Sovyetê di sala 1978’an de Afxanîstan dagir kir, Amêrika (CIA) çû Siudiyê Eerbanê û ji malbata qiraliyetê re got; “em dixwazin yek ji we ji bo berxwedana li dijî Svyetê bi navê Misilmaniyê cîhatê pêşbixîne, em dixwazin yek ji we bê û wê berxwedanê li derdora xwe birêxistin bike.”

Ji malbata qiral kesek derneket ku biçê Afxanîstanê, lê malbateke weke ya qiral, weke wan dewlemend û xizmên mala qiral, bi eslê xwe Yemenî, lê li Siudiyê Erebanê dijîn. Lê pir û pir dewlemend in, hemû bînayên li welatê Kendavê di bin navê şîrketên wan de tên kirin. Jixwe Wehabî ne. Ev Osama Binladin ji wê malbatê ye. Wî got ez amade me û ji lew re bi vî rengî derbasî Afxanîstanê kirin. Ereban, Misilman û ji derên cîhanê yê cuda cuda li wir kom kirin û weke tevgereke Îslamî li dijî dagirkirina Svyetê bi kar anîn. Di dil xwe da ji bo rizgarkirina erdê Misilmanan dan meşandin.

Emperyalîzm bi vî rengî jê feyde dîbîne. Ya girîng di vir de li ser terîqetan Neqşîn e, Qadirîn e, mirov dikare hîna berfireh li ser raweste, lê ya girîng di vir de em vê bigirin dest. Niha li Rojhilata Navîn mezheb, dîn terîqet xalên bîhmalîkirin nînin. Wer tiştên negirîng nînin.

Em bala xwe bidinê Baas ne partiyeke dînê bû, dema li Iraqê bû desthilatdar. ne dînê bû. Lê piştî sî salî Sedam Husên li ser ala Iraqê nivîsî; “Elahû Ekber”, ancax karî bû vegere dîn, da ku li hemberî derve li ber xwe bide. Lê berê tevgereke nijadî, mili,

heta li gorî xwe sosyalîst û laîq bû. Lê carekî din vegeriya dîn, gelek hêzên din jî bi heman rengî ne. Ji ber çî? Ji ber ku hêzek wiha ye, mirov nikare ji nedîtî ve nêzîk bibe.

Niha çî dibe bila bibe, em li Iraqê temaşê bikin, heta sibê bila Amêrika projan çêbike û razemeniyan çêbike, mirovan bikire, peran birijîne, bi çekên xwe û artêşa xwe derbas bibe. Jê heye ku dîzayîn kir, tam dema ku bawer dike ku dîzayîn kiriye, fetwayek ji Sîstanê derdikeve, Sîstanê mercia dînê yê Şîa ye, li Iraqê, nifûsê Iraqê jî sedî şêst şîa ne. Sîstanê jî rêberê wan yê giyanî ye. Fetwayeke Sîstanî hemû planê Amêrikayê serûbinî hev dike. Ev hêza mezheb e. Ji bo vê wer ji nedîtî ve mirov nikar nêzîk bibe.

Yê ku Şahê Îranê hilweşand, jî desthilatiya wî ji hev xist jî dîsa ev bû. Hewza dînî bû. Hewza dînî çî ye? Hewza dînî, di şîayê de mercia dînî ye. Hêza wan zilamên dîndar, Ayetulahên ku li cihekî kom dibin û fetwan derdixînin, e. Ji bo vê ev xalana li Rojhilata Navîn ne tiştên wiha mirov karibe rihet wiha alternatîfê wan peyda bike, yan jî ji nedîtî ve nêzîk bibe û hesaban ji wan re neke. Bi vî rengî jî derî wan mirov karibe tevgera civakî bimeşîne, ew zor e. Ji bo vê demokratîkkirina mezheban, naskirina mezheban, demokratîkkirina dîn, reformkirina dîn, ev yek ji pirsgirêkên bingehîn in. Ka em karibin çawa Îslama siyasî na, lê ya çandî pêş bixin. Hêza wê ya desthilatîyê na, lê ya exlaqî pêş bixin û wê qebûl bikin. Wê bikin hêz da ku em karibin ji wê qeyrana heyî xelas bibin. Ev qeyrana ku dîn û mezheb di qeyrana Rojhilata Navîn de rol dileyîze.

4. Di Qeyrana Rojhilata Navîn De Rola Mîliyetgeriyê

Yek ji pirsgirêka ku di qeyrana Rojhilata Navîn de rol dileyîze û bi bandor e, mesela mîliyetgeriyê ye. Mîliyetgerî wek

nêzîkbûn û têgihêştin, ne berhemeke Rojhilata Navîn e. Xerîb e û biyanî ye. Ev nayê vê wateyê ku qewm, millet û netewe li Rojhilata Navîn tunene. Lê belê miliyetgerî tişteki cuda ye. Miliyetgeriya ku li ser esasê miliyetgeriya dewleta netewe, yan jî dewleta miliyetger(ulus dewlet) ev ji îfadekirina komeke mirovan a bi rêuesm, çand, ziman û ji erdnîgariya wan zêdetir, îfadekirina tişteke din e. Ew îfada çi dikin? Îeda helandina bi zorê, di hindurê neteweyekê de. Yanî îfadekirina serdestkirin, bilindkirina gelekî, neteweyekê li ser neteweyeke re dike. Li ser vî esasî jî helandin, alîmîlasyon, çi bi rengê ramanî be, lê bi giranî jî bi rengê zorê tê meşandin.

Ev raman ne ramaneke Rojhilata Navîn e. Dema ku em vê dibêjin, nayê wê wateyê ku li Rojhilata Navîn netewe, millet, tinebûne, ev hemû jî hebûne. Xwedî taybetmendiyên wiha ne, zimanê wan hebûye, lîteretûra wan hebûye, çanda wan hebûye, erdnîgariya ku li ser diman hebûye. Ev hemû hebûn, lê her demê formîlên siyasî yan jî rêxistinên siyasî, li Rojhilata Navîn vekirî bûne. Jî nêrînê re vekirî bûne. Ev vekirîbûn tê çi wateyê? Tê wateya ku bê neçariya asîmîlasyonê, bi neçariya neqebûlîkirin, yan jî neqebûlîkirina ziman, dîrok, rêuësima kesên din, derfetên jiyana hevbeş her demê hebûye.

Her çiqasî car bi car zorî û zehmetî dihatin dîtin jî, lê her demê hebûne. Ji bo vê heta berî bandora modernîta kapîtalîst li ser Rojhilata Navîn çêbibe, ango beriya sedsaliya nozdan û bîstan, bi taybetî heta wê çaxê li Rojhilata Navîn mozayîkeke pir dewlemend hebûye, pir rengîn û kêman caran bi rengê dijwar wer astengî li pêşiya îfadê hebûye.

Xiristiyani hebûne, Misilmani hebûne, mezhebên cuda cuda hebûne. Dînen cuda hebûn, Xiristiyani, Yahûdî, Misilmani, heta dînen kevn, mîna Bihai, Zerdeştî, Sabia yî, hwd, gelek dînen din jî. Mezheb hebûne, netewe hebûne, lê belê bi taybetî weke

ev qirkirin, şikandin, bi her rengî tunekeirin, asîmîlasyona di vê sedsalên derbasbûyî de çêbûye, di dîroka Rojhilata Navîn de çênebûye.

Ti carê di dîroka Rojhilata Navîn de, wek ku îro nijadperestiya dînî heye, di ya berê de tunebûye. Weke ku îro komên dînî di xeteriya mirinê re rû bi rû ne, beriya vê nebûne. Mînak rewşa Xiristiyanan li Iraqê, Misirê rewşa dînên din, yên weke Bihaî, Zerdeştî, Sadia yî, ti carê weke ku di wê sedsalê de îm-hakirin û asîmîlasyona bi zorê ango helandina qeserî ya bi zorê, di dîroka vê erdnîgariyê de çênebûye. Weke çawa di vê sedsalê de çêbûye.

Ev bandora modernîta kapîtalîst û bi taybetî jî Rêbertî dibêje “lingê sêlê yê ku modernîta kapîtalîst li ser piyan dihêle, kapîtalîzm îndustrûlîzm û delwet netewe” ye, ev berhemên dewlet neteweyê û neteweperestiyê yan jî miliyetparêziya ku Rojava çêkiriye, ne .

5. Miliyetgerî Armanca Desthilatdariyê Ye

Niha miliyetgerî hedefeke desthilatîyê ye, yan jî daxwaziyeke desthilatdariyê ye. Bi burjûvaziyê re pêş ket. Bi burjûvaziyê re çawa pêş ket? Burjûvaziyê ji bo ku karibe hîna zêdetir kara xwe bide maşandin û li ser sermayeyê serwer bibe, tiştên ku çêdike li her derê belav bibe, pêdiviya wê bi bazarê heye. Pêdiviya wê bi erdnîgariya yekbûyî heye. Ji bo vê ala neteweyê rakir. Ji bo vê bi neteweparestiyê bang kir.

Ji ber ku di welatekî de heger çalakiyên jiyane yên cur bi cur hebin, çandên jiyane yên cur bi cur hebin, di wî welatî de kapîtalîzm nikare serwer bibe. Kapîtalîzm sîstemeke navendî ye. Yek welat, yek derî, yek gumrik, yek çand, yek ziman, heta

yek rêûresim, yanî tûpekî/e homojen ji hemwelatiyan çêdike ku karibe ew hemwelatî hem ji wê desthilatiyê re vekirî bin, hem jî ji xerckirina berhemên sermayeyê re vekirîbîn. Zewq yek be, model yek, şêwazê jiyanê yek be, ziman yek be, al yek be û van tiştan pîroz dike. Weke çawa tiştên miliyonên salan e, lê di rastiya de ne yê milyonê sala ne. Di van sêsed-çarsed salên ku desthilatiya kapîtalîzmê de pêş ketine.

6. Di Sîstema Kapîtalîst De Teoriya Neteweyan

Di sîstema kapîtalîst de teoriya neteweyiyê bi temamî bi berjewendiyên desthilatdaran ve girêdayî ye. Ev bi hinek mînakên wiha kin û bi lez em dixwezin bînin ziman, ka bandora wê li ser Rojhilata Navîn çî bû?

Dema ku em teoriya neteweya Almanan digirin dest, em çî tê de dibînin, em dibînin ku hêmanê ziman pir didin pêş. Dema em teoriya neteweya Fransa digirin dest, em lê temaşe dikin ku hêmanê îradê derdikeve pêş. Dema em ya Îngilîzan digirin dest, em lê temaş dikin hîna zêdetir wiha rewşeke ku hinekê zêdetir vekirî ye, lîberal e, di çarçoveya berjewendiyên împêratoriya ku karibe li ser gelek neteweyan serwer be, esas digire.

Alman, ziman esas digirin, lê çima ziman esas digirin? Niha em lê temaşe bikin, li gorî rastiya mesela ku em bigirin dest, Alman weke netewe, weke millet di Ewropayê de pêwîst bû ku neteweyên herî zêde nêzîkî komunalîzmê bin, herî zêde nêzîkî demokrasiyê jî bin. Ji kevin ve li dijî împêratoriya Roma têkoşîn kiriye, şer kiriye, heta bûye sedemeke ji sedemên sereke yê hilweşandina împêratoriya. Yanî berxwedaneke eşîrtî û qebîlan e. Ji bo vê her demê rêbazê desthilatiyê yê wiha xwecihî esas girtin.

Almaniya heta salên 1870'î jî wek dewleteke neteweya yekbûyî nebû. Bi Bismark re bû dewleteke neteweya yekbûyî. Berî wê pir dewlet bûn, bi sedan dewlet bûn. Di pişt re bûn dehan dewlet. Dema ku Bismark yektiya Almanya xist rojeva xwe, wê çaxê Almanya sî û heşt dewlet bûn. Lê belê desthilatdar pêdiviya wan bi dewleteke Almanî e bihêz, tenê ne dewletekê Almanî e bihêz, pêdiviya wan bi împatoriyeke Almanî hebû.

Ji bo vê divê pêşî dewleteke Almanî e xurt çêkiribana. Ji bo dewleteke wiha bihêz hebûya, çi esas girtin? Ji bo dewleteke wiha çêbibe ziman esas girtin. Gelek kes hene bi ziman Alman in, lê ne dewleta Alman de ne. Ji lew re ziman derxistin pêş. Ji bo ku karibin wan dewletên Almanî hemûyan di hundirê dewletekê de yek bikin. Ji bo karibin Avusturyayê bikin parçeyek Almanyayê, ji ber ku ew jî bi zimanê Almanî xeber didin. Parçeyeke Sîwîsre, parçeyeke Fransa. Mînak hinek cihên Fransa hene Alman in, du herêm hene, Alsas û Loren. Ev bi zimanê xwe Alman in. Lê derveyî Almanya dijîn.

Di wir de jî em temaşe dikin, berjewendiyên desthilatîyê çawa bandorê li ser teşegirtina teoriya neteweyî dikin. Fransa ziman esas negirt. Bêguman ziman weke hêmaneke sereke ji bo neteweya xwe esas girt, lê bi giranî bal kişand ser îradê. Ji ber ku gelek kesên bi neteweya xwe ne Fransiz in, bi zimanê xwe ne Fransiz in, lê dixwazin bi ala Fransî bijîn û bi taybetî jî qismeke ji wan herêmen Almanî yên li Fransa ne.

Dîsa dewleteke din bi rengekî din, ango teoriya neteweyî teoriyeke wer xwezayî li ser esasê daxwaziyên gelan, pêş nektiye. Bi temamî li ser esasê berjewendiyên burjûvazîyê pêşketiye. Ji ber ku dewleta wiha bi yek ziman, yek tîp, yek al, yek deriyê bacê bigirin, da ku karibin li ser serwer bin û karibin kontrolê li ser hemû derên welat çêbikin. Ev dewleta

netewe civakê ji civakbûyînê derdixe. Dewletê esas digire. Dewlet bi civakê re têkiliyên ferdî çêdike. Her kesek bi vî rengî bi dewletê ve hatiye girêdan. Ferd bi hevdu ve girêdayî nînin, berpirsiyariya wan li hemberî hevdu ve nîne. Bi vî rengî desthilatdarî xwe mayende dike. Jixwe ev bi beşên kapîtalîzmê re bi berfirehî li ser tê rawestandî.

7. Li Rojhilata Navîn Li Şûna Umetê Netewegerî Bi Pêş Xistin

Lê ev ji bo Rojhilata Navîn tê çi manê? Rojhilata Navîn di derbarê vê teoriyê de zêde agahdar nebû, elaqeder jî nebû. Çima? Umetgerî hebû, Îslamiyet hebû, dînê dîtir hebûn, di nava xwe de gelek qewm û netewe dicivand. Lê belê hilweşandina împatoriya Osmanî û gav bi gav mirovên ku diçûn li Fransa dixwendin, li Almanya dixwendin, li welatên din dixwendin û carekî din dizîvirîn, ev ramanê neteweyî weke ramanê pêşketî, weke rêka xelasiyê bi xwe re dizivirandin û li ser vî esasî pirtûk û xebatên teorîk û piratîk pêş dixistin.

Rêxistin ava kirin, kes pêş xistin. Li ser vî esasî sedsala bîsttan bi taybetî di pêvajoya berî Şerê Cîhanê yê Duyemîn de û piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn, ramana neteweyî pêş ket. Ramana neteweyî ya Tirkîyê, Erebi, Farisî û ramana neteweyî her çiqasî ciliz be jî, qismî ya Kurdî, mecalê xwe rêxistinê zêde nedît û gelek ramanên bi vî rengî pêş ketin.

Lewre li Ewrûpa niha em dibêjin ji bo Fransa dema em xeber didin, em dibêjin cumhuriyeta pêncan. Wê demê ji 1789'an de dema ku cumhuriyet hatiye îlankirin û piştî wê pirsgerêkên ku hatine jiyîn, heta roja me ya îro Fransa pênc serdemên cumhuriyetê jiyane. Ev formalîte nînin. Wê demê her cumhuriyeteke li gorî xwe guhertinek çêkiriye ku bûye serde-

meke cumhuriyeta duyemîn, sêyemîn, çaremîn û heta ya pêncêmîn.

Gav bi gav ew qalibên dogmantîk tek tîp, homojen ên dewlet netewe di nava reforman re derbas kirine. Mînak, heger rojekî ji rojan Fransa rengên cuda derveyî Fransî qedexe bûne, lê îro serbest in. Îro herêmên taybet yên xweser hene, malên taybet yên xweser hene, di Fransayê de tîp qebûlkirin. Wê demê dewlet netewe û cumhuriyet bi vî rengî xwe di nava reforman re derbas dike û gelek welatên din li Ewrûpa yên ku bi rengê navendî û yekalî, yekreng, tek tîp dest pêkirin, îro em lê temaşe dikin ku neçar mane rengê heyî qebûl bikin.

Weke çawa Belçîka û Felemenan, weke çawa Almanya û gelek qewmên din yên di nava xwe de qebûl dikin. Îngîltere û pirsgirêka neteweya Îrlendî, yê Galî, Wîls, Usktlenda, Skoçiya, weke mesela Spaniya Bask, van gelek guhertin di nava xwe de çêkirin. Dîtine weke çawa dest pêkirine, nema dikarin dewam bikin. Ji bo vê hinek rastî qebûl kirine, hemû qebûl kirine, teqez na, hemû qebûl bûne, na. Lê reform derbaskirine.

Pirsgirêka Rojhilata Navîn di wir de ye. Weke çawa dîn digire dest, vê carê millet girt dest. Nîjadperestî, di bin navê şerê em li hemberî dagirkeriyê, siyonîzmê, her demê mesela neteweperestî di nava Ereban, Tirkan, Farsan, pêş xist. Bi giranî van li Ewrûpa xwend in. Yên ku ev anîn. Mînak, Mustafa Kemal, bi temamî kopyakirina tevgera neteweyî ya Ewrûpa ye. Bi hemû milên wê ve, bi taybetî mijara dewlet neteweyê. Unîter, navendî, tek tîp, ji cilan bigire, ziman, cil û bergan, tîpan û her tiştî... Herwiha tevgera Nasirî ya ku bi Cemal Abdul Nasir re dereketî ev jî di bin bandora Ewrûpa de bû.

Kesên ku ev tevger ava kirin, hemûyan li Fransa xwendine, li Almanya xwendine. Tez çêkirine, di derbarê mesela neteweyî de, li ser vî esasî nîrxên neteweyî, qebûl kirine, li hemberî dîngiriyê, sosyalîzmê û li hemberî hemû bizavên din jî. Ev hêza ku ronakbîr, xwendevan di xwe da vedihewan û pala xwe dida çîna navîn, di serdema piştî sala 1945'an û bi şûn da, piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn bi giştî li gelek cihan bûn desthilatdar.

Ev desthilatî, ango desthilatiya vê ramana nasyonalîst, li Tirkîyê û heta astekî li Îranê, dibe ku li Îranê tam weke ku li Tirkîyê serdest bûye, li Îranê tam serbest nebû, di nava Ereban de bi giştî, hemû dewletên Ereban ev serwer bû.

8. Li Rojhilata Navîn Rewşa Dewletan

Niha ev pîrsgirêka dewleta neteweyî cidî ye. Ji ber çî cidî ye? Niha Rojhilata Navîn bi awayeke xwezayî homojenbûyînek tê de tune. Yanî em Sûriyeyê bigirin dest, li Bakurê Sûriyeyê Kurd e. Ji derveyî wê hinek milletên din jî Asûr Ermenî tê de hene. Derekî wê yê din Dorzî ne, Ereb in, Erebên Sunî, ên Elewî, Tirkmen, Suryanî, ev hemû hene. Lê Sûriyeyê niha navê wê ev e; “Komara Erebî ya Sûrî”. Bi çî tê bi rêvebirin, bi partiya Baas tê birêvebirin.

Partiya Baas çî ye?

Partiya Baas li ser esasê yek millet hatiye avakirin. Ev têgihîştin bi rewşa xwezayî re berovajî ye. Ji bo vê asîmîlasyonê esas digire. Kurdan asîmle dike, kesên dîtir asîmle dike, da ku karibe van daxwaziyên xwe pêk bîne.

Iraq, di Iraqê de Bakurê wê Kurd e, Başûrê wê şîa ne, Asûr, Tirkmen, miletên din, Fars tê de hene, heta di dîrokê de, di zemanê xwe de heta salên 1970'yî jî hîna nêzikî sî hezar Sabiyî mabûn. Bi dizî dînê wan cuda ye, zimanê wan cuda ye. Zimanê wan yê Aramî ya kevn e. Wan xwe diparastin, niha ji wan sî hezarî, şeş hezar nemane. Ev hemû hene, lê ev dewlet ji aliyê kê ve tê birêvebirin, ji aliyê partiya Baas ve tê birêvebirin. Partiya Baas bi çî tê nasîn, partiya tenê bi yek millet tê nasîn, Ereb in.

Di welatê Kendavê de, Siudî, Uman, Yemen, Kuwêt, Qater, Îmarat û Behrên, ev û gelek mezhebên din, gelek neteweyên lê dijîn. Hinek netewe hene navê wan kes nabihêze.

Mînak Uman dema tê gotin em dibêjin welatê Ereban e. Lê di hundirê Umanê de bi taybetî jî li herêma Zefarê Miletêk heye, miletê Şearî. Bi zimanê xwe bi rêûresma xwe, bi her tiştê xwe cuda ne. Lê nayên nasîn, nayên qebûlkin. Di encama jîdervehiştinê, weke çawa Tirk li hemberî Lazan dikin, êdî gav bi gav bûne Ereb. Ancax mirovên wan yên mezin dikarin bi zimanê xwe xeber bidin.

Kesên bi nijada xwe Hindî li welatê Kendavê hene. Fars hene. Dibe ku hinek miletên din jî yên ku hîna em jî pê nehisiyabin hebin, lê ji derve de tenê Ereb tînan diyar kirin.

Di welatê Bakurê Afrîkayê de Lîbiya, Cezair, Mexrib, Fas, Tûnis, di cih cihan de dibe ku hejmerek rast û dirûst çêbibe, dibe ku hejmerê herî hindik Ereb bin. Ji ber ku ew welatana jî bi rengê dîrokî jî welatên Berberan bûne. Berber weke miletêkî bi zimanê xwe yê Amazixî ku di salên dereng de, di dema Emewiyîyan de tevî Îslamê bûne û bûne Misilman. Bi vî rengî çanda Erebî nas kirine. Ereb derbasî wan welatan bûne. Lê em di roja me ya îro de lê temaşe dikin ew gelên xwecih, di cih bi

cihan de dibînin ku qedexe ye bi zimanê xwe, xwe perwerde bikin. Nahêlin bi zimanê Amazgixî perwerdê bibînin. Ev tişt car bi car dibe sersebebê tevlîheviyan.

Me Sudan weke dewleteke Erebi nas dikir, lê qismê mezin Başûrê Sudan hemû miletek dîtir e, ew jî Afrîkayî ne. Di gelek cihên din de jî mînak, Garfor Eşîrên Afrîkayî yên Zencî yên ne Erebi li wir dijîn. Erîtûriya, Somalî û gelek welatên din jî wiha ne.

Ji lew re dewleta netewe ya ku weke kopyakirina ramanê Ewrûpa, ramanê neteweyiya Ewrûpa bi taybetmendiyên destpot, dogmatîk, weke qalib li Rojhilata Navîn hat danî. Vê ziyaneke gelekî mezin da. Vê hişt ku rê li ber komkujî, nijadkujîyan vebe, rê li hemberî tunekirina rengan vekir. Tek tîp homojen netewe xwest çêbike, bi alan, sondan, merşan, bi van tiştan derxistin pêş.

9. Girîngiya Teoriyan

Di vê derbarê de girîng e, mirov li ser teoriyê rawest e. Teorî dema ku bi renekî afirandêrî, ragihandin jê re çênebe, ziyaneke mezin dide. Dîmîne weke metnekî ku tu li gorî wê civakê eyar bikî. Mînak, niha gelek caran behsa Kampoçiya tê kirin, Kampoçiya welatekî Hind Çînî li kêleka Veytnamê ye. Kampoçiya heta sala 1975'an jî bindest bû. Weke çawa Viyetnamê, ew jî bindest bû. Dema ku Veytnam rizgar bû, ew jî rizgar bû. Lê dema rizgar bû, partiyeke tê de hikum kir. Navê wê partiyê, Partiya “Xemîr Roj” bû. Ango Xemîrê Sor, Xemîr navê gelê wir e. Serokê vê partiyê kî bû? Polpot bû. Wî li Fransayê xwendibû, tezên wî yên doxtorînê, tezên wî yê bi dawîkirina zankoyê li ser komonîzmê bû. Li gorî wî komo-

nîzm, li gorî civakan pêk nayê, nabe, civak xwe li gorî komonîzmê eyar dikin.

Komonîzm çi ye? Herwiha her kes weke hev e, memur tê de tunene, pere tê de tunene, xwendevan tê de tunene, her kes di zeviyan de dixebite, her kes bi vî rengî nêzîk dibe. Civak divê derbasî vê pergalê bibe. Bi rastî jî wî pêkanînên xwe kirin. Bankayên navendî xerab kirin, gelek tiştên din xerab kirin, memur hemû derbasî zeviyan kirin hwd. Komonîzm li ser civakê ferz kir, ne ku li gorî civakê şîrove kir. Ev bû sersebebê bi rengê mekanîk, qalib û bû sersebebê komkujiyên mezin.

Reqemên fermî dibêjin milyonek di sê salên hikumê Polpot de, reqemên ne fermî dibêjin; sê milyon mirovên Kampoçî hatin kuştin. Heta ku neçar ma Vietnam destwerdan kir û Pol-Pot ji desthilatdariyê avêtin. Di van salên dawiyê de ez bawer dikim mir.

Miliyetgeriya di Rojhilata Navîn de jî Polpotîzm e, weke Polpot kirin. Rastiya civakê qet di ber çavan re derbas nakin. Ji nedîtî ve nêzîk dibin û tenê jiberkirinên xwe ferz dikin. Mînak Tirk çi dibêjin? Tirk dibêjin; li ser vê erdnîgariyê mirovê ku bijî, jê re dibêjin Tirk. Tu dibêjî temaşe bike! Ez ne Tirk im, dîrok û zimanê min cuda ye. Lê ew dibêje; “di fermiyeta îdeolojiya me de wiha hatiye nivîsandin.” Tu yê li gorî nivîsandinê biçî, li gorî rastiyê na. Ji bo vê jî divê tunebe.

Di Sûriyeyê de dibêje Ereb, derveyî wan kes tune. Yek dibêje; Ewqas Kurd hene, dibêje ew Kurdên Ereb in. Lê tiştek bi navê Kurdê Ereb tune, lê dubare dibêje;” ew Kurdên Ereb in.” Ne tenê Tirk dibêjin, Tirkên çiyayî. Mînak di dema serhildana Qamişlo ya sala 2004’an de, wezîrê înfomasyona Sûriyeyê daxwiyaniyek da û wiha got; "rast e, li wir hinek pirsgirêk çêbûne, hemwelatîyên me yên Kurdên Erebê Sûriyeyê, ..."

Yanî çawa mirov ji nav hevdu derbixe û çawa mirov vê hevokê fêm bike. Ne gengaz e, lê nikare derveyî vê jî bêje. Ji ber ku dema bêje, ne Kurd e, ewqasî jî nabe, bêje Kurd in, wê çaxê li gorî mantiqê wan li Sûriyeyê derveyî Ereban kes tune. Wê demê divê formîleke peyda bikin. Ev formîl jî çi ye? "Kurdên Erebe Sûriyeyê." Li gorî wezîrê înforsiyonê.

Yan jî dibêjin, di zemanê xwe de Tirkyê zilm li wan kiriye û hinek Kurdên ku reviyane hatine Sûriyeyê hene, jixwe penaber in, ango multecî ne, ne xelkê vî welatî ne.

Herwiha Iraq, Sudan, Misir bi vî rengî, ev qeyranên mezin çêdike. Dijberiya di nava gelan de çêdike. Ji bo vê jî gelek reng, dîn, netewe di xeteriyê de ne. Di nava xetetiya qirkirinê de ne. Siyasetên neteweperest ji bo tesfîyekirina vê miliyetgeriyê jî têrê nake, hîna zêdetir gur dike, hîna zêdetir vê teoriyê mafdar derdixînin, hîna zêdetir bihanan pêşkêşî wê dikin.

10. Panzehîra Miliyetgeriyê Neteweya Demokratîk E

Ji lew re li dijî wê ji miliyetgeriyê zêdetir neteweya demokratîk, divê ku prensîbên neteweya demokratîk esas bînin girtin, weke çareseriyê. Ev tenê ji gelê serdest nayê xwestin, ji gelên bindest jî tê xwestin. Ji ber ku şovenîzm, miliyetgerî her demî serdest jê fayîdê dibînin. Ji bo vê em îro nikarin bêjin weke alternatîf, li hemberî miliyetgeriya Tirk û Erebe divê ku em jî miliyetgeriya xwe pêş bixînin. Eger em miliyetgeriya xwe pêş bixînin, wê demê em sedeman pêşkêş dikin. Em sedeman pêşkêşî miliyetgeriya heyî û serdest dikin. Panzehîrê miliyetgeriyê, neteweya demokratîk e. Neteweya demokratîk tê de hezkirina netewe, erdnîgariyê heye. Qebûlîkirin heye. Weke nirx parastina wê ferz dike, tê de bengîniya azadiyê heye. Ev tiştên ha hemû tê de hene.

Lê tê de asîmîlasyona bi zorê tuneye, otoasîmîlasyonê qebûl nake. Weke netewe xwe li ser kesê dîtir re nagire. Yanî nirxgeriyeke biyolojî, erdnîgarî, reng, ziman tê de tuneye. Ferq û cudatiya di navbera miliyetgeriyê û neteweya demokratîk de ev e. Ji bo vê panzehîra miliyegeriyê, jixwe neteweya demokratîk e. Ew pêwîst e, esas bê girtin.

Di roja me ya îro de miliyegerî îflas dike û dewleta netewe ya li ser esasê miliyetgeriyê hatiye avakirin îflas dike. Êdî nema dikare millet îqna bike, zanistî, rêxistin çêbûye. Eşkere bû ku hinek tişt nabin, mînak Kurd namirin. Divê hinek dîn nemirin, hinek rengên civakê nemirin. Mînak, li Sudan, li Bakurê Afrîkaya, li welatê Kendavê, em lê temaşe dikin bi rengekî çalak êdî gelek reng xwe bi rêxistin dikin û li ber xwe didin. Nemirin, proja neteweyî ya li ser esasê asîmîlasyonê li Rojhilata Navîn, wê demê nikarîbû bi ser bikeve.

Wê demê bi rengê weke lîberalîzmê yanî miliyetgeriyeke bi rengeke dîtir pêş xistin, ji wê zêdetir neteweya demokratîk, yanî têkiliyê di navbera olan, gelan, mezheban, di hundirê vê herêmê de li ser bingeha nû bîn danîn. Li ser esasê rêzgirtin û qebûlkirinê bîn danîn, wê çaxê pirsgirêk çareser dibe. Ji bo vê îro ji her demê zêdetir ew dema ku mirov karibe neteweya demokratîk weke proje bipolarîze û di heman demê de li cihên cuda cuda, ji Kurdistanê dest pê bike û li gelek welatan pêk bîne. Ew zeman hatiye. Yanî siyaseta asîmîlasyona bi zorê, weke ku bi hilweşandina van rejîman, aloziyên ku ev rejîmana dijîn, weke ku îflas bikin.

Lê wê miliyetgerî li ber xwe bide, miliyetgerî zûzûka naçe. Em bala xwe bidinê Ewrûpa jî ewqasî dilxwe de gotin, dewlet netewe xelas bû, em jê xelas bûn, em ê bibin wek hev, yek cih erdnîgariya Ewrûpa dê bibe weke yek welatî. Lê dema ku hinek ji bo makzagona hevpar di Ewrûpayê de referendûm

çêkirin, di piraniya welatan de nehate qebûlkin. Ji bo vê ancax karîbûne di asta weke qulubeke qayîşokî vê xebarkariya xwe berdewam bikin.

Li Rojhilata Navîn jî jixwe xebateke mezin jê re pêwîst e. Lê belê li Rojhilata Navîn ewqas reng hene, dewlet netewe û asîmîlasyona bi zorê qebûl nake. Ji dewlet neteweya ku tîpeke homojen hemwelatiyeke yekîfî di xizmeta dewletê de, ji wê zêdetir formîlên pozvekirî ji Rojhilata Navîn re pêwîst in. Ji ber ku li ser heman erdnîgariyê gelek netewe û gelek reng bi hev re dijîn. Ji bo vê ew hîna zêdetir wê rasteqînî be.

11. Pêşketina Rêxistinên Qebîle û Eşîran

Ji lew re beriya pêvajoya netewebûyînê, gelbûyînê, dewletbûyînê, hinek rêxistinên civakî pêş ketine. Tenê li ser esasê girêdanên xwînê na, hîna firehtir, erdnîgarî parve kirin. Li ser erdnîgariyekê mane, bi çandên hevpar mezin bûne. Bi giranî jî bi nirxên parastinê, bi pêdiviya bi parastinê pêş ketine. Lewre ev weke eşîret û qebîleyan mirov dikare bi nav bike.

Ev li herêma Rojhilata Navîn bihêz in. Ev nayê vê wateyê ku di Rojava de ev tunebûn. Li Yewnan tunebûne. Lê belê di wê asta ku di roja me ya îro de li Rojhilata Navîn li ber xwe didin, di wê astê de nîne. Bi dewletbûyînên homojen, yanî dewletên mezin yên weke Ingilîz, Fransa, Îspaniya, Holenda, Awusturiya, Italiya Almaniya, ev dewletên ha yên navendî yên ku hema hema di hezar salên derbasbûyî de çêbûne. Di dema qiraliyetê de û pişt re jî di dema burjûvazîyê de hebûne. Ev rêxistinên bi rengê qebîle û eşîran gav bi gav lewaz bûn.

Li Rojhilata Navîn tevî ku dewlet jî çêbûn, tevî ku di dewletan de ramanê nasyonalist jî yên ku çawa di ser eşîran re

be, di ser qebîlan re be, hatin ferz kirin, lê em lê temaş dikin ev rastî nehat wendakirin. Yan jî ji holê ranebûye.

Di ku de mirov dikare vê tesbît bike, rastiya Iraqê li ber çav e. Mînak, Iraq welatekî ji aliyê Îngilîzan ve hatiye dagirkirin, ji împaratoriya Osmanî hate qut kirin. Heta demeke dereng di bin destê Îngilîzan de bû. Piştî wê cumhuriyet hate îlan kirin. Li gorî xwe ramanên nijadî yê radîkal ên nû esas girtin. Piştî wê ji sala 1963'an bi renekî Fîlî, bi renekî fermî di sala 1968'an û şûn da bi hikumê partiya Baas dihate birêvebirin. Bi Ramana milî û neteweperestiya Ereban hate birêvebirin.

Lê di roja îro de Sedam ji bo ku hinekî zêde xwe li ser desthilatdariyê bihêle, di serdema xwe ya dawiyê de eşîretparêzî, qebîletparêzî, esas girt, xurt kir û xwe spartiyê. Amêrika jî îro ji bo ku di Iraqê de ji bo berjewendiyên xwe îstiqrarê, pêk bîne, desthilatdar be, rêbazê wê yê herî dawî pêşxist çi bû? Komên meclîsên hîşyarbûyî bi pêş xist. Kî ne ev komên ha? Serok eşîr in. Hinek serwedari(îmtiyaz), însiyatîf, nifûz û hinek jî pere dan wan, bi wan li dijî dijberên xwe şer kir.

Em dût neçin! Ev rewşa ku di rojeva me ya îro de ye, rewşa Lîbyayê ya heyî. Herî zêde di roja me ya îro de li Lîbyayê behsa qebîle û eşîretan tê kirin. Lê belê di sala 1969'an de dema ku koma bi navê "Efserên Azad" xwe bi nav dikirin, ên ku Qezafî serkêşî ji wan re dikir, gelek kes bûn û komek efserî bûn. Navê koma Efserên Azad li xwe kirin.

Dema ku wan darbe li dijî qiraliyete pêş xistin, li dijî eşîretgeriyê bûn. Li dijî qebîletgeriyê bûn. Ev tiştên ha red dikirin û xwe weke mirovên li gorî xwe nûjen miliyetger dihesibandin. Yekiya neteweya erebî bi giştî weke armanc dabûn pêşberî xwe. Ji bo vê wer xwe bi meselên eşîret û qebîlêyan ve girêdayî nedihîştin.

Heta zêde têkildar jî nedibûn. Lê di roja me ya îro de em lê temaş dikin, ka eşîret çawa hêza xwe nîşan dide û çawa gelek hesabên xwe li ser hevserengiya eşîretan û qebîletan di wî welatî de çêdikin.

Di Kurdistanê de jî ev rewş heye. Her çiqasî em behsa ramanê sosyalîst bikin, ramanê neteweyî giştî bikin, dema ku em bên fektora eşîret û qebîletê, di ber çavan re derbaz nekin, ji nedîtî ve nêzîk bibin, înkâr, îhmal bikin, heta li gorî zanebûna xwe zêdegaviyê li ser bikin, em lê temaşe dikin berovajî bi me ve diteqe. Wê demê ew girêdan weke çawa em teswîr dikin, hîna lewaz nebûye. Ew girêdan, girêdaneke wiha zûzûka lewaz bibe jî nîne. Xetayê ku ji van aliyan ve hatine kirin, encamê wan hîna jî em ji ber zoriyê dikişînin.

Mînak em behsa eşîra Jîrkan dikin, em behsa Qaşoran dikin, em behsa gelek eşîrên din jî dikin. Li her derekê yên wiha hene. Nizanim, li Amedê, li herêma Amedê Badikan, Xîyan, Şegoyan, li Dêrsimê filan eşîr lig gelek cihan hwd, ev hemû hene. Lê mantiqê pozîtîvîzma ku li ser me jî serwer bû. Ji lew re em şoreşger bin, sosyalîst bin. Lewre em bêjin; eşîret çi ye, qebîle çi ye, zemanê wê derbasbûye. Ji bo vê dema ku me xwest em hinek tiştan sererast bikin, hinek astengan li pêşberî xwe rabikin, me ev fektor di ber çavan re derbaz nekir. Ew weke berovajî bi me ve teqîya. Bi vî rengî ziyar da me, heta roja îro jî ev mesele berdewam dike. Wê demê me girîngiya eşîrê û qebîletê di dîroka gelan de fêhm nekiriye.

Eşîret saziyeke neçarî ye û xwe di dîrokê de ferz kiriye. Di dema xwe de, qebîle jî bi vî rengî ye. Dema em van gotinan dihesibînin, ez hinekî li gorî lîteratûra Erebbî tînim ziman, dibe ku li gorî Tirkî eşîret ji qebîletê mestir e. Lê li gorî Erebbî qebîle ji eşîretê mestir e. Gelek eşîret dibin yek qebîle.

Komên mirovan dema ku rû bi rû li hemberî astengiyên jiyane dimînin, pêdiviya bi rêxistinêbûnê dibînin. Yek ji wê rêxistinê jî eşîret û asta wê ya jorîn jî qebîleye. Asta herî jorîn jî konfederalîzma qebîlan ne. Ev pêdiviyên parastinê ne, pêdiviyên jiyane ne. Ev ferzkirin e, wer jixweber nehatine kirin.

Ji bo vê tiştekî ku hebûna mirovan elaqedar bike, eger îro qebîle û eşîret di van welatan de xwedî bandor e. Sedem ji rola wê ya dîrokî ya ku listine. Bi taybetî di aliyê parastinê de, bi taybetî jî parastina li hemberî hewldanên desthilatdariya dewleta navendî. Mînak, dema ku Sumer, Akad, Babil, Asûr çêdibin û berê xwe didin derên cuda cuda da ku serwer bin. Wê demê komên biçûk ji mirovan li hemberî van êrişan nikarin li ber xwe bidin. Neçariyeke, yan jî roleke dîrokî e çalak li ser rêxistinên mezin, yê weke eşîran, qebîlan, konfederasyonên qebîlan, her wiha ev derdikevin pêş. Wê demê wan roleke dîrokî listine.

Ew rola dîrokî dibê sersebebê ku heta roja îro xwedî bandor be. Wer zûzûka ji holê ranebe. Ji bo vê qebîle û eşîret, Rêbertî jî dibêje “Mirov dikare wek çawa rêxistinên civaka sivîl ku rol dileyîzin, mirov dikare bigire dest.” Ji ber ku qebîle dewlet nîne. Qebîle û eşîret rêxistinên xwecihî ne. Xebatên xwe yê hundirîn, pîrsgirêkên xwe yê hundirîn çareser dikin. Ji qanûnan zêdetir, hêza exlaq esas e. Mekanîzma wê ya parastinê ji artêşeke ku bîst û çar saetan bi rengekî profesyonel bi sîlahan bêtir, gelekî şervan in. Yanî mirovên şervan, yê parêzvan in. Ji bo vê ne dewlet in. Ger mirov hîna zêdetir nîrxên wan yê exlaqî esas bigire, li ser vî esasî mirov nêzîk bibe, qîmet bidîyê, pê re bide û bistîne, di çêkirin û lêkirina civaka exlaqî û polîtîk de xwedî rol in. Lê mixabin di roja me ya îro de bi rengekî paşverû tê hesabandin û meşandin.

Mînak, Tirkiyê ji bo damezirandina sîstema çetegeriyê, eşîret esas girt. Di roja me ya îro de emperyalîzm li Lîbiyayê de, da ku li dijî rejîmê kesan rabike ser piyan, eşîretê esas digire. Amêrika da ku hîna zêdetir li Iraqê îstiqrarê li gorî berjewendiyên xwe bide rûniştandin, eşîran esas digirin. Dewlet jî da ku karibin desthilatiya xwe li ser her derê bidin meşandin, em lê temaşe dikin ji girêdanên eşîretgeriyê sûd digirin, banî serok eşîran dikin û wan bi rêxistin dikin. Hinek îmtiyazan, derfetan didin wan ,rêka derfetan li pêşberî wan vedikin, bi vî rengî bi xwe ve girê didin.

Bi vî rengî bi dewletê ve girê didin, li hemberî muxalefeta civakî dibin asteng. Niha ev tiştên xirab in. Xirab in, wê demê em ji holê rabikin, lê em nikarin ji holê rabikin. Ji holê ranabin, eşkere bû ku ranabin. Zûzû ranabin, helbet rojekê ji rojan gelek tişt wê ji holê rabin. Lê belê zûzû ranabin. Di roja me ya îro de heye. Rastiyek e, girêdanek e. Ji lew re demokratîkkirina vê girêdanê pêwîst e. Weke rengê civaka sîvîl, şêwazeke rêvebirina xwecihî, bi hêza exlaq xwe bi rê ve birin.

Li ser vî esasî bi hinek şêwazên perwerdeya demokratîk, eşîret û qebîle, ji bo projeya avakirina civaka exlaqî û polîtîk mirov dikare binirxîne. Lê divê nêzîkbûna jê re hîna bi şiyarî be, divê mirov şiyar be.

Lewre di vir de şovenizma xwecihê, fanatîzma xwecihê, ayîdî xwecihêbûnan em pêş bixin na, em ne ku xwemaliya eşîretan li ser hesabê neteweyan pêş bixînin. Ne ku xwemaliya eşîretê li ser esasê hesabê mirovahiyê em pêş bixin, na. Lê belê em bigihînin astekî ku bi hevdu re nebin raber, bibe yek ji giştî. Ango tekaneya giştî, di nava giştî û gerdûnî de be, mirov bi vî rengî bigire dest wê baş be.

12. Li Rojhilata Navîn Aborî Ne Civakî Ye, Desthilatdarî Ye

Li Rojhilata Navîn aborî qeyraneke mezin e. Mînak erdê zîraî, çem, av, petrol, gaza xwezayî hwd, çavkanî zehf in. Bi taybetî jî, yên xwezayî. Ger ev derfetên heyî bi rengekî baş bèn nîrxandin, wê bandoreke wê ya erênî ya pir baş li ser asta jiyanê bibe. Wê asta xweşiyê li gel mirovan bilintir bibe. Lê belê rewş berovajiyê vê ye û mirov lê temaşe dike ku rewşa gelemperî li Rojhilata Navîn pir xerab e.

Rast e, dibe ku di welatê Kendavê de hinek dewlemendî heye, lê di wir de jî di nava hatinên civakî de, ango yên malê wê civakê û di nav belavkirinê de hendefeke pir mezin heye. Seqetiyek heye, malbatên serwer, yên qiralan, mîran, mirovên wan, mirovên mirovên wan, hemû destên xwe datînin ser serwetên mezin. Hatinên wî welatî bi gelemperî ji bo xwe par ve dikin. Qismekî biçûk didin gelan. Lê belê ji ber ku zêde hatin heye, zêde dewlemendî heye, ev dibe sersebebê ku mirov weke çawa feqîrtiyeke li Misirê, Iraqê, Sûriyeyê, Tirkîyê dibîne, mirov li wir nabîne. Lê dîsa jî hendefe di navberê de heye. Nakokî di navbera tiştên ku tê û di aliyê reng û şeweyê belavkirinê de heye. Reng û şeweyê belavkirinê heta asta dawiyê li ser esasê zordariyê ye.

Di welatên din de rewş hîna xerabtir in. Ev ji çi tê? Niha ev dewletên hene, rewabûna wan tune ye. Bi derban, bi alîkariya derve, bi vî rengî li ser desthilatiya mane, dimînin. Bi hêza leşkerî, îstixbaratê, desthilatdariya xwe didin meşandin. Ji bo vê dest datînin ser malê giştî. Aboriyeke serbest, aboriyeke li ser esasê pêdiviya mirovan di van welatan de tune ye. Dewlet pêdiviyên gel tesbît dike, wê li ku genim bê çandin, li ku wê pembû bê çandin, petrol wê çawa bê firotin, bihayê wê çiqas

be, ucureta karkeran, yê cotkarî, ev hemû ji aliyê dewletê ve tên danîn.

Li ser esasê pêdiviya mirovan bi hilberînê û aboriyê, ev tiştên wiha tunene. Di van welatan de tune. Li Rojhilata Navîn desthilatdarî komek û şirketeke dizan e. Tenê didize. Ti alîkariya vê komê bi pêşxistina aboriyê tune. Niha dewleta kapîtal jî ji bo ku mulkiyeta taybet mezin bibe, ji bo piyasa serbest û gelek tiştên din xizmeta kapîtalê dike. Sermayeyê zêde dike, karxanan çêdike. Pazarê peyda dike hwd. Teşwîq dike, însiyatîfên takekesî teşwîq dike, heta astekî bandora vê di aliyê erênî de li ser rewşa jiyanî ya gelan çêdibe.

Lê dewleta Rojhilata Navîn vê nake, vê asteng dike, hemû peyanên (teşbusên) takekesî di aliyê aboriyê de asteng dike. Tenê dewlet heye. Ji bo vê em bala xwe bidinê li Misirê ji %70, feqîr in. Bêtir ji % 20'an di bin sînorê birçîbûnê de ne. Bi hezaran mirov di mezeran de radizên. Mînak di Misirê de mezer çawa ne, xanê ne, di wir de radizên, her malbatek ji bo miriyên xwe xaniyekî çêkirine û di wir de vedişêrin. Bi hezaran mirov di wan mezeran de radizên. Cih tune lê razên, birçîbûn, zilm, feqîrtî, bêperwerdebûyîn û her tişt heye. Lê li Misirê dewlemendên herî mezin yê cîhanê hene. Eşkerek bû ku Mubarek yek ji sê dewlemendên cîhanê ye. Serwerta wî di navbera çil-heftê milyar dolar e. Ev Mubarek e, vêca zavayên wî, xezûrê wî, berpirsiyarên wî hwd, malê dewletê hemû ji bo xwe birine.

Ji lew re dema Mubarek bû serok çi bû? Tiştêk wî tunebû. Herwiha dema dirêj e, li ser desthilatdariyê ye. Berê alîkarê serok bû, di pişt re bû serok. Berî ku bibe desthilatdar, çi yê wî hebûye, leşkerek bû, efserek bû. Mûçek wî hebû, bi mûçê xwe dijiya. Bi mûçan mirov nikare bi milyaran dolaran kom bike.

Ev talan e, dizî ye. Li Sûriyeyê gel hemû di bin asta birçî-bûnê de dijîn. Lê mînak xwediyê dewletê dewlemendê herî mezin in. Li Tunis liv û tevgera malbatên serwer mirov temaşe bike, mînak serokê komarê, hesera wî, almasê di destê wan de hwd, tê bêje van qet ne li Tunis, lê ku derê dijîn! Li cihekî herî dewlemend di cîhanê de ku dibe, li wir dijîn. Di aliyê jîyanê de ewqasî ferq û cudatî di nava serwer û mehkuman de heye.

Em bala xwe bidinê, niha li her dera cihanê firotina goştê keran qedexe ye. Dema dewlet pê dihesa kesên wî goştî bifiroşe, dikin zindanê. Ji wan re dibêjin, çima we firotiye. Lê li Tunis serbest e, ji ber ku eger goştê keran neyê firotinê, wê gelek mirovên Tunisî wê bi salan tama goşt nekin. Jixwe li gorî goştê dinê erzan e, ev tiştê rewya ye, li gorî qanûnên dewletê tê firotin. Di vê astê de feqîr in.

Niha ev nakokî heye. Ji bo vê aborî li Rojhilata Navîn tune ye. Talana dewletê heye. Yê dibe desthilat ew dewlemend e û aboriya li Rojhilata Navîn teşebusê takekesî, heta yê mulkiyeta taybet jî nînin. Ji ber ku mulkiyeta dewletê ye. Mulkiyeta taybet jî asteng dike. Ji bo vê desthilatiyên li Rojhilata Navîn, bi taybetî ev desthilatiya Baas, Nasirî, Burjûvazîyên biçûk, miliyetgerên radîkal, ev piştî bûn desthilatdar ew rêûresma sermayeyê, ticaretê yê li Rojhilata Navîn jî tesfiye kirin.

Mînak, li Sûriyeyê çînekî ticaran hebû, dewlemend hebûn. Heleb di cîhanê de navendekî ticaretê dihat nasîn. Ew îro tune ye. Çima? Ji ber ku tesfiye kirin. Hêzekî aborî derveyî kontrola xwe nahêle. Mînak, tiştê wiha ye, di zemanê xwe de li Sûriyeyê Serok komarê Sûriyeyê Hafîz Esed hebû, birayekî wî bi navê Rifat Esed hebû, ew jî serokê hêzên taybet bû. Birayekî wî din jî hebû ew jî serokê xebatên civakî û dînî bû. Weke din malbat, ger çi hebe her yek ji wan xwedî erkekê wan hebû.

Bazirganekî Sûriyeyê yê bi nav û deng, navê wî Nezîr Hedaye bû. Nezîr Hedaye yekî dewlemend bû, xwest ji Japoniya maşînên sûzûkî bikire û bîne. Ev maşîn çar tekel in, biçûk in. Lê belê ji bo vî karî bike divê ku dewlet pê re alîkar be. Diviyabû erêkirina dewletê hebûya. Bi tena xwe nikare, ji bo vê neçar ma ku birayê Hafîz Esed bi xwe re bike hevkarê (şîrîkê) xwe. Refat Esed yê ku niha li mişxetiyê ye, li derve ye, ew bi xwe re kir şîrîk. Wê demê Refat Esed jî bi bandor bû di Sûriyeyê de. Rewşa wî weke ya niha nebû.

Em bala xwe bidinê ew zîlam dewlemend e, perên wî hene, bazirgan e, diçe dewletekî ticaretê imza dike û bazirganiyê dike. Wê tiştan bi perên xwe bikire û bîne bifiroşe, lê belê yek ji dewletê bi xwe re dike hevkar. Ew ê dewletê ne qurîşek pere didiyê ne jî karekî dike, tişteki nake, lê dibe hevkarên (şîrîkên) hevdu. Nîvê fayîdê jê re dimîne. Bi çi? Ev hemû bi imzayekê dibe. Wê çi imze bike? Yek wê bacekî kêmbike, ji ber ku hêza kirînê li gel xelkên Sûriyeyê kêmbike, lewaz e û her kes nikare tiştên biha bikire. Ji bo vê divê ku bacê daxîne da ku erzan be û karibe di piyasê de bifiroşe.

Ya duyemin divê ku li hemberî wê amûrê ti alternatîfê nehêle. Wê demê di Sûriyeyê de amûrên herî belavbûyî yên sê tekel bûn. Biryarek derxistin û ew qedexekirin. Qedexekirin da ku yê xwe bidin firotin, lê nîvê fayîdê digirin ji ber ku dewlet in.

Ji lew re dewlet li Rojhilata Navîn teşebusên serbixwe û rêrûesma bazirganî jî tesfîye kirin û her tişt talan kirin. Îstixbarat xurt kirin, artêş bi hêz kirin û van ji bo werdoza neteweyî na, bi giranî ji bo çewisandinê li ser gelan çêbikin.

Li ser vî esasî vê carê modernîta kapîtalîst ya ku bandora wê li ser van welatan di aliyê aborî de çi ye? Di aliyê makînekirinê

de ye, endustriyalîzmê de ye. Endustriyalîzm bi navê xwe jixwe tişteki ji derveyî pêdiviya mirovan e. Endustrî cuda ye, endustriyalîzm cuda ye. Ango senaî cuda ye, senaîgerî cuda ye. Endustrî pêwîst e, ji bo pêkanîna pêdiviyên civakî pêwîst e. Pêdiviya mirovan bi amûran heye, bi gerecê heye. Lê endustriyalîzm çi ye? Endustriyalîzm dema ku hilberînê dike pêdiviya mirovan ber çav nagire. Kar ber çav digire, ka wê çiqasî qezenc bike. Ji bo vê em bala xwe bidinê endustriyalîzm têgîna serfkariyê pêş dixê, îsrafê pêş dixê, tesfîyekirina madeya xam pêş dixê. Tesfîyekirina keda mirovan pêş dixê.

Ji ber ku her hilberînê dike, ji ber ku derveyî pêdiviyên hildiberîne. Bi bomberdomana çandî û ideolojîk mirovan mehkumî serfkariyê dikan. Ji bo vê tu lê temaşe dikî, modela serê salê maşîn, nivê salê maşîn, dawiya salê maşîn. Maşînen ji bo ciwanan, ji bo jinan, ji zilamên karsaz hwd, pêdiviya civakî vê ferz nake. Ango renga reng tiştan derdixîne. Endustriyalîzm ji ber ku kar zêde bibe, qezenc zêde bibe vê pêş dixê.

Ji bo vê endustriyalîzm bi giştî jixwe derveyî pêdiviyên civakê pêş dikeve. Civakê dixê nava zor û zehmetiyê. Deyndar dike, aloziyan tê de çêdike, weke çawa qeyrana mezin ya beriya niha du salan di cîhanê de çêbû. Ev hemû endustriyalîzmê çêkir. Hilberîna derveyî pêdiviyên mirovî bû sersebebê ku hêza kirînê lewaz bibe û di hilberînê de zêdeyî çêbibe, kirîn kêm bibe. Ev bû sersebebê pêxîrtengiyê, xitimandinê û qeyranê. Di encamê de dîsa feqîran baca wê dan.

Feqîr pê êşîyan, zor û zehmetî kişandin, dewlemend û xwediyên karxanan ji aliyê dewletan ve hatin fînansekirin, pere dan wan, dîsa li ser piyan sekinîn. Lê yên feqîr rewşa wan xerab bû.

Vê carê endustriyalîzm li Rojhilata Navîn ti têkiliya wê bi pêdiviya gelan re tuneye. Bi tememî li ser esasê bihêzkirina dewletê ye û berjewendiyên hêzên sermeyadar di cîhanê de pêş dixê. Vê bi xwe re pêdiviyên mirovan li ber çavan nagire. Ji bo vê li şûna xweşiyê feqirtiyê bi xwe re tîne, pêxîrtengiyê tîne, qeyranên civakî bi xwe re tîne, serfkariyê pêş dixê. Mînak, serfkar eger yekî dewlemend be û ji bo xwe xerc bike, dîsa ziyana wê tuneye, lê dema yekî feqîr be û serfkar be, wê demê zor e, wê çaxê wê deyn bike. Vê carê ev dayna bi xwe re gelek pirsgirêkên civakî, exlaqî û tiştên din jî tîne û ev ziyaneke mezin dide.

Ya duyemîn, ziyaneke mezin dide hawirdor, endustriya li Rojhilata Navîn pêş dikeve, qet li hemberî hawirdorê ne hestiyar e. Sîstemeke ku hawirdorê biparêze tuneye, çandekî civakî ku li hemberî hawirdorê hestiyar be, ew jî tuneye. Ji bo vê mirov lê temaşe dike, ji bendavan bigire, ji makînan bigire û gelek tiştên din jî dibin serserbebê ku ahenga ekolojîk ji her derê zêdetir li vir xerab bibe.

Ziwabûn, çolbûyîn, ev hemû pêş dikevin. Ji bo vê jî ev endustrî ziyaneke mezin dide hem ahenga civakî, hem jî li Rojhilata Navîn dide hawirdorê. Ji ber ku bi tememî derveyê pêdiviyên mirovî pêk tê. Bi tememî xwe neçar nabîne ku li hemberî hawirdorê hestiyar be, ango xwedî têgihîştinekî ekolojîk be. Herwiha têkoşîna ekolojîk heta roja me ya îro jî li Rojhilata Navîn weke têkoşînekî bingehîn nehatiye destgirtin. Tevî ku têkoşînekî bingehîn e, lê nehatiye destgirtin, çawati qet nayê destdayîn, heta di cih cihan de weke çawa têkoşînekî luks be, derveyê pêdiviya mirovan e. Ev ziyaneke hîna zêdetir kûrtir dike.

Niha li hemberî vê aborî li Rojhilata Navîn taybetmendiyên wê yên civakî tuneye, desthilatdarî ye. Mulkiyet mulkiyeta dewletê ye. Derfetên ku mirov bi xwe û xwe têr bike nahêle. Ji

bo vê koçberî, bajarîbûneke çexwarî heye, ya derveyî rêbazê mezin dibe. Di derdora van bajaran de hemû tiştên dejenerebûyî, xerabûnên exlaqî, cîneyeta civakî, her tişt tê de pêş dikeve.

Ji bo vê rêka xelasiyê bi pêşxistina mulkiyeta taybet jî nîne. Niha Amêrika dixwaze çi bik? Li şûna mulkiyeta dewletê, mulkiyeta taybet pêşbixe, çîna navîn pêş bixe. Di şexsê Iraqê de vê zêde ji bo mirov bersiv neda. Tam berovajiyê wê di roja me ya îro de mirov li Iraqê ji aliyê aborî ve zêde zoriyê dikişînin.

Hîna bêtir kûrbûna mesafê, firehbûna hendafê di navbera feqîr û dewlemndan de zêde dibe. Di bin navê aboriya lîberal, piyasa serbest û pêşxistina mulkiyeta taybet de, em lê temaşe dikin ku pirsgirêka aboriyê di hundirê civaka Rojhilata Navîn de bi vî rengî qet çareser nabe.

Bêguman hemû rengê mulkiyeta taybet înkarkirina wê em ji bo xwe nakin weke erk, daxwaziyên me ev e, armancên me jî ev in. Lê belê di rewşa îro de hebûna mulkiyeta taybet em qebûl dikin, lê belê mulkiyeta taybet ji bo çareserkirina pirsgirêkên aboriyê li Rojhilata Navîn ne rêbazekî rast e. Hewldanên Amêrika yên di Iraqê de vê yekê îsbat dike. Di roja me ya îro de li Iraqê gelek kes xweziya xwe bi serdema Sedam tînin. Herî kêr wê demê xwarin û vexwarin nedibû derd. Mal avakirin û çêkirin, nedibû derd, lê di roja me ya îro de ji peydakirina malekî dev berde, di xwarin vexwarinê de, di tiştên şewatê de, benzîn, mazot, va tiştan hemûyan bigire dest, hemû bûne pirsgirêk. Sedem ew e ku mulkiyeta taybet, karê esas digire. Bi bihayan dileyîze, di çarçoveya faydeya mezin de digire dest. Bandora vê dewlemndan dewlemendtir dike, feqîran jî feqîrtir dike.

Pirsgirêkê çareser nake. Ji bo vê çare di ku de ye? Çare we-ke alternatîf li hemberî aboriya taybet û piyasa serbest, divê aboriya civakî li Rojhilata Navîn pêş bikeve.

Aboriya civakî çi ye? Aboriya li ser esasê bihevşewirandinê ye. Fonên civakî ne, koparatîf in, komîn in, ev in. Divê ev pêş bikevin. Di gundan de, di bajaran de derfetên pêşxistina vî tiştî heye. Lê nîzîkbûnên eznavend yê dewletê serweriya dewletê li ser aboriyê giyana kolektîf di aboriya civakî de tesfiye kir. Her tişt bi dewletê ve girê da û gelek caran di bin navê koperatîfê de, di bin navê aboriya komînal de, kesên li gorî xwe çêkirin. Mînak, em bêjin, li Sûriyeyê yan jî li Iraqê ne ji xwe ve sosyalîst bûn, li ser esasê sosyalîzmê aboriya sosyalîst pêş dixistin. Koperatîf pêş dixistin, komelên gundiyan pêş dixistin, lê belê ew hemû komelên talanê bûn, yê diziyê bûn. Ji ber ku hemû zilamê dewletê bûn û dewletê ew çêkiribûn.

Bi vî rengî weke îmaj jî, aboriya civakî wenda kiriye, di piratîkê de jî li hemberî tepisandina dewletê nedikarî li ber xwe bide. Niha girîng e, ji nû ve bê avakirin. Li hemberî aboriya taybet ya li ser esasê karê, ya li ser esasê kûrkirina hendefê di navbera feqîr û dewlemendan de, aboriya civakî ya li ser esasê kolektîvîzmê, lihevşewirandinê û di çarçoveya pêdiviyên civakî yê zarûrî de pêş bikeve, divê ev esas bê girtin. Ev rêka çareseriyê ye.

Ji ber ku eger ev nebe, civak mehkumî mirinê ye. Ev werimandina ne xwezayî ya derdora bajaran çêbûye, birçîbûn û feqîrbûna ku li wir tê jiyîn, hilweşandina exlaqî, bilindbûna rêjeya cinayet, ji diziyê bigire, heta kuştinê, tecawizê û gelek tiştên din jî, ev dibin sersebebê ku her kes bawer bike, êdî ev ne rêka çareseriyê ye.

Wê demê divê mirov li çareseriyê bigere. Çarserî çi ye? Vegerandina li çavkaniyan e. Çavkanî dîsa hêzdayîna şoreşa çandiniyê û zîraetê ye. Li ser wê esasê koperatîf û komînên gundan û bajaran pêşxistin e, aboriya xwecihê ya ku li ser esasê bersivdayîna pêdiviyên civakî yên neçarî pêşxistinê ye. Divê yek esas bê girtin. Lewre dema aboriya civakî çêbibe, li ser esasê wê aboriyê pêdiviyên civakê yên din jî pêk tên.

Pirsgirêkên tendurûstiyê, perwerdeyê, xwedikirinê, parastinê, ev hemû tên çareserkin. Ji ber vê weke çawa di aliyê siyasî de rêxistina civaka konfederal derveyî dewletê divê xwe çêbike û bi vî rengî civak ji dewletê bê parastin, ji aliyê aboriyê de jî, divê li hemberî endustryalîzmê, aboriya civakî ya li ser esasê lihevşewirandinê, lihevhatinê, şewirandina civakî, fonên civakî û koperatîfan pêş bikevin.

13. Kapîtalîzm, Endustryalîzm Û Netewe Dewlet

Di aliyê tesbîtan de girîng e ku mirov bi mantiq bîne ziman. Ji bo ku tiştan mirov bîne ziman, divê hêza mirov ya îqnayê hebe. Divê mirov li hemberî rexnan jî li ber xwe bide. Dema ku rexne lê dibin divê li ber xwe bide. Rêbertî her demê vê dibêje “zarok dikarin li dayîka xwe biçin, lê dayîk nikare li zarokên xwe biçê”. Ev tiştêkî xwezayî ye, mirov nikare ji dayîkekê re bêje yaho ev tam li kurê xwe çûye, yan jî li qîza xwe çûye, lê mirov dikare bêje ev kur li dayîka xwe çûye.

Niha ev gotin dema ku Rêbertî di parêznameyê de tîne ziman, pir xwezayî ji mirov re tê. Lê belê mirov dikare vê bêje; Rojhilata Navîn dayîk e, şaneya kokê ye. Saziyên sereke yên civakî li vir çêbûne. Li vir jî belav bûne. Belavbûnekî fîzîkî jî çêbûye, lê bi giranî jî belavbûneke çandî çêbûye. Ev di roja me ya îro de kes nikare red bike.

Ji bo vê em dibêjin, kopyakirin, weke kurtik lixwekirin, şêwazê jiyane, çand, bi giştî modernîta Rojava çareseriyê ji pirsgirêkên Rojhilata Navîn re nayîne. Ji ber ku bi qanûnên xwezayê re dikeve nakokiyê. Weke çawa em dixwazin dayîk li zaroyan biçê. Ji bo vê divê dayîk rêyek û rêbazeke xwe ya çareseriyê ya cuda peyda bike.

Rojava ji nedîtî were dîtî, nabe. Ji nedîtî ve mirov nêzîk bibe nabe. Lê belê divê mirov bi taybetmendiyên xwe re li hev bike, bi hêza xwe ya hundirîn re li hev bike. Dîsa divê mirov bi nirxên xwe yên civakî û çandî re li hev bike, yên erênî, yên ku bi rastiya civakê re ne dijber e.

Niha em derbasî pêvajoyeke wiha bûne. Ji bo vê sekna me ya li hemberî Rojava, ev e. Niha Rêbertî dibêje; modernîte. Divê em li dijî modernîteyê bisekinin. Modernîte çi ye? Sê lingên wê hene. Her lingeke wê gelek tiştan îfade dike.

Ev ling kapîtalîzm, endustriyalîzm û dewlet netewe ne. Ev her sê ling temsîla modernîteyê dîkin. Niha heger em mirov-bûna xwe, civakbûyîna xwe û pêşveçûna xwe li ser esasê ku em van her sê lîngan bi dest bixin û em timî di wê hewldanê de bin, ew wenda kirine. Ji ber ku em di vir de dikevin nav pîvaneke şaş. Em dibêjin; "dema em bûn weke Rojava em ê pêş bikevin. Dema em karibin pîvanên wan bigirin, em ê wê demê pêş bikevin." Wiha çênabe. Çima çênabe? Ji ber ku bi rastî û xwezaya tiştan re berovajî ye. Ya duyemîn jî Rojava vê qebûl nake. Rojava nirxên xwe cîhanî nake.

Rojava tiştên ji bo xwe maf dibîne, layîqî yên din nabîne. Rengekî xerab, ji rê derketî, çewt, van têgînan derbasî her derê dike. Mînak, dema Rojava îsbat bike û bibîhîze ku kulmek bermayiyên nukleer bi dizî li Almanya, Fransa, Îngeltera hatiye veşartin, wê dinyayê li dijî vê yekê xerab bike. Lê gemî bi

gemî tije dikin û tîn li Lubnanê, Yemenê, Sudanê, Misirê vedişêrin. Kes bi wan nahese. Pê bihese jî dengê xwe nake. Bala xwe bidinê, wê demê tiştên ji bo xwe rewa dibîne, ji bo yên din rewa nabîne.

Rojava wan nixên xwe nake cîhanî, ew gotina wê derew e, dibêje: “Em ê nixên xwe bikin cîhanî.” Derewan dike. Ew bihane ye. Bihana dagirkeriyê ye. Dibêje: “Em demokrasiyê tînin, em zanistiyê tînin.” Ka demokrasî, ka zanistî!? Ev derew in.

Ji lew re ev tişt nayên qebûlkin. Wê demê tê wê wateyê ku li vir kes wê çanda Rojava qebûl neke. Çanda Rojava qebûl dikin. Gelek kes dikin. Li Kurdistanê ev qebûlkin heye. Li Rojava, Rojhilata Kurdistanê, li Bakurê, Başûrê Kurdistanê di asta dînbûnê de pêş ketiye. Ev piştî ku di aliyê ideolojiyê de kesên teslîm bûne hene. Lê ev ne rastiya civakê ye, ev nexweşiyek e. Li Bakurê Kurdistanê nexweşî ye, li Başûr nexweşî ye, li Rojhilat û Rojavaya jî nexweşî ye. Rastiya civakê nîne. Civak li ber xwe dide û dixwaze nixên xwe biparêze. Vê dînbûnê rast nabîne û teqlîd nake.

14. Teqlîdkirin Biyanîbûna Îdeolojîk e

Teqlîdkirin biyanîbûna ideolojîk e. Dijmin bi artêşa xwe hat û zêde ziyar neda me, bi komkujiyan hat û zêde ziyar nedan me, lê belê dema ku navenda me ya civakî bandor kir û mirovên wiha di aliyê civakî de teslîmbûyî peyda kir, wê ziyar da me.

Lê belê pirsgerêk bê çareserî nabe. Ji bo vê dema em dibêjin nabe, nayê wê manê ku qet bê bandor e. Pirengî heye. Heta êrîşî nava rêxistina me jî kir. Ev şewazê jiyanê şopandin û

dilbijandinên modernîteyê şopandin. Bi taybetî jî li cihên ku bi Rojava re di nava temasê de ne, di serî de di nava bajaran de, di serî de li Stembolê, belavbûna cihên din jî heye. Lê belê em behsa çareseriyên dikin, derbasbûna ji kaosê dikin. Bi vî rengî çareserî çênabe û civak qebûl nake. Civak li ber xwe dide.

Di van aliyan de divê mirov hîna zêde bi bihna fireh nêzîkî meselan bibe. Bi nerînekî berfirehtir jî lê temaşe bike. Di hinek aliyên din de jî dem derbas dibe, lê hinek gotin mirov bîne ziman wê baş be.

Mînak luksek me ya wiha nîne ku em hemû Rojava red bikin. Ne rast e jî. Ezmûn û dersên ku em ji Rojava bigirin jî hene. Li wir zanebûn heye, zanebûn ne tiştêkî biçûk e. Nasnama çaxa me ye. Dema em li hemberî zanebûnê li ber xwe bidin, wê demê di nava çaxa xwe de em cih nagirin. Ango em biyanî dibin.

Li Rojava mirov li hemberî dewletê bihêz e, li Rojava hestiyarî, di heman demê de ezezî, lîberalîzm, dev jixweberdan, bê berpirsiyarî, ev hemû hene. Lê belê di cih cihan de hêza civaka sivîl jî heye. Mînak cotkar û gundiyên Fransa ji gundiyên Kurdistanê birêxistinîtir in. Zêdetir li hemberî berjewendiyên xwe hestiyar in. Em dikarin dersan ji wir bigirin.

Jinê li Ewrûpa heta astekî maf qezenc kirine. Hîna hestiyarî in li hemberî xwe. Dema zêdegaviyên cinsî li ser pêk tîn, li ber xwe dide. Anora mirov heta astekî hinek qezencên mayende bi dest xistine. Mînak, Polîsekî Alman di ber yekî/e ku di nava mîtingekê de li erdê ketiye, re derbas dibe û pehnekê lê dixê. Ew li erdê ye. Dema ew dîmen di tv de derdikeve, li gel hemû civaka Alman kelecanekekê çêdike, nerehetiyekê çêdike.

Li Yewnan ji bo kuştina ciwanekî, bi rojan heta mehekî serhildan nesekinî. Lê li gel me her roj em bi çîrokên tecawizê

şiyar dibin, em bi kuştina zarokan şiyar dibin, em bi şikandina destê zarokan şiyar dibin, lê reaksiyonek wer cidî dernakeve pêş. Lewre tiştên em ji wir bigirin jî hene, lê nîrxên mirovî li wir hene, da ku ew nîrxên mirovî li ber xwe bidin. Ma hindik komonîst hatin kuştin, hindik karker hatine kuştin, hindik jin hatine kuştin? Heta ku ev mafên ha qezenc kirine. Eger em wî milê civakê, milê civaka jêrîn, milê mirovî ji nedîtî ve nêzîk bibin, wê demê em nakokiyekê dijîn. Ji ber ku di her civakê de du tişt hene. Yek desthilatî ye, ya din jî civak e. Divê em jî bîr nekin ku li her cihekê du tişt hene.

Ji bo vê van xalana mirov wiha bigire dest wê baş be. Modernîta kapîtalîst cuda ye, modernîta demokratîk cuda ye. Divê mirov van ji hevdu cuda bike. Ji lew re di vê çarçoveyê de girîng e ku mirov lîberalîzmê û dogmatîzmê jî bigire dest.

15. Li Gorxwebûn û Dogmatîzm, Ne Guhertin

Niha dogmatîzm ligorîxwebûn, neguhertin, nelêpîrsînkirin, nenîqaşkirin, jiberkirin, nelimandinin, xwe dubarekirin û li-xwebûyîn e. Li derdor çî dibe bila bibe, di jiberkirina xwe de tiştê dizane dixwîne. Ev dogmatîzm e. Dogmatîzm ne tenê nezaniye, zanayî ye jî, xwendiyê jî, bi zimanan dizane, dunya dîtî ye. Lê dîsa jî dogmatîk e. Dogmatîzm tenê ne dîngerî ye, dogmatîzma zanistî jî heye. Ya ku di xwe de îsrar dike. Dogmatîzma siyasî jî heye. Mînak, yek heye îro dibêje ez komonîst im. Wênan rêz dike. Marks, Engels, Lenîn û Stalîn, dîsa behsa proleterayê dike, behsa nakokiyên çînî dike, behsa lîteratûra berî sed û pêncê salî, bêyî ku tiştêkî tê de biguhere dubare dike. Dibêje ez bi prensîb im.

Lê em dibêjin, dunya hatiye guhertin, tişt peyda bûne û ewqasî zanistî peyda bûye. Wê lîteratûra ku me berê ji ber

kiribû, şaş derdixe. Wê demê divê ez dev jê berdim. Lê dibêje, na! Ew tiştê nû şaş e û ez rast im. Dogmatîzm ev e. Di xwe de îsrarkirin e.

Dogmatîzm dikare lîberal be, lîberalîzm sîstemeke cuda ye. Di nava rêxistinê de yaznêdeh taybetmendiyên lîberalîzmê tên hejmertin. Berê me dixwendin û gelek ji wan me ji ber jî diki-rin. Niha jî, hinek ji wan taybemendiyan tên bîra min. Mînak, dibêjin; "dema tu fesadiyê bikî, ew lîberalîzm e. Parastina xetê nekî ew lîberalîzm e. Tu di civînekê de bî, xeber nedî û derveyî civînê nerazîbûnên xwe bînî ziman, ew lîberalîzm e. Li ser hesabê rêxistinê tu maf bixwazî, ew lîberalîzm e." Yanzêdeh tişt in. Lê em dikarin zêdetir jî bikin, rojane jî mirov dikare gelek tiştan bihêjmêre.

Di têkoşînê de lewazbûn, pir têgihîştin, bi hev re jiyandin e. Lê weke tarîf lîberalîzm çi ye? Lîberalîzm lihevhatina bê prensîb e. Lihevhatina kesên ku ne weke hev tên ba hev û bi rengekî bêprensîb lihev dikin, e. Kapîtalîzmê ev rêbaz ji bo tesfîyekirina muhalîfê xwe esas girtiye. Tu jê re dibêjî, ez çep im, ew dibêje, "tişteke nabe, were!" Tu dibêjî, ez komonîst im, ew dibêje "were! Tişteke nabe." Tu dibêjî ez Kurd im; "dibêje were!" Nizanim ez çi me, ew dibêje; "were!" Tu dibêjî temaşe bike, ez ê li dijî sîstema te şer bikim, têbikoşim, ew dibêje; "were!".

Çend mehan derfetên têkoşînê dide mirov, lê gav bi gav bi derfetên xwe yên madî, bi hêza xwe ya ramanî wê têkoşîna te bê wate dihêle û te radest digire. Ji bo vê jî em bala xwe bidinê, di roja me ya îro de medya sîstema Tirkîyê ya olîgarşîk, nijadperst, înkârperst, miliyetparêz, kî temsîl dike? Çepê berê temsîl dikin. Ewrûpa jî wiha ye.

Ewrûpa di demekî de şêwirmendê François Mitterrand Regil Dobrs bû. Ew kî bû? Regil Dobrs yê pirtûka şoreşê di şoreşê de nivîsandiye. Ew pirtûka ku di derbarê şoreşa Amêrika Latînî de gelekî şîrove kirine. Di zemanê xwe de çûye bi Gîvara re li Bolîvya hevdîtîn çêkiriye. Dema hatiye girtin, gototiye; "mixabin ku ez ne hevalê Gîvara me. Heger ez îro dibêjim ez ne gerîla me, ne ji bo ku ez ji gerîlatiyê ditirsim, ji bo ku ez xwe bidim efûkirin, ji bo ku ew şeref bi destê min neket." Wê çaxê wiha bû, lê paşê bû şêwirmendê François Mitterrand. Bi eslê xwe Fransîz bû, çepekî fransî bû. Lê bi mesela şoreşa Amêrika re eleqeder bû.

Lîberalîzm ev e. Dijberê xwe di nav xwe de dihêlîne. Yanî yekîtiya bê prensîb, ji bo vê di wir de dogmatîzm dikare di nav de cih bigire. Jixwe di roja me ya îro de lîberalîzm sîstemê diparêze. Parastina sîstemê muhafezekarî ye, muhafezekarî jî teşeyeke dogmatîzmê ye. Lê belê weke qalîb teqez dogmatîzm lîberalîzm be, lîberalîzm jî dogmatîzm be, di encamê de du gotinên ji hev cuda ne û her yek bi rengekê tê pênasekirin. Mirov wiha bigire dest wê baştir be.

16. Dîroka Rast A Berxwedana Gelan e

Ji teslîmîyetê wêdetir çerxkirin heye, mînak, mirov digihêjin asteke yan wê bimirin, yan jî wê tiştên fermî yên ku li ser wan tên ferzkirin, qebûl bikin. Herwiha ji bo Îxwan-us Sefa jî wiha dibêjin. Zanist her demê dixwaze tiştên heyî derbas bike, lê şîdeta ji aliyê sîstemê ve li ser wan tê ferzkirin, pirî caran ji bo karibin hinek gotinên xwe jî derbasdar bikin, bi qilif û veşartî tevgeriyane.

Ev hemû razîkirina îdeolojiya fermî ye. Lê dîsa jî tiştên zanistiyê di dîrokê de zêde ne. Ne kêma in. Ji aliyê felsefeyê, çandê de pir tişt hene. Ya girîng şêwaza zanistiyê ye. Van bi şêwaz ev tişt derbas dikirin. Mînak, ji xerafetê zêdetir, ji elimandinan zêdetir, şêwaz pêş dixistin. Nexweşî, tip ji şêwaza jiberkirî zêdetir, ya zanistî êdî didan pêş. Ev girîng in, lê eger kesayet û şêwaza wan ya jiyanê mirov bigire dest, kesên herî xerab weke kes û xizmeta sîstemê kiriye, Fransîs Bacon e. Di sîstemê de dadger bûye.

Herwiha Îbn-î Xaldun, di gelek cihan de şêwaza weke fenûfot bi kar aniye. Lê tiştê ji dîrokê re hiştiye, cuda ye. Bacon jî tiştê ji dîrokê re hiştiye cuda ye, lê weke kesayet xizmetkarê sîstemê ye. Ji bav û bapîrê xwe de ji Roger Bacon bigire ta zemanê Fransîs her demê wiha bûn. Lê şêwaz guherî, wan ji mirovan re xizmet kirine, ger nirxandin bi vî rengî be wê tendurûstîtir be.

Ger mirov dîrok şaş nas kir, xerabtir e ku mirov qet nas neke. Mirov dîrokê qet nas neke çêtir e ku mirov şaş nas bike. Ji ber ku dema mirov şaş nas bike, wê demê hêzek dîrokê yê dane meşandin heye, teşe dide kesayeta me, bawerîya me dide rûniştandin. Helwestên me li hemberî meselan diyar dike. Lewre dîrok bi rengê kronolojîk û rêzîkirina buyeran nîne. Bawerî ne, nirxandin in û gelek tişt in.

Mînak derbasbûna Moxolan bê berxwedanî nîne. Welatê Farsan jî bê berxwedanî nîne. Dewletê li ber xwe neda, ji ber ku xelîfên Ebasiyan teslîmî Selçoqîyan bûn. Teslîmî Tirkan bûn. Weke sîstem teslîm bûn. Nikaribûn li ber xwe bidin. Xelîfên ku li ber xwe bidana, bi şêwazeke komplowarî ew dikuştin, yan jî ji erkê dadixistin. Yan jî bi rêkê cuda wiha li ser wan didan meşandin.

Farsan çî kirin, bi renekî din nêzîk bûn. Berxwedanek çors nekirin, lê hinek tiştên xwe parastin, zimanê dîwanê parastin, yê serdestiyê parastin. Lê hukmê jorîn dîsa Tirk bûn. Lê berxwedan jî hebû. Behsa berxwedana Kela Alamutê li hemberî Moxolan dikin. Demeke dirêj jî li ber xwe daye. Ereban jî li ber xwe dane, gelek kesên din jî li ber xwe dane.

Heta li hemberî Misilmaniyê berxwedan çêbûye. Mînak dîroka misilmanan kesên qebûl dikirin, bi renekî neyînî qebûl dikirin. Lê qebûl dikirin. Mînak, Teberî, Îbni Esîr, yên nivîsandine berxwedana Kurdan li hemberî Misilmanan di vê herêma navbera Şehrezor û Erdelan de, bi taybetî Hîlwan, ev berxwedana wan bêhempa ye. Heta yek sax maye li ber xwe dane. Sîstem di aliyê xerabûna mêjî de jî bê îstiqrarbûna siyasî û leşkerî fektorek e. Em bala xwe bidinê eger di roja me ya îro de pirsgirêkên li Rojhilata Navîn hene, sedemên wan rewşa awerte ye.

Rewşa awarte bê îstiqrar e. Mînak, Suriyê ev çil û heft sal e, rewşa awarte dijî. Sedemê rewşa awarte çî ye? Di dil xwe de bi Îsraîl re şer dike. Ti şer mer jî li holê tune ye. Lê bi wê egerê çî dike, timî bê îstiqrarî ye, awartebûn e, civîn çênabin, xebardan çênabin, rêxistin çênabin, ev dibe sêsebebê ku jî çênebe. Ango mirov gêj in. Li Misirê, Îranê, Iraqê rewş wiha ye, wê demê bê îstiqrarbûna siyasî û leşkerî rê li pêşberî xerabiyê vedike.

Lê ger mirov vê bike weke zagonekî mutleq, wê demê pêşveçûna li Ewrûpa ji aliyê Zanistî û teknoloji de divê em înkâr bikin. Ji ber ku Ewrûpa kengê hindik be jî, îstiqrar dît, di sala 1648'an de îstiqrar dît. Di hevpeymanana Vesvaliyayê de, li gorî Ewrûpa yekemîn sazûmanîya cîhanê çêkirin. Gotin êdî divê em bes şer bikin. Heta wê demê mezheb li dijî mezheb, dîn li dijî dîn, dewlet li dijî dewletê, şerê Fransa û Îngilîzan, di navbera Îspaniya Holenda de, di navbera Protestan û Katolîkan

de, komkujiyên li dijî jinan çêbûn, bi navê nêçîra sihirbazan. Hemû bê îstiqrarbûn e, talan e, kuştin e, qirkirin in, pir dijwar bi ser hevdu de diçûn.

Hevpeymanî Vestevaliya bi xwe re îstiqrar anî!? Na, wê jî neanî. Bi dû wê de şerê sed salî, sî salî, hwd, heta şerê cîhanê yekemîn her demê şer bû. Lê dîsa jî Ronasans çêbû, dîsa jî raformasyon çêbûn. Dîsa jî ronakbîrî çêbû. Wê demê ew tenê bes nîne. Wekî din jixwe ew nêzîkbûn, hemû talan, dizî, hemû tişt dibe ku çêbibin, lê esalet dîsa jî li Rojhilata Navîn girîng e. Li Ewrûpa bi taybetî di zemanê Roma de fermanarekî dikarîbû biba împêrator, tevî ku bavê wî ne împêrator ba. Lê li Rojhilata Navîn ev mînak kêr in. Îstiqrar çêbûye. Mînak, em bêjin Pers, her yek li gorî xwe dîrokê dinivîse, lê tiştê heye, bê navber ji sala 550'î heta 350'î yanî heta hatina Skender, weke çawa çaxekî Persan hebûye. Heta bi Qefqasiya, Asya navîn, Makedoniya heta Misirê hikum dikirin. Di sê parzemînan de hikum dikirin. Li her derê rê vedikirin. Sîstema wan a pêşte hebû. Mînak, tiştê ku qiraliyetên Rojhilata Navîn çêkîrine, nîv nîvî yê qiraliyetekî tenê li Ewrûpa çêkîrine. Lê di dema Persan de berovajî ye. Ev cihana hemû di bin hikumê wan de bû, hemû Persepolîs, paytextê wan bi rêkan hatibûn çêkîrin.

Ew gotina ku dibêje; hemû rê diçin Roma, nerast e. Hemû rê diçin Persepolîsê jî. Ji Misirê, Makedoniyayê, ji Asya navîn, angî sê parzemînan cîhanê hikum dikirin.

Ji bo vê ew îstiqrar heye, hêza exlaqî weke ku di sedsalên derbasbûyî de xera bûye, di ti salan de xerab nebûye. Van civak li ser piyan hişt. Di sed salên dawî de di encama bandora modernîte de, ev xerabî çêbû. Ji lew re kapîtalîzm milê wê yê modernîteyê heye. Lewre Rêbertî ji bo vê dibêje; "şerê li dijî kapîtalîzmê, şerê li dijî modernîteyê weke hev nîne." Tu şer li

dijî kapîtalîzmê bikî, ew milekî meselê ye. Lê têrê nake. Şerê li dijî modernîteyê pêwîst e.

Modernîte çi ye? Modernîte, pozîtîvîzm e, pozîtîvîzm zanistiyê ji dîrokê qut dike, ji exlaq qut dike. Ji bo vê meteryalîzma tewş derdikeve pêş. Li ser vî esasî ev xerabûna exlaqî û civakê hîna zêdetir kûr dibe. Ev nayê wê manê ku Zanist ne baş e. Zanistparêzî ne baş e. Ji ber ku milê giyanî ji holê radike. Ji bo vê dema ku Marks Ribar dibêje; "giyana protestanî, giyana kapîtalîzmê ye." Ev tê vê manê, protestanî dîn milî kir, dîn ferdî kir. Dema beriya protestantiyê qiral ji ber tîrsa kilîsê hinek pîvanên exlaqî neçar bû pêk bianiya. Bi protestantiyê ew hevsar jî nema. Ji lew re modernîte ev e. Modernîte di bin navê zanistiyê de, di bin navê reformê de, di endustriyalîzmê de têkiliya di navbera mirovan de tewş, meteryalist û bê giyan dike ku civakê xerab dike.

Niha em li dijî kapîtalîzmê ne. Çi ye em li dijî kapîtalîzmê ne? Em dibêjin, tê de kedxwarî heye. Rast e, kedxwarî tê de heye, lê ev kedxwarî bi çi rewa bûye? Bi modernîzmê rewa bûye. Bi Zanistparêziya wê, bi dewlet neteweya wê, bi têtîngên wê yên endustriyalîzmê, bi van rewa bûye. Ji bo vê ev erênîkirin, li dijî kapîtalîzmê şerkirin, ew şer şerekî serkeftî nîne. Wî şerî mesele xerab kiriye, di roja me ya îro de wî gelek tişt xerab kirine. Em niha pir bi serbilindî dikarin xweziya xwe bi sed sal berê bînin. Sed sal berê zêdetir Kurdayetî bi hêz bû, mirovahiyet zêdetir bi hêz bû, exlaq pir bi hêz bû. Ev nayê wê manê ku em paşverû ne, em xweziya xwe bi tiştên civak li ser piyan dihîştin tînin. Ev nayê wê wateyê ku em bi despotîzmê, împatoriya Osmaniyan rewa bikin. Ew fihûş e, rizandin e, xerabî ye. Lê tevî wan jî civak hebû.

Eger em paşveçûna Rojhilata Navîn, paşdemayîna Rojhilata Navîn, tenê bi wî faktorî rave bikin, ew zêde îqnavê nade. Ji

ber ku rewşên hîna xerabtir di Ewrûpayê de hebûn, bê îstiq-rariya siyasî û leşkerî di Ewrûpa de qat bi qat ji ya Rojhilata Navîn xurtir bû.

Ew buyerên ku em dibêjin di sed salî de carekê çêdibû. Li Ewrûpa di hundirê sed salekî de qat bi qat şer û talanên ji ya Rojhilata Navîn zêdetir çêbûn. Holenda çend caran ji aliyê Îspanyayê ve hatiye dagirkirin, di demekî kin de! Bajarê Îtalya Jenova, Venedîk, Mîlaniya û Roma çend caran ji aliyê Îspanyayê ve hatiye dagirkirin! Di navbera wan de çi qasî şer çêbûye? Pirtûka Prens Makyavelî çi tîne ziman?! Rojane talanê tîne ziman, rojane guhertina destê hikumdariyê ji welatekî heta welatekî dîtir tîne ziman. Ji bo vê formîla wê derdixîne, tu yê çawa hikum bikî, tu yê çawa talan bikî! Eger tu mîr bî tu yê çawa bikî. Eger tu leşker bî tu yê çawa bikî, eger tu diz bî tu yê çawa bikî. Rê û rêbazên vê di esasî de datîne. Ji bo vê di van aliyan de dibe ku di hinek xalan de zehmetî hebin.

Tiştêkî din jî heye. Dibêjin; dîroka Fars weke çawa ji aliyê Yahudiyîyan ve hatiye nivîsandin û her tiştê wê erênî hatiye nivîsandin, ev ne rast e. Dîroka Fars li gorî rengê desthilatiya Asûr, Babil û Akad heta astekî nerm e. Heta astekî însiyatîfa xwecihî tê de heye. Di Fars de sîstema eyaletê heye. Divê mirov ji nedîtî ve nêzîkî vê jî nebe. Yê ev gotîne ji bo dîrokê şaş bide nîşandan, dîrok ev bûye. Lê dejenere bû, hişk bû, lê bi hêza xwe ya leşkerî rahibên xwe muxalifên xwe ji holê rakirin. Manî kuştin, rahibên Zerdeştî ew mişxet kirin, ev hemû hene.

Lê dîsa jî eger mirov li hemberî Asûr, Babil bipîve, bi rengekî îzafî û nisbî tolerans tê de heye. Bi rengekî nisbî însiyatîfa xwecihî tê de heye. Bi vî rengî karibûye li hemberî Yewnan şer bike, bi vî rengî karibû ji Afrîkayê, Asya navîn heta Makedonyayê hikum bike. Eger em van tîştan hemuyan red bikin û tenê bêjin; rêbir bûn, talanker bûn, ti nêzîkbûneke wan a siyasî tu-

nebû. Di vir de eger em dibêjin; bandora modernîta kapîtalîstê ye, bandora pozîtîvîzmê ye. Di vî alî de rast e. Çima; Zanistên Rojava dibêjin; "li Rojhilatê sîstemeke siyasî tunebûye. Tesadûf bûne, diz bûne, qiral Xweda bûne, tê de zanistî û rêbaz tunebûye. Bi vî rengî di esas de dixwazin desthilatiya xwe bidin rûniştandin. Mirov heta asta dawiyê li hemberî dogmatîzmê, xerabiyê, mijokdariyê, şideta bê sînor, girîng e, bi nirxîne ku mirov karibe derbas bike.

17. Lêgerîna li Heqîqeta Dîrokî, Zanistê Esas Digire

Nirxandinên şaristaniyê pir girîng in ku mirov li ser raweste. Careke din ez dixwazim xalekê bînim ziman. Niha nêzîk-bûnên Rojava bi zanista pozîtîv li bûyeran. Mînak guh didin felsefa zanistê, lê guh nadin dîroka zanistê. Sedem çî ye? Ji ber ku dema tenê bi aliyê wê yê felsefî re mijûl dibin, bi qanûnên wê yên hundirîn re mijûl dibin, bi rasyonelîzmê ve mijûl dibin hwd. Ev sedemekî derdixîne holê, ew jî zanist bi zemîn û zemanekî ve sînordar dimîne. Ango bi sedsaliya 16.'an û şûn ve, di parzemîna Ewrûpayê de bi taybetî jî di Rojavaya Ewrûpayê de bi sînor dihêle.

Ev bingeha hegemonyayê ye. Ji lew re bi zanebûn tê kirin. Ew kesên dinivîsin jî ne ku şaş in, ne ku nizanin, lê ev bergê wan e. Hinekî jî teref e. Vê esas digirin. Lê em dîroka zanist esas digirin. Em ê temaşe bikin, mirov di serî de rahiştiye kevir, pişt re zîraet kiriye, xanî ava kirine, di pişt re hê bêtir bîrkarî, nivîs, astronomî, fîzîk, kîmya hwd, heta roja me ya îro aniye. Ev nirxên mirovî ne, ne malê kesan e. Ji bo vê divê ku em li ser dîrokê bisekinin.

Ji bo vê bi taybetî jî tiştê weke zanist, lêgerîna li heqîqetê derveyî îrada sîstemê çêdibe. Divê em vê bizanin. Zanyar her

demê muxalif in, feylezof her demê muxalif in. Ji ber ku sîstem dewlet e. Dewlet statîkparêz e. Ji ber çi wiha ye? Eger dewlet tevgerê esas bigire, wê demê divê xwe derbas bike, lê dewlet naxwaze xwe derbas bike.

Lê lêgerîna li heqîqetê çi ye? Lêgerîna derbaskirinê ye. Maknîzama derbaskirinê ye. Bi astekê razî nabe û derbasî asteke din dibe. Heta roja me ya îro gihîştîye astên cuda cuda.

Atom, bombe, hwd, ev zanistparêzî ye. Ev zanist êdî bi temamî di çarçoveya mayendekirina sîstemê de tê xerc kirin. Derveyî qerekerê zanistê ye. Bi qerekerê zanistê re jî berovajî ye. Ji bo vê kapîtalîzm, tenê li dijî aboriyê nîne, zanistparêzî jî li dijî zanistê ye. Ev jî tesbîtên me ne, ferq û cudatiya di navbêna me û sosyalîzma pêkhatî de jî ev e.

Ji bo vê dema em behsa Rojava dikin, di eniyê de şerkirin, derveyî felsefa me ye. Rêbertî, şerkirina di eniyê de bi niyeteke baş lê temaşe nake. Mînak, di vê parêzname de Rêbertî çi dibêje? “Ew kesên ku di bin navê dîngeriye, yanî Îslama siyasî de, di eniyê de şerê emperyalîzmê dikin, ji binî ve dîngeri, ew sînorê muxalfeta wan li dijî sîstemê sînorê ku jê re bibin kole, yanî li ber devê deriyê wê hinek pay ji bo xwe bigirin, e. Ji vî sînorê derbaskirin nabe.” Ji bo vê em bi vî rengî şerê wê nakin. Ev xalek e.

Xala duyemîn em gelek tiştên erênî jî divê bibînin. Gelek tiştên erênî, îzafî hene, ên bi prensîb hene. Rêbertî di gelek cihan de pesnê Amêrikayê dide, Serokatî pesnê Îngeltereyê dide, Rêbertî carina dema ku rêka çareseriyê nîşan dide, behsa Swîsreyê(Îswîçre) dike. Swîsre dewleteke kapîtalîst e, Amêrîka kapîtalîst e. Îngiltere çavkaniya kapîtalîstê ye, desthilatî ye, lê di aliyê îzafî de hinek tişt hene. Hinek pêkanîn hene, di aliyê îzafî de di aliyê nisbî de. Ji bo vê eger Amêrîka welatekî

mêtinger bû, li dijî Îngîleryê şer kir, serxwebûna xwe xwest, ew bihêza xwe ya leşkerî nestandin, bi demokrasiya xwe standin.

Çi bû ev demokrasî? Sîstema Eyaletan e, hilibijartin e, mafê mirovan e, deklarasyona mafê mirovan a yekem li wir hate weşandin. Ev tişt he ne. Ev çavkaniyên hêzê ne. Sîstema olîgarşîk, destpot, bi temamî antî demokratîk, derbas dike ku karibe li hemberî wê sîstemê têbikoşe. Lê belê sîstemê bi dawî nake. Heta li gorî nirxandinekî dîrokî dema ku em bigirin dest, Amêrika dused sal berê, Amêrika bi Birahamdaktur, Amêrika Ceferson, Amerîka Franklîn, ji Amêrika Bûş qat bi qat demokratir bû. Ji Amêrika Obama jî qat bi qat demokratîktir bû. Heta sed sal berê di zemanê Wilson de carekî din mirov bibîne ku mafê gelan di serxwebûnê de diparêz e.

Tiştên ez dixwazim li vir bêjim çi ye? Teoriya civakî, siyaset, dîrok dema ku mirov pê re dide û distîne, totolojî, ango em nikarin gelemperîtiyan bikin. Lewre yek û yek du ne, li dera din jî heman pratîk e, na. Divê em têkoşîna gelan esas bigirin.

Di sala 1886'an de karkerên Şîgago derketin ji bo heşt saet kar, rojekî betlanê, mafên sendîkayê hatin kuştin. Lê di roja me ya îro de heger şîrketek li Amêrika derveyî mafê sendîka karkerekî bixebitîne, ew şîrket ji aliyê dewletê ve tê cezakirin. Ev tê wateya ku dewlet demokrat e, na. Dewleta îro eger di cih cihan de rêza wê ji demokrasiyê re heye, ev di encama çalakiya gelan de ye.

Dewlet neçar kirine ku tiştêkî qebûl bike, ger di roja me ya îro de li Ewrûpayê mafê mirovan û aştî heye, sedema wê serhildana 1968'an e. Serhildana 1968'an sîstem guhert, ji sîstemê re got; "bi vî rengî bi tena serê xwe desthilatdarî û kapîtalîzm çênabe. Em jî mirovên we ne, em ciwan in, jin hene, za-

rok hene, çîn hene, ev hemû divê mafê wan hebe. Her tiştê kapîtalîzmê çênabe, ger hun vî mafî nedin, em ê dukanan xerab bikin. Em ê deriyan bişkînin, em ê îsyân bikin." Kirin jî, dewletan jî dîtînan ku wiha nabe. Bi vî rengî her tişt yê min be, 'Reb ji min re, gişt ji min re' nizanîm çawa, çênabe. Divê ku tiştêkî jî bide gel.

Niha ev têkoşîna gelan e. Birûno ne burjûvazî ye, Volter ne burjûvazî ye, Monteskuî ne burjûvazî ye, Darwîn ne burjûvazî ye. Ji bo vê, ev dîroka gelan e. Heger kapîtalîzm nebûya, zanist wê hîna zêdetir pêş biketa. Sosyolojî wê hîna zêdetir pêş biketa. Ji ber ku kapîtalîzmê çî kir, her tişt bi sînorê xwe danî pêşberî wê.

Ji bo vê mesela şaristaniyê divê em baş analîz bikin, em bi vî rengî lê temaşe nekin. Dema ku em ji Ewrûpayê tiştêkî fêr bibin, ew ne teqlîd e. Dema em Brûno derxînin pêş, ne teqlîd e. Em Volter derxînin pêş, ew ne teqlîd e. Em nizanînin kê derxînin pêş, ew ne teqlîd in. Ji ber ku wan gotine: "Azadiya ramanî." Huqûq anîne ziman. Mînak, Monteskuî dibêje hemû desthilatdarî xerab e, lê desthilatiya destpot hîna xerabtir e. Dema ku mirov vê gotinê bêje, qey ji bo roja me ya îro baş nîne!?

Di van aliyan de divê mirov vê bibîne, lê belê tiştêkî din jî heye, pir girîng e. Da ku mirov ji stûxwariyê xelas bibe. Da ku vê kompleksa xwe ya li hemberî derve ketîbûnê, da ku xwe bi xwe biçûkdîtînan jî divê mirov xwe xelas bike. Mirov dê çawa ji vê xelas bibe? Di aliyê zihnî de divê em jê xelas bibin.

Niha em dibêjin ronensans, ronensans teqandina enerjîya mirovan e. Mirov digihîje astekî ku êdî dikare li xwe, li derdora xwe, li xwezayê, li civakê, li sîstemê bi nerînekî nû temaşe dike. Erdembûnê di çarçoveya sikûnetê, feqîrtiyê, bêdengiyê, xwespariyê û teslîmîyetbûnê de nabîne. Xwe di çarçova

çalakîbûnê, jîr û jêhatîbûnê, macera û rengên din de dibîne. Lê her kes hem raman e ku ronesans bi pirtûka Dantî ya Komedîya Îlahî dest pê kiriye. Yanî tam ew zûtir e, lê belê dibêjin bi wê dest hatiye pêkirin.

Ji ber ku ew lêgerîneke heqîqetê ye, lêkolîn in, îlahiyetê nîqaş dike, Bihuşî û Dojehê nîqaş dike, Zanistê nîqaş dike. Ev tiştên pîroz digire dest, analîz dike, li gorî xwe tabûyan derbas dike. Yanî hêza mirov di tiştên Xwedayî de jî, bi raman derdixe pêş.

Lê êşkere bû ku Komediya Îlahî versiyoneke Rojhilatî ye, di roja me ya îro de em nabêjin. Yanî fanatîzma Rojhilatî ye, em nabêjin. Ev analîz di roja me ya îro de di Rojava de vê dibêje, “çîroka Îsa û Mîracê heye, Ji lew re Hz, Muhemed çawa çûye cem Xwedê.” Li ser esasê wê çîrokê di wêjeya Fars de mantiqê teyr derketiye. Sîmorg e. Ew mantiqê teyr lêgerîna li heqîqetê ye. Bi zimanê teyran, tê de guftugûyên pir balkêş hene. Mînak dibjin: “Divê ku em bighîjin qiralê xwe, rastiya xwe. Ji teyran re xeber didin, ji tawis re dibêjin; Were em biçin, tawis dibêje; pêdiviya min tune ye, ez jixwe xweşik im, dîmenê min têra xwe dike, pêdiviya min a ez li tiştêkî din bigerim tune ye.”

Diçin û ji bilbil re dibêjin; were bi me re, bilbil jî dibêje ez nikarim. Jê dipirsin çima? Bilbil dibêje; meyla min cuda ye, ez aşîqê gulê me. Jê re dibêjin, binêre temenê gulê heftek e, piştî hefteyekê diçelmise û diçe. Lê heqîqet her demî ye, ka were em bi hev re biçin. Lê bilbil dibêje; na.”

Di wir de hewldanên di ber heqîqetê de, bê hewldaniyê jî rexne dike. Hewldanê jî derdixin pêş. Yê ku soz didin, bi rastî jî diçin, mesafan qut dikin, derya derbasdikin û heta digihîjin cihekî, cihê qiral, lê qiral nabînin. Lê jê dipirsin; em hatine te bibînin, ew çi nîşanî wan dide, awêneyekî nîşanî wan dide. Di

awênê de ew bi xwe diyar dibin, dibêje wan; heqîqet hun bi xwe ne. Navê teyrekî sîmorg e, yanî sîh teyr in. Sîh tenê sax man û gihîştin wir, qiral jî awênê nîşanî wan dide û ew xwe di eynê de dibînin, bi vî rengî heqîqetê dide nasîn. Li ser wî esasî dibêjin Komediya Îlahî derketiye. Yanî versiyona wê ye, ji wir hatiye derxistin.

Derbasbûna ramana Rojhilata Navîn û Rojava gelek kanalên wê hene. Ji dema ku hatina Tales a Babilê dest pê kiriye. Pîtagos çûye Misirê, Tales hatiye Babilê. Bi êrîşê Xaçperestan hîna bêtir ev bizav(herik) zêde bûye ku ev ramana ji Rojhilat ber bi Rojava ve biçê. Bi çêbûna Împeratoriya Osmanî reva Xiristiyanên Rojhilata Navîn û çûna wan ya Ewrûpayê hîna zêdetir bûye. Van ji mantiqên zanistî û tecrûbeyan hêzeke mezin girtin û vê jî rê ji ronensansê re vekir. Ji ber ku desthilatdariya di Ewrûpayê de tevî hemû dijwariya wê, li gorî ya Rojhilata Navîn qayîşokî bûye. Nermbûna wê ji ku dihat? Di Ewrûpa de cumhuriyetên azad hebûn. Venedîk, ronensas li Îtalyayê derket. di Îtalyayê de dewletek navendî tunebûye. Cumhuriyeta Venedîkê hebûye. Cumhuriyet bi meclîsê dihat rêvebirin, demokratîk bû. Heta roja îro jî cumhuriyetên weke Venedîkê ku xwe bi vîna xwe bi rê ve dibin, derneketine holê.

Îngilîzan di zemanê xwe de dema bûn cumhuriyet, hinekan jê xwestin, Venedîkê weke modêl bigirin, lê belê bi ser neketin û careke din bûn cumhuriyetên navendî, di pişt re qulaptin.

Mîlano, Cenawa hwd, ev hemû yên ku bi prensan jî dihatin birêvebirin jî, lê dîsa jî meclîsên wan hebûn. Yanî desthilatî nerm bû, desthilatiya navendî jî, desthilatiya ku mirovan bi xwe ava kiriye. Mînak dewletên homojenî mezin yên li Ewrûpayê çêbûne, ji sedsala dehan û şûn ve Îngîltre, Fransa, di pişt re Îspaniya. Ev li ser çi esasî ne? Li ser esasê yektiya di

navbera Lordan de çêbûne. Lord hatine gel hev û du û di navbera xwe de ev çêkirine.

18. Kevenşopiya Şidetê Ya Dijwar

Ji bo vê sîstema siyasî ya Rojavayê ne di wê hişkbûn, pîrozbahî û şidetê de bûn ku karibin raman asteng bikin. Lê li Rojhilata Navîn asteng kir, bi îşkencê, kuştinê asteng kir. Li Rojhilata Navîn kevenşopiya şidetê dijwar e. Berxwedanek hatiye kirin, lê desthilatîyê derbaskiriye. Niha Iraqê du bostan erdê dikolin, mezarên komîn derdikevin.

Ev mezarên komîn yên kesên li ber xwe dan, li Tirkiyê û Sûriyeyê ji heman tişt hene. Yekî muxalif digot; ez tehedî dikim ku devancê bikin eniya min jî, ger çavên min recifîn, hun çî bixwazin ez ê ji were bikim. Lê belê min nedikarî ez bikevim hebsê, ji ber ku di zindanên Rojhilata Navîn de ji derveyî Mezlum Dogan di zindanên Rojhilata Navîn de hemû raman teslîm bûne. Yan bûne dijberê xwe, yan mirine. Hêza berxwedanê têrê nekiriye ku sîstema siyasî ya hikumdar derbas bike.

Di roja me ya îro de em dikarin derbas bikin. Ji ber çî? Ji ber ku rola zanist û teknîkê heye. Mînak, Ereban di dema dawiyê de karîkator çêkirine. Dibêjin; Husnî Mubarek çûye gel Cemal Ebdulnasir û Sedat, Cemal Ebdul Nasir Serokê Misirê yê kevn ê ku miriye, Sedat jî yê ku hatiye kuştin. Ji Sedat re gotine; tu sêdar bûyî, yan tu li ser textê hatî kuştin? Yanî tu bi çî miriyî? Ji ber ku Sedat li ser textê hate kuştin, di torenê de hate kuştin. Sadat ji wiha bersiv daye û gotiye; Ne ew ne jî ya din, ez bi fêzbokê hatime kuştin. Wê demê rola fêzbokê heye. Di xerabkirina sîstemê de, milê wê yê teknîkî û zanistî rola wan heye. Hildiweşîne û girîng e mirov bizane.

Ya girîng di vir de mîrov vê mesela sentezê em baş bigirin dest. Sentez şaristaniyekî nû ye, şaristaniya demokratîk e. Li ser esasê ku ji her du aliyên tez yanî ew û antiya wê, ji wir girtina tiştên erênî ye. Ne qalibgir e, hinek tişt hene handî-kapan çêdikin. Mînak hinek hevalên me, ne hemû bin jî, pirtûkên Freud dixwendin û derûniya xwe li gorî wan pirtûkan eyar dikirin.

Ji ber ku Freud bi rastî jî di kesayetê ji aliyê derûnî de şoreşekê çêdike. Lê ji bo Ewrûpa, di zemînê ku tê de meteryalizm û pozîtîvîzm serwer e, di wir de kesayetê analîz dike. Lê di vir de hêza mirovan a giyanî heye. Li Rojhilata Navîn tu nikarî her tiştî bi zayendîtiyê rave bikî. Tu wiha bikî, pirsgirêk cidî dibe, pir jî cidî dibe. Tesbîta li ser malbateke hejmera wan sê kes in, yek jî hejmera wan panzdeh kes in, nabin yek. Ji bo vê ew ragihandinên mekanîkî, pirsgirêkên xwe di rêka wan de şîrove kirin, ew handîkapan çêdikin, astengiyan çêdikin û pirsgirêkan çareser nakin.

Lê belê li Rojava berxwedaneke mezin heye, divê mirov wê bibîne. Tevî ku sîstemê hinek tişt dane ferz kirin, ew qismê wê yê zanistiyê ye, yê demokratîk e, yê mafê mirovan e. Divê mirov ji vê tecrûban derbixîne. Rêbertî dema ku azadiya jinê digire dest, dibêje; “gelek dersên mirov ji Ewrûpayê bigire hene.” Ji ber ku şiyariya li hemberî cinsê xwe li Ewrûpa bihêz e. Divê em van qebûl bikin. Niha mînak di jiyana me ya rojane de li Rojhilata Navîn jina herî zêde bêje, ez azad im, lê di jiyana rojane de gelek zêdegavî li ser mafê wê çêdibin, lê pê nahese, dernexistiye zanebûnê.

Lê di Ewrûpayê de bi qasî serê derziyê tiştek çêbe, herî kêmpê dihese. Ji bo vê hinek tişt divê ku mirov bigire dest. Lê ev şûna komunalîzmê nagire. Şûna hevşewirandinê nagire, şûna berpirsiyariya li hemberî hev nagire. Mînak hinek tişt hene li

Rojhilata Navîn çiqasê sîstem destpot û dejenerbûyî û xerab bûye jî, lê nikarîbûye meselên wijdanî bikuje. Mirov li hemberî hev wijdanî bûne, ji bo vê mînak tevî ku despotîzm bi hezarê salan serwer e. Kuştin, qirkirin, serjêkirin, lê mirov li hemberî mirov heta birêz e. Li Rojhilata Navîn mirov nebûye gurê mirov, di van sed salên dawiyê de cuda ye, lê mirov nebûye gurê mirov.

Dema ku mirov bihêz bûye, talan nekiriye. Jixwe re bi rê de yek dîtiye û heman ew nekuştîye. Jinek dîtiye heman tecawizî wê nekiriye. Hêza pêxemker çî ye? Ew ya exlaq e, dewlet şûna vê hêzê nikare bigire. Bala xwe bidinê, di Amêrikayê de niha ev statistîk in, ne hema gotinên jixweber in. Di Amêrikayê de pereyên dewlet dide polîsan, bi piraniya wan pereyan mirov ji bo ewlekariya xwe parazvanên taybet digirin. Wê demê qanûn ewlekariyê çênake.

Qanûn nakeve şûna exlaq, qanûn niha tenê diziyê suçdar dike. Ji lew re me got, mirov niha li Amêrika perên ku bi awayeke xwezayî xerc dikin, ji bo girtina nobedaran, ji perên ku dewlet li mûçeyê polîsan xerc dike, zêdetir e. Dema ku dizgîn-bûna exlaqî li hemberî sûc tunebe, bi polîsan çênabe.

Wê demê sentezbûyîn çî ye? Sentezbûyîn hibirdanka, yan jî têkelheviya tiştên erênî ye, lê bi zanistî şekildayîn e. Tenê çendaniya çendahiye nîne. Ev vêca dibe tiştêkî nû, dibe şaristaniya demokratîk, dibe modernîta demokratîk. Modernîta ku piratîka wê li ser esasê rêxistinî û zanistiyê ye. Yanî komînal e û pir zana ye. Mirov çavkaniya vê zanebûnê, tenê li Rojhilata Navîn nabîne. Hinek çavkaniyên wê jî Amêrika ye, hinek jê Ewrûpa ye, hinek Çîn e. Ev mirovayî ye, ji derveyî îrada sîstemê pêş ketiye. Bi vî rengî mirov bigire dest wê baş tir bibe.

Dibe ku mirov li ser hinek xalan baş bisekine, baş derbixe pêş, ji ber ku wenda ye. Lewre divê mirov derbixe pêş, ev wiha bi rengê fenatîk parastina tiştên wiha çewt divê nebe. Parastina tiştên şaş divê nebe. Lê girîng e, mirov meselê derbixe qada zanebûnê.

Mînak em dibêjin, Spartakûs heye û pîroz e. Şerekî ji bo heq daye meşandin, lê mînak bi dehan tevgerên li dijî koletiyê li Rojhilata Navîn derketine. Di derbarê wan de em bê agahî ne. Mînak tevgera Zenciyan li dijî Abasiyan, tevgera Qermîfî, ya Xurasanî hwd, divê em hêza xwe ya wijdanî ji wan bigirin. Duaya xwe ya têkoşînê ji wan bigirin. Yên Wehdatî Wicud, ev felsefe ye. Mewlana ye, Xanî ye, Cizîrî ye, Helacê Mensûr e, Sehrewerdî ye. Heta yên weke Xeyam jî. Li gorî min nerînên li ser Xeyam çewt in. Mînak, di nav me de jî carekê wiha bi rengê bêmaf me bi têngînê çewt navê Xeyamgeriyê mehkum dikir. Çi têngiliya vê bi Xeyam re heye! Xeyam felsefe ye, zanist e, bîrkarî ye, astronomî ye. Xeyam gelek tişt in.

Xeyam di çarîfên xwe de vê dibêje; “Eger wek Xweda rojekî îrade bi dest min ketiba, min ê hemû gerestêrkên heyî ji holê rabikirana, min ê li şûna wan gerestêrkên din çêkiriba bi îrada azad tevbigeriya.” Ji vê zêdetir sekinekî radîkal li hemberî sîstemê heye!? Lê ji aliyê sîstemê bi rengê dejenere, ji rê derketî hatine nîşandan, em jî wan wiha dinirxînin, lê ev tiştêkî wiha rast nîne.

Lewre em dikarin çavkaniyên xwe yê têngînê ji wan bigirin. Programên xwe yê çareseriyê em dikarin ji wan bigirin. Lewre Rêbertî dibêje; “Ronesansa Rojhilata Navîn rojanekirina Zerdeşt e.” Weke çawa li Ewrûpa dibêjin rojanekirina Roma û Girek e. Ya me jî rojanekirina Zerdeşt e. Divê êdî em jî rohnayiyê bidin ser. Rastiyeke wê jî heye, lê divê mirov nekeve rewşa parastina şaşitiyê. Mirov nekeve rewşên

wiha redkirinê. Redgerî mirovan dike xefikan, Rêbertî dibêje; "Yên ku redgeriya çors dikin, di esasê de ne li dijî sîstemê ne, li ber deryê wê hinek parê dixwazin." Jixwe em derveyî wan in, em proje ne, em projeyeke şaristaniyê ne, demokratîk in. Ew proje li ser nixên madî, ezezî, kapîtalîst, endustriyalîst na, li ser esasê civaka ekolojîk, aborîk, demokratîk û konfederalîzma demokratîk in.

19. Nêrîna Li Ser Polîtîkayê

Bi giranî em li ser gelek aliyan rawestiyan, lê beşa siyasî jî girîngiya xwe heye. Girîngiya vê yek jixwe di xebata me û piraftîka me de diyar dibe. Yek jî di derbarê siyasetê de Rêbertiya me şiroveyên nû pêşxistin. Ji bo vê jî weke têgihîştin; divê careke din em siyasetê di ber çavan re derbas bikin.

Peyva siyasetê bi zimanê Erebi tê bikaranîn. Gelê heremê jî ji Ereban girtine. Mînak Fars, Tirk dibêjin siyaset. Di çaxa Osmanîyan de jî peyva siyaset dihate bikaranîn. Ji kevin de jî weke peyva siyaset tê bikaranîn. Ji kevin de ji siyasetê re dibêjin, ji seyîskirina hespan tê, seyîsên hespan hebûne. Ji yê ku ew hesp xwedî dikirin re wiha dihat digotin. Bi vî rengî gotina siyaset lê hatiye kirin. Wê demê weke hunerekî rêvebirinê digirin dest.

Lê bi latînî polîtîka ye. Bi Silavî û Îngilîzî jê re dibêjin polîtîka. Ev peyv çawa hatiye lêkirin? Ev peyv ji bajarvaniyê tê. Polîs, bi zimanê Yewnanî bajar e, gotina polîtîka ji bajarvaniyê tê. Hemwatekirin e. Lê her kes weke polîtîka dide xebitandin. Bi zimanê Tirkî ev pênase siyasetê weke nav tune ye. Kurdan demekî gotinek dixebitandin, lê gotineke zêde cihê xwe negirtiye. Li gorî tarîfa kevin ya siyasetê dibe ku hinekî cih girtibe, lê gotineke tam cih negirtiye. Nebû gotineke tam

bersivê bide. Kurdan digotin, Konevanî. Kone, weke mirovê jêhatî, wiha çav vekirî, vanî jî kesên ku wî karî dikin. Bi vî rengî digirtin dest, lê gotineke zêde cihê xwe negirtiye û her kes naxebitîne. Berê Kurdan li şûna peyva siyasetê, ev peyv bi kar dianîn. Lewra zêde ferq û cudatî tune ye, cudatî tenê ziman e. Di navbera wan de cudatî tune ye.

Siyaset, li gorî danenasîna vê gotinê, sîstem û civaka dewletî, desthilatdarî û zanyariya sîstema desthilatdariyê nîşan daye. Di encamê de bi vî rengî dide tarîfkirin. Ev gotin û tarîf ji aliyê her kesî/ê ve esas hatiye girtin. Lewra bi giranî di dema derbasbûyî de tê gotin, siyasetmedarên wiha bi nav û deng hene. Mînak di sedesala 11-12'an de li Îranê, di dema hukmê Selçûkiyan de kesekî bi Navê Nîzam ul Mulk heye, di derbarê siyasetê de gelek tespîtên wî hene. Ew jî kiriye pirtûkek bi navê Siyasetname û weşandiye. Bi giranî di derbarê rêvebirina civakê de agahdariyan dide, ji rêvebirinê zêdetir, hukmê civakê ye.

Dîsa di sedesala 16'an de Makyavellî, heye. Ew bi xwe ji Îtalî ye. Ji bajarê Îtalya Floransayê ye. Pirtûka wî bi navê "Mîr" heye. Di wir de ya rastî siyasetê weke zanyariyê digire dest. Zanyariya rêvebirina civakê digire dest. Ew çawa esas digire? Mînak, perspektîfên desthilatdariyê derdixîne pêş. Di wê pirtûka xwe de herî zêde van dide pêş. Bi sala ne tê wergerandin û derbasî hemû zimanê cîhanê dibe. Gelek akademyên siyasî ji bo xwe wê pirtûkê weke çavkanî digirin dest. Şêwazê rêvebirinê yan jî desthilatdariyê nîşan dide.

Mînak di pirtûkê de wiha tîne ziman: "Mîr çawa dibe mîr? Çawa serweriya xwe li ser bajarekî dike?" Li gorî wê, şêwazan ji hevdu cuda dike. Nimûne, "eger ew bajar di nav rewşeke demokratîk de be, meclîsên wî bajarî hebin û xwe bi rêve bibin, dema ku tu hukmê wî bajarî bikî, şêwazên wê cuda ne. Dema

tu hukmê bajarekî di bin siya despotîzmê de û hukmê mutleq de mabe, tu yê bi rengekî cuda nêzîkbûnan nîşan bidî."

Çawa wê ev bibe? Mînak; "miletê di bin serweriyeke diwar de jiyabe, serê xwe tewandibe, azadî tam ne jiyabe, nizanibe azadî çî ye, nizanibe xwe bi rêvebirin çî ye... Ji bo wî gelî tu çawa birêve jî bibî tu dikarî birêve bibî. Heta ji te bê tu dikarî zextê li wî gelî bikî. Ji bo wî gelî cudatî jixwe tune." "

"Lê bajarek bi miçlîsan hatibe îdarekirin û wiha heta asta dawiyê girêdayî azadiya xwe be, mirovê wî bajarî zana bin, dema ku te serwerî li ser wî bajarî kir, divê wê demê tu di hinek tiştan de şiyar bî. Tu wan bi xwe re bikî hevpar. Tu guh bidî meclisên wan, lê na heke ne wiha be, bi şêwazê destpot tu nikarî wî bajarê ku azadî tam kiribe, îdare bikî."

"Heger mirovek bav û kalên wî ne mîr bin, lê fermanzarek be û pêşketî be û xwe bike mîr. Wê çawa rêveberiyê bike? Wê demê divê hinek şêwazan pêşbixîne, ew şêwaz çî ne? Arîstokratên di wî bajarî de, malmezinên di wî bajarî de tesfiye bike û yan jî bike bin parastina xwe, yan wê gelên li wir bêjin; 'Em mal mezinin, arîstokrat in, beg in, axa ne, lê ev ê ha kes eslê wî nizane û hatiye bûye mîrê me! Em wî qebûl nakin.' Lewra divê bi şêwazina tu wî ji holê rabikî. Di encamê de dema ku êdî bav û kalên te mîr bin, tu jî bibî mîr, tu yê çawa bikî? Bi her awayî rêbaz, rêvebir û hukmên li ser civakan dide nîşandan. Hedef nîşandana wan bi wî rengî hemû jî şêwazên desthilatdariyê ne."

Li gorî dide nîşandan, hedef desthilatdarî ye. Ango siyasetê li gorî wê dide nîşandan, bi gelek şêwazên desthilatdariyê nîşan dide. Yanî şêwazên her cihekî çawa wê bê meşandin, nîşan dide. Jixwe tarîfa siyasetê li ser esasê zanyarî û hunera serweriya li ser civakê ye. Ev hemû jî di esas de ji Makyavelî tê

girtin. Weke çawa di rêvebirina civakan de gelek ideolojî pêş dikevin.

Ji sedsaliya 16.´an jî ya 17-18. û heta 19´an bi taybetî jî, ji 17-18´an û şûn ve hîna zêdetir zanyariya siyasetê hat zelalkirin. Lê ev ziraviyên wê di kîjan qonaxan re derbasbûne, em zêde nayînin ser ziman. Lê sê kesên wiha bi nav û deng di vê derbarê de tevkarî meşandine, em ê li ser wan bisekinin.

Yek ji wan Hobes(**Thomas Hobbes**) e, Hobes Înglîz e. Hobes dibêje rêvebirin divê mutleq be. Di mirov de anarşî, dijminatî û xerabî heye. Lewra divê mirov nebin hevparên rêveberiyê. Ji bo vê her demê bi hukmê mutleqmonarşiyê bê birêvebirin. Heger demokrasî be, her seriyek dengê jê derbi-keve, her yek li gorî daxwaziya xwe pêşniyarekê wê bikin, wê demê civak nayê birêvebirin. Divê rêvebirin mutleq be. Qral ji aliyê meclîsan ve, ji aliyê saziyan ve neyên kontrol-kin. Eger bên kontrolkirin nikarin qraltiya xwe bikin. Ji bo vê jî dibêje; divê rêvebirin bi rengekî mutleq be.

Piştî Hobes yekî din derdikeve. Bi navê **John Locke**. Ew jî Înglîz e, li gorî xwe wiha dibêje, rêvebirin bi rengekî mutleq çênabe. Ji ber çi? Di Îngîlterê de demekî komar çêbû. Piştî komar avabû bersiv neda daxwaz û lêgerînên gelê Îngilîz. Komarekî leşkerî bû, henekî jî dîktatorî be, di serî de şoreşger bû, lê bi demê re ew dawxazi û lêgerînên gelê Îngilîz pêkneanî.

Ji bo vê piştî mirina serok komarê Kown Wilbû li Îngltera careke din Înglîz vegeriya sîstema qraliyetê. Lê çi gotin? Gotin divê ev qraliyetî rewşa û bi destûr be, yanî bi meclîsê bê berde-wamkirin. Ev jî dihat vê wateyê ku qral hebe, lê li gel wî meclîsê jî hebe, meclîsêke hîlbijartî çêbe. Liv û tevgera qral, rêbazê wî yê hukum li ber çavan re derbas bike, destek bidiyê, yan jî dema pêwîst kir, erê jî bike! Lê piştî demekê qralê Îngilîz

hemû otorîte kir destê xwe, meclîs îptal kir û da aliyekî, sîstema xwe kir sîstemeke mutleq.

Con Lok(John Locke), li dijî vê propoganda kir, nivîs nivîsî, bi nivîsên, pirtûk, tespîtên wî, nerazîbûna gel li hemberî vê qraliyeta mûtleq çêbû. Li ser wî esasî şoreşeke wiha bêxwîn darbeyeke bêxwîn li dijî qralê Înglîzan di sala 1688'an de pêk hat. Careke din çi kirin? Destûr û makezagon û meclîs hatin avakirin. Yanî qraliyet careke din çêbû, lê belê qralekî bi destûr, ne weke serweriya mutleq. Bi vî rengî divê her tiştî neke bin destên xwe. Lewra qraliyeta heyî êdî di hinek cihan de weke sembolîk be. Ev jî nêrîna Con Lok (John Locke) e, Lok qraliyetê red nake! Lê belê qraliyeta bi meclîsan bê îdarekirin dixwaze. Bala xwe bidinê di nêrînên Con Lok(John Locke) de hukmê gel tune ye. Gel hukim nake, kî hukim dike? Arsîtokrat, kesên wiha di nava gel de hatine hilibjartin, ew hukim dikin.

Ew kes li şûna gel hukim dikin, lewra mirov nikare bêje ev sîstemekî demokrasîyê ye. Lê ne sîstemekî mutleqiyetê ye jî, rêbazeke, tezek e û nêzîkbûneke siyasî ye. Li ser esasê ku hinek mekanîzma tevgera qralan bê kontrol kirin û di bin venêrînê de bin.

Yê sêyemîn xeta wî çi ye? Jan Jak Rûsso yê Fransî ye. Rûsso, ew qraliyetê naxwaze û peymana civakî dixwaze. Dibêje: “Divê dewlet bi daxwaziyên gel bê çêkirin.” Desthilatdarî li ser esasê daxwaziya gel bê çêkirin. Dema ku desthilatdarî ji daxwaziyên gel dûr ketin, ev dibe sedemeke destpêkirina şoreşê. Yanî peymana civakî derbas kir, li ser esasê wê li hevhatina civakî li gorî berjewendiyên gel pêk nehat, wê demê dibe sedema şoreşê. Ev demokrasî ye, peymana civakî hilibjartina rasterast ji aliyê gel ve çêdibe. Desthilatdarî peyda dibin û ew desthilatdariyana li ser esasê perspektîfên ji gel girtine, bi

rê ve dibin. Dema ji wan perspektîfan dûr dikevin, yanî dema peyman a civakî xerab dibe ew dibe sedemek şoreşê.

Jan Jak Rûsso, Volter, ev kesana nêzîkbûna wan ji edaletê re, ji siyasetê re, demokrasîyê û peyman a civakî re, van zemîn ji şoreşa Fransayê re vekir. Di aliyê giyanî û ramanî de zemîn ji ku peyda kirin, ji şoreşa Fransî re peyda kirin. Lê ev hemû siyasetê weke zanistêke, hunerêke, hukmê li ser civakan digirin dest, bi gelemperî ev nêrînên wan in.

Niha em rû bi rû yê tarîfekî nû ji siyasetê re ne. Rêbertiya me çi dibêje? Dibêje: “Siyaset bi bajar ve girêdayî nîne. Navê wê polîtîka ye, polîtîka jî ji gotîneke Yewnanî ye. Bi bajarbûnê ve girêdayî ye. Lewra teqez bi bajar ve girêdayî nîne.” Yanî siyaset bi bajarbûyînê re derneketiye. Ji ber çi? Rêbertî sîstema şarîstaniyê ya desthilatdarî bi vê ve girê dide. “Desthilatdarî ew sîstema bi bajêr hatiye dayîn, bi parçebûna çînî pêk hatiye, bi dewletê ve tê rêvebirîn û îdarekirin. Siyaset dema bi bajar ve tê girêdan, di heman demê de tê wateya dewletê û desthilatdariyê. Lê Rêbertî dibêje: “Qet bi gotina polîs ve tîkiliya wê tune ye.” Yanî siyaset qet ne gotîneke bajarbûyînê ye, ne mijarekî desthilatdariyê ye û polîsbûyînê ye. Siyaset ne karê dewletê ye. Dewlet tenê îdare dike, lê siyasetê nake. Lewra siyaset tîgîhîştîneke civakî ye.

20. Polîtîka, Civaka Xwe Birêvebirin e

Siyaset çi ye? Civaka ku xwe bi rê ve dibe, ew civakek xwedî polîtîkayeke rastin e. Ne civaka ku desthilatdar li ser serê wê heye. Siyaset civaka xwe bi rê ve dibe, wê demê siyaset berî dewletê hebû ye. Berê nêzîkbûna me ji siyasetê re ev bû; me siyaset weke dewlet diyar fêm dikir. Me digot em tîkoşîneke siyasî dikin. Tîkoşîna siyasî çi ye? Yanî tîkoşîna bi

armanca dewletbûyînê ve girêdayî ye. Ji bo em bibin dewlet, me têkoşîn dikir. Di nav karkeran de tişteki wiha hebû, digotin: “Filan kom tevli têkoşîneke sendîkayî dibe, ew têkoşîn ne baş e. Em têkoşîneke siyasî dikin, em desthilatdariyê dikin, em dewletê hedef digrin. Ew siyasî ne, ev sendîkavan in, ji bo hinek mafên bisînor kar dikin. Yanî têkoşîna siyasî mana wê têkoşîna dewletbûyînê bû. Herwiha dewlet û siyasî hemwate bûn. Lê Rêbertiya me dibêje: “Na, dewlet siyasî nake. Dewlet îdare dike û desthilatdariyê dimeşîne.”

Siyasî rêvebirina civakê ye, civaka ku bi xwe, xwe rê ve dibe, ew civak siyasî bi awayekî rast bi kar tîne. Wê demê divê em siyasî bi vî rengî nas bikin. Lewra em dibêjin civaka exlaqî û polîtîk. Exlaq, kirina tiştên herî baştirîn e, siyasî peydakirina wan tiştan bi xwe ye.

Siyasî ew tiştên ji desthilatdariyê, mijokdariyê û ji çînbûyînê dûr e. Wê demê di vir de li gorî Rêbertiya me siyasî û dewlet ti tîkiliya wan bi hev re tune ye! Tam barovajiyê vê bi dewletbûyînê siyasî ji holê radibe. Ji ber ku lewaz dibe, lewra siyasî civaka xwe bi rê ve dibe, dewlet desthilatdariyê dike.

Dema ku dewlet çêdibe, civaka ku xwe bi rê ve dibir ji holê radibe. Ji ber ku beriya dewletê jî civaka ku xwe bi xwe rê ve dibir hebû. Bi pîvan û qanûnên xwe yê exlaqî xwe bi rê ve dibir. Dewlet hat û ew ji holê rakir. Wê demê siyasî ne desthilatdarî ye û ne jî dewlet e. Siyasî xwebirêvebirina civakê ye.

Siyasî ji bo civakê bi çî ve mijûl dibe? Siyasî bi peydakirina pêdiviyên jîyanê ve mijûl dibe. Çî ne ew pêdiviyên jîyanê? Ewlekarî, bicîhbûyîn, xurek, terbiyekirina zarokan e. Yanî zêdebûn e, siyasî nêvenga vê peyda dike. Pêwîst e, siyasî civaka xwe biparêze, karibe xwe tîr bike, heger nêveng baş be, peydakirina jîyanê pêk bîne. Civaka ku xwe birêxistin bike,

yanî wan pêdiviyên jiyanî peyda dike. Peydakirina wan erk û peywira siyasetê ye. Ew pêdiviyên civakê jî perwerde, parastin û tendurûstî ne. Lê dewlet tam berovajiyê vê dike. Dewlet pêdiviyên jiyanê peyda nake.

Dema em vê dibêjin, yek dikare bêje; lê belê dewleta Swêd, dewleta Siwîsra... ev dewletana wê demê çi dikin? Rast e, ew hinek tiştan dikin. Lê tiştên dikin çawa dikin? Bi zor û heft-beleyan çêbûye. Ji ber ku gelan têkoşîn kiriye, kuştin dîtine, desthilatdaran jî bawer kirine ku êdî bi vî rengî nema dikarin bimeşin, lewra dikarin bi hinek pêdiviyên civakê yên jiyanî peyda bikin. Hinek tendurûstî, perwerde, lê di bingehe de hemû pêdiviyên jiyanî yên civakê peyda nakin. Dewlet ji bo xwe li dijî desthilatdariyê amûreke serwerkirinê ye. Çînekê temsîl dike, ew jî çîna sermayeyedariyê temsîl dike.

Mînak, di sala 2008-2009'an de di cîhana sermayeyedar de, salên qeyranê bûn. Qeyran çima çêbû? Qeyran wan bi xwe çêkir, bêplanî, yanî hilberîna sermayedarî ji ber ku pêdiviyên civakî esas negirtin, li şûna wê çi esas girtin? Kar û qezenca xwe esas girtin, ji bo vê bêtewazîni di hilberîne de çêbû. Hêza kirîni li gel mirovan lewaz bû, danaserhevekî mezin çêbû, ev bû sedema qeyran û îflasê.

Em bala xwe bidîni sermayeyedaran bi xwe ev tişt kirin. Di kasa Amêrîka, Almaniya, Fransa, Japoniya de jî perên zêde hene. Ew pere ti carê ji bo tendurûstî, perwerde û ji bo van tiştan nehat xerckirin. Lê dema sîstem kete nava qeyranê, me lê temaşe kir ku xezîna botça dewletê kasên xwe vekirin, bi sedmilyon dolaran, heta cihên weke Japonya bi trilyonan dolar, li Amêrîka trilyonan dolar çi kirin? Pere pompe kirin, ji bo ku sermayedar li ser piyan bisekinin û têk neçin, bi vî rengî nehêlin ku sîstem birûxe. Wê demê ev dewlet ne ji bo parastina gel e. Ji bo parastina çîna serdest kar dike. Wê demê dewlet ne

gelê xwe bi rêve dibe, dewlet wesayetê, dagirkeriyê, serweriyê çêdike. Ji bo vê ne siyaset e, lê dagirkerî ye.

Siyaset civaka xwe bi rê ve dibe, siyaset divê bi çi ve mijûl bibe? Divê bi peydakirina pêdiviyên jiyânî yên civakê, tendurûstî, ewlekarî, perwerde, xwedîkirin û têrkerinê re mijûl bibe. Divê bi yên civakê re mijûl bibe. Wê demê dibe siyaset. Siyaset peydakirina tiştên baş e. Dewlet tiştên baş peyda nake, dewlet bi giranî wê çawa gelan kontrol bike, çawa mêjîyê gelan vala bike, bi wan re mijûl dibe. Da ku civakê ji îdolojîyê dûr bixin. Ev hemû jî ji bo gel bikin zemîneke wiha bêraman û ji bo têgihêştina kapîtalêzmê ya xerckirinê bikin zemîn. Lewma mirovan ji dîmenê wan yê ideolojîk mehrûm dihêlin, bi wan re ajoyan û daxwazên madî pêş dixî, pê re jî xerckirin û xerckarî pêş dikeve.

Li şûna ku mirov êş û elemên xwe derman bikin, mirov li dûv modelan dikevin. Êdî mirov dest bi xerckariyê dike. Ev êdî bi rengê dirinde pêş dikeve. Dewlet vê dike, ev ne siyaset e. Lewra girîng e, em careke din siyasetê li ber çavan re derbas bikin. Siyaseta rizgariya neteweya demokratîk siyaseteke cuda ye. Siyaset, desthilatdarî, dewletbûyîn nîne. Siyaset civaka xwe bi rê ve dibe, mirov dikare ji vê re bêje siyaset. Lewra bala xwe bidinê em niha têkoşîneke cidî di xebatên siyasî de didin meşandin.

21. Polîtîkaya Demokratîk Ne Desthilatdarî ye

Mînak, tevlîbûna xebata siyasî li ser çi esasî çêdibe? Hinek kesayet weke çawa bibin rêvebir, çawa bibe serokê şaredariyê, çawa bibe wekilê gel, nêzîkbûna kesayetên wiha ji bo vê pêş dikeve. Ev nêzîkbûn perspektîfên desthilatdariyê ne, ne yê demokrasîyê ne.

Siyaseta demokratîk çi ye? Siyaseta, ji lîstik, xapandin, derew, desthilatdarî, dizî, ji van hemûyan û madîyetê hatibe safî kirin. Siyaseta li ser esasê rêxistinîkirin û rêvebirina civakê ye. Peydakirina pêdiviyên bingehîn yên civakê ye. Lê em bala xwe bidinê, hîna jî di siyasetmedarên me de, ew têgihîştin nehatiye çandin. Hinek pêkhatinên dewletê li ser civakê pêk tên, siyasetemendarên me li hemberî wan bêdeng dimînin, heta ku Rêbertiya me şiyariyê dike, nû diçin û dikevin nav liv û tevgerê. Ev tê çi wateyê? Siyaseta demokratîk baş nehatiye qebûlkirin û fêmkirin.

Siyaseta demokratîk girtina erkan nîne, serwerî û desthilatî nîne, mûçe nîne, cihêxwazî nîne, cihêkî cuda jî nade mirov, ev hemû nînin. Siyaseta demokratîk parçeyek ji civakê ye. Ji bo wê jî vê carê Rêbertiyê çi got: “Ev parlementer li Enqerê çi dikin? karê wan li Enqerê tune ye, bila biçin nava gel.” Siyaseta demokratîk ya di nava gel de ye. Siyaseta ku bi desthilatdariyê re endaze dibe, li paytextan disekine, divê mirov ji vê gelekî dûr bikeve! Siyaset bi xwe eleqederbûyîn e. Lewra têgihîştina me ya siyasî, girîng e ku xwe bi demokrasîyê têr bike. Ji desthilatdariyê dûr be. Ji madîyetgeriyê, serweriyê û ji berjewendîyan dûr be, bi vî rengî demokrasî wê ji bo gel bixebite. Gelê xwe zane dike, xwe bi rê ve dibe, dikare pêdiviyên xwe yên jîyanî bi xwe peyda bike, siyaseta demokratîk vê rêkê nîşanî gel dide.

Li dorberê siyastê eleqeya me lewaz e. Di van aliyan de divê em xwe bihêz bikin. Em van pirsgirêkan derbas bikin, ji bo vê em rewşa siyasî, nirxandina desthilatdariyê û şêwazê ku desthilatdar gelan bê îrade dikin, bizanin. Em di ferqa vê de bin, ka wê ev gel çawa xwe temsîl bike? Divê li ser van em baş têkildar bin û li ser bisekinin. Mînak, dirûvê desthilatdariyê li Îranê çi ye, gelek hevalên me nizanin. Nasnameya wê dewletê ya îdeolojîk çi ye? Şêwazên wê yên desthilatdariyê çi ne?

Saziyên ku tê de serweriyê dikin çi ne? Dîndar çi rolê dileyîzin? Yên ku tên hilbijartin çi rolê dileyîzin? Ferq û cudatiya van saziyan çi ye? Di vê derbarê de em zêde ne têkildar in.

Desthilatî di Tirkiyê de çi ye? Pala xwe dide kîjan çîna civakê? Şêwazên wê yên desthilatdariyê çi ne? Îslama siyasî tê çi manê? Li ser van şîrovên me tunene. Lê ya rastî ev şêwazên dijmin hemû gelê me bindest dihêlin.

Siyaseta demokratîk tê çi manê? Avakirina meclîsan, derxistina temsîlgerên gel, wê karê temsîlgerê gel çi be? Wê çawa kar bikin, şêwazên wan ên xebatê wê çi bin? Wê bi kîjan rengî ji teqlîda desthilatdariyê xwe dûr bihêlin? Li ser van divê em bi giranî mijûl bibin.

Siyaset qadekî berfireh e, tê de mirov dîplomasî digire dest. Yanî têtikiliyan tu yê bi kê re çêbikî? Têtikiliyên stratejîk, taktîkî, xwedî prensîb, di hundirê van têtikiliyan de tu yê çi bikî? Yên li hember wê ji bo te çi bikin? siyaseta derve çi ye, ya hundir çi ye? Siyaseta derve û hundir wê çawa hev temam bikin? Beriya her tiştî siyasetmendar çi jê tê xwestin? Siyasetmedar ew kesayet e ku karibe derfet û hêza heyî bi rengêkî têtikûz, bi şarezayîyeke mezin bi rêxistin bike û bike xizmeta çareserkirina pirsgerêkên gelê xwe. Siyasetmedar ew kesayet e ku dizane wê ji bo gelê xwe çi biafirîne.

Ji bo Kurdistanê kesayeta siyasetmedar kî ye? Derfetên gelê Kurd çi ne? Derfetên gelê Kurd erdnîgariya wî ye, niştecihên wî ne, yên ciwan in, jin e, derfetên madî û manewî, bi gelemperî çandêke vî gelî heye û ev hemû hêzek e. Lê belê ev hêza ha niha wer nakeve xizmeta gel. Lê siyasetmendar çi dike? Ew kes e ku van hêzan û hemû derfetên heyî bi rengêkî têtikûz û jêhatî, şiyar, afirandêr, baş birêxistin dike û kanalîzeyê berjewendiyên vî gelî dike. Yanî divê siyasetmedar, pirsgerê-

kên wî gelî çareser bike. Pê asta têkoşînê bilind û rêxistinîbûna hundirîn temam bike, hêza rêvebirinê pêşbixîne, di aliyê aborî de projeyan pêşbixîne. Di aliyê civakî de projeyan pêşbixîne. Siyasetmedar kesayeteke wiha ye.

Lê gelo van tiştên me gotî, di piratîka xwe de em çiqasî pêk tînin? Ya rastî di çalakiya me de pêkanîn pir lewaz e, Derfet û hêza ku di Kurdistanê de heger siyasetmedarên berpirsiyar derbikevin pêş, wê karibin di demekî kurt de bi rengekî zane û şiyar wan derfetan bikin xizmeta doza Kurd. Niha hinek potansyel di Kurdistanê de hene, em dibînin. Mînak îslama nerm ji bo xwe hedef digirin, dewlet ji bo xwe hedef digirin.

Ev lewazbûn di siyaseta li Kurdistanê de heye. Dijminê me hêza di welatê me de li dijî me bikar tîne. Enerjiya di welatê me de li dijî me dixebitîne. Di encamê de dema em siyaseta civakê nîqaş dikin, em dikarin bigihêjin baweriyekî bi vî rengî!

Hedef û armancên me yên herî baştirîn, nîrxên baştirîn çiqasî giranbiha dibin bila bibin, çiqasî tîkûz dibin bila bibin, eger bi xetekî siyasî neyên temamkirin, wê tenê di warê xeyalên xweş de bimînin. Wê zêde nîrxekî wan jî tunebe. Lewra eger xwe bi xetekî siyasî temam nekir, tenê wê her tiştê me bibin weke xewnekê. Eger ev xeta siyasî jî bi plan û bername nebû, xwe bi taktîk û stratejiyê temam nekir, ew jî tenê dimîne, weke projeyeke ku nayê pêkanîn. Ango projeyeke ku şansê wê yê pêkanînê tunebe. Wê demê divê plan, bername, taktîk û stratejiya me hebe. Tenê em dixwazin xwe bi rê ve bibin, lê wiha çênabe, divê em xwe derbasî piratîkê jî bikin. Di çarçoveya plan û bernameyan de kar û xebatê bikin. Em hemû karên xwe birêxistin bikin. Eger me got birêvebirin, wê demê birêvebirin çi ye? Rêxistina wê çi ye? Birêxistinkirina wê meclîs e, komîn e, koparatîf e, mîting in, serhildan in, şerê

parastina rewa ye. Divê ev hemû bê n diyarkirin. Wisa û bi vê nêzîkbûnê em ê bigihîjin armanc û hedefên xwe.

Divê plan û bernameyên polîkayê hebin. Wê demê siyaset rasteqînî dibe, heke ideolojî û siyaset bi plan û bername bin. Lê eger bihêzeke pêkanî nê neyên tamamkirin, vala ye. Hêza pêkanî nê çî ye? Kadro ye, divê bi vê hêza pêkanî nê tamam bibe. Kadroyê ku ideolojî qebûl kiriye, siyaset qebûl kiriye, xwe kiriye parçeyê jê, bêqeyd û bêşert, bêdudilî, li ku dibe bila bibe, di oxira wê de xwîna xwe jî bide, hazir û amade be. Yanî ji bo pêkanîna hemû karan amade be.

Pêwîst e, ew kadroyê wiha zelal û safî be, bê pirsgirêk, bê dudilî, milîtanê dozê be. Bi wê mirov dikare bêje wê tamam bibe. Ji bo vê sekinandina li ser kadro û peydakirina kadro, zelal û safîkirina kadro pêwîst e. Di aliyekî de berfirehhiştina kadro jî girîng e. Kadro pir alî be, komple be, karibe hilberî nê bike. Ev karê bingehî n in, di wî aliyê de divê zelalî çêbibe.

Eger di xebata me de ew taybetmendiyên kadro zelal bibin, wê demê siyaset plan û bernameyên me wê bikevin jîyanê. Bê wan wê nikaribin şensê xwe yê jîyanê bibînin. Em bala xwe bidî nê, dewlet çî dike? Kadro dike hedef û digire, bi sedan kadroyan digire û dike zîndan. Ji bo çî wiha dike? Ji bo ku sûda pêkanîna xeta me ya ideolojîk, siyasî, plan û bernameya me di jîyanê de pêkneyên. Ji rikê dewletê re be jî divê em çî bikin? Divê di çêkirina kadro de em jî bi îsrar bin. Akademiyên siyasî û zemî nê n perwerdeyê hemû ji bo vê ye. Ev kadro jî bi ideolojî û xeta siyaseta vê rêxistinê divê xwe bi cih bike.

Ji lew re pêwîstî bi zelaliyê, bi bêdudiliyê heye. Divê mirov nehêle kes bi nixên gel û têkoşîna wî bileyîze. Divê em di navbera xwe û sîstemê de sînoran diyar bikin. Bi rengê radîkal li hemberî sîstemê di nava têkoşî nê de bin. Kadroyên

wiha ji bo têkoşînê pêwîst in. Ew kadroyê ku bi şêwazê xwe yê jiyanê li gorî sîstemê bijîn, lê bi çalakiyên xwe yên siyasî li dijî wê sîstemê bin. Ev kadro nabe kadroyê tevgera azadiyê. Divê xwe ji sîstemê qut bike û têkoşîneke radîkal ji bo xwe hilbi-bijêre. Divê ev esas bê girtin. Bi vî rengî mirov dikare xeta siyasî û ideolojîk derbasî jiyanê bike.

Têkoşîna me lewaz e û hîna jî em negihîştine asteke radîkal. Ji kongira dehemîn û şûn da hinek şêwazên me yên têkoşînê hatine guhertin. Em nikarin bêjin weke beriya kongireyê ye. Piştî kongireyê platformên kadroyan çêbûn, konferansên kadroyan çêbûn û yên saziyan jî çêbûn. Me ev zêdegavî mehkûm kirine, heta di aliyê fîzîkî de jî hinek kes me ji nav xwe derxistin. Yê ku nedihatîn xetê li ser ya xwe israr dikirin. Ji bo vê em dikarin bêjin kongira dehan qonaxeke nû ye. Ji bo têkoşînê û zelalkirina nava rêxistinê bi xwe re pêşxist. Lê hina jî têrê nake û hîna jî zêdegavî hene. Bi taybetî jî di gelek qadan de pirsgirêk hene.

Taybetmendiyên Rêbertiya me hene, ew jî xwe ji sîstemê bi tamamî qut kiriye. Rêbertî kesayeteke serbixwe ye. Lewra tiş-tên dibîne em nikarin bibînin. Ji bo çi? Me hîna tam xwe ji sîstemê qut nekiriye. Di vê çarçoveyê de nirxandinên me, di bin-gehê de cewherê qutbûna me ji serokatîyê diyar dike. Mesafa di nabe me û Rêbertiyê de ev e.

Ger Rêbertî behsa demokrasî, federalîzmê, komînalîzmê, civakbûyînê, ferdiyetê, desthilatdariyê, miliyetparêziyê, şidetê û ji dil de nêzîkbûnê dike, li hemberî wê alternatîfa xwe tîne ziman. Lewra bi xeteriyan dihese, şaşitiyan zû dibîne û zû bi ser de diçe. Lê ji ber ku hîna lewaziyên me hene, me xwe ji kevneparestiyan nekiriye, weke Rêbertî dixwaze em hîna jî li hemberî xeta xwe ya siyasî, ne hesas in. Lê Rêbertî hesas e, bê-guman heta ji me bê, divê em wê hevaltiya kême mehkûm bikin

û hevaltîyeke rast bi Rêbertiyê re bijîn. Derbarê têgihîştinên rêxistinê de bi taybetî jî ew mesafa di navbera xwe û Rêbertiyê de em rabikin. Da ku em bi xeta xwe ya siyasî re karibin pirsgirêkên xwe çareser bikin, bibin xwediyê projeyê herêmî û civakî, beriya her tiştî xwe avakirin e.

Lewra rast e, Rêbertî timî şiyariyan dike, hinek tişt hene divê em bikin, lê Rêbertî dike. Ev jî kêmasiyên cidî ne. Dibe ku pêşengên me hebin, bi siyaseta xwe em modernîta kapîtalîst bi awayêke radîkal bikin mijara rexnê. Lê di serî de em ê li ser kêmkurtiyên xwe rawestin. Dema ku mirov nikaribin ramanên xwe baş biparêzin, wê demê baweriya wan lewaz e. Pêwîst e em baweriya xwe bi hêza xwe ya ideolojî, siyasî, civakî û herêmî ronîdar bikin.

22. Serdema Îslamiyetê û Avabûna Împeratorîyan

Dema ku em dibêjin Rojhilata Navîn, em gelek netewe, dîn, mezheb, dewlet û sîstemên siyasî tînin ziman. Lê ev sîstemên siyasî çawa çêbûn, çima çêbûn; di çêbûna wan de çi encam bi xwe re anîn? Di roja me ya îro de bandora van parçebûnan, ev rengê siyasî li ser civakê çi ye? Em ê li ser van mijaran rawestin. Ji bo vê di vê dersê de em ê bi taybetî li ser wan sîstemên ku wiha xwedî bandoreke herêmî, yan jî her demê di nava hewldanekê de bin û bixwazin bibin hêzên herêmî, rawestin

Bi taybetî Îran, Tirkiyê, dewletên Ereban, dîsa di derbarê kesên wiha di nava lêgerînên azadiyê de ne, rû bi rû tinekirin, îmhakirin û asîmlekirinê re dimînin. Li ser van em ê rawestin. Bi taybetî jî li ser Kurdan. Lê belê beriya wê wiha bi rengekî dîrokî, yanî xalên ku tê de şikandin dest pê dike, xalên ku tê de lewazî li Rojhilata Navîn dest pê dike û serdema ku Rojhilata

Navîn însiyatîfê wenda dike. Weke navend na, weke ya xwe be na, di aliyê hêza xwe ya siyasî eskerî û ronakbîrî de, gav bi gav van taybetmendiyên wenda dike. Ber bi rewşeke cuda ve diçe. Rewşa ku wer li benda alemê ye, di bin bandora alemê de ye. Pêvajoya wiha dest pê kir, bi taybetî jî heta Şerê Cîhanê yê Yekemîn li ser wê bi xetên stûr be jî, bi rengê cewherî be jî mirov li ser raweste, wê baş dibe.

Niha bi Îslamiyetê careke din li Rojhilata Navîn navendên împatoriyan çêbûne. Ev di serdema xwe ya herî berfireh û bihêz de Umewî, di pişt re Abasî. Lê belê di serdema Abasiyan de bi taybetî jî di sedesala dehemîn de, êdî ev rengê împatoriye, bi awayeke çalak, bihêz û serwer rol wenda kirin.

Sedemên rol wendakirinê bêguman sedemên hundirîn hene. Yek ji wan xalên zanistiyê, tevgerên wijdanî, komelabûnê hatin ziman. Agno kelecana giyan, wenda kir. Ew tiştên ku hêvî didan mirovan, wenda kir. Ev tiştên bi mirovan re kelecana çêdikir, hêviya xelasiyê li gel wan peyda dikirin, yê ku Dîne Îslamê pêşkêş dikirin, di kesayeta împatoriya Abasiyan de, bi taybetî di dirûvê desthilatiya ku li ser esasê desthilatiyê, di cih cihna de komplo, antirîka, îxanetê de, ev hêvî şikestin. Li ser vî esasî hêzeke wiha hevgerî, karibe li hemberî êrişên derve li ber xwe bide, hêzeke siyasî leşkerî ya bihêz na, gav bi gav hêzeke perçebûyî, car caran jî serbixwe na, di bin desthilatiya hêzên din de dijiya. Bi taybetî jî sedesala dehan û şûn da, bandora qewmên Tirk ên ku hatin herêmê, bi taybetî jî ya Selçûkiyan li ser împatoriya Abasî pir çêbû.

Împatorî di çalakiyê de di fermiyetê de hebû, lê di piratîkê de serweriya Tirkan li ser bihêz bû. Wan di desthilatiyê de cih girtibûn, li ser wê serwer bûn. Xelîfeyên bi ya wan dikir, diman, lê xelîfeyên bi ya wan nedikir, bi rengên cuda ew ji holê radikirin. Li ser wî esasî bi taybetî jî di dema ku şerê

Melazgirtê de, li hemberî Roma bi ser ketin. Hema bêje bandora xwe li ser herêmê û navendên desthilatîyê Bexdad, Îran, gav bi gav jî ber bi Anatolyayê ve meşîya ye û bandora xwe li ser desthilatîyê çêkiriye.

Ji lew re ev rewş rewşa perçebûnê ye, mirov dikare bêje rewşa lewazbûnê, parçebûnê, cilizbûnê ye. Lê belê dîrok tiştêkî wiha nîne. Dema em dîroka civakan digirin dest, wer bi rengê serdemên bi temamî ji hev qutbûyî ji hev cuda, ev xelas bû yeke din dest pê kir, bi vî rengî em nikarin dîrokê bigirin dest.

Ji bo fêmkirinê, di encamê de dîrok jî zanistek e. Ji bo fêmkirinê mirov hinek tiştan parçe parçe digire dest. Mînak mirov milê leşkerî parçe digire dest, milê siyasî mirov digire dest, ê civakî, çandî, zaniyarî, mirov cuda cuda digire dest. Lê belê ev hemû jî cuda cuda nemeşîyan. Weke çawa dema dîroka Ewrûpayê jî em dixwînin, dîroka Ewrûpayê ya nû em behsa ronesansê, reformasyonê, ronakbîriyê dikin, ev sê tişt bê hev nemeşîyane. Yanî heta filan salê ronesasn, jê û bi şûn da raformasyon, paşê ronakbîrî, wiha nîne. Lê belê da ku bê fêmkirin, ji hev tên cuda kirin. Lê gelek caran ev serdem bi hev re meşîyane, vê carê paralel bi van re serûbinhevbûneke siyasî û leşkerî ya mezin di hemû parzemînan de heye.

Çêbûna împatoriyan, hilweşandina wan, çêbûna dewletan, hilweşandina dewletan, ev çêbûne. Li Rojhilata Navîn jî wiha ye. Rast e, Abasî lewaz e, lê belê bi temamî ji holê ranabe. Xelîfeyê Navendî rû bi rû li hemberî êrîşên Tirkî dimîne. Rû bi rûyê Moxolan dimîne. Ji milê din ve jî rû bi rû êrîşê milê rojava bi taybetî jî aliyê Misirê, Filistîn, Sûriyeyê, di van aliyên de jî bi êrîşên çî re rû bi rû dimîne? Bi êrîşên Xaçperestan, yê ji Ewrûpa re dimînin.

23. Li Rojava Lêgerîn Û Pêşketina Yekîtiyê

Ji lew re Ewrûpa ji sedsalîya dehan û şûn va, yanî dema ku wiha împatoriya Abasî di Rojhilata Navîn de lewazbûnê dijî, di Ewrûpayê de livek çêdibe. Ev liv çî ye, dewlemendiyeke peyda dike. Bi rengê berfireh seneata hesin pêş dikeve. Bi hesin, gîsnê giran, ev tiştên ha pêş dikevin û li ser wi esasî bandora wê li zîraetê dibe, erd zêde bi berhem dibe.

Ev bandorê li ser Lordan dike, bandorê li ser sîstema lordan dike. Hilberîn zêde dibe, dema hilberîn zêde dibe bi zêdebûna hilberînê dewlemendî, halxweşî, bilindbûna asta xweşiyê, kombûna nîrxên madî zêde dibe. Ev hemû dibin sersebebê ku di sîstema siyasî de jî guhertin çêbibe. Serdema şovalîya ye, dema ku dewlemendî çêdibe, xeteriyên talanê pêş dikevin, ji bo ku ew xeteriyên ha berteraf bibin, leşkerên profesyonel derdikevin pêş. Siwarî, yanî şovalîya, her lordek piştî wê dewlemendiyê êdî weke berê nema dikare bi tena xwe bijî, ji bo vê jî lêgerîna kombûyîna û yekîtiyê pêş dikeve.

Li Îngeltera lêgerîna yekîtiyê, li Fransa lêgerîna yekîtiyê, li gelek welatên din jî lêgerînên yekîtiyê pêş dikevin. Ev jî ji ber ku êdî her lordek nema dikare bi tena xwe, xwe biparêze. Gav bi gav dewletên wiha homojen yên bi ala xwe, zimanê xwe, bi qiralê xwe yên mezin çêdibin, ev bi gelemperî rewşekî nû di aliyê leşkerî û siyasî de derdixe holê. Her wiha mezinbûnekê û giraniyekê çêdike. Lê li Ewrûpa dîsa jî hêza desthilatîyê ya sereke kilîsa Katolîk e. Ya ku di roja me ya îro de jî navenda wê li Îtalya ye, li cihekî jê re dibêjin Vatîkan, weke serkêşîya giyanî ya Xiristîyanên cîhanê yên Katolîk dike.

Wê demê kilîsa katolîk li Ewrûpa bi tena xwe hêza hakimi-yetê bû. Berê lord girêdayî wê bûn, bac didan, leşker jê re pêwîst ba, didan, vê carê dewlet bûn girêdayî wê. Yanî dew-

letên mezin, weke Îngeltere, Fransa, Holenda, li Ewrûpayê dewletên din jî di Ewrûpayê de girêdayî kilîsê ne.

Dewlet in, lê bacê didin kilîsê, leşkeran didin kilîsê, rêbarzê wan ê rêveberiyê hikum jî, di bin kontrola kilîsê de ye. Di heman demê de kilîsê çi ye? Hinekê jî desthilatîyê kontrol jî dike. Ji bo vê qiralê ku ji hukmê kilîsê derketiba kilîsê çi biryar li dijî wî bidaba, afaroz jî bikira, yanî heger hikumê wî rewa nekiriba, nema dikarîbû hikumê wî berdewam bikira. Bivê nevê wê berdaba, yan jî kilîsê gel li hemberî derbixista. Yanî serwerê dunyewî(sekuler) û exretî jî kilîsê bû. Kilîsê hem serwerê axretê bû, ji ber ku mafê wê yê afrozkirinê hebû.

Mînak yekê gotinek nebaş kiriba, tiştê bigota bi taybetî jî di derbarê zanistî de li gorî kilîsê nebûna, kilîsê ew ji dîn diavêtin. Yanî hem serwerê giyanê mirov bû, hem jî serwerê dunyawî bû. Weke dewleta Ewrûpayê bû.

Dema ku ev hêz di Ewrûpayê de di sedsaliya 10-11'an de bi taybetî ev hêz çêbû, kilîsê xwest hîna zêdetir bandora xwe berfireh bike. Li ku wê bandora xwe berfireh bike, ji xwe re Rojhilata Navîn hedef girt. Ji ber çi Rojhilata Navîn? Ji ber ku Rojhilata Navîn navenda împatoriyeke ye, împatoriya Abasiyan. Lê lewaz e, hinekî nexweş ketiye, ev yek e.

Ya duyemîn Rojhilata Navîn çavkaniya gelek tiştan e. Dema ku em van tiştan dinirxînin, divê em bi çavên di roja me ya îro de lê temaş nekin. Em bi çavên roja xwe ya îro lê temaşe bikin, em nikarin tesewir bikin. Ji ber ku dema yek pîrsekî wiha bike û bêje “Gelo ma Ewrûpa wê çaxê çi ji Rojhilata Navîn dixwaze.” Ger li gorî roja me ya îro ewqasî dewlemend, zana, wê çi ji Rojhilata Navîn bixwaze. Lê ew dem ne wiha ye. Ew dem tam berovajî ye. Di aliyê siyasî, leşkerî, çandî, zanyarî, asta jiyanê, şewaza jiyanê de Rojhilata Navîn li pêş e. Pirs-

girêkên xwedibûnê, xwarin vexwarinê tunene, birçîbûn tune, zanebûn heye, pirtûkxanên pir mezin û binav û deng hene. Pirtûkxana Îskenderiyê, ya Bexdade, yên cuda cuda yên bi nav û deng hene. Dibistan hene, tenê dibistanên dînî nînin, ên zanistî jî hene. Dersên kîmyayê, bîrkariyê, biyolojiyê û gelek tiştên dîn jî tên dayîn.

Dibistan pir bi bandor in. Heta roja me ya îro jî bermahiyên wan hîna hene. Li Misirê, Şamê, Bexdadê hîna jî hene. Ev tiştên ha hemû hene, hem di aliyê zanistî de, hem jî di aliyê asta jiyânê de, dewlemendiyeke di aliyê şêwaza jiyânê de heye. Niha em dibêjin teqlîdkirina Ewrûpayê em dikin, mînak di hin mijaran de bi taybetî jî mijara paqijiyê, tam tişteki wiha nebû, tam berovajiyê vê bû. Şêwaza jiyana Rojava bi taybetî di aliyê pakkûnê de, displîna jiyânê de xwarin û vexwarinê de, cihê lê dijîn, ya Rojhilat bi temamî ji hev cuda bûn. Di ya Rojhilatê de binesazî hebû, di bajaran de, di avakirina bajaran de, çêkirina malan de, ev mesele dihatin destgirtin, bi baldarî, bi nêzîkbûnê ev mesele dihatin destgirtin.

Ev Tiştên li Rojhilatê li pêş, li Rojava zêde ne li pêş bûn. Ji lew re dewlemendiyeke di vir de heye. Niha Ewrûpa bi ser hev de tê, xurt dibe, di aliyê leşkerî de bihêz dibe, artêş çêdibin, dewletên homojen yek al êdî çêdibin. Ev hemû girêdayî kilîsê ne. Wê çaxê ev lêgerîn derdiket; ango kombûnek, xurtbûnek di aliyê leşkerî de. Ev ê bi ku de biçê, tabî ber bi Rojhilata Navîn ve wê biçê.

Armanç talan e, divê ku mirov vê ji bîr neke. Lê her şerek sedemên wê hene. Hin sedem diyar in, li ber çavan in, hinek sedem neyekser in, di bingehê de sedemên neyekser girîng in. Sedemên neyekser talankirin e. Yanî yê dem dirêj çî ye, qadeke tê de dewlemendî heye, Ewrûpa bi ser xwe ve tê, dixwaze bibe hêzeke hegemon, dest deyne ser rêkên ticaretê,

dest deyne ser rêkên ku berjewendî jê tîn. Armanc ev e. Ji lew re Ewrûpa çi dike? Berê xwe dide Rojhilata Navîn. Ev sedema demdirêj û dûr e, yê bingehîn e.

Sedemên rasterast ên ku pê mirovan seferber bike çi ne? Meselên dîn e, Xiristiyanî ye. Gotin, em li vir Xiristiyan in, Xiristiyan hemû li vir in. Gelê Ewrûpî hemû Xiristiyan in, lê cihê ku Îsa lê çêbûye di bin destê Misilmanan de ye. Gotin, ev çênabe. Cihên pîroz hemû di bin destê Misilmanan de ye, lê em li vir Xiristiyan in. Ev çênabe, ji bo vê weke hikumeke Xwedayî, weke wezîfeyeke pîroz gotin, divê em wan cihên pîroz ji bin kontrola Misilmanan û Ereban derbixin.

Li ser vî esasî, ji sala 1070'î bi şûn da, gav bi gav mirov seferberkirin, ciwan kom kirin, siwarî kom kirin, artêş birêxistin kirin, Fransiz, Îngilîz, Îspanyol, ji hemû derên Ewrûpa di bin kordîneriya kilîsê de, berê xwe dan Rojhilata Navîn.

Ji lew re hêza ku Rojhilata Navîn bikariba biparasta tunebû. Ji ber ku rewşa Abasiyan li ber çavan bû, parçe bûbûn. Qismeke mezin ne di bin destê wan de bû. Mînak, Misir. Di Misirê de xîlafetî hebû. Ev xîlafet Fatimî bûn. Wan jî xwe Elewî dihesibandin. Navê wan Fatimî bûn. Xelîfê Misirê ne girêdayî Bexdayê bûn. Ew serbixwe bûn.

Li derdora Misirê bi alîkariya Fatimiyan, tevgera Îsmâîlî di gelek cihan de bi bandor bû, desthilatdar bû. Mînak gelek bajarên Sûriyeyê di bin kontrola wan de bûn. Heta niha jî hinek kelhên wan hene, li Sûriyeyê derdora deryayê cihên Îsmâîliyan bû wê çaxê. Ew terîqeta batinî ya ku Hesên Sebah bi navê wî tê nasîn, lê beriya wî jî hebûn. Ev bi şewazê xwe yê fedaîti meşhur in. Fedaîti jî ne Hesên Sebah çekiriye. Fedaîti, parçeyek ji baweriya Îsmâîliyê ye, berê jî hebûye. Gelek caran bi reşkujiyên xwe binav û deng in. Selahdîn Eyûbî jî du caran

li ser destê wan birîndar bûye. Lê nemiriye, ev jî fedayian kiriye.

24. Li Dijî Tevera Eyûbiyan Şerên Xaçperestan

Jixwe parçebûneke wiha heye, ji bo vê dema Xaçperest tên di sala 1070'î de PZ'ê û şûn da. Tên lê berxwedaneke zêde mezin li hemberî xwe nabînin. Ji bo vê li gelek cihan serwer dibin. Qudsê digirin, cihê em jê re dibêjin Filistîn hemûyê digirin. Demekî Misirê digirin, Sûriyeyê digirin, li van deran de serwer dibin. Vê carê li ser esasê parastina erdê Misilmanan, Abasî dikevin dewrê. Li dijî Xaçperestan pêngavan bi rêxistin dikin. Ev pêngavana di lûtka xwe de, di serdema 1180-1190'î de, bi Eyûbiyan re gihîştin asteke pir payebilind û encam girtin.

Eyûbî Kurd in, bi xwe jî Kurdê Kurdistanê nînin. Kurdê Şedadî yên Azarbeycanê ne. Cihê li wir heye herêma Kurda ye, niha piştî şerê di navbêna Azerî û Ermeniyên de hate vala kirin, êdî Kurd li wir najîn, ji wê herêmê re dibêjin Kelbejar. Şedadî ne, di zemanê xwe de dewleta wan hebû, serwer bûn, di gelek cihan de bibandor bûn. Ev malbata ku Selahdîn jê ye, di bîrokrasiyê de xwedî cih e. Xelîfên Abasî banî wan dikin û bi rastî jî tên, li Tikrîtê bi cih dibin, ev bajarê ku Sedam jî lê çêbûye. Selahdîn li Tikrîtê tê dinyayê, ji dayîkbûna Selahdîn li Tikrîtê ye.

Dema ku şerê li dijî Xaçperestan dest pê dike, pêngava ku li dijî Xaçperestan bi fermana xelîfên Abasî li ser Şamê, li ser Sûriyeyê çêdibe, bi femandariya femandarekî yanî mîrekî Misilman, lê bi eslê xwe Tirk e, navê wî Nûredîn Zengî ye.

Bi Nûredîn re malbata Selahdîn jî diçin. Ji ber ku mamê Selahdîn, Esedîn Şêrgo, ferdandarekî mezin e. Wer ferdandarekî binav û deng e, yanî weke gelek ferdandarên mezin e, wek çawa em behsa Napolyon dikin hwd dikin, yek ji wan e. Bi komîta xwe bi rêveberiya şerkirinê jêhatî ye, xwedî hêz e, di şeran de encamê digire.

Bavê Selahdîn siyasetmedar e. Ji lew re Nûredîn serkeftiye, bi taybetî Sûriyeyê ji Xaçperestan xelas dike, gelek bajaran jî wiha. Di pişt re hêdî hêdî li dijî Fatimiyan li Misirê dikevin şer, piştî wê dimire. Hîna Filistîn rizgar nekiriye dimire, lê bibandor dibin. Însiyatîfê heta astekî dikin destê xwe. Lê hîna jî dewletên Xaçperestan li Filistînê û her derê hene.

Piştî ku Nûredîn dimire, komuta dikeve destê Selahdîn û Selahdîn Qudsê xelas dike. Jixwe jê û bi şûn da herêma Misirê, Sûriyeyê, Filistînê hemû dikeve bin hikumê wan. Dema ku dimire, vêca ji malbata wan hikum dikin, lê weke Selahdîn hikum nakin. Wer serxweve diçin, ji bo parastina hikum ne hestiyar in. Gav bi gav Memlûkî xwe di navberê re derdixin asta jor, bi vî rengî desthilatîyê dixin destê xwe. Heta sala 1517'an heta dema Sultan Yavuz Misir ji Memlûkiyan girt, heta wê demê jî Memlûkiyan li wir hikum dikirin.

Memlûkî bi eslê xwe ji gelên cuda cuda ne, lê belê statuyekê wan a wiha weke azadan tuneye, hinekî nêzîkî kolan e. Ne kole ne, lê girêdayî ne. Di rêka leşkeriyê de, li cih cihan gihîştin astê, wiha di aliyê civakî de mirovatîyê deyin, bi malbatên hakim re weke mala Eyûbiyan re. Bi vî rengî gav bi gav di nava desthilatdariyê de cih girtin, heta ku desthilatî girtin. Heta sala 1517'an bênavber Memlûkiyan li wir hikum kirine.

Ji lew re serkeftina Selahdîn wateyeke wê heye, ew serkftin ne serkeftineke ferdî ye. Serkeftina herêmê ye, yanî hêza herêmê bi taybetî ya çandî, ya civakî, asta moral, ev bandora xwe li ser milê wê yê leşkerî û siyasî jî çêdike, ev bû sersebebê ku her çiqasî êrîşên Xaçperestan bênavber pêngav bi pêngav, ji ber ku Xaçperest tenê pêngaveke nehatine, ji 1070'î dest pê kirin, wer dewam kirine heta 1300'î.

Yanî di hundirê dused Salî zêdetir tim hemle li pey hemlê hatine meşandin. Van pêngavan nekarîbûn bi cih bibin. Lê belê heta ji wan hat jê sûd girtin. Zanistî, felsefe, pirtûk her tiştî elimî bûn. Pêngavên Xaçperestan ne wiha pêngavine ji bo xerakirin, kuştin, tesfîyekirinê tenê bûne. Di aliyê zanistiyê de jî ji bo xwe fayde kirine. Di wî alî de bi Moxolan re hinekî berovajî ne. Ji ber ku Moxol xerakirinê esas digirin. Heta dibêjin dema ku Moxolan êrîşî Bexdayê kirine, pirtûkxaneya wê hemû vala kirine Çemê Dicle, Çemê Dicle reş herikiye. Ji mûrekeba pirtûkan reş herikiye. Ka çiqasî milyon pirtûk tê de hebûne, Xwedê dizane. Wê demê pirtûkxaneyeke wiha dewlemend ber bi çem de berdane.

Xaçperest wiha nakin, pirtûkxanê navêjin çem. Digirin, dixwînin, dibin, dielimin. Bandoreke vê ya mezin li ser derbasbûna çanda Rojhilata Navîn li Ewrûpayê çêbû. Ev yek ji binge-hê ronesansê ye, hemû binge-hê na, yek ji binge-hê ronesansê ev bûye.

25. Bêbandorbûna Ebasiyan û Hilhatina Dewleta Sefewiyên û Osmaniyan

Ji lew reji sala 1300'î bi şûn da bandora Abasiyan namîne. Ji bo vê sîstema siyasî di Rojhilata Navîn de belav dibe, desthilatdarî gav bi gav dikeve destê Tirkan. Ji sedsaliya 14'an û pê

ve Tirk serwer dibin. Di milê Rojhilatê de jî Fars ji nû ve dewleteke bi navê dewleta Sefewî ava dikin. Her çiqasî hakimê wan bi eslê xwe ne Faris bin jî, lê di esas de kerekterê desthilatîyê Farsî ye. Bi wî rengî dewleteke mezin li wir ava dibe.

Dewletek din jî bi navê Osmanî ya ku xwe weke berdewamiya Abasiyan digire dest, ji ber ku mezhebê wan sunî ne, wî mezhebê esas digirin. Weke berdewamiya Abasiyan, heta navê xelîfan li xwe dikin, yanî sultanê Osmanî bi çavên xelîfan li xwe dinêrin. Navenda dewleta Misilmanan e. Bi vî rengî dewleteke wiha Osmanî di herêma de dest pê dike û çêdibe.

Ber bi Rohilat ve vedibe, hemû derên ku berê Abasî li ser bi bandor bûn, hemûyan hikum dikin, bi vê bes nabin, Misirê ji Memlûkiyan digirin. Bakurê Afrîkayê digirin, ber bi Ewrûpa ve dibin, Stenbolê digirin. Heta car bi caran gihîştîye sînorê Awisturyayê. Heta sînorê Viyana jî çûye.

Ev pêvajoyek e, lê di vê pêvajoyê de êdî hevsengî di aliyê Rojava de gav bi gav pêş dikeve. Rast e, hêzek Osmaniyan a leşkerî heye, dewleteke mezin e, di şerê xwe yê leşkerî de li dijî Ewrûpayê carina qezenc dikin, ji nakokiyên di hundirê Ewrûpa de sûd digirin. Carinan Fransa bi wan re dibe yek, li dijî Awusturya şer dikin. Hinekî bi ser dikevin, dijî Macaristanê şer dikin, bi ser dikevin. Ji wan nakokiyên di nava Ewrûpiyan de feydê dibînin. Carina di lehê xwe de hinek tiştan qezenc dikin, lê bi giştî êdî li Rojhilata Navîn di zanistiyê de sekin çêdibe.

Di leşkeriyê de sekin, di siyasetê de sekin, êdî pêşveçûn tune ye. Ewrûpa nû ji xew radibe, her tiştî nîqaş dike. Şoresên dînî hene, dewletên nû ava dibin, bi taybetî jî dewleteke weke Îspaniya. Ji ber ku Îspaniya di serdema Umewiyan de Îspaniya ji aliyê Misilmanan ve hat bidestxistin. Hemle li ser Ewrûpayê

çêkirin, Tariq Bin Ziyad, Mûsa Bin Nuseyr, ev derbasbûn û ew der girtin.

Nêzîkî heştred salî bê navber Ereban li Îspanyayê hikum dikirin, Umewî bûn, lê Ereb bûn. Di pişt re gav bi gav Xiristiyanan li Îspaniyayê xwe bi rêxistin kirin, li dijî Ereban ketin nav pêvajoya şer. Di sed saliya 14'an de, ango ji sala 1300'î û şûn da gav bi gav ketin şer. Di sedsaliya 15'an de van şeran encam girtin.

Van şeran çawa encam girtin? Îspaniya careke din bû dewleteke Xiristiyan ya fanatîk. Tenê Xiristiyanîyê li ser axa xwe qebûl dike, li dijî wê ne Misilmantî, ne jî Yahudîtî qebûl nake. Bi vî rengî dewleteke mezin çêbû. Kengê? Dewleta Ereban ya dawiyê ya ku li Îspanyayê li ber xwe dida, di sala 1497'an de, di wê serdemê de Girînada bû, ew jî teslîm bû. Bi Erebî jê re dibêjin Xirînada. Mîrê wê dewletê kilîlên bajarî teslîmî qiralê Îspanyê yê wê demê kir. Qiralên wê demê du bûn, yek jin bû, yek jî mêr bû, pevjinê hev bûn, lê bi berjewendî bû, yektiya hêzan bû. Ferdinan û Îzabela bûn.

Heta meseleyeke wiha jî wê demê heye. Tê gotin, dema ku Mîrê Ereb kilîlê teslîmî qiralê Îspanî dike, rondik ji çavên wî dibarin. Mîrekî pasîf bûye. Derdora wî girtin, deng nekir. Di encamê de qet li ber xwe neda. Pasîf bû, gotin teslîmîyetger bû. Ji bo vê pir dihat rexnekirin. Dayîka wî ew zehf rexne dikir. Lê di encamê de kilîl teslîm kir. Dema rondik jî çavên wî dibariya, dayîka wî jê re dibêje “Tama baş e, weke pîrekan bigirî, li ser milkekî te nekarî weke zilaman biparêza.” Ev gotin li gorî wê serdemê cinsiyetparêzî be, lê gotina wê serdemê bû.

Di pişt re ev gotina Mîrê dawiyê yê Girînada, di litretura siyasî de gelekî hate xebitandin. Mînak, heta Çe Guvara bi xwe

NY de, ji bo serokekî Amêrîka Latînî vê dibêje; pir teslînger bûye, ji Merîka re timî û tim derb e, lê dikirin û ew avêtin, dibêje ez gotina dawiyê ya mîrê Ereban yê Girnada ji wî serokî re dibêjim. Yê di demê de nikare xwe biparêze, di encamê de li hemberî teslîmîyê rû bi rû dimîne, ev gotin tê vê wateyê.

Wê demê Ereben Misilman ji Ewrûpa derdikevin. Êdî Ewrûpa bi dewletên xwe yê mezîna ava dibe. Îspaniya, Fransa, Îngîltera, Awisturya. Awisturya berê dewleteke wiha biçûk nebû. Împeratorî bû, Maceristan, Îspaniya tevî bû, Malbatekê tê de hikum dikir, ji wan re digotin malbata Habsburg. Ev malbat di van meselên nifûsên xwe firehkirinê de gelekî jêhatî bûn. Gelek welat himbêz dikirin û wiha împeratoriyeke mezîna bûn.

Ji lew re hinek dewlet hîna çênebûbûn. Mînak, weke Almanya, Îtalya, weke dewletên navendî hîna çênebûbûn. Van ancax di salên 1870'yan û şûn da weke dewletên neteweyî çêbûn. Berê bajar bi bajra bûn. Ji lew re vê hevsengiyê bi xwe re gav bi gav êdî hevsengiyên serdestiya Ewrûpa derxistin pêş.

Ev serdestî di sedsaliya 18-19'an de qulipîn bi rengê tasfiyekirina bandora Tirkan a li ser Ewrûpa. Hemû welatên Belqanan, Yugoslaviya, Bulgarîstan, Yewnan, ev derana hemû wê demê serbest bûn. Xwe ji bin bandora Tirkan xelas kirin û Tirk ji wir derketin.

Di dawîya sedsaliya 19'an, di destpêka sedsaliya bîstana û pê de, ji derî Traqyaya rojhilat êdî yek parçe erdê Ewrûpa di bin destê Tirkan de nema û paş ve vegehiyan. Ev dibe sêsebebê ku Tirk ji Rojava tengav dibin. Vê carê bacê zêde dikin. Ji leşkeran peran dixwazin. Ji bo vê serhildanên Kurdan çêdibin. Yê Ereban çêdibin. Nerazîbûn derdikevin holê. Ev tiştê ha hemû wê demê derdikevin holê.

26. Yekemîn Pêngava Ewrûpa Ya Dagirkirina Misirê

Ji lew re di wê serdemê de di sedsala 19'an de li Rojhilata Navîn gelek guhertin çêdibin. Yanî sala 1800'î saleke bingehîn e, li Rojhilata Navîn. Çima ev sal bingehîn e? Ji ber ku di wê salê de yekem pêngava Ewrûpa li ser Misirê çêbû. Bi rengê xwe yê nû yê burjûwazî li ser Misirê çêbû. Napolyon ew pêngav pêş xist û Misir dagirkir.

Van bi xwe re gelek guhertin anîn, êdî împatoriyekek heye, navê wê împatoriya Osmanî ye, serwer e, bi nav li her derê serwer e. Lê pir lewaz bûye. Êdî li hemberî vê împatoriyeke nerazîbûn çêdibin. Serhildanên Kurdan piştî sala 1800'î êdî dest pê kirin. Yê Ereban dest pê kirin, Ewrûpî hêdî hêdî derbas bûn. Di sala 1800'î de Napolyon Misir girt. Piştî wê demêkî dirêj gav bi gav bakurê Afrîkayê hemû ji bin kontrola wan derxistin. Fransa ket Cezaîrê, Fas Tunûsê, ev hemû girtin.

Ev ji bo çî bûn, mînak em bêjin deyn hebûn, deynê Fransa li Cezayîr hebû. Gelek daynê wan hebû. Li Cezaîr walî heye, ew jî girêdayî împatoriya Osmaniyê ye. Lê belê deyndarê Fransayê ye. Ji ber çî? Sanayî pêş dikeve, pêdiviyên gelan zêde dibin. Ev kesana jî ji Fransa gemiyan dixwazin, gelek tiştên din jî dixwazin. Çî ji wan re pêwîst be, arac gerec. Ev tiştên ha hemû pêwîst in. Heta ji bo xweşiya xwe ya kesî, ji ber ku hêza desthilatdar bi giranî hêzeke wiha miriyê xweşiya xwe ye. Ji bo vê dibîne tiştên nû li Ewrûpa derdikeve û wan jî dixwazin, bi demê re di bin deynan de dimînin.

Mînak, Cezaîr çawa ji aliyê Fransayê de hate dagirkirin. Konsolê Fransî tê ji waliyê Cezaîrê yê bi navê Husên re dibêje, „ka deynê welatê min.“ Waliyê Cezaîrê jî ji wî aciz dibe, ka çawa ew konsolek e, ew walî ye, girêdayî împatoriya Osmaniyê ye, bi nav û deng e. Konsolek tê jê re dibêje, ka

deyînê welatê min. Ew ji jê aciz dibe, di destê wî de nekaşa mêşan heye, wê nekaşê di nav çavê konsul dide. Fransa ew ji bo xwe kir weke meseleyeke anorê. Ew bû sedemê rasterast ku Cezaîr bê dagirkirin. Bi vî rengî Cezaîr hat dagirkirin.

Tunûs, Fas bi vî rengî yanî bakurê Afrîkayê, ew herêma ku nêzîkî Ewrûpa di sedesaliya 19'an de, di sala 1850'î bi şûn ve hema bêje hemû ji aliyê Ewrûpayê ve hat dagirkirin. Jî aliyê Misirê ve hinek hewldan çêbûn.

Mînak, Napolyon derbasî Misirê bû, em bala xwe bidinê taybetmendiyeke Rojhilata Navîn ya wiha heye. Kîjan hêz bixwaze li ser cîhanê bibe serwer, berê xwe dide Rojhilata Navîn. Ji ber ku rola kilîtê dileyîze. Rêkên tîcaretê ne, di aliyê erdnîgariyê de sê parzemînan bi hev ve dide girêdan. Asya, Afrîka, Ewrûpa. Di navbera van her sê yan de sêgoşeyek e.

Rêkên tîcaretê tê re diçin û tên. Bi her hawî stratejîk e. Yek jî çavkaniya şaristaniyan e. Ji bo vê berê xwe didin vir. Napolyon jî weke hêzeke serwer di cîhanê de berê xwe da vir. Yekemîn pêngava ji der ve re li ser Rojhilata Navîn bû, li ser Misirê kir.

Napolyon bi xwe re çî anî? Berî her tiştî pêngava Napolyon îsbat kir ku êdî ev împatoriya Osmanî zemanê wê derbas bûye, hêz û hunerê wê ku li ber xwe bide, tune. Ev jî dişibe demdirêjkirina futbolê. Çawa ku piştî futbol bi dawî dibe û zemanê wendayî, tê dirêjkirin. Ew şer jî wisa bû. Ji ber ku êdî nikare li ber xwe bide. Heta wê demê tişteki Napolyon ya balkêş heye, dibêje; “dema em çûn Misirê leşkerekî Erebb, teqez dikaribû bi leşkerekî Firansî. Yekîneyeke biçûk a Erebb û yeke Fransî weke hev in. Lê belê liqeke Fransî karîbû bi tabûreke Erebb.” Ev çewanî ye, kalîtê nîşan dide. Ferq û

cutatiya di navbera sazûmanîya leşkerî ya li Rojhilatê de û ya di navbera Rojavayê de nîşan dide.

Dema ku bi hêza çors be, yekî Ereb teqez dikare yekî Fransî, vê qebûl dikin, yek bi yek qebûl dikin. Dema ku hîna şer biçûk be, di asta yekîneyên biçûk de be, mînak di asta mange, taxim de be, bi vî rengî ji ber ku hunerê şer hîna tê de zêde rol nalîze, hîna tê de meterîsgirtin rol baş nalîze, teknîk baş rol nalîze, dibêje weke hev in. Wê demê di wir de hêza çors tê hevseng kirin. Ew hêza çors ya ku rola xw di dema ku yek yek de dileyîst, ev tê hevseng kirin.

Lê dibêje yekîneyeke Fransî teqez dikare tabûreke Erebî bişkîne. Di wir de hîna zêdetir biçekkirin, bimewzîkirin, hunerê şer, taktîk, ev dikevin dewrê. Bi vî rengî di rastiyê de çi rave dike? Çawanîbûna Ewrûpayê. Bê çawaniya ku êdî di Rojhilat de dest pê kiriye, pêş dikeve. Yanî dîroka berepaş ve diçe, diyar dibe.

Ev mînakek bû. Ev bi xwe re gelek tiştên din jî tîne. Ramana Ewrûpî êdî bi rengekî rasterast derbas dibe. Berhemdariya şoreşa Fransî di aliyê wê yê çandî, dirûva desthilatîyê, nêzîkbûna ji hunerê re, wêjeyê re derdikevin holê. Hinek tiştên din jî derdikevin holê; dîroka Misirê jî hinekî derdikeve holê.

Napolyon tenê leşker bi xwe re neanî. Arkeolog jî bi xwe re anîn, dîroknaş bi xwe re anîn, zimanzan bi xwe re anîn. Gelek kes bi xwe re anîn. Ev geriyan û dîtin ku dîrokeke sêr li van deran heye. Peykerin, pîramîtin hwd, ev tiştên ha dîtin. Di wê navberê de leşkerekî Fransî kevîrek jî dît. Li ser kevîr nexş hebûn. Di pişt re arkeologekî bi nav û deng, navê wî Şambilyon bû, wiha lê temaşe kir got; ev nivîs e, yanî nivîsa hiyografîk e. Wê demê ev yek bi pêngava Napolyon eşkere bû.

Bi vî rengî di aliyê guhertina çalakiya çandî û mêjî de alîkariya wî çêbû. Piştî wê jixwe Napolyon derket, Îngilîz ketinê. Îngilîzan gav bi gav desthilatî li gorî xwe pêş dixistin.

27. Di Welatên Rojhilata Navîn de Ferzkirin û Pêşketina Modernîzmê

Di dîroka Misirê de bi taybetî di sala 1830-1840'î, di wê demê de guhertineke cidî çêdibe. Kesek bi navê Muhemed Alî bi artêşekî diçe Misirê, li wir dibe walî, artêşa wî bi giştî Arnavut in û ew li ser Misirê hikum dike. Kurê wî li ser Sûriyeyê hikum dike, dostekî wî li ser Lubnanê hikum dike.

Lê belê ev dixwaze dewletekî nû avabike. Yanî împatoriya Osmanî biguhere. Dijberiya xwe jî împatoriye re nîşan dide. Dibêje; împatoriî bi vî rengî nameşe. Eger em bixwazin bimeşin, girîng e, em sistemeke siyasî e nû ava bikin. Bi meclîs bi demokrasî, bi hîlbijartin, weke çawa li Ewrûpa dibe. Modernîzasyonê ferz dike.

Kurê wî li Sûriyeyê serwer e, ew jî heman tiştê dixwaze. Yê Lubnanê jî dostê wî, ew jî heman tiştê dixwaze. Divê herêma cewherî de ya xwedî bandor Lubnan, Surî û Misirê, ev di destê wî de ne û li hemberî împatoriya Osmanî radibe ser piyan.

Di vir de tiştek heye, bi taybetî rola Ewrûpa di hiştina împatoriye de divê mirov temaşe bike. Ewrûpa bê hevsengî ye. Pêşveçûna li wir çêbûye bê hevsengî ye. Sedema wê jî, Îngilîz zêde li pêş e, di gelek derên cîhanê de mêtîngehên wê hene. Serwerê gelek cîhên cîhanê ye. Fransa dîsa li pêş e, dîsa mêtîngehên wê hene. Hinek welatên din di wê astê de mêtîngehên wan tunene, lê pir mezin in. Almanya nû xwe komî ser hev dike, dibe dewleteke mezin û navenda wê Rûsya ye. Îtalya nû

bi ser xwe ve tê, senaî pêş dikeve, sîlah pêş dikeve, artêşan çêdikin, lê cihekî ku bigirin tuneye. Her der di bin destê dewletên mezin de ye. Ango di bin destên Fransa û Îngilîzan de ye.

Ew şêlo û lihevketina li ser hevparvekirinê, di hundirê lihevketinê de tewazin dibe sersebebê ku hîna dewletên Ewrûpa naxwazin ku împatoriya Osmaniyan ji holê rakin. Lê ger bixwazin dehfeke bidinê wê li erdê bikevin. Tiştên ku li ser piyan bisekinin tuneye, nexweş e. Jixwe navê Osmaniyan di dîrokê de wê çaxê weke zilamê nexweş derbas dibe. Dehfeke bidinê wê li erdê bikeve, lê nakokiyên wan yên hundirîn nahêle.

Dema ku Muhemd Alî rabû ji bo ku nû bike, Îngilîzan dît ku eger Rojhilata Navîn bi destê xwe, xwe nû bike, nikarin li ser êdî serwer bibin. Ji bo vê Îngilîzan pê re îxanet kirin. Li dijî wî derketin û destek dan împatoriya Osmanî bi vî rengî tevgera Muhemed Alî tesfîye kirin.

Tevger tesfîye kirin, ew şoreş bi ser neket. Lê Marks jî ji bo Muhemed Alî wiha dibêje; “Muhemed Alî mirovê yekem bû, yê ku ji dil xwest wî kumê vala yê Osmanî bi seriyekî rasteqînî re biguhere.”

Ev nirxandineke, lê rastî jî divê em bala xwe bidinê ku xiyaneta Ewrûpa li ser çî esasî ye, eger bi xwe guhertinê çêbike, ew nikarin di pişt re dagir bikin, lewre hiştin. Dereng hiştin ta ku dema wê bê, pişt re Muhemed Alî ji holê rabû. Zarokên wî berdewam kirin, zarokên wî weke wî ne radîkal bûn, teslmiyetger bûn. Girêdayî Ewrûpayê bûn. Heta kolê Ewrûpayê bûn. Misir ji Ewrûpiyan re pêşkêş dikirin, nixên wê hemû difirotin. Şêwazê wan esas digirtin.

Mînak çawa, bandora Ewrûpa zêdetir li ser Misirê heye, li gorî cihên din, cil û berg, opera hwd, bi vî rengî ew mesele bi ser neket. Lê dema ku em ber bi Şerê Cîhanê yê Yekemîn ve

tên, em lê temaşe dikin ku êdî Ewrûpa nakokiyên xwe nema dikare biguhere, nema dikare veşêre. Ev nakokî gav bi gav dixwazin biteqin, ev jî bi Şerê Cîhanê yê Yekemîn re, bi encam bû. Şerê Cîhanê yê Yekemîn ji ber ku Osmanî jî tê de terefek bûn, ji bo vê jî di dawiya şer de ew terefê ku Osmaniyan tê de cih digirt, şikestin.. Ji ber ku Almanya şikest, Osmanî jî şikestin. Bi vî rengî êdî dema parçebûna wan hat.

28. Sedemên Şerê Cîhanê Yê Yekemîn

Di Şerê Cîhanê yê Yekemîn de statuya ku îro li Rojhilata Navîn heye, xwedî rol e. Bi giştî nexşeya siyasî her çiqasê di vê sedsalê de hinek guhertinên biçûk tê de çêbûbûn jî, di asta guhertina hikumetan de ye. Lê di sînorên erdnîgarî û sîstema siyasî de, weke xwe ma û hilberîna Şerê Cîhanê yê Yekemîn e.

Şerê Cîhanê yê Yekemîn çi ye? Niha rewşa Ewrûpa li ber çavan e. Hêza Îngilîz ya tîcaretê, leşgerî û serweriya wê ya li ser cîhanê berfireh tê nîqaşkirin. Dirêj dirêj jî di parêzname de Rêbertî li ser rawestiya ye.

Dîsa hêza Fransa ya împêratoriyê, bi taybetî jî di serdema Napolyon û şûn da, hawldanên wê yê serweriyê yên li ser gelek parçên din ên cîhanê, ew jî li ber çav e. Rojhilata Navîn, Afrîkayê, hemû Ewrûpayê, her weha hawldanên wiha yên serdestiyê li pêş in.

Lê belê di sedsala 19'an de hevsengiyek cuda çêbû ku ew dîzayîna ku di sala 1648'an de hatiye dayîn, li ser esasê hevpeymanê Westfalyayê êdî têrê nedikir. Ew parvekirina mantiqê nifûsê, yan jî di bin navê lêgerîna îstiqarê de, ew peymanê Westfalyayê êdî nema dikarîbû nakokiyên heyî di

nava berjewendiyên dewletên Ewrûpî de ji nedîtî ve nêzîk bibin, yan jî veşêrin.

Ji ber ku di sedesala 19'an de taybetî jî, ji sala 1870'î û şûn ve li Almanyayê hêzeke komkirinê pêş ket. Dewleta herî mezin li Almaniya, Rûsya pêşengtî ji yektiya Almaniyayê re çêkir. Ev yekîtî bi durûşmeya, "yekîtiya di nava gelan de, ancax bi agir û hesin çêbibe." Bi vê durûşmeyê wezîrê Almaniyayê yê mezin wê çaxê mesela yektiyê xist rojeva xwe. Bi hêza hesin û agir, bi qiwetê kir rojeva xwe.

Li ser vî esasî hemû dewletên biçûk ên Almanyayê xistin bin venêrîna xwe û dewleta Almanyayê ya mezin çêkir. Ev di bin qiraliyeta Qiralê Alman Kaiser Wilhelm de çêkirin, di bin serokatiya wî de çêkirin.

Li Îtalyayê jî dîsa qiralek bi wî rengî li ser esasê yektiya Îtalyayê derket holê, Garîbaldî. Wî jî yektiya Îtalyayê çêkir. Êdî Îtalya ji rewşa weke bajar bi bajar derket, bû dewletek. Ev her du jî lêgerinên wan yên împêratoriyê hene. Dixwazin împêratorî bin, naxwazin tenê dewlet bin, dixwazin bi împêratorî bin. Hem di Ewrûpayê de xwedî bandor bin, bihêz bin, ji ber ku hêzek leşkerî ya mezin çêkirine. Mînak, heta niha jî dibêjin filan tişt Almanî ye, di aliyê sînaî de. Mînak tîfingên Almanî, topên Alman, di aliyê silahgeriyê de gavên pir mezin avêtin. Heta roja me ya îro jî senaiya giran di Almanyayê de dîsa li pêş e.

Di Îtalya de jî bi vî rengî ye. Senaî pir bilind dibe, hilberîn zêde dibe. Dewleteke mezin e yekalî çêdibe, lê nikare belav bike. Dixwaze Rojhilata Navîn bike bin venêrîna xwe, lê astengî li pêşiya wê hene.

Çav berdaye Qafqasiya, Îran, Tirkiyê, heta astekî jî bi Tirkan re têkiliyên pir xurt çêkirin. Ji ber çi? Osmanî û Îngilîz

dijberên hev bûn, Osmanî Fransîz dijberên hev bûn. Alman û Îngilîz jî dijberên hev bûn. Ji bo vê Osmanî zêdetir destê xwe dane Almanan. Gelek serhildanên li dijî Osmaniyan çêbûne, bi alîkariya Almanan ji holê hatine rakirin.

Heta yên Kurdan jî, heta mînak Meraşalekî Alman î mezin heye, bi nav û deng e. Tezên wî yên leşkerî hene, Moltke. Moltke li Kurdistanê şer kiriye, li dijî Kurdan. Weke çawa em behsa Kilawswîtz(Carl von Clausewitz) dikin, Napolyon dikin, Moltke jî yekî wiha ye. Nerînên wî hene, derbarê şer de gotinên wî hene.

Wî jî di Kurdistanê de ji bo alîkariya Osmaniyan li dijî serhildanên Kurdan jî şer kiriye. Heta hinek nivîsên wî hene. Mînak, çawa wer hinek serekên Kurdan kuştine. Piştî ku serhildanên wan tesfîye kirine, ew çawa bi îşkencê kuştine. Heta di nav ava kelandî de ew kuştine. Wer behsa van tiştan tên kirin.

Di destpêka sedsala 20'an de, Alman hîna zêdetir bi dijwarî îdia li ser mantiqê nifûsê dikirin. Heta hinek îdiayên wan yên wiha jî hebûn, ji bo gelên Rojhilatê bi xwe ve girê bidin, propogandayeke wiha belav dikirin. Digotin; "li Îranê, Tirkîyê, di rastiyê de Alman ne li dijî Misilmanan in, heta Alman jî Misilmaniyê hez dikin, pêş dixin. Qiralê Almanî bi xwe Misilmanî qebûl kiriye, heta çûye hecê. Navê wî kirin hecî Wilhelm. Weke çawa niha carê li vir dibêjin hecî Bûş.

Ew lîstik wê demê jî hebûye. Bi rastî jî Alman bi destekkirina tevgerên dînî û Îslamî di wê çaxê de rolek lîstine. Yanî rola Almanan di çêbûna Îslama siyasî de heye. Heta li Tirkîyê Alman ji nêzîk ve bi Erbakan re eleqeder bûne.

Îtalyan jî bi vî rengî, lê belê di esas de nifûs, nifûsa Îngilîz û Fransa ye. Êdî ew rêzgirtina li hemberî hev ji holê radibe. Şer

jî êdî mehkum dibe. Di sala 1914'an de Şerê Cîhanê yê Yekemîn dest pê kir. Ji ber ku gelek hêz di wî şerî de cih digiritin, navê wî şerî bû Şerê Cîhanê yê Yekemîn. Kî ne ev hêzên ha?

Aliyekî jê Îngilîz in, Fransîz û Rûsya ye. Ev aliyekî şer e. Aliyê din yê şer Alman in, Îtalyan in, Osmanî ne, Awusturiya jî bi Almanan re ne. Li her eniyê şer dest pê kir. Lê dema ku şer dewam dike, di sala 1916'an de, di navbera Fransîz û Îngilîzan de îtîfaqek çêbû. Ew îtîfaq bi navê Sykes- Pico çêbû. Îtîfaqa Sykes-Pico çi ye? Mirov dikare bêje du delegasyon in, yek Fransî ye, yek Îngilîzî ye. Nav jî ji serokê delegasyonan pêk tê. Sykes, Îngilîzî e, Pico, Fransîz e. Ev serkêşiyê jê re dikin.

Li ser masê rûdinin, encamên şer nîqaş dikin. Di encamên şer de mantiqên nifûsan wê çawa li hev par ve bikin, li ser wê nîqaş dikin. Wê demê serkeftina xwe ya di şer de hildane ewlehiyê. Du salan piştî 1914'an dest pê kir. Lê di eniya şer de boçûn(rewş) di aliyê wan de dimeşîya. Alman lewaz dibûn, Îngilîz lewaz dibûn. Di vê navberê de Îngilîzan çi kirin, hemû Ereb li dijî Tirkan bi rêxistin kirin.

Bi serokatiya kê? Bi serokatiya waliyê Meka, Meka ku niha Hec lê ye. Waliyê wê yekî şêx zade bû, navê wî Şah Husên, yan jî Şerîf Husên bû. Ew xwe ji malbata Muhemed dihesibînin, Haşimî ne. Ji wê malbatê tenê niha li Urdun hikum dikin. Mînak, ew Şah Husên bû, kurê wî Ebdulah bû, li Urdunê hikum kir, kurê Ebdulah careke din Husên bû, kurê Husên carekî din Abdulah bû ku niha li Urdunê hikum dike, ji wê malbatê ye.

Niha Qiralê Urdunê navê wî Abdulah e, ew neviyê çaremîn e, nevçirk e. Ew wê demê li Mekê serwer bûn. Ji bo vê ji

Ereban re ev gotin. Jixwe wê demê yekî îstixbarogerê Îngilîzan bi navê Rolens hebû. Heta jê re dibêjin Rolensê Ereba, ji ber ku bi Ereban re dijî, cilên wan li xwe dikir, bi Ereba diaxivî, weke wan xwarin dixwar. Rabûn û Rûniştina wî, her tiştê wî weke Ereban bû. Jixwe di bîranînên xwe de dibêje; “tiştê jê xerabtir tune, lê ji bo berjewendiyên welatê xwe ez neçar bûm, min bikira. Weke wan min xeber bida hwd, her tişt min weke wan kir. Ev hemû xera bûn, lê ez neçar bûmku wan tiştan ji bo welatê xwe pêk bînim.”

Ew casûs bû, yê Îngilîzan bû, weke erkdarekî bû. Îstixbaroger bû. Ereba li dijî Osmaniyan bi rêxistin dikirin. Cih bi cih digeriya. Hem li welatê Kendavê, herêma Hicazê ya niha Siûdiyê ye, wê demê navê Siûdiyê tunebû. Piştî nava Siûdiyê çêbû. Hem li wê herêmê, hem jî li herêma Şamê derdorê Sûriyeyê tevgera Ereban li dijî Osmaniyan xwest bi rêxistin bike.

Bi çî sozê, ji Ereban re gotin; “Ev Osmanî êdî mafê wan ye ku hikum bike tune.” Jixwe Osmanî ji hev ketibûn. Ji ber ku ji hev ketibûn, vê carê zordarî didan meşandin. Li dijî Ereban, Kurdan û gelên din jî zordarî didan meşandin. Ji ber ku pere jê re pêwîst bûn. Bi darê zorê bac distandin, leşker jê re pêwîst bûn, ji ber ku di şer de bûn. Bi zorê leşker kom dikirin. Vê nerazîbûna gelan li hemberî wê hîna zêdetir dibû.

Divê navberê de Îngilîzan gotin; “temam şoreşekê çêbikin û xwe ji wan xelas bikin, em ê we destek bikin.” Wan ev yek teqez jî kirin. “Da ku em bibin dewletek serbixwe hûnê me destek bikin.” Îngilîzan ev qebûl kirin û wiha dest pêkirin. Bi vî rengî li dijî Osmaniyan şer dest pêkir. Bi serkêşiya Şah Husên li Mekayê dest pêkir. Li welatê Ereban li dijî Osmaniyan tevgera serhildanê bi hêviya avakirina dewleteke Ereba ya mezin, ketin nav vî şerî.

Bi karê xwe re paralel Fransiz û Îngilîzan mintîqên nifûsan li hev par ve kirin. Neqşeya Rojhilata Navîn danîn, li gorî wê herêmên kesk, sor û yê zer diyar kirin. Sînorê wan diyar kirin, ev wê ji kê re be, ev wê ji kê re be. Ango kîjan herêm wê ya Fransa be, kîjan wê ya Îngilîzan be. Li ser wê li hev kirin. Ev hevpeyman bi dizîka dikirin. Kesekî bi vê îtîfaqê nizanibû. Ji ber çi? Ji ber ku wan soz daye Ereban ku Ereba bibin dewleteke serbixwe. Ne ku welatên wan di nava xwe de parçe bikin. Ev bi dizîka kirin. Li ser wî esasî, li hêviya encamên şer bûn ku van planên xwe pêk bînin.

Mînak, erkên wê îtîfaqê, Sûriyeyê, Lubnan yê Fransayê ne. Dema em dibêjin Sûriyeyê û Lubnan, dema ku Sûriyeyê tê gotin heta sînorê Deştakortal(Çixûrava) diçe, anga heta Edenê diçe. Ev dibe yê Fransa.

Iraq, Urdun, Filîstîn, welatên Kendavê, ev yê Îngilîzan bûn. Welatên Bakurê Afrîkaya yê Fransa bûn, mînak Cezaîr, Tunis, ev yê Fransa bûn. Misir, Sudan yê Îngilîzan bû. Ev wer sînorên erdnîgarî yê xwezayî tê de tune, cihana jê jî heye. Mînak sînor tam diyar kirin.

Dema em dibêjin Rojhilata Navîn, bi manayekê ev herêm hene, herêma ku Misir, Sûriyeyê, Tirkiyê, Iraq, Îran, di navbera xwe û welatên Xalîcê(Kendavê) de bi vî rengî ye. Ev bi wateya xwe ya erdnîgarî teng e. Lê dema îro ger Rojhilata Navîn bê gotin, ji bakurê Afrîkayê, anga Tunûs, Morîtaniya, Lîbiya, bakurê Afrîkayê em bigirin ta Afxanîstanê ye. Ev herêm hemûyan dide navbera xwe. Ji ber ku em bixwazin nexwazin di aliyê gel de, olî(dîn) de hevdu bandor dikin. Her çiqasî di aliyê erdnîgarî de ne Rojhilata Navîn be jî, lê bi berfirehiya xwe ya ziman, olî(dînî) hemû hevdu bandor dike. Ji bo vê Amerîka jî dema ku dibêje Rojhilata Navîn, nabêje Rojhilata Navîn, dibêje Rojhilata Navîn a Mezin.

V. PROJA ROJHILATA NAVÎN A MEZIN LI SER ÇI ESASÎ HATIYE PÊŞXISTIN

Rojhilata navîn a mezin ya ku jî Morîtaniyayê, ji bakurê Afrîkayê dest pê dîke ta Afxanîstanê, heta bi sînorê Hindê diçe.

Bala xwe bidinê, ev sînorê di navbera Lîbiya û Misirê de, ev sînorê di navbera Misir û Sudanê de, yê di navbera Sûriyeyê, Urdun û Iraqê de, wer xîzên rast in, bi rastkêşê hatine çêkirin. Ev kî ne yên ku ev çêkirîne? Ev ew heyeta ku li hevdu rûniştin, herêma li hevdu par ve kirin, ew in. Yên rengê wê sor, yê filan dewletê ye, yê rengê wê zer yê filan dewletê ye. Bi vî rengî di navbera hevdu de, par ve kirin.

Niha hayê kes ji vê tune ye, Ereba hayê wan jê tune ne. Ereba li ser soza ku Îngilîzan dane wan, bi wî rengî tevdigerin. Soz çi ye? Piştî împêratoriya Osmanî bikeve, wê Ereba dewletên xwe ava bikin.

Ji lew re, di serdema şer de bi taybetî di sala 1917'an de pêşketinek çêbû, kes ne li bendê bû. Çi bû ew pêşketin? Di Rûsiyayê de şoreş bi ser ket. Yanî di Cotmeha 1917'an de di Rûsiya de şoreşa komunîst bi ser ket. Rûsiya jî împêratoriyê bû. Rûsiya jî wê demê qiraltî bû, di şer de bû. Li dijî Osmanîyan di şer de bû. Gelekî jî pêş ketibû, mînak heta Betlîsê Rûs hatibûn. Artêşa wan heta Bidlîsê hatibû.

Lê belê dema şoreş çêbû, şerê navxweyî yê Rûsan dest pêkir. H ukumeta Rûsî ya nû neçar ma ku hemû artêşa xwe paş de vegerîne, bi Tirkî re îtîfaqê bike. Li ser vî esasî şer di navbera xwe û Tirkî de da rawestandin. Artêşa xwe bi taybetî ji bakurê Kurdistanê derxistin, heta ne tenê ji bakurê Kurdistanê derxistin, qismê ku berê di bin venêrîna Rûsan de bû jî dane Tirkî, mînak Qers, ew jî dan Tirkî.

Bi vî rengî Rûs ji şer derketin. Eniya Rûsan sekinî, lê belê eniyên din berdewam bûn. Rûsan, dît ku îtîfaqeke di navbera Îngilîz û Fransayê de heye. Ji ber çî? Rûs berê mutefîqê Îngilîz û Fransa bûn. Hayê wan jî îtîfaqê çêbûbû. Ji ber ku dostên hevdu bûn. Lê belê eşkere nedikirin. Lê dema ku Lenîn hate ser desthilatiyê, yanî dema şoreşa sosyalîst bi serket, ev tiştên bi dizî hemû eşkere kir. Gotin, ev kar talan e, di holê de heq-bûn, bêheqîtî tuneye. Şerekî parvekirinê tuneye, feyda kes di vî şerî de tuneye, kesên feqîr bindest, welatên bindest divê ku hemû li dijî emperyalîzmê rabin, li dijî kapîtalîzmê rabin, xwe rizgar bikin. Kes nekeve vî şerî, ev şer ne şerê feqîran ne, şerê dewlemendan ne.

Lê kesî/ê lê guhdarî nekir, jixwe ne gengaz bû ku kes guhdarî jî bike. Ji ber ku hemû hest bi şovenîzmê hatibûn eyarkirin û şer jî di asta herî jor de dihat meşandin.

Di sala 1918'an de, şer rawestiya, çima şer rawestiya? Ji ber ku eniya Almanî lewaz bû, Almanya îtîfaq kir, teslîm bû. Yanî îtîfaqa teslîmiyetê çêkir. Gelek parçe ji erdê xwe da, dev ji Awusturya berda, dev ji Poloniyayê berda, dev ji Çekoslavakiyayê berda, ev welatên Silavan hemû di bin destê wê de bûn. Lê dev jê berdan. Heta qismek ji Almanya jî, ji Fransas û Îngilîzan re berda, bi vî rengî teslîmiyet qebûl kir.

Jixwe Hîtler hemû propoganda wî pişt wê li ser wê bû, ka çima em teslîm bûn. Digot; “me dikarîbû em şer bikin, me teslîmiyet heq nekiribû,, gelê Alman ev teslîmiyet heq nekiribû.” Bi vî rengî şovenîzm bihêz kir, bihêz kir ta ku gihîşt Nazî bibin desthilatdar û şerekî din li cîhanê dest pê bike.

Di encama şer de Alman şikestin, êdî ti hevsengî, ti tiştê bibe sersebebê ku Fransiz û Îngilîz di derbarê împeratoriya Osmanî de planên xwe careke din paş de bihêlin, nemabû. Ti

sedemên wê nemabû. Ji bo vê planê xwe xistin dewrê, bi şikandina Almanayê re mutefiqê wê Osmanî, ew jî şikestin. Li ser vî esasî parvekirinê dest pê kir. Di navbera Îngilîz û Fransa de, Erebi hêviya serxwebûnê bûn, ji nişkê ve dîtin ku di Benderên wan de artêşa Îngilîz û Fransîz dadikevin û welatê wan jî aliyê wan artêşan ve tê dagirkirin.

Lewre di cîhana Erebi de dewletê ava kirin. Ev dewletên heyî hemû wan ava kirin. Mînak; Sûriyeyê, Iraq, Urdun, dewletên Kendavê. Yê wê Siûdî, Qeter, Kuwêt hemû wan ava kirin. Heta di wê demê de wezîrekî Îngilîzî hebû pişt re bû serokwezîr. Wê demê Wezîrê mêtîngehan bû, navê wî Çurçîl- (Winston Churchill). Piştî bû Serokwezîr. Di serdema Şerê Cîhanê yê Duyemîn de serokwezîr bû.

Çurçîl navê wî bi vî rengî derbas dibe, dibêjin; “Afîrandêrê textên erşa keyan(qîralan) e. Ji ber ku ev textên Ereban hemû wî çêkirin. Ev keyîtiyên(qîraliyetên) Ereban hemû wî çêkirin. Yê Îranê jî wan çêkirin. Ev Rîza Pehlewî Îngilîzan çêkir. Ji ber ku berê ne şah bû. Rîza Pehlewî di artêşê de esferek bû. Wan kir şah.

Sîstema mêtînger: Piştî hilweşandina împêratoriya Osmanî sîstema dagirkeriyê li Rojhilata Navîn, di navbera Fransa û Îngilîztanê de li ser esasê welatên parçebûyî û sînorê sunî, hat çêkirin. Sîstema dagirkerî bi vî rengî hate çêkirin, li hemberî vê hewldanê çêbûn, hinek şer li Iraq, Sûriyeyê, li cihên cuda cuda, li dijî wan hebûn. Lê belê bi giştî bi ser neketin. Bi binketin. Li hemberî artêşa Fransa, Îngilîz nikarîbûn zêde li ber xwe bidana. Lê belê wiha rehet jî derbas nebûn. Hinek şer pêk hatin, derên cihên biçûk biçûk xwecihî bûn. Berfireh nebûn, hemû deran gel bi hev re ranebûn ser xwe. Li hin cihên parçe parçe şer çêdibûn, lê nikarîbûn dagirkeriyê asteng bikirana.

Ji lew re di vê sîstemê de gelek tişt hene, li gorî berjewendiyên Îngeltire û Fransayê gelek tişt esas hetine girtin. Ev xalên ku esas hatine girtin, weke ku çawa xwestine, dibe ku pêk nehatibin. Mînak li gorî planên wan diviya bû Tirkiyeyeke ewqasî mezin çênebûba, lê belê çêbû. Lê ev teqez e ku li gorî planê wan diviya bû Kurdistan çêbibûya. Ew di derbarê Kurdistanê de biryarên ku hatine standin, weke biryara Sevrê. Diviyabû li Kurdistanê referandûm çêbibûya û li ser vî esasî tercîha Kurdan di vê referandûmê de diyar bibûya. Diviyabû ji bo pêkhatina Referandûmê di nava çend salan de biryarek bihata standin. Ew biryar hat standin, lê çîrok bû. Tenê da ku karibin pê tepeserkirinê li ser hêzên din hîna zêdetir bikin. Li ser Ereban, Tirkan çêbikin. Lê belê divê ji bo Kurdan statuyek tunebe.

Ji bo Ereban statû hebû, ji ber çi? Erebi weke çawa çavkaniyên dînê Îslamê ne, hêza serekî ne di herêmê de, hêzeke li ser hev e, dîrokek wan ya bi vî rengî heye. Dîsa çavkaniyên pîrolê êşkere bûn ku li welatê Ereban pir hene. Bi taybetî di welatê Kendavê de zehf hene. Gav bi gav girîngiya pîrolê zêde dibû ji bo Rojava. Yeke din jî weke hêz bi dewletên Ereban yê ku di bin kontrola xwe de çêkirin, bi wan dewletên Ereban ancax karîbûn hêza Tirk û Farsan hevseng(denge) bikin. Îngilîz ji bo ku hêzeke mezin di herêmê de nemîne, pêdiviya wê bi hevsengiyê hebû. Ji bo vê hêza Tirkan ya ku ji kevneşopiya împêratoriyeke tê, hêza Fars ya ku ew jî ji kevneşopiya împêratoriyeke tê, eger ev hêzana piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn li ser esasê dewleteke neteweyî ya navendî xwe bi rêxistin bikin, wê bêkontrol bin, wê bibin hêzeke herêmgêr ya herî mezin. Lê bi Ereban ancax karibe çî bikin. Fransîz û Îngilîzan bi Ereban ancax dikaribûn daxwaziyên ji nû de bihêzbûnê, yê Tirk û Farsan hevseng bikin..

Ji bo vê Îngilîzan û Fransa zêde girîngî dan Ereban, lê belê heta asta dawiyê Kurd îhmal kirin. Weke bû sersebebê ku heta roja me ya îro Kurd êşa vê polîtîkayê dikişînin. Bi kuştina, bi komkujiyana, bi asîmîlasyonê ta ku heta roja me ya îro hatiye.

Niha şekilgirtina piştî şerê cîhanê yê duyemîn, em ê yek bi yek bigirin dest. Her hêzek çawa mezin bû.

1-Îran Çawa Mezin Bû

Îran dewleteke kevn e, bi taybetî piştî hilweşandina Abasiyan xwe dewleteke wek împatoriya Sefewî, qîraliyetekê bi rêxistin kir. Mezhebê şîa esas girt. Mezhebê şîa ji bo xwe kir weke nasnameyekê. Her weha ji bo parastina berjewendiyên nijada Fars mezhebê şîa ji bo xwe weke nasnameyê esas girt.

Sefewiyan bi malbatên Azerî (Ecem) ên qîralan, piştî şah Îsmail, şah Abas, heta astekê hatin, lê jê û şûn ve bi taybetî di sala 1800'î û şûn ve êdî malbateke din di Îranê de desthilatdarî xist destê xwe. Ji wê malbatê re dibêjin; malbata Qacaran, weke gelek caran di stranên Kurdan de navê wan derbas dibe. Bi taybetî şerê herêma Serhedê dema tê gotinê, her demê navê Qacaran jî derbas dibe.

Qacar qiralên Îranê bûn. Di sedsala 19'an de, di dawiya wê sedsalê de sîstema siyasî li Îranê di rewşa xwe ya herî lewaz de bû. Ji xerabî, feqîrtî, perçebûn, bi her hawê jirêderketin di asta xwe ya herî pêş de bû. Nerazîbûna gelan li hemberî vê rewşê gelekî li pêş bû.

Mînak, li wir qiralê wan hebû, bi navê Nesredîn Şah. Di pişt re Muzeferdîn şah, di navbera salên 1890-1906'an de, di wê serdemê de, ev qiralên ha serwer bûn. Nasredîn bi reşkujiyê

hatibû kuştin, yan jî Muzeferdîn bi reşkujiyê hatibû kuştin. Bi xwe yekî dîndar bû, we li ser tê gotin ku dostê Cemaledînê Efxanî bûye, ew hatiye kuştin.

Wê demê nerazîbûna mirovan li hemberî wan zehf hebûye. Ev sîstem bi çi awayî xwe bi rê ve dibe? Desteka wê ya ji gel tunebû, bi hinek modernkirina dewletê ji dil xwe de, yanî çêkirina dibistanan, heta şandîna xwendevana ya ji derve ku biçin Fransa, Îngeltera, Almanya bixwînin. Wê hîna zêdetir pirsgirêkên wan zêde kirin.

Ji ber ku wan kesên ku li derve dixwendin, vedigiriyên Îranê, vê carê ramanê Rojava belav dikirin. Ramanê Rojava çi bûn? Dema ew xwendevan vedigeriyên Îranê, hilibjartin, rewabûn, ango destûra bingehîn jî qiraltiyê dixwestin. Qiralitiya bi destûr, ne ya mutleq, monarşî û tîrane, ev dixwestin. Vê hîna zêdetir pirsgirêk ji şahê Îranê re çêdikir.

Ji bo vê van şahan, ango mala Qacaran, bi temamî bi desteka ji derve li ser piyan disekinîn. Gel birçî û perîşan bû. Feqîrtî heta asta dawiyê belav dibû, li hemberî vê rewşê nerazîbûna mirovan pêş diket. Ji ber ku nedikarîn vê nerazîbûnê binpê bikin, rê dan şêwazên nû.

Çi bûn ev şêwaz? Bi temamî xwe firotin derve. Ji lew re Îran di rastiyê de weke mêtîngehekê bû. Rast e, navê wê dewleteke serbixwe bû, lê welateke mêtînger bû. Her dera wê mêtîngeh bû? Sînorê wê ji aliyê Rûsan ve dihat parastin, gumrika Îranê jî wê demê Rûsan digirt. Yekîneyên artêşa qiraliyeta Rûsan, Qazaxan, artêşa qiraltiyê ya Rûsan-Qazaxan sînorê Îranê diparast. Ji ber wê jî wan gumrik digirt, her tişt yê wan bû.

Heman yekîneyên Qazaxan qiralîyet jî diparast, weke muhafizên qiralîyetê bûn jî. Posta, ragihandin, telegraf ev tiştên ha hemû di destê Belcîkiyan de bûn, ên wan bûn. Petrol

hemû di destê Îngilîzan de bû. Şirketên Îngilzî, Belcîkî, Rûsî bûn, van gumrik, petrol, heta ne tenê ev, mînak tutuna Îranê jî dîsa milkê biyaniyan bû. Çawa saziya tutunê qiral bi pereyeke hindik difiroto Îngilîzan, wer her tiştê welêt firotibûn.

Ev ne bes bû, vê carê Îran di hundir de firotin. Çawa firotin? Pêdiviya dewletê bi peran hebû, em bêjin yek tê û dibêje; ez dixwazim vê herêmê bikirim. Wek mînak, herêma Urmiya ez ê bikirim, herêma Maku, Şino, hwd, cihên Xuresan, li nav Ereban ez dixwazim herêmekî bikirim. Bihayê wê dipirsî û dema bihayê wê diyar bibûya û yê dikirî, bihayê wê didan serayê; jê û bi şûn ve ew herêm azad dibû. Êdî di aliyê bacê de, çandinî, heywan xwedîkirin, hemû polîtîkayên wê, yên ku pere dane serayê, her tiştê wê herêmê diket destê wî.

Serayên Îranê bi xwe firotin feodalan, yên ku perên wan hebûna dikirîn. Rewşeke pir xerab di Îranê de ji aliyê aboriyê ve pêş diket. Feqîrtî zêde dibû, heta dighîştin asteke malbat xerab dibûn. Mirovan ji bo deynan keçên xwe difirotin. Di vê astê de dejenerebûn û xerabûneke mezin di civakê de çêbû.

Da ku vê carê ev tiştên ha nebe sedema nerazîbûnên mezin, qiralan siyasetên taybet didan meşandin. Bi taybetî ev di serdema Muzefer Dîn de ev siyaset dihate meşandin.

Çawa kirin, çanda parçebûnê û xwecihêbûnê pêşket. Îran welatekî pir neteweye, pir mezheb û pir ol e. Di Îranê de Fars hene. Nifûsa mezin Fars e, paşê Azerî ne, piştî wan Kurd tî, Tirk in, bi taybetî jî li herêma Xorasanê nêzikî sînorê Tirkmenîstanê Tirk hene, li cihên din jî Tirk hene. Hinek gelên din jî yên ku tam nasnameya wan ya nijadî zelal nebûye hene.

Mînak, bextiyarî, Lor, ev ên xwe cuda dibînin, xwe ne Kurd, ne jî Fars xwe dibînin. Asûrî, Ermen, ev hemû di Îranê de hene. Misilman hene, di nava wan de şîa, sunî, bi taybetî jî

Kurd bi giranî sunî ne. Zerdeştî hene, Bihayî hene, Xiristiyan hene, Yahudî hene ev hemû hene. Ev mirov ji vê re dibêje dewlemendî, lê qiralên Îranê bi renekî berovajî ev bi kar anîn. Ew kiran zemînê parçekirinê. Parçekirin û bihêzkirina xweci-hêbûnê pêş xist. Parçe bi parçe, Fars li dijî Azariyan, Azarî li dijî Kurdan, Kurd di navbera hevdu de li dijî hev berdan hev. Şîayî li dijî Suniya, bi vî rengî ev tişt bi hêz kiran.

Heta ne tenê wiha di aliyê mezheb de, di aliyê cih bi xwe de. Mînak, em bala xwe bidinê niha çanda xwecihî li Rojhilata Kurdistanê pir rûniştiye. Ne tenê li Rojhilata Kurdistanê, li Îranê hemûyê bi vî rengî ye. Ji ber ku siyaseteke neteweyî hevpar di nava galan de, mezheban de, di nava gelê ku feqîrtî, xerabiyê dibîne, siyaseteke hevbeş dernekeve.

Ji bo ku ev tiştê ha bê ewlekirin, da ku kes serê xwe raneke bi taybetî jî şahê Îranê wê demê çi dikirin? Zilamê xwe yê herî nêzîkî xwe dikirin hakimê îletan, Kurên xwe dikirin hakim. Wê demê hakimê Kurdistanê kurê Muzeferdîn bi navê Salar bû. Kurekî xwe dikir hakimê Azarbêcanê, yek hakimê Kurdistanê hwd. Ger kur hebûna, ger kur tinebûna, vê carê mirovên xwe yên di asta duyemîn de dikirin. Bi vî rengî da ku kontrol bikin. Perçe kiran, dijberî hev derxistin, bi vî rengî lewaz kiran. Ji bo ku karibin kontrol bikin.

Ya din jî hêza derve bû, bi hêza Rûsan. Lê tevî wilo jî, nerazîbûn roj bi roj zêde dibûn. Ev nerazîbûn pirsgerêkên siyasî, perçebûn, aborî, sedemên wê ev bûn. Yên ku tevîhev didan jî sê hêzên sereke bûn.

Yek, ronakbîr bûn, yên ku bi taybetî jî li Ewrûpa xwendine û vegeeriyane. Duyemîn jî, ticar yanî çîna navîn yên ku dixwestin wiha teqlîda kapitalîzma Ewrûpa bikin, di aliyê tîcareta serbest de be, mulkiyeta taybet be, sermayeya neteweyî pêş bixin,

ji ber ku şah her tiştê Îranê firotiye. Sê, dîndar bûn. Dîndar bi teybetî jî şîayiyên ku weke hêzekî dînî giyanî û exlaqî di nava civakê de, di navendan de. Mînak, li Qum û cihên din dibistanên wan hene, hawizên wan hene, fetwan derdixin, li hemberî dejenerêbûna ku sîstem dijî, nerazîbûna wan çêdibû.

Yek jî desteka ticaran dikirin, ji ber ku hêza dînî çavkaniyeke wê ya hatine tuneye. Çavkaniya wê ya hatinê çi ye? Ew perên ku ticaran didan wan, pê dibistanên xwe ava dikirin û karê xwe pê pêk dianîn. Ev bû sersebebê ku wiha hêzekî sê alî li dijî qiraliyetê derkeve û vê di sala 1906'an de bi şoreşekî bi encam bike. Şoreşa Meşrûtiyetê di sala 1906'an de li Îranê çêbû.

Encamê vê şoreşê çi bû, yek encamê wê çêkirina parlamen-toyê bû. Ango çêkirina meclîsê bû, derxistina destûra bingehîn, pêşketina ticareta neteweyî, ango sermayeya neteweyî êdî bi-hêz bû, bi kesayet bû. Belavbûna tevgerê ronakbîrî ya mezin jî pêk hat. Tevgera ronakbîran ya wiha mezin, pêş ket. Ev ji bo gelê Îranê gavekî pir li pêş bû. Bi gelemperî gavek li pêş bû.

Lê belê hêzên derve, wê ev gav qebûl nekiribana. Bi demê re bi alîkariya hêzên derve, bi taybetî jî hêzên leşkerî yên Rûsan, piştî demekê destûra bingehîn ji holê hate rakirin, li ser lîsê çewsandin çêbû, meclîs ji holê rakirin. Şah careke din bi rengê mutleq hikum kir. Bi alîkariya Rûsan, bi alîkariya Îngilîzan û Belcîkayê, bi alîkariya hêzên derve, hêzên ku li ber xwe didan, jî yên şoreşger nema karîbûn dirêj bikirana. Bi rastî li ber xwe jî dan. Mînak, gelek cihên weke Teberîzê pir li ber xwe dan, lê di encamê de şikestin.

Ji bo vê tevgera destûrî li Îranê, ya 1906'an weke stasyonekê bû. Heta dema ku şoreşa Xumeynî jî derket, gelek kesan digotin; em carekî din destûrên 1906'an vegeirînin. Di aliyê

sîstema siyasî de balkêş e. Di aliyê maf, azadiyê de, rakirina qedexebûna li ser çapemeniyan, di van aliyan de destûreke li pêş e. Lê belê bi ser neket, bi vî rengî Şerê Cîhanê yê Yekemîn, çêbû. Piştî Şerê Cîhanê yê Yekemîn, Îngilîzan girîngiya petrolê hîna zêdetir derxist pêş. Hîna zêdetir girîngiya Îranê derxist pêş. Weke cihekî stratejîk. Îngilîzan dît ku êdî ev malbata Qacaran, nema dikarin kar bi rê ve bibin.

Gel wan nas nake. Qebûl nake. Lewaz bûne. Kes li wan guhdarî nake, êdî gel timî li ser piyan e, dîndar li ser piyane, ticar li ser piyane, ronakbîr li ser piyane. Dît ku di rêka Qacaran re nikarin desthilatdariyê bidin rûniştandin. Çiqasî hikûmet çêkirin, lê wan hukûmetan îflas kirin, di demeke kin de hildiweşîyan.

Di pişt re Îngilîzan çi kir? Îngilîzan yek bi navê Riza Pehlewî, bi xwe di artêşa Qazaxan ya Îranê de erkdar bû. Jixwe artêş di bin venêrîna Rûsan û Îngilîzan de bû, di wir de efser- (serbaz) bû. Mirov dikare bêje di esas de efserê Îngilîzan û Rûsan bû.

Ew anîn kirin serokwezîr, wezaret çêkirin. Lê ev kesayet pir otorîter bû. Îdiayê wî yê nûbûnê hebûn. Di sala 1922'an de bû desthilatdar. Bi taybetî jî tevgera Kemalîst di Tirkîyê de dişopand, daxwaziyên wî ew bûn; êdî di Îranê de dewleteke neteweyî, navendî, heta li gorî xwe cumhuriyeteke wek Tirkîyê çêbike. Ev daxwaziyên wî hebûn.

Wî mala Qacaran ji erkê avêt, êdî qiraliyeta wan, bandora wan nema kesekî/ê nas kir. Lê piştî demekê dît ku weke Tiriyê nikare bike. Hêza wî weke ya Mustefa Kemal xurt nebû. Di Tirkîyê de hêza împêratoriye, hêza yên umetger û yên dîndar li hemberî Îtîhat û Teraqî lewaz bûbû. li hemberî Mustefa Kemal bi temamî lewaz bûbû. Mustefa Kemal li hemberî Îngilîz û

Fransa şer kir, bi ser ket. Ji bo vê serkeftina wî çî tiştê ku dixwest karîbû bi Tirkan bide qebûlkin. Kes nikarîbû serî li hember rabike.

Ji bo vê dîndar li Tirkiyê rabûn, pir serhildan çêbûn. Ne tenê di nava Kurdan de çêbûn. li Tikiyê jî li dijî Kemalîzmê ji bo vegerandina împatoriye, lê hemû çewisandin. Mînak, Înonû ji milekî ve şer dikir, Edhem Çerkez ji milekî ve şer dikirin, van hemûyan serhildan diçewisandin. Serhildanên gundiyan yê bajarên cuda cuda di Tirkiyê û anadolê de diçewisandin. Tevî wilo jî bi ser ket û karîbû tiştên xwe bida qebûlkin û cumhuriyeteke layîq, dîn û dewlet ji hev cuda kir, hwd.

Şahê Îranê beriya bibe şah, Riza Pehlewî dît ku li Îranê nikare vê bike. Ji ber ku hêza dînî bihêz e, serkeftineke wî ye weke ya Mustefa Kemal tune ye ku pê rewabûnê qezenc bike. Ji bo vê nikare wê şewazê bide meşandin. Di Îranê de gelek netewe hene, ev neteweyana bi hêz in. Ne wiha biçûk in ku karibe zû wan daqurtîne. Ji bo vê dewleteke wiha homojen, yek tîp, navendî, cumhuriyetger, layîq nikarîbû çêbike.

Çi kir, qiraliyet ava kir, yekî nû ava kir. Niha ev qiraliyet di asil û feslê xwe de ne qiral in, ji berê de ji bav û bapîrên xwe de ne qiral in, di nava artêşê de efsêr bû, ew anîn û kirin serokwezîr, di piştî ku Qacar ji holê rakirin, di sala 1925'an û şûn da qiraliyeta xwe îlan kirin, bû şah.

Heta şahin şah, textê tawis ango bi vî rengî bi nav dikir. Ji Ereban pir nerihet bû. Heta carekê jê re dibêjin; "tu çawa bûyî key? Divê keyî ji sulalê bê." Ew jî wiha bersiva wan dide û dibêje; "ma çima Ereben çolê dikarin bibin key(qiral), çima ez ê nebin key?! Ji ber ku li Ereban jî wê demê keyî-(qiraliyet) çêbûbûn. Heta Îngilîzan hemû welatên Ereban diki-

rin key. Wî jî digot; ma çima ew dikarin bibin key, çima ez nikaribim bibim key.

Bi vî rengî keytî li Îranê avabû. Keytiyeke nû ya navendî. Dewlet ava dibe, ev dewleta navendî ye û hemû nerazîbûnên li dijî dewleta navendî yên ku li kêlekan çêdibin, wan bêbandor dike.

Mînak, Simkoyê Şikakî, hinek tevgerên Azeriyan, tevgerên din yên ku dixwestin destûra esasî ya sala 1906'an vegeştin, hemû hatin çewisandin. Dewleteke navendî û bi temamî girêdayî Îngilîzan, di Îranê de hate çêkirin û ev dewlet heta sala 1941'ê bi vî rengî berdewam kir. Di sala 1941'ê de hinek guhertinên nû çêbûn.

2- Armanç û Sedemên Pêşketina Şerê Cîhanê Yê Duyemîn

Di vê demê de li Îranê bi taybetî ji aliyê nifûsên Rojava ve bi giranî jî yên Îngiltere zêde serwer bûn. Her çiqasî Riza Şah bi rengê Şah di sala 1925'an û şûn ve îlan kiribe jî, her çiqasî bi armanca hikumeteke navendî avakirin be jî, lê otorîter û kontrolî bi ser neket. Di wan milan de nikarîbû bi ser biketa, gav bi gav pêvajoyê ber bi Şerê Cîhanê yê Duyemîn ve diçû.

Şerê Cîhanê yê Duyemîn ew jî sedemên wê hebûn. Şerekî parvekirinê bû, şerê kapîtalîzmê bû. Bi taybetî jî Almanya ti carê binkeftin(hezîmet) qebûl nekir. Di senaiya xwe ya li pêş de, bi taybetî jî ya leşkerî, bi serkeftina partiyekî nijadperest bûbû desthilatdar. Êdî bi zimanekî dirêj, bi dengê bilind gotin; em encama şerê cîhanê yê yekemîn qebûl nakin, ev zilm e. Almanya ev heq nekiriye. Ji bo vê jî em van encaman qebûl

nakin, divê em ji nû ve dizayînekî çêbikin. Paralel bi Alman-
yayê re Îtalya û Japonya di heman xetê de dimeşyan.

Mîlîtarîzm(artêşparêzî), bi taybetî sanaiya leşkerî di van
dewletan de pêş diket. Pê re paralel partî û hêzên nijadperest,
şoven derdiketin pêş. Yek jî hebûna dewleteke sosyalîst di
cîhanê de nedihat qebûlkin. Nifûsê wê jî zêde, erdê wê zêde,
ji ya cîhanê ji şeşan yek, xetek pir mezin, nifûseke pir mezin,
sosyalîst weke sîstemeke nû, ew jî nedihat qebûlkin. Alman-
ya li ser esasê vegerandina hêza xwe ya berê li Ewrûpa, dest bi
kar kir.

Çawa bû ev kar, di serî de di sala 1938'an de êrîş kir Awûs-
turya girt, dagir kir. Ewrûpiyan protesto kirin, lê helwestek
piratîk li bermberê wê dernexistin. Dema ku Almanya wiha dît
vê carê piştî dagirkirina Awûsturyayê îcarê Çekoslovakiya girt,
ew jî dagir kir, dîsa kesî dengê xwe nekir.

Ji bo vê Almanya di propoganda xwe de behsa hinek cihên
din kir, behsa Polonyayê kir, behsa Rûsyayê kir, behsa van
welatan kir û got; em ê wan jî dagir bikin, ew jî yên me ne.

Di Şerê Cîhanê yê Yekemîn de bi darê zorê ji me hatine
standin û bê mafî ye, em ê careke din bigirin bin kontrola xwe.
Ewrûpiyan jî ev got; Eger Alman Polonyayê jî bigirin, em ê wê
demê şer bikin. Rastî jî yekê Eylûlê di sala 1939'an de
Almanya Polonya dagir kir û Şerê Cîhanê yê Duyemîn dest
pêkir.

Di sala 1939'an di yekê Eylûlê de şer dest pêkir. Niha jî
yekê Eylûlê bûye roja aştîya cîhanê, di rastiyê de berê roja
Şerê Cîhanê yê Duyemîn bû. Lê wê rojê ji bo şer helwestên
xwe nîşan bidin ew roj kirine roja aştîya cîhanê.

Rûsya destpêkê neket şer, di serî de peymanek bi Almanya-yê re mohr kir, li ser esasê ku dijberiya hevdu nekin. Di wê navberê de Rûsya zanibû wê şer bi ser de biçê, yek ji hedefa vî şerî ew e, ji bo vê senayî pêş xist. Artêşa xwe hinekî dizayîn kir, xwest hinekî xwe bi ser hev de bîne. Almanya ancax ev sebir kir ta kengê? Ta sala 1941'an. Di wê sale de êdî eniya Rûsan jî şer dest pêkir. Almanya gelek parçên axa Rûsyayê dagir kir.

Amêrîka jî ket şer, bi vî rengî du hêz di cîhanê de hebûn. Yek jê Almanya, Îtalya û Japoniya. Ji van re digotin dewletên eksen, yên (muhwerî). Eniya dijdemokarsiyê, nazî, faşîzm bi vî rengî nav lê dikirin. Bi vê eniyê re hikumetên faşîst di cîhanê de hebûn. Li gelek welatan hikumetek destek dida wan, mînak cihên weke Yewnan, Roma, Bulgarîstan, Portekîz, Îspaniya û di gelek cihan de hevalbendên wan hebûn. Yên ku heman xet dişopandin.

Li hemberî vê di serî de Fransîz û Îngilîz, pişt re tevlibûna Sovyet û Amerîka eniyeke navneteweyî li dijî faşîzmê vebû. Wan jî navê xwe kir Eniya Demokratîk a Antîfaşîst. Di cîhanê de partiyên dijî faşîzmê bi taybetî yên çep komunîst, li gel vê eniyê şer kir.

3-Di Îranê De Guhertinên Nû û Sedemên Pêşketina Wan

Li Îranê jî çalakiyeke wiha dest pêkir. Gav bi gav êşkere bû ku Riza Şah, bavê Şahê ku Xumeyînî bera wî da, şoreşa gelê Îranê di sala 1979'an de, ji erş hate avêtin û reviya sirgûnê, em qala bavê wî dikin. Riza Şah çalakiyeke wî ya ku bi Almanan re bibe yek hebû. Lê piratîka wê tunebû.

Ev təkiliyên wî bi Almanan re bûn sersebebê ku Almanya bi navê aktîvîstên cuda cuda hinek Almanan rêbîke Îranê. Hejmareke bi qasî dused, sêsed tê gotin, lê îdiayê Îngilîz û Amêrîkayê yên ku li bihanekê digeriyan, dibêjin bi hezaran bûn. Lê diyar e ku ne bi hezaran bûn. Lewre ger çend bin jî, Alman li Îranê tevger pêk dianîn û dixwestin bi gelek tiştan gelê Îranê bandor bikin.

Mînak; yek jê mesela Aryanî, duyemîn jî meselên dîn bûn. Ji ber ku Almanya xwe gelekî dostê Misilmanan didît. Heta bi dijberiya Yahudiyên dixwestin meselê hîna zêdetir pêşve bibin û dostaniyê, dostaniya misilmanan hê bihêztir bikin. Herwiha mesela Aryentiyê jî nijada Arî yê herî pîroz dibînin. Bi vî rengî propogandeyek dihat kirin. Her demê Almanyayê weke bûûtên wê yê stratejîk çav berdaye Îran û Qefqasiyayê. Ji ber ku Almanyayê dixwest weke împatoriyeke mezin hikum bike, lewma her tim çavên xwe berdaye cihên stratejîk.

Ev xeteriya Îngilîz û Rûsan fêm kir. Heta kîjan astê planeke Almanyayê hebû an jî tunebû, tam nayê zanîn. Lê çalakiyeke wiha li Îranê hebû. Hem jî zemîneke hazir ji aliyê Almanyayê ve pêk hatibû. Ji bo vê hina ku Almanya neketibû dewrê, Îngilîz û Rûsan bi artêşên xwe Îran dagir kirin. Di sala 1941'ê de dagir kirin. Di navbêna xwe de parçe kirin, qismek ji erdê Îranê ket bin destê artêşa Rûsan, qismek jî ket bin destê artêşa Îngilîzan. Bi taybetî jî ev cihên weke Urmîyeyê, Azerbêcana Îranê artêşa Rûsan tê de bû. Qismê Kurdistanê yê ku niha Îranê weke Azerbêcana Xerbî dihesibîne, bandora Rûsan li ser wê jî hebû. Heta artêşa Rûsan, hîna pêş ket û heta Rawendozê çû.

Yên din jî di bin destê Îngilîzan de bû, Şahê Îranê jî peywîrê xistin, ew avêtin û sirgûn kirin. Sirgûnî Başûrê Afrîkayê bajarê Hasburgê kirin. Di pişt re jî ji wir çû Misirê û li Misirê mir. Careke din venegeriya Îranê.

Li şûna wî Îngilîz û Rûsan, kurê wî Mehmed Riza kirin Şahê Îranê. Emrê wî wê çaxê 23'ê bû, ciwan bû, bê otorîte bû. Ew kirin Şah. Jixwe ti tecrûbeyeke wî ya wiha tunebû. Di nava dengên hêzên pir balkêş û mezin de zêde tiştêk ji hev derne-dixist, ango nedikarî tam li ser meselan hakim be. Lê di esas de Îngilîz û Rûsan kar bi rêve dibirin.

Şerê cîhanê yê duyemîn di sala 1945'an de xelas bû. Di vê navberê de bi alîkariya Rûsan û bi alîkariya Îngilîzan di cih cihna de, bi taybetî jî bi alîkariya Rûsan gelek xebatên siyasî di Îranê de pêş ketin. Di nava Kurdan de pêş ketin, di nava Azeriyan de pêş ketin. Şahê Îranê, yê nû yanî kurê Şah Mehmed Riza, dema ku bû Şah, dema ku erk danê di dewletê de, hinek reform çêkirin.

Yek ji wan reforman çî bû, berdana girtiyên siyasî bû. Di nava wan girtiyan de bi dehan heta bi sedan jî endamên partiya komunîst hebûn. Ew jî derketin û rêxistinên xwe çêkirin. Ef wek siyasî derket û jî zindanê derketin. Li Azarbeycanê bi alîkariya Rûsan partiya komunîst li wir kar kir. Çepan kar kirin. Li wir sazûmaniyê (pergaleke) xwe çêkirin. Li Kurdistanê bi alîkariya Rûsan bi navê Komele, pişt re Partiya Demokrata Kurdistan, li wir gav bi gav ber bi îlankirina cumhuriyetekê ve çû. Bi vî rengî di dema ku dewleta navendî di Îranê de lewaz bûbû, bi alîkariya artêşa Rûsan, hem Kurd hem jî Azerî li gorî xwe rêxistin pêş xistin, ev jî li dawîya Şerê Cîhanê yê Duyemîn, bi rengê cumhuriyetê îlan kirin.

Cumhuriyeta Tebrîzê, ya Mihabadê bi vî rengî hatin îlankirin. Ji lew re ev pir bi pirsgirêk derbasbûn. Lê dema şerê cîhanê yê duyemîn xelas bû, Îngilîzan Şah bihêz kirin û gav bi gav xwestin nifûza Rûsan lewaz bikin, ji bo vê heta asta dawiyê li dijî wan tevgerên bi alîkariya Rûsan mezin bûne, li dijî wan

Şah xistin dewrê û destek kirin. Rûsan jî li dijî Kurdan, Azeriyan, heta asta dawiyê helwestekî bê prensîb nîşan dan.

Yek payek jî petrola Îranê danê, duyemîn Rûs her demê li dostaniya Îranê digerin. Ji ber çî li dostaniya Îranê digerin? Ji ber ku Rûs dixwazin li ser Îranê re xwe bigihînin zeryayan, yanî xwe bigihînin avên germ. Ji ber ku Rûsya, pirsgirêkên wê yê avê hene. Deryayek heye ya bi navê Baltikê, lê zêde stratejîk nîne. Behra Reş jî girtiye, neçar e ku di boxaza Stenbola Tirkîyê re derbas bibe. Her kêliyê Tirk jî wan re pirsgirêkan derdixin. Ji bo vê Rûs her demê dixwazin di ser Îranê re xwe bigihîne zeryaya mezin a Hindî.

Ji bo vê her demê dixwaze têkiliyên li ser esasê dostaniyê û xweşiyê bi Îraniyan re deyin. Li ser esasê van têkiliyan parek jî petrola Îranê girt û her du cumhuriyetên dostê xwe, hem Mihabat, hem jî Teberîz firot. Ango li hemberî hilweşandina van cumhuriyetan, temaşevan ma. Qet destwerdan nekir, destek nekir û wiha ew bi çarenûsa wan re rû bi rû hiştin.

Bi rastî jî piştî salekê, di dawiya sala 1946'an de, di serî de Tebrîz, pişt re jî Mihabat hatin tesfiye kirin û paşê Şahê Îranê serweriya xwe gav bi gav li ser dewletê xurt kir, ew efûya ku di sala 1941'an de derxistibû, ew teng kir. Bi taybetî jî di sala 1949'an de, anga piştî çar salan bi bihana ku reşkujî li ser hate kirin, bi wê bihanê biryarek derxist TUDEH partiya komunîst a Îranê qedexe kir. Endamên wê hemû girtin û kirin zindanê. Zêdetirî bîst û pênc kesên hatin sêdarkirin, bi giranî jî di zindanan de man. Bi vî rengî navendîbûna xwe çêkir, ji lew re Îngilîz destek dikir. Rewşa Îranê di wê demê de bi vî rengî bû.

Lê belê di wê demê de tevgerek lîberal, rewşenbîr, welatparêz li dijî vê ferdiyeta Şah û li dijî talana ku Îngilîz jî pttrola

Îranê re dike, li dijî wê kombûyînek di tevgera neteweyî de çêbû. Bi serokatiya Dr. Musedeq ev çêbû.

Dr. Musedeq kesekî ji arîstoqratên Îranê tê. Bi emir pir mezin e. Ronakbîr e, lê welatparêz e. Bi serkêşiya wî tevgera wiha pêş ket. Şahê Îranê li dijî vê tevgerê bi taybet xwest bi çewisandinê tesfiye bike, lê nikaribû. Ji bo vê çi kir, banî Musedeq kir got, “temam tu bibe hikumet.” Ji bo çi wiha kir, ji bo Şah ji qeyran(krîz)ê derbas bibe. Yanî ew Musedeqê serokê tevgera neteweyî ye, wê bi xwe wî bike serokwezîr, ango bike serokê hikumetê, bi vî rengî nerazîbûna gel pûç bike.

Musedeq di sala 1951'ê de bû serokwezîr, lê Musedeq weke Şah kar nekir, prensîbên xwe yên neteweyî pêk anî. Çi kir, efoyek derxist û careke din endamên TUDEH'ê yên komunîst ji zindanê derxistin. Tevgera çep serbest kir, rojname hemû serbest kirin. Gav bi gav dest danî ser petrolê û kir ya dewletê. Petrola Îranê ya ku Îngilîz talan dikir, gav bi gav dest danî ser. Musedeq gelek tişt kirin.

Di serî de Îngilîz û Amêrîka ketin kelecane. Ji ber ku Musedeq, komunîst berdan. Tevgera çep di Îranê de bihêz dibû, bi rastî jî berê di Îranê de gelekî bihêz bû. Çawa tepeserkirin li ser radibû, di nava gel de zû belav dibû. Tevgera çep dema ku di Îranê de bihêz dibû, dibû potyansiyeleke xeternak. Ji ber ku Îran li ser sînorê Sovyetê ye. Di nava roj û şevê de dikare darbeyeke komunîst jî di Îranê de çêbibe.

Erdnîgariya Îranê milyonek kîlometre kare ye. Bi milyonan nifûsê wê heye, li ser deryayeke ji petrolê ye. Gaza xwezayî, li ser okyanûsê ye. Pir stratejîk e. Ji bo vê li dijî Musedeq ketin nava hewldanan. Şah xwest Musedeq bi sînor bike, nikaribû. Neçar ma bireve, Şah wê demê ji Îranê reviya derve. Îngilîzan çi kirin, ambargo danîn, mînak aboriya Îranê di asta yekemîn

de li ser petrolê ye. Petrol jî dewletên weke Îngilîz û Fransayê dikirîn, Amêrika dikirî. Ji nişkê ve ptrola Îranê nema kirîn.

Ji derveyî wê qûlên pêncemîn xistin dewrê. Tabûrên pêncemîn xistin dewrê, hêzên fitnê, fesad, antî propganda, li dijî rêxistinê, diziya tiştan, stopkirina mal ji bo ku di pazarê de nemîne û birçîbûn çêbibe û fîyet biha bibin. Pêdiviyên herî girîng ji bo mirov neyê dîtin, kar kirin, bi taybetî jî CIA'ê bi rengekî berfireh kar kir. Heta pere di rêkan de belav dikirin, wer di rêkan de disekinîn û pere belav dikirin, ji bo ku gel li dijî Musedeq rabikin.

Ev tevgera li dijî Musedeq, bi vî rengî gihîşt astekî ku aheng xera bû, pergal xira bû. Gel serîhilda, artêş ket tevgerê, Amêrika, Îngilîz û dostên wan, nokerên wan ketin tevgerê û darbe çêkirin. Musedeq ji hikum avêtin. Hevalên wî yek du sêdar kirin. Ew bi xwe jî kirin zindanê, Şah careke din vegerandin. Vê carê hîna bihêztir, vê carê tenê bi alîkariya Îngilîzan na, bi temamî bi alîkariya Amêrika vegeriya, di sala 1953'an de vegeriya.

Di sala 1953'an de Şah vegeriya, Şah êdî weke ciwanekî nû bê tecrûbe nîne. Mezin bûbû, tecrûbe girtibû, gelek bihêz bû. alîkariya Amêrika jê re pêş ket, xurt bû. Ji bo vê piştî demekê Şah programek îlan kir. Çi bû ew prgram? Programa şoreşa Spî bû. Ev di sala 1963'an de. Şoreşa spî çi ye? Şoreşa Spî modernîzasyon e, moderinkirina Îranê ye. Turîzm, senaiya montaj, mafê jinan di hîlbijartinê de hwd. Ev tiştên ha derxistin pêş.

Gav bi gav Rojavabûn derxist pêş. Ji lew re li hemberî vê tevgera Şah, dema ku Musedeq ji holê rabû, vê carê tevgera çep qedexe kir, endamên TUDEH'ê hemû girtin xistin zindanan, her tiştên wan qedexe kirin. Teroreke mezin li ser wan dan meşandin. Li dijî partiyên siyasî, mînak partiya TUDEH,

rengên îşkencê yên ku dihatin pêkanîn, di pişt re dema ku Şah reviya, hin belgeyên SAVAK'ê (SAVAK îstxbaratê Îranê ye, weke îtîlâtê niha ye, lê wê demê navê wê savak bû.) di sala 1979'an de, ketin destê hêzên Xumeyînî. Ji wan hinek hatin belavkirin. Mînak, kasêtên îşkenceyan hebûn, yên vîdiyo belav kirin. Di wan kasêtan de ev hebû ku savak'ê li endamên TUDEH'ê çawa îşkence dikirin.

Wê demê tenê ne TUDEH bû, Fedayên Xelqê bûn, Mucahîdî Xelqê bûn. Ev kasên wiha çep bûn. Hinek milî bûn, lê belê bi giranî TUDEH bûn. Mînak di hinek kasêtan de dîmenên wiha derdiketin, çawa jinên TUDEH'yî wiha bi saxî singê wan dişewitandin. Bi vî rengî da ku li xwe mukur bên. Renge reng îşkence dihat meşandin. Rengên pir dijwar. Di roja me ya îro de rê û resma vê kevneşopiyê hîna xerabtir tê meşandin. Ji lew re bi van tiştan qaşo zemanê Şah teşhîr dikin, lê niha jê xerabtir dikin.

Di sala 1963'an de pêngava şoreşa Spî ya Şah dest pêkir. Modernkirina civaka Îranê. Lê dema ku şoreşa Spî dest pêkir vê carê Şah şoreşa Spî li ser nîrxên Rojavayî da rûniştandin. Vê carê bi dîndaran re ket nava nakokiyê. Bi taybetî jî tevger-eke dîndar, wer li pêş hebû.

Mînak, Xumeynî li dijî Şah propoganda kir ev rast e. Demekê hat girtin û berdan, wê demê peywira wî wiha mezin nebû. Di nava dewletê de bû. Ayetilah bû, lê ne yê mezin bû. Piştî ku bû ayetilahê mezin vê carê nema karîbûn wî bigirin, ji ber ku zagonên Îranê ayetilahê mezin nagirin. Wê demê wiha bû, ji ber ku digihîje astekî weke pîroz e. Vê carê negirtin, lê ew sirgûn kirin. Çû Tirkîyê, ji Tirkîyê çû Necef û ji Necef jî çû Fransa.

Xumeyînî yekî wiha zêde jî balkêş nebû. Lê belê dijî sîstemê bû. Di esas de koma dîndaran ya ku li dijî sîstemê, komekî cuda bû. Bi taybetî Ayetilah Telqanî, Alî Şîraetî hebûn. Ev demokrat bûn. Nirxên Îslamî diparastin, lê sosyalîst bûn. Mînak, Alî Şîraetî di rastiye de weke çawa em bêjin Voltêr û Jan Jak Rûsso, di şoreşa Fransî de rol listine, di rastiye de Alî Şîraetî jî mirov dikare bêje di şoreşa Îranê de rolekî wiha listiye.

Bi propoganda xwe, bi tiştên xwe, ji ber ku van derve dîtîbûn, demokrat bûn, heta çep bûn. Sosyalîzm red nedikirin. Rast e, dîndar bûn, lê sosyalîzm jî red nedikirin. Mînak Alî Şîraetî dostaniya wî bi Frantz Fanonê Fransî re heû. Bi Jean Paul Sartre re jî hebû. Desteka şoreşa Cezayîr kiriye, yanî mirovên wiha ji kevneşopiya têkoşînê tên. Wiha ev derketin pêş.

Her Şah milî bû, her Şah moderin bû, ewqasî bi dîndaran re kete nava nakokiyan. Mînak bûyereke wê demê heye. Di sala 1971'ê de, Şah salvegera 2500'î ya împatoriya texmînî pîroz dike. Li ku pîroz dike? Li Persopolîs pîroz dike. Persopolîs tune. Kavî e. Di zemanê xwe de paytext bûye. Di zemanê Persan yê kevin de paytext bû. Li wir çadir vegirtin, jenetorê mezin yê ceyranê danîn, yexçal danîn. Hemû qîral û serokên cîhanê dawetê wê pîrozbahiyê kirin. Her kes hate wir, heta wê demê serokê Sovyetê jî hatibû wir. Wê demê serokê Sovyetê bû, lê ne bi gelemperî sekraterê partiyê bû, navê wî Bod Gornî bû. Ew jî hatibû wê dawetê. Qiralên Ereban hemû, serokên cîhanê hemû ji her derê hatibûn wir. Pîrozbahiyê wer şaşalî, mesrefeke wiha mezin dabû wê pîrozbahiyê, heta wê demê hinek rojnamevanan wiha nivîsandibûn ku 175 milyon dolar mesref kiribû.

Dihate gotin ku ewqasî mesref kiribû ku xwerinên pir biha, weke havyar û tistên din hebûn. Wiha pîrozbahiya salvegera 2500 saliya texmînî pîroz dikir.

Vê pîrozbahiyê dîndar nerehet kirin. Dîndaran gotin, ew ne qiralên me ye, em Misilman in, ew kavfir bûne. Ji bo vê em di roja îro de çawa wê dîrokê pîroz bikin! Yê me dîroka me dîroka Îslamê ye, em ji Alî hez dikin. Em ji Kîros hez nakin. Vê tevgera Şah ya miliyetgerî ya modernîst gav bi gav mesafeya di navbera wî û dîndaran de fireh kir.

Ev nakokî kûrbûn, heta sala 1978'an êdî nerazîbûnên gel derketin pêş. Li Azerbêycanê, li cihên din jî derketin pêş, êdî şah nema dikarîbû kontrol bikiraba. Di serê sala 1979'an de Îran berda û derket. Yanî hinek soz dan û got; ez ê wiha bikim, wiha bikim, weke serokên Ereban yên niha. Lê êdî zeman derbasbûbû, gel nema pê bawer dibû.

Li ser vî esasî li Îranê şoreşa gel çêbû. Di vê şoreşê de kî hebûn? Di vê şoreşê de gel hebûn, Kurd hebûn, Azerî, Belûcî, Erebb hebûn, yanî gelên bindest hebûn. Di vê şoreşê de çep hebûn. Tevgera çep bi rengekî berfireh di nava vê şoreşê de cih digirt.

Di vê şoreşê de zêdetir hêzên civakî bi taybetî jin û ciwan hebûn. Jinan zêde di vê şoreşa Îranê de cih girtin. Di vê şoreşê de dîndar jî hebûn. Yanî saziya dînê wê jî tê de cih girt. Dema ku Şah reviya Xumeyînî li Fransa bû êdî roportajên wî, di hemû rojnameyên cîhanê de derdiketin. Şiroveyên wî derdiketin. Xîtabê gel dikir, ji wir hêdî êdî beralî dikir.

Di meha şibatê ya sala 1979'an de Xumeyînî hat Îranê. Li Qûmê sekinî, lê her desthilatdarî bi rê ve dibir. Mînak, wê demê hikumetek çêbû. Jê re digotin Mehdî Bazirganî. Lê wê hikumetê nedikarî tiştêkî bi rê ve bibe. Ji ber ku Xumeyînî beralî dikir. Her tiştê wî vala derxistin. Hikumeteke din dîsa hat, lê ti hikumetan nekarîbû li ber xwe bidana, heta hinekan weke Bazirganan eşkere gotin, ji ber van dîndaran em nikarin tiştêkî

bistînin, îstîfa kirin. Yên din jî wiha îstîfa kirin. Di pişt re Xumeyîni got, “êdî zemanê te taqiyecitiyê xelas bû, êdî em ê bi desthilatdar bin. Em dibin wîlayeta feqî, şîa bê îmam nikarin bijîn. Desthilatiya ku di erdê şîiyan de divê di bin hikumê îmam de bin. Em ê hikumetê çêbikin, wezîran em ê tayîn bikin. Femandarên artêşê em ê deyin, êdî zemanê ku em bi dizî, derveyî desthilatiyê kar bidin meşandin, ew zeman çû, em dibin desthilatdar.”

Gelek dîndaran gotin; ev berovaji ye, wîlayeta feqî tiştêk cuda ye. Wîlayeta feqî çi ye? Wîlayeta Feqî, dibêjin şîa timî bi îmaman tê birêvebirin. Lewre îmam Hesên, Husên, Musa Eskerî, Kazîm hwd, heta tê îmamê dozdan, Muhemedê Mehdî dibêjin wenda bûye. Ji bo wê hêviya vî îmamî ne ku wan bi rê ve bibe. Ji ber ku ew îmam tune, divê ku wîlayeta wî hebe. Yanî yê ku bi navê wî hikum bike, hebe, tiştêk hatiye çêkirin, di şîatiyê de tune. Lê Xumeyîni ev tiştê ha ferz kir. Gelekan weke Alî Şerîetî, Telqanî, Muntezerî, van gotin tiştê hûn dikin çewt in, tiştêkî wiha tune. Divê ku em şîretan bikin, exlaq, dîn, wazan bidin, lê em rabin bibin desthilatdar, çênabe.

Ji lew re Xumeyîni bi ser ket. Hêza rêxistinî ew bûn ya dîndaran bû. Wan gotin, divê em biçin raferandûmekê. Li ser çi sasi? Gotin eger em biçin raferandûmê, wê demê bi vî rengî raferandûmê bikin. Yê ku bixwazin cumhuriyeta Îslamî, yê ku bixwazin cumhuriyeta Îranê. Xumeyîni got, na. Ji ber ku dîzanî eger bi van her du bendan biçin raferandûmê, wê gel cumhuriyeta Îranê bixwaze. Kes cumhuriyeta Îslamî nexwaze. Wê gelo kî wê demê cumhuriyeta Îslamî bixwaze!

Lewre Xumeyîni got, divê ku bi yek tiştî em raferandûmê çêbikin. Ew jî yê ku cumhuriyeta Îslamî dixwazin, yê ku naxwazin. Di bin tepeserkirineke mezin de gelek jî gel neçûn raferandûmê. Dibe ku ser sedî pêncî nifûsa Îranê neçû raferan-

dûmê. Bi vî rengî navê wê kirin cumhuriyeta Îslamî. Pergal danê, lê pir tevlihev bû. Dema ku mirov vê pergalê fêm jî neke, mirov dikeve nava lawaziyên.

Mirov dikare wiha li ser vê mînakê jî bide. Dema ku Xatêmî bû serok komarê Îranê, di serî de Kurdan û gelek kesan li Îranê wer bi erênî nêzîk bûn, gotin êdî pirsgirêk wê çareser bibin. Ji ber ku bi rastî soz da, ew soz dibe ku ne derew be. Mînak, weke kes ez bawer dikim ku Xatêmî bi demokrasiyê bawer e. Dibe ku pê bawer be, ji ber ku nivîsên wî hene, nêzîkbûnên wî ji meselan re hene. Ango yekî wiha pir ji rêzê nîne. Geriya soz da, nava Kurdan de soz dan, her kes got wê bê guhertin, ji ber ku yê herî berpirsiyar ew bû, dibe serokê komarê, ewqasî soz dane. Bi xwe jî reformer e, bi xwe jî vî tiştî qebûl dike.

Lê li Îranê tiştek nehat guhertin. Sedem çi ye? Heşt salan hikum kir, lê tiştek nehat guhertin. Sedem çi ye? Sedem sîstema ku hatiye avakirin, sîstema wîlayeta feqî ye. Li Îranê sîstemeke li ser esasê wesayetê ye. Waliyê feqî berî her tiştî, berê Xumeynî bû, niha Alî Xamenî ye. Ev çi dike? Ev dikare serokê komarê ji erkê bigire, dikare parlementerê çareser bike. Fermandarê leşkerî ew erkdar dike. Wezaretên taybet mînak ya îtîlaetê, ya hundir, van wezaretan ew datîne. Di vê astê de li ser her tiştî serwer e.

Mînak em bêjin ger perlemento bixwaze tiştêkî bike, eger bi wîlayeta feqî re berovajî be, yanî bi îmam re berovajî be, wê demê îmam dikare biryarekê derbixe û perlemento ji hev de bixe. Erka wî ev e. Lewre îmam heye, li kêleka îmam, meclîsa xuberan, ya dîndaran, yên ku di derbarê dîn de û wîlayeta feqî hildibijêre, heye. Saziyeke din jî heye, bi navê şûrayê teşxîsa berjewendiyên nîzamê, ne weke mehkumên makzagoniyê, hîna jî diwartir e. Gelek saziyên din jî hene., heta ku digihîje serokê komarê. Ji bo vê hêza hîlbijartî li Îranê, her demê ne bi

bandor e. Kengê bi bandor e? Dema ku di çarçoveya perspektîfên, îmam de tevbigere. Mînak, weke di roja me ya îro de Ehmedê Necat. Lê di roja me ya îro rewş li Îranê aloz e. Aloziya wê di ku de ye? Yek civaka Îranî gav bi gav rewabûna sîstemê êdî nas nake. Sîstem bi çî rewabû, bi hilweşandina Şah. Gel jê re got, mala te û bavê te ava, te Şah hilweşand, sed carê saet xweş.

Di pişt re sîstem bi şikênandina dagirkirina Iraqê xwe rewabû kir. Ji ber ku Iraq ji nişkê ve êrîşî ser Îranê kir. Di demekê de ku Îran parçe parçe bû, ne artêş, ne çek, tiştê li holê tûnebû, anarşî bû. Her roj hevdu dikuştin, lê Iraq êrîş kir vê sîstemê êrîşên Iraqê şikênand. Ew jî baş e.

Lê di roja me ya îro de rewabûn nemaye. Ji ber çî rewabûn nemaye? ji ber ku Îran, civakeke zindî ye, bi reng e. Dixwaze xwe îfade bike, heta civakeke wiha çawa ji der ve tê diyarkirin ku girtiye nîne, nisba xwendina jinan li Îranê dibe ku di hemû cîhanê de zêdetir be. Civakeke di wî aliyê de dînamîk e, zindî ye, bi ticaretê ve mijûl dibe. Ji bo vê ev şêwazê siyasî, ev hikum civaka Îranê zêde tengav dike.

Di çanda wê ya jiyanê de tengav dike, di xebatê wê yê aborî de tengav dike, di ramanê siyasî de tengav dike, di her milî de tengav dike. Îranîyên ewqasî di asteka wan a çand, huner, xwendinê de heye, nizanim divê ku heta porê xwe girê bide, çî li xwe bike, çawa tevbigere hwd, ew civak wê ranake. Ji bo vê mirov lê temaşe dike ku di roja me ya îro de muxalefeteke hundirîn pêş dikeve. Ew muxalefet cidî ye. Ew muxalefet ne lîstoka emperyalîzmê ye. Em şaş neçin, heta eger emperyalîzm xwe wiha weke çawa dostê vê muxalefetê ye, ew wendahî ye ji muxalefetê re, wenda dike.

Ev muxalefet di hundirê sîstemê de ye, bi van şêwazên otorîter qedexe kirinê, êdî civak nema radike. Her diçe Îran tund dibe, her diçe bi sîstema navneteweyî re dikeve nava nakokiyê, ev yek bi rengekî nerênî, bandorê li ser rewşa hundirîn dibe. Feqîrtî çêdibe, di roja me ya îro de ambargo heye.

Mînak em bala xwe bidinê di welatekî de ku di nava hilberîna petrolê de, di cîhanê de yê sêyemîn e. Gaza xwezayî, di erdnîgariyeke mezin de ye. Erdnîgariya Îranê jî ne çol e, erdnîgeriya Îranê pir dewlemend e. Vê car li ser deryayê ye. Mînak, milek wê zerya ye, milê din jî derya Xezere ya ku niha tê de yataxê petrolê derketiye, wekî din jî dev ji van hemûyan jî ber de, eger tenê xwe bispêre, çavkaniyên din jî wê herî dewlemend bin.

Lê bi vê sîstem çênabe. Sîstema ku wiha li ser esasê qedexan hatiye pêşxistin, çênabe. Ji bo vê niha tengaviyeke mezin heye. Niha Îran sîstem rewabûna xwe bi şerê li dijî emperyalîzmê dixwaze bide sekinandin. Lê ev jî di hilibijartinên dawiyê yên serok komar de, zêde pere nekîr. Tevî ku ambargo hebû jî, lê gel careke din rabû ser piyan û serhildan pêk anî. Ev bi dawî nehatiye kirin, êdî muxalefet tesfîye nabe, niha Îran, bi gelek hêzan re rû bi rû ma ye.

Yek emperyalîzm, bi taybetî civîna dawiyê li Stembulê ti encam negirt, nakokî kûrtir bûn. Di navbera Îran û dewletên pênc-yek, dewletên endametiya wan a domdar di Neteweyên Yekbûyî de cih digirin heye. Amêrika, Rûsya, Îngeltera, Çîn û Fransa. Milekî Îranê li hev nekirin. Heta randewuyek ji bo civîneke din jî pêk nehat. Wê demê pirsgirêk kûr e. Hêzên navneteweyî, bê ambargoya li ser Îranê kûr bikin, ev embargo bandora xwe dike. Mînak, dema dawiyê Îranê çî kir, desteka li ser pêdiviyên herî girîng yên hemwelatîyên Îranê rakir.

Destek çî ye? Mînak, benzîn, bi awayeke xwezayî heger hemwelatîyekî/e Îranê bi dolarekê wê bikire, lê dewlet ji ber ku destek dike, erzan e, şekir, çayê, birinc, xwarin vexwarin, ev tiştên neçariya jîyanê ne, heta niha dewletê destek dikir û ji bo vê jî ev tişt erzan bûn. Lê niha dewletê beriya çend mehan biryareke stand û bi awayeke eşkere belav kir û got; „em desteka xwe li ser van madan radikin, em hew dikarin destek bikin.“

Wê demê zoriyê dikişînin, ev destek rabe, wê demê wê feqîrtî çêbibe. Wê demê muxalefet hîna bihêztir bibe. Ev yek, angò ambargo wê li ser dewam bike.

Ya duyemîn, her ku dîzayîn li Rojhilata Navîn çêbibe, her ku bi taybetî bandora Amêrika li ser dewletên Kendavê bihêz bibe, wê Amêrika her demê wan dewletan li dijî Îranê sor bike. Siûdî, Qeter, Îmarat, wê wan sor bike. Wê ev her demê bibe qadeke alozî û dijminatîyê, wê enerjîyê bi Îranê bide wenda kirin.

Ji aliyê din ve jî êrîşên leşkerî yê gengaze ye ku li ser Belûcistanê pêş bikevin. Li dijî Îranê êdî di rojevê de ne. Ji ber çî? Ji ber ku ew qad di bin kontrola Amêrikayê de ye. Amêrika wê çavê xwe li ser êrîşên ku çavkaniya wan ji Afganîstanê di ser Îranê de tînin, bigire. Bi rengê şênber û eşkere nebe jî, wê çav li ser bigire. Ev çalakiyên ku di milê Belûcistanê de çêdibin, nava dem û demekê de, heta asta dawiyê di aliyê ewlekarîyê de Îranê diêşîne.

Tevgera azadiya Kurd, gav bi gav pirsgirêkên di navbera Azariyan de hiştiye, Îran êdî bi rengê îstiqrarlî, bi wê rawebûna ne ji xwe ve, berê pê wer qezenc kiribû, pê desthilatî dida meşandin, êdî nikare bimeşîne.

Ji bo vê îhtîmala herî nêzîk ew e ku bi nekontrolkirina muxalefeta hundirîn, hêdî hêdî wer çalakiyên xetên lîberal qismî demokrat, di hundirê Îranê de pêş bikevin û vê sîstemê ji nû ve di ber çavan re derbas bikin. Eger nebe, wê demê îhtîmala şikandinên mezin jî li Îranê hene. Di derbarê Îranê de em bî vî rengî digirin dest.

4- Bandora Tirkiyê Li Ser Herêma Rojhilata Navîn

Tirkiye di herêma Rojhilata Navîn de hêzek e. Bi taybetî jî ev hezar sal e, ango ji salên hezarî û şûn da, heta mirov dikare bêje beriya wê jî, lê di esasê xwe de ev hezar sal e, Tirkiye bibandor e. Tirk ji Asya Navîn derbasî herêmê bûn. Misilmantî qebûl kirin. Bi taybetî jî di dema împêratoriya Abasiyan de bûn xwedî bandor. Li ser Fars bûn xwedî bandor. Di sala 1070'î de di şerê li hemberî Bîzansan de bi ser ketin. Di Anadolê de bi cih bûn. Ew cih bû bingehê împêratoriya Osmanî. Di serdemên cuda cuda de ber bi Rojava ve bûn, paytextê Bîzans di sala 1453'an de girtin. Bi navê Konstantîno Polîs, ya ku di roja me ya îro de jê re dibêjin, Stanbol. Li şûna peytexta Bîzansê be, vê carê bû paytexta Osmaniyan, yan jî bi rengê din bû paytextê Misilmanan.

Li hemberî hilweşandin û ji holêrabûna Împêratoriya Abasî weke navenda împêratoriya Îslamî xwe girtin dest. Dînê Îslamê qebûl kirin, mezhebê Sunî qebûl kirin, weke mezhebekî desthilatîyê qebûl kirin. Li ser vî esasî jî desteka Misilmanan di herêmê de bi taybetî Ereb, Kurd, li pişt xwe girtin.

Bi vî rengî di sala 1514'an de ber bi Rojhilat ve belav bûn. Heta sînorê xwe yê îro li hemberî Împêratoriya Sefewî, dewleta Sefewî qezenc kirin, kirin garantiyê. Ev bi îtîfaqeke mayende di sala 1639'an de sînorê di navbera xwe û Sefewiyan

de diyar kirin. Yanî ber bi Rojhilat ve diyar kirin. Weke sazûmanikê çêkirin, di navbera van her du împatoriyan de bi vî rengî diyar kirin.

Dîsa di vê serdemê de ber bi Başûr, Rojava, bi taybetî jî Misir, Bakurê Afrîkayê, xistin bin venêrîna xwe. Piştî ku dewleta Memalîkan ji holê rakirin. Ew jî ji sala 1517'an û şûn va, bi vî rengî weke împatoriyeke berfireh, hem di milê Ewrûpayê de, hem di milê Afrîkayê de, hem jî bi xwe di Asyaya biçûk de, di sînoreke wiha berfireh de împatoriyeke hat avakirin.

Lê belê ev împaratorî ew performansa dewleta Îslamî ya berî xwe di aliyê hêza aborî, zanistî, teknoloji de nikaribû pêk bianiya. Ji bo vê jî ev împaratorbûyîn paralel bi şiyarbûna Ewrûpayê re çêbû. Yanî parzemînê din yê formîlê, yê ahengê milê Ewrûpa bû. Paralel bi împaratorbûyîna Tirkan di herêmê de, bi şiyarbûna Ewrûpa ji nû ve çêbû.

Gav bi gav dewletên navendî mezin ên homojen, dewlet netewe ku pala xwe didin Zanist, teknolojiya zanistî, yanî hêzekî wer di her milê xwe de berfireh dibe, mezin dibe, bihêz dibe. Ji bo vê ev împaratorî neçar ma ku xwe di ber çavan re derbas bike. Dem dem di nava împatoriye de tevgerên bi vî rengî endeksê Ewrûpa, weke çawa xwestin tevgerên raformê pêş bikevin.

Ji bo vê rewabûna yekemîn, di sala 1870'yê de bû. Rewabûna duyemîn di sala 1908'an de di vê çarçoveyê de çêdibin. Weke Rojavabûyîn, ji bo vê jî di esas de dewleta Tirk bi gelemperî ne bi Mistefa Kemal re bûye Rojavayî, berî wî jî ev mijara Rojavabûyînê çêbûye. Hêzên Rojava bi taybetî jî Îngilîz û Fransîz, demê dirêj, ji bo girîngiya herêmê, şekilekî didin dewleta Tirk. Heta roja îro jî ev bandorbûyîna li ser dewleta

Tirkiyê berdewam dike. Ji aliyê Rojava de ev bandor berdewam dike û teşe tê dayîn.

5- Pêşveçûn û Pêşketina Miliyetgeriyê Li Tirkiyê

Ji lew re milyetgerî di Tirkiyê de berî Kemalîzmê, berî cumhuriyetê dest pêkir. Bi taybetî jî ronakbîr bi giranî yên eslê wan ne Tirk, ya Yahudiyên çerxbûyî, yên ku bûne misilman. Dîroka van jî heye, bi taybetî di salên 1490'î-1500'î de di serdema ku Îspanya bû dewleteke mezin, bû împatoriyeke Xiristiyan, wê demê hejmerekî mezin, zêde mezin li gel Erebên Misilman, Yahudî jî li Îspaniyayê hebûn. Li hemberî Ereb û Yahudiyan di Îspaniyayê de şerekî dest pêkir. Li ser esasê Xiristiyanîkirinê, ango yên ku li Îspaniyayê bimînin divê ku bibin Xiristiyan. Êdî ne Misilman, ne Ereb, ne jî Yahudî di vî welatî de nayên qebûlkin.

Ji lew re gelek Yahudî bûn Xiristiyan. Lê li gorî uslubê xwe bûn Xiristiyan. Taqiyetçi kirin, weke ku bûne Xiristiyan. Weke Xiristiyanan xwe dane diyarkirin, lê di esas de Yahuditiya xwe parastin.

Lê gelek nikaîbûn ev bikirana, ji lew re neçar man ku birevin. Wê birevin ku? Ê birevin Împatoriya Osmanî. Ji bo vê gotinek Împatorekî Osmanî heye, dibêje; “Tişteke seyr e, derbarê vî qiralê Îspaniya de dibêjin, `mirovêkî pir bîaqil e.’ Lê belê bi berdana Yahudiyan di rastiyê de memleketê xwe feqîr dike û yê min jî dewlemend dike.” Wiha Yahudî ji wan re balkêş tên. Bi dewlemendiya xwe ya madî, bi asta xwe ya zihnî de pir balkêş tên.

Ji bo vê li hemberî vê birçîbûna zanistiyê ya ku di Împatoriya Osmanî de heye zû tên himbêzkin, zû tên qebûlkin.

Yahudî ji vê faydê dibînin û dikarin, hem yên çerxbûyî, yên ku weke Xiristiyantî qebûl kirine, hem jî yên weke çawa Yahudî mane, ji ber ku zêde tepeserkirin li Ewrûpa li ser wan hebûye, di împêratoriya Osmanî de tûnebûye. Ji bo ku rehet dikaribûn di împêratoriye de, di mekanîzma biryara desthilatiye de cih bigirin.

Rojavabûyîn û miliyetgerîbûn, di rastiye de cara yekemîn li ser destê van belav bû. Bi taybetî di serdema Îtîhad û Teraqiyê de. Ango berî şerê cîhanê yê yekemîn, di serdema Îtîhad û Teraqiyê de, ev her du navê wan jî li ser esasê "yekîfî û bilindahiyê" di wê çarçoveyê de ev navê milî lê hatiye kirin. Yekîtiya dewleta Tirk û bilindahiya wê.

Di vê serdemê de, serdema Îtîhad û Teraqî de, Tirkiyê bû zemîneke gelek destdayî ji bo belavbûna serbest ji qulûbên Masonan re, bê asteng li her derê van qulûban dikarîbûn xwe bi rêxistin bikirana.

Di serdema Îtîhad û Teraqiyê de dema ku tê de heta asta dawiyê Yahudî bi qedir û qîmet bûn, bê asteng xebat û karên xwe dikirin. Li ser vî esasî jixwe ramanê milî yê Tirkan pêş diket. Lê belê Îtîhad û Teraqiyê, bi îdiayê xwe yên hakimiyeteke navendî li ser hemû împêratoriye weke çawa berê bike, piştî şerê cîhanê yê yekemîn, êdî ne gengaz bû. Cîhanê nikarîbû rê bidiyê, ew hêza miliyetgeriya Tirk ku careke din karibe hemû hêzên împêratoriye di bin venêrîna xwe de bigire. Ew derfet û hêza wê jî tunebû. Ji bo vê tevgerêke din li Tirkiyê derket.

Em bala xwe bidinê Tirkiyê di vir de navenda împêratoriya Osmanî bû. Împêratorî şikest. Diviya bû ku Tirkiye jî bişikesta. Lê wê çawa bişikesta? Tirkiyê ancax welatekî biçûk, yan jî dewleteke biçûk di hundirê Anadolê de bima. Ji ber ku plan ev bû. Qismek mezin ji Bakurê Kurdistanê, jixwe Iraq Îngilîzan ji

bo xwe cuda kiribûn. Mînak herêma Hekarî, Şirnex, Botan û Musil, dema ku em dibêjin ne tenê behsa bajarê Musil dikin, wê demê Musil hemû Başûrê Kurdistanê bû, Eyalet bû. Ev yê Îngilîzan bû.

Heta bi Çixûrova û Edene, ev para Fransa bû. Jixwe herêma Serhedê bi rengê xwezayî di bin venêrîna Rûsan de bû. Ev milê Kurdistanê bû. Milê Rojava, bi taybetî herêma Ege, Marmara, ev îdiayê Îngilîzan, bi Îngilîzan re yên Yewnan li ser hebû. Jixwe hejmereke mezin ji Yewnan di wê herêmê de hebûn, di hemû giravan de ew hebûn. Xwedî derfet bûn, wê çaxê dewletên Rojava di şer de serkeftî bûn. Ji bo vê bi taybetî jî Îngilîzan dixwest di wê herêmê de Xiristiyanan bi cih bikin. Ji ber ku weke niha nebûn, wê demê pir zêde zêde bûn. Gundê wan, bajarên wan, giravên wan, tije Yewnan bûn. Ji bo vê ancax ji bo Tirkiyê ev dima, di Anadolê de weke dewleteke biçûk bimaba.

Lê gelek faktor bûn sersebebê ku Tirkiyê bi vî şeklî nebe. Ji bo vê em bala xwe bidinê, dema ku me dest bi nirxandinê jî kir, me got, Rojhilata Navîn weke çawa wiha bihesibîne ku qebristana hemû planan berê tîn hazirkirin. Yanî her planek di derbarê vê herêmê de tê amade kirin, ew plan bi ser nakeve. Ji ber ku hinek hêzên ne madî, di herêmê de hene, di bin faktorên ku karibin planan biguherînin.

Ewrûpa dema ku plana di derbarê herêmê de çêdike, pirsgirêkên madî pir digire dest. Mînak, dibêje Sadam faşîst bû, dibêje em ê jî biçin wî faşîstî bixin, wê gel jî ji me re li çepikan bixe û em ê jî rûnin. Lê nahesibîne, rast e, ev gel ji Sedam aciz e, lê belê naxwaze di bin hegemoniya Xiristiyanan de be. Vê nahesibînin.

Berê plana Şiwarzkopf hebû, yê di zemanê şerê Kendavê yê yekemîn de Femandarê artêşa Amêrîkayê bû. Di got; “em ê di şer de lêxin, wê artêş bişkê. Em ê bisekinin. Em ji Kuwêt derbixin. Wê artêşa Iraqê bişkê û bi paş ve vegere.” Artêşek dema ku li hemberî binkeftinê rû bi rû bimîne, dema vegere tiştê destpêkê bê bîrê, wê derbê li artêşê bide. Bi vî rengî Sadam ji holê rabike. Lê di aqilê yek leşkerê Iraqî re derbas jî nabe, di ferhengoka wê de tiştêkî wiha tune. Tiştêkî wiha nas nake. Ev hesabên ha pir çewt in, hesabên madî, zanistî yên li gorî xwe dikin, di wir de çewt derdikevin.

Ji bo vê Tirkiyê, dewleteke desthilatdar e. Bi gelan pir xwîn daye verişandin. Pir xerabî kiriye. Lewre dema ku hêza Îngilîz û Fransiz bê vê herêmê, wê hemû gelê herêmê wê himbêz bikin û li dijî Tirkan pê re bibin yek. Bi vî rengî wê Tirkiyê tasfiye bibe. Lê belê tiştê derket holê rast bû ku gel ji Tirkan nerehet in, lê ne weke ku ji Fransiz û Îngilîzan acîz in. Ji Tirkan acîz in, lê Tirk tevî her tiştî Misilman in. Lê Îngilîz û Fransiz Xiristiyân in. Ji Tirkan acîz in, lê tevî her tiştî taybetmandiyên çandî di navbera Tirkan, Eraban, Kurdan de çêbûne.

Lê ti hevpariyeke çandî di navbera Kurdan û Fransa, Îngilîzan de tune! Lewre ev faktorên bûn sêrsebebê ka çawa hesabên ku hatiye nivîsandin, di piratîkê de pêk neyê. Dema şerê cîhanê yê yekemîn xelas bû di eniya Ereban de pêşketinên ku çawa Fransiz û Îngilîzan dixwestin pêk hatin, ew rast bû. Ew tiştê ku hazir kiribûn, rêxistina ku di nava Ereban de çêkiribûn, dehfandina Ereban, ango sorkirina Ereban li dijî Tirkan heta astekê bi ser ketibûn. Gelek hêzên ku bi Îngilîzan ve girêdayî bûn, di nava Ereban de hebûn, xurt bûn, li ser piyan bûn. Lewre li Hicazê Şêx Husên, li welatên din ên Ereban yên ku xwe weke rêzencîra Ewrûpa didîtin, hebûn. Bi taybetî jî kesên wiha hinekî ronakbîr çûbûn Ewrûpa, li wir xwendibûn,

zîvirîbûn. Weke hêzên civakî dihatin hesibandin, bi Ewrûpayê re bûbûn yek.

Ji bo vê tiştên ku derbarê Ereban de û planên li ser Ereban mirov dikare bêje heta astekî bi ser ketiye. Bi renekî rehet piştî hilweşandina împêratoriye, artêşa Îngilîz û Fransîz, li hemû welatên Ereban bi cih bûn. Êdî welatê Ereban hate parçe kirin, bû mêtîngeha Fransa û Îngilîzan.

Tirkiyê ev rewş qebûl nekir, rewşa dagirkirinê qebûl nekir. Bi kê qebûl nekir? Yek artêşek Tirkiyê hebû, ev artêş pir biçûk nebû, mezin bû. Li gelek cihan şikestibû, lê dîsa jî hebû. Ango hêza leşkerî li Tirkiyê hebû.

Ya duyemîn, hêzeke wê ya madî hebû, ji ber ku navenda împêratoriye bû, ne dewleteke nû weke Ereban çêdibû. Berê raboriya wê hebû. Ew kevneşopiya wê ya dewleta navendî hebû.

Ya sêyemîn, hîna jî xîtaba dînî bi bandor bû. Bi taybetî jî ev ji bo Kurdan derbasdar e. Bangên tevgera milî ya Tirk bi taybetî jî tevgera Kemalîst, bangewaziya wê ya ji Kurdan re yên ji bo şerê li dijî kesên biyanî, bi taybetî jî Fransîz û Îngilîzan encam girtin. Bi renekî xwezayî di cih cihan de bi renekî rêxistinî şerekî li dijî Fransîz û Îngilîzan di herêmê de pêş ket.

Bi renekî xwezayî weke çawa êrîşên hinek komên çekdar yên Kurdan li ser stargehên, Fransa li Urfa, Mareşê bi bandor bû. Ew ne şerekî bi rêxistinî bû, komek bûn êrîş dikirin, Fransîz jî dît ku nikare li herêmê bimîne, lewre paş de zivirî. Di cihanê de jî bi rêxistinî bû, weke çawa şerê li Çanakelê, Gelîboluyê de, ku tê de hejmerek mezin ji leşkerên Îngilîzan hatin kuştin. Heta roja îro jî neviyên wan leşkerên kuştî tînin wir bîranînan digirin, ji Nîwzeland, Awustiralya, ji ber ku berê

artêşa Îngilîzan bi van gelan çêdibû. Artêşa Îngilîzan tenê Îngilîz nebûn, ji cihên ku dagir kirine artêşa xwe çêdikirin. Mînak Ewûstiralî hwd, gelek gelên din jî bûn, lewre ev dihatin û di wî şerî de nêzîkî 240 hezar leşkerên Îngilîzan tên kuştin. Bi vî rengî Îngilîz dişkê.

Faktorên din yê ku rolek bingeîn dileyîst bi hêzbûna tevgera Kemalîst di Tirkiyê de çi bû? Rewşa Rûsyayê bû, Rûsya, tê de şoreş çêbû, şoreşa Rûsyayê şoreşeke sosyalîst bû. Di cîhanê de cara yekemîn şoreşeke wiha çêdibe, bi ser dikeve û dewletê jî dike destê xwe. Ev di sala 1917'an de çêdibe.

Şoreşa Rûsyayê çewisandina ji aliyê Rûsyayê ve di ser Tirkan de ji milê rojhilatê de ji holê rakir. Artêşa Rûsan paşve vekîşiya, bi Tirkan re lihevhatin, êdî li hemberî Rûsan ti xeterî çênedibû.

Eger şoreş di Rûsiyayê de çênebûya, şoreşa sosyalîst di Rûsyayê de çênebûya, seranserê sînore Tirkiyê bi Rûsan re wê bibûya cihekî bê îstiqrar û tepeserkirinê. Mînak herêma Kurdistan, ji ber ku artêşa Rûsan heta Bedlîsê jî hatibû. Dîsa herêma derya Reş, ev hemû wê bibûna cihê tepeserkirin. Lê dema Rûsya ji şer derket, di wir de Tirkiya nefeseke mezin girt. Dev jê berde nefeseke mezin girtin, tepeserkirin, li ser wan rabû, ji vê bêtir destekî wan yê cidî çêbû. Ew îtîfaq li ser çi esasî bû? Ew li ser esasê şerê li dijî emperyalîzmê bû.

Tevgera Kemalîst di Tirkiyê de şerê Fransîz û Îngilîzan dikir, Rûsya jî weke dewlet şerê Fransa û Îngilîzan dikir. Ji ber ku Rûsya jî di dorpêçiya emperyalîzmê de bû. Ji bo vê dorpêçiyê veke hema li destekî digeriya. Hemû tevgerên antî-emperyalîst, antî-dagikerî tevgera Mirê Afxanîstanê, Mîr e, lê ji ber ku dijî emperyalîzmê ye. Tevgera Kemalîst di Tirkiyê de ev hemû Rûsya ji bo xwe weke awantaj girtin, ji ber ku li ser

sînorê wan bû. Li hemberî dagirkeriyê, emperyalîzmê têkoşînê dikin, şer dikin, ji bo vê bi renekî xwezayî, objektîf weke çawa parçeyek jixwe didît.

Ev îtîfaqiya di navbera Rûsan û Tirkan de pir bipêş ket. Gihîşt asteke stratejîk. Di sala 1925'an de di navbera Tirkiya û Rûsya de îtîfaqa pevraparastinê hat imzakirin. Ew jî weke çawa niha îtîfaqa NATO ya jê re dibêjin, bendê pêncan, ew bend jî wiha ye, dibêje ger tehdêdek li ser dewleteke NATO'yê bê, dê dewleta din wê biparêze. Ew îtîfaq heman îtîfaqa jê re dibêjin parastina hevparastinê. Di vê astê de îtîfaqeke girîng çêkirin.

Tirkiyê di sala 1920'an de mirov dikare bêje gelek xeterî ji holê rakirin. Yek ji wan, xeteriya Yewnanan bû, ji holê rakirin. Xeteriya Îngilîz û Fransa ji holê rakirin, xeteriyên Kurdan ji holê rakirin, bi Kurdan re îtîfaq çêkirin. Tevgera Kemalîst dît ku Îtîhad û Teraqî ji nû ve dawa avakirina împêratoriyê ku planekî ne rasteqînî ye, ti bingehên wê yên madî tune ye, dikin. Ji bo vê ev plan bi ser nakeve. Li şûna vê divê ku planek din hebe. Çi ye ev plan?

Avakirina dewleteke navendî, homojen, Tirkî, nû, modern. Yanî kopyakirina dewlet neteweya li Ewrûpa, ew ji bo xwe esas girtin. Li ser vî esasî îdeolojiya fermî di Tirkiyê de wê demê hate diyarkirin. Ew avakirina cumhuriyetekê bû. Avakirina cumhuriyetê mirov dikare bêje di sala 1923'an de zelal bûye. Di sala 1920'an de parleman çêkirin. Di sala 1923'an de jî cumhuriyet hate îlankirin. Navê wê bû Cumhuriyeta Tirkiyê. Êdî împaratorî ji holê rakirin. Herî dawî împarator Wehdedîn jî sirgûn kirin. Çû li Awusturya mir. Yanî împaratorê dawiyê yê Tirkan hebû, ew jî ji holê rakirin û sirgûn kirin û cumhuriyet hate îlankirin.

Îdeolojiya cumhuriyetê ya fermî êdî zelal bû. Çi bû ev îdeolojiya fermî ya cumhuriyetê? Yek milî bû, di hundirê wê erdnîgariya ku Tirkiyê weke navê Tirkiyê maye, di hundirê wê erdnîgariyê de nijadperestiya Tirk esas hate girtin. Ev nijadperestî di astekî xwezayî de na, di astekî nijadparstiyê de hate destgirtin. Ji bo vê teoriya nijadî, nijadperstî di hundirê Tirkiyê de wê demê zêde zêde li pêş ket. Li hemberî Kurdan, Ereban, xirirstiyanan hwd, ev teorî pêş ket. Wê demê milek îdeolojiya fermî milê wê yê nijadparestî ye. Ev mil di hundirê heştê salî de, bênavber û heta roja me ya îro ku hîna jî ev îdeolojiya fermî qet nahatiye guhertin, tenê desthilatdar hatine guhertin, şiklê desthilatîyê di Tirkiyê de hatiye guhertin, lê îdeolojiya fermî nehatiye guhertin.

Ev îdeolojiya fermî ji ber ku di Tirkiyê de yê ku gefan lê bixwe tenê Kurd e. Ji bo vê ev îdeolojiya fermî di nava van heştê salên derbasbûyî de, bi temamî li dijî Kurdan hatiye meşandin. Her demê Kurd weke potansiyelên xeternak hatine dîtin. Her demê Kurd weke xeteriyeke parçekirina Tirkiyê û tunekirina nijadparestiya Tirk dîtin. Ji bo vê hemû şêwazê tepeserkirin, tunekirin, îmahkirina li ser Kurdan heta roja îro rewa kirin. Ev parçeyek ji îdeolojiya fermî ye. Ev hîlbijartina desthilatîyekî nîne, hîlbijartina serokekî nîne. Kenan Evren hat Kurd kuştin, nizanim kê Kurd nekuştin. Ev çîrok e, tiştek wiha tune ye. Ev îdeolojiyêke fermî ye, îdeolojiya fermî milek wê nijadperstî ye. Nijadperstî tenê vê qebûl dike, dewleteke tenê, netewe tenê, zimanek tenê, alayek tenê. Bi vî rengî nijadperestî hatiye eyarkirin.

Xeteriya li ser yekdestiya (tekgeriya) di nava Tirkiyê de ji ku tê? Ji Kurdan tê. Ji ber ku nifûsa herî mezin Kurd e. Ji bo vê ev îdeolojî bênavber li ser esasê înkarkirina Kurdan hatiye meşandin. Ev îdeolojî ye, îdeolojî pîroz e. Li ser esasê vê

pîrozbahiyê hemû şêwazên îmhakirinê, yê li dijî Kurdan rewa hatiye dîtin.

Ji ber ku vê neke, nabe, ev neçariyek e. Em bala xwe bidinê di roja me ya îro de jî, em çiqasî bixebitin bila bixebitin, eger îdeolojiya fermî di Tirkiyê de neyê guhertin, potansiyela komkujiyan her demê heye. Heger îro nakin, ji ber ku nikarin bikin, lewma nakin. Ji ber ku ew îdeolojiya fermî li ser esasê nijadeke homojen tek tîp e, tek ziman derdikeve pêş. Ji bo vê li ser îdeolojiya fermî girîng e, mirov pir û pir rawest e.

Ev îdeolojiya fermî raformê qebûl nake. Heta roja me ya îro jî qebûl nake, guhertinê qebûl nake. Weke çawa li Fransa çêbûye, gelek caran reform di cumhuriyetê de çêbûne, di Tirkiyê de nehatiye kirin. Tiştê di Tirkiyê de heyî weke metnekî quranê ye û nayê guhertin.

6- Şaxek Din Yê Îdeolojiya Fermî Li Tirkiyê Dîngeriye

Dîngerî Misilmatî, ji Misilmaniyê jî Sunutî, ji Sunutiyê jî Henefî. Weke dînekî desthilatdariyê, li ser wî esasî hemû mezheb û komên dînî yên di Tirkiyê de hatine dervehiştin, diyaneta wan bi rengê fermî hatiye qedexekirin. Têngasî ji wan re hatiye derxistin. Hatine lînçkirin. Ji derve hatine hiştin. Gelek mafê wan yê îbadetê hatiye qedexekirin.

Bo nimûne, heta roja me ya îro jî hinek dêr hene, qedexe ye ku yekî/e Xiristiyên tê de îbadet bike. Ên ku mane jî û nikaribûne tune bikin, deng û rengê wan nehîştine. Kes nizane ka hene, yan jî tunene. Bi vî rengî tesfiye kirine. Ev di piratîkê de bi çî awayî meşiyaye? Di piratîkê de bi komkujiyên li ser Xiristiyanan, li ser Ermenan, Asûran, piştî wan komkuji hatin temamkirin û carê rêûresma wan ya dînî jî li gelek cihan hat

qedexekirin. Mînak, çend roj berê, piştî heştê salî nû Xiristiyanan dikarîbûn biçûbana Axtamara ku li wanê bû, nû vekirin. Bi vî rengî qedexe kirin. Lê bi vî rengî jî bes nedîtin, pir bi rengêkî nijadparest xerab, kevneşopiyêke din derxistin pêş, ew jî pevguhertin e.

Pevguhertin, derxistin pêş, mînak ev giravên li Egeyê, Marmarayê, li gelek cihan nifûseke mezin li wan deran hebû. Rûm û Yewnan hebûne. Ev kesana li Tirkiyê bûn, di zemanê Osmaniyan de ew jî diçûn leşkeriyê, leşkerî dikirin, alîkarî didan, dînê wan serbest bû, lê di zemanê cumhuriyetê û beriya cumhuriyetê de jî yanî di dema Kemalîzmê de çî kirin, bi Yewnan re pevguhertin kirin. Heta asta dawiyê nêzîkbûneke nijadparstî ye. Bi biryareke dewletê ew kesên ku bi sed salan bi hezar salan li ser erdê xwe mezin bûne, yên di nav Dewleta Yûnan de şandin Tirkiyê, yên Dewleta Tikiyê de dijîn jî şandin Yewnanstanê.

Bi vî rengî çand û daneheva ku bi sedê salan kombûye, bi biryareke dewletê jî holê rakirin, bi vî rengî kirin.

Ev kî ne wiha dikin û armancê wan çî ne? Gav bi gav ber bi homojen bûyînê ve çûne. Ber bi yek tîpbûnê ve çûne. Ji lew re ev felsefe bû ku bû sersebebê komkujiya Kurdan. Yanî pirsgerêk ne ev e ku Mustafa Kemal wiha gotiye, nizanîm yê din wiha gotiye, ev zêde diyarker nîne. Ya girîng îdeolojiya fermî ya ku pala xwe didiyê, çî ye? Yek zêde kuştine, an jî yek kêmkuştine, ne girîng e. Lê armanca kuştinê çî ye? Armanc di hundirê sînorê Tirkiyê de yek gel hiştin. Ev armanc nehatiye guhertin, di roja me ya îro de jî nehatiye guhertin.

Di roja me ya îro de mirovê herî demokrat di Tirkiyê de yê di eniya sistemê û partiyên Tirkiyê weke CHP, MHP, DYP'yê de wiha dibêjin. Dibêjin, sucê me ye, bi rastî me li hemberî

Kurdan şaşitî kiriye, ji ber ku me ew hînî zimanê Tirkî nekirin. Rexnedayîna wan ev e, nabêjin me gelek înkâr kir, me tesfîye kir, me kuştin, me zimanê wan qedexe kir, na. Dibêjin; me çîma bi demê re ew hemû hînî Tirkî nekirin ku ku di roja me ya îro de behsa Kurdiyatiyê dîkin. Şaşitiyê di vir de dibînin.

Di serdema avakirina vê cumhuriyê de çî bû? Yek desteka Sovyetê ya cidî, jê re hebû. Ev destek heta salên 1930'î bênavber berdewam kir, di gelek cihan de wer çawa êrîşên li ser Kurdan bi hevxebatkariyek, hevparî li çiyayê Agirî, di navbera Rûsan û Tirkan de çêbûye. Wê bêhdâyîneke mezin da tevgera Kemalîst û ji bo avakirina Tirkîyeke mezin bû mîna hêzekê. Hêzeke madî û manewî.

7- Siyaseta Ku Îngilîz û Fransa Dane Meşandin

Xala duyemîn siyaseta ku Îngilîz û Fransa dane meşandin. Ev siyaseta ku dane meşandin çî bû? Ev siyaset li ser esasê mantiqê nifûsê bû, di heman demê de dest dayîna li ser çavkaniyên ptrolê bûn. Dema ku dîtin Tirkîye weke hêzekî herêmî dixwaze hêza wan deng bike, ev weke potansiyeleke xeternak dîtin. Ji ber çî? Ji ber ku li Tirkîye nijadperestî heye, kevneşopîyeke Tirkîye ya dewleta kevn heye. Nifûseke wê ya mezin heye, erdnîgariyeke wê ya mezin heye. Tirkîye di herêmeke stratejîk de ye. Li ser gelek deryaya ye. Ev hemû dibin serserbê ku ger Tirkîye bixwaze bi rengeke serbixwe pêş bikeve û bixwaze dikare nifûza Fransîz û Îngilîz di Rojhilata Navîn de aheng bike.

Ango dikare li dijî wê derbikeve. Dema ku ev xeterî hatin dîtin, Fransîz û Îngilîz bi rengekî nerasterast destwerdan li ser Tirkîyê kir. Car bi caran Kurd derxistin pêş. Di Îtîfaqa Sevrê ya ku tê de Kurd heye, de çî dibêjin? Herêmek heye, ya Kurda

ye. Bi taybetî Musil, ji bo vê divê ku reşweke wê ye taybet hebe. Divê ev rewşa taybet bi rengêkî taybet wer birêvebirin. Ev rewşa taybet divê heta pênc salan berdewam bike. Piştî pênc salan wê referandûm çêdibe. Eger gel bixwaze tevî Tirkîyê an jî tevî Iraqê bibe, bila bibe. Eger nexwaze wê serbixwe be. Ev hevpeymanîya Sevresê ya ku di derbarê Kurdan de ye, ye.

Niha ev îtîfaq bi lêgerînên Tirkan yê nîjadparest berovajî ye. Ew dixwazin di vê erdnîgariyê de yek gel hebe. Eger di herêmê de statuyeye Kurdan, hela yekî serbixwe çêbibe, ew siyaseta tinekirina Kurdan di herêmê de bi ser nakeve. Eger dewleteke biçûk jî ya Kurd hebe, her demê wê bibe çavkaniya xeteriyê li ser dewletan, bi taybet li ser Tirkîyê û Îranê. Ji ber ku Îran jî dijberiya Kurdan dike. Weke Tirkan çawa bi tundî înkâr nekiriye, lê timî li dijî Kurdan bûne. Ta ji zemanê şah Abas de ev wiha ye. Niha Kurdên li Xorasanê yê sirgûnê ne. Weke çawa Îskana neçarî di zemanê Osmaniya de, pişt re di yê Tirkan de çêbûye, yê Kemalîstan çêbûye, Kurd ji cihekî birine cihekî din û bi cih kirine. Di Îranê de jî ev siyaseta her demê li dijî Kurdan hebûye. Lewre vê yekê ew nerehet dikirin. Ev îtîfaqê bû sersebeb ku şantajek be, li dijî Tirkan da ku Tirk serê xwe ji Îngilîz û Fransa re deyin. Ji bo vê bi rengêkî ji rengan Fransîz û Îngilîz nifûzên xwe di Tirkîyê de xurt bikin.

Bi rastî jî ev tişt hebû. Gav bi gav desthilatiya fermî di Tirkîyê de ya siyasî tawîz dan Îngilîz û Fransa, herdu dewletan jî di derbarê mesela Kurd de destûr dane Tirkan, da ku Kurdan tune bikin. Jê û şûn va her tişt li dijî Kurdan meşiya. Bi taybetî di sala 1923'an de îtîfaqê Lozanê, piştî wê hîna xerabtir, di sala 1926'an îtîfaqê di navbera Enqera û Îngilîzan de çêbû, ku li ser wî esasî bi rengêkî fermî Kurdistanê parçe bû. Parçeyê Kurdistanê Rojhilatê jixwe di bin kontrola Îranê de ma. Başûrê Kurdistanê bi çavkaniyên xwe yê pîrolê ket bin destê Îngilîzan.

Li gorî îtîfaqa Enqerê di sala 1920'an di navbera Fransa û Tirkan de parçeyê Rojavaya Kurdistanê ket bin destê Fransa, parçê mezin yê bêtirî nivê Kurdistanê weke erdnîgarî di bin destê Tirkan de ma. Herwiha sîstema navneteweyî pergala cîhanê Tirkiye qebûl kir û pêkanînên Tirkiyê yên li dijî Kurdan qebûl kirin. Li hemberî wan bédeng man. Li ser vî esasî pêvajoya komkujiyan li dijî Kurdan ya ku ji sala 1925'an ta ku sala -1938-1940'î bê navber berdewam kir.

Tirkiea weke sîstem bi temamî ket bin kontrola Rojava. Bi taybetî Îngilîz û Fransiz, her çiqasî Almanya jî xwest demekî li ser Tirkiyê bi bandor be, lê belê zêde nikaribû bi bandor be. Di esas de bandora mezin ya Îngilîz û Fransa bû. Mustafa Kemal, ji serkeftinên xwe fayde dît, tiştên ku dixwest di Tirkiyê de pêk bîne, pêk anî. Mustafa Kemal di herêmê de jî bû weke modeleke Rojavabûyîne.

Mustefa Kemal li dijî Îngilîz û Fransa bi serket, li gorî xwe tiştên ew bi nav dikin, li dijî fitnetiya hundir jî bi ser ketibû. Ji ber ku navê hemû serhildanê li hemberî Kemalîzmê radibûn weke fitne bi nav dikirin. Çi yên li Anadolîyê, çi jî yên li Kurdistanê, li hemberî van jî wiha bûn.

Ji bo vê li gorî baweriya xwe Tirkiye çêkir. Kesekî li hemberî wî derketiba tunebû. Ev Tirkiyeya ku çêkiribû çi bû, Tirkiyeyeke bi temamî li gorî çand, perspektîfên civakî yên Ewrûpa dihate çêkirin. Modernîzasyon bû, modernîte esas dihat girtin. Çi bû ew modernîte? Tîpên latînî bûn. Ev girêdana bi Rojava ve ye. Cil wiha, qiyafet, meselên hîlbijartina jinan. jin bi rengê çalak tevî pêvajoyê bibin. Ev ne wiha mesela demokrasîyê û azadiya jinê ye. Ti têkiliya wê pê re tune. Ji wê û pê ve kopyakirin e. Di gelek mesalan de her tişt wer li gorî Rojava çêkir. Ev niha jî bi rengê şoreşa Mustafa Kemal digirin dest.

Yanî rêgez û şores(îlke û încîlab)a Mustefa Kemal digirin dest. Lê ev hemû çi ne? Ev hemû projeyên Rojavakirinê ne.

Em bala xwe bidinê ev proje di rastiye de li dijî, çand û sosyalîta Tirkiye ye. Gelê Tirkiye heta niha jî van tiştên ku di TV'ê de derdikeve nîne. Tirkiye tam tişteke din e. Tam bero-vajiyê vê ye. Di Tirkiye de jiyana gundan heye, urf, edet, exlaq hene, ne civakeke Rojava ye. Lê fermî tiştê ku derdikeve holê ew e. Ew esas tê girtin. Ew pîvan tê girtin, Tirkbûyîn teqlîd-kirina wan pîvanan e. Ji ziman bigire, ta cil û bergan bigire, Tirkbûyîn ev e. Lewre Tirkên niha orjînal li ku ne, li Stembolê ne. Lê, di rastiye de divê Tirkên herî neorjînal li Stembolê bûna. Ji ber ku ye herî zêde hatine kopyakirin, asîmîlekirin, di aliyê civakî, çandî ve, ew in. Lê di roja me ya îro de ew weke mînak tê girtin. Îdial e. Her kes di pêşbirkê de ye ku ka çawa wî Tirkî teqlîd bike.

Bi ziman, bi cilan, bi şewazê jiyane û bi her tiştî, ev bê asteng kir. Ji ber çi? Ji ber ku rewabûn qezenc kir. Serkeftî bû. Yekî serkeftî be, tiştê dixwaze pêk tîne. Kes nikare dengê xwe li hemberî wî derbixîne. Pîroz dibe. Mînak, bala xwe bidinê niha Mustefa Kemal di Tirkiye de pîroz e. Di rastiye de bi xwe ne pîroz e, mirovekî ewqas jî nîne, Tirkbûna wî jî biguman e.

Her kes dizane ku Mustefa Kemal Yahudiyê çerxbûyî ye Selanikê ye. Dîsa ne Tirkager e. Çerkes Edhem da xebitandin, di pişt re derdora wî girt û mehkumê îxanetê kir. Lewre çû teslîmî Yewnanan bû. Li Sirgûnê mir. Gelek kesên din jî bi vî rengî wiha kir. Li dijî Kurdan komkujî da meşandin. Lê belê pîroz tê dîtin. Ji ber çi? Ji ber ku dewlet ava kiriye. Dewleta Tirkiyeyê ava kiriye. Bi vî rengî rewabûn qezenc kiriye, heta roja me ya îro li ser esasê wê rewabûnê ev pîrozbahiya ku pê ve girêdidin tê.

Ji lew re ji serdema 1940'î û şûn va Tirkîyê gav bi gav weke siyaseta derve, jixwe ya hundir girêdayî Rojava ye, lê weke siyaseta derve jî êdî Tirkîyê hat guhertin. Gav bi gav ji Sovyetê qut bû û bi Rojava re bû yek. Bi Îngilîzan re bû yek, bi Amêrîkayê re bû yek.

Ev ji şerê cîhanê û şûn va êdî sîstema Tirkîyê ya siyasî li ser esasê daxwaziyên Rojava bi taybetî jî li ser esasê daxwaziyên Amêrîka hat dîzayînkirin. Ji bo vê NATO, gelek xebatên hundirîn hatin kirin.

8- Nêzîkbûna Dewelta Tirkîyê Ji Diyarde û Buyeran Re

Di sala 1939'an de, Tirkîyê neket Şerê Cîhanê yê Duyemîn. Siyaseteke şopandinê esas girt. Lê belê di bin venêrîna Îngilîz û Amêrîka de ew siyaseta dimeşîya. Her çiqasî bendewariyeke wiha hebû jî ku li gel Almanya cih bigire jî, lê negirt. Di şerê cîhanê yê duyemîn de bi giştî her çiqasî çalak nebe jî, lê weke parçeyek ji eniya li dijî nazîyan girt dest. Lewre bi awantaj derket. Weke Îranê nehat dagirkirin. Artêşên derve tê de bi cih nebûn, lê di cih cihnan de ji bo temamkirinê, ji bo tiştên wiha axa wê hate bikar anîn.

Di sala 1947'an de di Tirkîyê de guhertinek çêbû. Heta vê demê di Tirkîyê de partiyekê hikum dikir. Ew jî partiya cumhuriyetê CHP bû, partiya Mustafa Kemal, pişt re Îsmet İnönü bû serokê wê, yek partî bû. Yek partî tê maneya ku her tişt artêş, bürokrasî, her tişt di destê yek partiyê de ye. Muxalefet tune, rexne tunin. Teşeyêke desthilatîyê ya yek alî ye. Tiştê ku dewlet bixwaze pêk tê.

Ji lew re ev yekpartîbûn bû sêsebebê komkujiyên çêbibin jî bi yek xîtabê derbasî dîrokê bibe. Mînak, di derbarê Kurdan de

çi ye? Hemû nêrîna fermî ev e, çete derketine çiyê, li hemberî dewletê îsyân kirine, eşqîya ne, lewre hatine tunekirin. Bi vî rengî derbasî dîrokê kirine. Heta hinek bûyerên din jî hene, bêdeng in. Ango dewletê çî rapor da ew e. Kes nabêje gelo ev rast e, yan ne rast e.

Weke mînakek jê di sala 1943'an li Ozalpê'gundî hatin kuştin. Çi bû ev? Gundîyan hinek nerehetiyên xwe nîşan dabûn. Ji ber ku hinek komên çetan yên dizan li Rojhilata Kurdistanê li milê Îranê bi alîkariya cendirmeyên Tirkan pezên gel talan dikirin û didizîn. Alîkariya cendirman bi wan re hebû. Gel hêdî hêdî nerehetiya xwe nîşan da, şikayet kir. Ew şikayet, ji aliyê Mustafa Muxlalî ve, "Orgeneral Mustafa Muğlalı wê demê Serokê Arteşa 3'yan a Tirkîyê bû) weke çawa îsyaneke nîşanî Kurdan da ku Kurd çawa gilî û gazincan dikin, divê ku Kurd gazincan nekin, dengê xwe nekin! Ango piştî ewqas komkujî, lêdan, kuştin, çî bi serê wan bê divê ku şikayet nekin û her tiştî qebûl bikin.

Lê dema ku Kurd gilî û gazincan bikin wê demê tê wateya ku hîna jî mirov in. Hîna giyan di wan de heye. Ji bo ku ev rêka van şikayetan bê girtin, çî kir? Çû sî û heşt kes ji malê wan derxist. Ew sî û heştanan birin cihekî sî û sê ji wan kuştin, pênc jî girtin. Gotin; "van xwestin sînor derbas bikin. Cendirman ji wan re gotiye, bisekinin. Nesekinîne, şer derketiye û di şer de sî û sê kes me ji wan kuştine. Jixwe yek sax birîndar difilite. Pêncên din jî me girtine û kirine hebsê," wer derbasbû.

Kes nizanîbû ka çawa ev bûyer derbasbûye. Ancax di sala 1947'an de dema ku propogandeyên hîlbijartinê çêbûn, wê demê hinekan behsa vê buyerê kir. Êdî bi rengêkî cuda hate dest girtin. CHP'ê her tişt bi vî rengî dida meşandin.

Rewşa Kurdan jî ev bû, heta mînak rewşa Kurdan, bi taybetî gelek caran hatiye ziman bi vî rengî, lê bi renekî balkêş Seydayê Cegerxwîn di helbestekî xwe de tîne ziman. Navê helbestê jî Pîra Torê ye, dibêje:

Pîra Torê

Hilkişîme çûme jorê her du rex min bend û rez,
Min dî pîrek tê ji Torê ker di ber de tê bi lez.
Hate nêzîk rojbixêrek da û wek min dil bi xem,
Pîre bî bû por-sipî bû taqî-reş bû rû gewez.
Min ji pîrê xweş dipirsî ey metê tu ji kû ve tê;
Go ji Sêrtê diçme Bêrtê, xûniya romê me ez.
Xan û eywan kirne wêran, mêr û jin serjê kirin,
Min go pîrê qey tu Kurdî? çûye tilyên xwe bi gez.
Belkî benda rez bi guh bit dengê xwe pir hilmekê;
Pir ditirsim ez ji derbê singûyê roma teres.
Min digot, axa û beg; wê go kurê min guh medê,
Ew şivan in sermiyan in dane gur wan col û pez.
Min kurek tenha heye ew şandî bajêr medresê,
Wî du sê pirs bo me gotin pê helandin cerg û bez.
Gotî dayê em dixwînin wek Cegerxûn gotiye;
Zû bixwînin hev bibînin biçne Kurdistan bi lez.

Cigerxwîn

Di wê helbestê de jin derdê xwe dibêje, sirgûn bûye, reviyaye. Cegerxwîn di wir de dibêje min jê re got: qey tu Kurdî? Dibêje; "çûye tiliya xwe bi gez." Ango tiliya xwe qez kiriye, gotiye dengê xwe hilnede, dibe ku bi guh be benda rez.

Ew helbest rewşa Kurdan tîne ziman. Kurdê bi temamî bêdeng ma ne, qet nikare xwe îfade bike, navê xwe nikare bîne ziman û ew rewş qebûl kiriye. Dema ku renekî rexne yan jî

weke nerehetiya Kurdan bê diyarkirin, cardin bi komkujîyan tê bersivandin. Bi vî rengî bi temamî reaksiyona li hemberî dewletê, pêkanînên dewletê, rexna li hemberî dewletê di Kurdistanê de mirov nabîne û ji holê hatiye rakirin.

Ji lew re di Tirkiyê de burjûwazî mezin dibe. Ev burjûwazî di esas de sparteka aborî kupalê aboriyê yê civakî yê derve ye. Ji bo vê bi alîkariya dewletên derve jî gav bi gav burjûwazîya Tirkiyê, ne ya militarîst, ne ya bûrokrat, ne ya ku mekanîzma dewletê tam di destê wê de ye, ya serbest, ew burjûwazî jî divê di tabela dîmena siyasî de xwe îfade bike.

Ji bo vê di sala 1947'an de partiya Demokrat çêbû, ket hilbijartinê. Ji lew re di hilbijartinê de nebû desthilatdar, lê cara yekemîn bû ku dengê cuda ji derveyê CHP'ê derket. Piştî sala 1950'yê, di hilbijartinên din de jî vê carê, partiya demokrat ya Ednan Menderes dengên cuda û zêde di parلمانterê de anîn. Vê di Tirkiyê de nerehetiyeke mezin çêkir, CHP'ê digot, bila heta sibê dangan bîne. Perlemento qezenc bikin jî bila qezenc bikin, dewlet a me ye. Artêş a me ye. Du rojan jî divê kes derveyî me hukim neke.

Lê alîkariya derbê bû sêsebebê ku ew partî bibe desthilatdar. Paralel bi desthilatîbûna vê partiyê re sîstema siyasî di Tirkiyê de bi temamî ket bin kontrola Amêrika. Ji ber pozîsyona wê ya stratejîk, ji ber şerê sar, ji ber gelek sedeman Amêrika bi balkêşî li Tirkiyê dinêrî. Tirkiyê li ser sînorê Sovyetê bû. Lewre diviyabû Tirkiyê di çarçoveya şerê sar de li dijî Sovyetê bihata xebitandin.

Di sala 1952'an de, Tirkiyê bû endamê NATO'yê (Organîzyasyona Leşkerî ya Sîstema Kapîtal di cîhanê de.) Ji derveyî van dewletên Rojava, tenê Tirkiyê di nava NATO de heye. Îsraîl ji ne di nav NATO'yê de ye. Tenê Tirkiyê di nav de bû.

Ji ber vê girîngiya wê di nav de bû. Dewletên din hemû dewletên Rojava di nava NATO'ê de cihê xwe digirin. Tenê Tirkiyê Misilman û ne Rojavayî, di nava sîstema NATO'ê de ye.

Partiya Demokrat serwer bû, kapîtalîstên Tirkiyê desthilatî xistin destê xwe. Gav bi gav zagonên li gorî berjewendiyên kapîtalîzmê dane meşandin. Kapîtalîzma hundirîn dane meşandin. Vê bi taybetî feqîr tengav kirin, ferqekî mezin di navbera zengîn û feqîran de çêbû. Olîgarşên sermayeyê derketin pêş. Yên weke Sabancî, kesên din, sermayeya zîraî ya li ser erdê. Van di civakê de nerehetî çêkirin.

Lê hinek karên din jî hatin kirin. Rast e, Tirkiyê bû endamê NATO'yê, lê bi vê bes nebû. Di Tirkiyê de Giladyo çêbû. Giladyo girêdayî NATO'yê bû. Giladyoya Tirkiyê di pişt re navê wê bû Daîra Şerê Taybet. Heta sala 1974'an mûçeyê wê Amêrika dida. Van çi dikirin, tevgerên çep tesfiye dikirin.

Bi çi awayî karê xwe didan meşandin?

Ya yekê di nava karkeran de sendîka çêkirin. Tur-kîş, sendîkayên Amêrika, Karkerên miliyetger çêkirin. Ji bo ku Tirkiye bi sosyalîzmê bandor nebe. Sosyalîst tesfiye dikir, yanî kesên sosyalîst û komunîst tune dikirin, li dijî belavbûna komunîzmê çepera kesk di Tirkiyê de dane rûniştandin. Bi taybetî jî Fethulah Gulen, yê wê çaxê ye. Fethulah Gulen di dema xwe de di çarçoveya xebatên Giladiyoyê li dijî komunîzmê li Erziromê dernekên li dijî komunîzmê ava kiribûn.

Bi vî rengî di sîstema hundirîn a di Tirkiyê de bi taybetî di nava saziyên dewletê de Amêrika xwe dabû rûniştandin. Lê belê ev serkeftinên siyasî yên ku partiya Demokrat di Tirkiyê de pêş dixistin, çêdikirin. Ev serkeftin weke zêde bi ser xwe ve çûn. Wer her tişt bi destê xwe ve girtin. Kûrbûna hendafan di navbera feqîr û dewlemendan de çêbûn. Pirsgirêkên cuda cuda

çêbûn. Yên xwediyên dewletê weke çawa CHP'ê, wan bi temamî hatin dervehiştin.

Ev bûn serserebê hem reaksiyona gel ên feqîr çêbibe, hem jî yê leşker çêbibin, hem yê CHP'ê komên miliyetger çêbibin. Bi vî rengî di sala 1960'î de li Tirkiyê darbeya leşkerî ya efseran qewîmî.

Di wê darbeyê de têkiliyên navxweyî yê Tirkiyê ji nû ve hatin birêkûpêkkirin. Ew hevsengiya ku bi temamî ji aliyê kapîtalîstan ve hatibû eyarkirin, bi temamî serdestiya kapîtalîzmê çêbûbû, vê carê bi zagon û yasayên 27'ê Gulanê yê sala 1961'ê. Bi wan zagonan çî bû? Hinekî di aliyê civaka jêrîn, karkeran, çîna navîn, zagon hatin saz kirin. Mînak mafê rêxistinê, heta mafê partîbûyînê, partiyên sosyalîst, partiya karkerên Tirkiyê wê çaxê serbest bû. Mafê birêxistinê derdikeve pêş. Sendîka tenê Tirk-Îş na, vê carê sendîkayên li dijî Tirk-Îş'ê yê di nava karkeran de çêdibûn.

Bi vî rengî weke ku gelek kes jî dibêjin; darbeyeke çep e, lê di rastiyê de ne darbeyeke çep e. Lê ew têkiliyên ku bi temamî ji aliyê kapîtalîzmê ve li Tirkiyê hatibûn eyarkirin, bi derba 27'ê Gulanê, zagonê 27'ê Gulanê ji nû ve tê eyarkirin. Hinekî jî di çarçoveya wê eyarkirina nû de, çînên din li Tirkiyê karibûn xwe îfade bikin, rêxistinên xwe ava bikin û hinek mafê wan bê parastin.

Vê zagonê rê ji para tevgerên çep, tevgerên bindestan re vekir. Darbeya leşkerî ya 1971'ê di Tirkiyê de çêbû, ziyan da vê pêşketinê çepgir, lê bi temamî ji holê ranekirin. Lê belê darbeya 12'ê Îlonê bi temamî ji holê rakirin. Niha Tirkiyê, di vê demê de bi temamî dibe dewleteke parçeyek ji sîstema kapîtalîst a cîhanê, dibe parçeyek ji sîstema emperyalîsta cîhanî. Dibe endamê NATO, Giladyo tê de heta asta dawiyê hakim e.

Ji bo vê Tirkiye di roja me ya îro de jî, eger çiqasî gotinên wan ên antî emperyalîst derdikevin pêş jî, ev hemû derew in.

MHP'ê dibêje ez antî emperyalîst im, lê berhema Amêrîkayê ye. MHP berhemeke emparayalîzmê ye. CHP vê dibêje ew jî berhemê wê ye, yanî dostê wê ye, AKP jixwe projeyeke Amêrîkayê ye. Lûkseke Tirkiyê derveyî vê sîstemê bimîne tune. Ji ber ku ev sed û pêncî sal e, Tirkiyê ji aliyê Rojava ve tê dîzayînkirin, ji sala 1950'î şûn ve vê carê hîna zêdetir bi rengekî kûr û berfireh Amêrîka destwerdana tiştên hundirîn yê Tirkiyê kir.

Mînak em bala xwe bidinê konsolosekî Tirkiyê li Edenê yan jî konsolosekî Amêrîka li Edenê, yan jî sefîrekî/e Amêrîka li Tirkiyê. Sefîrê amerîka li Tirkiyê, weke waliyê mêtîngeran tevdigere. Civînan çêdike, li bajaran digere, di derbarê siyaseta hundirîn de daxwiyaniyan didin. Ev girêdanên organîk ên di navbera sîstema siyasî de, li Tirkiyê û li Amêrîkayê tê meşandin. Girêdana bi Amêrîkayê ve dide nîşandan, ji bo vê Tirkiyê her demê di çarçoveya berjewendiyên Amêrîkayê de tevdigere û kar dike. Li ser vî esasî gelê ku li Tirkiyê dijîn, Kurd dibe, Tirk dibe, gelên din dibin ji sala 1950'î û şûn ve di bin du tepeserkirinan de tînin meşandin?!

Yek ev sîstem bi kapîtalîzmê ve tê girêdan ji bo vê her demê di aliyê leşkerî, siyasî, aborî de biryar, ferman, fermanên sîstema kapîtalîst di wir de tînin meşandin. Ev zîyanê dide gel. Mînak, di roja me ya îro de bihayê tiştan ji mûçeyên karmendan(memûran) bigire heta zem û karên rojnemetiyê IMF eyar dike, da ku Tirkiyê karibe kirêdiyê jê bigire. Ev yek e. Ango di milekî de tepeserkirina kapîtalîzma cîhanî li ser gelê Tirkiyê heye.

9-Li Tirkîyê Pîrozbûna Dewleta Neteweyî Ya Sînoran Ne

Li Tirkîyê di milekî din de jî tepeserkirina dewlet neteweyê heye. Dewlet neteweya li Tirkîyê çi ye? Dewlet neteweya li Tirkîyê pîrozbûna dewletê esas digire, pîrozbûna sînorên dewletê esas digire, pîrozbûna sînge û îmgeyên dewletê esas digire. Ji bo vê hemû civak, ciwan, jin, karker, çotkar, qîmeta wan li ser esasê xizmeta dewletê ye.

Eger jinek Tirk bi qîmet be, qîmeta wê ka çiqasî ji dewletê re xizmet dike, qîmeta wê diyar dibe. Eger ciwanek Tirk qîmeta wî/ê hebe, çiqasî ji dewletê re xizmet dike. Civak di Tirkîyê de tune ye, civak bi temamî nesne ye, di çarçoveya pêkanîna daxwaz û hedefê dewletê de dijî û tevdigere û xwe bi rêxistin dike. Ji bo vê em bala xwe bidinê nakokî di navbera civak û dewletê de tune ye. Civak dewlet e, ev dewlet li ser esasê asîmîlasyonê mekanîk tê meşandin.

Lewre dewleta netewe tê çi wateyê, yek gel, yek al, yek ziman hwd, yanî tekger, xwezaya Tirkîyê vê red dike. Laz, Rom, Xiristîyan, Elewî, Sunî, Kurd, Erebi, Çerkez hene, ev hemû hene, lê her kes neçare rojane derewan bike. Berovajiyê xwe xeber bide, di dema ku ne Tirk be, bêje ez Tirk im. Dema ku ji Tirkîyê hez nake, divê bêje ez ji Tirkîyê hez dikim. Dema ku li dijî dewletê ye, dê bêje ez bi dewletê re me. Civakeke ji sibê heta êvarê, li ser esasê derewan hatiye avakirin, ev derew dema ku pêk neyên, bi darê zorê wê bidin pêkanîn.

Ji bo vê dewlet netewe li Tirkîyê ji her derê cîhanê zêdetir xeternak e. Ji ber ku bi temamî li ser esasê asîmîlaysonê hatiye avakirin. Ji ber ku fermî îdeolojiya zelal e. Di îdeolojiya fermî de çi heye? Tê de li ser xaka ku navê wê Tirkîye ye, di neqşeya cîhanê de weke Tirkîye tê nîşandan, di wê nexşeyê de yek

milet heye navê wî Tirk e. Ev jî bi hinek nêzîkbûnên cuda cuda pîrozkirin e. Mînak gotina; „çiqas bextiyar e, yê ku dibêje ez Tirk im! (ne mutlu Türküm diyene)”. Pîrozkirin e, di vir de nijadperestî heye.

Nijadparestî çi dike? Nijadperestî neteweyekî pîroz dike, bilind dike, di neteweyên din de bîst û çar saetan kompleksa xwebiçûkdîtîne çêdike. Ji ber ku rezîl dike, teşhîr dike, kêma di de nîşandan, Kurd ha kêma in, Ereba ha kêma in. Xiristiyana ha ne, Elewî ha ne. Bi vî rengî di nava kesên ne weke xwe bomberdûmaneke ideolojîk çêdike. Bomberdûmaneke çandî çêdike. Li ser esasê rexnekirin, teşhîrkirin, tecrîdkirina nîrxên civakî yê van gelan, mezheban, dînan çêdike. Ji bo ku di nava van gel û rêol û olan de kompleksa kêmbûnê û ketûbûnê çêbikin. Da ku ew jî bêjin; na em ne Kurd in, ne Çerkez in, ne Laz in, em ne Rom in, em Tirk in, “ne mutlu Türküm diyene”.

Ev bi temamî daxwaziyeke desthilatdariyê ye. Di vir de baweriyeke civakî tune ye. Zagon in, îdeolojiya fermî ye, dewlet e, birokrasî ye. Ew vê esas digire ji ber ku xizmeta berjewendiyê wan dike, li ser gel jî bi vî rengî didin meşandin.

Ji lew re Tirkiyê vê siyaseta xwe tenê li Tirkiyê nade meşandin. Bi taybetî jî li dijî Kurdan. Niha çima em dibêjin li dijî Kurd wiha kir? Ji ber ku em behsa Tirkiyê dikin. Niha têkiliya Tirkan û Kurdan têkiliyeke xwezayî nîne. Têkiliya asîmîlasyonê ye. Careke din divê em li ser vê xalê rawestin. Ev pir girîng e. Divê Kurd hemû di vî mijarê de şiyar bin. Mirov li ser vê xala; „Tirkiye çi ye?” divê rawest e. Li hemberî Kurd çi ye? Niha Tirkiye tenê li dijî Kurdan ne. Ji ber çi? Ji ber ku avabûna miliyetgeriya Tirk li ser esasê înkarkirin û tunekirina Kurdan e. Ji bo vê hemû hesasiyet û şiyarîbûna desthilatiya Tirkiyê, li ser esasê înkara Kurdan çêbûye. Eger Kurd rojekê bi

xwe bihese, tê wateya ku teoriya netewe di Tirkiyê de şaş e. Tê wateya ku hemû tiştên wê yên pîroz vala ne.

Ji bo vê heta jê tê şiyarbûna Kurdayetiyê red dike. Tenê di Tirkiyê de na, tenê di Bakurê Kurdistanê de na, di wir de jixwe asîmîlasyon, lêdan, kuştin tîn kirin û heye. Lê belê li Iraqê jî nahêlin. Li Îranê jî nahêlin. Li Sûriyeyê jî nahêlin, li Ewrûpa jî nahêlin, li Rûsya jî nahêlin.

Mînak, li welatê Asya navîn, derên ku Kurd lê hene, li Rûsya dema ku ji bo Kurdan di meseleyên çandî de serbestî çêdibe, tavilê Tirkiye rexne dike. Li dijî derdikeve. Ji ber çî wiha dike, eger bi navê Kurdayetiyê li kîjan derê cîhanê, li Amêrika, Kanada, li Sibîriya li ku derê cîhanê bi navê Kurdayetiyê pêşketinek çêbibe, ew ji bo polîtîka înkare zîyan e. Tirkiyê ji polîtîka înkare re serkêşiyê dike. Ji ber ku Tirkiyê ne bi destê xwe ye, teoriya neteweyî li ser wî esasî hatiye dayîn.

Îdeolojiya fermî li ser wî esasî hatiye dayîn. Nijadperest e, dînger e. Nijadperestî li dijî Kurdan e, dîngerî li dijî mezehbên din e. Ji bo vê li Tirkiyê her Kurd xerab e, lê Kurdê Elewî hîna xerabtir e. Ji ber çî? Ji ber ku hem Kurd e, hem jî Elewî ye. Bi du taybetmendiyên xwe li dijî îdeolojiya fermî ye.

Ji bo vê divê ev bê fêmkirin, ev îdeolojî bê dadkîrin, yan jî wê têkoşîna me ya li dijî Tirkiyê vala ye. Dijî sîstemê vala ye. Eger ev îdeolojiya dewlet neteweya Tirkiyê neyê analîzkirin, li ser vî esasî ji heft salî heta heftê salî Kurd, heta mêjiyê hestiyê xwe pê nahesin, nerazîbûna li hemberî pergala Tirkiyê çênabe. Ji bo vê niha mirov lê temaş dike, Tirkiyê yek AKP'î ye, yek MHP'î ye, yek CHP'î ye hwd.

Ji lew re partiya pergale li ser îdeolojiya fermî hatiye avakirin. Îdeolojiya Fermî dijminê hebûna Kurd a fîzîkî ye. Kurdan fîzîkî qebûl nake. Lê pîr xwezayî tê kirin, ji bo vê mî-

nak, heta partiyekî pergalê di Kurdistanê de hebe, pirsgirêka Kurd çareser nabe.

Em di roja me ya îro de behsa pêşketinan û pêşveçûnan dikin, lê belê derdora me tije partiyên dagirker û fermî ne. Di Geverê de bîroya AKP'ê heye, di Şemzînan de bîroya AKP'ê heye, di Hekarî de ya CHP'ê heye. Ev pir xwezayî tê dîtîn. Eger li Bakur ev derûnî neyê şikênandin, ev meseleyên azadî, rizgarî hwd, hemû çîrok in, ti wateya wê tine ye.

Ji ber ku dagirker bi rengê rewaya di nav de xwe bi rêxistin kirin. Ma mirov dê çawa rizgar bibe?! Divê ev bê rûxandin. Siyaseta fermî qebûlkin, divê ku di Kurdistanê de sûc be. Lê niha berovajî ye. Niha yekî/a bibe BDP'î weke ku sûc bike, lê yê rewaya AKP'î ye. Ji ber ku dibêjin ê me, em welatê xwe temsîl dikin. Lê di rastiyê de welat tune ye, welat ne yê wî/ê ye.

10-Dive Sîstema Înkarê Bê Tesfîyekirin

Eger ev şer çenebe, ramana dewlet neteweyê nayê şikandin. Neteweya demokratîk çî ye? Parastina nasnameyê ye. Parastina nasnameyê çawa çêdibe? Bi hilweşandina sîstema înakrê çêdibe. Bi tasfîyekirina sîstema înakrê re çêdibe.

Sîstema înakrê dewleta Tirkîyê bi xwe ye, ji lew re ev dewlet divê ku ji nû ve di ber çavan re bê derbaskirin. Ji ber ku ne rewaya ye. Ji ber ku li ser esasê derewan ev heştê sal e, hikum dike. Divê ev bê derbaskirin.

Niha Tirkîyê du tiştan temsîl dike. Yek netewe dewletê, nijadperestiyê û şovenîzma Tirk temsîl dike, ji bo vê hemû sazî li ser esasê vê hatine avakirin, yanî li ser esasê asîmîlasyonê hatine avakirin. Hemû kesên ne Tirk di nava xwe de asîmîle

bike, ji bo vê yek tîp derbikeve pêş. Heta niha ev nehatiye guhertin. Weke me got, dozên em ji bo vê polîtîkayê li aliyê Kurdan de na, li dijî Kurdan e. Dibêjin; çima em zêde dibistanan venakin, em çima zêde memûran naşnin Kurdistanê, da ku şewazê jiyane biguherin. Em çima zêde wê civakê, yanî ya civaka Kurd zêde asîmîle nakin. Li gorî xwe Tirk dibêjin entegre, lê di esasê de asîmîlesyon e. Di baweriya Tirkan de derveyî asîmîlasyonê tiştek din tune, entegrekirin çîrokek e. Entegrebûn jî navê din yê asîmîlasyonê ye, ev yek e.

Ya duyemîn, Tirkiyê di herêma de emperyalîzmê temsîl dike. Ev girîng e. Tirkiyê rojekê ji rojan endamê NATO'yê bû. Di şerê sar de di eniya pêşiyê de li dijî Sovyetê têkoşîn dikir. Çemberekî kesk li derdora Sovyetê danî bû, nedihîşt ku komunîzm li ser Tirkiyê belav bibe. Hemû hêzên komunîst, çepên Tirk tesfîye kirin. Bi kuştinê, radestgirtinê, bi îşkencê, qedexekirinê tesfîye kirin. Bi vî rengî ji bo kapîtalîzmê rol dileyîst. Ev têrê nekir, bi darbeya donzdehê Îlonê a faşîst, hîna zêdetir di çarçoveya dirinde de ev karê xwe meşandin.

11-Rola Tirkiyê Di Lîberalîzekirina Rojhilata Navîn De

Niha kapîtalîzm çalakiyên xwe guhert, kapîtalîzm niha lîberalîzmê esas digire, dixwaze herêma girêdayî xwe jî lîberalîze bike. Lîberalîzm tê çi wateyê? Lîberalîzm tê wateya azadkirina tevgeran. Ramanê sermayedarî, malê sermayedaran bê asteng li her derê belav bibe. Ji bo vê sîstema siyasî di herêma cuda cuda de, li ser esasekî dixwazin eyar bikin ku wan astengiyên li pêşiya tevgera sermayeyên sermayedaran, ramanê wan û malê wan rabikin. Tirkiye pêşengiya vê bingehe dike. AKP li ser vî esasî projeyeke Tirkiyê ye. Proja lîberalîzekirina Rojhilata Navîn e. Ev vê yekê bi AKP'ê didin kirin.

Xwestin bi Ozal bi ser bikevin, lê bi ser neketin. Niha jî dixwazin bi AKP'ê vê projeyê bidin meşandin.

Tirkîyê niha çi dike? Îslamê ji nû ve di nûkirinê re derbas dike. Bi navê Îslama siyasî, yan jî Îslama nerm. Yanî Îslama navîn, ya navendî. Dibêjin navenda rast, tundiya rast. Ev Îslama tund heye, Îslama navendî heye, Îslama navendî bi edaletê re rabûne, li Iraqê bi edaletê rabûn heye, li Bakurê Afrîkayê jî heye, li cihên cuda cuda jî heye. Ev tîp heye.

Ev Îslama çi ye? Ev ya bi nirxên Rojava hatiye perpûnkirin(aşîkirin) e. Îslama bi nirxên Rojava hatiye perpûnkirin, Îslama piyasa serbest e. Li ser mulkiyetê ye, liberalîzmê ye, rakirina astengan e. Dixwazin vê weke model di Rojhilata Navîn de bidin meşandin.

Wê ev karibe cih bigire? Ji lew re ev hewldan in. Lê wê nikaribe bibe. Ji ber çi? Ji ber ku îdeolojiya fermî di Tirkîyê de hîna di cihê xwe de ye. Heta niha lêgerîna dewleta Tirkîyê ya li îstiqrarê, bi vî rengî ye. Îstiqrarê li ser esasê tesfîyê çêdike. Dibêje çi? Doza Kurd kengê wê di Tirkîyê de tunebibe? Dema ku dozger tunebe, dema ku kesên li pey dozê tunebin. Ji bo vê tesfîya PKK'ê pêştetir e, planên AKP'ê ye. Ji ber ku eger PKK di Tirkîyê de tunebe, kesê ku behsa Kurdan bike tunebe. Bi vî rengî mesela Kurd jî namîne.

Ji ber ku Kurdê sîstemê ji Tirkan tirkir in. Seyr e, niha carinan propogande çêdibe, panêl di tv'yên Tirkan de çêdibin, tu lê temaşe dikî. Mirovekî Tirk e, lîberal e, yan jî heta astekî bawerîya wî bi azadiyê, demokrasîyê heye, dibêje; „mafê Kurdan, heqê wan yê rêxistinê heye. mirov dikare xweserîyê jî munaqêşe bike.“ Lê Dengîr Frat e, Metîner e, hwd, dibêjin na, çênabe. Kurd dibêjin çênabe, ev kesên ha parlamenê Batmanê

ne, yên Amedê, Urfayê ne, yên Semsûrê ne, an ji yên Entebê ne. Ev dibêjin çênabe, ev welatên me perçe dikin.

Ji bo vê PKK heger hebe, ew weke xayînan tên diyarkirin. Heger PKK tuneba, wê ew weke îdial bihatana nîşandan. Mirovên Tirkiyê yên herî t êkûz wê b ên nîşandan.

Ji bo vê esas xebata AKP'ê ya pêşdetir tune kirina PKK'ê ye. Eger PKK'ê û girêdayî wê saziyên demokratîk di Kurdistanê de ji holê rabibin, tesifiye bibin, wê çaxê îstiqrara Tirkiyê wê peyda bibe. bi vî rengî AKP'ê yan jî Tirkiyê wê karibe rola xwe ya lîberalîzekirina Rojhilata Navîn bê asteng wê bileyîze. Lê niha nikare bileyîze. Niha nikare wê rolê bileyîze ji ber ku nikare şîretan li kesî/ê bike. Ji ber ku hêzekî muxalefetê ya xurt di hundirê Tirkiyê de heye, bi taybetî jî hêzekî t êkoşînê weke Kurd heye. Ev dibe weke rengê asteng li hemberî daxwaziyên Tirkiyê.

Bi giştî Tirkiyê rola wê nehatiye guhertin, berê dijî Sovyetê bû, niha jî Tirkiyê rolekî stratejîk di sîstema emperyalîst de dileyîze, misilman e, Rojhilata Navîn de ye, li ser xeta Avrasya ye.

Niha Tirkiye ji bo Amêrikayê weke rola termînalekê dilîze. Hem girêdana xwe bi Qefqasiya û Asyanavîn re çêbike, bi ser Tirkiyê re, bi taybetî bi hinek xelkên ku bi eslê xwe, nijadê xwe Tirk in, yan jî cumhuriyetên Tirkî li wir hene, ola Misilmaniyê li wir heye. Di ser Tirkiyê re hem girêdana xwe bi wir re çêbike, weke qadeke bi îstiqrar ji bo ku enerjî bi renekî rehet derbasî Rojava bibe. Bi vî rengî Rûsya û Çîn ji dewrê derkevin. Di heman demê de Tirkiye ji bo Rojhilata Navîn hêzeke destwerdanê ye. Bi taybetî destwerdana çandî û siyasî. Rojhilateke navîn ji nû ve li ser esasê plan, daxwazî, berjewendiyên emperyalîzmê bê dîzayînkirin.

Ji bo vê desteka emperyalîzmê ji Tirkiyê re wê berdewam bike. Ev tiştên ku tên gotin, nakokiyên di navbera Tirkiyê û Îsraîl, navbera Amêrika û Îsraîl, ev zêde bingehekî wan ê cidî tune. Rastî tam berovajî wê ye. Piştî ku Erdogan li Daosê li dijî Şîmon Perez ew gotin kirin, ji wê demê û vir de hecma tîcareta di navbera Tirkiyê û Îsraîl de gelekî girtir bûye. Danûstandinên îstîxbaratî di asta herî jorîn de berdewam dikin. Piştî wê demê balafirên Heronê dane Tirkiyê. Ji bo vê bi gelemperî ji bo ku Tirkiye hîna zêdetir karibe serbest di nava rayagiştî de ya Ereban de kar bike. Tirkiye weke dostê Ereban tê nîşandan, lê bi NATO'yê re diçe li Lîbiyayê dixê. Weke dostê Misilmanan tê nîşandan, lê bicihkirina mertalê fûzeyan di erdê xwe de qebûl dike, li dijî Îranê.

Ev ji ber çî ye? Propoxanda jê re tê qebûl kirin, Amêrika jî, Îsraîl jî qebûl dike. Eger Tirkiyê vê propogandayê neke, pê nayê bawer kirin. Eger vê propogandayê li dijî Îsraîl neke, eger van tîkiliyên xwe yê teqîq bi Îranê re, bi Ereban re çêneke, wê demê di çarçoveya berjewendiyên Amêrikayê de di nava rayagiştî ya Ereban de, nava sîstema siyasî ya giştî ya Ereban û Misilmanan de nikare tevbigere. Ji bo vê weke çawa bi rengekî pevşewirtî, bi zanebûn, ji Tirkan re dibêjin; "temam, hûn dikarin van tiştan bikin, da ku plan bi ser bikevin. Ev pêdiviya bi rolê ye, lê ti bingehe wê tune. Tiştê bingehîn ev in ku Tirkiye parçeyek ji sîstema Rojava ye, li ser esasê berjewendiyên Rojava di herêma de kar dike.

Bi gotineke din ya Rêbertiyê jî, behsa hinek tiştan dike. Divê em şaş fêm nekin. Rêbertî behsa nixên komunal yê di qebileyên Tirkan de dike. Ew rastiyek e. Di hemû sîstema qebîlet û eşîretan de nixên komunal hene. Nerazîbûna li hemberî dewletê heye. Divê ku mirov wê weke rastî qebûl bike. Weke çawa di qebîle û eşîretên Kurdan de nixên komunal hene, di

yên Tirkan de jî hene. Ev nirxên komunal li dijî dewletên navendî li ber xwe daye, ev rast e.

Li dijî dewleta navendî ya Çînê, yên li Ewrûpa, li ber xwe dane. Qebîlên Tirkan ketine şer, lê ev divê ku me nedehfîne vê hizrînê. Em nikarin niha vê îdia bikin, wê demê Moxol hatin Rojhilata Navîn û bi xwe re komunalîzm anîn, na. Bi xwe re komunalîzm neanîn, ew nêrîn çewt e.

Ji ber çî? Rêbertî vê jî dibêje; “qebîleyan li dijî desthilatîyên navendî şer kirin. Ew şer mafdar bûye, lê di pişt re îcar sîstem teqlîd kirin. Dewletên xwe ava kirin, desthilatî ava kirin. Ew ne rewa ye, ne tiştêkî bi maf e. Ji bo vê dema ku em tevgera qebîleyên Tirkan digirin dest, divê em van her du milên wê bibînin. Milê wê yê komunal weke nerazîbûna li dijî dewleta navendî şer kirine. Lê jê û bi şûn ve, hîna zêdetir desthilatdariya navendî pêş xistine. Yan jî xerabî, kuştin bi xwe re anîne. Divê ku mirov vê wer di şertên wan yên dîrokî de bigirin dest, ev yek e. Ji ber ku carina hinek hevalên me weke çawa dikevin rewşeke wiha, Rêbertî dibêje, “nirxê komunal” wê demê dema ku Moxol hatine Rojhilata Navîn, komunalîzm bi xwe re anîn. Komunalîzm bi xwe re neanîn, xerabî bi xwe re anîn. Kuştin anîn, yan jî di roja me ya îro de desthilatdariya li Tirkiyê ti təkiliya wê bi komunalîzm, nirxên komunal re tune-ye. Bi temamî desthilatdariyeke dewletî ye, li ser esasê tepeserkirinê tê meşandin.

Lê nirxên komunal li Tirkiyê tunene? Hene, tijî ne. Di gundan de di roja me ya îro de jî hene. Li gundan beşên derveyî desthilatdariyê mane, bi awayeke seyr wan nirxan diparêzin. Heta gengaze ji Kurdan zêdetir diparêzin. Yê ku derveyî desthiltiyê mane. Divê mirov di vê xalê de şaş nebe.

Xala duyemîn Kemalîzm e, Mustefa Kemal kesekî li gorî xwe pîvanê împêratoriyê derbas kiriye. Pivanên serdemê esas girîtiye, li ser vî esasî ava kirina sîstemekî siyasî çêkiriye. Ev xalên erênî ne. Mirov dikare bi rengê erênî bigire dest. Tenê em, na. Her kes bi vî rengê erênî digire dest.

Di destpêka vê lêgerînê de hinek xebat hene, mînak eger Kurd hêzeke xurt bûna, li hemberî îmhayê karîbûna bi rengê serkeftî li ber xwe bidana, dewleta Tirkiyê bi vî rengî çênedibû. Ya wê Kurdistanê serbixwe hebûya, yan jî dewleteke weke federal di navbera Kurd û Tirkan de çêbûbûya.

Lê ev nebû, komkujî çêbûn. Kurd hatin înkarkirin. Ev dema ku Mustefa Kemal saxbûye, komkujî bi vî rengî çêbûne. Heta li Dêrsimê komkujiyên Geliyê Qutiyê (Kutu Deresî), Derbenda Elî (Boxaza Elî) gelekî balkêş in. Dema ku ew komkujî li wir çêbûne, nemaze li ser rawestiyayê û agahî girîtiye. Divê kes li wir sax nemîne. Divê Şûnpê nemîne, yekî wêneyek girîtiye û gotiye, ‘ev wêne maye’, ew jî qetandiyê û avêtîye.

Ji bo vê tesbîtê, behskirina Kurdan, heye. Heta Mustefa Kemal li cihekî, diçe ser gora leşkerê bênav, (leşkerê bênav kevneşopiyek e. Yanî yê ku nayê zanîn, weke sembol e.) wiha dibêje; “tu meçûl î, lê dîsa jî ez wer bawer dikim ku tu Kurd î.” Vê gotina xwe bi vî rengî dide diyarkirin, ango Kurdan jî Tirkan zêdetir ji bo avakirina vî welatî xizmet kirine. Ev gotin hene.

Meselên xudmuxtari, gotina Kudistan, ev di xeberdanên wî de derbas bûne. Ji bo vê Kemalîzm cuda ye. Kemalîzm çi ye? Înkara Kurdan e, komkujî ye, dewlet netewe ye. Ji ber ku di roja me ya îro de Dewleta Tirk da ku di hemû tiştên xwe yên di Kurdistanê de, di hemû pêkanînan xwe yên di Kurdistanê de rewa bike, bi Kemalîzmê rewa dikin. Peykerê Mustefa Kemal

jî ji Şemzînan bigire, nizanim heta ku di Kurdistanê de bela dikin.

Divê ku em di vir de jî şaş nebin. Hinek hevalên me carinan hinek nirxandinan dikin. Ew nirxandin dibin sersebebê xurtkirina kesên ku li dijî me. Divê mirov xwe jê xelas bike. Mirov divê bi zanistî binirxîne. Kesayetek e, ev kesayetê ha bi têtîne xwe împêratorî derbas kiriye. Cumhuriyet ava kiriye. Pozîtîvîzm anîye. Şêwazên zanistiyê anîne. Heta di çareserkirina pirsgerêka gelan de di serî de bi rengê komkujiyê, tunekirinê jî neramiyaye. Van aliyên wî mirov dikare bîne ziman.

Ji bo vê Rêbertî carina dibêje, “makzagona bîst û yekê, em wê giyanê çêbikin.” Di wê giyanê de çi heye? Hebûna Kurdan tê qebûlîkirin. Divê ev nebe referansêkî weke çawa vê carê hinek ji me rabin xwe Kemalîst bidin nîşandan.

Yan jî em Kemalîzmê biparêzin. Di nirxandina sîstema Tirkîyê de, divê em baş bi baldar bin. Divê em her demê îdeolojiya fermî esas bigirin. Çiqasî sîstema siyasîya Tirkîyeyê rexne bikin, dozdehê Îlonê komkujî kir, hebis kir, bibêjin jî, ev hemû çîrok in, vala ne. Demirel jî kir. Demirel hat Amedê, li Amedê ji deh hevalên me zêdetir, serê wan bi kalasan hat hilciqandin û mêjiyê wan pekiya dîwaran. Di sala 1996’an de ev tişt çêbûye, şanzdeh sal ji duwanzdehê Îlonê derbas bûbû, lê heman pêkanîn kirin.

Ji bo vê jî divê ji meselên siyasî zêdetir em Îdeolojiya fermî bingeh bigirin dest. Şerê me hemû li hemberî îdeolojiya fermî ye, ji ber ku dewlet neteweya îmhager, înkarger li ser îdeolojiya fermî rûdine. Divê em vê ji gel re bikin mal. Zarokên Kurd ji heft salî heta heftê salî divê bi vê mezin bibin. Bi şerê li diji îdeolojiya fermî. Bi vî rengî înkarkirin vala derdikeve.

12-Pêşketina Tevgera Nasirî Ya Di Bin Rêveberiya Cemal Ebdul Nasir De

Tevgera Nasirî ya ku bi navê Cemal Ebdul Nasir derket holê tevgerekî milî bû. Mirov dikare bêje wê demê qismek ronakbîr, efsêrên di nava Ereban de bi navê tevgera milî ya Erebi xwe bi nav dikirin. Cemal Ebdul Nasir jî yek ji wan e. Bi vî rengî miliyetgeriya Erebi esas digirtin.

Antî emperyalîst bûn, ji ber ku miliyetgeriya Erebi di wê demê de li dijî dagirkeriyê ye, li dijî parçebûnê ye. Weke çalakiyekê bû, ji bo vê bi hikmê xwezaya xwe ya li dijî parçebûnê, dagirkeriyê, bi renekî otomatîk, xwezayî li dijî emperyalîzmê bû. Ango li dijî Îngilîz û Fransa bû, di pişt re jî Amêrika.

Tevgerekî li dijî monarşiyê bû, ango li dijî qiraliyetê bû. Li ser esasê qiraliyetê sîstema feodalî bû. Ji bo vê tevgereke tê de tovê modernîta, dewlet netewe, lîberalîzekirina bi taybetî têtikiliyên civakî, rêdayîna jinê, ciwanan, belavkirina erdan, bi vî rengî hinek pêkhatinên ku wer modernîzasyonê û xwe modern nîşan didan, bi vî rengî derdiketin pêş.

Navê sosyalîzmê lê dikirin, ti têtikiliya vê bi sosyalîzmê re tunebû. Lê ew bi xwe navê sosyalîzmê li xwe dikin. Jê hedefên wan yek, yektiya Erebi û rizgarkirina Filistinê dabûn pêşberî xwe. Yektiya welatên Ereban û avakirina dewleteke Erebi e mezin û rizgarkirina Filistinê ji Yahudiyên dabûn pêşberî xwe.

Ji bo vê destek ji her kesî/ê girtin, hemû hêzên neteweyî Erebi jî destek dane wan. Cemal Ebdul Nasir piştî demekê hîna zêdetir ev durûşmeyên xwe xwest bike rastî. Bi vî rengî gaveke dîrokî avêt. Ew gava dîrokî çi bû? Destdayîna li ser Kanal Siwês. Li Misirê kanalek heye, navê wê kanala Siwês e.

Ev kanal çî ye? Ev kanala ku li Misirê di navbera, derya Sor û derya Spî de ye.

Berê dema ku mirov ji Îngelteryê yan jî ji Îspaniyayê, yan jî ji Ewrûpayê bixwesta biçûba Hindistanê, Çînê, Îranê, diviyabû bi gemiyê hemû derdora Afrîkayê babida, di ber Kepiya Umudê re derbas biba, biziviriya bihata wan cihên navên wan li jor in. Rêyeke pir dirêj bû. Lê belê li vir navbera derya Sor û ya Spî girtî bû. Ramanên kanalvekirinên pêş ketin lê di nav gumanan de bûn. Digotin; em kanalê vekin ava derya Spî bi ser bikeve, wê vêcarê her kes dibin avê de bimîne. Newêrîbûn bikin.

Di pişt re qanûnên fîzîkê îsbat kirin ku av wiha nîne. Qanûna avê heye, "**Mebde Ewanî Mustetreq e**". prensîbeke fîzîkê ye. Em bêjin varêlek heye, teştek heye, dewlek (kuve) heye, piyanek(tasek) heye, gelek tiştan bi vî rengî em rêz bikin. Di binî de em bi xortomê bighînin hevdu, em van kuvianan hemû ji varêlê, teştê, satilê bigire, em avekê bera varêlê bidin, varêlê tije av bikin. Piştî demekê sewiya avê di wan firaxan de hemû dibê weke hev. Ango sewiyeke avê bi xwe heye û diyar e. Li cihekî bilintirî cihekî din nabe, ji bo vê av di ku de be, xwe dike yek. Wê demê av li cîhanê jî divê ku wiha be. Wê demê sewiya deryayan û zeryayan di cîhanê hemûyê de yek e. Ev li gorî prensîba fîzîkê derxistin.

Di sala 1845'an de qiralekî Misirê bi navê Îsmâîl Xidêwî, got; heke wiha ye, wê demê em wê kanalê vekin, wê demê av li ser hevdu nakeve. Dest pêkirin karker tê de dane xebitandin. Bi hezaran mirov, yên ku mirin, yên ku hatin kuştin. Bi hezaran kes bi zorê bi kar anîn, ev kanal vekirin. Di navbera derya Sor û ya Spî de kanal vekirin. Vê carê gemî li vir nafitilin, gemî rasterast tîna derya Spî, ji derya Spî derbasî derya Sor dibin, bi vî rengî tîna zeryayan. Ji bo vê rêyekî tîcarê û pir balkêş di

cîhanê de, di dema ku ew rê bê girtin, tevger lewaz dibin, hemû gemî li cîhanê di wir re derbas dibin. Ev gemiyana dema ku derbas dibin, hatineke wan heye, ango peran didin.

Misirîyan piştî demekê îflas kirin, deyndar bûn, qiralan, mesrefên zêde dikirin, xerabî dikirin, tiştên wiha dikirin û deyndar diketin. Ji sala 1880'î şûn ve, di wê demê de, di dawîya sedsala 19'an de çûn gel Îngilîzan. Wê demê serokwezîrê Îngilîz navê wî Dîzraîlî bû. Dîzraîlî bi eslê xwe Yahudî bû. Dîzraîlî serokwezîrê Îngilîzan bû. Hakimê Misirê çû ji Dîzraîlî re got; pêdiviya me bi peran heye, ji bo vê em dixwazin Kanala Siwêsê bifiroşin. Eger hûn bikirin peran bidin me, em ê bifiroşin we. Ger hûn nakirin, em ê derxin mezadê, em ê îlan bikin, wê demê kî bikire, ew ê bikire.

Îngilîzan dît ku heger Fransa bikire, pirsgirêkeke cidî ye jî bo wê. Yan jî welatek din bi peran bikire pirsgirêkeke cidî ye. Ji bo vê gotin na, lewre Îngilîzan gotin; deng dernexin. Wê demê perlementa Îngilîzan di betlanê de bû. Biryar pêwîst e hwd, Dîzraîlî ev tiştên ha hemû nekirin, wê demê li gel Îngilîzan ewqas pere jî tinebûn. Perên bihayê Kanala Siwêsê wê demê dihatin xwestin jî çarsed milyon strlînî bû. Dixwestin ev qasî peran heqê kanalê bistînin, ewqasî pere tinebûn. Bi dizî Dîzraîlî çû, dewlemendeke Yahudî hebû, dewlemend bû, bankerekî mezin yê Yahudî li Îngeltera bû navê wî Roçter bû, çû jê re got; peran bi deyn bide me, da ku em Kanala Siwês bikin. Bi rastî jî yê Yahudî senedên xwe yên pardariyê bi dizî, wilo bi rengekî derbê nexwe jî, li her derê firotin, pere komkirin, da hikumeta Îngilîzan ku wê kanalê bikin. Îngilîzan ew kanal kirîn. Kanal yê Îngilîzan bû, şirketa Îngilîzan dida bikar anîn, perê wê wan digirt. Ti tækiliya Misirê pê re tunebû.

Ev rewş heta kengê dewam kir, heta sal 1956'an wiha bû. Ebdul Nasir got; em dixwazin hemû welatê Ereban rizgar bi-

kin, ev hatine di hundirê Misirê de şirketên me girtine. Em vê qebûl nakin. Bi dizî ji nişkê ve avêtin ser şirketê, şirket gelemperî kirin. Leşkerên Îngilîz jî ji wir derxistin û bi vî rengî girtin, Kanala Siwês bû ya Misiriyan.

Vê nerazîbûna Îngilîzan çêkir, ya Fransizan jî çêkir, ya Îsraîl jî jixwe çêkir. Ji ber çi? Em bala xwe bidinê ev serdem serdema şikandina Îngilîzan bû. Ya Fransa bû, yanî mêtîngeriya klasîk hildiweşiyabû. Di van salan de ew dewlet ji Misirê derketin, ji Sûriyeyê derketin, di sala 1946'an de ji Sûriyeyê derketin, ji Iraqê derketin. Gav bi gav li welatên Bakurê Afrîkayê şer li dijî wan diçû. Mêtîngeriya klasîk bi rengê xwe yê leşkerî îflas dikir.

Lê belê Îngilîzan digot; na em ê dewam bikin. Îngilîzan bi vê liv û tevgera xwe dixwestin bihanekê li hemberî Cemal Ebdul Nasir çêbikin û careke din vegerin wan erdan dagir bikin.

Zeman derbasbûbû, cîhan tevlî vî şêwazî nedibû, Amêrika jî lî hemberî bû. Heta Amêrika şiyar kirin, got; teqez êriş nekin, êdî zemanê mêtîngeriya klasîk çûye. Van karan nekin, bi vî rengî hûn nikarin bi ser bikevin. Lê belê Îngilîz û Fransa bûn yek, bi alîkariya Îsraîl êrişek di sala 1956'an de li ser Misirê kirin. Ev jî li dijî biryara Ebdul Nasir ya girtina wî ya Kanal Siwês bû.

Di wî şerî de Misir bi ser ket. Lê serkeftineke çawa bû, ji lew re sedemên wê serkeftinê hebûn. Îngilîz, Fransiz û Îsraîl bi hevdu re şer kirin. Lê Misiriyan li ber xwe dan û bi ser ketin. Sedemên wê serkeftinê yek jê ew bû ku civaka Misirê li ser piyan bû, bi hêvî bû, dewlet û sîstem diparast. Weke çawa yê xwe ye diparast, hîna nakokî di navbera civakê û deshilatdariyê de çênebûbûn. Hîna wiha bi rengê çalak li dijî komunîstan, Îslamiyetgeran hîna sîstem neketibû dewrê. Ji bo vê,

civak pê re bû. Ew germahî di wê serkeftinê de bandora wê hebû. Ev sedemê yekemîn e.

Sedema duyemîn a serkeftinê, Sovyetê alîkarî da Misirê. Çima Sovyetê alîkarî kir; yek firsendek dest wê ket, ji nişkê ve Sovyetê dît ku di cihê herî stratejîk de, di cîhanê de desthilatdariya ku çêbûye, dostaniya wê dike. Li dijî Amêrîka, li dijî Îsraîl e, behsa sosyalîzmê jî dike. Ji bo vê pir destek kir, di aliyê leşkerî de, di aliyê dîplomatîk de, destek kir.

Sedemê sêyemîn jî Amerîka bi xwe ne bi vî şerî re bû. Di nava sîstema kapîtalîst a cîhanê de hemramanbûyîn tunebû. Amêrîka li dijî vî şerî bû, ew şiyar kiribûn, tavilê dema ku lewazî jî di şer de derket, tavilê Neteweyên Yekbûyî, civînek çêkir û li ser sekinandina operasyona li dijî Misirê biryar girt. Bi vî rengî Îngilîz Fransîz û Îsraîl şkestin. Vê hesabên Cemal Abdul Nasir di nava Ereban de pir mezin kir. Êdî weke pêxemberekî li Cemal Abdul Nasir hat, Ereban jî wiha lê temaşe kirin.

Li Sûriyeyê, Iraq, li welatên bakurê Afrîkaya, li welatên Kendavê, her kes Cemal Abdul Nasir weke xelasker didîtin. Êdî Cemal Abdul Nasir çî bikira Ereban jê bawer dikirin. Pê bawer bûn, bi vî rengî hêviyeke mezin da Ereban.

Lê belê miliyetgerî, miliyetgerî ye. Mileyetgerî ne civakî ye, ji bo vê bi demê re li ser hesabê van serkeftinan Cemal Abdul Nasir xwest vê carê ramanê xwe ferz bike. Nerazîbûn li hemberî wî çênedibûn. Zêde çênedibû, nerazîbûna gel tunebû, gel himêz dikir. Bi vê alîkariya gel xwest gav bi gav muxalifên xwe tesfiye bike. Nifûza xwe berfirehtir bike. Yek ji vê hewldanên berfirehkirina nifûzê di sala 1957'an de bi Sûriyeyê re yekîti çêkir.

Di sala 1957'an de hinek rêveberên Sûriyeyê çûn cem Cemal Ebdul Nasir û gotinê; em dixwazin bi te re yek bin. Ew jî jixwe lê digeriya. Li ser vî esasî yekîfî çêkirin. Êdî navê Misir û Sûriyeyê ji holê rabû, êdî nav bû Cumhuriyeta Erebi Ya Yekbûyî.

Lê belê ev yekîfî nebû bingeha yektiya Ereban. Bi awayekî xwezayî xwestin bi Sûriyeyê re yek bin, piştî Urdu, Lubnan, Iraq jî tevî wan bibe, gav bi gav berfireh bibe, lê ev nebû.

Sedemên neykbûnê çi bûn? Sedemên wê ev sîstema otorîter bû ku her tişt xist xizmeta desthilatdariyê, ji ber ku gotin; em li dijî emperyalîzmê şer dikin. Em li dijî siyonîzmê ne. Xeterî li ser me heye, ji ber vê divê em hemû enerjîya xwe li dijî emperyalîzmê bidin xerckirin. Dem ne dema muxalefetê û parçekirinê ye, ji bo vê kê behsa tiştêkî cuda kir, lêdan û tesfîye kirin.

Ev bû sêsebebê ku bi taybetî sîstema siyasî ya Ereban hinekî mesafê deyne. Weke din jî di nava vê yektiyê de pirs-girêk hebûn. Di rastiyê de yekîfî, ne yekîfî bû, mêtîngerî bû, mînak Sûriyeyê bû weke mêtîngeha Misirê. Ji ber çi? Ji ber ku çavkaniya ramanê Nasirî tenê Misir e, ji bo vê dema ku Sûriyeyê û Misir bûn yek, vê carê ji Misirê Efserî, mamoste, Memûr dihatin Sûriyeyê, wan bi rêve dibir. Mamosteyekî Misirî ji qeyqamekî Sûriyeyê bêtir bi erkdar bû. Gav bi gav Sûriyeyan ev nêzîkbûn qebûl nekirin. Hinek tevgerên siyasî li Sûriyeyê li dijî yekitiyê derketin. Ji lew re Suûdiyê jî pere dan wan, da ku ew yekîfî xerab bibe. Tirkiyeyê ew destek kirin da ku ew yekîfî xerab bibe. Ji ber ku Tirkiyeyê pir ji vê yektiyê nerehet bû. Mînak gotineke Ednan Menders heye, dibêje; (Menderes, wê demê serokwezîrê Tirkiyê bû); “Tiştêkî wiha dibe! Duh dema ku ez razam dewleta cîranê min nifûsa wê heşt milyon bû. Ez vê sibê şiyar bûm bûye sî û heşt milyon.” Ji ber ku bi

Misirê re bûye yek, wê demê nifûsa Misirê sîh mîlyon bû, ya Sûriyeyê heşt mîlyon bû.

Heta hinek senaryo hebûn ku di rêka Tirkiyê de êrîşeke leşkerî li ser Sûriyeyê bikin, da ku wê yektiyê xerab bikin. Ew nebû, ji bo vê hem Tirkiye, hem welatên Kendavê, tevgera cudabûyînê di Sûriyeyê de destek kirin. Pêkhatinên ku Nasiriyan di Sûriyeyê de kirîn jî, hîna zêdetir ji vê meseleyê re zemîn hazir kirin. Ji bo vê di sala 1961'ê de Sûriye parçe bû. Careke din parçe bû û bû dewleteke serbixwe. Bi vî rengî yektiya di navbera Misir û Sûriyeyê de çiqasî dewam kir, çar salan dewam kir.

Lê belê Misir hîna jî hêz bû, Ebdul Nasir hîn jî hêzeke tê guhdarkirin. Tecrûba yekîtiya bi Sûriyeyê re bi ser neket, lê dîsa jî dewam dike. Di vê serdemê de li Misirê hem bi bandora danûstandina bi Sovyetê re, tevgera çep hinekî pêş ket, hem jî bi alîkariya Amêrika tevgera dînî pêşket. Ev her du tevger ji aliyê Ebdul Nasir ve weke xeterî hatin dîtin, bi ser wan de çû.

Çû ser Tevgera Îslamî, gelek mirovên wan girtin, teorîsyenê wan yê herî mezin di zindanê de kuştin, Seyîd Qutub. Gelek kesên din jî wiha. Di beşê Îslamê de em ê li ser van tevgeran hinekî zêdetir berfireh bisekinin.

Tevgera komunîst jî bi vî rengî tesfiye kirin. Dema ku tesfiye dikir, Sovyetê dengê xwe nekir. Çima dengê xwe nekir, ji ber ku dostê Sovyetê bû. Sovyetê ji bo vê çav ji lêdana komunîstan re girt. Tesfîyekirina komunîstan heta asta dawiyê siyaseteke bêprensîb da meşandin. Hemû hêvî li ser esasê ka çawa Filistînê xelas bike, her kes li benda vê hêviyê bû ku Cemal Ebdul Nasir wê Filistînê xelas bike. Êdî gihîşt astekî ku bivênevê Ebdul Nasir divê gavekê li dijî Îsraîl biavêje. Dema

ku gavekê nevéje, pêbawerbûna wî wê ji holê rabibe. Di encama vê de şer îlan kirin.

Di sala 1967'an de, di meha Hezîranê de şer dest pêkir. Her wiha van digotin, eniyên şer hene, Ereba yek in, mînak Urdun dema gotin; em ê şer bikin, Qiral Husên ê Urdunê çû gel Ebdul Nasir, tevî ku dijminê wî bû jî, çû gel gotê; "Eger hûn şer bikin, ez ê tevî we bibim." Cemal Ebdul Nasir jî got: Ger tu tevî me bibî, ez ê efserekî bişînim, da ku artêşa Urdunê birêve bibe. Qiral Husên jî got tamam. Ji ber ku Qiral Husên tirsîya, eger şer bikin, bi ser bikevin, wê her tişt bikeve destê Ebdul Nasir, êdî kes nema dikare li hemberî wî dengê xwe bike. Eger şer bike û bin bikevin, wê ji Ereba re bêjin; Têmaşê bikin, me şer kir, Urdun alîkariya me nekir, xayîn bûn. Wê dîsa nebaş be, ji lew re Qiralê Urdunê got; "artêşa me amade ye, di bin venêrîna te de ye, tu çî bixwazî bikî bike.

Sûriyeyê jixwe weke eniyekê şer bû, Misir eniyekê şer bû, Lubnanê wê demê got; "em nakevin vî şerî, ti têkiliya me pê re tune." Lubnan neket şer. Şer di sala 1967'an de dest pê kir. Hesabê wan ê sûk û malê li hevdu derneketin. Hêzeke Îsraîlê ye xurt hebû, ji Îsraîl re hesab nekirin. Di demekî kin de di şeş rojan de Îsraîl lê da, di eniya Urdun de qismek Urdun dagirkir, tenê ev na, ev Xeza û Batî Şerîya berê ne di bin destê Îsraîl de bûn, ew jî girtin. Ji derveyî wan qismek ji Urdun girtin. Qismek ji Sûriyeyê girtin, ev çiyayê Golan, Bajarekî ji Sûriyeyê navê wî Qunetera, di sala 1974'an de careke din Îsraîl jê derket. Lê belê heta wê demê tê de bûn.

Yê Misirê jî Sîna girtin, ew qismê erdê Misirê ye ku li kêleka Îsraîl, ew girtin. Heta Kanal Siwêsê hatin. Bi vî rengî Îsraîl di nava şeş rojan de sê artêşên Ereba şêkêndin, di sê welatên Ereba de erd dagirkirin. Ev bû sersebebê ku heta astekê rewabûna Cemal Ebdul Nasir bikeve û lêgerînên nû çêbibin. Gav bi

gav wer ber bi çepayetiye jî di nava Ereban de tevgerê çêbû, ji ber çi bû?

Mînakek heye, dibêjin; dema ku Misirî şkestin, wezîrekî Misirê diçe cem Sefîrê Rûsyayê, jê re dibêje; "we ev çekên xerab dan me, me nikarîbû pê şer bikira, ji ber vê em şkestin." Xwe aciz dike, wî diazîrîne. Sefîrê Rûsya jî wî dibersivîne: "Me heman çek dan Viêtnamiyên jî, lê ew bi ser ketin."

Niha ev gotinek e. Lê çi îfade dike? Lêgerîneke ji rêyekê re vedike. Ji bo vê di nava Ereban de, Ramanêke wiha pêş ket. Wê demê mesele ne bi çekan e, mesele bi raman e, bi fikrê ye. Wê demê heger em çep bibûyan, em ê jî bi ser ketibûna. Ew binkeftina ha rê li hemberî tevgerên çep vekir ku di nava Ereban de pêş bikevin, bi taybetî jî di nava Filistîniyan de.

13-Avabûn û Pêşketina Eniya (Cebha) Şebabî Ya Filistîne

Di sala 1968'an de eniya gelêrî (cebha şebabî) ava bû, bi serkêşiya Corc Hebeş. Corc Hebeş mirovekî Marksîst, Lenînîst e. Li Filistîne bi navê mamoste tê nasîn. Mamosteyê Marksîzmê. Mirovekî bi prensîb bû. Bi eslê xwe Xiristîyan e. Dibe ku miribe, ger nemiribe, felç bûye. Ji ber ku bû demeke dirêj siyasetê nake.

Navê wê Eniyê, "Eniya Red" bû, Cebha Redkirinê. Bi Tîfîngên wan ve Paçeke sor dadileqandî bû, li ser wî paçê ev îbare nivîsandî bû: "Em hemû projeyên aştiyane red dikin." Marksîzm-Lenînîzm esas digirtin, çalakiyên fedayî pêş dixistin. Ev çalakiyên ku Îsraîl tengav dikirin, wek revandina balafiran û gelek hedefên din jî, ji aliyê Eniya Red ve dihatin kirin. Wê demê milîtanekî wan î pir bi hêz hebû. Navê wî Wedîa Hedad

bû. Wedîa Hedad li Iraqê mir. Heta hinekan digotin; Gelo Corc Hebeş ji bo ku wî ji ber xwe rabike kuştiye! Di demên dawiyê de eşkere bû ku Mosadê ew bi jehrê kuştiye. Bi dizî bi jehra li gor demê eyarkirî, kiriye nav xwerina wî. Bi vî rengî ji nişka ve miriye Wedîa Hedad pir çalakiyên balkêş li dijî Îsraîl daye kirin.

Tevgera çep tenê di nava Filistîniyan de na, ev ne partiya komunîst a klasîk e. Ev tevgera çep a nû ye. Çekdar e, wer perspektîfên wan yê desthilatdariyê hene. Bi vî rengî pêş ketin. Di welatên Kendavê de jî, dewlet bi destê xwe xistin. Li Yemena başûr bûn desthilatdar, dîsa heman ev tevger bû.

Di Filistînê de Cebhe di nava Filistîniyan de çêkirin, li Yemen jî bûn desthilatdar. Li başûrê Yemenê dewletek çêkirin. Ew dewlet heta salên 1986-1987'an jî hebû, lê di pişt re pirs-girêkên wan ên hundirîn derketin. Bi xwe û xwe hevdu kuştin, jê û şûnda teslîmî bakurê Yemenê bûn, bûn yek dewlet. Lê berê başûrê Yemen dewleteke sosyalîst bû. Bi serkêşiya kesekî bi navê Abdul Fetah Îsmâil çêbû, pişt re hat kuştin.

Tevgera çep ya çekdar bi taybetî li dijî Îsraîl bi vî rengî pêş ket. Misir gav bi gav ew rola xwe ya ku ji bo hemû Ereban a balkêş wenda kir, bi taybetî jî bi mirina Cemal Abdul Nasir re hîna zêdetir rol wenda kir, ji ber ku Cemal Abdul Nasir weke sembolekî bû, yê ku hatin şûna wî, cihê wî danegirtin, ew karîzma wan tunebû.

Welatên Ereban ên xwestin teqlîda wî bikin jî, bi ser neketin. Li Iraqê Sedam Husêyîn xwest bi durûşmeyên li dijî emperyalîzmê, li dijî siyonîzmê teqlîda wî bike, lê bi ser neket.

Dîsa li bakurê Afrîkayê Qezafî xwest teqlîda wî bike, Qezafî xwe weke kurekî wî yê fexrî dihesiband. Kesekî/ê nikaribû rola Abdul Nasir bileyîsta.

Cemal Ebdul Nasir piştî ku mir, gav bi gav Misirê têkiliyên xwe bi Sovyetê re qut kirin. Bi emperyalîzmê ve, Amêrîka û Ewrûpayê ve hat girêdan. Piştî şerê 1973'an bi Îsraîlê re li hevdu hatin. Sedemên wan yê li hevhatinê çi bû? Erdê Misirê vegerandin, Îsraîl ji çola Sîna derket, ew bi şûn ve da Misirîyan. Misirîyan jî gotin, me pîrsgirêkên xwe bi Îsraîl re çareser kir, erdê me yê di bin destê wan de, me paş ve vegerand. Ji bo vê agirbest bi Îsraîl re îlan kir. Heta roja îro jî berdewam e.

Ji sala 1977-1978'an û bi şûn ve peymanê Kamdêvêt, têkiliya asan, ya ku bi Îsraîl re danîn, heta roja me ya îro dewam dike. Misir bi vî rengî ji eniya berxwedanê û temsîla miliyetgeriya Ereban a li dijî Emperyalîzmê, li dijî Sîyonîzmê derket.

Potansiyela Misirê ya ku karibe bibe hêzeke herêmî heye, potansiyela wê zanistî ye, potansiyela wê nifûs e. Lê belê nahêlin ku Misir ser bi xwe bibe. Ji ber çi? Ji ber ku li kêleka Îsraîl e. Eger di Misirê de hêzeke serbixwe derkeve pêş, wê ev bihêle Îsraîl tengav bibe. Ji bo vê Emperyalîzmê berê Fransîz û Îngilîz, di pişt re jî Amêrîka her demê Misirê bi qeydê bi girêdana organîk bi xwe ve girê didin, da ku Misir her demê di çarçoveya berjewendiyên wan de tevbigere. Sîstema siyasî ya Misirê li ser wî esasî timî di bin kontrolê de ye.

Ji ber ku Ebdul Nasir gelek tişt bi wan dane wendakirin. Careke din naxwazîna Ebdul Nasirê din hebe û derkeve. Ji bo vê dema pîrsgirêk li Misirê derketin, hema Amêrîka destwerdan kir, ji bo çi, ji bo ku nerazîbûna gelê kanalîzeyî rêkên din bike. Ji Mubarek re gotin, îstîfa bike, artêşê kirin dewrê, bi vî rengî meselê venêrînê dikin û bi xwe ve girê didin.

Ji lew re ger Misir bibe hêzekî herêmî, ji ber ku ew potansiyelê tê de heye. Ji bo Îran û Tirkiyê jî nebaş e. Ji bo vê niha Tirkiyê pir bi fikar e, li hemberî van rewşên di Misirê de. Ji ber

çi? Ji ber ku Misir ne di dewrê de ye, Tirkiyê ewqasî dikare di nava sîstema Erebi de xwe bi cih bike. Ji ber ku Misir ne di dewrê de ye, Îran ewqasî dikare di nava sîstema Erebi de xwe bi cih bike. Yanî bi dizî bikeve nava ereban. Derbasbûyîna sîstema Erebi bikin. Ji ber ku sîstem bê xwedî ye. Aktorê serekî di sîstemê de felc e. Misir e, ew jî felc e. Ji bo vê di şiyarbûna Misirê de, rê li pêşiya pêşketinan vedike. Lê belê hêza gel rêxistina wê, têrê bike ku careke din mîsyoneke bide Misirê? Ji lew re ew hîna ne diyar e.

Di wê astê de bikaribe ji nû ve avabûnekê çêbike! Mirov vê baş nizane, hêza wê ya rêxistinî, biryarlîbûna wê, ji ber her roj sîstema navneteweyî dixwaze lê babide. Her roj dixwaze weke çawa guhertin çêbûye, bide nîşandan. Lê sîstema berê bide berdewamkirin. Heta niha Muxalefet şiyar e, nerazîbûnê nîşan dide. Kontrol dike, lê hêza wê ya rêxistinî wê têrê bike ku li gorî îrada xwe sîstemekê çêbike. Ev muxalefet di tabloya siyasî de, di dîmena siyasî de, di Misirê de wê karibe çalak be? Tabî hîna jî mirov nikare vê tam tesbît bike, lê hewldanek heye, cidî ye, balkêş e. Bi qedir û qîmet e, divê mirov bi vî şeklî binirxîne.

Mirov dikare Misirê bi vî rengî binirxîne. Ji lew re pêşketinên li Sûriyeyê, Iraqê, hene. Ew jî hem me eleqeder dikin, weke Kurd me eleqeder dikin. Hem jî herêmê eleqedar dikin. Ji bo vê girîng e, mirov li ser bisekine.

VI. ŞOREŞÊN LI MISIR, CEZAÎR, IRAQ, LÎBYA Û

SÛRIYÊ

Li ser Misirê, rewş û bandora wê ya li ser Tevgera Milî ya Erebb em hinek sekinîbûn. Tabî di vir de mirov çî dibîne, miliyetgerî û yan jî dewlet-neteweya di Rojhilata Navîn de taybetmendiyên hundirîn ti carê esas negirtiye. Yani çî heye; ol, mezheb, komê etnîkî, şêwazên jiyana cuda cuda, ev esas negirtiye. Li beramberê van taybetmendiyên ji nedîtî ve nêzîk bûye. Çawa tune hesabandine û bi derfetên dewletê bi zora şîdetê, bi êrişên birdozî, asîmîlasyon esas girtiye.

Misir ji esas ve welateke ji tek tîpbûnê re zêde ne dest daye. Ji ber taybetmendiyên wê ên dîrokî, çandên wê yên ji hevdu cuda ku lê dijîn. Dîsa gelek ol li Misirê hene. Mînak, Xirîstiyani, Misilmani, heta hinek dînên dîtir jî weke Bihayî. Ev hemû dibin sedem ku welatekî, bi birdoziya fermî û bi rengekî li ser bingeha avakirina hemwelatiyeke tek tîp, projeya serkeftî nebû. Bi xwe re qeyranan(kirîzan) û nakokiyan tîne û ew nakokî di civaka Misirê de heta roja me ya îro berdewam dikin.

Rastiya şoreşê di Rojhilata Navîn de di mînaka Misirê de mirov dikare pir encaman jê derxe. Di esasê de li Misirê şoreş e, Cezaîr, Lîbya, Iraq û Sûriyeyê jî şoreş e. Di serdema 1945' an û şûn ve, di sala 1950-1956-1958-1960 hwd, di dîrokên cuda de li van welatan şoreş çêbûn.

Di çî wateyê şoreş e? Bi têngihîştina xwe ya siyasî, bi pergalê, bi gelek tiştan guhertinên bi bingehîn çêbûn. Ew rast e, lê belê dema ku mirov van mînakan dide ber çav, wê demê mirov fêhm dike ku di roja me ya îro de çawa şoreş bi xwe re di Rojhilata Navîn de îxanetê jî tîne.

1-Sedemên Lixweîxanetkirina Şoreşên Li Rojhilata Navîn

Çima şoreş di Rojhilata Navîn de bi xwe re îxanetê dike? Ji ber ku şoreşa Rojhilata Navîn taybetmendiye wê yê demokratîkbûnê nîne. Taybetmendiye demokratîkbûnê ihmal dike û gav bi gav red dike, qedexe dike.

Taybetmendiye demokratîk di şoreşê de çi ne? Taybetmendiye demokratîk di şoreşê de ew in; divê hêzên civakî karibin xwe îfade bikin û di oxira prensîbên şoreşê de xwe înkâr nekin. Ji bo armanc û prensîbên wê şoreşê, hêzên civakî xwe înkâr nekin. Nasnameya xwe zindî bihêlin. Li ser bingehe meta, nesne, weke nirxekê bi tenê madî çors neyê xerc kirin, bi xwe hebin, karibin xwe îfade bikin, xwedî sûd û di encamê de xwedî reng bin.

Şoreşa Rojhilata Navîn bi ser dikeve, ji demokratîkbûnê zêdetir mutleqbûyîne esas digire. Bi vî rengî ji demokrasiyê zêdetir, dewamkirina pergala kevin, lê belê bi şewazekî din esas digre. Heta bi hinek tewşbûyîna xwe, ji pergala kevin xirabtir e, lê çima? Ji ber ku pergala kevin rewabûn pê re tune. Gel li dijê wê ye.

Lê belê vê pergalê, bi navê nûbûnê, bi zirxê rewatiyê hemû rêbazên çewisandinê, inkâr û îmhayê, ji bo xwe rewa dibîne. Ji bo vê pir xeternaktir e. Ji aliyê asîmîlekirinê, tunekirinê ve, pir bi xetertir e, ji bo hêzên civakî.

Ji bo şoreşa li Rojhilata Navîn girîng e, hîn di pêvajoya şoreşê de be, tevdirên demokrasîbûnê bigre. Şoreş çi dibe, bila bibe, dema ku hê di pêvajoya şoreşê de be û tevdirên demokrasîbûnê negirin, ew şoreş piştî ku bibe desthilatdar, wê berovajiyê xwe bizivire. Bi prensîbên xwe re îxanetê bike û bi

kesên ku jê re bûne bingeh jî re îxanetê bike. Bi hêzên civakê re ên ku jê re bûne bingeh jî re îxanetê bike.

Tabî Rojhilata Navîn şekilgirtina wê ya statuya sîyasî, pergala sîyasî ya ku di Rojhilata Navîn de hatiye danîn, bi temamî girêdayî berjewendiyên Fransîzan û Îngilîzan e. Di serî de wiha bû û niha jî girêdayê berjewendiyên Amerîkayê ye. Ango bi berjewendiyên emperyalîzmê ve hatiye girêdan.

Ji lew re emperyalîzm ji bo ku bi demedirêjî berjewendiyên xwe pêk bîne, dîzayînek da. Bi çi dest pêkir? Bi daxwaziyan gelan dest pêkir, lê bi berjewendiyên xwe berdewam kir. Ev taybetmendiyeke sîyaseta Îngilîzan e. Îngilîz her demê ji xalekê ji terefê din ve dixwaze dest pêbike. Lê belê meselê ber bi tiştên ku ew dixwaze, ve diajo.

Ji bo vê dîplomasiyê, sîyaset û têkiliyan Îngilîzan bi cîhanê re her demê ji xala ku alem dixwazin dest pêdike. Xala ku Ereban dixwest çi bû? Serxwebûn bû, Îngilîzan gotin, “temam.” Jixwe em ji bo serxwebûna we kar dikin. Lê belê encam çi bû? Encam berjewendiyên Îngilîzan bû. Ji lewra lîberalîzm, pirtûka demokratîk ya Îngilîzan vê derfetê didiyê. Ji tiştê ku aliyê din dixwaze her demê dest pêdike. Her tiştî dipejirîne. Lê belê her tim pêvajoyê ber bi berjewendiyên xwe ve diherikîne.

Ji bo vê jî nexşiya ku danîn, li ser esasê ku pêvajoyê ber bi berjewendiyên wan ve biherike, daniye. Bi vî rengi dewlet çêkir. Heta ji wan hat, hêzên desthilatdar, ji kesên wer hîlbijartin, ên ku têkiliyan wan zêde bi civakê re tunebûn. Yanî girêdana wan bi civakê re tunebûn. Aîdiyeta wan a civakî zêde tunebû. Ji bo ku li hemberî pîrsgirêkên civakî ne hişyar bin. Ji bo ku li hemberî çareseriyê ne hişyar bin, berjewendiyên gelan, civakê esas negrin, her demê di bin emr û nêrînên kapitalîzmê de

sekinî bin. Her demê di çerçoveya daxwaziyên emperyalîzmê de tevbigerin.

Ji bo vê demekê Şah Huseyên li Hîcazê alikariya wan kir. Lê belê li wir nikaribû bibe desthilatdar. Neçar ma ku bireve. Lê belê ji bo ku alikariyê bi Îngilîzan re kiribû, Îngilîzan çi kir? Wek xelat hinek welat xistin bin venêrîna wan. Bo mînak; hinek ji wan li ser Iraqê xist desthilatdar, ên Qiraliyetê, hinek li ser Urdunê xistin desthilatdar. Mirov dibêje; qey weke ku hinek welat bi taybet ji bo wan çêkirine. Bo mînak; Urdun ti sedemeke wê ye dîrokî û netewî nîne. Heta demek dirêj jî, gelek hêzên şoreşger di nava Ereban de li Urdun weke pergaleke nedipejirandin. Weke ji rê derketinekê qebûl dikirin. Weke tiştêkî kûkla qebûl dikirin. Heta bernameya Eniya Şebî ya Corc Hebeş bi vî şiklî bû. Di destpêkê de ji bo li Urdunê şoreşê çêbikin, wê pergaleke ji holê rabikin û Urdunê bikin bingeh û li dijî Îsraîlê bikevin şer, dixwibitîn. Ji bo ku ew desthilatdarî rewa nediditîn. Ew xelitiyeke Îngilîzan ji bo mala Şah Husên bû. Urdun dan kurê wî, Iraq dan kurekî wî yê din. Bi vî şekli ji bo wan qraliyet ava kirin.

Sûriyeyê bi teşeyê xwe yê siyasî di sala 1920'an de di encamê îtîfaqeke di navbera Fransa û Tirkiyê de çêbûye. Li Enqerê çêbûye. Li gorî wê îtîfaqê, bi rengekî fermî Tirkan dev ji desthilatdariya xwe ya li ser Sûriyeyê berdan û Sûriye bi temamî bûye herêmeke nufûsa Fransa. Di wê îtîfaqê de tiştêkî Tirkan ku di Sûriyeyê de bimîne tune. Tenê dema ku Tirk derbasê Anadolê bûne, li wir di rê de serokekî wan, li Kobanê li ber Ava Firatê miriye, li wir bin erd kirine. Di wê îtîfaqê de dibêjin; ew Tirba me ye, wekî din her tişt yê we ye. Ji bo vê niha ji bo wê tirbê di erda Sûriyeyê de ye, lê belê leşkerên Tirkan li ber in. Riyek heye, weke stargehekê diçin û tîn û nobeta wê tirbê digrin. Ez bawer dikim ku navê wî Silêman e. Dema ku bi rê de çûne Anadolê ez bawer dikim ku miriye.

Sûriyeyê bû mêtîngeheke Fransî, hemû hewldanên gelê Sûriyeyê yên li dijî Fransayê bi ser neketin. Di serdemên cuda, cuda de berxwedan li hemberê Fransa pêş ket, şer çêbû. Di sala 1920'de, 1925'an de şer çêbû, şerekî berfireh bû. Navê wî kirin weke şoreşa Sûriyeyê ya mezin. Ji çiyayê Dûrizya dest pêkir û li her derê Sûriyeyê belav bû. Ji wê û şûn ve gav bi gav li Helebê, li mentûqa Cizîrê, li nava Kurdan, li cihên cuda cuda tevgerên berxwedanê li hemberê Fransayê pêşdiktin.

Fransa piştî şerê Cîhanê yê yekemîn di sala 1946'an de ji Sûriyeyê derket. Bi temamî leşkerên xwe girt û derket. Li şûna xwe hikumetek wiha kûkla hîşt û bi vî şiklî pêvajoyeke sîyasî ya nû li Sûriyeyê dest pêkir.

Tevgera Sîyasî li Sûriyeyê bi giranî tevgerêkî lîberal bû, teqlîdgerê Ewrûpa bû, ango ramanê milî yê Ewrûpî ji bo xwe bîngêh digirt. Beşek ji tevgera sîyasî dînger bû, lê belê zêde xurt nebû. Beşeke komunîst bû, çep bû, heta astekê xurt bû û hevsengî çêdikir. Bizavên sîyasî zehf bûn, weke çawa di roja me ya îro de yekdestgerî li ser sîyasetê tine bû.

Vê bandora xwe li ser peşketinan jî kir. Ji bo vê li Sûriyeyê detshilatdariyeke wiha karibe, dem dirêj hikum bike, xwe bide runiştandin, li gorî xwe hikum bike, desthilatdariyeke wiha derneket. Desthilatdariya wiha bînavber, demdirêj bi rengekî îstîqrarî li Sûriyeyê hikum kiribû, ya ku ji sala 1957'an heta sala 1961'ê bû. Di serdema yekîtiya wan a bi Misirê re dewam kir. Ew jî pîrsgirêkên wê zehf bûn. Ji bo wê jî Sûriyeyê bi ferz-kirinan û alîkariya hinek hêzên derve weke; Ewrûpa, welatên Kendavê, Tirkîye û gelek kesên ku li dijî vê yekîtiyê bûn, her demê hêzên sîyasî milî, milîyetgerî di Sûriyeyê de dehfandin, da ku serxwebûna xwe ji Misirê bigirin. Bibin weke dewleteke serbixwe. Bi rastî jî di sala 1961'ê, de Sûriye ji Misirê serbixwe bû.

Dema ku Sûriye ji Misirê serbixwe bû, di sala 1961'ê de, bi giştî hêzên miliyetger êdî gihîştibûn asteke ku bi bandor bibin. Yek ji van hêzên mîliyetger a ku bibandor bû, Partiya Baas bû.

2-Rola Dewleta Sûriyeyê Di Pêşketin û Avabûna Partiya Baas De

Partiya Baas di 1947'an de li Şamê bi rêveberiya hinek kesên ku di pişt re navê wan belav bûn, çêbû. Wek Mishel Eflak(Mîşel Eflak), bi xwe Xirîstiyane, ne Misilman e, Selah Beytar, van ew partî damezirandin.

Ev partî ji ku û bi çi awayî pêşket? Ev partî ji ber du nêrînan pêşket, yek tevgera milî ya Ereban li Sûriyeyê hebû, yek jî tevgera Sosyalîst a Ereban hebû, ji wan pêşket. Sosyalîstên em behsa wan dikin ne Komûnîst bûn, ne weke çawa em bêjin Marksîst-Lenînîst bûn. Lê belê li gorî xwe hinekê Lîberal, li ser bingehê wekhevîyê, edaleta civakî, hinekê ev tişt derdixistin pêş. Tevgera milî ya Erebi jî hebû, ev her du tevger di sala 1947'an de li Şamê gihîştin gel hevdu û bi hevdu re bûn yek û partiyek çêkirin. Navê wê partiyê kirin partiya Baas a Erebi a Sosyalîst.

Baas çi ye? Tevgera milî ye, qewmî ye, Erebi ye. Rêveberên Baasê bi taybetî jî bi ramanên milî yê Rojava, bi taybetî jî bo ramanê Nazî bandor bûbûn. Hem Selah Baytar û hem jî Mîşel Eflak li Elmanya xwendibûn û bandora ramanên Nazî li ser wan hebû.

Di heman demê de ev partî, li ser bingehê vejîna hêza desthilatdariya Ereban li herêmê çêbûne. Ji bo wê jî navê wê Baas e. Baas yanî vejîn, ango jinûveçêbûn e. Vejîna çi? Vejîna hikumdariya Ereban di herêmê de. Ê bi taybetî jî di serdema

Emewiyan de, Baasî serdema Emewiyan pir diecibînin. Ji ber çi? Dibêjin; serdema Emewî, serdema ku dewleta Erebi tê de li her derê xurt bû. Li her derê hikum dikir û bi îstîqrar hikum dikir.

Ji bo wê careke din serdemeke wiha dixwazin. Baas bi bandor bû. Bi taybetî piştî dema ku Cemal Abdul Nasir hakim bû, Baas nikaribû bi bandor ba. Dema ku yekîtiya di navbera Misir û Sûriyeyê de hilweşiya, Baas fîret dît û ew valabûna ku Abdul-Nasir hîştibû, wan xwestin ku dagirin û bi rastî jî li ser desthilatdariyê bi bandor bûn. Jixwe desthilatdariya li Sûriyeyê, piştî perçebûnê miliyetger bû. Projên miliyetgeriyê pêş dixistin.

Bo mînak; li dijî Kurdan hinek buyer pêşxistin, di 1961'an de li Amûdê Sînema şewitandin, tê de hemû zarokên Kurdan mirin. Zarokên dibistana seretayî bûn, hemû di sînemayê de civandin û bi vî şiklî şewitandin. Dîsa salekê piştî wê, di sala 1962' yan de serjimari(hejmara gelheyê) çêkirin, di serjimariyê de bi zanebûn gelek Kurd li derveyê hejmarê hiştin, bi zanebûn wiha kirin. Ew Kurdên ku li derveyê serjimariyê man, bi giranî di sala 1957-1958 'an de leşkeriya Sûriyeyê kirin. Lê belê pişt re hemwelatî nehatin hesibandin. Ên Kurd bûn, ên mentîqa Cizîrê bûn. Piştê bi proje pêşxistin. Projeyeke paralelî Partiya Cûmhûrî-CHP ya Tirkiyê, Baasê jî beramberî Kurdan siyaseteke wiha dan meşandin. Ew siyaset çi bû? Dîgotin; "Kurd li Iraqê pîrsgirêkan derdixin, ji bo wê jî li Sûriyeyê jî dikarin van pîrsgirêkan derbixin. Li ser vî esasî divê em wan dûr bixin, bi taybetî di erdnîgariyê de Kurd xwe bi xwe negihînin hevdu.

Ji ber vê peşeniyar kirin, hinek efser(sûbay) hebûn, yên ku di herêma Kurdan de efserî dikirin û gelek beşên din ên milîger, proje pêş xistin. Projeyeke bi zorê Kurdan ji cihê wan rabikin û li Başûrê Sûriyeyê bi cih bikin. Bi vî awayî xeteriya

Kurdan ji holê rakirin. Polîtîkayeke pişaftinê(asîmîlasyonê) bi xebatên CHP'yê ya li Tirkîyê, Baas jî li Sûriyeyê li ser Rojava ya Kurdistanê didan meşandin. Baas û beriya Baasê milyetgeriya Ereban.

Baas li her derê bi bandor bû. Di nava artêşê de bi bandor bû û di sala 1963'yan de mixabin di 8'ê Adarê de Baas bû desthilatdar. Ji bo vê Baasî roja xwe ya desthilatdariyê 8'ê Adarê bi nav dikin.

Ev roj ji bo jinên cîhanê bê şansiyeke mezin e. Roja wan ya cîhanê û roja desthilatdariya Baas di heman rojê de ye. Bi vî şêwazî di 1963'yan de desthilatdarî xistin destê xwe.

Baas partiyeke milî bû. Lê belê ne desthilatdar bû. Di sala 1963'yan de bûn desthilatdar. Dewlet bû ya Baasê, artêş û siyaseta perwerdê û aborî bû ya Baasê. Her tiştê saziyên dewletê ji aliyê aborî, perwerde û leşkerî ve ketin destên wan.

Ji bo vê bi kêfa xwe û li gorî armancên xwe şêwaz dan civakê û civak li gorî xwe eyar kirin. Milyetgeriya Ereba pir derxistin pêş. Durûşmeyên yekîtî, azadî, sosoyalîzm rakirin. Yekîtiya Ereban, ango dewletên Ereban hemûyan bikin yek.

Dîsa wek proje şerê li dijî Îsraîl esas girtin. Gotin; divê ku em hemû derfetên dewletê seferber bikin ku em bigîhînin aste-kê ku em dengeya stratejîk bi Îsraîl re çêbikin ku em bikevin êrişê û wan tesfîye bikin. Heta roja îro jî bi derew û xapandinê dengeya stratejîk bi Îsraîl re hemû malên civakê dixwin.

Ji lew re dest pêkir û hêzên muxalif tesfîye kirin. Dostanî bi Sovyetê re kirin û bi vî rengî karibûn tevgera komunîst perçe bikin û tengav bikin, di dawî de jî dîl bigirin.

Tevgera komunîst li Sûriyeyê tevgereke mezin bû, xurt bû, xwedî dîrok bû. Lê belê di bin hikumê Baasê de û bi tawîzên ku Sovyetê dabûnê, ev tevger hilweşiya.

Tevgerên din ên ku gengaz e alternatîf bûn, bermayê Nasirîyan yanî ên girêdayî Cemal Abdul Nasir lewaz bûn, biçûk bûn, tevgera îsalamî tengav bû. Ji bo wê porjeya milî ya li cih bi cihan di hinek kiryarên xwe de faşîst, di Sûriyeyê de serwer bûn.

Heta sala 1970'yî Baasê xwe bi rengeke, pergaleke partiyeke yekalî, navendî xwe li Sûriyeyê ferz kir. Di nava Baasê de gav bi gav bizavên ku wer hinek demokrat, li gorî xwebeşên ku hinek bawerîya wan bi sosyalîzmê dihat, ew gav bi gav lewaz bûn, zêf bûn, tengav bûn û heta ku hêdî hêdî hatin avêtin. Bi taybetî jî di sala 1970'yî de darbeyek di nava Baasê de çêbû.

Ne ji derveyî Partiya Baasê bû, di nava wê de darbe çêbû. Kê ev darbe çêkir? Hafîz Esed ev darbe çêkir. Hafîz Esed di sala 1970'yî de; hem di nava rêveberiyê de bû, wezîrê parastinê bû, hem jî serokê artêşê bû. Bi darbeyekê bê şer, jî ber ku di nav artêşê de bihêz bibûn, bi taybetî jî efserên Elewîyan gelekî bi bandor bûn. Ji ber ku Elewî weke komekî dînî di Sûriyeyê de di demên kevin de rewşa wan xirab bû. Ji bo vê rîya xilasîyê tenê di nava artêşê de, di nav îstîxbaratê de didîtin û gav bi gav, di nava artêşê de tebeqeya jorîn û bitaybetî ya sûbay, general û sûbayên mezin, bi giranî jî bûn Elewî. Bi rengekî bi plan, bi salan berê ciwanên xwe ber bi artêşê ve kirin. Lê belê piştî salan ew ciwanan di artêşê de gihîştin payeyên bilind.

Ji bo wê alîkariya sûbayên Elewî ya artêşê darbeyekê bê ku şer çêbibe, bi însîyatîfa xwe dest danîn ser hikum. Di civînekê

Baasê de zext li ser civînê kirin û civîn bi dest xistin. Hem sekretere giştî ê Baasê û hem serokê cumhûriya Sûriyeyê û hem jî fermadariya giştî ya artêşê, ev peywir hemû kirin destê xwe. Ev pêvajo hîna zêdetir navendîbûna destilatdariyê di Sûriyeyê de çêkir. Jixwe rewşa awarte berdewam dikir, rewşa awarte di dema Baasê de dest pê kiriye, lê belê di dema Hafîz Esed de hîn zêdetir bi dijwarî dewam kir.

Serokê Cumhûriyê yê berê navê wî Nûredîn Etasî bû, ew avêtin zindanê. Sekreterê giştî yê partiya Baasê navê wî Selah Cedîd bû, bi eslê xwe Elewî bû, lê belê tam bi Hafîz Esed re ne yek bû, ew jî avêtin zindanê. Ev her du kes di zindanê de mirin. Her yek ji wan bîst-sê salî di zindanê de man, heta ku mirin. Hîna bêtir ev sîyaseta milî di Sûriyeyê de hakim bû.

Pêvajoya Hafîz Esed gelekî dirêj kir, heta salên 2000'ê dirêj kir. Ev rewşên awarte ne. Di hundirê vê serdemê de Hafîz Esed çi kir? Di vê serdemê de tenê carekê şer bi Îsraîl re di sala 1973'yan de kir. Bi alîkariya Misirê di enîya Sûriyeyê de li hemberî Îsraîl şer kirin. Êrişê Îsraîl kirin, şer dest pê kir. Di wî şerî de di bingehê de tiştê nehat guhertin. Cihên stratejîk ên erdê Sûriyeyê di bin destê Îsraîl de nezivîrîn. Lê belê di lihevhatinê de Îsraîl ji bajareke Sûriyeyê derket. Bajareke navê wê Qinetra ye, Îsraîl ev bajar hemû xirab kir û wiha derket. Ji wê şûn ve tu guhertinek cidî çênebû. Lê belê bi wî şerî heta roja me ya îro ev pergala li ser lîngan e. Lehengê şer e, serkeftin çêkiriye, cara yekemîn e ku înfîsîyatîf di destê Ereban de bûye hwd. Heta roja me ya îro bi wî şerî ev pergala dixwaze rewabûnê qezenc bike.

Dîsa li gorî xwe li dijî Îsraîl xwedî helwest bû, Misir bi Îsraîl re li hev hat, ew pê re li hev nehat. Di Lubnanê de rol dîlist. Bi vî şiklî xwe xistin nav çi? Gotin, em hêzên nepejirandinê ne. Ne pejirandina çi? Nepejirandina xwezayîkirina têkili-

yên bi Îsraîl re. Ango em hêzên berxwedanê ne, me xwe dîl ne-xistiye, rewşa awarte jî bi vî rave dikin. Dema ku tê gotin çima rewşa warte heye? Dibêjin; rewşa awarte ne ji bo me ye, ji bo gel e. Rewşa awarte Xwedê giravî em bi Îsraîl re di nav şerekî de ne. Ji bo vê em neçar in ku di rewşa awarte de bin ku dijmin nikaribe zirarê bide eniya me ya hundirîn. Lê belê di bingehê de jixwe rewşa awarte bi temamî li hemberî gel e.

Serdema Hafîz Esed û rewabûna şerê di sala 1973'yan de qezenc kir, bû sersebebê ku hê rehetir, weke çawa ku Cemal Abdul Nasir rojekê ji rojan li Misirê kir, ew jî di Sûriyeyê de wek sîlîndîr, li dijî hemû partiyên muxalefetê bû. Muxalifên ku li dijî wî derketin, ya sirgûn bûn, yan revîyan, yan jî hatin kuştin. Ên din jî hemû teslîm bûn. Partiya komunîst a bi emrê dirêj, partiyên Nasirî yên girêdayî Cemal Abdul Nasir û hinek partiyên din ên lîberal li şûna ku weke partî bi sîyaseta xwe û bi prensîbên xwe kar bikin, li şûna wê jî prensîbê xwe zêdetir hemû bûn borezanê propagandeya Baasê û Hafîz Esed.

Pergala sîyasî li Sûriyeyê ji holê rabû, li şûna wê pergaleke yekdem û ferdî derket ser desthilatdariyê. Bo mînak; zagona bingehîn ya Sûriyeyê heye, li gorî zagona bingehîn ya Sûriyeyê, rewşa awarte hatiye çêkirin. Tevî wê rewşa awarte jî çî kirin? Ji bo ku demdirêj hikum bikin, zagoneke wiha çêkirin. Gotin; pergala me pergala Serok Cumhûrî ye, ne ya hikumetê ye. Pergala Serokatiyê ye. Gotin; her serok komarekî Sûriyeyê dikare heft salan hikum bike û ji bo sê caran bê hîlbijartin. Yanî her carekê heft salan û ji bo sê caran jî bê hîlbijartin.

Hafîz Esed di sala 1970'yê de bû serok, heft sal derbasbû, sal bû 1977, dîsa bû serok, jixwe di Sûriyeyê de hîlbijartinên serokatiyê tûneye. Referandum heye, erê yan na. Jixwe ji % ,99 dikevinê ev e. Yek ew jî dewlet bi zanebûn dibêje; ku de-

mokrasî heye, vayê yekî gotiye na! Wî jî diavêjin nav û bi wî şeklî didin pejirandin.

Sal bû 1984, dîsa bû serok, 1991'ê xilas bû, lê Hafîz Esed hê sax e. Got; “bi rastî min dixwest ku ez dev ji vî karî berdim, lê ez naxwazim zagona bingehîn bidim zoriyê. Zagona me ya bingehîn sê caran fîrsetekê dide mirovekî ku bibe serok. Lê belê gel gotiye, bibe nebe tu yê heta saxbî serokê me bî. Ez jî nikarim gotina gelê xwe vala derbixim. Ji bo wê jî ez ê heta ku hebim ez ê serok bim. Bi vî şiklî heta ku mir serok bû.

Dema ku mir hê tam ji bo cihê xwe kurê xwe amade nekiribû, bîr nedibîr ku wer zû bimire. Kurê xwe tam amade nekiribû. Kurekî xwe yê din amade dikir, ew bi qezayekê mir, bi emir jî têrê dikir, mezin bû. Hinekê jî pijiyabû, li ser sîyasetê hatibû perwerdekirin. Dema ku ew kurê wî yê din mir, yê ku namzet bû ji bo ku piştî wî bibe serokê komarê. Beşar Esed dixwend, ti girêdana wî zêde bi sîyasetê re nebû û Sûriyeyê banê wî kir û ew xistin nav artêşê, ji bo ku bibe subayekî mezin û bi vî rengî ew amade kirin.

Lê belê dema ku Hafîz Esed mir, dîsa jî valatîyek çêbû, ew zagona bingehîn çi dibêje? Li gorî zagona bingehîn ya Sûriyeyê serok komar divê ku temenê wî çil salî be. Wê demê temenê vî sî û çar salî bû. Parlemanto rûnişt, di hundirê çend deqeyan de, zagonê nû derxistin û gotin; serokê Sûriyeyê dikare sî û çar salî be jî. Bi vî şiklî ew kirin serok û heta roja me ya îro jî wiha dewam dike.

Ango rengê siyasî, jiyana siyasî, di hundirê Sûriyeyê de nehîştin. Bi temamî xirab kirin(dejenere kirin). Bo mînak; partiya komunîst e, cûda ye, Baas nîne, rabûrdiyekê wê heye di sala 1924'an de hatiye damezrandin, lê belê bê şerm û fedî serokê partiya komunîst bîst û çar saetan radibûn, propaganda

Baasê dikirin. Propaganda Hafiz Esed dikirin. Partiyên din bi vî şeklî bûn. Weke rizandina muxalefetê bû.

Civak bi temamî di bin kontrolê de hiştin. Kontrol çawa kirin? Gotin; em demokrat in. Demokrasî çi ye? Gotin: demokrasî organizasyonên gelî ne. Organîzasyonê gelî çi ne? Organîzasyonê karkeran, cotkaran, xwendevanan, jinan a hemû beşên civakê dixê nava xwe û yekser organîzasyonê wan hebin û bi vî şeklî demokrasi çêdibe, her kes nûnertiya xwe dike. Baasê ev organizasyon hemû çêkirin. Hemû xistin bin kontrola xwe. Hêzên civakê yê bi rêxistinî, bi temamî yê girêdayî xwe, dibin kontrola xwe de çêkirin. Ên ku li hemberî Baasê derketana, jixwe nikaribûn di nav wan organîzasyonan de cih bigirtana.

Ne bi tenê ew, hinek peymangeh(fakulte) hebûn li Sûriyeyê, ên ku ne Baasî bana, nikaribûn tê de bixwendana. Bo mînak; peymangeha çapemeniyê yê ku ne Baasî bûna jê re qedexa bûn ku ew vê peymangehê bixwenîn. Dîsa Zankoya Zanista Sîyasî, ne peymangeh e, lê ji peymangehê bi qedirtir e, sê sal e, lê ger kesek ne Baasî ba, nikaribû tê de bixwenda. Di van salên dawî çawan e, ez nizanim, lê di dema me de wiha bû.

Di hevpeymanî eniya hundirîn de, tabî ew eniyêke formalîte bû, dîsa Baas hakim bû, di hevpeymanî wê de ev hebû:

1- Artêş ji ber ku hêza parastina gelî û neteweyê ye, ji bo vê qedexa ye ku ji derveyê partiya Baasê ti partî tê de kar bikin.

2- Xwendevan ji ber ku pêşeroja civakê ne, ji bo vê qedexa ye ku ti partiyên din derveyê partiya Baasê tê de kar bikin.

Ev hemû partiyên ku qaşo bi wan re ketibûn nav eniyekê jî, ev şert qebûl kiribûn. Tiştên ku bi van sazîyên formalîte, şiklî têtê nedikirin ku civakê kontrol bikin. Vê carê jî bi rengekî din,

rasterast bi hêza polîs û îstixbaratê kontrol dikirin. Ji bo vê ji sala 1973'yan û şûn ve, her ku çû di esasê de hemû hêzên sereke Elewî bûn jî, ji wê serdemê û şûn va li hemû bajarên Sûriyeyê ên biçûk mezin, yekîniyên îstixbaratê pêş xistin û saziyên îstixbaratê ji hev cuda cuda çêdikirin, lê ji bo heman karî çêdikirin.

Mînak li Sûriyeyê çend saziyên îstixbaratê hene, polîs jixwe heye, hemû endamên Baasê îstixbaratger in. Rapor didin, agahiyan didin. Weke din îstixbaratên sîyasî hene, ewlekariya dewletê ew jî navê wê “emin dewle” jê re dibêjin, îstixbaratê leşkerî “emin cewî” jê re dibêjin; li erdê ne, ne li hewayê ne. Ê cînayetan reng bi reng hene. Di her bajareke biçûk de çend ekîbên îstixbaratê bi cih bûne û bi vî rengî her demê lêpirsîn, lêdan, dizî, talan û şantajan di ser gel de didin meşandin. Bi taybetî jî di mintûqê Kurdan de vê hê bêhtir bi rengê balkêş û bêşînor didin meşandin.

Li ser Kurdan siyasta înkare dewam kir. Lê belê bi çi awayî dewam kir? Yek ew projeya berê Baas a ku pêşkêş kiribûn, ji bo Kurdan bi zorê ji mintûqên wan rabikin wan bibin Başûrê Sûriyeyê bi cih bikin. Ew ji rojevê derxistin, lê belê li şûna wê çi kirin? Bi hinek bihaneyên dîtir, ev proje pêkanîn. Çi bû yek ji wan sedeman? Bi alikariya Sovyetê li ser ava Firatê bendav çêkirin. Bendavê li dora xwe av kom kir û gelek gundên Ereban ên li wê çolê di bin avê de man. Ew gundana hemû anîn, dibin navê Sûriyeyê, erd û gundê wan dibin avê de mane, em wan dibin cihekî dîtir, cih diguherin. Lê bele cih li ku derê bû, navê wê kirin Xeta Dehan. Li ser firehiyê deh kîlometreya, ji Serêkaniyê heta bi Cizîra Botan. Ji cihê Serêkaniyê (Ceylanpınar) dest pêdike, ango ji sînorê Tirkiyê hetanî Silopiyayê, Cizîrê bi dawî dibe.

Seranserê herêma Kurdan deh kilometre fireh bû, hemû erdên ku heyî yê zîraî yê pir biberhem, ew erdê ha hemû dagir kirin, ji gundiyan re negotin derkevin? Lê belê erdê wan ji wan stendin. Bihûstek erd ji bo kesî/ê nehîştin. Li şûna wan gundê Ereban ava kirin. Di wê xeta sînora de Kemera Erebi ava kirin, Kemera Erebi ev e. Kemera Erebi li ser deh kilometre bêhtir, seranserê sînora Bakûr di herêma Cizîrê de Gundê Kurdan ranekirin, lê belê erdê wan ji wan stendin û di wan erdan de gundê Ereban ava kirin. Gundê Ereban çawa ava kirin? Xanî ava kirin, dibistan ava kirin, av anîn, elektrîk anînê.

Vê carê Erebi ji çolê anîbûn wir, halê wan nexweşbû, tiştêk nizanîbûn, di xaniyan de wer nizanîbûn bijiyana, ava paqij nedîtîbûn, tiştên wiha bûn. Ew anîn li wir û ew Erdên zîraî yê bi berhem dan wan, di demekê kurt de dewlemend bûn. Piştî demek derbasbû, vê carê jî bela xwe li Kurda dan.

Ji lew re beramberî wê Kurdan hinek reaksiyon nişandan. Reaksiyon çi bûn? Danezan belav kirin. Ji bo wan danezanan hinek kes hatin girtin, yanzdeh salan di zindanê de man. Ji bo ku danezan belav kirine. Ji derveyê wê Kurdan çi kirin? Boykot kirin. Ew erdê ku dewletê dagir kiribû, neçûn lê nexebitîn, ên ku lê bixebitîyana weke kesên nebaş didîtin.

Bi hinek protestoyên tiştê îfade kirin, lê belê nikaribûn, asteng bikrana. Jixwe tiştê ku bû, derbas bû û heta roja me ya îro jî dewam kir.

Tabî ev pêvajoya dema ku pêkanîn, Kurd neçarbûn ku bar bikin. Ji bo vê em lê dinêrin ku di salên 1975'an û şûn ve bi taybetî ji Cizîrê, li derûdora Şamê, Helebê û li hemû bajarên dîtir, hejmereke mezin ji Kurdan kom dibin. Di bin şertê dijwariya aborî û zexta siyasî de gav bi gav Kurdan ji welat bar kirin û berê xwe dan wan bajarê Ereban.

Ev rêbazek bû, ji derveyê wê meseleya qedexekirinê hebû. Her tim girtin, eşkence, teror ev tiştên wiha hebûn. Lê bele di salê 1980'yî de guhertinek çêbû. Di salên 1980'yî de hinek rewş hatin guhertin, wek prensîb ti guhertinek çênebû. Yanî Kurd nehatin pejirandin, nehatin nasîn, wek millet nayên dîtin. Ev encax di sala 2004'an de piştî serhildanê, hinek rayedarên deweletê behsa Kurdan kirin. Wek Millet nayên dîtin.

Lê belê çi hebû, pergala sîyasîya detshilatdar di Sûriyeyê de û pergala milî ya Erebî li derveyê Sûriyeyê, di navbera wan de nakokî çêbûn. Ji ber her tim kompleks heye. Ev rast in, yan li dij emperyalîstan, li dij Sîyonîstan nizamim çi, çawa dibêjin; lê belê di esasê de meseleyeke mezhebî heye. Di encamê de Elewî ne, ên ku di Sûriyeyê de hikum dikin. Ji bo vê hemû Suniyên di nava Sûriyeyê de yên Erebên ku zêde sempatiya wan bi Iraqê re hebû, li dijî desthilatiyê weke potansiyel muxalefet bûn, ji sala 1980'yî û şûn ve bûn muxalefetgerên çalak.

Bi Îxwanî Mislimîn re bûn muxalefetên çalak û şerê çekdarî kirin. Tabî ev xeterî ji Sûriyeyê re ji ku tê, ji Iraqê, Tirkiyê û ji Îsraîl tê. Ji lew re pirsgirêka Kurd di Iraqê û Tirkiyê de pir belavbûye. Hem di Iraqê de şer heye, hem li Tirkiyê şer heye. Ji bo vê Sûriyeyê dît ku pêdiviya wê bi destekkirin û danûstandina bi tevgera Kurd ya hem li Iraqê û hem li Tirkiyê heye. Ji bo ku karibe van êrîşan li ser xwe bide rawestandin.

Da ku ev pêwendî, ev têkilî hinekî bibawer bin, girîng bû ku ew zexta ku li ser Kurdan dihat kirin, heta wê demê, diviyabû heta astekê bihata kêmkirin. Çawa kêmkirin? Bo mînak; Kurd derbikevin cejina Newrozê, pîrozbahiyên bikin. Wek berê ji bo ku yek bi Kurdî xeber dide, li radyoyê guhdar bike, qasetekê pê re ye, neyê girtin. Ji bo vê yekê û bilindbûna asta tevgera Kurd li perçeyên din ên Kurdistanê bandoreke li ser rewşa Kurdan a li wir jî hate kirin.

Ew nermahî yanî dema ku em dibêjin nermahî; ew sekinandina îşkenceya kêyfi, ew bû sersebebê ku bi qismî derfetê rêxistinkirineke hundirîn çêbibe, bi tevgera PKK'ê re moral jî hate girtin, hêvî çêbûn, ew rewşa şikestinê, bêhêvîbûnê, perçebûnê, belavbûnê, devjixweberdanê ji hole rabû. Li şûna wê hîn bêhtir moral, hîn bêhtir wer hêvî peyda bûn û her çiqas bi rengêkî aloz be jî, heta roja me ya îro ev rewş dewam dike.

Sûriye pirsgirêkên cidî dijî, beramberî pirsgirêkên cidî rû bi rû ye. Hêzekî mûxalefetê bi rêxistinî bi giştî di Sûriyeyê de tune, lewaz e. Hatiye tûnekirin, lê belê civak li hemberî pergale pir nerazî ye. Ji ber ku civak birçiyê, dibin zextê de ye, bi her awayî nezan hatiye hiştin, yanî di bingehe de di zindanê de ye. Ji bo vê di encamê de Sûriye bi pirsgirêk e.

Di bingehe de Sûriyeyê yek ji rejîma di çarçoveya ji nû ve dîzayinkirina Rojhilata Navîn yek ji rejimên ku namzet e, ji mudaxeleya leşkerî re. Ji ber ku Bûş Sûriyeyê di eksena şer de nirxand. Yanî namzet bû ji mudaxeleya leşkerî re. Lê belê rewşa ku di Iraqê de derket, ev mudaxele da rawestandî, ji ber çî da rawestandî, Emerîka ev dît, dewleteke dema tê hilweşandin, di wê dewletê de gelek kadro hene. Ew kadro bi rengêkî profesyonel dikarin li dijî Emerîka şer bikin. Bo mînak; Sûriye, artêşa wê zêde zêde heye. Nifûsa wê 18 milyon e, lê belê artêşa wê nêzîkî milyonekê ye. Tê de gelek komên îstîxbaratê hene, hemû perwerdekirî ne. Wiha ji rêzê nînin, hemuyan li Îtalyayê perwerde dîtine, li Fransayê dîtine. Dema berê li Sovyetê dîtine. Profesyonel in.

Dema ku ev dewlet hilweşe, çend kes ji van kesan wê li gel Emerîka cih bigrin. Lê belê ên din wê hemû li dijî bin. Ew dijberî di mînaka Afxanîstan û Iraqê de eşkere bû ku nayê kontrolkirin. Mînak; çima çalakî li Iraqê çêdibin, li Afxanîstanê çêdibin? Ji ber ev berê dewlet bûn. Zanin çawa şer bikin, çawa

çalakiyan bikin, çawa îstîxbaratê kom bikin, çawa gel birêve bibin. Van tiştan hemûyan dizanin. Ev giraniyê çêdikin.

Ji bo vê mudaxela leşkerî pir bi mesref e. Li ser Sûriyeyê ev nebû. Lê belê di dorpêçê(ablûkayê) de ye, dibin zextê de ye, ji bo vê şoreşeke weke çawa li Misirê, li Tunusê derket, di Sûriyeyê de derbikeve, îhtîmala kontrolkirina wê pir zor e. Ji ber ku Sûriye welatekî namzet e, ji şerê mezhebî re. Welatekî namzet e ji şerê etnikî re jî. Mesela Kurd û Ereb, mesela Erebên Sunî û gelek meseleyên din jî hene. Li Sûriyeyê milyonek Îsmaîlî hene, tevgera Batinî, navê wê Îsmaîlî ye. Li Sûriyeyê Asûrî, Ermenî, Çeçen, Çerkez, Tirkmen, Xirîstiyên, Misilman hene, Elewî, Sunî, Durzî Kurd hene, ji bo vê ev hemû bi darê zorê, bi hêza artêşê û îstîxbaratê di zept û reptê de hatine hiştin.

Niha eger ku valatiyeke desthilatdariyê li wir çêbibe, wê rewş çawa bibe? Gengaz e ku rê li pêşiya anarşîzmeke mezin vebibe. Ji bo vê hêzên navneteweyî û hêzên hundirîn jî heta ji wan tê dixwazin li Sûriyeyê guhertineke bi kontrol çêbikin. Gav bi gav çêbikin. Wê karibin? Ji lew re hinek tişt hene li gorî planan neyên eyarkirin. Bo mînak; bûyereke biçûk derbikeve, tu mêze dikî bandorê li ser damarê gelan ên hesas dike, ev dikare rê li pêşiya şereke mezhebî, şoreşekê, komkujiyekê, renga reng bûyeran vebike. Ji bo vê di serdemên wiha awerte de her tişt nikare bi plan bimeşe. Lê belê di aliyê kontrolê de pirsgirêkek cidî ye.

Rewşa Sûriyeyê bi vî şeklî ye, lê belê cihek stratejîk e. Her kes dixwaze di wir de serwer be. Niha eşkere ye, pergala Sûriyeyê wek berê nema dikare dewam bike. Ne bitenê Sûriye, li Rojhilata Navîn êdî tiştêk weke berê nema dikare berdewam bike. Her tişt tê guhertin, lê belê ev guhertin, wê berê wê bi ku

de be, wê li aliyê kê de be, ber bi ku ve biçê? Hîna jî ew hêza bi rêxistinkirî ya gelan wê diyar bike.

3- Girîngî û Dîroka Iraqê

Niha yek ji hêzên wiha bi bandor in, gelekî di rojevê de mane, yek jê jî Iraq e. Iraq welatekî wer zêde xwezayî nîne. Di aliyê erdnîgariyê de, di aliyê dîrokî de, di aliyê derfetên madî de, xwezayî nîne. Hem di aliyê derfetên xwe yên madî de, erdnîgariyeke stratejîk e. Di Kendavê de, bi taybetî bi dîroka xwe ya balkêş. Ji bo vê her demê wer welatekî xwezayî nebûye. Weke çawa mirov dikare bêje ku bi hezaran salan rêvebirî ji hemû cîhanê re kiriye. Navenda dewletan bûye, ya şaristaniyan bûye, demdirêj weke çawa navendeke cîhanî bûye.

Nivîsîn, dîn, dewlet, huqûq, sazî, Zanist hwd, gelek tişt di seretayiyê de li wir derketiye. Iraq, di encama bi awayekî temamî piştî sala 1923'an bi taybetî jî piştî 1926'an, îtîfaqa di navbera Îngilîz û Tirkan de çêbû, weke du dewletan, Iraq bi rengêkî fermî ji Îngilîzan re hate hiştin, bû malê Îngilîzan. Îngilîz di Iraqê de çî kir? Ji lew re Iraq ji bo Îngilîzan gelek pêwîst bû. Ya yekê, petrol tê de zehf bû.

Xala duyemîn jî ji bo bandora Îngilîzan li ser Kendavê, ji lew re Iraq pêwîst bû. Ji ber ku heger Iraq di bin kontrolê de nebe, Iraq weke welatekî ji ramanên cudacuda re, ji hêzên curbecur re vekirî bimîne, wê demê wê berjewendiyên Îngilîzan di Kendavê de, yanî di kana petrolê ya her mezin di cîhanê de, di wir de dikevin xeteriyê.

Ji bo vê Iraq bi taybet li ser disekinî, heta Iraq qîraliyeta Iraqê Îngilîzan bi xwe tayîn kir. Zêde təkiliya wan bi xelkên Iraqê re tune, ne Iraqî ne. Ev Haşimî ne, ji malbata Şah Husên

in, yê ku di Şerê Cîhanê yê Yekemîn de, di sala 1914'an de, bi Îngilîzan re alîkar bûn, Îngilîzan jî weke xelat, ango bûn hevkarên wan, hikumê wan li ser Iraqê dan rûniştandin.

Bi dawîbûna Şerê Cîhanê yê Yekemîn, di sala 1918'an de Iraq bû mêtîngeha Îngilîzan. Artêşa Îngilîzan ket Iraqê. Qiralîyet tayîn kir, bi qiral desthilatiya xwe ya di Iraqê de da meşandin.

Dîsa, pêşî Îngilîzan, pişt re jî Amêrika li Iraqê bi awayeke stratejîk temaşê kirin. Ji bo vê Iraq her demê li Rojhilata Navîn kirin cihekî ji paktên leşkeriyê. Mînak bi taybetî di sala 1945'an de piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn û pê ve, bi destpêkirina şerê sar, Amêrika xwest hemû cîhanê têxe bin kontrola xwe. Dixwest vê di rêka rêxistinên aborî û leşkerî de bike. Ji bo vê îtîfaqa NATO, îtîfaqa SENTO, îtîfaqa Bexdad, di navbera Pakistan, Iraq, Tirkiyê û Îranê weke hêzekî leşkerî bike yek.

Li Rojhilatê Asya SAETO hebû, ango li cihên curbecur ên cîhanê, ji bo ku desthilatiya xwe bihêz bike, astengiya li pêşberî belavbûna Sovyet û komunizmê deyne, paktên leşkerî çêdikin. Îtîfaqên leşkerî çêdikin di nava hevalbendên xwe de. Iraq yek ji van hêzan bû. Weke çawa Tirkiye bi rêka pakta NATO'yê bi xwe ve girêdan, di rêka îtîfaqa Bexdayê de xwest Iraqê jî bi vî rengî bi xwe ve bide girêdan.

4-Dijberiya Miliyetgeriya Ereban Li Dij Tevgerên Kurdî

Miliyetgeriya Ereban di Iraqê de pêş diket. Lê belê heta demê dirêj, nakokiyê wer cidî û kûr di navbera miliyetgeriya Ereban û Îngilîzan de derket. Çima? Ji ber ku Îngilîzan, di aliyê siyasî de Ereban qebûl dikirin. Otorîta wan qebûl dikirin. Di encamê de ew kirin dewlet. Lê belê Îngilîz li hemberî Kurdan

her demê neyînî bûn. Timî bi rengêkî xerabî lê temaşe dikir. Ji ber çi? Ji ber ku îtîfaqeke Îngilîzan û Tirkan hebû. Hevpar li dijî Kurdan kar dikirn, êdî Îngilîzan mafê Kurdan nedianî ziman. Paralel bi Tirkan re hemû hewldanên Kurdan ên ji bo azadiyê ditepisandin. Ev yek bû.

Ya duyemîn jî Îngilîzan tevgera milî ya Erebi li dijî tevgera milî ya Kurdî pêş xistin. Ji ber çi? Ji ber berjewandiyên Îngilîzan di cîhana Erebi de zêde bûn. Ji bo vê Îngilîz ji ber berjewandiyên xwe neamade bûn ku ti tiştê xwe bikin qurbana mesela Kurdan.

Ji bo vê her demê destê Ereban li dijî Kurdan bû. Li ser vî esasî jî hewldanên Kurdan ji bo avakirina dewletekî neteweyî di Iraqê de bi lêdana Îngilîzan ve rû bi rû ma, bi taybetî jî tevgera Şêx Mehmûdê Berzencî mînakê ve ye.

Du caran Mehmûdê Berzencî li dijî Îngilîzan şer kiriye. Ew serhildan bi balafirên Îngilîzan hatiye tesfîye kirin. Şêx Mehmûdê Berzencî jî hatiye sirgûnkirin. Ev di navbera salên 1920-1930'î de pêş ketiye.

Dîsa tevgera Berzaniyan jî ya ku birayê Mele Mustefa Berzanî dest pêkiribû, tevgera Berzaniyan jî bi rengêkî xerab ji aliyê Îngilîzan ve hatiye nerîn, şer li dijî wan kirine, heta di sala 1940'î de Berzanî neçar mane ku birevin Îranê. Di serdemê cumhuriyeta Muhabatê de haziriyên cumhuriyeta Muhabadê li wir jî bi cih bûne.

Wê demê Îngilîz li dijî Kurdan xwedî helwesteke neyînî bûn. Îngilîz dema ku weke artêş ji Iraqê derketin û Iraq teslîmî hikumetê kirin, teslîmî hikumeta qiraliyetê kirin, artêşa xwe ji Iraqê derxistin jî, di derbarê statuya Kurdan de tiştêk nîşan nedan. Kurd bê statû hîştin. Behsa mafê wan nekirin. Ji bo vê

pirsgirêka Kurd her demê li wir weke pirsgirêkekî cidî xwe da nîşandan.

5-Bandora Partiya BaasLi Ser Iraq Û Sûriyeyê

Iraq di sala 1958'an de, di meha Temuzê de, bi darbeyekê re ket rojevê. Darbeyeke leşkerî bû, efseran kir. Ev efsar kî bûn? Abdul Kerîm Qasim bû û du kesên din jî bûn. Efsarên hevalên wan hebûn, lê belê yên ku bi pêşengîtî dikirin, yan jî pişt re xwe bi navê Konseya Şoreşê binav kirin. Yek ji wan Abdul Kerîm Qasim bû, efsereke sunî û Erebbû. Yek jê Kurd bû navê wî Abdul Rezaq Mecîd bû. Yek jî şîayî bû, xwe weke konseyekî şoreşê birêxistin kiribûn.

Derba leşkerî li Iraqê di sala 1958'an de çêbû. Heta qiraliyet hilweşandin, serokwezîrê qiraliyetê kesekî bi nav û deng bû, bi paşverûtiya xwe, hevalbendiya xwe ya bi Rojava re, bi sîxûrtiya xwe ya ji Îngilîzan re dihat naskirin. Pir serwer bû, rast e qiraliyet hebû, lê di esas de yê serwer yekî bi navê Nûrî Seayd bû. Nûrî Seayd hem dijmintiya Kurdan kiriye, hem dijminatîya hemû kesên pêşketî di herêmê de kiriye. Bi temami sîxûrekî Îngilîzan bû.

Rêvberîyeke pir xerab bû, ji rêderketin û xerabî tê de hebû. Ji bo vê navê wî bi rengekî xerab her demê derbas dibe, heta Kurd jî bi rengekî xerab wî bi nav dikin. Bermayê wî li Qadîşê cihek heye tam ne Qadîş e, lê cihekî nêzikî wir e, Enîşke. Li wir qesreke mezin heye, ne ya Sedam, qesra Nûrî Seayd jî heye. Ya ku ji wê demê de maye. Jixwe dibêjin ku Sedam hatîye ew der dîtiye, gotiye; "ev ya kê ye?" Jê re gotine; "ev cihe Nûrî Seayd e." Li ser Garê temaşe kiriye, gotiye; "bila ji min re jî yekê li ser Garê çêkin." Jixwe li serê Garê çêdikirin, beriya ku xelas bikin, hilweşiya.

Ebdul Kerîm Qasim bi darbeyekê qiraliyet avêt û li şûna wê cumhuriyet îlan kir. Jixwe di wê demê de Baasiyan jî êdî di Iraqê de kar dikirin. Baasiyên Sûriyeyê, qîsmeke wan êdî di Iraqê de kar dikirin, hêzekî mezin çêkiribûn. Ji ber Baasî xwe weke yên dewletekê nabînin. Ango dibêjin em partiya hemû Ereban in. Ji bo vê li her derê li hemû welatên Ereban, xwestin partiya Baas ava bikin. Lê belê zêde nehate qebûlkin. Li cih cihan hinek rewşenbîr, miliyetger di welatên cuda cuda de hinek tevger kirin ji bo ku di nava xwe de partiya Baasê çêbikin, lê belê zêde serkeftî nebû. Ji ber ku bandora Sûriyeyê hebû, di Lubnanê de Baasiyan hinekî kar kirin, lê bi giranî Baasî li Sûriyeyê û li Iraqê bibandor bûn.

Li Sûriyeyê bûbû desthilatîdar, li Iraqê jî bi bandor bû. Heta parazvanê partiya Baas Mîşêl Efleq piştî ku li Sûriyeyê Baas çêkir, lê nakokiyên hundirîn çêbûn, nema karîbû li Sûriyeyê bimaya, reviya û çû Iraqê. Li Iraqê vê carê Baas bi rêxistin kir. Li Iraqê mir jî, eslê wî bi xwe ji Sûriyeyê bû.

Tevgera Ebdul Kerîm Qasim, tevgera radikal, hinek taybetmendiyên şoreşê tê de hene. Li dijî qiraliyetê dijwar e, tesfîye kir jî. Li ser esasê avakirina Iraqa nû, ya serbixwe tevgeriya. Ji bo vê têkiliya bi Îsraîl re qut kirin. Ji ber ku di zemanê qiraliyetê de têkiliya wan bi Îsraîl re hebûn. Ptolra Iraqê qîsmek jî û xetên petrolê heta bi Îsraîl hebûn, heta bi Heyfa hebûn. Ew xet qut kirin. Dixwest dest deyîne ser petrolê. Gelek reformên din jî kirin, yên nûkirinê, şewaza burjûvazîya biçûk, çîna navîn, xwendevan, leşker, li dijî monarşiyê, feodalîzmê li dijî van tiştana teşebûs çêbûn. Di heman salê de di mesela Kurdî de jî xwest gavekî biavêje. Ji bo vê Berzanî dawet kir. Berzanî wê demê li Sovyetê li sirgûnê bû. Ew dawet kirin ku vegere mesela Kurdî bê munaqesekirin û bê çareser kirin.

Di vê demê de mesela Kurdî çareser nebû. Ferzgeriya miliyetgeriya Ereb, ferzdariya miliyetgeriya Kurd, bûn serserbebê ku çareserî na, nakokî bi hêz bibin, mijûl kirin. Bêbawerî, ji ber çî? Di esas de niyeteke wiha durist ji aliyê miliyetgeriya Ereb ku çareseriyeye demokratîk ji bo mesela Kurdî bîne tunebû. Di kesayeta Ebdul Kerîm Qasim de, dibe ku hebe, di kesayetên hinekên din de jî dibe ku hebe, lê belê taybetmendiyan miştuxulkirinê bêtir li pêş bû, ev yek e.

Di tevgera Kurdî de nêzîkbûnên xweseriyê li pêş bûn. Xweserî ji bo çî bû? Xweserî di rastiyê de ji bo ku ew têngînên siyasî bê alternatîf karibe di Kurdistanê de serwer be. Yanî têngihîştina hikumeta navendî ya Bexdayê, ya lîberal a ku li gorî xwe radîkal heta astekî modern, li ser esasê belavkirina erdan, tunekirina feodalîzmê, ev ji aliyê rayadarên Kurd ve bi taybetî jî tevgera Berzanî, nedihat qebûlkirin.

Ji bo vê di asta têngînê de jî pirsgirêk e. Ev bû sersebebê ku şer çêbibe. Şer di sala 1961'ê de dest pê kir. Di vê salê de şer di navbera Kurdan û hikumeta navendî de dest pê kir. Ev şer car bi caran hinek agirbest, yan jî danûstandinên wiha çêdibûn, lê bi giştî bênavber di sala 1961'ê de heta sala 1970'yî berde-wam kir.

Di vê navberê de li Iraqê çî bû? Di vê navberê de di Iraqê de hikumeta Ebdul Kerîm Qasim, di bin tehdîdê de bû. Ebdul Kerîm Qasim bi xwe di bin tehdîdê de bû. Heta carekê li ser reşkuji jî çêdibe. Komboyê lê didin, yê ku reşkujiyê dike jî, Sedam Husên bû. Wê demê Sedam Husên ciwanekî 23 salî bû. Hewldan kir ku Ebdul Kerîm Qasim bikuje, wê demê Sedam Baasî bû. Baas êdî di Iraqê de rêxistina wan çêbibû, lê dan, bi birîndarî Ebdul Kerîm Qasim filitî. Lê belê Sedam reviya çû Sûriyeyê, ango nehat girtin çû Sûriyeyê.

Piştî wê bi demekê kurt di sala 1963'an de li dijî Ebdul Kerîm Qasim darbe çêbû, ne Baasî, lê nêzîkî Baasiyan bûn desthilatdar. Miliyetgerên Erebiyên ku hem dijminê Kurd bûn, hem jî wer Iraq weke dewleteke Erebiyên tenê dinasin. Yêni weke Ebdul Selam Arif, ev kesana.

Ebdul Kerîm Qasim di cih de kuştin, hema bi dadgeheke li ser piya ew kuştin. Ji lew re darbeyeke bi vî rengî çêkirin û gav bi gav Baasî vê carê li ser desthilatiyê êdî xwe xurt kirin. Piştî demekê êdî du kesên tam ne Baasî, nikarîbûn kar bi rêve bibirana, ji bo vê xwestin ji wan jî xelas bibin. Mesele ev Ebdul Selam Arif, carekê diçe milê Besrayê bi Helîkopterê, diçe wan deran ji bo ku kontrolê bike, ji nîşkê ve xelk dinêre ku Helîkopter ecayîb ecayîb dizîvire, deriyê wê vedibe û mirovek jê dikeve û dimire. Ebdul Selam Arif bi vî rengî mir. Yanî wê demê qeza bû, helîkopter xera bû, çî bû, kes nizane! Di encamê de xwe ji Ebdul Selam Arif bi vî rengî xelas kirin.

Baasî di Iraqê de di sal 1968'an de, bê alternatîf serwer bûn. Bi taybetî ekîba Ehmed Hesên Bekir, Sedam Husên, gav bi gav wiha hatin ser hikum. Jixwe Sedam bi bandor bû, di hikumetê de, erê ne serok bû, lê hakimiyeta wî ji serokekê bêtir bû. Her tişt wî îdare dikir. Heta demekê, di pişt re bi temamî Ehmed Hesên Bekir dût xist û ew bi xwe bû serok. Hem Baasî bûn, hem jî ev ekîba ji wan re dibêjin Tikrîtî, yanî Ehmed Hesên Bekir, Sedam Husên ên bi wan ve girêdayî, van desthilatî di Iraqê de xistin destê xwe.

6-Xweseriya Iraqê Û Erdnîgariya Wê

Niha Iraq ne dewleteke ji rêzê ye, Iraq dewleteke ji aliyê petrolê de dewlemend e. Erdnîgariyeke stratejîk e, bi bandor e. Iraq yek ji dewletên Erebiyên ku bi Îsraîl re îtîfaqa sekina şer

çênekiriye, ye. Heta niha jî çênekiriye. Lê di rastiyê de niha təkiliyên wan bi dizî çêdibin. Lê belê bi regekî fermî mesele, di navbera Sûriyeyê û Îsraîlê de agirbest heye. Di navbera Misirê û Îsraîl de heye, nevbera Urdun Îsraîl de heye, di navbera Lubnan û Îsraîl de heye, lê Iraqê îtîfaqeke wiha bi Îsraîl re çênekiriye.

Iraq bi taybetî di serdema Sedam de, yanî Baasiyên Tigrîtê, di wê serdemê de bi misyona ku li şûna Cemal Ebdul Nasir bigirin, derketin. Dewleteke mezin e, 500 hezar kîlometra kare ye. Hema hema bi erdnîgariya xwe weke Tirkiyê mezin e. Di aliyê madî de pir dewlemend e, di aliyê nifûsê de jî zêde ye. Li gorî dewletên Ereban ên dîtir, ne weke Misirê ye, lê zêde ye. Li gorî Urdun, Sûriyeyê, li gorî cihên dîtir, zêde ye.

Ev derfetên madî, ramana Baasî ya milî, alîkariya Sovyetê ji derve de, van hemûyan hişt ku Iraq weke hêzekî muxalefetê li dijî Amêrika be. Dest danîn ser petrolê, şirketên Îngilîzî hemû gelemperî kirin, petrol kirin ya Iraqê. Van tiştên ha ew hestên milî yên Erebi pir li pêş dixistin, ji bo vê jî serbest karîbû Amêrika û Îsraîlê tehdît bikira.

Vê pirsgirêk derdixist, ji Amêrika re pirsgirêk derdixist. Ji bo vê Amêrika li dijî Iraqê, her demê bi şiyarî tevdişgeriya, Îsraîl li dijî Iraqê bi şiyarî tedigeriya, her demê xwestin Iraqê tengav bikin. Ji bo vê em bala xwe bidinê, Îsraîl û Amêrika bi munasebeteke yan jî yekîdîtir her demê dixwest ku təkiliya bi tevgera Kurd li Başûrê Kurdistanê re çêbibe.

Ji ber çî? Ji ber ku Iraqê Îsraîl tehdît dikir, wer bi argomanên miliyetgeriya Erebi desteka tevgera Filîstinê dike, bi taybet jî desteka rêxistinên radîkal di tevgera Filîstinê de dike.

Mînak Eniya Red a Iraqê, ya ku di nava Filîstîniyan de destek dikir. Ebû Nîdal destek dikir. Ebû Nîdal hevalên ku di ze-

manê xwe de li Lubnanê mane, nas dikin, Ebû Nîdalê ku ne di rêxistina Filîstiniyan de bû. Ji Fetih qut bûbû, bi navê rêxistina Fetih Meclîsa Şoreşgerî, yanî ji Erefat qut bûbû, li ser esasê çalakiyên wiha çawa yên ku navê terorê lê tên kirin. Bi vî rengî dihat naskirin. Ebû Nîdal heta ku mir jî li Iraqê bû. Di sala 2002'an de li Iraqê mir. Ji nişkê ve li mala xwe li Iraqê mirî hate dîtin.

Hêzên radîkal ên li dijî Îsraîlê destek dikirin, bi peran destek dikirin, bi sîlah destek dikirin, li dijî Îsraîl xwedî propoganda bû, îtîfaqa agirbestê di navbera xwe û Îsraîl de mohr nekiribû, bi vî rengî nerehetî çêdikir. Iraq dema ku li dijî Îsraîl be, ne weke dewleteke din li dijî Îsraîl e, ji ber ku di Iraqê de petrol, pere û hêza madî heye.

Iraqê Îran jî tehdît dikir. Bi çi awayî tehdît dikir? Bi vî rengî di Îranê de Ereban hene, dixwest wan Ereban her demê li dijî Îranê bixe dew rê. Dîsa hinek girav hene di navbera Iraq û Îranê de, girava Tamba mezin, Tamba biçûk, Ebû Mûsa, ev girav in. Ev giravên ha timî Baasiyên Iraqê digotin, ev Erdê Ereban ne, Îranê dagir li ser kiriye, divê ev li me vegere, divê careke din li me vegeřnin.

Îran, kî ye? Îran stargeha bingehîn a Amêrikayê ya di herê-mê de ye. Stargeh bûye, sîstema girêdayî Amêrikayê, ji bo vê Iraq hem ew tehdît dikirin, hem jî Îsraîl tehdît dikir. Hem jî Îran tehdît dikir. Iraq di ramana xwe ya miliyetger a Erebi de, qîraliyetên ku li Kendavê jî tehdît dikir, Kuwêt, Qeter, Siûdî. Ji ber çi? Ji ber ku radîkal bû, miliyetger bû, propogandeya cumhuriyetê dikir. Behsa sosyalîzmê dikir. Ev hemû dibûn serser-bebê ku dewletên Kendavê nerehet bibin, bitirsin, fikarên wan çêbibe. Ji bo vê Amêrika her demê xwest ku Iraqê daqurtîne. Biwestîne, lewaz bihêle, qels bihêle, nexweş bihêle. Her demê ev jixwe re kirin hedef.

7-Têkiliya Hinek Tevgerên Kurd Bi Emperyalîzmê re

Ji bo vê mesela Kurdî her demê di vê çarçoveyê de xwestin bidin xebitandin. Ji lew re bîranînên Dêvit, Timhî, wekîlê wezaretê derve ya Îraîlê, di zemanê xwe de unsûrekî (hêmanekî) Mosadê yê bingehîn bû. Di bîranînên xwe de vê dibêje, “Bênavber di ser Îranê re, di sala 1969’an heta, sala 1979’an bi partiya Demokrata Kurdistanê re têkiliyên me hebûne.

Ev têkilî bi alîkariya madî û çek jî di nav de, herweha perwerde jî, her demê jî di serdema şer de jî, şerê di navbera Kurdan û hikumeta navendî ya Iraqê de, di wê serdemê de jî gelek wesîqe û agahî hene ku Mosad, bi xwe neketiye şer, lê belê di aliyê perwerdeyê de di aliyê alîkariya madî de, çek di ser Îranê re, her demê ev pêwendî bi PDK’ê re çêkirine.

Di vê derbarê de hinek mînak ji bo ku bi vî rengî em têkiliyên emperyalîzmê û tevgera Kurd jî nas bikin, dibe ku ev mînakan bi me re bibin alîkar.

Iraq di şerê li dijî Kurdan de, nikarîbû demdirêj bidaba meşandin. Ji bo vê jî îtîfaq çêkirin. Di sala 1970’î de, di 11’ê Adarê de di navbera hikumeta Iraqê û PDK’ê de îtîfaq çêbû. Navê wê jî îtîfaqê 11’hê adarê ye. Li gorî wê îtîfaqê çi bû? Li gorî wê îtîfaqê çar sal agirbest îlan bû. Di navbera van çar salan de, pêvajoyeke ahengê wê çêbibe, alîkarî wê bi hevdu re bê kirin. Bi taybetî jî di Kurdistanê de derên ku di şer de hatine xerakirin, bi alîkariya hikumeta navendî wê bê avakirin. Di vê demê de, di aliyê madî de, avahî, wê bê meşandin, yanî ji aliyê hikumeta navendî ya di Kurdistanê de, Kurd bi xwe wê xwe birêve bibin. Lê hinek xalên ku li ser îtîfaqê tinebûn hebûn. yek jê mesela Kerkûkê bû. Kerkûk dahilê wê îtîfaqê be, yan jî na? Ew wer nîvco ma. Dîsa hinek herêmên Musilê bûn. Yên ku Kurdan weke herêmên Kurdistanê dizanîn, lê Ereban jî weke

herêmên Ereban dizanîn. Bi vî awayî ev îtîfaq li ser esasê ku çar sal agirbest pêk bê, hate pêkanîn.

Piştî çar salan wê çi bûbûya? Piştî çar salan wê bi reneki fermî xweserî(otonomî) ji bo Kurdistan bihata naskirin. Bi vî rengî Iraq wê bûbûya dewleteke tê de otonomiya Kurdistan heye.

Ev îtîfaq bi ser neket. Ji ber çi? Amêrika û Îran xwestin vê pêvajoyê li gorî xwe bidin meşandin. Yanî eger Iraq û Kurd li hev bîn û Iraq bibe dewleteke bihêz. Wê demê pirsgirêk wê dewam bikin. Ji bo vê Amêrika û Îranê xwestin vê pêvajoyê asteng bikin.

Faktorê dîtir di astengkirina pêvajoyê de çi bû? Baas bû. Baas heta asta dawiyê dixwest bi zîyanên hindik, ji vê meselê derkeve. Yanî heta jê bê mafê Kurdistan tengav bike. Di çarçoveya qadeke teng de, bi hinek mafê teng bi vî rengî dixwestin bidin meşandin. Bo vê li şûna ahengê nakokî kûr bûn. Amêrika ket dewrê, Şahê Îranê ket dewrê. Bi vî rengî têkilî bi tevgera Kurdî re pêş xist.

Di sala 1975'an de endamekî kongireya Emerîkî îfada xwe dide, "ev danezan nivîskî ne", dibêje, "rast e, me alîkarî bi şoreşa Kurdistan di Iraqê de kir. Ev alîkariya me bi vî rengî dest pê bû, Berzanî di sala 1972'an, li ser endamê SAA'ê, yê Tehranê re alîkarî ji me xwest. Me ev agahî da Nikson, Nikson wê demê serokê Amêrikayê bû. Nikson tavilê xwest ku em alîkariyê bidin tevgera Kurdî ya li Iraqê. Rast e, me alîkarî da tevgera Kurdî. Lê belê ev alîkariya me bi tevgera Kurdî re diviya bû nebûba sersebeb, da ku Kurd bibin xwedî otonomiyeke berfêreh, ne jî bibin sersebebê ku Kurd bibin xwedî dewleteke serbi-xwe. Alîkarî me bi Kurdistan re kir, ji ber ku Iraq dostê me yên di herêmê de nerehet dikirin. Ji bo vê diviyabû me ew tengav bikiriba ku careke din dostên me yên herêmê nerehet neke.

Dema ku Iraqê nema dostê me yên herêmê nerehet kir, me jî alîkariya Kurdan da rawestandî. Ev îfada endamê kongireyê yê ku têkilî bi tevgera Kurdî re çêdikirin, navê wî Bayîk e, di sala 1975'an de di kongireya Emerîkî de ev îfade daye.

Şahê Îranê di hevpeyvîneke xwe de ya bi rojnamevanekî Erebi bi navê Muhemed Hesên Heykel re, vê dibêje; "Iraq ez tengav dikirim, diviyabû ku min şeqamek lê bixista, bo vê min alîkarî bi şoreşa Kurdan re kir. Alîkarî ji min xwestin, ez ramiyam û min alîkarî pê re kir."

Rojnemavan dibêjiyê:

"Tu çiqasî ramiyayî?" Şah wiha bersiv dide û dibêje; "Sae-tekê ez ramanim."

Ewqasî hazirbû ku tiştêkî wer di Iraqê de destek bike. Dibêjin "Ev alîkarî gelekî jî li ser me bûn mal. Sêsed milyon dolar me xerc kirin. Lê belê Iraqê ez tengav dikirim, ji bo vê jî diviyabû ez şiqamekê lê bidim. Dema ku nema em tengav dikirin, me alîkarî ya li ser şoreşa Kurdan qut kir, dema ku me alîkarî qut kir, sekinî."

Di van danezanan(belgeyan) de çi tîn nîşandan? Ev tiştên nivîskî ne, hatine weşandin, yanî ne texmînî ne. Weke din jî tiştê ku mirov dikare binirxîne, zehf in.

Ev çi dide nîşandan? Dide nîşandan ku sîstema emperyalîst di cîhanê de ti carê nebûye xwedî perspektîfekê ku mesela Kurd di herêmê de çareser bike. Hezkirina wan ya ji Kurdan re, desteka wan ya ji Kurdan re, ti carêsinorê ku Kurdan weke şantaj li hemberî dewletekê bidin xebitandin, derbasnebûye. Dema ku wê dewletê tawîz dayê wan, teslîmî wan bûye, êdî Kurd jî firotine.

Îngilîzan jî ha kiriye, Fransa jî ha kiriye, Amêrîka jî ha kiriye, ha jî dikin. Ji bo vê Kurd wek biperspektîfên azadiyê ti carê Amêrîka destek nedayê. Li ser esasê xebitandinê her demê nêzîk bûye. Dema ku Sedam li gorî îtîfaqa Cezaîrê ya di sala 1975'an de bi Îranê re mohr kir, li gorî wê îtîfaqê êdî nema ew doza wan ya giravê dane Îranê, nema Îran nerehet kir, nema ku êdî weke berê bi regekî çalak Îsraîl nerehet kir. wê demê Îran alîkariya xwe ji Kurdan re qut kir, Amêrîka jî ev qutkirina wan ya alîkariyê erê kir, bi vî rengî tevgera Kurdî hate hilweşandin.

Ji lew re hinek pirsgirêkên bi tevgera Kurdî ve girêdayî hene. Ev cuda tên guftugûkirin. Lê belê di milê wê yê Iraqê de bi vî rengî ye.

8-Li Iraqê Nijadkujiya Tevgera Baas Li Ser Gelan

Niha Iraq dewleteke bi taybetî bi hikumê Baasiyan re gelek perîşan bûye. Ev taybetmendiyên desthilatîyê yê kevneşop dema ku bi ramanê milî tên girêdan, çiqasî zîyanê didin civakan, mînakî Iraqê li ber çav e.

Iraq welatekî bi vî rengî ye, du çemên mezin tê de derbas dibin. Ne tenê du çem gelek çem, lê du çemên mezin di Iraqê re derbasdibin. Derdora xwe hemû dikin cihê zîraetê, hela dema ku digihîjin nêzîkî Kendavê, qadeke berfireh, avî, derdixê pêş. Iraq welatekî wer bûye ku berî şerê Iraq û Îranê hilberîna Iraqê ji xurman re, heştê milyon dar bûye.

Di şerê Iraq û Îranê de ev darana hemû hatin rakirin. Niha jî ji aliyê hilberîna xurman de ancax Iraq dikare para xwe ya hundirîn rabike. Ji ber çî, ji ber ku daristana xurman di esas de li herêma sînorê Îranê de ne, ew herêm pirî caran dest guhert,

Îran ketiyê, Iraq ketiyê hwd. Ji ber sedemên şer ew deristanên xurman hemû ji holê rakirin.

Iraq welatekî wiha ye ku hilberîna wê ya petrolê her rojê sê milyon varêl e. Bi van taybetmendiyên xwe di esas de dikare bi asta jiyane, zanistiyê gelek-gelekî li pêş be. Lê kevneşopiya desthilatdariyê li pêşiya vê pêşveçûnê asteng e. Niha Sedam çi yê wî heye? Li Besra qesra Sedam heye, li Bexdayê qesra Sedam heye, Li Babil qesra Sedam heye, li her derê qesrên Sedam hene. Vêca her qesereke Sedam weke muzeyê ye. Di van demên dawiyê de Amêrika hinek ji wan qesran kirine otêl, hwd. Lê belê qesir çêkirine. Hinek ji wan qesran Sedam rojekê ji rojan neçûye û li wir ranezaye. Lê çi ye? Li hemberî serayên Asûr, Babil, qesrên Sedam. Li Serê Gare qesir daye çêkin. Li Babil li kêleka wan kivilên Babil ên asarê dîrokî yê pênc hezar salan berî niha ne, çar hezar sal berî niha ne, qesrek Sedam jî heye. Lî Musil, Bexdayê, qesrên sedam hene.

Dîsa da ku Iraqê ji bo daxwaziyên xwe yê milî pêk bîne, hemû hêza dewletê, avakirina artêşê, îstixbaratê û bi çekkirinê xerc kir. Iraqê êdî çek nedikirî, êdî çêdikir. Iraqê ne çek dikirî, karxanên çekan dikirî. Mînak gelek fûze li gel xwe çêdikir. Gelek sîlah li gel xwe çêdikir. Klaşînkof li gel xwe çêdikir. Bombe li gel xwe çêdikir. Demançe li gel xwe çêdikir, fûzyên Sam 5 yê li erdê davêjin erdê, yê Rûsî dikirî, lê birêkupêkirin li ser çêdikirin, ji nû ve dîzayîn dikir, bi rengê ku karibe bi mesafeyekî hîna mestir. Mîlyon û nîvek artêş çêkir, bi hezaran efsêrî derxistin, hêzeke îstixbaratê yê mezin çêkir. Çakdariyeke mezin çêkir.

Ev hemû ji bo çi bûn? Ji bo parastina Iraqê bû, na ne ji bo parastina Iraqê bû. Ji bo parastina rejîmê bû. Yanî kevneşopiya desthiladariyê ya kevin, ya berî hezar salan di şexsê xwe de derxist pêş. Wek çawa qiralek Babil li xwe nihêrî, wek çawa

qiralekî Asûr li xwe nihêrî û bi ramanê neteweyî yê yekalî, yê miliyetgeriya Ereb îcar bi rengêkî xeternak ziyan da civakê.

Li hemberî hemû komên etnîkî, yên ne Ereb bi vî şeklî siyaseteke asîmilasyonê pêk anî. Asûr, Tirkman, bi taybetî vê carê Kurd, bi komkujiyan, dîsa li hemberî şîa hinek komên din yên etnîkî dînî hebûn yên ku pir kêmane. Mînak, weke cara berê me gotibû Sadyî di zemanê xwe de sî hezar bûn, niha kêmtir mane. Niha şeş hezar mane, nema ne. Bi zimanê xwe, bi rêûresma xwe, bi dînê xwe, ji wan pê ve kes nemane, ew jî herin ew çand namîne.

Bi vî rengî bi îdeolojiya Baasiyan Iraqger şoven, bi hêza madî, ya ku li ser wî esasî artêş, çek, îstixbarat ava kirin. Weke çawa civaka Iraqê berbextiya xwe ya herî mezin, çaxa xwe ya herî xerab, di vê serdemê de jiya. Civakeke wer bêdeng, kop-ya, bê îrade, ji rê derketî, dev ji huner, Edebiyatê, lêkolîn, lêgerînê berdaye. Bi temamî di xizmeta rêjîmê de hatiye çêkirin.

Halbûkî Bexdad ne wiha bû, Bexdad navendeke çandê bû. Navendeke ronakbîriyê bû, Baasiyên Iraqê ev tiştên ha hemû tesfiye kirin.

9-Komkujiyên Ku Rejîma Baasê Di Iraqê De Li Ser Kurdan Daye Meşandin

Ev bi rengê xwe yê herî faşîst ku bi taybetî bi pêkanîna silahên kîmyawî, qirkirin, mezarên komîn, yanî di îşkence, kuştinê komkujiyan de, mînakên weke wan hîna çênebûne, hatine meşandin. Mînak, di derbarê Kurdan de gelek tişt hene. Niha Helebça em bigirin dest. Em dibêjin komkujî, çekên kîmyawî hatin bikaranîn. Di Helebçê de hejmera kuştîyên Kurdan pênc hezar in. Hejmarek ji wan bêtir jî birîndar hene. Bajarek

xera bûye, lê berî Helebçêyê û piştî Helebeçeyê ev pêvajoya enfalê heye.

Di pêvajoya enfalê de bi rengekî fermî, yanî hejmerên fermî sed û heştê û du hezar (182.000) Kurd wenda ne. Di heman demê de nifûsa welatekî ye. Kî ne ev wendahiyan ha? Bi giranî kesên ciwan in, jin û mêr in. Enfal ji kevneşopiya Quranê ya ku dema Misilman li dijî kafiran xeza dikin, şer dikin ji wê gotinê tê. Ango Kurd weke çawa kafir in, vê carê derdora xwe çetên Kurdan, yên xayîn weke kontra, Erebên miliyetger, faşîst di Kurdistanê de seferberiyek îlan kirin. Li her derê ji wan girtin, kom kirin, di encamê de hatine kuştin. Lê çawa hatine kuştin?! Bi saxî hatine kuştin. Ezmûn li ser wan hatine kirin. Organên wan hatine girtin, di pişt re hatine kuştin. Gelek tişt hene, gelek mînak hene. Bi taybetî jin hatine firotin. Ew firotine Misirê, Siûdiyê, Kuwêtê. Dema di şerê kuwêtê de hinek hene ew jin kirîne, lê weke fahişe nedane xebitandin, bi wan re zewîcîne. Wê demê Misilman in, dibe ku ew jî du-sê heb wiha derketibin. dema di şerê Kuwêtê de, wan jinan û malbatên xwe nas kirin. Ew jin hatibûn firotin, lê ew zilamên ku bi wan re zewîcî bûn weke çawa nesneyekê cinsî, bi rengê fahişe nedabûn xebitandin. Ji bo xwe bi wan re zewîcî bûn. Hinek mînakên wiha derketin. Kes behsa wan jî nake. Kes li van buyeran jî napirse. Çima? Niha yek nas jî bike, yanî malbatek nas bike jî, jixwe dem derbasbûye. Sala 1988'an li ku, sala îro li ku ye? Nas bike jî di bin hikumê civakî de, nikare lê xwedî derbikeve. Lê xwedî dernakeve. Lê belê ger lêkolînek çêbibe niha jî mirov dikare bişopîne, ka ew jinana li ku ne? Li Misirê, li welatê Kendavê çawa hatine bikaranîn? Çawa hatine firotin, çawa hatine kirîn? wê karibin zû peyda bikin. Lê gelek kes di civaka Kurdî de ji bo vê ne amade ne, weke eybekî, arekî dibîne. Ji bo vê dûv van meselan nakevin.

Çi bi wan zilamên wê demê hatin? Di mezerên komîn de hatin kuştin, hatine tesfiye kirin. Ji lew re ev dewlet netewe ye. Di encamê de qirkirine. Dîsa derê ku jê re pêwîst e, ji bo ku homojen bike pratîkê, pêk tîne. Li Bexdayê, li Xaneqînê, li gelek cihên dîtir Kurd hene. Kurdên şîa ne, filî ne. Lê ji ber ku şîa ne, di aliyê mezhebî de dibe ku bandora Îranê li ser wan hebe. Kurd in, di herêmên nêzîkî Ereban de jî bi cih dibin, pir jî dewlemend in. Ji bo vê weke çawa di zamanê xwe de Tirkan bi serê Ermeniyên de aniye, ji bo serweta wan bigire, li hemberî Kurdên filî ji wiha bûye. Kurdên filî gelekî dewlemend in. Ya seyr jî tiwaniyekî wan di kombûna peran de gelekî bi hêz heye. Timî di Sirgûnê de bûne, timî dest danîne ser malê wan, lê tevî vê jî her demê karîbûne qezenc bikin. Ew tehcîr kirine. Yanî çawa? Nîvê şevê girtine ser malê wan, gotine, “Hûn ne hemwelatîyên Iraqê ne, derkevin biçin Îranê.” Dest danîne ser malê wan, malê ku bi keda xwe ava kirine, bi xwe dane hevdu. Perê wan, maşîn, hemû derfetên wan dest danîne ser.

Kerkûk cihê petrolê ye, ji bo vê diviyabû Kerkûk bihatiba asîmîlekirin. Ji bo ku her demê mayende ji Iraqê re bimîne, bibe malê Iraqê, êdî her carê nebe pirsgirêkek di navbera Kurd û Ereban de, ji bo vê Erebkirina Kerkûkê xistin rojevê. Tearîb-kirin, yanî Erebkirin e. Ango li şûna Kurdan Ereban bi cih bike. Berpirsiyarê siyaseta Erebkirinê, di Kerkûkê de kî bû? Elî Hesên Mecîd bû, yê ku fermana bombebarana Helebçeyê bi kîmyasalê dabû.

Elî Hesên Mecîd biryargehek li Kerkûkê çêkir, hesab çêkirin. Di hundirê demekê de serê sedî sî ji Kurdan rabikin, li şûna wan Ereban binin. Di hundirê demekê kin de bi zorê bi hezaran malbatên Kurd ji Kerkûkê di nîvê şevan de, tena pêjaman, cilên xewê, nehîştin boxçeyekê jî bi xwe re bibin, tiştên xwe bikinê û bar bikin. Bi vî rengî ji Kerkûkê derxistin. Li şûna wan Ereban bi cih kirin. Ev têrê nekir, cuda jî Ereban anîn û her

malbateke Ereb deh hezar dînar danê, ji bo ku ji xwe re li Kerkûkê xaniyan ava bikin.

Mînak hinek tax hene yên Ereban in, di wê serdemê de hatine avakirin. Beriya wê tunebûn, hatine fînansekirin, ji bo ku demografiya bajêr biguherin, taybetmendiyên Kurdayetiyê ji holê rabikin ku bi rengê mayende li ser esasê asîmîlasyonêke bi vî rengî bi qirkirineke fîzîkî Kerkûk her demê bi çavkaniya xwe ya pîrolê, ji miliyetgeriya Ereb re bihêlin.

Ji lew re ev birînan di dilê mirovan de dihêlin, ev ji rê derketin in, targman e. Ji bo vê gelek tişt hene, miliyetgerî tiştên wiha peyda dike ku careke din gel nema karibin li hevdu bîn û li hevdu temaşe jî bikin. Careke din nikaribe ahengiyê bi hevdu re çêbikin. Zemînê wê ji holê radikin. Lê dîsa jî ji ber ku mese-la hevdu qebûlkirinê, çanda hevpar, nîrx û her tişt di dîrokê de feşartin. Dîsa jî dema ku hinek derfet peyda dibin, mirov lê temaşe dike, di gelan de zêde pîrsgirêk tunene. Gel zû dikarin hevdu fêm bikin, zû dikarin hevdu bibînin, zû dikarin bi hevdu re bijîn.

Di Iraqê de jî rewşeke wiha mirov dikare di roja me ya îro de piştî ewqas komkujiyan jî, peyda bike, lê miliyetgerî hîna jî dixwaze rol bileyîze. Hîna jî dixwaze wê proja ku Sedam dest pê kirî, vê carê bi rengê dîtir bidin dewamkirin. Iraqê mirov bi vî rengî bigire dest wê baş bibe.

10-Rol Û Bandora Siyaseta Îsraîl Li Rojhilata Navîn

Hêzeke din jî ya ku li Rojhilata Navîn bi hêza xwe ya madî, leşkerî û ramanî siyaseta diyar dike, Îsraîl e. Dema mirov behsa Îsraîl dike jixwe rewşa Yahudiyên derdikeve pêşberî mirovan. Ez bawer dikim di derbarê Yahudiyên de di milê dîrokê de

berfireh tê diyarkirin û nîqaşkirin. Ji lew re heta ji me bê em ê dubare jî nekin. Ji rewşa Yahûdiyan ya dîrokî zêdetir, aliyên wê yên dîroka Îsraîl mirov bigire dest. Di vê çarçoveyê de analîzên di derbarê Yanhudiyan de tînin kirin, bi taybetî analîzên me yên tînin kirin, em ê wan di ber çavan re derbas bikin.

Niha Yahudî di encama belavbûn, mişxetîbûn, bi taybetî jî di sedsaliya 19-20'an de lêgerînên wan yên avakirina dewleteke neteweyî çêbûn. Jixwe ramanê dewlet netewe, sermayedarî di milê wê yê fînança peran de Yahudiyan rolekî mezin tê de lîstine, ew rastiyeke e.

Lê dewlet neteweya Yahudiyan a taybet girêdayî Yahudiyan çênebû. Ji bo vê her demê Yahudî bi pirsgirêkên talanê re rû bi rû dimînin û diman jî. Di roja me ya îro de dema mirov gotineke xerab ji bo Yahudiyan dike, gelek dadgeh di cîhanê de dozan li dijî mirov vedikin.

Gotineke biçûk be jî tavlê dibêjin ev antî Semîtk e, dijî Samiyan e, ji bo vê propoganda, teşhîr, heta şopandina huqûqî jî çêdibe. Ji lew re ev kengê çêbûye, piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn, komkujiya Naziyan li dijî Yahudiyan dema çêbû, piştî wê bi navê Holokos dikeve dîrokê. Holokos yanî mehreq, şewitandin, qirkirina Yahudiyan bi şewitandinê.

Di kîjan astê de çêbûye, bêguman wahşetek di wir de heye. Gelek kes dibêjin ev komkujiya Yahudiyan nepixandî ye, tiştekî wiha di wê astê de nîne. Gelek dibêjin di wê astê de ye. Di encamê de komkuji hatîye kirin, li ser destê Naziyan Yahudî hatîne qirkirin. Piştî wê êrîşê li ser Yahudiyan weke suceke mirovî hate eşkere kirin û li ser vî esasî heta demeke dirêj jî hikumeta Almanya hem ew sûc mehkum dikir, hem jî rexnedayîna dida, hem jî di aliyê madî de ziyânî(tezminat) ji bo Yahudiyan didan.

Gelek şîrketên Almanî di çarçoveya wan ziyaniyan de di proja avakirina Îsraîl de cih girtin. Di roja me ya îro de wiha ye, hem di aliyê ziman de, hem jî di aliyê piratîkê de êrişê li ser Yahudiyan bi vî rengî tîr pêşwazîkirin, yan jî reaksiyon li dijî wan hene.

Ji ber sermayeya navneteweyî bi taybetî Amêrika û Îngel-tere tîkiliyên wan bi sermayeya Yahudiyan re bi awayeke sosret kûr in, organîk in. Hêza siyasî ya Yahudî hem di Ewrûpayê de, hem di Amêrikayê de hêzeke zextê ya mezin e. Gelek çaran layenê dide siyaseta van dewletan. Biryareke dewlet distîne bi taybet jî biryarên di derbarê Îsraîl de, di bin bandora hêzên tepeserkirinê yê aborîk ên Yahudî li van welatan çêdibin.

Gelek çaran di desthilatîyê de ev navhevî jî, mesela sekreterekî sereke yê Obama di sala 1992'an de leşkerê Îsraîlî bû. Ango li Îsraîlê leşker bû, niha jî gerîndeyê(midurê) mekteba wî ye.

Gelek kesên wiha hene, di esasê de tevlihev bûye. Di dîrokê de gelek berhemên Yahudiyan jî hene. Bi taybetî jî di dîroka zanistiyê de, di felsefê de, di zanistê de, gelek tevlibûn û alîkariyên wan hene. Pir jî balkêş in û guhertin jî çêkirine. Aso fireh kirine. Zanistî zêde kirine. Bi giştî ev rol jî listine.

Heta di ramanê civakî yê azadiyê de jî xwedî tevlibûn in. Gengaz e ku êrişên li ser wan, ji derve hiştina wan, tepeserkirina li ser wan dibû sersebebê ku di vî zemînê de lêgerîneke wan a azadiyê zêdetir bin û gelek kesên bi vî rengî di ramanê sosyalîzmê de tevlibûn çêkirine. Heta di asta milîtantiyê de helwest nîşandan. Wiha jî derketin. Bi taybetî di tevgera sosyalîst a Ewrûpî de gelek mînakên bi vî rengî hene. Mînaka herî balkêş Roza Luksemburg e. Gelek kesên din jî hene.

Di serî de sermayeya Yahudî, desthilatdariya Yahudî bi gelemperî di nava lêgerîna avakirina dewleteke neteweyî ji bo yahudiyan de bûn. Demekê xwestin bi rêka împatoriya Osmaniyan çêbikin. Bi taybetî di serdema îhîhad û Teraqî de ev hîna zêdetir bû. Gelo li cihekî ji cihan di wî erdê Osmaniyan de dikarin dewleteke ji bo xwe çêbikin? Ev zêde piratîkî nebû. Lê daxwaziyekî wiha hebû.

Demekê behsa welatê Afrîkayê dikirin, bi taybetî Oxlenda ji bo xwe esas bigirtina, da ku dewleteke neteweyî ji bo xwe çêbikin. Ew jî piratîk nebû. Di sala 1898'an de li Siwîsra kongireya tevgera Siyonîst ya cîhanî çêbû. Yanî tevgera Yahudî di nava Yahudiyan de yê herî miliyetparêz pir Siyonîst. Tevgera Siyonîst tevgera nijadperest e. Siyonîzm weke têngî di danezanên Yektiya Neteweyan de weke tevgera nijadperest e. wiha di danezanan de jî hatiye qebûl kirin.

Ji lew re niha Îsraîl nabêje em Siyonîst in, lê belê Siyonîst in. Bi taybetî jî rêvebirên wan Siyonîst in. Ji ber ku ew tevger bi vî rengî hatiye binavkirin. Ji bo vê xwe jê dûr dixin. Sihyon cihek e. Girek e di Filistinê de. Ji bo Yahudiyan pîroz e. Weke çiyayekî ye, ji çiyayê biçûktir e. Navê xwe ji wir digir in, Ango Siyonîzm ji Sihyon tê.

Di sala 1898'an de kongireyek çêkîrn, di vê kongireyê de biryar girtin. Biryar ev bû: Yekemîn, divê ji bo Yahudiyan dewleteke neteweyî bê avakirin.

Duyemîn jî, ev dewlet ji bo taybetmendiya wê yê dîrokî divê li Filistinê be. Ji ber ku axa wan ya kevn e, dewleteke wan ya kevn li wir çêbûye. Di zemanê qirala Dawid de ev dewlet çêbûye. Her demê li wir bûne, jê re dibêjin Erdê ji wan re soz hatiye dayîn. Yanî Xwedê ji bo wî erdê soz daye wan. Jixwe li gorî Tewratê li gorî baweriya dînî ya Yahudî Filistinê erdekî ku

Xwedê daye wan, e. Soz daye wan, bicihbûna wan jî, weke ku Xwedê daye wan, heta di Încîlê de wiha hetiyê nîşandan; ewqasî Xwedê ji Yahudiyan hez dike û ewqasî gelekî wî yî hîlbijartî yî ku erdê xwe yê herî baş, ê li ser rûyê cîhanê daye wan. Ew jî Filistîn e. Ji bo vê Filistîn esas girtin, ji bo vê gotin divê ev dewlet jî li Filistînê be.

Ya sêyemîn gotin; divê ji niha û pê ve hemû Yahudiyên li cîhanê berê xwe bidin Filistînê. Yanî Yahudî bar bikin û biçin Filistînê.

Ya çaran jî gotin; ji bo ku ev çûna Filistînê pêk bê, divê ku sermayeya Yahudî vê hicretê fînanse bike. Sermayeya Yahudiyan ango dewlemendên Yahudiyan divê vê hicretê fînanse bikin.

Ji lew re Yahudî li Ewrûpa belav bûn, dema ku Amêrîka keşîf bû vê carê berê xwe dane Amêrîkayê jî. Li Ewrûpa li ku belav bûne, li Îngîlere. Li Holenda, li Almanya. Li Almanya zêde hebûn. Ji ber çi? Ji ber ku li Almanyayê dînê Protestanî hebû, wî dînê zêde tepeserkirin li ser Yahudiyan çênedikir. Ew red nedikirin. Li Îtalya berê hinek Yahudî hebûn, lê belê piranî erdê herî baş cihê herî zêde ku Yahudî tê de bi îstiqrar bûn, Almanya bû, Îngeltere bû, ev cihên ha bûn.

Piştfî vê biryara Yahudiyan gav bi gav têkiliyên xwe bi Almanyayê re lewaz kirin. Li şûna Almanan Îngilîz ji xwe re hîlbijartin. Bi sîstema siyasî ya Îngilîzan re bûn yek. Ji ber çi? Îngilîz împeratorî bû, serwerê cîhanê bûn, Rojhilata Navîn jî ket bin bandora Îngilîzan, ji bo vê heger niyetek Yahudiyan di avakirina dewleteke qewmî li Filistînê çêbikin, bê erêkirina Îngilîzan çênedibû.

Ji bo vê sermayeya Yahudî her demê ji Îngilîzan xwest ku erêkirinê bidin ku di Filistînê de welatek ji wan re çêbibe. Ji

lew re pêşî erêkirin nedan, lê kengê erêkirin dan, pişt re di sala 1917'an de wezîrê derveyî Îngîlere navê wî Bilfor bû, Bilfor nameyek şand ji yekî Yahudî yê dewlemend ê mezin Ruçild re. Di nameyê de wiha dibêje “êdî divê hikumeta qiraliyetê biçavekî erênî li avakirina dewleteke Yahudî di filîstînê de binêre.” Ev weke sozeke Îngilîzanbû, dan Yahudiyên.

Ev name bû nameya sozê, heta niha jî her sal ez bawer dikim dîroka wê 16'ê cotmehê ye. Dibe ku vê demê be, her sal Ereba wê rojê şermezara dîkin. Çima, ji wê rojê re dibêjin roja soza Belfor. Yanî Belfor soz daye Yahudiyên ku dewleteke Îsraîl li Filîstînê çêbike.

Li ser vî esasî Îngilîz di herêmê de û erê jî kirine. Ji bo vê tevgera hicretê ya Yahudiyên ber bi Filîstînê ve zêde bû. Ji her derê, ji Iraq, Sûriyeyê, Îranê, ji welatên Rohilatê Ewrûpayê, ji Rojavayê Ewrûpayê Yahudiyên berê xwe dan Filîstînê. Li wir jî sîstemên xwe avakirin. Gund çêkirin, koparatîf çêkirin, partiyên siyasî çêkirin. Tenê partiyên siyasî yên nijadparêz na, yên sosyalîst jî çêkirin.

Di esas de yên ku di wê herêmê de bi rêkûpêk sosyalîzm jî derbaskirin, hinekî jî ew bûn. Sosyalîzm jî bi xwe re anîn. Lê belê komên nijadparêz jî hebûn, yên ku wiha Ereba dijmin didîtin, heta dixwestin Ereba bikujin, yên wiha jî hebûn. Lê belê perspektîf çî bû, perspektîfa giştî avakirina dewleteke Yahudî bû.

Hejmara Yahudiyên di Filîstînê de zêde dibûn, sîstema Ereba ne di asta ku karibe bersivê bide. Ereba parçebûyî bûn, di bin destê Îngilîzan de bûn, hakimê Ereba bi giştî jî sîxûrê Îngilîzan bûn. Ji bo vê wan jî kamuflaj dikirin, Ereba Filîstînê bi xeteriyê dihesiyên, reaksiyon nîşan didan, lê belê Ereba Urdu mînak qiralên wir, yên cihên din çî dikirin? Ew sakîn

dikirin. Heta ew dixapandin, diketin navberê û nedihîştin ku wer şer bikin.

Ji bo vê di rastiye de astengiyeye wiha cidî li pêşberî bicihbûna Yahudiyên di Filîstînê de çênebû. Îngilîzan destek dikir û sermayeya Yahudî fînanse dikir. Yahudî di gelek cihan de ne-rehet bûn, bi taybetî jî yên di nav welatên Ereban de. Mînak li Iraqê Yehudî gelek hebûn, li Sûriyeyê, Tirkiyeyê, Îranê û yên van cihan berê xwe dan Filîstînê.

Bi demê re jixwe hinek şewazên din jî bi kar dianîn. Hem rêxistina wan hebû, hem jî Îngilîzan ew destek dikirin, hem jî hêza wan a peran hebû. Ji ber ku ev mesele dihat fînansekirin, ji aliyê sermayedarên Yahudiyên ve dihatin fînansekirin. Ew hêza peran jî dibû desteka çûna Yahudiyên a Filîstînê.

Ji ber vê jî erd dikirîn, mal ji Ereban dikirîn, Ereban derdiketin. Vê heta sala 1936'an wiha berdewam kir. Di sala 1936'an de Ereban gihîştin astekê ku zêde bi xeteriyê bihesin û li hemberî vê bicihkirinê hem li dijî Îngilîzan, hem jî li dijî Yahudiyên şer bikin. Şerekî berfireh bû, lê bi serkeftinê bi encam nebû. Gelek kes tê de cih digirtin. Mînak niha jî dema çalakî li dijî Îsraîliyên çêdibin, dibêjin kê çêkir, dibêjin hêzê Qesam çêkir. Ew navê wê demê yê ku berê li dijî Îngilîzan li ber xwe didan, yekî bi navê Îzedîn Qesam hebû, hîna navê wî li xwe dikin.

Ew şer bi navê bêngeriya Urdunê, yan jî bi îxaneta Urdunê bi encam nebû, ango tesfiye bû. Piştî wê ti asteng li pêşberî Yahudiyên hema mirov dikare bêje nema. Vê heta sala 1947'an, di wê salê de Neteweyên Yekbûyî biryarek girtin. Di wê biryarê de dibêjin "Di Filîstînê de divê du dewlet çêbibin, dewletek a Yahudiyên paytextê wê Tilebîb be, dewletek jî ya Ereban be, Ereban gotin; em qebûl nakin. Gotin; Filîstîn welatê

Ereban e. Yahudî ji derve hatine ji bo vê jî em vê biryara ha qebûl nakin û em tevlî nabin.

Lê belê Yahudiyan li ser esasê biryara ku Neteweyên Yekbûyî derketiye, di sala 1948'an de Îsraîl îlan kirin. Wan biryar pêk anîn. Biryara ji Yektiya Neteweyan derketî di sala 1948'an bi serokatiya Dawid Bingiryo yan jî Dêvid Bingiryon Îsraîl hat îlankirin. Hema gelek dewletan ew qebûl kirin, mînak weke Amerîka, Îngîltere, Sovyetê û gelek welatan ew qebûl kirin. Hinek welatên Misilmanan jî ew qebûl nekirin. Welatê Ereban bi gîştî ew biryar qebûl nekirin.

Lê piştî salekî ji çêbûna Îsraîl, yekemîn dewleta Misilman di cihanê de Tirkîyê Îsraîl qebûl kir. Hebûna Îsraîl qebûl kirin. Ji wê demê û vir ve têkiliyên Tirkîyê û Îsraîlê di aliyê dîplo-matik de bênavber dimeşin. Di sala 1967'an de her çîqaşî gelek dewletan têkiliya xwe ji Îsraîl qut kirin jî, lê Tirkîye dîsa qut nebû. Tirkîye her demê bû deriyekî Îsraîl ku di deriyê alemê ji Tirkîyê re karibin xwe bighînin Îsraîl. Bi taybetî Yahudiyên Îranê, ên Rojhilata Navîn di ser Tirkîyê re dikarin xwe bighînin Îsraîl.

Bi vî rengî têkiliyeke wiha dîrokî, nûjen di navbera Tirkan û Yahudiyan de her demê hebûye. Di sala 1948'an de Ereba li hemberî rewşeke wiha man, şer kirin, Yahudiyan Îsraîl îlan kir. Ereben di nav xwe de jî derxistin. Qismek hindik Ereba man di nava Îsraîl de. Dewlet îlan kirin. Ereban gotin “Em vê dewletê qebûl nakin, em dewleteke Ereba dixwazin, lê li ser hemû Filîstînê em dixwazin, ne li cihê tenê, ji bo vê divê Îsraîl bê hilweşandin û bê xerabkirin. Yahudiyên hatine divê di paş de vegerin. Ji bo vê Ereba gotin; em niha dewleteke Ereba di Filîstînê de ava nakin. Em ê çî bikin, em ê demborî Xezayê bi Misirê ve girê bidin, bi renekî îdarî û Batî Şerîya bi Urdinê ve girê bidin. Ango ji Urdunê bê birêve birin, Batî Şerîya Defa

Xerbî, Xeza jî ji aliyê Misirê ve bê girêdan, heta ku em Îsraîl xerab bikin û em ê carek din dewleteke Erebi li ser hemû Filîstînê ava bikin. Niyeta wan ev bû.

Lewre Îsraîl weke dewlet di sala 1948'an de hate îlankirin. Ji aliyê gelek dewletên cîhanê ve jî hate qebûl kirin. Bû endamê Neteweyên Yekbûyî jî, bû dewleteke xwezayî. Lê nexweşîbûnî di navbêna Îsraîl û Ereban de heye. Piştî ku hinek hêzên radîkal di dewletên Ereban de bûn desthilatdar, li Misir, Sûriyeyê, Iraq û ev bû sersebebê ku Îsraîl êdî weke berê xwe di nav ewlekariyê de nebîne. Pirsgirêkên Îsraîl ên ewlekariyê derketin pêş. Ji ber ku nêzikî wê, dewletên radîkal ên Erebi ên milî hene. Li ser dijminatîya Îsraîl desthilatdariya xwe pêş dixin.

Vê rewşê xemgînî li gel Îsraîl çêkirin, li ser wî esasî wer di têkiliyan de nerihetî, xerabî û her demê propogandayên li ser esasê kûrkirina wê nerehetiyê, çêbûn. Ev bi çi encam bû? Di 1967'an de bi şerê di navbera Îsraîl û Ereban de bi encam bû. Di wî şerî de Îsraîl bi hêza xwe ya leşkerî bi alîkariya Amêrîka, Îngeltera jê re hebû, lê bi hêza xwe ya leşkerî û bi hostetîya xwe ya di şer de wer xwe nîşan da.

Wî şerî sawekî Îsraîl çêkir, Îsraîl kir weke destanekê, efsaneyekê, weke dijminê ku nayê hilweşandin. Ji ber ku dewleteke ewqasî biçûk bi nifûseke ewqasî hindik li hemberî hêzên leşkerî yên herî mezin ên Ereban şer kir û bi ser ket. Ji bo vî şerê sala 1967'an Erebi dibêjin nekse, weke şikestineke wiha bi xemgînî bi nav dikin. Bi her awayî dev jixwe berdan e. Nerazîbûnê, di nava Ereban de rewşeke wiha peyda bûye. Ji ber ku tiştên ne xwezayî di wê demê de çêbûne. Di hindurê şeş rojan de Îsraîl Xeza girt, Batî Şerîya girt, derbasî erdê Misirê bûn, parçeyek axa Misirê ya bi Xezayê ve girêdayî heye, bi navê Çola Sîna, hemû girtin. Heta gihîşt nêzî Qenala Siwês.

Li Sûriyeyê ev çiyayê stratejîk hem ji aliyê leşkerî ve, hem jî ji aliyê çavkaniyên avê ve pir girîng in, ango Golan hemû girtin. Bi wê bes nebû, derbasî bajarê Sûriyeyê yê piştê Golan jî kir, derbasî Qinê re bûn. Qismek ji Urdunê jî girt, bi vî rengî rewşekê wiha bû ku weke çawa felaketeke mezin bi serê Ereban de anî. Tiştê ku nayê bawerkirin! Sîstema siyasî ya Erebi li hemberî vê wer bêçare, lewaz û heta asta dawiyê bêqîmet derket holê.

Vê bandor li ser Ereban kir ku êdî çawa li bermberî xwe bêbawer bûn û bawer kirin ku êdî careke din nema dikarin Îsraîl bişkinin. Yanî hêza leşkerî ya Îsraîlî bû weke destanekî ku nayê şikandin, ev li gel Ereban pêş ket.

Ji lew re hêzên fedayî yên Filîstînî xwestin vê efsanê bişkinin, hinek çalakiyên fedayî pêş xistin û êdî bi xwe meşandin. Êdî Filîstînî li hêviya Ereban ku bên wan rizgar bikin na, bi xwe û xwe dest bi karê çekdarî kirin. Rêxistin ava kirin, rêxistinên çep, yên rast cuda cuda rêxistin avakirin. Lê hemû çekdarî bûn, hemû jî têkoşîna çekdarî esas digirtin. Di cih cihan de ji bo xwe baregeh çêkirin. Bi çalakiyan li dijî Îsraîl şer pêş xistin. Ev li ser eniya Filîstîniya pêş diket.

Jixwe Îsraîl bi vê gava xwe qada manewra xwe berfireh kir. Îcar ji cihekî din hê bihêztir bi Ereban re êdî danûstand. Ereben ku berê qebûl nekirin, bi Xeza û Şeriaya Rojava ku dewletê çêbikin vê carê ew jî bi dest wan neket. Dev jê ber de Xeza û Şeriaya Rojava, erdê wan bi xwe wek ê Misirê, Sûriyeyê bi xwe çû. Vê carê Ereban nikarin bêjin em ê Filîstînê vegehin, erdê xwe, wê çawa vegehinin! Ew bû pirsgirêk.

Qadeke Îsraîl ya manewrayê çêbû, lê di nava cîhanê de hate teşhîrkirin. Ev çawa çêbû? Gelek welatan têkiliyên xwe yên dîplomasî jê qut kirin, gotin ev bê mafî ye. Lê wan guh nedan

kesî. Desteka wî Îngilîz û Amêrîka bû. Di van aliyan de pirs-girêk dernediket. Di aliyê çekan de, di aliyê peran de pirs-girêk dernediket, ji bo vê bê ku Îsraîl tengasiyê bibîne, meşiya. Heta roja îro jî tê.

Bala xwe bidinê, Îsraîl ne weke Îranê ye, dema dewlet am-bargo li ser Îranê datîne, zoriyê dikişîne, lê Îsraîl ne wiha ye. Ji ber ku Amêrîka, Îngîltere, Fransa yanî sermayeya navneteweyî li pişta wî ye. Îsraîl piştî wê wer hêza xwe xurt kir, di aliyê erdnîgariyê de, di aliyê nifûsê de xwe hîna zêdetir bi cih kir. Çekên nûkleer bi dest xwe xistin. Pêdiviya Ereban bi taybetî sîstema wan ya siyasî bi îtîbarekê hebû, îtîbara xwe vegeşandin.

Ji bo vê di sala 1973'an de Misir û Suriyê bi dizî planek çêkirin. Yanî kesên din bi xwe nehesandin, qet agahî nedan welatên din. Bi dizî di dema ku di Îsraîl de cejn hebû. Mînak, cejneke Yahudiyên heye, jê re dibêjin cejna Kîpor ya Xufran. tam di dema ku cejnê û tiştên din jî hebûn. Yanî Misir di aliyê propogandayê de tiştine wiha nîşan dan ku ti niyeta wê ya şer tune. Propogandeyêke wiya jî hate kirin, ji bo vê sistiyek di Îsraîl de peyda bûbû, di şeşê Cotmehê 1973'an de, di du eniyan de Ereban li dijî Îsraîl şer îlan kirin.

Yek jê eniya Misirî li ser Sîna, yek jî eniya Sûriyeyê li ser Golan. Di du eniyan de şer îlan kirin. Ev şer di serî de ji ber ku Îsraîl bê hazirî bû, di serî de zû têk çû. Misiriyên heman xeta li ber Qanala Siwês şikandin û Sîna kirin destê xwe. Sûriyeyê jî heman Golan derbaskirin, zû derbas kirin.

Di vê demê de Îsraîl xwe bi ser hev de anî, xwe komî ser hev kir, ket êrîşê û di zivistana di navbera 1973-1974'an de şerê enî bi enî li hemberî hevdu di navbera Îsraîl û Ereban de çêbû. Ev şer bi navbêngerîya Neteweyên Yekbûyî hate rawestandî. Li gorî rawestandina wî şerê erdê Misirê hemû vegeşandin.

jê re, agirbest îlan kirin. Sûriyeyê jî tenê jê re bajarek vegeriya ew bajarê ku berê Îsraîl dagir kiribû, Qinêtra. Ew jê re vege-riya, çiyayê Golan jê re vegeriya. Lê çiyayê Golan ji ber ku stratejîk bû nedanê. Heta roja me ya îro jî pirsgirêka Sûriyeyê bi Îsraîl re di esas de Golan e.

Golan, zozan e, bilind e, di aliyê leşkerî de pir stratejîk e. Li ser Sûriyeyê serwer e. Yek ew cihê wê yê stratejîk heye, du ava vexwarinê bi giranî ji kaniyên Golan diçin ji Îsraîlê re. Yanî pirsgirêkên avê li Îsraîl hene. Bi taybetî ava vexwarinê. Ji bo vê jî Îsraîl Sîna berda, rast ji Misirê re zû berda, lê Golan bernedan, zûzûka bernade û dibe ku qet jî bernede. Eger rewş wiha berdewam bike, ji ber ku cihekî wê yê stratejîk heye.

11-Li hemberî Îsraîl Pêşketina Tevger û Serhildanên- (Întîfada) Filîstînê

Ji wê demê û vir ve rewş wiha sekinî. Piştî şerê Lubnanê yê di 1982'an de çêbû, ji ber ku hêzên Filîstînî hemû di Lubnanê de kom bûbûn, di sala 1982'an de Îsraîl xwest xeteriya wan dûrî xwe bike, ew ji wir derxistin. Lê belê bi hêza leşkerî madî, Îsraîl nikare mesela Filîstînê çareser bike. Hêza wan ya leşkerî di sala 1982'an de di Lubnanê de tesfiye kirin, heta wê demê hevalên me jî li wir şehîd dikevin, dîl hatin girtin.

Lê belê piştî wê êdî serhildanan dest pê kir. Ew serhildan ne wiha serhildanên jixwe ber bûn, di serî de weke çawa bê reng derket, bê duruşme derket, weke çawa rêxistina rizgariya Filîstînî têkiliya wê pê re tuneye, derket, lê wiha nebû. Ew serhildan bi temamî di bin kontrolê de pêş ket. Bi temamî rêxis-tina Rizgariya Filîstînî eyar kir, bi rêxistin kir, duruşma wê di-yar kirin, lê belê da ku zû neyê tepeserkirin. Serhildana ji sala 1983'an û şûn ve dest pê kir.

Navê wê bû Întîfade, ew serhildan bê çek bû, bi keviran bû, lê bi tamamî di bin venêrîna rêxistinê de pêş ket. Çima, ji ber ku rêxistinê di aliyê çekdarî de êdî nema dikarî bû destwerdana Îsraîl bike. Ji Lubnanê derketibû, hêza wê ya leşkerî lewaz bûbû, parçe bûbû û ya mayî jî birin Tûnis, li wir bi cih bûn. Tûnis li ku û Îsraîl li ku dûrî hev in. Di aliyê leşkerî ve nikarî destwerdanê bikin, ji bo vê li rêkên din geriyan, tê de Îsraîl tengav bikin. Ew rêk jî çi bûn? Rêkên serhildanê bûn.

Mirovê ku rol lîstin di aliyê tevlîbûneke wan ya mezin de, di serhildana Filîstîniyan de çêbû, rêveberekî Filîstîniyan bi navê Xelîl Wezîr, Abû Cihad jê re digotin, di sala 1986'an de Îsraîl ew li Tûnisê kuşt. Sedem çi bû? Xelîl Wezîr hostayê serhildanan bû. Her tişt bi rengêkî bi plan pêş dixistin.

Mînak, niha jî carê heval dibêjin, çima wiha nabe, hinek tişt jê re plan pêwîst e. Wiha tu xwe daynî holê, jixwe em Kurd nikarin bi xwe, carinan gotina ku divê em dawiyê bikin, em li pêşiyê dîkin. Çiqasî em nepenî jî tiştan bigirin, dîsa jî eşkere dibin. Lê belê yê wan ne wiha ye. Mînak Xelîl Wezîr dibêje; “Di serî de divê nerazîbûn hatiba nîşandan. Lê belê weke çawa nerazîbûnek? Bi tamamî FKO serbixwe, yanî bi tamamî ji partiya Rizgariya Filîstînê serbixwe be, lê dibêje; ”ger me ev pêvajoyê zêde berdewam bikira wê demê dê rêxistin bihata vederkirin. Wê bê mane hatiba dîtîn, ji bo vê ew jî ne baş bû, ji lew re dem eyarkirin pêwîst bû. Me bi demê re gav bi gav duruşmeyên rêxistinê derxistin pêş, rengê wê derxist pêş û xîtaba wê derxist pêş. Lê di serî de na, ji ber ku di serî de zû neyê tesfîyekirin, lê digot; ”eger me dem dirêj jî bikira, bê ku em xwe tê de bidin nîşandan, wê demê wê alemê gotiba ev FKO ji holê rabûye û êdî gel rabûye, ew jî ji bo me ziyar bû. Ji bo vê diviya bû ku em zemanê wê baş diyar bikin. Komîtên wê çawa hatine çêkirin, duruşme çawa hatine tesbîtîkirin. Ev tiştên ha hemû hatine çêkirin.”

Jixwe Filîstîniyan weke me çalakiyên çekdarî nekirine. Çalakiyên wan demsalî bûn. Weke me nekirine, weke me şer nekirine. Weke me li ber xwe jî nedane, weke me zehf nexebitûne jî. Lê belê awantaja wan çi bûye? Têkiliyên wan bi gel re, têkiliyên organîk bûn. Xwezayî bûn, danezanek li Tûnis derdixistin, gel tavlê radibû ser piyan. Ew pirsgirêka rêxistina Azadiya gelê Kurd heye.

Ew têkiliya xwezayî bi gel re hîna me baş çênekirine, ger hema her danezaneke me gel pê bikeve nav tevgerê, ew pirsgirêka me hîna jî heye. Di derbaskirina nava tevgerê de, di motîvasyonê de hîna pirsgirêkên me hene. Ew jî ji ber çi ye? Ji ber bêrêxistiniyê ye. Yê wan ew pirsgirêka wan zêde tunebû, ji bo vê serhildan (întîfade) pêş xistin.

Çima me ev tişt got, wê demê Îsraîl bi hêza xwe ya madî û leşkerî nikare mesela Filîstînê çareser bike. Yek jî eger Yahudî mesela Filîstînê çareser nekin, mesela Yahudiyan jî ne di ewlekariyê de ye. Bi dijminatîyê ev pirsgirêk çareser nabe.

Ji bo vê Yahud Olmert, wê demê serokwezîr bû, carekê ji ziyareteke xwe ya ji derve vedigeriya Îsraîlê ev tişt got; “Em neçar in ku meselê çareser bikin, ji bo ku Yahudî hebin, em neçar in meselê çareser bikin.” Ji ber ku pirsgirêk li ser esasê dijminatîyê, înkarkirinê, redkirinê dibe serserbebê ku dawîya wê neyê. Her demê li hemberî wê miliyetparêziya Erebbiyan li dijî Yahudiyan pêş bikeve. Ev tiştê ha dema bû şerê gelan, kes nikare kontrol bike. Di roja me ya îro de kontrolkirina wê zore. Di rojên li pêşîya me de hê bêtir zortir dibe. Ji bo vê heger Yahudî di Rojhilata Navîn de weke hêmaneke Rojhilata Navîn bimînin, girîng e, li ser esasê çareserîyeke demokratîk bi gelê herêmê re têkiliyê deyne.

Niha di herêmê de komkujiya Yahudiyani, Ermeniyani, Asûrî her çiqasî miliyetparêziya Ereb, fanatîzma dînî ya Îslamî rol tê de heye jî, lê liv û tevger û xeta siyasî ya çîna serwer ya van gelan jî tê de xwedî rol e. Ji ber ku ev gel, gelên herêmê ne, lê belê xwe dikin weke heweskarê Rojava.

Mînak Asûrî milletê Rojhilata Navîn e, bingehîn gelê Rojhilata Navîn e. Ermenî gelê Rojhilata Navîn e, yekemîn gelê ku bi awayeke³ komîn bûne Xiristiyani Ermenî ne. Di Rojhilata Navîn de bûne. Yahudî jî milletê Rojhilata Navîn e, lê belê serkêşiya van gelan, ango desthilatdariya van gelan sermayeyedarê wan, desthilatdarê wan her demê xwe weke çawa heweskarên Rojava nîşan dane. Rojava jî ev faktor bikar anîne. Bi çî bi kar anîne? Bi dînê Xiristiyaniyê bikar anîne. Vê jî, ji komkujiyan re sedem peyda kiriye. Bala xwe bidinê, li vir komkujî ne rewan e, lê sedemên komkujiyan hene, di asta yekemîn de emperyalîzm di ber de berpirsiyar e.

Fransa û Îngilîz bi rengekî çewt dema xwestin kartê Ermenî, Asûrî, bileyîzin û di roja me ya îro de jî bi kartê Yahudiyani dileyîzin, di heman demê de van gelan dikin qurbana siyaseta xwe. Ji bo vê çareserkirina pirsgerêkê bi demokratîkbûyîna hundirîn çêdibe. Yanî Yahudî di nava xwe de demokrat bibin, li ser vî esasî têkiliyên demokratîk bi derdora xwe re deynin û wê çaxê pirsgerêka Yahudiyani çareser dibe.

Pirsgerêkeke din ya Yahudiyani heye, pirsgerêka yekdestiyê ye. Yahudî yekdestiyê didin avakirin, çapemenî di destê Yahudiyani de ye. Sermaye di destê wan de ye, huner di destê wan de ye hwd, ev yekdestî dibe serserbebê ku li hemberî wê timî çavnebarî û hesûdî çêbibe. Ew çavnebarî her demê dibe sersebebê ku Yahudî weke hedef bèn nîşandan û her demê bibe zemîneke êrîşê. Dibe ku bû çil-pêncî sal e, hinekî xwe paras-tibin, lê heta kengê wê xwe biparêzin?!

Ji bo vê demokratîkirina hundirîn, agno dûrketina ji yekdestîbûnê ye. Ji siyaseta yekdestiyê, dûr ketina ji wê siyaseta yekdestiyê di heman demê de Yahudiyan ji zemînê komkujiyan jî derdixîne. Yanî xetereya li ser wan jî radike.

Heta niha têgihîştineke li ser esasê demokrasiyeke ku tê de Yahudî jî cih bigirin, zemîneke li ser vî esasî peyda nebûye. Heta niha li hemberî kûrbûna miliyetgeriyê, ya Ereban jî ev her dem bi şeran bi encam dibe. Di roja me ya îro de jî bi taybetî di şexsê partiya Hemas de, di kesayeta hinek komên miliyetparêz ên din de, hîna zêdetir ev di eniya Ereban de kûr dibe, di eniya Yahudiyan de jî bi vî rengî kûr dibe. Weke dijberiyê ku hev têr bikin pêş dikevin.

Jixwe hêzên navneteweyî û herêmî jî li gorî berjewendiyên xwe dinirxînin. Mînak Îran her demê dixwaze Hemas li diji Îsraîl şer bike. Ji ber çî; ji ber ku eger astengiyek li hemberî Îsraîl tunebe, wê Îsraîl hîna zêdetir bikaribe gefan li Îranê bixwe. Ji bo vê miliyetgeriya Ereb, dîmparêziya Fars her demê dixwezin bi hêzên Îslamî û miliyetparêz ên Ereb di Filîstînê de xwe biparêzin.

Ji lew re jî Yahudî jî li ser esasê ramanê dewlet neteweyê, sermayeyedar, desthilatdariyê hem ji bo Yahudiyan, hem jî ji bo sermayeya navneteweyî wek erkeke vê siyaseta dewletê ya fermî dide meşandin.

Jixwe li ser rewşa dewleta Îsraîl, girîngiya wê ya ji bo siyaseta emperyalîst, em ê rawestin. Lê bi gelemperî rewşa Îsraîl ev e. Di rastiyê de hemû Yahudî ne li Îsraîlê ne. Yahudiyên li Îsraîlê jî hemû ne yek in. Di civaka Yahudiyan de nakokiyên kûr zêde tunene. Ji ber ku şovenîzm heye. Ji ber ku miliyetparêzî heye, miliyetgerî weke dînekî nakokiyên çînî, siyasî kêr dibe. Bi propogandayeke taybet vê kêr dibe.

Bi taybet van nakokiyay kêm dike. Ji bo vê mirov wiha dema ji der ve lê temaş dike, mirov dibêje qey weke civakeke ku tê de bihevkerin heye, ewqasî jî nine. Mînak niha di nav Îsraîl de, di navbêna Yahudiyên Rojhilat û Rojava de nakokî hene. Heta hinek Yahudî hene zêde qîmeta wan tune. Bi taybetî ev Yahudiyên ji Afrîkayê anîne, wek leşkeran wan didin xebitandin.

Milîtalîzm gav bi gav di civaka Îsraîl de lewaz dibe. Ji ber ku civaka Îsraîl hemû leşker in. Jin jî leşker in, mêr jî leşker in. Qîzên Yahudiyay diçin leşkeriyê, zilamê wan jî diçin leşkeriyê. Dema ku qîz bizewice dikare ji leşkeriyê derbikeve.

Lê di dema dawiyê de pir rexne pêş dikevin, gelek jinên Yahudî li ser înternetê peyaman didin û tînin ziman, ka di leşkeriyê de çawa cewherê xwe wenda kirine. Çawa dirinde bûne, çawa ketine xizmeta sîstemê, çawa xerabî kirine, li xwe mukur tên.

Ev gav bi gav milîtarîzmê di civaka Yahudî de hinekî lewaz dibe, qels dibe. Heta li hemberî pêkanînen dewletê li dijî Ereban dengên wiha demokratîk, li dijî sîstemê, bi rengê mîtingan, bi rengê meşan, derdikevin.

Lê belê Yahudî sîstema nav neteweyî jî bi xwe dixebitîne. Bi taybetî dema di Rojhilata Navîn de bi cih kirine, ne ji bo Yahudiyay, ne ji bo ku Îngilîz dilê wan bi Yahudiyay şewitiye û welatek ji wan re çêkin, ji bo ku her demê biryargehek wan di vir de hebe, pê herêmê kontrol bike. Bi xelkê herêmê re dijber be, têkiliyê wan bi hev re tunebe, tenê dijmin be, bi vî rengî her demê karibin herêmê kontrol bikin.

Dînamîkê herêmê qels bike. Emperyalîzmê ji bo vê ew dewlet çêkiriye. Ji bo vê heger Yahudî bixwazin jî nikarin demokrat bin. Ji ber ku sîstema navneteweyî ya kapîtalîst, her

demê misyonek daye Yahudiyân û daye Îsraîl. Ev misyon jî dijberiya xelkê herêmê ye, kontrolkirina dînamîkê di hundirê herêmê de ye. Ji bo vê pirsgirêkeke cidî ye.

Ji lew re demokrasîkirina hundirîn wê pirsgirêka Yahudiyân jî çareser bike. Ji bo vê di derbarê Yahudî, Ermenî û Asûriyan de, di parêznamenê Rêbertiyê de parçe parçe hatine dest girtin. Di rastiyê de çavkaniyên pirsgirêka wan heman tişt e, çavkaniya pirsgirêkên wan desthilatdarên wan in, Sermayedarên wan in, nêzîkbûnên milîyetparêz in, girêdanên bi derve re ne.

Rêka çareseriyê jî demokratîkkirina hundirîn e. Bi vî rengî mirov bigire dest wê rastir bibe. Derbarê Yahudiyân û Îsraîl de jî ev, êdî bi vî rengî şekildaneke siyasî li Rojhilata Navîn çêdibe. Dewleteke navendî Tirk, Fars, gelek dewletên Ereban yên cuda cuda, bi rengê xwe yê siyasî, Kurdistaneke înkarkirî, Îsraîleke biyanîbûyî hatiye çêkirin. Bi vî rengî kaos di aliyê xwe yê siyasî ve kaosa Rojhilata Navîn qat bi qat kûrtir dibe û di serdema kapîtalîzma cîhanî de.

12-Bandora Milîyetgeriya Cemal Abdul Nasir Li Ser Tevgera Rizgariya Filîstînê

Li ser bingeha ku di Misirê de milîyetgeriya pêşketî, serkeftinên ku Cemal Ebdul Nasir bi xwe re anîn, di nava Ereban de tevgera bi navê tevgera milîyetger ya Ereb derket pêş. Bi Erebî jê re dibêjin tevgera Milîyetgeriya Ereban, yan jî Tevgera Milîyetgerên Ereb, derket pêş. Di encama vê tevgerê de, tevgera Rizgariya Filîstanî çêbû. Serokê vê tevgera Rizgariya Filîstînî Erefat bû, jixwe kesayetekî Filîstînî bû, lê li Misirê bûye, endezyar bûye, di tevgera milîyetgera Ereb de bûye. Tevgera milîyetgera Ereb di nav xwe de li gorî wezîfan

perçebû, lê girêdanên wê yên organîk hebûn. Di sala 1964'an û şûn de bi rengê fermî rêxistina Rizgariya Filîstîne pêş ket.

Ji lew re piştî binkeftina sala 1967'an, ya Ereba rû bi rû pê re man, tevgera Filîstîni misyoneke dîtir ji bo xwe peyda kir. Yanî tevgera Filîstîni weke perçeyekê ji tevgera giştî ya milî ya Ereba na, vê carê hîna bêtir cewherê xwe qezenc kir, hîna bêtir bi xwe re bû mûdaxîl, êdî bendewariyeke wan ji Ereban zêde nema. Li benda Ereban bin ku bi hev re li Îsraîl bixin, bi vî rengî mesela Filîstîne çareser bikin na, di rêka şerê çekdarî de gav bi gav Filîstîne bi vî rengî rizgar bikin.

Piştî vê binkeftinê tiştek din jî derket, di civaka Filîstîni de perçebûn çêbû. yanî ferq û cudatiya di nava feqîran û dewlemendan de, di nava penaberan(koçberan) de bi vî rengî, di nava bizavên siyasî de bi vî rengî. Bi taybetî pêşketina çepên şoreşger di cîhanê de hebûn, tevgera Vietnamê, çepê Ewrûpa, tevgera ciwanan ya di sala 1968'an û gelek tevgerên din di cîhanê de ev çalakiyeke wer çêkir, çep bi ser dikevin. Rast bi ser nakevin. Di esasê de qerekerê tevgera rizgariya Filîstîni qerekerê rast e, yanî rasgir e, ya ku Erefat jê re serkêşiyê dike. Ji bo vê hinek kesên dîtir derketin, Corc Hebeş, Nayîf Hewatime, hinek kesên din jî wer şoreşger bûn, şoreşgerên radîkal bûn. Baweriya wan bi Marksîzmê Lenînizmê dihat, xwe di cîhanê de kirin parçeyek ji tevgera çep. Tevger di sala 1968'an de tevgera çep di nava Filîstîniyan de derket.

13-Li Filîstîne Pêşketina Tevgera Çep

Tevgera çep derketina wê jî hinekî jî rengê PKK'ê tê de hebû. Lê belê zêde dewletger bû. Zêde girêdayî Sovyetê bû. Zêde girêdayî dewletên di nava Ereban de li dijî Îsraîl bûn. Ji bo vê weke PKK'ê serbixwe nebû. Lê belê sedem ev bû. Çi bû

ew sedem? Bêhêvitiya li hemberî partiyên komunist ên kilasîk bûn, rexnên li ser Sovyê bûn û dîtina nakokiyên çînî di nava civaka Filîstînî de bû. Hema hema zemînê derketina tevgera çepgir a di Filîstînê de, tevgera çepgir a bi navê PKK'ê di Kurdistanê de, sedemê pêşketin û derketina wan yek bûn.

Lê belê liv û tevger, yek neman. PKK'ê bi îsrar serxwebûna xwe diparast, lê wan nikarîbû biparêzin. Ji lew re di nava wan nakokiyên de nikarîbûn xwe biparêzin.

PKK'ê serxwebûna xwe çawa parast? PKK'ê serxwebûna xwe bi înadê parast. Bi tiştê biçûk razî bû, wer parast. Bi birçîbûnê razîbû parast, bi feqîrtiyê razî bû, parast, bi veşartinê razîbû parast. Yê wan tevî van encaman nebûn. Yanî li derfetên digeriyan, dema ku mirov derfetan bixwaze, divê li hemberî wê tawîzê jî bidin. Ji lew re tawîz dan jî. Lê pêşketina mezin bû di qada Filîstînê de. Bandora li ser hemû cîhana Erebî jî kir. Heta ew tevger dikarîbû di Yemenê de bibe dewlet, di Yemana başûr de perçeyek ji desthilatî bi destê xwe xistin, wer ma heta salên 1987'an.

Tevgera Filîstînî bi xwe xwest mesela xwe çareser bike, lê belê pir xwe zêde spart penaberiyê. Demekê li ser Urdunê kom bûn, kûr bûn. Hejmara Filîstîniyan li Urdunê ji xelkê Urdunê zêdetir bû. Hejmara Filîstîniyan zêde bû. Vê carê hêza leşkerî ya Filîstîne jî ket Urdunê. Piştî demekê qiralê Urdunê dît ku însiyûtîf ji dest wî derdikeve. Ango Filîstîni hêz in, rêka kontrol dikin, venêrinê li ser gel dikin, nizamî çî dikin, çî dikin... Ji lew re Îsraîlî jî nerehet bû, ji ber ku di Urdunê de ewqas xurtbûna hêza Filîstînî li ser sînor, ji bo Îsraîl nerehetî pêk danî. Ji bo vê komployek çêkirin, komkujiyeke mezin li ser Filîstîniyan pêk anîn.

Ew komkujî bi zêdeyî tevgera çep encamê wê girt. Yanî esas li dijî hemû hêzên Filîstîniyan bû, lê bi giranî çep darbe xwar, ew pûç kirin. Gelek ji wan kuştin, di lîteretûra Filîstîniyan de bi navê Eylûla Reş, di sala 1970'î de Eylûla Reş li Urdunê li dijî wan pêk hat.

Vê carê ji Urdunê derketin ketin Lubnanê, di Lubnanê de jî bi ser xwe ve çûn. Filîstînî bi hêza xwe ya leşkerî, bi derfetên xwe yên madî bi ser xwe ve diçin. Li şûna têkiliyên hevaltîyê bi tevgera rizgariya neteweyî ya Lubnan re çêbikin, têkiliyê bi Îsrayetê re çêdikin. Hêza leşkerî di destê wan de bû, hêza peran di destê wan de bû. Hemû cîhanê pere didan wan, tangên tevgera Filîstînê hebûn, panzêrê wan hebûn, maşîn, herêmên di bin venêrîna wan de hebûn, pere, mûçe, vêca hinek rêxistin hebûn zêde zêde mûçe didan. Hinek rêxistin hebûn kêr didan, lê bi giranî mûçe didan.

Maşîn ji bo wan, fon ji bo wan vekirîbûn, Sovyetê û gelek welatên din jî pere didan wan. Pîr bi ser xwe ve çûn. Bûn weke desthilatîyê, ji desthilatîyê jî xerabtir. Ji bo vê dema ku Îsraîl di sala 1982'an de êrîş kir, ne wan zêde li ber xwe dan, derfetên madî zêde bi ser xwe ve çûbûn, rizandin, dejenerêbûn di nava wan de çêbûbû. Heta hevalên me hinekê bi prensîb bûn, nêzîkbûnên wan şoreşgerî bûn, wan henekê xwe li hevalên me dikirin. Digotin “berê em jî wiha bûn.”

Di sala 1982'an de, xalek şkestinê di aliyê leşkerî de cidî di Filîstîniyan de çêbû, hêza wan ya leşkerî bi giranî derket. Niha di Lubnanê de hene, lê çawa bi taybetî kampên penaberan di bin venêrîna wan de ne. Heta niha hikumeta Lubnanê nikare wan kampan kontrol bike. Ew bi xwe bi xwe, xwe kontrol dikin. Ew awantaja wan heye. Lê belê weke berê bi hêzeke leşkerî ya mezin karibe Îsraîl tehdît bike na, ancax niha hêza ku

Îsraîl tehdît dike li Lubnanê bi taybetî li başûrê Lubnanê, hêza Hizbulah e.

Filîstînî tevgera wê ya rast, di nava xwe de hinek perçebûn jî jiya. Lê belê dîsa bi alîkariya paşverûtiya Erebb her demê li ser piya man. Yanî bihêz ma, bi taybetî heta ku Erefat sax bû. Îro jî di parçeyeke Filîstînê de, desthilatdar in. Di roja îro de yê weke Mehmud Ebas bermayê wê ne.

Tevgera çep li Urdunê lêdan xwar. Wê lêdanê ew lewaz kir, ji bo vê tesfîyegerî dî nav de pêş ket. Tesfîyegerî çi ye? Tesfîyegerî ew dema ku tu ji armancên xwe dûr bikevî. Ev hinekê pêş ket, encamê wê di nava wan de hêzek derket, gelekî dostaniya me jî bi wan re hebû, di esasê de. Hêzek derket got; "Ji binî ve çareseriya na, lê çareseriyên demî, hinek xal danîn û gotin, em ê wiha bikin, wiha bikin, bi vî rengî em ê çareseriyê bikin." Ev bi rêhberiya kesekî navê wî Nayîf Hewatmê bû. Nayîf Hewatimê ji Corc Hebeş parçe bû, di salên 1970'î û şûn da, eniyek din çêkir, navê wê Aniya Demokratîk bû. Ew jî Marksîst bû, têkiliya me zêde jî bi wan re hebû, heta stargehên me jî nêzîkî hevdu bûn. Berê hevalan lî stargehên wan jî perwerde didît.

Di pişt re ji heman bizavê beşeke din derket, bi temamî bi desteka Lîbyayê, perên wan, mûçeyên wan, çekên wan, her tiştên wan ji aliyê Lîbyayê ve dihat dayîn. Ew jî Eniya Gelêrî bû, navê xwe wiha lê kiribûn; "Rêveberiya Giştî", navê serokê wan jî Ehmed Cibrîl bû. Yekî din bi alîkariya Iraqê derket, ew jî çep bûn. Iraqê ew destek dikirin, ji wan re digotin "Xebata Gelêrî", Nîdal Şeabî bû. Serokê wan "Semîr Xoşî" bû hwd. piştî yekî din derket, navê wî "Teleat Yaqûb" bû, ew jî çep bû, ew jî bi navê "Eniya Rizgariyê" derket. Yanî tevgera çep pir parçe bû, di nava Filîstîniyan de. Niha jî zêde bandora wê tune. Tevger heye, çalakiyan jî dikin, serokê wan yê Eniya

Gelêrî li Îsrâîlê di zindanê de ye, lê belê weke hêza rastgir bihêz nînin. Jixwe hêza Îslamî di aliyê girseyî de hemû jî derbas kirine. Tevgera Filîstîniyan bi vî rengî ye, yanî teşegertina wê, bi vî rengî ye. Lê belê rewşa ku di roja me ya îro de dijîn, ew tiştêk din e.

14-Rêola(Mezhebê) Şîa Ne Binesaziyeke Homojen e

Bêguman niha mesela şîa û olê(dîn) taybetmendiyên wan yê hevbeş hene, ew jî ol e. Şîa ne binesaziyeke homojen e, hemû weke hev in, weke hev diramin, ji ber ku şîayên Fars hene, yê Kurd hene, Erebi hene. Yê cuda cuda hene. Li Pakistanê şîa hene, li Afxanîstanê hene, yanî li her derê cîhanê şîa hene. Nakokî di navbera wan de hene.

Lê hinek tiştên wan yê hevbeş hene. Baweriya wan yek e, hestên wan yek e, di aliyê wijdanî de ji bo heman tiştî digirîn, li xwe didin, ango ev tiştên ku wan hevbeş dike.

Di esas de hêza otorîte di nava şîa de her demê Necef bû, navenda Zanista şîayî timî Necef bû. mezerê HZ. Elî li Necefê ye. Ji bo vê serokê dînî, yê şîa her demê ji wir derdiketin.

Piştî şoreşa Îranê çêbû, şîayên Îranê bûn desthilatdar, vîcarê Necef bédeng bû, ji ber ku Sedam ew bédeng kiribûn. Rêberê şîa yê mezin kuştibû, hinek bera wan da bû. Pîrozbahiyên wan, çûna wan ya Kerbelayê qedexe kiribû, mînak di salên 1970'î de kes nedîçû Kerbelayê, heta van salên dawiyê, ew jî piştî ku Amêrîka ket Iraqê gel çû Kerbelayê. Berê çûna Kerbelayê qedexe bû, ji bo vê navenda şîayî, di Iraqê de paş ket, di Îranê de pêş ket.

Îranê şîa ji bo xwe da pêş. Îranê got; êdî zemanê tevgera milî derbas bûye, zemanê hatî yê tevgera dînî ye. Li dijî Emperyalîzmê bi dîn em dikarin şer bikin, bi miliyetgeriyê na, ji bo vê Xumeyînî banî Erefat kir û jê re got; “were dev ji mesela qewmiya Erebi berde, were dînger be û em bi hevdu re kar bikin.” Erefat qebûl nekir. Îranê tevgera dînî esas girt, ji dînî jî şîayî esas girt.

Lê bandora wê li ser şîa heye. Mînak, bandora Îranê li ser tevgera siyasiya şîayî ya li Iraqê pir heye, Hîzbulaha Lubnanê Îranê bi xwe çêkir. Navê tevgera şîayî berê di Lubnanê de ne Hîzbulah bû, berê Emel bû(hêvî), niha jî tevgera Emel hîna jî heye. Kê Emel çêkir, bi alîkariya Lîbiyayê, ji aliyê Musa Sedirî ve hat çêkirin.

Mûsa Sedir li Lubanê bû, şîayî bû, tevgera (mustedeafîn el erd), niha jî li Tirkîyê navê xwe kirine mustedeaf, mustedeaf tê wateya mirovên feqîr, wan çêkir.

Di pişt re Qezafî dît ku ew zilam hinekî sîxûriya Îsraîl dike, lê ket gumanê, Qezafî banî wî kir û ew wenda kir. Heta niha jî wenda ye. Kes nizane bi ku de çû, tenê Qezafî dizane bi ku de çû. Qezafî jî ger van rojên dawiyê eger behsê bike jî, nizanîm! Qezafî pê hesiya ku ew zilam pê re xiyantê dike. Ji ber ku Qezafî bi peran, bi hemû derfetan destek kir ji bo ku serkevin. Tevgerê feqîr bûn, şîa di Lubnanê de feqîr bûn. Îranê dît ku Emelê nikarin baş kontrol bikin, diplomatê Îranî Hîzbulah çêkirin. Bi temamî Hîzbulaha Lubnanê bi ramanê Îranê hate damezirandin. Bandora wê heye, li Iraqê heye, li gelek cihan heye.

Lê divê hinekê mirov rasteqînî be, ji sedî şêstê nifûsa Iraqê şîa ye. Heşt salan Iraq û Îranê şer kirin, eger ew ji sedî şêstê Iraqê bi temamî bi Îranê re tevbigeriya, Sedam nikarîbû bi

Îranê re şer bikira. Tevî ku şîa bûn jî, lê bi yekî biyanî ve nebûn dijminê dewleta xwe. Ev rastî heye, divê ku mirov qebûl bike. Eger ev rastî nebe, wê çawa Sedam karîbû xwe bide milekî Kurd, milekî qismî be ji Sunî, serê sedî şêst jî şîa, lê tevî wilo jî Iraqê bi Îranê re heşt salan şer kir.

Ji bo vê tam mekanîk nîne, lê bi bandor e. Mînak di roja me ya îro de Îran êdî şîaya Kendavê şiyar dike. Îran sor dike, lê belê miliyetgerî jî di encamê de heye, yanî herî dawiyê Ereb in. Di wan aliyan de jî divê ku mirov wiha zêde mekanîk lê temaşe neke. Lê Îran, em bixwazin nexwazin, li ser cîhana şîayî bi bandor e. Ji bo berjewendiyên xwe yê siyasî her demê dixwaze bixebitîne. Ango her demê dixebitîne jî.

Lewre mijara Iraq û Îranê, Iraq dewleteke sosyal nebû. Miliyetger bû, radîkal bû, Îsraîl, Îran, car caran jî Tirk nerehet dikirin bi wan gotinên xwe yê milî, ev dibû sersebebê ku Amêrika jê aciz bibe, bitepisîne. Lê belê di sala 1975'an û şûn da teslîm bû. Piştî îtîfaqa Cezaîr û şûnda Iraq teslîm bû, Iraq teslîm girtin. Rast e, behsa dijîtiya Îsraîl dikirin, hwd, lê teslîm hatibû girtin. Têkiliyên xwe yê tîcarî hemû bi Ewrûpa re bûn. Biçekbûna xwe jî bi Ewrûpa re bû. Mînak, balafirên zêde yê Iraqê ne yê Rûsî bûn, mîd felan bûn, mîrac bûn ên Fransî bûn, gelek tiştên wan ên dîtir Fransî bûn. Reaktorên nukleer Iraqê dixwest çêbike, Îsraîl lê da teqand û nehişt çêbikin. Bi balafirran bi dizî lê dan, rojekê lê dan û çûn. Wê demê Fransa jê re çêdikir.

Iraq teslîmî emperyalîzmê bûbû. Iraq weke netewe ji hevpeymanî Cezaîrê ne rezîbûn. Ji ber çî ne razî bûn? Di bin darê zorê de qebûl kirin, di bin tepeserkirina Kurdan de qebûl kirin. Ji ber vê Iraq her demê li firsendekê digeriya da ku wê stûxwariyê careke din ji holê rabike. Heta şah hebû nikarîbûn, dema

şah hilweşiya Iraqê ev got; me ev îtîfaq di zemanê şah de çêki-riye, ew îtîfaq ne derbasdar e.

Dewletên Kendavê, Siûdî, Kuwêt hwd, gotin Sedam bavê me ye, Sedam Rêberê Ereban e. Parazvanê deriyê Rojhilata Ereban e. Rojnamên Kendavê hemûyan li ser helbest dinivîsîn. Ew ji Îrana nû ditirsiyan, ji Îrana şoreşger, dînger hwd, Amêrîka jî jê tirsîya.

Amêrîka ronîya kesk ji Iraqê re vêxist ku êrîşî Îranê bike. Çekên Sedam hebûn, alîkariya Amêrîkayê jê re hebû. Alkariya peran Siûdî, Kuwêt, bi milyonên dolaran didanê. Heta niha jî Iraq deyndarê wan yê wê çaxê ye. Bêsînor destek kirin, ji ber çî, da ku Îranê rawestîne.

Amerîka çî diramiya? Amêrîka li vê diramiya, Îran li dijî Amêrîkayê rabe, lê belê ev demborî bû, ji bo vê Iraqê êrîşî Îranê bike, Îran bila belav bibe, artêşa wê belav bibe, efsere hata avêtin, hinek wê çaxê wê neçar bibe, çî bike? Ya yekemîn; neçar bibe, banî wan fermandarên kevin bike, jixwe ew fermandar ên artêşê ne. Artêş jî di destê Amêrîkayê de ye. Eger ew fermandarên kevn careke din vegehin Îranê û erkê bigirin û di artêşê de bibin xwedî biryar, wê demê Amêrîka bi rengekî ji rengan kontrol dike. Ev ya yekê ye.

Ya duyemîn, ji şer re çek pêwîst e, çekên Îranê hemû Emêrîkî ne, yanî vîdeyeke tangekê xerab bibe, ew tang disekîne. Wê Îran wê vîdê ji ku bîne, wê cardin Îran ji Amêrîkayê bîne. Ji bo vê heger êrîşek li ser Îranê çêbibe, Îran çiqasî behsa durûşman bike, li dijî Amêrîkayê hwd, van bêje jî, lê di encamê de wê neçar bibe cardin biçe ber lingê Amêrîkayê. Amêrîka wê careke din bi rengê şah na, lê wê bi rengekî ji rengan bi-xwaze kontrola xwe di Îranê de vegehinê.

Lê belê Îranê ev nekir, bi hinek faktorên din şer kirin. Ji bo vê jî ew encam nehat girtin. Ev şer gîhîşt asta xitimandinê. Ne wî qezenc kir, ne jî yê din qezenc kir. Bi milyonan mirov hatin kuştin, ji her du aliyan nêzîkî du milyon mirov hat kuştin. Erdnîgarî gemarî bû, ji kîmyasalan, binesazî xerab bû, her du jî neçar man wî şerî rawestînin. Sedemê destekkirina Amêrîka ji Iraqê re, Îran neçar kirin ku careke din vegere bin venêrîna wê.

15-Kemalîzm û Layîsîzm

Mesela Kemalîzm û dîngeriye, kemalîzm li dijî dîngeriye ye, layikîye esas dîgîre. Layîkbûn çi ye? Yanî Rojavabûyîna Ewrûpa esas digre û dîn û dewletê ji hevdu cuda digire dest. Hêza dînî ji lew re tesfîye jî kir, bi gelek şêwazan tesfîye kir.

Lê belê piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn, di serdema şerê sar de her demê li dijî komunîstan, li dijî Kurdan li Tirkîyê dîngerî hatiye bikaranîn. Şêst salan bênavber dîngerî li dijî tevgera demokratîk şoreşger hat bikaranîn. Di wî şêst salî de dîngeran karîbûn careke din di aliyê aborî de xwe bihêz bikin û di saziyên dewletê de xwe bi cih bikin. Bi dizî be jî xwe bi cih bikin. Yanî bê berdêl ev xizmet jî ji sîstemê re nekir.

Di ser dema me ya nû de, niha di Tirkîyê de sermayeya keska dînger pir serwer in. Bêdeng in, lê pir dewlemend in. Yanî dewlemendên Tirkîyê bi navûdeng in, timî li ber çavan e. Lê belê yên Anadolê yên Qonya, Qeyserî bêdeng mezin dibin. Niha jî êdî xwe îfade dikin. Zêde zêde dewlemend in. Niha di lîteratora aborî de navê wan kirine Plingên Anadolê.

Di aliyê aborî de, ji lew re AKP'ê di aliyê siyasî de jî desthîlatî xistine destê xwe, lê belê sîstema milîyetger a Kemalîst, ya dewletger, dewlet neteweya Tirkîyê şoven, nijadparêz, ev

sîstem her demê dînger e. Nasnameya vê sîstemê ev e, milek wê nijadperest e, yek jî dînperest e.

Ji bo vê sîstema Tirkiyê her demê, ji dema ku çêbûye heta roja me ya îro her demê qada wê ya çûn û hatinê di nav çî û çî de ye? Di nava faşîzm û dîngeriye de çûye û hatiye. Her demê faşîzm û dîngeriye xwe li ser piyan hiştiye. Heta roja me ya îro jî heman lîstik berdewam e.

Mînak, artêş ne Kemalîst e, di asta yekemîn de li Tirkiyê, lê di roja me ya îro de dîngerî kê bingeha wê danî? Kenan Evren danî, dibistanên Îmam Xetîb, bi zorê di hundirê zindanê de bi wan nimêjê didan kirin, rojî girtin hwd. Ev hemû Kenan Evren dikir. Ji bo vê rast e sîstemeke di destpêkê de dînger bertaraf kirin, piştê jî Kurd. Lê dîngerî weke çekekê ji bo tesfîyekirina tevgera demokratîk di Tirkiyê de bi kar aniye, di roja me ya îro de jî dîn ji bo hegemoniya li ser Rojhilata Navîn bikar tînin.

16-Pêşketina Tevgerên Serbixwe

Tevgerên bê Teref, di navbera her du parzemînên ku cîhan kiribûn du bend, hat avakirin, hevsengiyê ku di navbera van her du bendan de çêkirî jî, hinek hêzên navneteweyî bûn û xwestin ji wê hevsengiyê sûd bigirin û xetekî serbixwe ji bo xwe esas bigirin. Lê çiqasî serbixwe ye, ew mijareke nîqaşê ye.

Lê di encamê de kapîtalîzmê ji wê tevgerê fayde dît, ji ber ku di encamê de niha hemû di eniya kapîtalîzmê de cih digirin. Kî bûn ev tevger? Yên serkêşî ji vê tevgerê re dikirin kî bûn?

Sê kesên wiha bi nav û deng bûn, yek Nehrû bû, yê din Tîto bû, yê din jî Cemal Ebdul Nasir bû. Misir, Yugoslaviya û Hindistan bûn. Van tevgerê çêkirin, bi navê dewletên bê teref,

yanî ne Rojava ne jî Rojhilat, ne sosyalîst ne emperyalîst, xetekî serbixwe ji bo xwe girtin. Wan ji hevsengiyê sûd girtin. Hevsengiya ku di navbera her du parzemînan de hebû, jê sûd girtin, di roja me ya îro de jixwe ti eserê wan tevgeran jî tune ye. Ji ber ku ne Misir, ne Hindistan, ne jî Yugoslaviya. Jixwe rewşa wan bi xwe tevlîhev bûye, tevgerêke bi vî rengî nemaye. Di sala 1956'an de çêbûye. Lê belê yên ku jê re rêbertî kirin, Nehro serokê Hindê bû, Tîto serokê Yugoslaviyayê û Cemal Ebdul Nasir bû.

17-Bandora Emperyalîzmê Li Ser Kûrbûna Qeyran- (Kriz)a Rojhilata Navîn

Emperyalîzm li Rojhilata Navîn çî dike? Ji Rojhilata Navîn çî dixwaze? Em ê vê xal bi xal bigirin dest. Da ku wiha tevlîhev nebin. Bi awayekî şênber daxwaziyên emperyalîzmê di Rojhilata Navîn de çî ye? Bi çî awayî siyaseta xwe pêk tîne?

Berî her tiştî ya yekemîn, emperyalîzm her demê armanca wê li Rojhilata Navîn gewdeyekî nexweş e, li Rojhilata Navîn weke gewdeyekî nexweş e. Ev nexweşî bi çî çêdibe? Bi beralîkirinê, lê ji beralîkirinê zêdetir, her demê çavkaniyên nexweşiyê li Rojhilata Navîn dihêle. Yanî her demê tiştên hebin dibin sersebebê nakokiyan li Rojhilata Navîn. Ji bo vê emperyalîzm, dema ku ji herêmê derket, bi rengê xwe yê leşkerî hinek sebebên nakokiyan hiştin û çareser nekir.

Yek ji van sedeman, mînak, mesela Kurdî çareser nekir û çû. Lê halbûkî hêza emperyalîzmê ya ku mesela Kurdî çareser bikira, biçûba hebû. Statuya Kurd nas bikira, li gorî wê li Kurdistanê ji bo bi rengekî xweser gelê Kurd xwe bi rêve bibe karibû tiştekî wiha bikira, ji ber ku di venêrîna wê de bû.

Ev çareser nekir, ti statû ji bo Kurdan neda nîşandan, bi vî rengî bê ku wê statûyê diyar bike, derket. Vê heta roja îro jî bû sersebebê ku her demê di navbera Kurd, Tirk, Fars û Ereban de nakokî, şer û qirkirin, dewam bike. Ev her demê bibe sebebeke ku emperyalîzm kîjan rojê bixwaze, ji bo ku tawîzan ji Ereban, Fars û Tirkan bigire, kartê Kurdan bide xebitandin.

Ji lew re mesele ne tenê Kurd in. Gelek nakokiyên dîtir hene. Emperyalîzm sînorê di navbera dewletên Rojhilata Navîn de li ser esasê rastkêşê çêkir, yanî li ser esasekî xwezayî çênekir. Da ku Ereban û Tirk her demê li dijî hev bin, ji bo ku yekîtiyek di navbera Tirk û Ereban de çênebe, her demê wer têkiliyên di navbera Ereban û Tirkan de li ser esasê şovenîzmê, li ser esasê red kirinê be, pirsgirêka Mûsilê her demê weke pirsgirêkeke nakok ma. Gelo Mûsil ya Tirka ye, yan ya Ereba ye, yan jî ya Kurda ye? Ji bo vê Tirkan her demê, ango mili-yegerên Tirk her demê îdiaya mafê Mîsaqî Milî kirin.

Îdiaya mîsaqî milî çawa ye? Îdia dibêje ku Mûsil parçeyek ji Tirkiyê ye, lê bi darê zorê hatiye girtin. Ji bo vê her demê têkiliyên di navbera Iraq û Tirkiyê de li ser esasê gumanan e.

Dîsa Fransa parçeyek ji nifûsên xwe, yanî di bin venêrîna wê de bû, ew li ser serwer bû, ji nişkê ve bê ku sedemek hebe, xelatî Tirkiyê kir. Ev herêma ku em jê re dibêjin, Skenderon, Antaqiya, ev herêm parçeyek ji nexşiya Sûriyeyê ye, gelên tê de jî di rastiya de Ereban bûn. Di bin destê Fransa de bû, lê bê ku mirov sedeman fêm bike, Fransa ji nişkê ve ew herêm xelatî Tirkiyê kir.

Çima xelatî Tirkiyê kir? Lê belê ti carê Sûriyeyê heta sala 1998'an yanî heta îtîfaqa Edenê, Sûriyeyê ew rewşa qebûl nekir. Her demê di nexşeya Sûriyeyê de parçeyek ji Erdê xwe

weke kilît Îskenderonê û Antaqiyayê, nîşan dide. Ev her demê nerehetiyê li gel Tirkan çêdike.

Tirkan çi kir, gotin rast e, ev ne Tirkiye ye, Erebin, ji bo vê cumhuriyeteke çêkirin, cumhuriyeta Antaqiyayê di sala 1937'an de, di pişt re wê cumhuriyetê got, em tevî Tirkiyê dibin, bi vî rengî xwe tevî Tirkiyê kirin û heta roja me ya îro jî ya Tirkiyê ye. Ev jî sedemeke bi nakok e.

Di navbera Kuwê û Iraqê de herêmek heye, jê re dibêjin herêma bê teref, di wir de jî nediyariyek heye. Ew herêm ya Iraqê ye, an ya Kuwê ye, kes nizane. Iraq hinekê bihêz dibe dibêje ev Kuwê jixwe çêkirî ye(çêbiwar e), jixwe Sedam ev mesele wer derxist pêş û Kuwê dagirkir. Kuwê jî her demê nerehet e. Her demê tirsê Iraqê li ser heye. Ji bo vê her demê di welatê xwe de hêzên biyanî dihêle, da ku wan ji Iraqê biparêze.

Îspaniya ji Fasê derket, yanî ji Mexrebê derket, lê statuya herêmekî jê re dibêjin Çola Xerbî, di zemanê xwe de eniyek lê dixebitî jê re digotin Polîsariyo, di wir de nediyariyek heye. Herêmeke li ser oknosê ye, fosfar tê de heye, eşîr û qebilên çolê tê de dijîn, lê qet statuya wê ne diyar e. Ji bo vê wan gotin em dewletek in, em dewleteke serbixwe ne, Fas jî dibêje; na ev erdê min e, heta roja me ya îro jî şer berdewam dike.

Ji lew re ew şer çî dike, ew li dijî Fasê şer dikan, Cezaîr wan destek dike. Herweha vê carê jî Cezaîr û Fas dijminê hev in. Morîtaniya wan destek dike, herweha Morîtaniya û Fas jî dijminê hev in.

Di navbera Sudan û Misirê de pirsgirêkên li ser herêman hene. Di welatê Kendavê de bi vî rengî, di navbera Lubnan û Sûriyeyê de pirsgirêkên wiha hene, jixwe mesela Îsraîl mesleyeke dîtir e. Ev hemû ji bo çî ne?!

Ev hemû ji bo ku di herêmê de ahengî çênebe, lê nakokî hebe. Ji bo ku her demê mecaleke ku emperyalîzm karibe destwerdana herêmê bike. Her demê herêm nexweş be, bi van nakokiyên çêkirî pirsgirêkên sînoran, bi meselên herêmê li ser nakokiyên herêman hene, bi van her demê dijminê hev in. Ahengî çênebe, her kes pêdiviya wan bi Rojava hebe.

Mînak, niha hinek girav di Kendavê de hene, di navbera Îran û Behrên de ne, di navbera Îran û Îmarat, Îran û Iraqê de, Erebb dibêjin yê me ne, Îran dibêje yê me ne. Vê carê da ku hîna zêdetir van daxwaziyên xwe rewa bike, Erebb dibêjin tenê ev na, Xuzîstan jî parçeyek ji Erdê Ereban e.

Xuzîstan eyaleteke Îranê ye, Erebb tê de ne, di hundirê Îranê de ye. Dibêjin ew jî Erdê Ereban e. Berê tevgerê çêkiribûn, tevgera rizgarkirina Erebbistanê, Îran dibêjin Xuzîstan. Îran çî dibêje, Îran dibêje na, esas ne tenê ev girav, Behrên jî ya me ye. Dibêjin Behrên ne Erebb in, di rojnaman de dinivîsin, nerehetî çêdibe. Fransa ji Behrên re çî bibêje!? Îngiltera, Amêrîka jê re çî dibêje, dibêjin; “temaşê bike, eger em baregehên leşkerî di welatê we de çêbikin, Îran nikare êrîşî we bike. Lê ger tunebin, Îran her demê dikare êrîş bike.”

Ji bo vê em bala xwe bidinê di van deh salên dawiyê de bi milyar dolaran dewletên Kendavê çekan dikirin. Siûdî çekan dikire, Kuwêt, Qeter dikire hwd. Ji bo şerê Îsraîl bikin teqez na, ji bo şerê Amêrîka bikin, na. Ji bo tehdîda Îranê li ser xwe rakin, bi milyaran çekan dikirin. Bi vî rengî herêm nexweş hiştin, li ser tepisandin çêkin, ev her demê emperyalîzm weke hedef, weke rêbazeke siyasî di herêmê de dewam dike. Di roja me ya îro de jî heman rêbaz jî bo ku karibe bêhêz be, timî di bin tehdîdan de be, timî bi şantajên bê birêvebirin, emperyalîzm vê polîtîkaya xwe ya ku berî sed salan pêk aniye, di roja me ya îro de berhemên wê digire. Ev yek e.

VII. ÊRÎŞÊN EMPERYALÎZMÊ LI SER ROJHILATA NAVÎN

JEOSTRATEJÎ Û ŞARISTANÎ NE

Niha milê wê yê staratejîk yê erdnîgariya Rojhilata Navîn çawa mirov dikare fêhm bike? Hêzeke ji bo împêratortiyê kar bike, cuda ye, hêzeke ji bo dewletekî neteweyî teng kar bike, cuda ye. Amêrika ev e, Amêrika împêratoriyeke cîhanî ye. Lê di vir de, li bakurê topa dinyayê ye, li derekî dûr e.

Amêrika dixwaze împêratoriyeke cîhanî be. Yanî Amêrika nûkirin, demokratîkkirina cîhanê naxwaze. Emrîkkirina cîhanê dixwaze. Emerîkîbûyîna cîhanê dixwaze. Ev sed sal e, armançê Amêrikayê ev e.

Berî ew armanca kê bû, armanca Îngiltereyê bû, Fransayê bû, yanî ya Ewrûpaya Rojava bû. Vê demê Amerika dixwaze li cîhanê hikum bike, ji ber ku împêratorî ye. Împêratoriya ku li cîhanê hikum bike, derfetên stratejîk jê re pêwîst in. Rê, qad, venêrîn, ev jê re pêwîst in. Ji bo vê em bala xwe bidinê, Rojhilata Navîn li ku derê ye? Rojhilata Navîn, ev herêm e. Ev der Asya ye. Ev der Afrîka ye. Ev der Ewrûpa ye, ev der Amerîka ye. Yanî termînal e, herêma navîn e.

Bi vî cihê xwe, stratejîk e. Îro çavkaniyên enerjîyê di Asya navîn de hebe, li Kazaxistanê hebe, li Qafqasiyayê hebe, eger tu di Rojhilata Navîn de ne hêz bî, tu nikarî van çavkaniyan bigirî. Ev çavkanî wê ji kê re bimînin, wê ji Rûsyayê re bimînin, wê ji Çînê re bimînin.

Ji bo vê Amerîka dixwaze Çîn û Rûsyayê baypas bike. Wan çavkaniyên enerjîyê di vir re derbasî gel xwe bike. Ji bo vê dixwaze li Rojhilata Navîn xurt be. Amêrika dema şerê sar de

û her demê ji bo vê kar dike. Ji ber ku yê bixwaze bibe hakimê cîhanê, divê li ser Rojhilata Navîn bibe hakim.

Yê ku bixwaze di cîhanê de serwer be, divê li ser Rojhilata Navîn serwer be. Şerê hegemoniyaya ku Amêrîka heta niha di van şêst salan de kiriye, yê wan şêst salên derbasbûyî de, bi dirêjahiya şerê sar de çi bûye? Amêrîka destpêkê çi kir, pêşî Rojhilata Ewrûpa xist bin venêrîna xwe, Romaniya, Bolgarîstan, Mecerîstan, Poloniya ev hemû xistin bin venêrîna xwe. Niha ev bûne sîstema wê, hinek bûne endamê Yektiya Ewrûpayê, hinek hêdî hêdî wê bibin endamên NATO'yê, bi vî rengî ew xistin.

Dema ku ew xistin, çi girt ewlehiyê? Xeta Avrasiyayê girt bin ewlehiyê. Xeta Belkan, Tirkiyê û Asya Navîn. Ev xistin ewlehiyê. Di vir de serwer bû, ev ji bo çi girt? Ji bo ku karibe li ser herêma Rojhilata Navîn serwer be, bi vî rengî hegemoniya xwe ya li ser cîhanê ewle bike.

Ev di aliyê leşkerî de termînal e, qaîde ye, ji ber ku Amerîka nikare şerê li Afxanistanê ji Florîda bike. Divê ji Suûdiyê, Qeter, Iraqê bike, ji ber ku dûr e. Di aliyê leşkerî de baregeh e, di aliyê guzergaha xetên enerjîyê de termînal e, divê ku di wir re derbas bibe.

Ji bo vê di aliyê stratejîk de qadeke hegemonîk e. Bê wê venêrînkirina li ser cîhanê ne gengaz e. Ev taybetmeniyên hegemoniya cîhanê ferz dike. Ji ber ku qadeke ewqasî stratejîk e. Bala xwe bidinê çiqasî stratejîk e:

Divê ku li vir nexşe hebe.

Em ê mînakekî bidin, eger alîkariya Kurdan di şerê 2003'an de bi Amêrîkayê re nebûya û Tirkiyê bi xweber wer bi rengekî weke ku bûyerek çêbûye, Tirk jî nizanin çawa çêbûye, biryarek girt ku leşkerên Emrîkî di erdê wan re derbasî Iraqê nebin. Deh rojên din jî hêzên Iraqî di Kendavê de li ber xwe bidabana, Amêrîka felc dibû. Ji bo vê erdnîgariya Rojhilata Navîn, di şerê hegemoniya de pir stratejîk e. Yanî hevsengiyê xerab dike, eger di pişt re Amêrîka hinekê Tirkiye daye zorê jî ji bo vê bû. Ji ber ku pir ew êşand, eger faktorên Kurdan tuneba, alîkariya bi Amêrîka re, Amêrîka wê pir tengav bûbûya.

Ji bo vê emperyalîzm ev qad her demê bi rêbazên xwe yên siyasî daye meşandin. Ji bo vê reşwa wê ya stratejîk e. Di serî de dîtiye ku xeteriyek ji Rojhilat ve bi ser wê de tê. Ew xeterî çi ye? Ew xeterî çêbûna yekemîn dewleta sosyalîst e.

Cara yekmîn e, di cîhanê de dewleteke sosyalîst çêbû, ev li hemberî kapîtalîzmê, îdîayeke cidî ye. Kapîtalîzmê tengav dike, kelacanê bi mirovan re çêdike, bi taybet bi kedkaran, bi kesên di eniya kedê de, di cîhanê de, bi karker, cotkar, bi ronakbîran re, li her derê radibin ser piyan li dijî kapîtalîzmê. Referansa wan çi ye? Hêza moral ya ku ji Sovyetê digirin.

Ji bo vê Emperyalîzmê xwest, Rojhilata Navîn bike qada dorpêçkirina Sovyetê. Bi çi? Bi peydakirina kembera kesk. Ev rêxistina ku navê wê Rêxistina Kongira Îslamî, ew rêxistin kê çêkir? Amêrîkayê çêkir. Analîzên Lenîn di derbarê wê de hene. Ji ber çi? Ne ji ber pirsîgirkên çînî yên herêmê, ji ber meselên olî(dînî) derkevin pêş û jixwe Sovyet û komunîzm di aliyê zihnî ve bi vî rengî dihate teşhîr kirin, ka çawa li dijî dîn e. Ji bo vê jî Sovyet xistin çemberê. Wê demê Rojhilata Navîn, qadeke ji bo çamberkirina Sovyetê ku ramanê komunîst li cîhanê belav nebe, hate xebitandin.

Di roja îro de jî di wan erdnîgariyan de wek bingeheke leşkerî ye. Fîloya şaşan, hêzên destwerdana zû, ev hemû li Rojhilata Navîn in. Di welatê Kendavê de ne, di Misirê de ne, her demê baregehên wan hene. Eger di roja me ya îro de Amêrika ewqasî ji Qezafî aciz e, ji bo çi ye? Ji ber ku Qezafî dema ku bû desthilatdar baregehên mezintirîn ên Amêrikayê di herêmê de ji holê rakir. Amerîka di Lîbyayê de, bi baregeheke leşkerî e mezin, bi qadeke leşkerî e mezin hebû. Qezafî ew ji holê rakir. Heta roja me ya îro jî ji lew re tolê jê digire.

Dîsa sîstema siyasî li gorî xwe çêdike. Berê faşîzm bû, mînak di Tirkiyê de faşîzm, di Pakistanê de faşîzm, di Îranê de hikumeteke otoqratîk, di cihên din hemûyan de dewletên wiha monarşî, hişk, dijwar, bi van li dijî tevgera çep a demokratîk li dijî xeteriya Sovyetê şer dikir. Di roja me ya îro de jî ji bo ku herêmê bike rêyeke enerjîya ku jê re pêwîst e û tê re derbas bike, çi dike? Li gorî xwe, li gorî rêbazên xwe yên siyasî, herêmê lîberalizê dike. Divê bila Herêm bibe ciheke kapîtalîzma navneteweyî, tê de xwe bi cih bike, bi vî rengî careke din hêzê alternatîf, yên ku gengaz e, li hemberî Amêrika bin, Rûsya, Çîn, Hindistanê baypas bike, lewaz bihêle, her demê bi xwe ve girêdayî bihêle.

Ji bo vê Rojhilata Navîn, ji aliyê stratejîk ve ji bo berjewendiyên hêzên navneteweyî her demê girîng e. Li ser vî esasî jî, teşegirtina siyasî li gorî daxwaziyan xwe her demê dixwazin çêbikin.

1-Emperyalîzm Li Rojhilata Navîn Dixwaze Li Ser Petrolê Serwer Be

Ji lew re zêdetirî sed Salî ye, petrol ketiye rojevê. Lê belê zêde xwedî girîngiyê ye. Heta niha jî tevî ku gelek lêkolîn û

lêgerîn, daxwaziyên peydakirina enerjîya alternatîf hene, lê hîna jî enerjîyeke ku karibe petrolê bike alternatîf û girîngiya petrolê kêmbike, derneketiye.

Senaiya giran, navenda wê Rojava ye. Maşîn, tang, top, balafir, hemû senaiya giran navenda wê Ewrûpa ye. Amûrên mezin yê ku bi tonan hesin jê re pêwîst in, ew tişt jê re pêwîst in, hemû Rojava ye. Demên dawiyê Çîn, Hindistan, Rûsya jî hinek di aliyê senaî de gav avêtine, lê ji bo ku karibin bibin weke Rojava, bi taybetî bi Amêrika û Ewrûpayê re pêşbaziye bikin, hîna gelek dem jî wan re pêwîst e.

Berhemên senaî, hilberîna di cîhanê de ji sedî bêtirî pêncî Ewrûpa Amêrika dikin. Her rojê bi milyonan varêl petrol jê re pêwîst in. Yanî milyonek tenê na. Amêrika carna her welatekê rojê milyonek varêl jê dikire.

Wê demê rojane lêçûna wan a petrolê zêdetirî milyonek varêl e. Bi taybetî welatekî weke Amêrika. Cihê petrolê yê, di cîhanê de herî zêde li ku ye? Li Rojhilata Navîn e. zerengiya- (kapasîta) hilberînê ya Siûdiyê rojê heft milyon varêl e. Ewqasî nafirosê, ji ber ku sînor hene. Rêxistineke heye navê wê, OPEC e, ew sînoran nîşan dide.

Lê belê rojê dikare heft milyon varêl kapasîta derbixîne. Îran rojê dikare pênc milyonan derbixîne. Iraq dikare zêdetirî sî û sê milyonan derbixê hwd.

Gaza xwezayî li Misirê, Îranê û li gelek welatên din jî, heta di cih cihan de behsa petrola qalîtelî dikin, ya bê qalîte dikin. Mînak, niha li Lîbiya ew jî kapasîta wê ya hilberînê ya petrolê zêde ye, lê belê taybetmendiyên wê petrolê heye. Petrola sivik e, ya tê de wer tiştên avêtinê weke madên zêde yên avêtinê tunebin. Bi piranî zû rafîne dibe, zû gaz be, mazot be, benzîn jê

derdikeve, ji bo vê hîna zêdetir xwestek li ser hene. Di encamê de ev zêde ne diyarker in. Lê di esasê de petrol li vir heye.

Petrol xwîna rehê sanaiya Ewrûpa û Amêrîkayê ye. Dema xwîn kêmbê, ew senaî wê nexweş bikeve. Her xeteriyek li ser petrolê çêdibe, li hemberî wê di Rojavayê de qeyran(krîz) çêdibe. Bihayê wê zêde dibin, pirsgirêkên aborî derdikevin. Fîet bilind dibin. Ji bo vê her demê dixwazin ku sîstemeke siyasî wiha di Rojhilata Navîn de hebe, ew sîstem rojekê ji rojan nebe asteng li pêşiya petrolê û bi rengekî serbest biherike ber bi Rojava ve.

Çeka petrolê heta niha Rojhilatê nexebitandiye. Carekê xebitand, ew jî pirsgirêkên cidî çêbûn. Kengê bû di sala 1973'an de dema ku Ereban û Îsraîl şer kirin, Ereban ji Siûdiyê xwestin ku îxracata petrolê bide rawestandin. Rastî jî demekî kin da rawestandin, pêşirtengiyêke mezin di cîhanê de çêkir.

Heta di salên 1967'an qiralekî Siûdiyê ez bawer dikim Melîk Feysel bû, yekî pir xerab bû, fermî sîxûr bû. Mînak Cemal Ebdul Nasir, her demê dibêje; “divê ku Siûdî wê petrolê bisekinîne, divê ku petrolê bisekinîne.” Ew qiral dibêje, “me tiştek ji Cemal Ebdul Nasir fêm nekir. Me nizanîbû petrol çî ye, biyaniyan hat nîşanî me da. Me nizanîbû em derbixînin, ji me re dirxistin. Me nizanîbû em bifiroşin, ji me re difiroşin. Para xwe digirin û yê me jî didin me. Em ê çima qut bikin.” Yanî ev çek çawa li dijî Rojava ji bo berjewendiyên doza xwe ya navendî, ji bo Filîstînê, ji bo doza Ereban bişûxulîn in, bîrnebirine. Jixwe misyoneke wan a wiha jî tunebû. Ji ber ku Emperyalîzmê ew bi destê xwe çêkirine. Ji bo vê yekî bi destê xwe çêbike, wê çawa li dijî xwe çêbike!

Di sala 1973'an de, ji bo hinek zordariyan tiştek wiha kirin, lê demborî bû, tevî wilo jî zordariyêke mezin ji bo emperyalîz-

mê çêkirin. Ti têkiliya petrolê bi nêzîkbûna emperyalîzmê di Rojhilata Navîn de heye?

Emperyalîzm endustriyalîzm e, yek ji lingê emperyalîzmê yê sereke endustriyalîzm e. Petrol endustriyalîzmê çêdike. Yanî senaî bi petrolê pêş dikeve. Petrol jî di vir de ye. Niha ji bo vê dîzayîn, darbe, guhertin, çêkirina rêjîmên kûkla, bi giranî jî ji bo çi ye? Yek ji sedemên wê yên sereke jî, ji bo ku ev serweta balkêş û hêja nekeve destê kesên ku rojekê ji rojan weke şantaj li hemberî emperyalîzmê bikar bînin.

Ji bo vê emperyalîzm dema dibîne rejîmek hinekî bi ser xwe ve çû, bihêz bû, behsa petrolê kir, behsa gelemperîkirina petrolê kir, behsa bikaranîna çekên petrolê li dijî Rojava kir, hema dest datînin ser. Lêdana Sedam jî ji bo vê ye, destwerdanên din jî yên li ser Rojhilata Navîn ji bo vê ye. Ji bo vê ev çek girîng e. Ji bo ku ev çek bi rengekî cidî di çarçoveya berjewendiyên herêmê de neyê xebitandin, emperyalîzm hemû rengê dîzayîna di vê herêmê de dike.

Petrol pir bi bandor e. Mînak ji bêrê de rêxistineke navê wê yê berfireh OPEC e, ev Rêxistina Dewletên Ku Petrolê Îxrac Dikin, navê wê yê kurt OPEC e. Kî ne di van dewletan de, yên çiqasî zêde îxrac bikin ewqasî bi bandor e. Mînak Siûdî, Îran, hinek welatên din in, yên ku petrola wan heye.

OPEC çi dike? Dibêje ev dewlet divê du milyon varêl rojê derbixe, yê din sê milyon, yê din çar, yê din yek, yê din pênc sed hezar... Bi vî rengî diyar dike. Ji bo çi? Ji bo ku fiyet bi xerabî bandor nebe. Mînak, Siûdî dikare heft milyon derbixe, lê pêncan derdixe. Ji ber çi? Ji ber ku OPEC jê re gotiye; divê tu zêdeyî pêncan dernexî. Heger zêdeyî pêncan derbixî wê petrolê erzan bifiroşî.

Dema ku petrol zêde erzan didin, OPEC li hev rûdine. Çi dike? Dibêjin; em ê hilberînê kêmkirin, ji bo ku fiyeta zêde bibin. Di salên 1970'î de, OPEC li hev rûnişt, gotin, “petrol zêde erzan bûye, divê ku em hilberînê kêmkirin, ji bo ku fiyeta bilind bibin.” Suûdî li dijî vê biryarê derket. Herî zêde ew sûdê jê dibîne, lê li dijî derketî Lê çima?

Wezîrê petrolê yê wê demê li Siûdiyê navê wî Ehmed Zekî Yemanî bû, jê pirsîn gotinê; “we çima tevî OPEC'ê biryar negirt, da hûn hilberînê kêmkirin, da ku fiyeta petrolê zêde bikin?” Wî bersiv wiha da; “niha li Îtalyayê hilibijartin heye!” Îtalya jî wê demê komunîstan dengê zêde tê de danî û carê nêzîk dibûn ku bibin desthilatîdar. Partiya komunîst bihêz bû li Îtalya, lewre bersiva wezîrê Suûdiyê ev bû; “li Îtalya hilibijartin heye, eger em hilberînê kêmkirin, petrol biha bibe wê qeyran(krîz) di Ewrûpayê de çêbibe, ger qeyran(krîz) çêbibe, wê komunîst li Îtalyayê jê sûdê bibînin, bi vî rengî wê dengê wan zêde bibe, wê bibin desthilatîdar, ji bo vê me qebûl nekir.” Bala xwe bidinê çawa ji sîstemê re dixebitin. Yanî esas li gorî berjewendiyên xwe diviya bû ku kêmkirin bikiribana, da ku fiyeta bilind bûbûya. Herî zêde pere, kar jê re vedigere. Lê ji ber ku sîstema emperyalîst vê naxwaz e, wan jî li gorî sîstemê çî ji wan re dixwaze bi wî rengî tevdigerin.

Ji bo vê mesela petrolê li Rojhilata Navîn cidî ye. Yek ji sedemên ku emperyalîzm cidî li ser vê herêmê disekine, çavkaniyên petrolê yê mezînan di vê herêmê de ne, lewma...

2-Armancê Emperyalîzmê Ji Parastina Îsraîl Çi Ye?

Niha ji bo Rojava Îsraîl li Rojhilata Navîn girîng e. Ji ber çî? Îsraîl ne xwe tenê temsîl dike. Îsraîl wekîlê şirketa kapîtalîst ya navneteweyî ye. Wekîl e, di heman demê de bi navê wê

yê biyanî jî sîxûr e. Yanî yê ku ji cihekî re dixebite. Îsraîl wekalet e, Îsraîl bi wekaletê berjewendiyên emperyalîzmê li Rojhilata Navîn dimeşîne.

Ji bo vê hemû rengê xeteriyan li ser Îsraîl ji aliyê Amêrika, Îngeltire û Ewrûpayê ve nayên qebûl kirin. Ji bo ku ewlekariya Îsraîl di ewlehiyê de be, her demê, Rojhilata Navîn lewaz dihêlin. Ji ber çi? Îsraîl weke hêzeke leşkerî Rojhilata Navîn di bin xeteriyê de dihêle, çekên wê yên nukleer hene. Çekeke wê ya balafiran yê pir berfireh heye, hêzeke wê ya îstixbaratê ya mezin heye, aboriya wê jî heye.

Ji bo vê di aliyê leşkerî ve her demê herêmê di bin kontrolê de dihêle. Îsraîl dikare vî karî bike. Ji ber çi? Girêdana wê ya civakî bi herêmê re tune, biyanî ye. Heta niha jî hîna ew biyanîbûn derbas nekiriye. Ji derve re dixebite, erê welateke Rojhilata Navîn e, lê sîstema Rojava ye. Yanî girêdayî sîstema Rojava ye. Hebûna Îsraîl çi dike? Hebûna wê her demê li Rojhilata Navîn rewşeke ewarte dihêle, her kes liv û tevgera xwe bi Îsraîl rave dike.

Mînak sîstema serdest ya Ereban, muxalifan dukuje. Çima? Dibêje ji ber Îsraîl, yek aliye, milîtarîst e, şoven e, nijadparest e, hemû xerabiyên xwe bi çî rave dike? Bi Îsraîl rave dike.

Ji ber çi, dibêje Îsraîl dijminê me ye? Îsraîl emperyalîst e. Jixwe hinek nêzîkbûn û gotinên Îsraîl hene, vê nêrînê têr dikin. Mînak, dibêjin, sînorê Îsraîl ji Firat ta Nîlê ye, yanî ji çemê Nîlê ta Firatê ye. Ev gotinên wan, hîna zêdetir endîşe li ser gelan çêdikin, lê sîstema Ereban jî ji vê sûtê werdigire û li ser vî esasî gel dide sekinandin.

Dibêje, ev dewlet hatiye, me hemûyan qir bike. Me ji holê rabike, dagir bike, erdê me bigire. Ji bo vê muxalefet e, astê xweşiya jiyane ye, ev hemû ne pêwîst in. Ya girîng em hebûna

xwe li hemberî Îsraîl biparêzin. Ji bo vê her tişt fedayî wê ye. Bi vî rengî dînamîkên civakî li Rojhilata Navîn ev pêncî sal e, qet tevnagere. Sedem çî ye ku tevnager e? Ji ber ku tevgereke biçûk di dînamîkên civakî de bi sîxûriyê tê sûcdarkirin.

Wê demê emperyalîzm bi hebûna Îsraîl, dînamîkên civakî li Rojhilata Navîn dide rawestandî. Yek jî hebûna Îsraîl dibe sersebebê ku civaka Rojhilata Navîn nikaribe xwe nû bike. Tiştên pêşî yên wê cuda ne, tiştên pêşî yên Rojhilata Navîn ne nûbûne, ne pêşketinbûne, ne refaha aboriyê ye. Tiştê herî li pêş jî bo wê ewlekarî ye.

Dema ku di serê her tiştî de ewlekarî bû, tiştên sereke û pêşîn çî dibe? Civak parçe dibe, yek dibe polîs, yek dibe potansiyel xeterî. Bi vî rengî timî hev dixwe. Ji bo vê emperyalîzm her demê dixwaze Îsraîl biparêz e. Her demê ewlekariya wê bike xeteriyê. Ji bo vê dema ku binêre rejîmek, hebûna wî li ser Îsraîl dibe xeterî, hema tavilê êrişî wê dike. Lêdana Lîbiyayê, ya Iraqê, ambargoya li ser Îranê û gelek şewazên dîtir, polîtîka ku li ser Misirê dane meşandin, hemû jî yek ji sedemên wê jî parastina ewlekariya Îsraîl e.

3-Nakokiyên Emperyalîzmê Bi Rojhilata Navîn Re Yê Şaristaniyê Ne

Emperyalîzm Rojhilata Navîn weke antî-tez fêm dike û dizane, antî tez e. Dizane ku hêzek dijber e, weke potansiyel e. Ji ber çî? Ji ber ku Rojhilata Navîn hêzeke wê ya berxwedanê heye. Rojhilata Navîn, orjînal e, taybetmendiyên wê yên çandî, ramanî, zihnî yên ku pala xwe didin kûrbûna dîrokê heye, ji bo vê jî ev proja modernîzasyonê, proja lîberalîzekirinê, yanî projên wek Rojhilata Navîn a mezin, Rojhilata Navîn a nû, projên ji nû ve dîzyankirina herêma dengvedana xwe di nava gel de

nağire. Ev nakokiyeke çandî ye. Her demê cewher, dîrok, rêû-resm, bi taybetî jî rêûresmên wer paqîj mirovan dikişîne.

Tiştêkî seyr e, li Rojhilata Navîn, bala xwe bidinê li hemû cîhanê, em di aliyê muzîkê de bigirin dest, muzîka Rojava serwer bûye, li Japoniya, Çîn, Afrîkayê serwer dibe û êdî ber bi rêûresman ve kes nema paş de dizîvire. Lê em mesela Kurdan bihesibînin, ên Ereban, muzîka Rojava aramiyê nade mirovan. Zêde balkêş nabe. Di van salên dawiyê de zêdetir di aliyê mûzîkê de di nava Kurdan de wiha ye, di nava Ereban de jî bêtir ber bi orjînalê ve vedigere.

Wê demê ew nabe alternatîf, ji ber ku ev herêm di zemanê baranên wê cuda ne, berfa wê jî wiha, çemên wê cuda diherikin, mirovên wê cuda dijîn. Ji bo vê tiştê ku aramiyê bide mirovan li Rojava û cihên din heman aramiyê nade mirovên Rojhilata Navîn.

Rast e, dibe hinek tişt hene îro li kanalên tv'an de, pêşbazî, şêwazê nû ji muzîkê derdixin, lê belê hemû demborî ne. Yanî wê zêde nemîne, zêde wer mirovan di esas de razî nake. Mirov nizanê ka çawa hinek mirov ji wan muzîkan re li çepikan dixin, lê zêde bersivê nade.

Dîsa di aliyê şêwazê jiyane de, dibe ku hinek ji çeloxwar-kirina bajarbûyîne çêbibe, di çarçoveya wan bajaran de rêû-resm hatibin wendakirin, dibe, lê nebûye modelek di jiyana Rojhilata Navîn de. Nikare bibe modeleke jiyane jî. Di encamê de proja modernkirinê ya çandî, ya civakî, heta ya siyasî li Rojhilata Navîn zêde bi ser nakeve. Emperyalîzm vê dibîne, emperyalîzm dizane rewşa vê herêmê ne weke cihekî din e. Yanî mirov li vir bomban li xwe dipêçin û diteqînin. Ev bombe lixwepêçan û tenqandin, ne fenatîzma Îslamê ye. Ev nirxandinên dibêjin fenatîzma Îslamî, ne rast e. Mînak, hevala Zîlan,

ne Îslamger bû! Di vir de kevneşopî li ber xwe dide. Çi ye ew kevneşopî? Mînak, dîrokek e. Mirov qebûl nake ku ev dîrok bê pêlêkirinê, ji bo vê hazir û amade ye ku xwe biteqîne. Bi wê na jî, di wê astê de bersiv dayînek heye.

Ji lew re ev ji bo Rojava pirsgirêkek e. Rojava bi artêşa xwe ket Rojhilata Navîn, du rojan ma. Gemiyên xwe di sala 1918'an de tijî leşker kirin, derbasî Iraqê bû, derbasî Sûriyeyê bû, derbasî derên din bû, kes nikarîbû li ber xwe bide. Aboriyê talan dike û heta roja me ya îro talan dike, kes tiştêkî nabêje. Yanî enî li pey eniyê dişkê, kes tiştêkî nabêje. Lê di tiştêkî de teslîm nabe ew hêza giyanî ye. Ew teslîm nabe û ew li ber xwe dide.

Mînak li Iraqê ew li ber xwe dide, li Afxanistanê ew li ber xwe dide. Yan jî mînak çek, artêş du rojan li ber xwe nadin. Di dema ku di aliyê leşkerî de dagirkerî pêk tê, dema ku di aliyê siyasî de dagirkerî pêk tê, dema ku di aliyê aboriyê de talan pêk tê, eger ev dagirkirina leşkerî û siyasî talankirina aborî bi dagirkirineke giyanî temam nebe, serkeftin ne di ewlehiyê de ye.

Serkeftina emperyalîzmê li Rojhilata Navîn eger bi serkeftineke giyanî, ideolojî, çandî temam nebe, ew serkeftina ku îro kirî demborî ye. Ne di ewlehiyê de ye, pê nerazi ye, têrê nake. Ji bo vê emperyalîzm dixwaze vê bike, di vir de têkoşîneke şaristaniyê heye. Yanî faktoreke şaristaniyê ye. Çi ye ev fektor? Îmhakirina kokên dîrokî ji nedîtî ve nêzîkbûyîn, biçûkxistin, rencîdekirin, hovkirin e. Bihêle mirovê ku li ber çavê mirovên xwe jî reş bibe, mirov êdî xwemaliya xwe ya wê çandê ji bîr bike. Bi temamî ji aliyê çandî, ideolojîk ve asîmîle bibe, bibe parçeyek ji Rojava. Bi vî rengî dagirkirina siyasî û leşkerî bi ser dikeve. Ji bo vê şerê li dijî modernîta girîng in.

4-Divê Şerê Me Li Hemberî Bîrûbawerî Û Şêwaza Jiyana Modernîteyê Be

Mînakeke din jî em bidin, dema ku tu şer li dijî kapîtalîzmê bikî, lê li dijî modernîte nekî, tu nikarî vî şerî bi ser bixî. Ji ber ku kapîtalîzm bi ser dikeve, tiştê ku nahêle kapîtalîzm bi tamamî bibe desthilatdarî çî ye? Dema yê ku modernîta wê ango monernîta kapîtalîzmê neguhere, nikare şêwaza jiyane biguhere, wê demê alozî jê re derdikev in.

Ji bo vê şerê tenê li dijî kapîtalîzmê bi navê proleteriyayê û kedê têrê nake. Şerê li dijî dagirkeriyê têrê nake. Ev şer divê ku hêzeke wê ya zihnî û ramanî hebe. Yanî di aliyê zihnî de divê em û emperyalîzmê ne yek bin. Di aliyê liv û tevgerê de em ne yek bin, di aliyê şêwaza jiyane de em ne yek bin.

Şêwaza me ya jiyane ger weke ya wan be, ew be, liv û tevgera me ew be û em îdîa bikin ku em li dijî wê têkoşînê dikin, ew têkoşîna me pûç e, encamê nagire. Niha yek ji pîrsgirêka me ya sereke weke rêxistin, bi taybetî jî li Bakurê Kurdistanê ev e ku em li dijî kapîtalîzmê şer dikin, li dijî dagirkeriyê şer dikin, lê em li dijî modernîteyê şer nakin. Tam berovajiyê wê em modernîteyê temsîl dikin. Ji binê lingê xwe heta serê xwe. Bi şêwazê jiyane, bi teşe, bi nêzîkbûnên ji meselan re, ji kesan re, ji civakê re, em modernîta esas digirin.

Ev dibe sêsebebê ku em nikaribin xwedî şêwazê jiyana xwe bi xwe bin. Em şêwazê jiyana Rojava qebûl dikin, em li dijî wê şer dikin. Halbûkî şerê me kengê rewa ye, kengê rasteqînî ye? Dema ku em şêwaza jiyana Rojhilatê qebûl bikin, wê demê wê hîna zêdetir şerê me bi wate be. Bi exlaqê xwe, bi civakbûna xwe, bi nirxên xwe yê komînal ên ku pala xwe didin dîroka mirovahiyê, bi fedekarî, bi van tiştan mirov dikare xwedî têkoşîn be.

5-Emperyalîzm Şereke Dîrokî Û Çandî Dike

Divê têkoşîna me ji bo cewher parastinê be, ne têkoşîneke şeklî be, ev dihêle şer serkeftî be. Ji bo vê şerê emperyalîzm yê niha li dijî Rojhilata Navîn, meselên şaristaniyê ne. Yanî şerê şaristaniyê dike. Çi dike, bomberdomaneke ideolojîk çandî pêk tîne. Ji bo ku mirovan felc bike, ji kokê wan yê dîrokî qut bike, xerîzan pêş bixe, ferdiyetê pêşbixe, ziakirinê pêş bixe ku mirov bibe koleyê kapîtalîzmê.

Weke çawa niha li başurê Kurdistanê dike, li Iraqê dikin, li ciyên dîtir dikin, bi hinek argomanên ku heta bala civakê jî dikeşîne, bi sporê, cinsiyetparêziyê, cinseltiyê, ezeziyê, bi van tiştan dike. Dixwazin felc bikin ku hêza muxalefetê nemîne. Muxalefet çi be, formalîta be. Ji bo kursiyan be, ji bo ketina perlemanê, ji bo ku belediye(şaredarî) bibe ya min, ji bo parê bigire, ne ji bo civakê biguhere. Niha emperyalîzm vî şerî dike.

Ev şer ji bo emperyalîzmê stratejîk e, bi prensîb e. Ji bo çi bi prensîb e? Ji ber ku tirsên wê hene. Tiştê ku em behsê dikin Rojhilata Navîn e. Ne cihekî din e, lewre mirov biçûk nabîne. Afrîkayê biçûk nabîne, cihên din biçûk nabîne, hemû jî mirov in. Lê Rojhilata Navîn ne Afrîka ye, ne heta Çîn e. Rojhilata Navîn erdnîgariyeke stratejîk e. Rojhilata Navîn derfetên madî yên mezin e. Petrol e, Rojhilata Navîn nifûseke ciwan e, ev nifûsa ciwan girîng e. Her demê ev nifûsa ciwan potansiyela şoreşê ye.

Welatên ku tê de ciwan zêde dibin şoreş tê de heye. Şoreşa di roja me ya îro de li Rojhilata Navîn de dijî, berhemê ciwanan e. Ji ber ku ciwan hêza îşyanê ya sereke ye. Asoya ciwanan firehtir e, li gorî kevneşopiyan naxwaze bijî, dixwaze tiştê heyî derbas bike. Dema ku bi astengan re rû bi rû dimîne, şoreşê çêdike. Şoreşa 1968'an sedemên wê pîrbûna ciwanan bû. Ji

bo vê dema ku Ewrûpa pîr dibe, Amêrika pîr dibe, Çîn pîr dibe, maşelah li Rojhilata Navîn ciwanbûn enfilasyon çêkir.

Cihêk weke Mexmûr nifûsa wê heft hezar e, sê hezar xwendevanên dibistana seretayî hene. Di hemû dîroka cîhanê de tiştêk wiha tune ye. Ev hêzek e, wê demê cihê erdnîgarî, derfetên madî, nifûsa ciwan, ev hemû tiştên madî ne, eger ev hemû bi kokê xwe yê dîrokî re bibin yek, wê demê proja şaristaniyê derdikeve, ya alternatîf derdikeve. Yanî hêza moral, peyda bibe, hêza moral, serwerî (serdestî) derûnî, dema ku ev çêbibin wê demê kes nikare zebt û rebtê bide ser Rojhilata Navîn.

Bi derfetên xwe yên madî, bi hêza xwe ya ciwan, bi erdnîgariya xwe ya stratejîk, bi hêza xwe ya ku ji şaristaniyê tê, hêza moral, ya ku di kûraniya dîrokê de veşartî ye. Ev hemû derkevin, bi rengêkî têkûz di çarçoveya projeyeke komunal, zanistî bi hev re bibin yek, wê çaxê dibe alternatîf.

Ji bo ku ev nebe, emperyalîzm di nava têkoşînekê de ye. Şerê li dijî PKK'ê jî ev e. Em bala xwe bidinê ku PKK'ê çalakiyê leşkerî li dijî Amêrikayê nekiriye, li dijî Fransa nekiriye, li dijî Ewrûpayê nekiriye. Tam berovajiyê wê, Rêberîyê ji sala 1995'an de ev got; "êdî dema ku sosyalîst, sing bi sing, enî bi enî şer bikin nema ye, em di nav hev de digerin." Rêber Apo ev di sala 1995'an de analîz kir, SAA'yî jî vê dizane. SAA'yî dizane ku carina PKK'ê cixare qedexê kiriye, vexwarina alkolê bi temamî qedexê ye, dev jê ber de kêfdêrî (narkotîk), her roj raporekî derdixê û dibêje; PKK'ê tîcareta kêfdêrîyê (narkotîkê) dike, bikar tine, ev hemû ji bo ku krîmînalîze bike, ye.

Dizane ku PKK van tiştan nake, dizane ku eger di cih cihan de, çewt şidet hatiye meşandin jî, ji derveyî perspektîfên

PKK'ê hatiye meşandin. Vê jî baş dizane, ji ber ku PKK her demê xwe bi xwe rexne dike. Lê tevî wê jî terofîze dike, kirimînalîze dike, xerab dide nîşan dan. Ji bo çi? Ji bo ku PKK xwedî proje ye. Ev proje li dijî ferdiyetê ye, li dijî berxweriyê-(serdariyê), ziyabûnê, li dijî xerîzebûyîne ye, li dijî van tiştê ha komînal e, civakî ye, demokratîk e. Li ser esasê ku hêza madî ya Rojhilata Navîn û hêza zihnî bi hev ve girêbide û bi vî rengî teqandinekî çêbike. Ji ber van sedemên ha êrîşê li ser PKK'ê dike.

Tenê ne PKK, êrîş li ser hemû hêzên ku ji dil û can bi rastî dixwazin civakên xwe temsîl bikin heye. Ev êrîş cidî ye, ev parçeyek ji siyaseta emperyalîzmê derbarê Rojhilata Navîn de ye. Ji bo vê emperyalîzm li Rojhilata Navîn çi dike? Miliyetgeriyê, cinsiyetparêziyê, dîngeriyê, zanistparêziyê, van tiştana xurt dike û van tiştan ne tenê bi navê tewş û dibêje; ev zanistîparêzî ye, bigirin. Ev cinsiyetparêzî ye, bigirin. Tam berovajiyê wê, herî zêde xwe azadîxwaz dide nîşan dan. Di aliyê cinsiyetparêziyê de jî, lê di roja me ya îro de jinên Iraqê sed carê xweziya xwe bi serdema Sedam tînin. Ji ber ku seranserê Iraqê bûye weke çawa fihûşê, tenê ev na, êdî welatên derdorê jî êdî bi renekî xerab îmajek ji jinên Iraqîyan re hiştine. Lewre azadiya jinê ya ku ji Iraqê re anîn, ev bû.

Ev hemû xizmeta proja lîberal dike, ya li ser esasê ferdiyetê, ezeztîyê, parçekirina civakê, înkâr kirina civakê da ku mirov bi xerîzên xwe bijî û wiha emperyalîzm karibe kontrol bike, armanc ev bû. Miliyetgeriyê di zemanê Sedam de ewqasî Suniyan û şîa hevdu nedikuştin, ewqasî Kurd û Ereban hevdu nedikuştin. Ewqas Xiristiyan nedihatîn talankirin û kuştin. Ji lew re emperyalîzm vê projê ferz dike.

Ev bi xwe re pîrsgirêkên cidî tînin. Ji bo vê li hemberî wê girîng e ku bi projên zelal em dakevin meydanê ku li dijî vê

proja lîberalîzekirina herêmê, em proja azadiyê bixin jiyane. Porja azadiyê li dijî modernîta kapîtalîst e. Bi taybet bingeha wê ya komunal, li dijî modernîtayê ye. Ev ê esas bê girtin ku projên modernîta kapîtal li ser herêmê bi ser nekevin.

Bi vî rengî em lê temaşe bikin, wê demê emperyalîzm gelek sedemên wê hene û gelek şewazê wê yê hegemonîk li ser Rojhilata Navîn bike, hene, lê belê bi van çar-pênc xalan, mirov dixwaze wer hîna zêdetir şenber bike. Her demê emperyalîzmê tovê parçekirinê hiştin li vê herêmê, yanî nakokiyên sunî yên her dem di navbera dewletan û gelan de hiştin. Dînî, mezhebî, Erdnîgariya stratejîk, li ser wî esasî hewldanên desthilatdariyê, çavkaniyên enerjîyê bi taybetî jî petrol, parastina Îsraîl û astengkirina proja şaristaniya demokratîk a Rojhilata Navîn. Ev nêzîkbûnên emperyalîzmê ne. Ji lew re li hemberî wê weke alternatîf, nêzîkbûnek çep derket pêş, demek dirêj xwest hikum bikin. Li ser vê mijarê jî em ê rawestin.

VIII. SOSYALÎZM BI CEWHERA XWE YA RAST JI RASTIYA ROJHILATA NAVÎN DÛR NÎNE

Sosyalîzm di bingehê de bi cewherê xwe ramanekî ji rastiya Rojhilata Navîn dÛr nîne. Dîroka Rojhilata Navîn, tevgerên civakî, komunal, li ser esasê wekhevîyê edelatê, mirov di vê herêmê de pir dikare lê rast bê. Ev şewazê civakî yê li ser esasê wekhevîyê, heta demên nêzîk jî, li cihên cuda cuda, bi hêza xwe ya cewherî gelek mirovan birêve dibir.

Ji bo vê weke cewher sosyalîzm ji rastiya Rojhilata Navîn dÛr nîne. Lewre nav, têgîn, bêguman guhertine. Lê belê ev nerazîbûna li hemberî desthilatdariyê, nerazîbûna li hemberî desthilatdariyê, têkoşîna li dijî wê, dÛrketina ji dewletê, ji derveyî dewletê jiyîn, bê dewlet jiyîn, mirov dikare bêje her demê li Rojhilata Navîn lê rast bê û hebûye.

Lê belê tevgera sosyalîst, bi rengê xwe yê rêkûpêk bi nav, bi teorî di sedsaliya 20'an de derbasî Rojhilata Navîn bûye. Li milekî miliyetgerî, dewlet netewe, kapîtalîzm, mulkiyeta taybet, van li Rojhilata Navîn serwer bûn. Li hemberî wê bi taybetî jî weke çawa li cîhanê nakokî di navbera kapîtalîzmê û sosyalîzmê de, bi taybetî jî bi çêbûna Sovyetê re wek sîstemên siyasî li dijî hev ên dijber çêbûn, vê bandora xwe li Rojhilata Navîn jî bi çî awayî dît, dema ku rayedar, desthilatdar, hakim, dewlet, yanî hêza jorîn di civakê de xwe bi sîstema kapîtalîst a cîhanê ve girêdan, jê re bûn sîxûr, xizmeta wê kirin. Li hemberî wê cotkarî, karker, kesên feqîr ramanên sosyalîst qebûl kirin. Gav bi gav li dijî desthilatdariyê, li dijî newekhevîyê ji bo edaleta civakî, rêxistin li darxistin.

1-Li Rojhilata Navîn Pêşketina Tevgera Komunîst

Tevgera komunîst li Rojhilata Navîn ji sala 1920'an û şûnda fermî bûye. Yekemîn li Tirkîyê, Partiya Komunîst a Tirkîyê di sala 1920'an de ava bûye. Li Çînê ava bûye, Çîn hinekî ji Rojhilata Navîn cuda ye, yanî di Rojhilat de ye.

Di sala 1924'an de Partiya Komunîst li Sûriyeyê û Lubnanê ava bûye. Di sala 1936'an de Partiya Komunîst li Iraqê ava bûye. Li Sudanê ava bûye, li Îranê di serdema 1930'yê û şûn da TUDEH çêbû. Bi vî rengî li gelek welatên Erebb, Tirkîyê, Fars, partiyên komunîst ava bûn.

Niha ev partiyên komunîst taybetmendiyeke wan a çawa hebû? Partiyên komunîst ên ku li rojhilata Navînê ava bûn, di serdema ku tê de Sovyet û partiya komunîst a Sovyetê di tevgera çep de li cîhanê serwer bû, di wê serdemê de ava bûne. Ji ber ku beriya Sovyetê parçebûn çêbû. Di tevgera komunîst a cîhanê de parçebûn çêbû. Kesên ku bûn sosyalîstên milî ku Lenîn wê demê navê wan kirin Sosyal Şovenîst, yanî bi nav sosyalîst in, lê bi helwestên xwe şovenîst in. Van sosyalîzm lîberalîze kirin û xistin xizmeta kapîtalîzmê. Di roja me ya îro de jî li gelek cihan desthilatdar e.

Mînak, partiya sosyalîst a Fransî, sosyal demokratên Almanya hwd, partiya karkerên Îngiltere, bi demê re ev pêk hat û bi temamî bi kapîtalîzmê re bûn yek.

Li dijî wan çepayetî, komunîzmê di kesayeta partiya komunîst a Sovyetê ya Lenîn de, li gorî xwe oportonîzm, tesfiyegeriya di tevgera karkeran de çêbûye, ji nû ve pîvanê komunîzmê danîn. Li ser vî esasî rêxistinek çêkirin, navê wê rêxistinê çi bû? Komunîzma sêyemîn, **enternasyolîzma sêyemîn**, enter-nasyonalîzm komunîst. Yan jî **Komîntern**, bi navê wê yê dîtir Komîntern bû. Komîntern çi bû? Komîntern, di sala 1919'an

de, partiyên komunîst ên li dijî tesfîyegeriyê, li dijî lîberalîzmê, li dijî sosyal şovenîzmê, di nav xwe de bi cih kirin.

Kî bûn? Bi giranî yên Rojhilat bûn. Partiya komunîst a Tirkîyê bû, ya Sûriyeyê bû, ya Çînê bû, ya Bîlgarîstanê bû, ya Romaniya bû, ya yên li Rojhilat bûn. Di Ewrûpa de, Bi komunîstên radîkal yên mîna partiya komunîst a nû ya Almanya. weke Roza Luksemburg. Komîntern, bi vî rengî tevgera komunîst birêve dibir.

Komîntern di rastiyê de baş bûn. Bi aliyekî xwe ve baş bûn, kîjan alî bû yê baş? Yekbûyîna têkoşîna li dijî desthilatdariyê, li dijî kapîtalîzmê, karkerên cîhanê, sosyalîstên, cîhanê kirin yek. Yanî yektiyeke wan a ku çêbû baş bû. Di wî aliyê xwe de baş bûn.

Lê belê aliyê wê yê xerab çi bû? Zêde eznavend bû ku însiyatîfa tevgera komunîst a cîhanî nehiştin. Mînak her tevgerê komunîst li welatekî cîhanê girîng e ku rewşa welatê xwe esas bigire, li gorî wê polîtîka çêbike. Ew însiyatîf lewaz bû. Wê însiyatîfê ji destpêkê ve, ji ber ku lewaz bû, zîyan da, lê di serdema Stalîn de, serdema ku Sovyet bû dewleteke netewe, yanî bû weke dewleteke netewe, bi navê parastina sosyalîzmê berjewendiyên xwe esas girtin. Ji ber vê ev însiyatîfa hebû jî bi temamî ji holê rabû. Gav bi gav partiyên komunîst, li gorî rewşên welatê xwe na, di çarçoveya berjewendî û daxwaziyên Sovyetê de tevgeriyan. Vê ziyaneke mezin da tevgera komunîst li Rojhilata Navîn.

Ji ber çi? Sovyet di cîhanê de bû dewleteke mezin. Dewleteke ku tê de desthilatdarî li pêş bû. Dewleteke birokrat bû. Dewleteke di aliyê sîstema otorîter de berjewendiyên wê hebûn. Vêcarê ji bo ramanê wekhevîyê bela bike na, wek hêz ji

bo ku di cîhanê de bibe desthilatdar, kar kir. Yanî weke li hemberî Amêrîka kar kir.

Di esas de sedemên hebûna Sovyetê berê çi bû? Sovyet weke navendekî sosyalîzmê karibe tevgerên gelan li dijî emperyalîzmê destek bike, ne ji bo berjewendiyên xwe. Lê di serdema Stalîn û Şûn da jî, gav bi gav taybetmendiyên dewletê xwe derxistin pêş, berjewendiyên wan derketin pêş, li ser esasê wan berjewendiyên, vê carê nêzîkî cîhanê bûn.

Ji bo vê li ser esasê belavkirina sosyalîzmê na, li ser esasê berjewendiyên xwe, bi herêmên cîhanê cuda cuda sîstem çêkirin. Destwerdana Amêrîka Latînî kir, ji bo ku Amêrîka bixe zoriyê. Destwerdana Rojhilata Navîn kir, destwerdana van deran kir. Lê belê li gorî Amêrîka Sovyet pir bi feydexwaz (avantaj) bû. Ji ber ku dema girseya gel hemû li dijî kapîtalîzmê mêtîngeriye nerazî bûn, bi Sovyetê re xelasî didîtin. Hêzek di her welatî de çêbû, ew hêza ha bi awayeke xwezayî girêdayî Sovyetê bû, ew partiyên komunîst girêdayî Sovyetê bûn.

Li şûna ku Sovyet van kesan bike hêz, ji bo ku di welatê xwe de wekhevîyê û demokrasîyê bînin, li şûna wê ew ji bo xwe kirin weke maşê û di çarçoveya berjewendiyên xwe de dane xebitandin.

Vê rewşê pozîsyona partiyên komunîst lewaz kirin. Propogandaya ku li dijî wan hîna zêdetir mafdar derxist. Li dijî wan çi digotin? Digotin; “Ev partiyên neteweyî nînin, komunîzm tiştêkî barkirî ye, ji derve ye. Ne ramanê Rojhilatî ye. Em mirovên dîndar in. Gelê me hene, neteweyên me hene. Ev propoganda komunîzmê propogandayeke ji me biyanî ye. Ji derveyî vê jixwe ev partiyana ji bo welatê xwe na, ji bo Sovyetê dixebitin. Girêdayî Sovyetê ne.” Heta hinek gotinên wiha seyr derdiketin. Mînak digotin, eger li Moskova baran

bibare, komunîstên Rojhilata Navîn siwanê radikin. Tevî ku di welatê wan de baran tunebe jî, lê dîsa sêwanê hildidin.

Ev ji bo çi bû? Ango li gorî şert û mercên xwe na, li gorî daxwaziyên Sovyetê her demê tevdigeriyan. Afirandêriyeke partiyên komunîst di herêma de li ser esasê ku di aliyê siyasî de, di gelek tiştan de xwe ji Sovyetê cuda bikin, derneket. Her demê tabîa man. Her demê Sovyet ji bo xwe weke quble nîşan dan. Wek esas nîşan dan. Sovyetê êv bikar anî, îstismar kir, her demê ew weke maşeyan dane xebitandin, heta ku Sovyet hilweşiya jî rewş û pozîsyona partiyên komunîst di Rojhilata Navîn de ev bû. Partiya komunîst li Sûriyeyê, li Misirê, Iraqê, Îranê ev bû û bi vî rengî bûn.

Sovyetê çawa kir, di salên şêstî de, desthilatiya radîkal a Erebbû. Miliyetger û radîkal e, lê behsa sosyalîzmê dikirin. Sovyetê çi got? Got; "temam, Baas, Nasirî, ev sosyalîst bûn, lê ne sosyalîstên bi hêz bûn." Ji ber çi? Karker lewaz bûn, raman lewaz bûn. Ji bo vê gotin; "em ê ji van welatan re alîkar bin, senayiyê derbasî wir bikin, ji wan re di aliyê madî de alîkar bin, gav bi gav ev desthilatî wê bibin sosyalîst, bê ku di kapîtalîzmê re derbas bibin, wê bigihîjin sosyalîzmê." Ji bo vê teoriya Xrûşçov hebû, di pişt re jî Brejnev jî berdewam kir. Ev her du jî her yek di zemanê xwe de sekreterên partiya komunîst a Sovyetê bûn.

Teoriya wan ev bû, Pêşketina ne Kapîtalîst. Yanî rêka ne kapîtalîst. Çi bû ev rêka ne kapîtalîst? Ango welatên weke Misirê, Sûriyeyê, rêxistinên burjûvazîya biçûk radîkal miliyetger tê de bûne desthilatdar, wê bi van rêxistinên re alîkar be, wê wan beralî bikin, wan ber bi sosyalîzmê ve bibin. Ev xapandin bû, esl û astarê wê tunebû, jixwe tiştek ha çênabe jî.

Lê belê tiştê ku ziyana da çi bû? Dema ku Sovyet Misir, Sûriyeyê, Iraq weke hikumet muxatab digirt, dostanî bi wan re datanîn, rewşa komunîstan lewaz dikir, destê dewletan li dijî komunîstan bihêz dikir, kuştinên komunîstan çêdibûn, Sovyetê li hemberî wan bêdeng dima, heta di cih cihna de jî Sovyet bi xwe ji partiyên komunîst re digot, ”rêjîmê nerehet nekin. Ji bo ku têkiliyên me xerab nebin.”

Ango komunîst xistin xizmeta dewleta netewe, li Misir, Sûriyeyê, Iraqê wiha kir. Dihatin kuştin, lê dîsa xizmet dikirin. Sedam her roj komunîst sêdar dikirin, lê dîsa jî pê re bûn, bi perspektîfên Sovyetê re. Sûriyeyê tiştê nema bi serê wan de neanî, lê dîsa jî pê re bûn. Misirê hemû xistin zindanan lê dîsa jî pê re bûn. Vê ziyaneke mezin da tevgera komunîst.

Dîsa ziyana mezin li Îranê çêbû. Çi bû ew ziyana mezin li Îranê? Pirsgirêkên ku TUDEH’ên dijîyan. Mesele endamên TUDEH’ê pir hebûn. Pir li ser gel bi bandor bûn. Ji ber TUDEH heta astekê rastiya civaka Îranê fêm kiribû, ji bo vê hinekê gotinên wê nêzîkî gel digotin. Gel li derdorê kom dibûn, lê têkiliyên Sovyetê yên çewt TUDEH jî kir qurbana berjewendiyên xwe.

Her demê bi Îranê re di nav têkiliyên baş de bû, lê her demê ji bo berjewendiyên xwe komunîst jî difirotin, Kurd jî difirotin, gelek kesên din jî firotin. Ev nêzîkbûnên Sovyetên yên berjewendîparêz bûn sersebebê ku tevgera komunîst derbên mezin bixwe. Perspektîfên wê yên desthilatiyê çênebin, nikaribin bibin desthilatdar. Ew enerjîya li dijî dewletê ya ku kom bûbû, hemû weke çawa mirov bêje, vala hate xerc kirin.

Niha ew enerjî ne enerjîyeke ji rêzê ye. Dema em dibêjin tevgera komunîst li Rojhilata Navîn, em behsa mirovê herî hêja di vê civakê de dikin. Bi exlaqê xwe, terbiya û zanistîya

xwe, ji her tiştî girîngtir bi qehremantiya xwe. Yanî bi komu-nîzmê bawer bûn. Di oxira baweriya xwe de hemû rengê îşken-cê didan ber çavên xwe.

Di zindanan de, li hemberî vê hovitiya faşîzmê, îşkenca xerab, li Iraq, Misirê , Sûriyeyê, Tirkîyê û Îranê li ber xwe dan, pir li ber xwe dan. Mirovên herî bi nirx di vê civakê de, bi wan mirovan eger di rêka rast de bimeşiyana wê deh şoreşên civakî çêbûbûna. Lê belê vê nêzîkbûna Sovyetê ya berjewendîparêz, beralîkirina çewt, bi awayekî danmeşandina eznavendî, bû sersebebê ku ti carê ev tevgerana însiyatîfê nexin destê xwe, ti carê li gorî berjewendiyên welatên xwe tevnegerin, ji bo vê timî bêbandor man, bûne tevgerên bêbandor.

Yek ji sedemên ku tevgera komunîst li Rojhilata Navîn bi ser neket, nêzîkbûnên Sovyetê bûn.

Ya duyemîn jî, nêzîkbûnên tevgera komunîst bi xwe bûn.

2-Nêzîkbûnên Tevgera Komunîst Ên Dogmatîk Li Rojhilata Navîn

Tevgera komunîst Marksîzm, Lenînîzm bi renekî afirandêrî negirtin dest. Bi renekî dogmatîk girtin dest. Dogmatîkên herî mezin, komunîstên Rojhilata Navîn bûn. Li Ewrûpa dîsa mînak komunîstên Fransî, yên Îtalî, li gorî xwe hinek di ber çav re derbaskirin. Li gorî mercên xwe ji nû ve Marksîzm nixandin. Mektebên nû derketin, di Rojhilata Navîn de cesaret nekirin. Weke metnê Quranê girtin dest. Ji bo vê propoganda dihat kirin, lê ew propoganda ne rast teqînî bû. Rastiya civakî ya Rojhilata Navîn îfade nedikir. Çima ji ber ku metîn bû, jiberkirin bû.

Komunîstên Rojhilata Navîn Marksîzm bi regekî li gorî rewşa welat derbas nekirin, pirtûk wergerandin. Ji bo vê Lenîn wiha gotiye, di filan rûpelê de ha gotiye, di filan pirtûkê de ha gotiye, Marks ha gotiye, lê ev ji bo Almanya derbasdar bû. Ji bo Rûsya derbasdar e, lê ji bo Sûriyeyê, ji bo Misirê, ji bo Sûdanê, ne wiha ye.

Ji bo vê mînak carna, nîqaş wê çêbûbana, wê dawiya dawiyê wiha bigotana, wê yek bihata li ser radyoyê, di rojnamê de wê pirsê jê bikira, wê ew pirs bibesivanda. Mînak; Abdul Xaliq Mehcûb hebû, demekî bû serokê partiya Sudanê, yanî sekreterê partiya komunîst bû, di astê ku bibin desthilatdar de, bi hêz bûn. Di pişt re darbe li ser kirin ew kuştin. Rojnamevan jê vê pirsê dipirse; “Xwedê heye, an tune?” Niha bêje heye, li dijî komunîzmê ye, bêje tune wê gel jê nerehet bibe. Lê belê nikare bi ramana xwe re berovajî bibe, dibêje; Xwedê tune.

Halbûkî li Rojhilata Navîn komunîst divê ku neketibana nava nîqaşeke wiha, ka Xwedê heye, an tune. Li Rojhilata Navîn îdialîzm cuda ye, meteryalîzm nikare cuda bibe. Ji bo vê komunîzma Rojhilata Navîn pêwîst e. Ango pirsgirêk di ku de bû, afirandêrî tunebû, metîn bû, bi regekî qalibger ferzkirin hebû.

Ev dibû sersebebê ku wer civak li dora tevgera komunîst zêde kom nebin. Jixwe tevgera komunîst bi rengê xwe yê kevneşop ev bû. Roj bi roj paş diket. Berê zêde berfireh bûn, bi taybetî di nava Ereban de, li Iraqê, komunîstên Iraqê zêde belav bûn. Ji ber çi? Ji ber ku senaiya petrolê hebû, karker hebûn, feqîr zêde bûn, dora wan kom dibûn. Ya Sûriyeyê ya Misirê, Sudan wiha bûn.

Li Tirkîyê pir zorî kişand, nikarîbû tam bibe hêzeke mezin, ji ber ku nikarîbû xwe ji Kemalîzmê xelas bike. Di bin navê neteweperstiyê de nikarîbû vî sînorî dayne. Kemalîzm şerê emperyalîzmê kiriye, ew jî li dijî emperyalîstan e. Wê demê di navbera xwe û Kemalîzmê de wê çawa sînor deynin, kirin nekirin, nikarîbûn sînoran deynin, heta roja me ya îro jî nikarin bikin. Ji bo vê nebûn tevgerê civakî, timî bûn weke milê çep yê miliyetgeriya Tirk. Sekina wan ya neyînî li hemberî tevgera azadiyê jî timî li ser wî esasî pêş ket.

Tevgera komunîst bi rengê xwe yê klasîk ev bû. Tevgera komunîst dema ku Sovyet hilweşiya tirajediya xwe ya herî mezin jiya. Ji ber çî? Tevgera komunîst sedemên xwe yê hebûnê, rewabûna xwe bi erêkirina Sovyetê digirt. Mînak, berê dema ku nû PKK'ê di bakur de, di çî rewşan de pêşket û mezin bû, çawa nîqaş kirin, em zêde ne şahid bûn, lê me dibîhîst. Dema ku PKK derbasî Sûriyeyê bû, pîrsa yekem ev bû? PKK Marksîst, Lenînîst e, lê ev bû. Sovyet we nas dike? Hevalan digotin, "Sovyet çî ye?" Wan jî digotin; "yaho du heb zilamên we tunene, hûn Sovyetê rexne dikin! Qey tiştê wiha çêdibe, çawa komunîst in, çawa Sovyet we nas nake! Eger Sovyet we nas neke, wê demê hûn ne komunîst in. Wê demê ev ji rê derketin e." Bi vî rengî nêzikî PKK'ê dibûn. Ji ber çî? Ji ber ku pîvanên partiyeke komunîst, divê di erêkirina Sovyetê re derbas bibe.

Partiyê komunîst têkiliyên wan bi Sovyetê re hebûn. Ji bo vê komunîst kî bûn? Partiya komunîst a Sûriyeyê bû. Ya Iraqê bû, ya Tirkîyê bû, hwd, yê ku Sovyetê ew qebûl dikirin, bûn. Yê derveyî vê, ne komunîst bûn, komunîst nedihatîn dîtin. Ji aliyê partiyan komunîst ve dihatin teşhîrkirin. Weke ji rê derkeîn, heta weke sîxûrên emperyalîzmê dihatin nirxandin.

Ji bo vê digotin, PKK ji bo emperyalîzmê şer dike, ji wê dixebite. Ji ber çi? Ji ber ku li dijî Sovyetê bû. Sovyet rexne dikir. Dema ku Sovyet hilweşiya, vê carê wê kî erêkirinê bide wan. Çavkaniyên xwe yên erêkirinê û rewabûnê wenda kirin. Ji bo vê hilweşiyan, wiha sêwî man, berê wer çawa pozbilind bûn, li xwe lanet anîn ku li mirov temaş bikin. Ji ber çi? Sovyetê ew qebûl dikirin. Her çend salan carekê sekretêrê wan diçûn Moskovayê ziyaretê, li otêlên luks didan razandin, xwendevanên wan didan xwendin. Bi vî rengî wer xwe mezin didîtin. Ji nişkê ve, bavê wan mir û sêwî man. Kesê erêkirinê bide wan, kesê ku wan qebûl bike êdî tune.

Vê bi xwe re nexweşiyeke, derûniyeke pir xerab derxist holê. Çi nexweşî bû ew? Nexweşiya çerxbûyî nê bû. Çerxbûyî kî ye? Morted e. Tu ji tiştêkî bawer bî, pişt re tu dev ji wê baweriyê berdî. Ji bo vê beşeke wer di nava komunîstan de derket. Dejenerebûyî, xwefiroş, sîxûr her tiştên xerab. Ji ber çi? Hêviya wî hemû hilweşiya, tiştê ku pê bawer bû xerab bû. Çi rê li pêşberî wî ma? Rêka li pêşberî wî ma, radestbûn bû. Xwe teslîmî sîstemêkirin bû, bû parçeyek ji vê sîstemê. Bêje, me heta niha ji bo wî kar kir, xerab bû, ji lew re hinek bûn dîndar, hinek bûn diz, hinek bûn sîxûr, hwd. Bi vî rengî tevgereke çerxbûyî wer xerab derket, vê jî jixwe êşand.

Bi giştî ziyana tevgera sosyalîst a pêkhatî li Rojhilata Navîn bi çi çêbû? Esas hêza berendama ku çareseriyê bi xwe re bîne, hêza berendama ku bibe alternatîf, hêza berendam a ku bibe dînamîkê têkoşîna sereke, bi vî rengî Rojhilata Navîn ji kaos derbixe, çareseriyê bi xwe re bîne, sazûmaniyeke nû ya adil deyne, ew hêz di çarçoveya armancê gelên Rojhilata Navîn de na, bi perspektîfên derve de hate birêvebirin. Ji bo vê jî fayda wê li gel çênebû. Hîna zêdetir ji rastiya xwe biyanîbûn çêbû.

Tişek din jî têkoşîna li dijî sîstemê em tişteki li ser nabêjin, rastî jî di gelek pêvajoyên xwe de qehremaniyeke mezin dane nişandan. Kapîtalîzm teşhîr kirin, lê belê yê herî zêde li Rojhilata Navîn modernîta temsîl dikirin komunîst bûn. Ji bo ku di civakê de, di bin navê şerê li dijî kevneşopiyan de, ji bo xwe ji civakê cuda bike, her tişt kir. Vê propoganda çewt ya li dijî wan hinekê mafdar derdixist. Jixwe ew propoganda ne mafdar bû, esl û astarê wê propogandayê tunebû, lê bi teşeyê xwe, bi qebûlkirina modernîteyê, bin navê nûbûyîne ev zemîn pêşkêş dikir.

Ji bo vê tevgera komunîst a klasîk li Rojhilata Navîn ji cewher bêtir ew dûr xistin, yanî biyanîbûn çêkir. Carek din dînamîkên gel ji derveyî xetê hatin xerckirin. Yanî ji derveyî berjewendiyên wî hatin xerckirin. Di oxira berjewendiyên Sovyê de hatin xerckirin.

Gelo qet tevgera alternatîf tunebû? Tevgera alternatîf hebû. Kî bû ev tevgera alternatîf? Mînak, di kesayetiya tevgera çep ya Filîstînî de ku me behs kiribû, tevgera Eniya Gelêrî di bin rêveberiya Corc Hebeş de, wan gotin êdî ev partiyên komunîst klasîk bersivê nadin û tevgerên rast jî bersivê nadin, xeta miliyetger jî êdî nema dikare bi ser bikeve, ji bo vê anca çep dikarin bikin. Çepên Marksîst-Lenînîst ên serbixwe. Lê belê bi wan prensîbên xwe demek dirêj nikarîbûn li ber xwe bidin. Ji ber ku her kesê ew ber bi xwe ve kişandin. Li wan dan, li Urdunê li wan dan, li Lubnanê li wan dan. Ew di aliyê leşkerî de lewaz kirin, di aliyê ramanî de jî xistin bin bandora xwe. Bi teşwîqên madî jî ew hinekê lewaz kirin, lê belê ew gavek bû.

Dîsa li ser esasê nîrxên ku ji tevgera çep hatiye girtin, ya Ewrûpa, ji ber ku tevgera şêst û heştan li Ewrûpa tevgera ne tenê li dijî kapîtalîzmê bû. Tevgera li dijî komunîstên klasîk

bû. Tevgereke di heman demê de li dijî Sovyetê jî bû. Lê çep bû, ciwan bû, hedefên xwe bi rengêkî cuda formîle kirin, rengê çalakiya xwe jî bi rengêkî cuda derxistin holê. Li seranserê Ewrûpayê bû qadeke serhildanê.

Bi taybetî li Fransa, Almanya bû qadeke serhildanê. Bando-reke gelekî xurt li ser Rojhilata Navîn kir. Di aliyê erênî de kir. Ji bo vê dema ku tevgereke çepî nû derket, li Misirê, bi taybetî Tirkiyê. Ya Tirkiyê bi sêdarkirina Deniz Gezmiş, Mahir Çayan wan, bi kuştina wan tesfiye bû. Yan jî lîberalîze bû, yanî darbe xwar.

Ya Misirê çalakiya wê ya herî dawiyê çi bû? Di sala 1977'an de, di meha Çile de, li Misirê ew tevgera çep rabû ser piyan, di hemû Misirê de heman weke Ewrûpa di Fransayê Almanayê de çawa ciwanan kir, heman li Misirê jî ha bû. Sazi-yên dewletê hatin dagirkirin, malê dewlemendan hatin talankirin, camên mixazên wan hatin şikandin. Ciwanên Ewrûpa çi kirin ên Misiriyên jî wiha kirin.

Lê belê nikarîbûn bibin desthilatdar, ev yek. Dewletê ew tepeserkirin, di piştî wê re, piştî sala 1968'an Ewrûpayê prensîbên dewleta civakî(sosyal) derxistin pêş, yanî dewletê xwe nerm kir. Rê ji demokrasîyê re vekir.

Di Rojhilata Navîn de ev çênebû. Li Rojhilata Navîn dewletê çi kir? Çep kuştin, avêtin zindanan û rê ji dîngeran re vekir. Ji bo vê mînak muxalefeta Misirê heta salên heştêyî qerekerê wê çep bû. Zîndan tije mirovên çep bûn, ji heştê û bi şûn de, vê carê Îslamîgir jî kuştin. Sedemên wê çi bûn? Wela-tên Kendavê, petrol, dewlemendî, mûçe, karker di nava xwe de digirin, Milyonek Misirî çûn Siûdiyê, milyonek û nîv çûn Lîbya, nîv milyon çû Kuwêt, hwd. Ew çûn wir hem pere qezenc kirin, hem jî ramanên wan jî hate guhertin, bûn Îslamger. Bi vî

rengî tevgera çep tesfîye bû, li şûna wê tevgerên dînî derketin pêş.

Di Kurdistanê de, çepgirî ji aliyê tevgera PKK'ê ve hat temsîlkirin û heta roja me ya îro jî çepgiriya Rojhilata Navîn, sosyalîzma Rojhilata Navîn, gav bi gav bi afirandêriya Rêber Apo di aliyê teorîk de, sedemên xwe peyda dike. Di aliyê pira-tîk de jî rêxistinbûyîna xwe pêş dixê. Bi vî rengî mirov dikare tevgera çep bi nav bike.

3- Li Rojhilata Navîn Pêşketina Dînê Îslamê

Yek ji pirsgerêkên ku wer hem çavkaniyên wê yên hundirîn hene, lê ji aliyê der ve tîn meşandin. Bi vî rengî enerjîya civakî ya Rojhilata Navîn bi renekî berovajî dide xerckirin. Yek jî jê mesela olê(dîn) e.

Niha jixwe dîn gelek aliyên wê hene, lê belê em ê di vê xalê de bi taybetî li ser dînê Îslamê rawestin. Dîroka wî, kengê derketiye, çi bûye, em ê li ser vê ranewestin; lê belê em ê li ser hinek tevger û rêxistinên bisekinin, ka bi çi awayî bandor li ser pêvajoya civakî kirine û bi çi awayî rê ji qeyranan(krîzan) re vekirine.

4-Tevgera Wehabî

Ji lew re hêzên dînî yên bihêz di Rojhilata Navîn de tevgera Wehabî ye. Tevgera Wehabî divê ku mirov baş binirxîne. Tevgera Wehabî weke rêyekî xelasiyê xwe nîşan da. Di dawiyê a sedsala 18'an yanî di sala 1780'yê û bi şûn de, di destpêka sed saliya 19'an de belav bû. Yê ku dest bi vê tevgerê kir, mirovekî ji welatê Hicazê ye, ji herêma Necîb, li Siûdiyê ye.

Navê wî Muhemed Ebdul Wehab e. Muhemed Ebdul Wehab, ev tevger da destpêkirin. Ev tevger çi ye?

Tevgerê selefî ye, ango pala xwe dide bingehan, yanî vedigere ser esil, dîrokê, dîroka Îslamê, tevgerê li dijî Rojava ye. Li dijî îstîhada di Îslamê de ye. Îslam weke metin, weke Quran, weke hedîsên Pêxember esas digire. Ji derveyî vê tiştekî din qebûl nake. Li dijî nûbûnê ye.

Bi vî rêbazî Muhemed Ebdul Wehab, dixwest ku hêza şaristaniyê di Ereban de careke din bihêz bike, weke navendekî şaristaniyê, dewletekî bi hêz careke din têkeve dewrê.

Sedemên wan ev in, 'eger îro em nikarin pêş bikevin, sedemên wê em jî Îslamê dûr ketine. Dema ku em Îslam bûn, em rasteqînî Îslam bûn. Wê çaxê me li hemû cîhanê hikum dikir, lê ji ber ku îro em dûr ketine, rêçol(terîqet) derketine, rêol(mezheb) derketine, perçebûn çêbûye, ev bûye sersebebê ku em nikaribin li nava cîhanê xwedî deng bin. Xeteriya herî mezin Ewrûpa ye, Rojava ye, ji bo vê li hemberî ramanê Rojava felsefe, hemû ramanê Rojava divê ku em girtûbin, red bikin. Bi vî rengî em karibin xwe biparêzin. '

Tevgerê muhafezekar e, îrtîcaî ye, yanî li ser esasê paş de vegeandîna esas digire û tevdigere.

5- Derûniya Tevgera Wehabî

Dema ku em vê binirxînin, ji ber ku ev tevger di roja me ya îro de jî li gelek cihan dixwaze belav bibe. Sedemên wê çi ne, yan jî mirov çawa dikare bi rengê objektîv binirxîne? Acizbûna li hembere pêşketinê, mirovek dema ku nikaribe pêş bi-

keve, paş de vedigere. Mirovek dema ku hêza wî ya pêşketinê tunebe, hêza wî ya pêşbaziyê tunebe, paşde vedigere.

Xelasiyê di paşde vegerandinê de dibîne. Wiha çavê xwe digire. Bi vî rengî xwe xelas dike. Ew zîyan e, zîyanê dide civakê. Li şûna bi ked, çalakî, zanistî, bi Rojava re bikevin pêşbaziyê, li şûna wê, wê hêzê di xwe de nabîne ku çî dike. Yan jî wê perspektîfê nabîne, ew tune; bi paş de vedigere. Ev beriya her tiştî programekî xelasiyê nîne. Bi xwe re xelasiyê nayîne. Tam berovajiyê wê zîyan e.

Ev aliyekî wê ye, aliyê duyemîn ev tevger ti carê serbixwe nemaye. Yanî rast e, gotin em li dijî Rojava ne, lê ji sedsaliya 19'an ta roja me ya îro her demê sîxûriyê ji Rojava re dikin. Bi çî awayî sîxûriyê dikin? Bi Îngilîzan re bûn yek, li dijî Osmanîyan şer kirin. Piştî wê bi emperyalîzmê re bûn yek li dijî komunîzmê şer kirin.

Mînak hevkarîya mezin, di navbera Wehabî, yanî Îslama radîkal û di navbera emperyalîzmê de. Mînaka herî mezin û balkêş mînaka Telîban û Elqaîde ye. Niha em vê bi vî rengî dikarin bigirin dest.

Şerek di navbera komunîzmê û kapîtalîzmê de hebû, şerek di navbera sosyalîzma pêkhatî û kapîtalîzmê de hebû. Ew şer, şerekî gelek xerabiyên wî hebûn, li ser qismê xerabiyê yê ku bandora xwe li ser Rojhilata Navîn kirî, bi kurtayî be jî em rawestiyên. Lê gelek sûdên wê jî hebûn. Sûda wê çî bû? Yek dema ku Sovyet hebû dijmin, dijminek navê wî Sovyet li hemberî emperyalîzmê hebû. Emperyalîzm neçar bû ku gavên demokratîk biavêje. Dema ku Sovyet jî holê rabû, emperyalîzm êdî pêwîstiya xwe nabîne ku gavên demokratîk biavêje. Hîna zêdetir navendî bû, hîna zêdetir destpot bû, hîna zêdetir bêsînor şidetê dide meşandin.

Lê belê emperyalîzm her demê xwest Sovyetê tengav bike, tune bike, bi şewazên cuda cuda, ev gelek in, yek ji van şewazan jî Îslam bû. Bi taybetî jî di Rojhilata Navîn de bi çeka Îslamê li dijî Sovyetê xwest bisekinin.

Hemû tevgerên dînger destek kirin, bi xwe destek kirin, bi peran destek kirin, hemû tevgerên dînî li Rojhilata Navîn çavkaniyên wê Rojava ne. Erbakan çavkaniyên wî Almanya ye. Fethulah Gulan di roja me ya îro de li Amêrîkayê ye. Nizanim, ên Rojhilata Navîn jî bo vî rengî ne.

Sovyet belav dibû, nifûsên xwe zêde dikirin. Serweriya xwe zêde dikir, bi taybetî jî li Asya Navîn xwedî hêz bû. Qismeke mezin ji asya navîn jixwe parçeyek ji Sovyetê bû. Ji lew re Girgîziya, Uzbekîstan, Tacikîstan, ev parçeyek ji axa Sovyetê bûn. Bi vî rengî dixwest bandorê li ser Afxanîstanê jî bike. Her demê dostên wê di Afxanîstanê de hebûn. Komunîst di Afxanîstanê de hebûn, sosyalîst hebûn. Li ser vî esasî, ji ber şerê hundirîn ê ku li Afxanîstanê çêbû, pirsgirêk derketin. Ji bo ku Sovyet vê meselê kontrol bike, bi gaveke xelitî, ango bi biryareke şaş di sala 1978'an de, Afxanîstan dagir kir.

Dema ku dagir kir, li dijî vê propogandayek çêbû, xwestin Sovyetê di wir de di nava çiravê de bihêlin. Ev bûyera Elqayîdê bi vî rengî çêbû.

6- Çêbûna Elqayîde

Komek SAA'ê piştî dagirkirina Sovyetê li Efxanîstanê diçin Siûdiyê Erebanê. Li Siûdiyê bi malbata qiral re li ser rewşa Efxanîstanê nîqaş dikin û dibêjin; “Em dixwazin berxwedanê li dijî komunîzmê li dar bixin, lê ji bo ku ev berxwedan bide bawerkirin, divê ku hinek kesên ji we di nav de

hebin, hemû Mislimanên cîhanê di nav de cih bigirin. Ji bo ku bide bawerkirin jî pêwîst e yekî jî mala qiral jî di nav de hebe ku em karibin alemê li derdora vê berxwedanê kom bikin.”

Jixwe Siûdî ji van tiştan re amade ye ku li dijî komunîzmê kar bike. Lê kesî ji mala qiral, ji mîrên malbata qiral yên serwer ev peywir qebûl nekir. Ancax kê qebûl kir, Usama Bin ladin qebûl kir. Ew jî ji malbateke pir dewlemend bû. Mirovatiya wan bi mala qiral re heye, jin dane hevdu, jê û şûnda di aliyê madî de pir dewlemend in, Wehabî ne, yanî bi dîn ve girêdayî tên nasîn.

Usama Bin Ladîn ev peywir qebûl kir û çû Afxanîstanê, bi xwe re gelek ciwanên Misilman birin. Ji Siûdiyê, Sûriyeyê, Misirê, Urdunê, Iraqê, ji her derê ciwan pê re çûn. Bi vî rengî di rastiye de van dewletan çi kirin? Yek şerê li dijî komunîzmê bihêz kirin, ya duyemîn yê ku gengaz e, muxalif bin li dijî wan, Îslama radîkal xwe ji wan xilas dikirin.

Elqayîde, wê demê rêxistineke SAA'ê ye! Bi vî rengî çêbûye, bi vî rengî jî ji hemû welatên Ereban li dora wê Misilman kom bûn. Cîhad li dijî komunîzmê îlan kirin, ji bo rizgarkirina erdê Misilmanan.

Vêca ev çi dibû, ew wiha bi rêxistin dikirin. Fînansekirina wê dê çawa çêbibe? Li Îmarat bankayek vekirin, navê wê bankay, "Benkil Îamar Weltenmiye", ango "Bankeya Avabûn û Pêşveketinê" Çêkirin. Ji gel wetrê ku bankeyeke xwezayî ye. Perên ku wê bişînin ji Mucahîdên Efxaniyan re, ji Elqayîde û girêdayî wê rêxistinên din re, perên ku ji wan re dişînin hemû di wê bankeyê de kom dibin. Ti kareke din yê wê bankeyê tunebû.

Jixwe seyr bû, dema ku Sovyet ji Afxanîstanê derket, wê banqê jî îflas kir û çû. Ji ber ku ti karê wê nema, ji ber ku bi

milyonên dolaran didanê. Bi wan peran çi dikirin? Çek dikirin, çekên modern dikirîn.

Ji ber ku dema Amêrîka bi xwe çekan bide wan wê demê dibe aliyekî şer li dijî Sovyetê. Zagonên şerê sar vê qebûl nakin. Ji bo vê Amêrîka weke çawa sîlah difiroş e. Bi çi difiroş e, bi wan perên ku ji Siûdiyê, Îmarat, Kuwêt, Qeter, ji welatên Kendavê yên Ereban di bankeyê de spî dibin, bi vî rengî pê çek dikirîn, ji bo tevgera Cîhadê ya di Afxanîstanê de dihat kirin,

Jê û şûn da ev şer wiha mezin bû. Wê demê şerê li dijî Sovyetê di Afxanîstanê de hate kirin çi bû? Perên Siûdiyê bûn, yanî perên welatên ku petrol tê de hebûn, yên Ereban bû. Teknîka Emerîkî bû, yek jî zindîkirina Misilmaniyê bû.

Bi rastî jî van di encamê de qezenc kirin, Sovyet çi bû? Sovyet bi paş ve vekîşiya. Dema ku Sovyet derket, Amêrîka êdî bêxem nêzîkî vê rêxistinê bû. Ji ber ku karê wê pê qediya bû, eger Elqayîde li dijî Amêrîka çalakiyan dike, li dijî Amêrîka niha şer dike, sedemên wê wer şerekî bi prensîb nîne.

Ev şerekî derûniye, nêzîkbûnên feodalî yên ku dibêje yekî ez bikar anîme û di pişt re ez avêtim. tolê jê hiltîne. Yek sedemên vî şerî jî tolhildan e. Ji ber çi? Amerîka Misilmaniyê bi kar tîne, jê re xizmetê nake. Misilmaniyê bikar tîne, ji bo ku pê sîstemekê rabike, ya xwe ava bike. Ne Misilman in.

Ev dibin serserbebê ku ev Misilmanên radîkal li dijî Amêrîka piştî hilweşandina Sovyetê bikevin nava şerekî, ev jî rast e, ew şer heye. Lê ew şer ne şerekî bi prensîb e. Şerekî parê ye, yanî dixwaze para xwe bistîne. Hatiye xebitandin û hatiye avêtin. Nerazîbûnê nîşan dide, ji bo vê perspektîfên wê yên serkeftinê tûnene. Heta îdîayên wiha jî hene. Mînak, Kastro, îdîa dikir û digot; “Ez niha jî îdîa dikim ku mûçê Bin Ladin hîna jî SAA’ê dide.” Di vê astê de girêdanên di navbera emperyalîz-

mê û tevgera dînî ya radîkal, yan jî tevgera olî ya bikok de heye ku wer zû zû ji holê ranabe, emperyalîzm dide xebitandin.

Wehabî, Elqayîde rewşa wan ev e. Di roja me ya îro de jî li derên cuda cuda dixwazin hebûna xwe bînin ziman. Lê belê her demê ji bo xebitandinê vekirîne. Yanî serbixwe nînin, ji bo berjewendiyên gel nînin, ji bo bikaranînê her demê amade ne.

7- Pêşketina Tevgera Îxwanî Muslimîn

Tevgera din ya dînî ku li Rojhilata Navîn derket çî bû? Tevgera Îxwanî Muslimîn bû. Ev tevger ne Wehabî ye, hîna zêdetir siyasî ye, hîna zêdetir ji bo desthilatdariyê kar dike. Yanî desthilatdariyê hedef digire. Zanistiyê, wer bi taybetî çanda Rojava heta astekî qebûl dike, lê belê dînger e. Ev tevger, ji sala 1930'yî û pê ve li Misirê çêbûye. Di sala 1920-1930'yî di wê demê de li Misirê çêbûye.

Bi serkêşiya kesekî bi navê Hesên Bena, tevgera Îxwanî Muslimîn li Misirê çêbû. Li her derê welatên Ereban belav bû. Li Sûriyeyê, Iraq, Lîbiya, Urdun, Sudan hwd, li gelek welatên Ereban ev tevger belav bû. Di cih cihan de niha jî xwedî cih in.

Mînak li Urdunê di perlementoyê de hene, li Sûriyeyê de bihêz in. Di Sûriyeyê de di şerekî de wenda kirin, şerekî pir dijwar bû di salên 1980-1982'an de, lê belê di aliyê siyasî de hîna jî rêxistineke wan heye.

Perspektîfên wan ê desthilatdariyê hebû, kar kirin, mezin bûn. Bi taybetî di Misirê de gelekî vê carê deng vedan, ew jî di sala 1960'î de bû. Dema ku hêza wan a teorîk pêş ket. Hêza wan a teorîk kê pêşxist. Kesekî bi navê Seyîd Qutub. Seyîd

Qutub mînak pirtûka **Dînê Me Ev e**, nivîsiye, gelek pirtûkên din derbarê şerîatê de nivîsîne. Pirtûka **Tefsîra Quranê** nivîsiye. Seyîd Qutub di aliyê teorîk de pir li pêş e.

Cemal Ebdul Nasir di sala 1964'an de Seyîd Qutub carekî girt û xist zindanê. Di zindanê de gelek pirtûk nivîsandin. Lê belê wê demê ne kuştin, sêdar nekirin. Diviya bû ku sêdar biki-rana, dixwestin sêdar bikin, lê serokê Iraqê Ebdul Selam Arif wê demê çû fermî ji Cemal Ebdul Nasir tîka kir, gotê; "wî berdî." Cemal Ebdul Nasir jî qebûl kir û ew berda. Piştî ku ew berda û di demeke kin de, careke din bûyerek çêbû, reş-kujîyek li dijî Cemal Ebdul Nasir çêbû, Îxwanî Mislîmîn suçdar kirin, hema Seyîd Qutub û birê wî girtin û tavilê ew sêdar kirin.

Lê heta roja me ya îro jî berhemên wî yê teorîk, çavka-niyên zanistîya tevgera Îxwanî Mislîmîn in. Ne tenê ew tevger gelek kesên din jî Seyîd Qutub weke referans digirin dest. Di Tirkiyê de jî nav û dengê wî heye.

Îxwanî Mislîmîn, perspektîfa wan a desthilatdariyê hebû, lê nebûn desthilatdar. Sedem ew bû ku li hemberî tevgera milî ya Ereba nîkarîbûn hevsengiyê çêbikin. Kirin nekirin, çalakiyên civakê ber bi Misilmaniyê ve li dijî miliyetgeriyê nîkarîbûn bibirana. Ji bo vê li hemberî hêzên miliyetger wenda kirin.

Mînak li hemberî Baasiyan, Nasiriyan wenda kirin, bi tay-betî jî bi şewazên şidetê jî bi ser wan de çûn, nîkarîbûn zêde li ber xwe bidana. Lê belê weke hêz di roja me ya îro de jî heye. Lê weke salên pêncî şêstî, nînin, lê heye.

Ji lew re terîqet û mezheb hene. Ev jî bi kinayî be jî li ser hinek bandorên wan em rawestîyan, lê belê divê ku em vê bizanin. Mezheb sedemên wan yê dînî hene. Divê ku em vê qebûl bikin û ev rastiyeke e.

8- Sedemên Pêşketina Rêolan(Mezheban)

Mînak mirovek tê û temaşe dike ku pêdivî bi hinek guhertinan heye. Pêdivî bi hinek nirxandinan heye. Ji bo vê mezhebekî nû derdixe. Ango pêdiviya mezheban jî heye, lê ev pêdivî ji aliyê desthilatdariya siyasî ve her demê tê îstismarkirin. Bi taybetî jî di roja me ya îro de Nexşîbendî ji aliyê desthilatiya siyasî ve li Tirkîyê bi regekî pir berfireh tê xebitandin.

9-Pêşketina Rêola(Mezhebê) Nexşîbendî Li Kurdistanê

Nexşîbendî kengê li Kurdistanê belav bûye, kengê li Rojhilata Navîn belav bûye? Nexşîbendî di sedsala 19'an de, di sala 1930'yî de, di zemanê dewleta Baban de ava bûye. Mirovekî damezrenêrê wê ji eşîra Caf navê wî Mewlana Xalid e. Mewlana Xalid diçe Hindistanê li wir bi Nexşîgeran re nasîna xwe pêş dixe.

Ji ber ku mezhebê Nexşîyan kevntir e, meqsedê mezhebê Nexşî li ser destê kesekî ji Boxara, Boxara niha Bajareke Uzbekîstanê ye, li wir derketiye û belav bûye. Li ser çî esasî ye? Li ser esasê tobekirinê ye. Yanî mirov ji bo ku karibin bigihîjin Xwedê, karibin îbadeta xwe baş bikin, divê di navbera wan û Xwedê de navbêncî hebin.

Kî ne ev navbêncî? Şêx in. Her mirovekî ji bo ku karibe dînê xwe serast bide meşandin, divê ku her demê li ber destê wan şêxan, di navbera dem û demekê de bi hinek rituelan, dînê xwe nû bikin û tobe bikin;bi gotinan, tevgeran hwd.

Li Hindistanê Mewlana Xalid ev nas kirin. Ji wan fêr bû, ji wan hinek tiştên din, bi taybetî mijarên dermankirinê, medîstasyon hwd. Paşê vegeriya welatê xwe.

Li Silêmaniyê behsa vî mezhebê xwe kir. Lê piraniya Silêmaniyên Qadirî bûn. Qadiriyan li dijî wî nerazîbûn nîşan dan. Bi ser de çûn. Lê ji ber ku ya yekemîn mirovekî zanebû, bi bandor bû. Ya duyemîn jî ji eşîra Caf bû, ew eşîreke gelekî mezin bû, ne kuştin, lê pir tengav kirin û Mewlana Xalid neçarbû bireve Bexdayê. Reviya Bexdayê, li aliyê Bexdayê di derbarê wî de raporek ji Sultanê Osmaniyan re şandin.

Ji Sultan re gotin; “kesekî wiha heye.” Sultanê Osmaniyan jî got; “ev tiştê baş e û em ê destek bikin.” Sedem çi ye wê destek bikin? Yek ji sedeman li dijî Osmaniyan Wehabî pêş diketin, li dijî Osmaniya tevgera axan, began li Kurdistanê pêş diket. Ji bo vê hêmanekî hevsengiyê pêwîst bû. Hem li dijî axayên Kurdan ên ku êdî serî li hemberî împeratorî û begên Kurdan serhildidan, hem jî li dijî mezhebê Wehabî yê ku li dijî Osmaniyan e.

Ji bo vê rê danê, bi cih kirin. Li Helebê bi cih kirin, derfetên kar danê. Wî çawa dikir, mînak şêxek tayînî Bidlîsê dikir, yek tayînî Edenê dikir hwd, bi vî rengî bi şêxitiyê, yanî şêxîti bû navend, ev bû navenda balkişandina civakê, ne axa û beg.

Di ser vê şêxitiya ku Nexîşbendiyê re dewletê dîsa otorîta xwe li ser herêma xurt kir. Di roja me ya îro de jî dixwazin bi vî rengî bidin meşandin. Ji ber çi? Di Nexşbenditiyê de netewebûn tune ye. Ji bo vê dema ku Nexşbendîtî li Kurdistanê serwer bibe, hestên neteweyî êdî lewaz dibin, dewlet bi vî rengî êdî dikare bêtir civaka Kurd kontrol bike.

10- Di Rojhilata Navîn De Sedemên Pêşxistina Îslama Siyasî

Ji bo vê dîn, mezheb pir tên xebitandin, di roja me ya îro de Îslama siyasî, bi rengê xwe yê Îslama nerm, dixwazîn vî tiştî bidin meşandin. Vê partiyên weke Erdggan, hinek tevgerên Îslamî li cihên dîtir dimeşînin, ev pir tê fînansekirin.

Mînak em bala xwe bidinê li başûrê Kurdistanê, dibistan ava kirin, nexweşxane çêkirin, mûçe dayîn, alîkariya qut û zad, ev hemû çêdibin. Kî vê dikin? Dewlemendên Kurd dikin na, ew hêza wan tuneye. Lê çavkaniyê hemûyê li ku ye? Li Siûdiyê ye. Yanî tên fînansekirin, ji bo ku her demê çalakiyên civakê di vê çarçoveyê de bigirin dest, bi vî rengî wer nakokiyên ku li dijî emperyalîzmê, li dijî desthilatdariyê, hen lewaz bikin, di bin stara Îslamê de desthilatdarî xwe bide dewamkirin.

Ji bo vê jî tabî ev pirsgirêkekî cidî ye, weke têkoşîn jî me eleqedar dike. Ji bo vê di rojeva me de ye. Divê ku em başîrove bikin, li ser vî esasî jî tevgera dînî li Rojhilata Navîn em baş nas bikin, binirxînin. Kî pala xwe dide ku derê.

Mînak, em di roja me ya îro de tenê em bêjin Hizbilah û bes, nabe! Hizbilha girêdanên wê bi Îranê re çi ne? Girêdanê wê bi Tirkiyê re çi ne? Bi Siûdiyê Erebestanê re çi ne?! Divê em van fêhm bikin û li gorî wê em polîtîkayê pêşt ve bibin.

Pirsgirêka me ya dînî cidî ye, Hizbilahê çi kir? weke cinayetger, weke canî ketin zindanê. Desthilatdariyên cuda cuda bi taybetî jî mînak ji efoya Rehşanê bigire, heta zagonên poşmantiyê hemû ne ji bo me bûn. Dibe ku ji bo ku rêxistinê lewaz bikin dibe, lê hemû ji bo ku Hizbilahgeran ji zindanê derbixînin. Ji bo ku kontra ji zindanê derbixînin. Hizbilha kes di zindanê de neman, çend heb zîlamên wan ên bi nav û deng

di zindanê de man, ên din hemû jixwe ji zindanê derxistibûn, her zagoneke poşmaniyê derdixistin, di eslê xwe de ji bo me derdixistin, lê Hizbilahgerên di zindanê de çûn pelek mohr dikirin û ji zindanê derdiketin.

Li derve çî dikirin rêxistin çêdikirin, rojname belav dikirin. Dernek çêdikirin, mixabin Hizbilah li Amedê, mîtingên sî-çil hezar mirov çêdikirin. Li Batmanê sî-çil hezar mirov çêdikirin. Li Şirnexê mîting çêdikirin. Ji ber ku em şîrove nakin. Ji ber ku em Îslama siyasî weke amrûreke desthilatîyê ku di destê dewletê de ye, em nagirin dest û di rojeva me de tune. Ji bo vê bandorê li ser gel dikin.

Me behsa Misirê kir, li Misirê heta sala 1980'yê tevgera civakên çepgir e. Ji sala 1980'yê û pê ve rastgir e, Îslamgir e. Wê demê civak tê guhertin. Em niha wer bi xwe bawer bin, me şer kiriye, alem bi me re ne. Ji bo vê, wê her demê li gel me bin, ev çîrok in. Ti sedemên wê yê madî tunene. Çalakîyên mirovan bi bandora ku li ser e, tê diyarkirin. Heger di roja me ya îro de, di qadan de Îslamger hene, herwiha sibe dusibe ev Gevera ku ji sedî sed em dangan tê de qezenc dikin, wê sibe dusibe ji dest me derbikeve.

Ji ber ku em dangan tînin, lê Fethulah dibistanan vedikin. Qursê Quranê vedike hwd, ev wê sibe bibe rêxistineke siyasî, wê çaxê xwîna ku me rijandiye, dê hemû vala biçe. Ji bo vê divê em vê tevgerê baş bigirin dest, baş perwerdê li ser bidin kirin. Dema ku em li dijî derdikevin, girîng e, em baş zanibin, hêza zanistiyê, hêza giyanî, em baş bi hevdu re bigirin dest.

Ji ber ku mirovên Rojhilata Navîn bê manewiyat nikare bijî. Bê giyan nikare bijî, bê dîn nikare bijî. Ji bo vê emperyalîzm Îslama siyasî pêş dixê. Emperyalîzm dît ku çepgirên nikaribû

qezenc bikirana, miliyetgeriyê nikarîbû qezenc bikira, dîn esas girt.

Dîn ewlehî ye, ji ber ku mirovên Rojhilata Navîn ji xîtaba dînî tavilê fêhm dikin. Ji bo vê argumanê xwe bi xîtaba dînî derbasî nava civakê dikin. Li hemberî wê mirov nikare têbikoşe? Mirov dikare têkoşînê bike, hem jî bi serkeftû mirov dikare têkoşînê bike. Ji ber ku şêwaza wan bi tiştên dibêjin re berovajî ye. Diz in, şovenîst in, mulkiyeta taybet diparêzin, zalim in, îşkenceger in. Ji bo vê mirov dikare vala derbixîne. Lê belê baldarî lewaz e, li ser vê xalê jî divê ku mirov baş bisekine.

Em ê piştî vê beşê derbasî rexê çareseriyê bibin, di van faktorên diyarker de, ji bo kûrkirina qeyran(krîz)ê û guhertina ji rê derketinê, yan jî mirovên Rojhilata Navîn ji erkên xwe dûrketin. Çawa jixwe biyanî bûye, bûyera biyanîbûnê çawa pêş ketiye. Bi emperyalîzm, sosyalîzma pêkhatî, bi tevgerên dînger me xwest em van mijaran rave bikin.

IX. ÇARESERIYA PIRSGIRÊKA ROJHILATA NAVÎN

Dema em dibêjin çareserî, wê demê em behsa hêzên ku çareseriyê dixwazin dikin, wiha em digirin dest. Çareserî weke tiştêkî mutleq û rastî mirov bigire dest, ne di cih de ye. Çareserî di encamê de nisbî ye. Her yek li gorî berjewendiyên xwe çareseriyê ferz dikin. Niha divê çarçoveyê de em ê li ser sê heb projên çareseriyê li Rojhilata Navîn bisekinin, rawestin.

Projeyek ya kapîtalîstê ye, projeyek ya statukperestiyê ye, yanî yên muhafizekar, yên kevneşopa herêmî ye. Projeyek jî projeya demokrasiyê ye. Ev her sê proje bi şêwazên xwe, bi formîlên xwe yên rêxistinî, bi rengên xwe yê têkoşînê ji hevdu cuda ne û ne yek in. Bi hevdu re gelek bi nakok in jî. Di xalên sereke de bi nakok in. Di serî de:

1-Proja Çareseriya Emperyalîst A Kapîtalîst

Ev proje, projaya welatên Yekbûyî yên Amêrikayê ye, projaya Ewrûpayê ye. Ev proje li ser esasê ji nû ve bi rêkûpêkirina Rojhilata Navîn e. Ji nû ve sazîkirina Rojhilata Navîn e. Çavkaniyên vê projê çi ne?

Niha berê Sovyet hebû, Amêrika hebû, du hêzên xurt li dijî hev, her tim ji bo hilweşandina hevdu di nava karekî û xebatekê de bûn. Di têkoşîna îstixbarat, aborî, dîplomasî û şerê navxweyî yê lokal ên ku pê hevu du tengav dikirin, de bûn. Di encama vê têkoşînê û şerî de Sovyet di serî de li pêş pirsgerêkên xwe yên hundirîn, di astê tégîn de, şaşitiya di şêwaza avakirina sosyalîzmê de, li pêş pirsgerêkên qeyrana hundirîn, di asta duyemîn de jî li pêş êrîşên derve, nikarîbû xwe rabigirta, bi hilweşandinê re rû bi rû ma. Sovyet bi vî rengî hilweşiya.

Ji bo vê Amêrîka ji **nû ve sazkirina cîhanê** derxist holê. Niha di holê de ji nû ve sazkirina cîhanê tûneye. Dozên sazkirina cîhanê çi ne? Sazûmana cîhanê ye. Dema ku hêzên cîhanî bên gel hevdu, li ser prensîba li hevdu bikin, wê çaxê sazûmana cîhanê çêdibe. Ev sazûmana cîhanê wer rojane nayên guherîtin, rojene jî çênabin. Ev girêdayî asta sanayî, zîraet, tîcaret û li gorî wê sazûmana siyasî, li gorî wê asta zihnî bandorê li ser çêbûna sazûmnên cîhanî cuda cuda çêdikin.

Sazûmana cîhanê ya nû ya ji aliyê Amêrîkayê ve xapandin e. Hevsengiya(tewazîna) cîhanê ya du parzemîn hilweşiya. Bi hilweşandina Sovyetê re hilweşiya. Elam girîng e ku sazûmaniyêke nû çêbikin. Ji ber ku sazûmaniya berê îflas kir. Sazûmaniyêke ji bo her kesê razî bike, her kes tê de hevpar bin, her kes tê de berjewendiyên wan pêk bîn, her kes tê de li hemberî hevdu rêzdar bin. Piştî hilweşandina Sovyetê, sazûmaniyêke wiha pêwîst e.

Lê belê Amêrîka got; sazûmaniya cîhanê ya nû. Çi ye? Siyaseta Amêrîkayê. yanî di dema ku mîratekê li şûna sazûmaniya kevin bigire, tunebû, ne yektiya Ewrûpa di wê astê de bûye, ne jî gelê cîhanê yê bindest di wê astê de bûne. Nikarîbûn însiyatîfê bi dest xwe bixistana. Nikarîbûn valabûna heyî dagirin, Amêrîka ji ber aboriya xwe ya mezin, hêza xwe ya madî ya mezin, gelek gelek mezin e. Ji hêza xwe ya leşkerî ya xurt, ji bandora xwe ya siyasî û ji serkeftina xwe ya li dijî Sovyetê fayde kir û xwe weke mîratxwirê sazûmaniya kevin îlan kir. Xwediyê sazûmanîa nû îlan kir. Serkeftin bi dest xwe xist. Bi wê serkeftinê tişteki ku ew nîne, weke ku çawa ew xwe nîşan da, bi vî rengî xwest xwe li ser cîhanê ferz bike.

Yên ku qebûl nekirin bi lêdanê li wan da. Amêrîka ne tenê şerê Iraqê, Afxanîstanê kir, Amêrîka di sala 1984-1986'an de,

li Lîbiyayê da. Piştî wê li Sudan da, piştî wê li Panamayê darbe çêkir. Li Hayîti da, li gelek welatên din jî da.

Herî dawiyê li Afxanîstan û Iraqê da. Ew lêdan çi bûn? Bi van lêdanan Amêrikayê ji cîhanê re wiha digot: “Xwediyê cîhanê yê nû ez im, yê ku bi ya min bike mafê wî yê jiyane heye, yê ku bi ya min neke, wê bi lêdanê re rû bi rûyê bimîne.” Bi vî rengî ew şerê ku li dijî Sovyetê kiribû, encamek girt. Xwest bi wan encaman, vê carê serweriya xwe li ser cîhanê çêbike.

Meylên Amêrikayê yê nû, bi taybetî jî kevneperestên nû, yanî ew Bûş, Bûşê Bav, piştê Bûşê kur. Ekîba wî Ramsfêr, Kondelîza Rays, Dîkçînî, ev ekîb e. Ev vê dibêjin, “Cîhan di rewşeke bê hevsengiyê de dijî. Yanî tevlihev e. Pêdiwiya wê bi rêberekî heye, yek ev.

Ya duyemîn, divê ew rêber Emerîkî be.

Ya sêyemîn, Amêrika ji bo rêbertiyê divê ji fedekariyê re amade be. Yanî baca wê bide, çi pêwîst bû, wê bike.

Ya çaremîn, hêza leşkerê Emerîkî weke hîlbijariyê herî dawiyê na, weke hîlbijariyê sereta yê bê bikar anîn. Yanî ev hêza leşkerî ji bo çi ye, weke hîlbijartina dawiyê na, wek ya destpêkê jî em dikarin bikar bînin.

Ya pêncemîn, saziyên navneteweyî ne şert e, her demê erêkirinê bidin karê me. Yanî her karekî em dikin, divê Nete- weyên Yekbûyî, qebûl bike, Yektiya Ewrûpa qebûl bike, rêxistina efê ya cîhanê qebûl bike, ev ne şert in. Li ser vî esasî xwestin hakimiyeta xwe li ser cîhanê çêbikin.

Hakimiyeta li ser cîhanê li ser Rojhilata Navîn e. Eger Amêrika li ser bakurê Rojhilatê Ewrûpa sekinî, li ser Belqan

sekinî, li ser Evrasiya sekinî, ev hemû ji bo ku karibe enî bi enî (cebhe û cebhe) ber bi Rojhilata Navîn ve biçe. Dema ku hat Rojhilata Navîn, dema ku dor hat Rojhilata Navîn ku ji nû ve dîzayîn bike, projeyek eşkere kirin, navê wê projê, Porjeya Rohilata Navîn a Mezin.

2-Proja Rojhilata Navîn A Mezin

Proja Rojhilata Navîn a Mezin çi ye? Sazûmanîyeke siyasî e nû ye. Ji bakurê Afrîkayê, heta Afxanîstanê di hundirê xwe de dihewîne. Dixwazin sazûmanîyeke nû bidin hemû herêmên wek Bakurê Afrîkayê, Mîsirê, Suûdî Erebistanê, derdora wê, Suriyê, Urdunê, Iraqê, Lubnanê, Îranê, Afxanîstanê û Pakistanê,.

Xîtaba vê çi ye? Azadî û demokrasî: Bi vî rengî xwestin dakevin herêmê. Ji lew re Konderlîza Rayîs di sala 2003'an de çi digot; "Ji Bakurê Afrîkayê heta Afxanîstanê, em ê li hemûyan demokrasîyê belav bikin."

Demokrasî çi ye? Demokrasî, çandina nirxên Emerîkî ye. Yanî Emerîkîkirina Rojhilata Navîn e. Bi rêbaza wê ya siyasî, bi şewaza jiyane, bi çandê, bi aboriyê, bi her tiştî Emerîkîkirina Rojhilata Navîn e. Rûniştandina Sîstema Amêrikayê ya li ser Rojhilata Navîn e.

Amêrika ji mêj de vê ferz dike. Ev sed sal in Amêrika dibêje; "Êdî bes e, em bi hundirê xwe re mijûl bûne, me sazûmanîyek çêkiriye. Beriya sed salî digotin, ta di dema serokê wan Wilson de, di wê demê de ev digot; "me sazûmanîyek çêkir, sazûmanîya demokrasîyê. Lîberal demokrasî, bilindbûna asta xweşîyê, dewlemendiya aborî, me ev sazûmanî çêkir. Niha pêdivî heye em vê sazûmanîya xwe ber bi Rojhilatê ve bibin. Em

mehkum in ku bibin, eger em nebin, wê li şûna me hov serwer bibin, ji bo vê em neçar in bibin.”

Li ser esasê demokrasîyê, şaristaniyê û nûbûyînê dixwazin vê projê bibînin. Bi vî rengî pêvajoya mêtîngeriye, pêvajoya dagirkeriya Emerîkî li ser cîhanê dest pê kir. Amêrika di van aliyan de bi taybetî ji Şerê Cîhanê ye Duyemîn û şûn ve, dema ku bi renekî serkeftî ji vî şerî derket, ev nêzîkbûnên xwe li ser cîhanê ferz kir. Bû weke polîsekî cîhanê. Heq, huqûq, edalet, qanûn hemû li gorî pîvanên xwe li gorî normên xwe nîşan didan. Yê ku li gorî wan bûbûna, dihat qebûl kirin. Yê ne li gorî wan bûna li dijî wan şer dihat kirin.

Mînak heta dema ku balafirên Emerîkî li Sirbistanê didan, bi balafiran bîst û çar saetan bombardûman dikirin, gelean gotin, “Iraq ket Kuwêtê we Cihan bi serê wê de xerab kir. Nizanim kî çi dike hûn Cihanê bi serê wan de xerab dikin. Lê çima hûn li Sirbistanê dixin, li Yugoslaviyaya kevin dixin?” Madrîn Olbratê wiha bersiv da û got; “Em dikarin vê bikin, ji ber ku em Amêrika ne, em dikarin.” Yanî ji Amêrikayê re pêkanîna van tiştan serbest e. Çima, ji ber ku xwediyê sazûmaniya cîhanê ye.

Di aliyê teorîk de jî jê re ev zemîn amade kirin, ên nivîskarên ku di gelek caran de di rojeva me de jî cih digirtin. Foko Yama, Handînten, eksena nivîsên van hemû çi ne? Serkeftina lîberal demokrasîyê ye, serkeftina kapîtalîzmê ye. Bê alternatîf hêzekî serkeftî ye di cîhanê de. Ji bo vê komunîzm, sosyalîzm, dîngerî, ev hemû li hemberî demokratên lîberal nikarin li ber xwe bidin. Li hemberî kapîtalîzmê nikarin li ber xwe bidin, sîstema herî îdîal ji bo mirovatîyê kapîtalîzm e, her weha divê her kes entgeregîyê vê sîstemê bibe. Divê ku her kes vê sîstemê qebûl bike. Piratîka wê bi taybetî jî di serê vê sedsalî de, ji sala

2000'î şûn da bi projeya Rojhilata Navîn ya mezin berê xwe dan Rojhilata Navîn.

Ev proje li ser esasê guhertina Rojhilata Navîn e. Ji ber çî, sîstema li Rojhilata Navîn sîstema dewlet netewe, dogmatîk, girtî, li gorî berjewendiyên kapîtalîzmê yê kevin bûne, li gorî serdema şerê sar bû. Tirkiyê bi rengê xwe yê kevin, welatê Ereban bi wî rengî, yê din jî wiha. Ev li gorî berjewendiyên kapîtalîzmê yê kevin in, ji ber ku kapîtalîzma kevin dagirkerî bû, madeyên xam jê re pêwîst bû, pazar jê re pêwîst bû. Ji bo vê gel di bin hukmê otorîter, olîgarşîk, monarşîk de dihiştin ku qet pêşketin çênebe, timî karibin bi awayekî hêsan madeyên xam ji xwe re bibin. Wan welatan jî ji bo malê xwe bikin pazar. Ew jê re pêwîst bû.

Weke din jî şerê di navbera bilokên sosyalîst û emperyalîst de dihişt ku teşegirtina siyasî di wan welatan de jî di wê çarçoveyê de be. Li ser esasê şer yanî wer nerm bûn, lîberalîzm tiştê ha diviya bû tunebûya, tewş ba, contaba, hişk ba ku kariba di wî şerî de li hemberî hevdu bisekinyana. Rewabûn ji wir digirt.

Mînak li Tikiyê darbeyên leşkerî çêdibûn. Ji ber çî? Digot; li hemberî xeteriya komunîzmê em xwe diparêzin. Hinek rêjîmên din hebûn, wan jî bi navê sosyalîzmê tevdigeriyan. Kesekî behsa mafê mirovan bikira, tunbû, behsa nermbûnê, azadiya raman bikira, tunebû, ev tiştên ha tunebûn.

Niha rewabûna vê sîstema ha ji holê radibe, şerê sar xilas bû. Ji bo vê divê ku li gorî berjewendiyên nû yê kapîtalîzmê bê eyarkirin, bê dîzayînkirin. Çî ye ew berjewendiyên nû yê kapîtalîzmê? Globalkirina kapîtal e. Yanî cîhanîkirina sermayeyê ye. Sermaye tenê di Amêrika, Ewrûpa de, Rojava de na, di her derê cîhanê de hebe, lê hatinî li heman mirovan vegere.

Ji bo vê şirket, razandin, fînansekirin, ev hemû belav dikin. Yanî peran dişînin, karxanan çêdikin, van tiştan dikin. Lê ji bo ku ev pêk bîn, divê sîstema siyasî jî li gorî wê bê dîzyînkirin. Mînak, kapîtalîzm li Rojhilata Asya pêş ket, yanî Endoneziya, Vîyetnam, Maleziya, Singapûr, Çîn, ev di Rojhilata Asyayê de pêş dikevin. Em bala xwe bidinê, karxane dema hinek tişt bi navê Soniyê ne, lê tu lê temaşe dikî li ku hatiye çêkirin, li Çînê çêbûye. Li ku hatiye çêkirin, li Endoneziyayê hatiye çêkirin. Mîrov dibêje ev şirket Japonî ye, lê belê ew tişt li wir tê çêkirin hwd, gelek tiştên din jî. Maşîn bi vî rengî, kompûter bi vî rengî, razemeniyên zîraî bi vî rengî, turîzm, tu li van hemûyan dinêrî li Singapûrê ye, lê xwediyê wê Emerîkî ye. Li Çîn e, lê xwediyê wê Alman e, li Vêtnamê çêdibe, lê xwediyê wê Holendî ye.

Ewqasî razemenî dema ku di van welatan de tê kirin, ji bo ku hîna zêdetir sermayeya li van welatan mezin bibe, girîng e ku sazûmaniya siyasî jî li gorî wê xwe eyar bike. Ji bo vê çî dikin, wan sîsteman lîberalîze dikin.

Em bala xwe bidinê ji deh pazdeh salan û vir ve sîstema li Rojhilata Asyayê lîberalîze dibe. Endoneziya berê ew jî weke van dewletên Ereban bû, di zemanê Suharto de tenê ji endamên partiya komunîst a Endoneziyayê milyonek hatiye kuştin, ne tenê wer gel, tenê endamên partiya komunîst hatine kuştin. Kesekî dengê xwe nedikir, lê dema ku sermaye derbasî van welatan bû êdî bi Suharto, van sîstemên wer yekalî, navendî, totalîter, nema karîbû bimeşiya. Ji bo vê emperyalîzmê çî kir, destwerdana wê sîstemê kir, lîberalîze kir, weke xwe kir. Weke xwe kir ku sermaye di wir de kar bike.

3-Dewlet Neteweya Li Rojhilata Navîn

Niha dewlet neteweya li Rojhilata Navîn jî ket vê rewşê. Rojhilata Navîn dewlet neteweya Iraq, Siûdî Erebestan, Sûriyeyê ye. Rast e, ev li dijî gelên xwe tepsandinê dikin, kuştinê, zilmê dikin, van tiştan dikin, lê di heman demê de jî bi vî qerekerê xwe van teybetmendiyên xwe li pêşiya sermayeyê jî asteng e. Mulkiyeta dewletê bi sermayeya navneteweyî re dijber e. Sermayeya navneteweyî hîna zêdetir lîberal e, teşebusên ferdî tê de hene, ew jê re pêwîst e.

Dîsa şewaza jiyanê ya ku di bin hukmê van desthilatdariyan de çêdibe, yek alî ye. Wer tek tîp e, ev dibe sersebebê ku ew taybetmendiyên serfkariyê li van welatan zêde pêş nekeve. Sermaye ji van jî ziyane dibînin. Ji bo vê xwestinê vî sîstemê biguherînin. Lê vî sîstemê wê çawa biguherînin? Li hin cihan destwerdanên leşkerî, li hin cihan destwerdanên siyasî, weke çawa li Tirkiyê destwerdanên siyasî çêbûn, li Iraqê destwerdanên leşkerî çêbûn, li hin cihan jî destwerdanên reng bi reng çêbûn.

4-Emperyalîzm Pirsgirêkên Rojhilata Navîn Çawa Çareser Dike?

a-Serweriya Bitendurustî

Ev proje çî dide pêş? Projeya Rojhilata Navîn a mezin, yek dibêje hikumê tendurustî, ev yek e. Ya duyemîn piyasa serbest, aboriya kapîtalîst, sêyemîn bihêzkirina jinê ye. Niha ev her sê li gorî xwe bingehên projeyên Rojhilata Navîn a mezin in. Dema ku mirov lê temaşe dike, mirov dibêje zêde ti nakokiya me pê re tune. Her kes hikumekî baş dixwaze, her kes weke

çawa di aliyê aborî de refahekê dixwaze, her kes jî li bendê ye ku jin li Rojhilata Navîn ji rewşa heyî xelas bibe.

Lê belê nêzîkbûnên Amêrika bi vî rengî nînin, mînak dema ku dibêje **hukmê tenduristî**, li gorî wî çi ye? Hikumê ku tê de gelek partî hebin, hîlbijartin hebin, lîberal be, qanûn hebin, bi vî rengî tîne ziman. Lê belê em bêjin, li Filîstînê hîlbijartin çêbûn û Hemasê qezenc kir, Amêrika qebûl nake. Lê kanî we digot, “divê bi hîlbijartinê her tişt çêbibe.” Gotin; “erê lê divê Hemas dernekeve.” Lê çi têkiliya we jê heye, gel çûye ser sandoqan û dengê xwe bikar aniye û Hemas derketiye! Gotin na, “çênabe.” Nehîştin Hemas bibe desthilatdar. Ji bo vê Hemas reviya, ancax li Xezayê ji bo xwe desthilatdariya xwe parast.

Li bakur hîlbijartin çêdibin, mînak em li cih cihan qezenc dikin, tevî hemû astengan hwd, Amêrika qebûl nake. Tê BDP’ê kom dike, dibêje; “temaşê bikin, eger hûn dûtî PKK’ê bisekinin, em ê hemû derfetan bidin we. Heger hûn dûtî neseकिन em nadin.” BDP’ê ji wan re dibêje, “em çûn hîlbijartinê, me ewqas tişt qezenc kirin, Tirkiyê wekîlê me digirin, ji erkê dixin, yên belediyan dixin hebsê.” Amêrika dengê xwe nake.

Wê demê kîjan hîlbijartinê dixwazin? Hîlbijartina ku sîxûrê wan bibin desthilatdar, dixwazin. Ew hîlbijartin li gorî wan adil e. Ew sîstem li gorî wan adil e. Lê halbûkî demokrasî ne hîlbijartin e jî, em tev demokrasiya hîlbijartinê nagirin. **Demokrasî li gorî me sîstemeke nirxan ne**, ne hîlbijartin e. Hîlbijartin milek wê yê biçûk e. Lê di esas de demokrasî sîstema nirxan ne. Wateyeke wê ya nirxan heye, demokrasî ne hîlbijartin e.

Heke em qebûl bikin, bêjin bila tenê hîlbijartin be, hîlbijartin jî çêdibe, dema ku encam ne li gorî wan be, dibêjin, çênabe, qebûl nakin. Amêrika li Iraqê çi dike? Iraq weke mîna-

kekê ji bo xwe digire, li Iraqê çi dike? Peymangehan çêdike. Du heb peymangeh li Bexdayê hene. Yek ya partiya Cumhuriyê ye, yek a partiya Demokrat e, du partî li Amêrika hene û ji bo wê du heb peymangeh di wir de çêdike.

Ew peymangeh çi dikin, biroşûran çêdikin. Biroşûrên wiha xweşik biçûk biçûk çêdikin. Bi Erebî heta bi Kurdî, dinivîsînin, yanî ji bo gel bi giştî. Yek partî çawa çêdibin, duyemîn qampaniya hilibjartinê çawa dest pê dike. Alîkarî çawa tê lihevdan. Hikmet çawa tên avakirin, civakên sivil çawa çêdibin. Hemû katelok in, yanî nirxên lîberal, siyaseta lîberal ji bo ku di vî welatî de tam bide rûniştandin, bîst û çar saetan mêjî diguvêşin.

Peymangeh çêkirine, înstîtû çêkirine, pirtûkan diweşînin. Bi hezaran, bi milyonan pirtûkan li her derê belav dikin. Ji bo şewaza avakirina partiyan, pêşxistina qampaniyaya hilibjartinê, birêxistinkirina civakê, hemû li gorî daxwaziyan gelan li vir na, li gorî perspektîfa Amêrika pêş bikeve. Gelekî jî tên xwendin, her kes wan pirtûkan dixwînin.

Ji ber ku bi hûrûkûrî dinivîsin. Mînak hinek pirtûk hene dibêjin; tu yê biçî alîkariya bi hevdu re, tu ye biçî gel filan kesê, tu yê bêjî, “peran bide me.” Wê ji te re bêje, “ji bo çi?” Tu yê bêjî; “em diçin hilibjartinê.” Wê bêje; “çi ji min re” Pişt re tu yê careke din biçî gel tu yê bêjî; “em peran dixwazin.” Ew ê bêje; “çima?” Tu yê bêjî; “rewşa te ev e, ev e. Jê û pê ve em dixwazin vî rengî biguherînin. Li ser vî esasî eger em bibin desthilatîdar, em ê wiha bikin.” Wê demê wê îqna bibe, wê peran bide.

Yanî danheva peran jî bi çi şewazî çêdibe, wer bi ziravî dinivîsîne. Bi vî rengî dixwazin modelekî çêbikin. Ji bo vê hukmê adil, yê ku Amêrika dixwaze pêk bîne, hukmê ku siya-

seta Amêrîka red neke, li gorî rêbazê Amêrîka siyasetê bide meşandin. Girêdayî siyaseta Amêrîka di herêmê de bimîne, ew vê dixwaze. Ew jî bi gel re nabe yek. Mesela sîstema adil li Afxanîstanê û Iraqê çêkiriye. Her roj bi sedan kuştî hene. Dizî, ewqasî dizî tê kirin ku bi qasî deh qatê ku di serdema Sedam de dizî hatiye kirin. Di hundirê van heft salên ku Amêrîka li Iraqê hukum dike, hatiye dizîn. Her kes didize, bi milyonan, bi milyaran dolar hatine dizîn.

Disa di gelek meselan de pirsgirêk çareser nebûye, mesela Kurd nehatiye çareser kirin. Serbestiya partiyên siyasî nîne. Li gorî berjewendiyên e, partiyên ku hinekê azadî, demokrasî, van tiştan bixwazin, tu lê temaşe dikî jê re bihanekê derdixin û digirin, qedexe dikin. PÇDK qedexe kirin.

PÇDK di Iraqa nû de tenê partiya yasal e. Partiyên din hemû derveyî yasalê ne. PÇDK dema ku hatiye çêkirin, bi hazirbûna hakimê dewletê bi şahid û bi safciyan hemû hazirbûne kongira xwe çêkir û fermî, rêveberiya xwe hilibijart û bi vî rengî bû partî.

Yên din yek partî li Iraqê ev tiştê ha nekiriye. Tenê PÇDK rewa ye, ew jî qedexe kirin. Ji ber çi? Ji ber ku Amêrîka û Tirkîyê wiha dixwestin. Sazûmaniyekî adil nîne, ew çîrok e, ji bo pê gel li dijî rejîma kevin rabike, hêviyan çêbike, mirovan derdora xwe kom bike, lê belê piştî demekî kin eşkere bû ku di wan aliyan de wer îdfayeke ku demokrasiya rast, sîstemeke adil, qanûnên adil, wekhevî, peyda bibe, tiştêkî wiha nîne. Tam berovajî wê ye, rewş hîna xerabtir bûye.

Di roja me ya îro de sîstema siyasî li Iraqê ne adaletê diyar dike, ne daxwaziyên gel diyar dike. Berjewendiyên malbatan, eşîran, mezheban, neteweyan, ew diyar dikin. Ji bo vê bêadalet e.

Ji derveyî vê eşkere bû ku projeya Rojhilata Navîn a mezin îdfayeke wê ya sistemeke nû ya siyasî li Rojhilata Navîn çêbike tune. Ji ber çî? Rast e, Iraq hilweşand, tamam, lê belê Misir ji Iraqê deh qat xerabtir bû. Lê Misir mutefîqê wê yê di asta yekemîn de ye. Heta Mubarek ket jî, mutefîqê Amêrikayê yê bingehîn bû. Tûnis, Tîrkiye, welatên Kendavê, Kuwêt, Qeter, Siûdî ev hemû bi vî rengî ne, hemû qiraliyet in, zorbe ne, diz in, talanger in. Lê hemû mutefîqên asta yekemîn ên Amêrikayê ne.

Amêrika wan cidî rexne nake. Bi vî rengî eşkere dibe ku ew îdfaya sazûmaniya nû ya tendurûstî tenê ji bo ku xapandinê, ji bo ku gelan li dora xwe kom bike, raya giştî çêbike, bi vî rengî astengên li pêşiya xwe rabike, ye. Sazûmaniya adil li gorî Amêrikayê, sazûmaniya ku berjewendiyên wê diparêze ye. Sazûmaniya ku pê re di nirxan de hem raman e, yanî heman nirxan parve dike ye. Nirxên ferdî, yê kapîtalîst, mulkiyeta taybet, wan pê re hevpar dike, ew tînen qebûl kirin. Di encamê de jî kuştin e, dervehiştin e, xerabî ye û ev tiştana ne.

b-Aborî

Niha Amêrika vê dibêje; aboriya dewletê tiştêkî çewt e. Rast e, tiştêkî çewt e. Yanî mulkiyeta dewletê tiştêkî xerab e. Civakan talan dike, diziyê dike, bi her awayî birçîbûnê û feqîrtiyê çêdike, rast e.

Berovajiyê wê, wê demê tiştê serbest çî ye? Ew jî piyasa serbest e. Yanî qanûna faydeyê ya serbest e. Çima, dibêje; te-maşê bikin, li gel me wiha ye, li Ewrûpa wiha ye, li Amêrika wiha ye. Binêrin, pirsgirêkên gel yê xwarin û vexwarinê tune-ne, pirsgirêkên wan ên mala tunene, xaniyê her kesî/ê heye. Karê her kesî/ê heye, xwarina her kesî/ê heye, ji bo vê pirs-

girêk dernakevin. Eger hûn jî weke me bibin, ji bo we jî, wê wiha bibe.

Li ser vî esasî çî dikin? Ji bo ku bingehe vê projê bi hêz bikin, ezezî, propoganda li dijî komunîzmê, li dijî sosyalîzmê, pêş dixê. Kesan heta asta dawiyê ji barên exlaqî yê li hemberî civakê dûr dixê. Vê carê kes li Rojhilata Navîn dema ku ji barên xwe yê exlaqî li hemberî civakê dûr ket, pir hov û dirinde dibe. Niha mirovekî Ewrûpî ferdî ye, lê belê di encamê de mirov e. Yanî mirov e, dîsa hinek perpirsiyariyên wî hene. Hinek pîvanên wî hene, li Rojhilata Navîn mirov ku ji taybetmendiyên xwe yê civakî û exlaqî dûr bikeve, bibe ferdî, ti sînor jê re namînin. Herî zêde rizyayî, herî xerab, yê herî serserî, bi her awayî dijminê civaka xwe ye.

Bêsînor talan, dizî, serserî dibe û sînoran nas nake. Ji ber ku ferdiyet ne tişteki taybetmendiyên Rojhilata Navîn, veguhezandin e, extirim e. Yanî rêûresmekî derve ye. Ji bo vê dema ku mirov pê ve tên girêdan, ji hemû girêdanên xwe yê civakî dûr dikevin.

Em bala xwe bidin vê di nava partiyê de jî heye. Mînak ferdiyetê çî kir? Bala xwe bidinê, PDK jî ferdî ye, YNK jî ferdî ye. Lê dema ku mirov yekî PDK'yî û Ferhad, Botan, ew koma çetan ya ku reviyar e, bide ber hevdu, pîvanê yê PDK'yî hîna zêdetir nêzîkî miroviyetê ne. Ji ber çî? Ji ber ku di navendekî komînal de dema ku yekî ferdiyet qebûl kir, wê demê sînorê ji xiyaretê re nas nake.

Diçe temsîlmî sîstemekê dibe, dema ku tu teslîmî sîstemekê bûyî, ew sîstem te bi awayeke xwezayî qebûl nake. Ew sîstem çî ji te dixwaze? Dibêje, “çihê tu jê hatî baş pê re xiyaretê bike ku ez te qebûl bikim.” Yan jî wê çawa qebûl bike? PDK-YNK wê ji Ferhad re bêjin; rast e, tu hatî gel me, lê heta duh te şerê

me dikir? Ka berovajiyê wê îsbat bike, da ku em ji te bawer bikin. Ji bo vê jî berovajiyê wê îsbat dike.

Êrîşî Rêbertiyê dikin, êrîşî nirxan, şehîdan, êrîşî her tiştî dike. Ji bo ku karibe weke dewara li ser sifra dijminê xwe yê radestî wî bûye, têr bixwe. Yan jî mafê wî yê jiyane tune. Ji bo vê ji rastiya xwe dûr ketin. Bi vî rengî heywantiyê bi xwe re tîne. Li Rojhilata Navîn bi awayekî pir balkêş bi xwe re tîne. Zêde balkêş e, yanî ji Ewrûpa xerabtir e.

Dema ku ev pêş dikeve, ev dibe bingehê piyasa serbest. Dibe bingehê mulkiyeta taybet. Ji bo vê niha teşwîq dikin. Mînak, malê civakê ye, teslîmî hinek mirovan dike. Dîbêjin; em ê îhala bidin we, nizanîm çî bidin we. Projeyên xwe pêşkêş bikin, em ê her tiştî bidin we. Lê di esas de ew mal, malê civakê ye. Civak birçî ye. Lê tu lê temaşe dikî, ewqasî dewlemend derdikevin. Ev çî ye? Dîbêjin; em aboriyê ji dest dewletê derdixin û em dikin destê gel. Gel kî ye? Çend heb dizên ku xwe firotine, sîstema kapîtalîstê.

Ji bo vê em bala xwe bidinê, deh sal berê tevî ambargo, tevî jirêderketinê, tevî hemû xerabiyên jî deh sal berê mirovekî Iraqî rojekê ji rojan nediket heyra ka çawa xwarinê bixwe. Mirovekî Iraqî rojekê ji rojan nediket heyra ka çawa benzînê peyda bike. Yanî ev jê re nedibûn derd, lê tu di roja me ya îro de lê temaşe dikî mirov nikarin zarokên xwe xwedî bikin. Ji bo ku xwedî bikin, neçar e ku teslîmî sazûmaniyê bibe, xwe bifiroş e, bibe koleyê wê, leşkertiya jê re bike, îstixbaratê jê re bike, bi vî rengî ku hinek mûçe bigire.

Ji bo vê piyasa serbest pîrsgirêkê çareser nake, hîna zêdetir pîrsgirêkê kûr dike, ji lew re jî di navbera feqîr û dewlemendan de jî çînekî navîn jî çêdikin. Ji bo ku ew çîna navîn çî bike? Nerazîbûna gel, yanî nerazîbûna di nava xwe de vala bike.

Nerazîbûnan wer bê bandor bike. Belav bike, nermbûnê çêbike, lîberalizmê çêbike. Bi vî rengî nerazîbûnên civakê li hemberî sîstemê pêş nekevin. Di vir de jî pîrsgirêkên aboriyê çareser nebûn.

c-Mijara Jinê ye

Çalagirina jinê kapîtalîzm weke amûrekê nêzîk dibe û dixê destê xwe. Ji ber çî? Niha yek ji bingehe sîstema kevneşop li Rojhilata Navîn çî ye? Girtina jinê ye. Bêhed û hesab înkarkirin e, pîr zêde vederkirin ne, hinekî tune hesibandin e.

Ji bo kapîtalîzm vê sîstemê lewaz bike, dixwazin tiştê wer dibin sersebebê hişkbûna çorsbûna sîstemê, li ser wan tiştan teserûfê bike. Çî ne ew tişt? Yek jê mesela jinê digire dest, yanî di rêka kar, rêka xwendinê, bi vî rengî ji bo jinê rê vedikin.

Ji lew re di milekî de ev dibe, lewazbûna sîstema kevneşop, bi hovtiya xwe, bi înkarkirina xwe baş e, lê rêka kapîtalîzm ji bo jinê li Rojhilata Navîn nîşan dide rêyekî xelasiyê nîne. tam berovajiyê wê çî dike? Jinê weke hêzekî civakê ku bi nirxê xwe bijî, daxwaziyên xwe îfade bike, li ser wî esasî rêxistin bibe, li ser wî esasî siyasetê bike na, lê di rastiyê de qadên ku tenê ji bo zîlam serbest bûne, hinekê ji bo jinê jî serbest bike. Yanî jinê jî dike weke zîlam, kapîtalîzm têgînên wê yên azadkirina jinê ev e.

Jinbûyîn tê de tune ye, zilambûyîna jinê tê de heye. Yanî qadên berê tenê ji bo zîlam tê de serbest bûne, vê carê hinekê jî ji bo jinê serbest dikan.

Vê di şexsê hinek welatan de pîrsgirêkeke cidî anî. Mesele yek jê Iraq e. Bi rastî di roja me ya îro de rewşa jinê di Iraqê de pîr berbat e. Ji ber ku projeyê azadiyê tunebe, nakokî kûr

dibin. Nakokiyên malbatî, yên derûnî, ji bo vê xwekuştin, ji bo vê kuştin, ev tiştên ha derdikevin pêş.

Yek jî cinsiyetparêzî hê derbas nebûye. Mînak, di roja me ya îro de Amêrîka dizane di Iraqê de mafê jinê tune. Di Kurdistanê de tune. Mesele parlamena Kurdistanê pirjiniyê qebûl dika. Pirjinî qebûl kirin rewakirina fihoşê ye. Yekî perê wî hebe, ji xwe re sê-çar heb jinan tîne. Ev yek bi qanûnan tê qebûl kirin.

Amêrîka tevî ku di proja wê de çalakbûna jinê heye, lê nikare ji wan re bêje çima hûn ha nakin. Ji ber çî, wan nerehet nake? Di Iraqê de jin zêde tê kuştin. Hîna cînayetên namûsê zêde heye, lê Amêrîka nabe asteng li pêşberî wê.

Proje yeke cidî ji bo azadiya jinê pêş nexistiye, projeya lîberalîzkirinê pêş xistiye. Mînak, Afxanistan e. Dema ku Amêrîka nû ket Afxanîstanê, ji dil xwe de qanûnek derxistin, gotin, “şideta di hundirê malê de li dijî jinê qedexe ye. Yanî ne li derve, di hundirê malê de.” Bi awayekî xwezayî di civaka Rojhilata Navîn de, di gelek civakan de jî şideta di hundirê malê de tiştêkî xwezayî ye, yan jî ji wê zêdetir rojane ye. Mînak, wê zilamek li jina xwe bixe, ma çî ye, qanûniye. Ji bo vê ev qanûnên ku derxistin gotin, şideta hundirê malê qedexe ye, yanî tê çî manê? Tê mana ku eger jinek biçe gilî bike, bêje mêrê min li min daye, yan jî birayê min li min daye, yan jî bavê min li min daye, divê ku hikmet wî bigire, lêpîrsîn bike, bêje te çima ha kir. Lê di hîlbijartinên dawiyê de di qanûna dawiyê ya Afxanîstanê de, ew qanûn ji holê rakirin. Gotin çênabe. Çima çênabe? Xerzayî got; “eger em vê qanûnê qebûl bikin, wê eşîr dengên xwe nedin me, em ê çawa hîlbijartinê qezenc bikin?” Amêrîka dengê xwe dernexist.

Wê demê ev tiştana tiştên jidil, bi prensîb, li ser esasê bi rastî guhertineke cewherî li Rojhilata Navîn ji bo demokrasîyê, ji bo wekhevî çêbibe na, ji bo ku ev astengên li pêşberî desthilatdariya sermayeya navneteweyî di şexsê dewlet neteweyên totalîter, yekalî û teng de heye. Wan astengan li pêşberî xwe radike, armanc ev e.

Ji lew re eşkere bû ku rewş wer rehet jî nîne. Li Iraqê Amêrîka binkeftî bû. Di Afxanîstanê de Amêrîka binkeftî bû. Di hinek derên din de jî Amêrîka binkeftî bû. Di van serhildanên dawiyê de li Rojhilata Navîn çêdibin, binkeftina Amêrîkayê ye. Ji ber ku serhildan li Misirê çêbû, li dijî Tûnis çêbûn, li Tirkiyê çêdibin, ev hîmê bingehîn yê mutefîqên Amêrîkayê bûn. Lewre ev serhildan di heman demê de li dijî Amêrîkayê ye, ev binkeftin in.

Lê belê pêwîst e em vê bizanin, Amêrîka împêratorî ye. Împêratorî bi serneketinê naşkên. Di vir de ferq û cudabûn heye, di navbera têkçûnê û serneketinê de ferq heye. Serneketin, di cihekî de tu bi ser nakevî, têkçûnê hezîmet e, tu berdidî û direvî. Amêrîka bernade nareve, Amêrîka biserneketiye. Lê li hemberî binkeftinan Amêrîka çi dike? Şêwazê diguhere, pêşî Bûş got; “ev şerekî xaçperstiyê ye, hemû kesên li hemberî me, em ê ji holê rabikin, yê bixwaze bila bixwaze, yê nexwazin jî bila serê xwe li dîwaran bixin. Yê ne dostê me bin dijminê me ne.”

Ew binkeftiye, di pişt re raporek derxistin, rapora Bêkir Hamilton, li ser esasê wê raporê hikumeteke nû çêbû. Ji lew re çûna Remswêr, çû li şûna wî Ges hat. Nizanim çi bû. Di pişt re Obama hat. Van çi kirin? Şêwaz guhertin. Vê carê negotin, yê ku ne dostên me ne dijminê me ne. Vê carê negotin, biryara me ev e, yê ku tevî bibe bila tevî bibe, yê tevî nebe jî weke çawa bêje bi cehnema wan kirî. Wer negotin, vê carê gotin pêdiviya

me heye ku her kes tevî bibe. Ji bo vê ji nû ve Yekîtiya Ewrûpayê têkiliyên xwe pê re xweş kirin, bi Îranê re têkilî çêkirin, bi Misirê re çêkirin. Çi nav li vê kirin? **Navê vê kirin, proja Rojhilata Navîn a Nû.** Yanî proja Rojhilata Navîn a Mezin heye, ya nû heye.

Proja Rojhilata Navîn ya Nû çi ye? Vê carê li ser esasê hilweşandinê na, li ser esasê îtîfaqên herêmî, mînak Tîrkiye, Misir, Urdun, Îsraîl, yanî ev îtîfaqên herêmî li ser wan esasan Amêrîka dîsa projeya xwe derbasî jîyanê bike.

Ji bo vê bi hinek partiyên siyasî re têkilî çêkirin, bi eşîrên Iraqê re têkilî çêkirin, bi Îranê re rasterast yan jî nerasterast têkilî çêkirin. Bi vî rengî şewazekî nû da pêşberî xwe, ji ber çi, ji ber çi şewazê nû dide pêşberî xwe? Ji ber çi ye, Amêrîka hîna jî şewazan diguhere, her şewazek binkeftî be wê yekî din biguhere? Her yek binkeftî be wê yekî din biguhere, ji bo vê ye. Ji bo ku Amêrîka lûkseke wê ye paşde vegeerê, bişkekê paş de vekîşîne, li Rojhilata Navîn tûne, nabe jî. Berjewendiyên Amêrîkayê yên li Rojhilata Navîn jîyanî ne, tenê ne stratejîk in, jîyanî ne. Yanî bi hebûnê ve girêdayî ne. Ewqasî jîyanî ne, ne paş de vegeerandinê, ne jî têkçûyîne qebûl nake. Amêrîka di Rojhilata Navîn de binbikeve, di hemû cîhanê de bindikeve!

Ji bo vê jî şewazan diguhere. Ji bo vê jî her tiştê bi destê wan nabe. Eger hêzên civakî li Rojhilata Navîn xurt bin, birêxistin bin, karin ji vê kaosa navîn derkevin. Di vir de heger hêzên civakî bi rêxistinî bin, wê karibin tenê meydanê ji Amêrîkayê re nehêlin, ji bo xwe jî wê gelek mafan qezenc bikin. Heta hîna zêdetir bi rêxistin bibin, dikarin tewazinê di aliyê xwe de jî biguherin, ew derfet jî heye.

Ji ber statîko lewaz dibe, Amêrîka di gelek aliyên xwe de binkeftî ye. Di vir de hêza civakî birêxistin bibe, dikare gelek

tiştan ji bo xwe qezenc bike. Pir bi kurtayî têkiliya vê meselê bi Rêbertiyê re çi ye? Em ê bigirin dest. Têkiliya vê meselê bi Rêbertiyê re ev e? Rêbertî, Rêbertiya PKK'ê ye. PKK di Rojhilata Navîn de navenda hêzê ye. Rêxistina bi çek û xwedî teorî, xwe dispêre hêza civakî, ya herî bi hêz li Rojhilata Navîn e.

Amêrika planên wê yên Rojhilata Navîn a mezin hene, wê derbasî herêmê bike. Ger derbasî herêmê bibe, wê çi bibe? Statîko wê lewaz bibe, Iraq dê hilweşe, statîkoperest wê lewaz bibin. Dema ku statîko lewaz bibin, hêzên şoreşgerî wê jê fayde bigirin, wê însiyatîfê bi dest xwe bixin. Ji bo vê beriya ku Amêrika bikeve Rojhilata Navîn çi kir, bi ser PKK'ê de hat. Rêbertî hedef girt ku hêzên şoreşgerî ne amade bin, lewaz bin, nikaribin fayde jî vê anarşiyê bigirin û însiyatîfê bi dest xwe bixin. Ji bo vê jî Pangalos jî ev got; gelek jî di roja me ya îro de vê rastiye fêm dikin, nas dikin. Jixwe ji aliyê PKK'ê ev rastî diyar e, li ber çava ye. Beriya ku derbasî Rojhilata Navîn bibe di serî de rêxistina me hedef girt, di kesayeta Rêberê gelê Kurd Abdulha Ocelan de.

5-Çareseriya Statîkoperestî

Sîstema desthilatdar li Rojhilata Navîn, li gorî xwe ew jî çareseriyê pêş dixê. Çareseriyên wê çi ne? Yektiya hêzên paşverû, dîsa hîna zêdetir xurtkirina şidetê, yanî hîna zêdetir pêkanîna şidetê. Bi van şewazan dixwazin temenê xwe dirêj bikin.

Ji lew re ev sîstem li gorî xwe teoriyan pêş dixê, berê jî gelek kes hebûn, behsa sîstema îdfal dikirin. Ji lew re jî sîstemên monarşî, yên serwer yên mutleq, tepeserkirin, otorîter, îdfalîze dikirin. Ango digotin yên herî baş ew in.

Mînak di sosyolojiyê de jî ev Zanista siyasetê mirov dikare di nerînên nivîskarên Îngilîz di salên 1640-650'î de Hobbes bibîne. Hobbes dibêje; “Ji lew re mirov gurê mirov e, ji bo vê her demê divê ku di bin hikumê dewletê bihêz, mutleq, otorîter de be ku hevdu nexwin.” Rojhilata Navîn jî statîkotî jî li ser vê pêk tên. Yên dixwazin guhertinê bikin Rojavayî ne. Çav berdane welatê me. Demokrasî tişteki li gorî Rojhilata Navîn nîne. Berovajî ye. Em zêdetir bi xwe dizanin, em ê çawa xwe bi rê ve bibin? Bi van nêzîkbûnên wer çewt, hem dixwazin hestên mirovan îstismar bikin, hem jî rewabûnê qezenc bikin. Li gorî wê heta astekî temenê xwe dirêj bikin.

Ev sedemên wê neman, sebeb çi ye, sedem nema? Yek rastî asta zanebûnê, li Rojhilata Navîn jî li pêş e. Çavkaniyên agahiyan zêde bûn, yanî dewlet li Rojhilata Navîn êdî weke berê nikare her tiştî bixe yekdestiya xwe. Çavkaniyên agahiyan zêde bûne. Mînak, Rojhilata Navîn berê bi derfetên xwe dewletan dikirin qedexe bikirana, sansûr bikirana, nehiştana mirov tişteki bibihêze, nehiştana mirov tiştên xwe jî bigihînin derve.

Di roja me ya îro de êdî ew ne gengaz e. Ev rewabûna sîstemê lewaz dike. Bilindbûna asta zanistiyê ragihandinê, hêza xwe îfadekirinê, hêza xwe gihandina derve, hêza pêşketinên derve fêm bike, bişopîne, ev hemû dibin sersebebê ku bawerîya bi sîstemê lewaz bibe, hêza wê lewaz bibe, weke berê wer bêsinor desthilatdar nebe.

Ev aliyek e. Yanî di aliyê zanistiya gel de, di aliyê zanebûnê de rewabûnan wenda dike. Yek jê ev sîstem bi çi xurt bû? Bi desteka emperyalîzmê bihêz bû. Yanî ev dewlet bi desteka emperyalîzmê bihêz bûn. Ne bi hêza xwe, ne bi zanebûna xwe, ne bi başbûna xwe xurt bûn. Di roja me ya îro de emperyalîzm qismî be jî, destê xwe ji ber dide aliyekî. Heta emperyalîzm bi

xwe dixwaze wê biguhere. Ji ber ku bi taybetmediyên xwe, bi qerekerên xwe êdî ji bo emperyalîzmê jî nebaş in.

Mînak, Kondelîza Rays, çi digot? Digot; “Em gelekî poşmanin, ev şêst sal in me ev sîstemên destpot destek dikirin, me şaşî kiriye.” Di rastiyê de şaşî nekirine, bi zanebûn destek dikir. Lê belê di roja me ya îro de êdî ev sîstem bi berjewendiyên wan re berovajî tê, destê xwe jê didin aliyekî.

Wê demê hem guhertinên di hundirê gelan de çêbûne, zanistî, derketin dînamîkên nû, birçîbûn, yanî zorî, zehmetî, hem jî guhertinên ku di sîstema navneteweyî û bi taybetî di emperyalîstê de çêbûne, dibin sersebebê ku sîstema heyî li Rojhilata Navîn, yanî sîstema statîkoyî rewabûna xwe wenda bike. Êdî nema dikarin rewa bin. Ji lew re li ser vî esasî mehkumê rûxandinê ne.

Lê ji ber ku em di zemînekî şoreşger de dinirxînin em dibêjin mehkumê hilweşandinê ne, lê belê sîstem bi xwe nabêje; em mehkumê hilweşandinê ne. Sîstem dixwaze li ber xwe bide, bi çi awayî li ber xwe bide? Yek bi tawîzdayîna emperyalîzmê, hîna zêdetir tawîzdayîn, hîna zêdetir teslîmîyet, ku emperyalîzm destê xwe ji ser rabike, hinekê zextê nema li ser bide meşandin. Bi vî rengî karibe demeke dirêjtir emrê xwe dirêj bike û demeke dirêjtir hikum bike.

6-Sîstema Destpot Bi Tawîz û Îtîfaqên Herêmî Temenê (Emrê) Xwe Dirêj Dike

Ji bo vê hinek dewlet hene heta ji wan tê tawîzan didin, mînak Sûriyeyê, Amêrika çi ji Sûriyeyê xwestiye û nekiriye?! Got, ji Lubnan derbikeve, ji Lubnan derket, got çi û çi kir, hwd yanî her tiştî dike. Bi qasî serê derziyekî Sûriye Îsraîl tehdît

nake. Di mesela Iraqê de ji Sûriyeyê re got, ji erdê we hinek kesên çalakger derbasî Iraqê dibin wan bisekinîn, wan sekinand. Girtin, heta kuştin. Her tiştî dike, lê Amêrika hîna zêdetir tepeserkirinê dike, bi van tawîzan sîstem dixwaze emrê xwe dirêj bike.

Bi van şewazê ku sîstem pê emrê xwe dirêj dike çi ye? Îtîfaqên herêmî çêdike. Mînak, Tirkiyê, Îran, Sûriye. Tirkiye, hinek beşên din. Îtîfaqan wer çêdikin ku li hemberî xeteriyên hene, hem yên ji gelan tên, hem ji yên ku ji derve de tên karibin xwe pê biparêzin. Bi vî rengî rewabûnê qezenc bikin. Lê belê ev îtîfaq ne îtîfaqên mayende ne, ne jî serkeftî ne. Ji ber ku lûkseke van dewletan ku vê îtîfaqê heta dawiyê dewam bike tune.

Mînak îtîfaqa Tirkiyê û Îran, demborî ye. Îran jî dizane ku Tirkiye ne dostê wê ye, Tirkiye jî dizane ku Îran ne dostê wê ye. Nakokiyên wan ên dîrokî jî hene. Weke din jî her yek sîstemekê temsîl dike. Ji bo vê niha nakokiyên di navbera Amêrika û Îranê de kûr bibin û bigihîjin asta şer, gelo wê Tirkiye dostaniya xwe bi Îran re dewam bike? Ne gengaz e.

Dîsa Tirkiye û Sûriye jî zêde ne dost in. Ev jî polîtîkayêke Tirkiye dide meşandin, wer dide diyarkirin ka çawa dostên wan in. Heta cih cihan jî bi vê polîtîkayê Tirkiye çi dike? Diyar dike ku dostaniya Sûriyeyê dike. Dostaniya Îranê dike, ya Hemasê dike. Ji bo çi? Li hemberî PKK'ê hîna zêdetir tawîzan ji Amêrikayê bistîne. Yanî bi vî rengî dide xebitandin. Ji bo vê îtîfaqên wer dem dirêj li ser esasê wer karibin parastina sîstema heyî bikin, ne di wê astê de ne. Ji bo vê nikare rizgar bike.

7-Şêwazeke Din a Çareseriyê Jî Şidet e

Şêwaza sêyemîn şidet e, lêdan e, tesfîyekirin e, kuştin e. Bi vî awayî tevgera muxalefetê ji holê rabike, tesfîye bike. Tirkiye dike, Sûriyeyê dike, welatên Kendavê dikin û Îran dike. Lê di van rojên dawiyê de eşkere bû ku bi şêwaza şidetê, zêde şidet bikaranîn, êdî gel weke berê çavtirsandî nabin û teslimiyetê qebûl nakin. Tam berovajiyê wê hîna zêdetir serhildan, nerazîbûn, mayende dibin, giyana întîqamê kûr dibe, gel li hemberî şidetê hedefê xwe hîna zêdetir bilind dikin û kêmi hilweşandina sîsteman nema razî dibin. Yanî kêmi hilweşandina sîsteman, dewletan, hikumetan nema razî dibin.

Ji bo ku li van bidin, çi dikin? Hinek teşwîqan pêş dixin. Mînak, peran belav dikin, hinek girtiyên berdidin, zemanê vê jî derbasbûye. Di dema xwe de nekirin, niha dikin, niha Sûriye dibêje wê hinek qanûnên nû derbixe, nîzanim Siûdiyê peran li memûran belav dike. Misirê nîzanim çi kir, Yemen çi soz da, bi vî dixwazin wer li muxalefetê babidin. Lê ev tevdiyekê zêde dibe ku serkeftî nebe. Gel herî kêmi pê razî nabin. Pê nema tên xapandin. Her çiqasî dem kurt dibe ku serhildanên gelan navberê bidinê, lewaz bibin, navberêkî bidiyê jî, lê êdî weke berê despotîzm, monarşî, bêedaletî, jîdervehiştin, înkarkirin êdî li Rojhilata Navîn nema dikare bimeşe. Vê sîstemê rewabûna xwe wenda kir. Her weha mehkumê hilweşandinê ye.

X. ÇARESERIYA DEMOKRATÎK

Projeya sêyemîn ya demokrasiyê ye. Ev projeya kê ye? Ev proje serhildana Misirê ye, ya Tûnisê ye, Serhildanên di welatê Kendavê de ne. Ev proje heta serhildanên Îranê ne. Lê belê bi rengê xwe yê rêxistinkirî, bi perspektîfên xwe yên teorîk tevgera PKK'ê ye.

Niha ev proje çi ye? Projeya demokratîkirina Rojhilata Navîn e. Demokratîkirina çanda Rojhilata Navîn e. Yanî ji nû ve avakirina Rojhilata Navîn e. Ev proje bingehên wê çi ne? Bingehên wê nîrxên mirovî ne, civakbûyîn e, komînalîzm e. Bingehên wê ev in.

Li ser esasê demokratîkirina çandê ye. Ji bo vê ev proje çi esas digire, li şûna dewlet neteweyê sîstemeke demokratîk esas digire. Sîstemeke demokratîk ku devê wê vekirî be, ji rengan re vekirî be, rengên mezhebî, yên dînî, yên milî, etnîkî, heta ji hemû rengên civakê re. Karibin bi rengê serbest xwe îfade bikin. Mafê wan ê hebûnê hebe, ev maf bi peymanên civakî bîst parastin.

1-Ev Projeya Azadiya Civakî, Jin û Aboriya Civakî Ye

Bi taybetî di eksena malbat û jinê de ji nû ve girtina dest li ser esasê perspektîfên azadiyê. Yanî derbaskirina cinsiyetparêziya civakî û çalakiyên jinê. Weke çawa di çarçoveya projeya kapitalîst a li ser herêmê tê meşandin na, bi temamî berovajiyê wê û li dijî wê li ser esasê ku jin rêxistina xwe ya cewherî, ramana xwe ya cewherî, siyaseta xwe ya cewherî, rêxistina xwe ya cewherî, aboriya xwe, hunera xwe formîle bike, bi serbestî îfade bike, bi peymanên civakî jî bîst parastin.

Ev projeya aboriyê ye, li dijî mulkiyeta taybet e. Ji derveyî mulkiyeta dewletê, mulkiyeta civakî pêş dixê. Yanî aboriya civakî ye. Ev aboriya civakî li ser çî esasî tê avakirin. Li ser esasê fonên civakî tê avakirin. Li ser esasê hevşewirandinên bi hevdu re karkirin e, bi vî rengî pêş dikeve.

Ev aborî **ekoaborî ye**, yanî aboriya dostê xwezayê ye. Aboriya dostê ekolojiyê ye. Li ser esasê xerabkirina xwezayê, li ser esasê kopyakirina endustriyalîzma Rojava, li ser esasê karê na. Aboriya ku bi temamî girêdayî pêdiviyên civakî yên pêwîst e. Bi temamî girêdayî pêdiviyên civakê yên herî pêwîst e. Aboriya civakî ev e. Yanî kar, qezenc, rant, tekêl, nîne. Aboriya ku li ser esasê pêdiviyên civakê ye, li gorî wê hilberîna dike. Li ser esasê qezenckirina perên zêde na, ji bo vê milê wê yê komun heye, koperatîf heye, hevparbûyîn heye, fonên civakî hene, hevşewirandin hene, bi vî rengî aboriya esas bêgirtin. Di projeya niha ya Rojhilata Navîn de.

Yanî kes wê birçî nemîne. Kes wê bêkar nemîne, bêkarî, birçîbûn, bi temamî encamên kapîtalîzmê ye. Bêkarî ji bo çî di kapîtalîzmê de heye? Ji bo ku karibe her demê artêşeke yêdek ji karkeran, ji karkerên erzan ji bo xwe peyda bike, kapîtalîzm bêkariyê pêş dixê.

Di welatên weke Rojhilata Navîn de bi erdê xwe, bi ava xwe, bi erdnîgariya xwe, bi derfetên xwe yên madî kes bêkar bimîne tune.

2-Projeya Demokratîk Ahenga Di Navbera Bajar û Gundan De Ye

Bi taybetî jî projeya demokratîk ji nû ve şoreşa zîraetê ye. Berhema endustriyalîzmê ya civakî tune. Talan e, xerckirin e,

xerîdarî ye. Lê zîraet berhemê dide, tu erdê diçînî, tu pê re diwestî, di encamê de behrem derdikeve. Berhemê heqîqî ew e. Ji bo vê çolbûn çî dike, birçîbûnê çêdike, mirovan bi renekî bê sazûmanî di bajaran de kom dike, qeyranên civakî derdikevin holê. Nexweşî, bêperwerdehî, kujerî(cînayet), dizî, nezanî, ev tişt hemû pêş dikevin.

Ji bo vê ahengkirina vê rastiyê heye. Yanî ahengkirina di navbera gund û bajar, di navbera zîraet û sînaetê de divê çêbibe. Yanî zîraet û sînaet divê ku di navbera wan de ahengî çêbibe. Ji bo vê demokrasî li ser esasê daxwaziyên gelan, li ser esasê berjewendiyên gelan, bersivdayîna hemû pirsgirêkên civakê ye.

Bersivdayîna pirsgirêkên bajaran, çînan, bîrokasiyê, dewletê, şidetê, cinsiyetê ya hemû pirsgirêkên heyî ye. Yanî civaka ku tê de ye, bê ferq û cudatî di nav ayîdbûna dînî, etnîkî, çandî, hejmarê, bê ferq û cudatî di navbera van de hebe, her kes karibe bi serbestî xwe îfade bike, lê zîyanê nede yên din, yanî yê dîtir jî qebûl bikin. Ev serbest îfadekirin, ne tenê di qadeke jîyanê de be, di hemû qadên jîyanê de bin. Siyaset, aborî, cîvak, rêxistin, parastina rewa, huner, çand, zîman, di her milî de ev serbestî hebe, demokrasî ev e.

3-Demokrasî Tenê Ne Hilbijartin E, Kombûna Nirxan ne

Demokrasî ne hilbijartin in, demokrasî nirx in. Niha li Amêrika hilbijartin heye, lê demokrasî tuneye. Li Tirkiyê hilbijartin heye, lê demokrasî tuneye. Li Tirkiyê parlemento bi hilbijartinê çêdibe. Hukûmet bi hilbijartinê çêdibe, dad bi hilbijartinê çêdibe hwd, ev hemû tamam in. Lê belê demokrasî

tê de tune ye. Ji ber ku demokrasî ne tenê hîlbijartin in, demokrasî sîstema nîrxan ne.

Nîrx çi ye? Yanî tu mirov qebûl bikî, bi çand, bi hebûna, zîman qebûl kirine. Disîplîna cewherî ye, perwerde ye, xwe perwerdekirin e, demokrasî giyan e. Ji bo vê demokrasî em weke derve lê temaşe nakin.

Demokrasî ne teşeyê desthilatîyê ye. Teşeyê desthilatîyê navê wê nabe demokrasî. Demokrasî şêwaza jiyana civakan e. Di vir de em dîsa bi Marksîzma reel re, klasîk re, dîsa bi sosyâlîzma reel re dikevin nakokiyê. Lenîn çi dibêje? Dibêje; “Bawer bikin, demokrasî şekileke ji şeklê dewletê ye, dema ku dewlet çû ew jî wê biçê.” Em jî dibêjin; ”bawer bikin, demokrasî ne rengeke ji rengê dewletê ye. Demokrasî şeklê civakê ye, heta civak hebe, wê demokrasî hebe.”

Wê demê demokrasî ne şekleke desthilatîyê ye ku tenê di hîlbijartinan de bê pênasekirin. Demokrasî sîstema nîrxan e, wîjdan e, zanin e, qebûlkirina yên dîtir e, jiyîna yê din e, azadî ye. Bi vî rengî mirov demokrasîyê bigire dest wê baş be. Ev demokrasî ji bo Rojhilata Navîn pêwîst e. Demokrasiya jiyîna nîrxên civaka xwezayî ye, ew rêka derbasbûyîna ji kaosê ye.

Ji bo vê di Rojhilata Navîn de wê demê em ê çawa bijîn,? Jiyan bi xwe çi ye? Em çawa wateyê bidinê? Em ê çawa kar bikin? Em ê ji ku de dest pê bikin? Rêxistina me wê çi be? Zanîna me wê çi be? Bi çi şêwazî em ê têbikoşin? Ev hemû pîrs, pîrsgirêkên sereke ne!

4-Heqîqet Lêgerîneke Bê Navber e

Jiyan li Rojhilata Navîn tê talan kirin. Ji ber çi? Ji ber ku bi heqîqetê re berovajî ye. Li dijî heqîqetê ye. Heqîqet lêgerîneke bê navber e. Têkoşîneke bê navber e. Bi sîstema siyasî, bi qalibên qewmî, dînî, cinsî, zanistiya pozîtîv bi sînor nabe. Ji bo vê Sokrat çi dibêje? Dibêje; “Ez ji her kesî/ê zanetir im, ji ber çi? Ji ber ku her kes nezan e, lê nizanin ku nezan in. Ê min ez dizanim ku ez nezan im. Ji bo vê ez ji her kesî/ê zanetir im.” Wê demê heqîqet bi astekî zanistiyê bi sînor nabe. Lêgerîneke bê navber e. Ji bo vê heqîqet azadî ye.

Azadî bi dewletbûyînê pêk nayê. Azadî bi qadekî şer jî ewle nabe. Azadî bi hewldanekî biçûk jî bi encam nabe. Azadî bê navber têkoşîn e. Ji bo vê heqîqet bi vî rengî ye. pênasî jiyanê bi vî rengî ye. **Jiyan çi ye, kîjan jiyan?**

Di jîna Rojhilata Navîn de zanistî erêkirinê nadiyê. Prensîba azadiyê erêkirinê nadiyê. Jiyanê li gorî ferzkirinên sîstema kapîtalîst, li ser hatiye ferzkirin. Yan jî li gorî desthilatiya kevneşopîya xwînxwar li Rojhilata Navîn pîvanên wê hatiye diyarkirin.

Ji bo vê dema ku em jiyan xwe ya di roja me ya îro de bi aqil re, bi mantiq re, bi Zanistiyê re bipîvîn, em lê temaşe dikin jiyanê çewt e. Bi wijdan re bipîvîn, jiyanê çewt e. Bi azadiyê re bipîvîn jiyanê çewt e. Wijdan tê de tune. Ji ber çi? Ji ber ku her roj li ber çavan ewqas zêdegavî li ser mafê mirovan tînin kirin, kes dengê xwe nake.

Her roj tiştê ku li ser esasê elimandinan, qaliban, ferzkirinan, jiberkirinan, bi zorê li ser me tînin ferzkirin, em di vê herêmê de pêk tînin. Lê kes li dijî dernakeve. Wê demê pênasî jiyanê divê em hinekî li gorî azadiyê esas bigirin. Bala xwe bidinê ta beriya niha 2400 sal berê, Sokrat dema ku li ser

hikumê sêdarkirinê li ser hatiye birîn û wê sêdar bikin, wê jahrê pê bidin vexwarin, dixwazin wî birevînin, lê ew qebûl nake. Jê re dibêjin; "Wê demê daxwaznameyekê bide da ku meclîsa hakimî te efû bike. Efûya xwe bi daxwaznameyê bixwaze, tu yê sax bimînî." Sokrat wan dibersivîne û dibêje; "Na, eger jiyana rastbûna xwe bi aqil îsbat neke, wê çaxê ne hêjaye ku em bijîn, jiyana bi aqil re rastbûna xwe îsbat neke, em ê çima bijîn, wê demê mirin jê çêtir e." Eger em bi vî rengî bi jiyana heye re têkevin nakokiyê, em ê rêka rast bigirin, yanî em ê qet vê forma jiyane qebûl nekin. Wê çaxê em ê bikevin rêka rast. Wê çaxê êdî wateya jiyane wê derkeve. Wê demê bi wate dibe, lê hêjaye ku mirov bijî jî, ji derveyî wê na.

Baş e, em ê çawa bijîn? Em ê komînal bijîn, em ê bi zanistî bijîn, em ê bi aqil bijîn, bi lêgerîn û lêkolîn bijîn. Bi têkoşînê bijîn, keda me, karê me, jiyîna me ya ji nirxan re wê wateyê bide vê jiyane. Civakîbûyîna me wê wateyê bide vê jiyane. Ji bo vê li Rojhilata Navîn di meselên zelalkirina jiyane, felsefa jiyane de ked, têkoşîna azadîyê ye, zanistî ye. Komînalîzm e, civakîbûyîna e. Ev e.

Dijberî me jiyane çawa li ser me ferz dikin? Dibêjin tiştê heye bikin. Ferdî bin, li gorî xwe bin, ji xwe re bin, bi vî rengî sîstem şiklekî jiyane ferz dike. Bêwijdan bin, ji ber niha ferqa di navbera takekesî û civakbûyîna de çi heye?

Ferdparêzî ev e, mînak em welatê xwe bigirin dest. Ez mirovekî ji Amadê me, ji Dêrsimê me, ez rûpelên rojnameyê vedikim, ez lê temaşe dikim, dibêje; "li Sêrtê zarokeke yazdeh salî hatiye tecawûzkirin. Ez li Amedê me, ez ji wir im, min eleqeder nake. Huqûq heye, dewlet heye, wê li ser rawest e. Ev takekesî ye. Ev qutbûna ferdî ji civakê ye. Ev bêwijdanî ye. Ji ber çi? Tu bêmafîyê dibînî, lê li hemberî wê tu hesasiyetê nîşan nadî, ji bo vê Rêberê gelê Kurd Abdulah Ocalan çawa nerazî-

bûn nîşan da? Got; “Eger ev ê bixebtin, bila bixebitin, ger nexebitin ez ê bi dijwarî bi ser wan de biçim. Ew qîzika li Sêrtê hatiye tecawuzkirin, dibe xwîşka wan be, jina wan be, dibe ku dayîka wan be. Bi vî rengî divê lê temaşe bikin. Yan jî wer xwe jê dûr bigirin, weke çawa wan eleqeder nake, wer bila nekin. Bila biçin mîtfangan li dar bixin, bila dinê xerab bikin.”

Piştî vê gotina Rêbertiyê hevalên me nû ketin dewrê û cih bi cihan mîtfang kirin. Takekesî ev e, yanî di esas de xwejiyîn e. Li hemberî pirsgirêkên civakê bê berpirsiyarî ye. Em çawa bikin, dibêje; alem çawa dikin tu jî wiha bike. Alem çawa bike tu jî wiha bike nabe! Alem dîlê(koleyê) sîstemê ye. Çênabe tu koletiya sîstemê bikî. Lê pêwîst e tu çi bikî? Pêwîst e tu li hemberî sîstemê têbikoşî. Em çi bikin ev e. Pirsgirêk bi vî rengî tèn çareserkirin. Tiştê ku pêwîst e, divê bê kirin. Di nava sîstemê de, lê li dijî wê şer kirin e. Bi vî regnî kar, têkoşîn, rêxistinbûyîn, rêbazê xebatê wê derbikevin holê.

Lê tiştê ku sîstem ji te dixwazin çawa ne? Kî/ê çawa bike, tu yê jî wiha bikî. takekesî, mulkiyeta taybet, xwe ramandin, xwe xelas kirin, xwe esas girtin, vê nîşanî te dide. Tu yê vê bikî, yan jî tu yê li dijî sîstemê bixebitî? Ya rast têkoşîna li dijî sîstemê ye.

Lê em ê ji ku dest pê bikin? Sîstem dibêje; dera ku her kes jê dest pê dike, tu yê jî ji wê dest pê bikî. Li ku ye? Dibistan e, zanîngeh e. Ji bo çi? Ji bo ku tu karibî bibî xwedî agahî, di derbarê çawa tu yê bibî parçeyek ji vê sîstemê û di nav sîstemê de cih bigirî. Tu yê çawa bibî parçeyek jê, tu yê çawa vê sîstemê biafirînî, biparêzî, bimeşînî. Yê me em ji wir dest pê nakin. Em ê ji cihekî din dest pê bikin!

Em ê jiyana xwe ji şoreşa wijdan ve dest pê bikin. Em ê bi vî rengî dest pê bikin. Em ê xwe derbixin derveyî sîstemê, li

dijî wê têkoşînê bikin. Bi vî rengî gotina Marks pêk tê. Marks çî dibêje? Dibêje; “Heta niha feylesofan tenê cîhan analîz kirin, lê belê divê ku bê guhertin.” Wî neguhert sedem çî bû? Ji ber ku di hundirê sîstemê de bû, modernîta wê qebûl kir. Hêza wî ya guhertinê tunebû. Lê ya me, me xwe jê derxistiye, me xwe jê cuda kiriye, me xwe tenê ji aboriya wê na, ji siyaset û şêwaza jiyana wê cuda kiriye.

Ji bo vê em niha tenê nirxandinê nakin, bala xwe bidinê fîlozofên herî mezin di cîhanê de sîstemê rexne dikin. Heta gelek rexnên wan bi nirxin jî, lê şêwaza guhertinê, derbaskirinê li gel wan tûneye. Ferq û cudatiya di navbera Rêberê gelê Kurd Abdulha Ocalan û Varştayîn, Çoskî, Kokîn hwd, û gelek kesên din de çî ye? Ew tenê dinirxînin. Tenê rexne dikin, lê Rêbertî diguhere. Ya girîng guhertin e. Ya girîng ji nû ve avakirin e. Ew esas girtin e. Ji bo vê divê em li dijî wê têbikoşin. Çawa em têbikoşin? Giyana xwe ji sîstemê re bigirin, bandora sîstemê di hundirê xwe de vereşînin. Rêberê me dibêje; “Ew kurtikê limekirî, em wî kurtikê biavêjin. Tiştê ku bandora modernîta kapîtalîst di hundirê me de bandorkirî, divê em vereşînin, xwe bi vî rengî jê pak bikin. Têkoşîna me ya li dijî sîstemê û ya kesên dîtir ne weke hev e.”

Dînger, hêzên kevneşop, yên ku îdîa dikin ku li dijî kapîtalîzmê şer dikin, ew derewan dikin. Ev weke kuçikan in, li devê deriyê sîstemê ji bo parekê bigirin, vê têkoşînê dikin. Lê yê me na, em dixwazin vê sîstemê bi erdê re bikin yek. Em derbas bikin, li şûna wê civaka exlaqî û polîtîk ava bikin.

Ji bo vê girîng e, berî her tiştî bandora modernîtê bi taybetî jî şêwaza wê ya jiyanê, şêwaza jiyana wê ya çêkirî, takekesî, madî, vê şêwaza jiyanê em ji holê rabikin. Li şûna wê şêwazê jiyana komînal, xwerû, cewherî, zanistî, exlaqî, em ê esas

bigirin. Ji bo vê jî, li dijî sê siwariyên mahşerî, yên modernîta kapîtalîst divê em şer bikin. Ev her sê siwarî çi ne?

5-Şerê Li Hemberî Şêwaza Jiyana Fîrans Kapîtalîzmê

Kapîtalîzm bi hemû rengê wê, bi taybetî jî kapîtalîzma fîrans gelan perîşan dike. Fîrans kapîtalîst hilberîna wê tune ye. Kaxiz e. Amêrika milyarek dolar dide Tirkiyê, piştî du salan du milyaran jê distîne. Bala xwe bidinê tangan, balafirên, xwarin, vexwarinê nadiyê peran didiyê, kaxizê didiyê, lê du qat jê digire. Ji kê digire, ji zarokan digire, ji jinan digire, ji karkeran, ji cotkaran digire, ji ber ku Tirkiye da ku karibe wî deyînê wê fayîza Amêrika careke din lê vegeîne, çi dike? Zemê çêdike, bihayên bilind dike, bacê zêde dike, ev hemû ziyarên wê ne. Ji gel digire, wê demê kapîtalîzm bi taybetî jî kapîtalîzma fîrans, endustryalîzm, bi taybetî jî endustryalîzma dijminê xwezayî û mirov. Ya ku hilberîn tê de polîtîka wê li ser esasê qezencê çêdibe, ne li ser esasê pêdiviyên civakê ye. Divê em wê mehkum bikin.

6-Dewlet Netewe

Ev dewleta ku dixwaze tîpekî homojen, tek tîp ji hemwelatîyan çêbike, hemwelatîyên kole, li ser esasê berjewendiyên dewletê kar bikin, tevbigerin. Li şûna wê bi sê melekên modernîta demokratîk em pê şerê wê bikin. Çi ne ev her sê melekên modernîta demokratîk?

Ekolojiya Civakî, Ekolojiya civakî, yanî parastina xwezayê, ahenga xwezayê, ev tenê mesela çandina darekê nîne, hîna zêdetir kûrtir e.

Aboriya Civakî, aborî hem dostê xwezayê ye. Hem jî dostê civakê ye, li ser esasê peydakirina pêdiviyên civakî pêk tê.

Konfederalîzma Demokratîk e, ango sîstemekî siyasî ku tê de hemû rengê civakê karibin xwe îfade bikin. Ev konfederalîzma demokratîk li gorî hevparbûna xwezayî di nava gelên Rojhilata Navîn de dikare çêbibe.

Hevparbûyîna erdnîgarî, xwezayî, di navbera Tirk, Ereb, Kurd, Farisan de hebe. Di navbera Ereb Yahudî de hebe. Di navbera welatên Bakurê Afrîkayê de hebe, di navbera welatên Kendavê de hebe, bi vî rengî gav bi gav organîzesyon û yekîtiya di navbera gelan de wê li ser esasekî konfederatîk, li ser esasekî demokratîk, li şûna dewlet neteweya ku asîmîlasyona bi zorê esas digire, li şûna wê li hevhatina civakî, ya gelan û her kes bi rengêkî xwezayî karibe xwe îfade bike. Ev proje ji bo gelê Rojhilata Navîn pêş bikeve.

Ji bo ku ev pêşbikeve, hêz pêwîst e. Yanî şêwazeke jiyanê pêwîst e. Şêwaza jiyanê çi ye? Hêza ku şêwazeke wê ya jiyanê heye. Çi ye ev şêwaza jiyanê? **Yekitiya di navbera raman, zikir û piratikê de ye.** Yekitiya di navbera van her sê yan de ye. Mirov çawa diramin, çawa dibêjin, çawa kar dikin, divê weke hev bin. Ne bi rengêkî biramin û bi rengêkî din bikin, ne bi rengêkî bêje û bi rengêkî din bikin. Yekitiya di navbera van de.

Milîtantiya ji bo vê rastiyê, milîtantiya ku Rêberê gelê Kurd Abdulha Ocalan jî dibêje; ”Milîtantiya ku her demê û di her deqeyê de raman, zikir û çalakiya te yek be, hundirê xwe ji bandora modernîta kapîtalîst serad kiribe, her demê, di her saetê de hazir û amade be, weke feylezofê berê, weke zanyarên berê, hazir û amade be, di oxira heqîqetê de canê xwe feda bike. Ji vê re amade be.”

Ev jî bi durustbûyîne pêk tê, bi pratikeke rêxistinî û zanistiyê pêk tê. Yanî bi piratîkeke zanistî û rêxistinkirî ve pêk tê. Zanistî çi ye? Akademî ne, di hemû mijarên civakê de divê akademî hebin. Akademiya pîrsgirêkên neteweyî, dîngeriye, cinsiyetparêziye, zanistparêziye, desthilatdariye, şidetê, her tiştê ku jiyana mirov eleqeder dike, nîqaş bike. Ne bi Zanista statîkoya pozîtîvîzma kapîtalîst, ne bi wê. **Akademiya azad, ya ku rohnîye li pêşiya gel çêbike, da ku karibe bimeşe, karibe xwe nas bike, derdora xwe nas bike, rêka jiyana rast hilibijêre.** Ev akademî divê ku vê zanistiyê bidin nasandin. Wê demê hêza zanistiyê akademî ne.

Em carna dibêjin, em ji Rêber Apo fêhmakin, hinek ji me dibêjin, **hinek heval gotin li cih be dibêjin; me ji Rêbertiyê Fêhmakin.** Lê rastî jî ev heye. Rêbertî her dibêje; "akademî" bi salan e dibêje akademî. Akademî çi ye? Ramana azad e. Ji ber ku saziyên hazir ên sîstemê wê ramana azad nadin me. **Akademiya azadiyê wê ramana azadiyê dide me.**

Ew dibe sêsebebê ku kadroyên pêşeng yê civakê derkevin pêş. Gel rohnî bibe, ronakbîr bibe. Rêka xwe hilibijêre, li dijî modernîta kapîtalîst xwedî rexne be. Lê ji hevalên me wetrê Rêbertî tiştêkî seyr dibêje, tiştêkî lûks dibêje, tiştêkî ne di zemanê wê de dibêje. Yanî dibêje tiştên girîngtir hene, "ez ê biçim filan derê kar bikim, ez ê nizamim çi bikim." Di esas de wê jî nake, divê mirov rastiyê jî ji hevdu re bêje, wê jî zêde nake, lê akademiye jî çênakin.

Dema ku Rêbertiyê tehdîd kir, vê carê akademî çêkîrin, lê demek dirêj formalîte ma. Bê berhem ma, di vê dema dawiyê de hinekî ketiye sîstemê. Lê bala xwe bidinê ji bo ku modernîta demokratîk nebe hêz, bênavber sîstem çi dike, kadro diavêje zindanê. Dema ku akademî tunebûn, tu ye çawa vê

valabûnê dagirî?! Yan jî tu yê piratîka bi zanistî çawa derbixînî holê?

Piratîka zanistî akademî ne, di derbarê pirsgirêkên sereke de Zanist e. Piratîka rêxistinî çi ye? Komun e, koperatîf in, rêxistinkirina civakê ye. Rêxistina zarokan, jinan, komên pîşesazan, bijîjkan, karkeran, endezyaran, dîndaran, yanî kesek di Kurdîstanê de divê bê rêxistinî nemîne. Lê ev rêxistinên ha hemû li ser esasê azadiyê, li ser esasê wijdan, li ser esasekî nû, li dijî dagirkeriyê, li dijî kapîtalîzmê, li dijî mijûkdariyê şiyar be, hesas be, têkoşînê bike.

Ev rêxistin pêwîst e ku bê çêkirin. Civaka jêrîn bê rêxistinkirin, civaka jorîn rêxistina wê heye, dewlet e, artêş e, meh-keme ye, perlemento ye. Ev hemû rêxistinên civaka jorîn in. Ew rêxistina wan heye, pêdiviya wan bi rêxistinê tune. Civaka jêrîn bê rêxistin e. Divê rêxistin wê bê çêkirin. Ev rêxistin, ev zanistî bi çi çêdibe? Bi kadro çêdibe. Bi kadroyên ku şopandina heqîqetê dikin. Kadroyên bi fedekariya zanyarên kevin yên ku li hemberî sêdarê, şewitandinê, kuştinê serî dananî ne, ev kadro pêwîst in. Rêber Apo çi dibêje? Dibêje; “Weke *damarên porpare(kilcal)* divê ku di nava civakê de be.” Yanî çawa damarên porpare xwînê derbasî nava hemû gerdê mirov dikin, kadro jî divê wê rolê bileyîze. Dera ku xwîn bighîjê, di wir de jiyan heye. Dera xwîn neghîjiyê lareş(kangren) dibe, paşê mirov jê dike.

Ji bo vê dive kadro li her derê bin, kadroyê ku raman, zikir û çalakî kiribin yek. Kadroyên ji bo xwe na, ji bo civakê bijîn. Kadroyên di oxira azadiyê, heqîqetê de her demê hazir û amade bin, ji bo ku fedekariya mezin bikin. Ji bo vê jî rastiya jiyanê çi ye? Rastiya jiyanê ev e, “Şehîd namirin.” Yê di oxira heqîqetê de hatine kuştin, namirin. Lê kengê namirin? Dema ku em kevneşopiya wan bişopînin, dema ku em rêka wan bişo-

pînin, namirin, sax in. Bi vî rengî mirov li hemberî wan bersiva xwe bide, yanî erka xwe pêk bîne.

Rêka çareseriyê li gorî mantîqê modernîta demokratîk ev e. Bala xwe bidinê navê wê lê ye, modernîta demokratîk e. Ne tenê demokrasiye, modernîta demokratîk e. Ango demokrasiya nû ye, ya zanistiyê ye, ya rêxistinkirî ye, parastinê ye. Ji bo vê bi taybetî di qadên zanistiyê de divê em her demê hazir û amade bin, bi sîstemê re bikevin pêşbaziye. Bi lêkolîn û lêgerîna xwe, bi zanebûna xwe, bi şewazê xwe yê zanistî, lê di heman demê de rojekê ji rojan, divê em hêza exlaq ji bîr nekin. Em giyanê ji bîr nekin, em wijdan ji bîr nekin. Tiştê ku bihêle em têkoşinê bikin, divê hêza me ya wijdanî be. Hêza wijdanî jî ne madî ye, giyanî ye. Ango berpirsiyariya me ya li hemberî civakê ye, bi taybetî jî helwesta me ya ku li hemberî zêdega-viyên li ser civakê çêdibin, e. Hesasiyet pêwîst e, heger di roja me ya îro de civaka me tê talankirin, wê demê helwesta me wê çî be?! Divê em bi wî rengî nêzîk bibin.

Ji lew re eger programeke li ser esasê van nirxan, programeke siyasî li ser esasê van nirxan çêbû û bernameyeke bi kadroyên bi vî rengî, kadroyên temîz, xwe ji bin bandora sîstemê zelal kiribin, bi perspektîfên azadiyê tevbigerin, bi vî/ê kadroyê ku xwe bi temamî kiriye proja demokrasiyê, proja modernîta demokratîk, li ser nixên komînal dikare bi ser bikeve.

Di roja me ya îro de di dema ku proja emperyalîst binkeftî ye, proja statîkoperest lawaz e, di vê demê de zeman hatiye ku proja demokratîk bi ser bikeve.

Ev serkfetin her demê wer mutleq nîne. Yanî li Rojhilata Navîn dibe ku sîstemeke wiha jî çêbibe, sîstemeke hevpar jî çêbibe. Yanî ne statîkoperest bi temamî ji holê rabin, ne jî

emperyalîst bi temamî hilweşin, lê hêza demokratîk jî hîn bêtir qezencên xwe bi cih bikin.

Ev jî dibê, lê hedefa me ew e ku demokrasî bi ser bikeve. Lê ev hedef carna tam pêk nayê. Ji ber çî? Ji ber siyaseta û têkoşîn her demê di navendeke ku em dixwazin, de pêk nayê. Rewş wê bandor dikan, ji bo vê carna serkeftinên ku di zeman û mekanê ku em dixwazin de, em nikarin pêk bînin. Ev nayê wê manê ku em serkeftinên demî qebûl nekin. Lê belê divê ku serkeftinên demî ti carê me ji armancên me yê dawiyê dûr nexîne. Serkeftinên nisbî, serkeftinên biçûk divê ku ti carê me ji armancên me yê dûr, dûr nexe.

7-Dijberiya Ola(Dînê) Çandî Bi Kaptalîzmê Re

Bêguman ola(dînê) weke nirxekî çandî, bi taybetî jî exlaqî bi kapîtalîzmê re berovajî ye. Kapîtalîzm qanûnan esas digire, şêwazê madî esas digire, yê zanistî esas digire, li dijî exlaq, ol(dîn) e û giyanê ye. Ji bo vê Marks Rabart dibêje; "Protestan giyana kapîtalîzmê ye." Di rastiyê de Protestantî ji bo kapîtalîzmê çenebûye, ti têkiliya wê bi kapîtalîzmê re tune ye. Tevgerke dînî ye, li ser esasê reformê, li dijî hegemoniya dêrê, şêwaza dêrê ya rêvebirinê û eznavendîbûna wê ye. Gotin; "Mirov divê bi xwe û xwe Xwedayê xwe nas bike, ti têkiliya dêrê pê re tune be. Mirov divê bi zimanê xwe Încîla xwe bixwîne. Divê tiştekî zêde pîroz tune be, keşe jî divê weke mirovekî xwezayî be. Papaz bixebite, bixwîne, bizewîce, wer taybetiyeke pîroz jê re tune be."

Vê pîrozbahî lewaz kir, şêwaza ferdî derxist pêş, mirov bi xwe û xwe bi Xwedê re didin û distînin. Bi navbênavan na, ev ferdparêzî ye, kapîtalîzmê ji vê nêzîkbûnê fayde dît. Gotin, vaye dîn jî wiha dibêje; "Divê tiştek pîroz tune be, neteweya

her kesî/ê hebe. Încîlê bi zimanê xwe bi xwe bixwînin. Divê ku her kes di rêka xwe de Xwedê nas bike. Bi uslubê xwe Xwedê nas bike.” Ji bo vê ferdî ye, ji bo vê miliyetger e. Ji bo vê bê exlaqî ye, meteryalîzm li dijî exlaq e.

Ji bo vê kapîtalîzmê bi cewherê xwe ji xwe dijberî dîn e. Dijberê dînê Misilmaniyê ye. Lê belê kapîtalîzm bi tena xwe li cîhanê nîne. Kapîtalîzm li dijî sosyalîzmê, hêza ku zêde ji kapîtalîzmê re zorî çêkir, sosyalîzm bû. Ji bo vê kapîtalîzmê çi kir? Hemû hêzên heyî li hemberî sosyalîzmê seferber kir. Karîbû çi seferber bikira kir. Kapîtalîzm rast e, meteryalîst e, zanistî ye, hwd. Lê ev hemû heta demekê ye.

Kapîtalîzm li dijî dêrê rabû, ji bo ku her tiştî bike meta, her tişt bike peran, exlaq nemîne. Lê dema ku dêr jê re pêwîst bû, dêr da pişt xwe. Çima? Bi dêrê berxwedana karkeran lewaz dikir, bi xapandinên dînî lewaz dikir. Ji bo vê bala xwe bidinê kesî weke Jean Paulê duyemîn xizmet ji kapîtalîzmê re nekir. Ev papayê ku berî niha mir, yê beriya Dîktos.

Li Amêrika Latînî digeriya, li Ewrûpa digeriya, li Ewrûpa Rojhilat digeriya, bajar bi bajar, der bi der li dijî komunîzmê propoganda dikir. Xiristiyên bû, Papayê dêrê bû, lê xizmeta empeyralîzmê dikir. Ji gelan re digot; ”Rast e, sebra Xwedê bikişînin, esas cîhan li wir e. Hûnê biçin cinetê, têkoşîna çînî ji bo çi ye? Nizanim çi ji bo çi ye?” Bi vî rengî dixapand, gel li dijî komunîzmê sor dikirin, ji bo vê jî bala xwe bidinê li Poloniyayê yên li dijî hikumeta sosyalîst derdiket, ji dil xwe de kî bûn? Sendîkayên xiristiyânî bûn, ên ku girêdayî Papa wan li dijî dewletê têkoşîn dikirin. Li dijî sosyalîzmê têkoşîn dikirin.

Ji bo vê kapîtalîzm ne tenê ji bo Misilmaniyê, Xiristiyânî jî bi kar anî. Misilmaniyê çi kir? Dema ku Sovyet derket, dît ku li Rojhilata Navîn alem pir bi sosyalîzmê, Sovyetê dilxweş e.

Kê bihîstiyê pê kêfxweş bûne, weke xewnekî ye, digotin, li welatekî wekhevî heye, sosyalîzm heye, karker, axa tunene, karker serbest in, beg tunene, sermayeyedar tunene, vê bandor kir. Mînak, helbest hene, helbesta Cegerxwîn dibêje, “Ala sor ala zer, ji Moskov hate der, berê xwe da Çînê.” Ev mizgînî ye, her çiqasî mirov nezan bin jî, lê ev jê re weke mizgînîyê ye, di aliyê moral de ew qezenckirin e. Kapîtalîzmê ev xeterî dît. Bi çi dikare li dijî vê bisekine, li Rojhilata Navîn bi çi dikare li hemberî vê bisekine? Bêje ez bêm, gel jixwe jê nerehet e, Fransa û Îngilîz berê weke dagirker di vê herêmê de bûn. Ji bo vê gotin, Misilmantî, ev li dijî nîrxê Misilmana ne, ev dibêjin Xwedê tuneye, exlaqê wan tuneye hwd, yanî şîrove kirin. Gelek dîndar birêxistin kirin. Li dijî kapîtalîzmê na, li dijî sosyalîzmê pirtûk nivîsandin.

Mînak, yek li Şamê heye, Botî ye, ji Harûna ye, bi eslê xwe, lê pir navdar e, li Sûriyeyê dekanê fakulta şerîetê ye. Gelek dîplomên wî hene, ya felsefê, şerîet û edebiyatê hene. Navê wî Muhemed Remedan Botî jê re dibêjin, eslê xwe Botî ye. Mînak pirtûk derdixistin li dijî meteryalîzma diyalektîkê. Li dijî kapîtalîzmê dervedixistin, li dijî meteryalîzmê derdixistin. Di pişt re li dijî Kurdayetiyê jî rabû, xeber da. Carekê gotibû, “Ez şerm dikim ku ez Kurd im.” Piştî ku hinek bûyer çêbûn Kurdan hinekî serî hildan, ji bo ku sîstemê red bike. Dîn kes bi vî rengî ket xizmeta sîstemê.

Ji bo vê em bala xwe bidinê Îslama siyasî, Îslama çandî cuda ye, milê wê yê exlaqî, wekhevî hwd cuda ye. Lê Îslama siyasî bi taybetî ji aliyê Rojava ve hatiye çêkirin. Almanyayê çêkiriye, Amêrikayê çêkiriye, Fransîz, Îngilîzan çêkirine. Yê ku di roja me ya îro de serokên tevgerên Îslamî ne, hemûyan li wir perwerde dîtine. Erbakan, Seyd Qutub, hwd, van hemûyan li wê derê perwerde dîtine.

Têkoşîna li dijî komunîzmê ya emperyalîzmê, têkoşîna emperyalîzmê li hemberî komunîzmê çi bû? Kemera Kesk bû, Kemera Kesk çi ye? Derdora Sovyetê bi Îslamê bihêz bike ku derbas neke. Bi vî rengî jî serkeftî bû. Eger tevgera Îslama siyasî li Rojhilata Navîn nebûya, wê tevgera çepgir di herêma de pêş biketa. Li dijî me jî niha bi vî rengî didin xebitandin. Mînak Fethulah Gulen didin xebitandin. Fethulah Gulen kî ye? Fethulah Gulen di zamanê xwe de li Erziromê komelên li dijî komunîzmê çêkirin, yekemîn komela antî-komunîst li Erzurumê wî çêkir. Niha jî derneka li dijî Kurdayetiyê çêdike.

Ji sîstemê re çawa pêwîst be bi wî rengî teşe (şikil) didiyê. Ji lew re ev ne nakokî ye, ji bo vê jî Rêberê gelê Kurd Abdullah Ocalan dibêje; “Neyên xapandin.” Di parêznameya xwe de wiha dinivîse. Ev kesên bi navê Îslama radîkal, nizanîm li dijî emperyalîst, divê ev durûşmên wan we nexapînin. Ev li benda parekê ne, parê dixwazin, guhertinê naxwazin. Parê dixwazin mirov van wiha nas bike.

8-Sedemên Pêşketina Partiya Hemas

Mijara Partiya Hemas, di Îslamiyetê de ev jî heye, Îslamiyet tiştêkî wiha ye jî, dibe ku zû nayê kontrol kirin jî. Mînak Erdogan zîlamê Amêrikayê ye, lê em nikarin bêjin hemû AKP’yî zîlamên Amêrikayê ne. Ji bo vê taban cidî ye, di dijberiya xwe ya Îsraîl û Amêrika de, lê rêveberî bilof e, derew e, esl û astarê wê tuneye! Ji ber ku dema nakokiyên AKP’ê û Îsraîl bihêz bûne, herî zêde hecma tîcaretê, îstixbaratê di navbera Tirkiyê û Îsraîl de zêde bûye. Reqem hene, ji bo vê taban carna ji kontrolê derdikeve.

Niha Hemas çi bû? Îsraîl Hemas çênekir. Hemas encamê îflaskirina bizavên milî, îflaskirina bizavên sosyalîst, di cîhana

Erebî tevgerên dînî geşbûn. Çima, ji ber ku tevgerên milî zêde encam negirtin. Yanî têkoşîna milî tevgera milî êdî zêde encam nedigirt. Pirsgirêkên wê çêbûn. Tevgera dînî pêş ket. Îran hîna zêdetir zexm dayê, hîna zêdetir moral dayê. Îsrâîl dît ku tevgera dînî pêş dikeve, zêde ziyana wê tuneye, lê di esas de dijminê wê rêxistina Rizgariya Filîstînê FKO'yê ye. Ji bo vê çavê xwe jê re girt.

Mînak, Ehmed Yasîn di Îsrâîl de serbest e. Şêx Ehemd Yasîn ê ku Hamas damezirandî li Îsrâîlê serbest bû. Piştî ku Sovyet hilweşiya tevgera dînî hîna zêdetir bi sîstemê re ket nakokiyê. Para xwe xwest. Tevgera dînî çawa vê para xwe tîne ziman û dibêje; “We ez li dijî sosyalîzmê xebitandim, niha sosyalîzm hilweşiya, hûn her tiştî dibêjin yê min, na para min jî tê de heye.” Li ser vê nakokî çêbûn, tabî Hamas ji vê nakokiyê fayde dît. Hamas lewazbûna tevgera milî, ji bo weke encamê wê di Filîstînê de, lewazbûna tevgera sosyalîst e, weke encamê wê, weke nerazîbûna li hemberî wê ye. Ya din jî jirêderketina ku di nava FKO'yê de derket, ew jî weke çawa niha ji rê derketin, di nav PDK-YNK'ê de hene, qaşo hemû şoreşger bûn, heta duh pêşmerge bûn. Niha bi milyonan peran didizin. Di nava Filîstîniyan de jî wer bû.

Ev ên Îslamî hinekî navê wan zêde di diziyê de çênebû, ji bo vê gel hîna zêdetir di wan de hêvî didît. Deng dan wan, bûn desthilatdar, ji kontrolê derketin. Dema ku ji kontrolê derketin bi ser de diçin. Niha rewşa Hamasê ev e.

Niha li Xezayê desthilatdar in, lê belê ne rêka çareseriyê ye, ango pirsgirêk bi wan çareser nabe. Eger reforman çênekin, wiha nikarin pêş bikevin, cîhan jî wan bi vî rengî qebûl nake. Civak jî wan wiha qebûl nake. Civak jî tepeserkirina dînî qebûl nake. Bala xwe bidinê, Îranê bi tepeserkirina dînî xwestin civakê bidin meşandin û sekinandin, lê zor e. Civak jî mirov in.

Mirov taybetmendiyên wan yê jiyânê hene, çanda wan heye, şêwaza wan a jiyânê heye. Mînak, tu lê temaşe dikî, jinek û mêrê xwe wê destê xwe bi hevdu bidin û bimeşin, ji bo xwe tûrekê biavêjin, yekî polîs dibêje;“Çima hûn destê hevdu digirin.” Ew jî wê bêjin, ”Yaho em jin û mêrê hev in, hûn çi ji me dixwazin.” Na dibêje, çima we wer kiriye, digirin, dikin zindanê. Nizanim, jinek hinekê şerpa wê li ser porê wê biçê û porê wê xuya bike, dê wê jî bigirin.

Ji lew re li Îranê profesoreke jin xwendekarekî wê xelateke mezin girt, xwendevanê wê ye. Jin bi xwe jî profesor e, bi temen e, ewqasî kêfxweş bû pê. Dema ku xwendekarê xwe pîroz kir, ew maçî kir, ew jî weke kurê wê bû. Jê re gotin; ”Çawa di qada giştî de jin û mêr fizîkî temas kirine, hindik mabû jinikê biavêtana zindanê. Derbarê wê de dadgeh vekirin. Wê jî rabû daxuyaniyek da û wiha got; ”Ez poşman im, min xeta kiriye, ez carekî dîn tişteke wiha nakim.” Ev got heta ku efû kirin. Vê rewşê alem qebûl nakin. Ji bo vê heger demokratîkbûyîn tê de çênebe, ango wê hilweşe, negengaz e, wiha bimîne. Mesela demê ye, salek-du-sê di encamê de wê hilweşe. ew sîstem bi xwe re çareseriyê nayîne, bi wî rengî wê ber bi hilweşandinê ve biçê.

